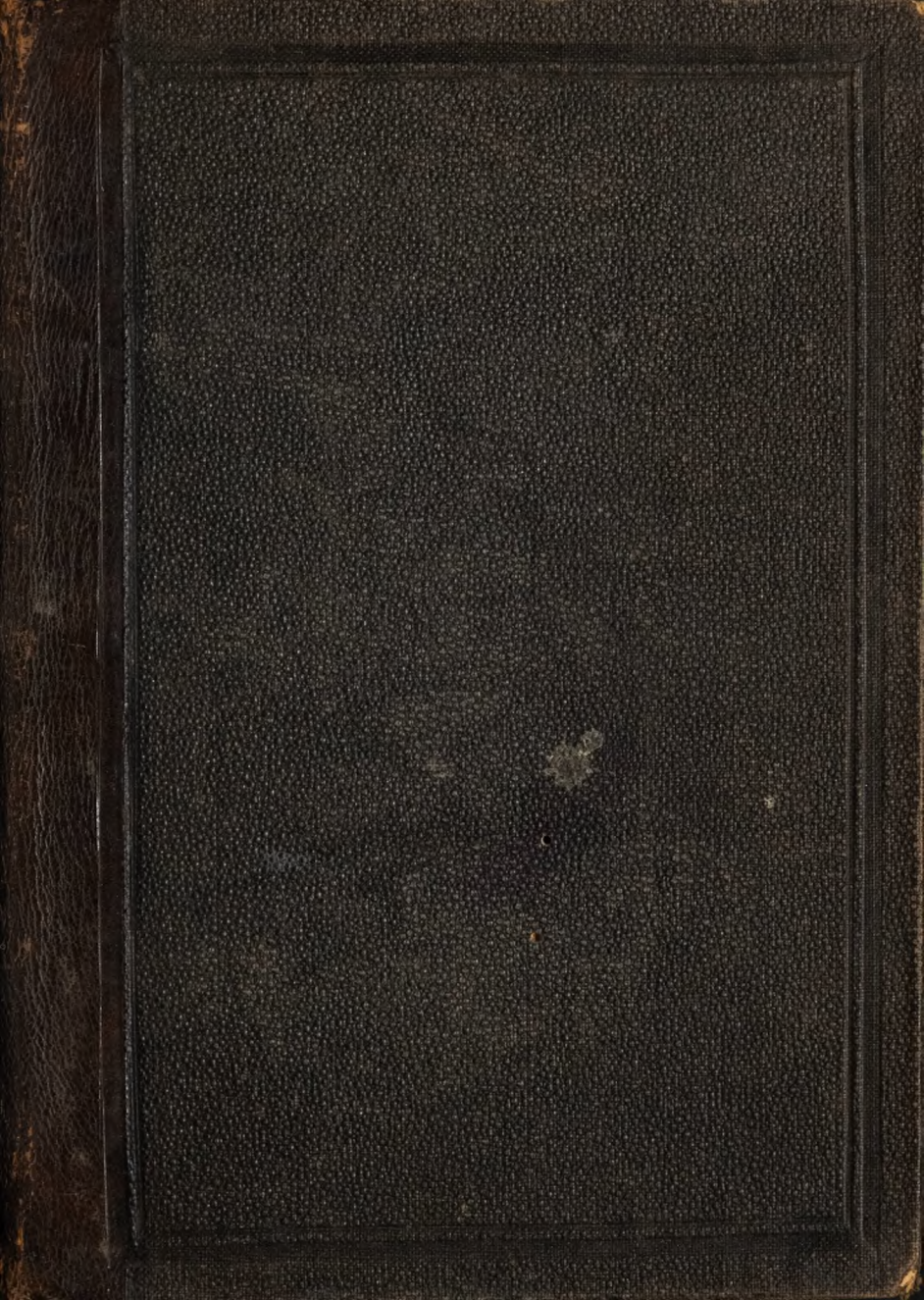

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

ΜΕΤΕΝΕΧΘΕΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΑΘΟΜΙΛΟΥΜΕΝΗΝ

ΥΠΟ

Α. Γ. ΣΚΑΛΙΔΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Ν. Γ. ΠΑΣΣΑΡΗ.

(Ὁδὸς Εὐριπίδου ἀριθ. 51.)

1872

94

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ

ΒΙΒΛΙΑ ΟΚΤΩ.

ΤΟΜΟΣ Α'.

(Βιβλ. Α—Δ)

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν ἰδιόχειρον ὑπογρα-
φήν μου καταδίδωκεται.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Ἀποφασίσας τὴν εἰς τὴν καθομιλουμένην ἔκδοσιν τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ ὁποίου μεταφράσεις πολλαὶ ὑπάρχουσιν εἰς τὰς γλώσσας πάντων τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν, παρωρμήθην εἰς τοῦτο ὑπὸ μόνῃς τῆς ιδέας νὰ καταστήσω προσιτὴν τὴν ἀνάγνωσιν αὐτοῦ καὶ εἰς τοὺς ἐμούς συμπολίτας, οἵτινες μόνοι ἐξαίρεσιν μέχρι τοῦδε ἐποιοῦντο καὶ οὐκ ὀλίγοι αὐτῶν, οἱ γινώσκοντες ξένας διαλέκτους, ἀνεγίνωσκον τὸν διάσημον ἱστορικὸν εἰς ἄλλην παρὰ τὴν πάτριον γλῶσσαν· διότι αὕτη δυστυχῶς οὕτω διδάσκεται παρ' ἡμῖν ὥστε πολλοὶ ἐξερχόμενοι τῶν γυμνασίων ἀφίνουσι τὰ ἑλληνικὰ γράμματα κτῆμα ἀναφαίρετον εἰς τοὺς διδασκάλους των.

Ὁ Θουκυδίδης ἀριθμεῖ πλείονας σχολιαστὰς ἢ ἐκδότας· πολλοὺς τούτων ἔλαβον συναρωγούς, ἰδίως δὲ τὸν Βετάν, τὸν Διδότον, τὸν Πόπον, τὸν Κρύγερον, τὸν Βερναρδάκην, καὶ πάσῃ δυνάμει προσεπάθησα νὰ μὴ ἀπομακρυνθῶ τῆς φράσεως τοῦ κειμένου ποιήσας οὕτως εἰπεῖν κατὰ λέξιν ἐξήγησιν. Μεθ' ὅλα ὁμῶς τὰ βοηθήματα, τὰ ὅποια ἀπηρίθμησα, πόρρω ἀπέχω τοῦ νὰ φρονῶ ὅτι

προσφέρω τελείαν καὶ πιστὴν μεθερμήνευσιν. Τὸ ἔργον ἦτο βαρὺ, ἀνώτερον τῶν δυνάμεών μου, καὶ ἀπῆτει ἐντρίβειαν καὶ γνώσεις πολλῶ πλείονας τῶν ἐμῶν. Ἦντλουν ὁμῶς θάρρος ἐκ τῆς ιδέας ὅτι εἰργαζόμενῃ χάριν τοῦ λαοῦ, καὶ ὅτι ἐκοπίαζον ὅπως παράσχω αὐτῷ ἀνάγνωσμα ὠφέλιμον ἅμα καὶ τερπνόν, ἀνάγνωσμα ἐξ ἐκείνων τῶν ὁποίων μεγίστην ἔχει τὴν ἀνάγκην, ἀλλὰ περὶ ὧν ἐλαχίστη ἐλήφθη φροντίς· διότι κατὰ κακὴν μοῖραν ἐλησμονήσαμεν τὸν Ὅμηρον, τὸν Θουκυδίδην, τὸν Πλάτωνα, τὸν Αἰσχύλον, καὶ τυφλῶς ἐρρίφθημεν εἰς συγγραφεῖς ξένους, ἀγνώστους, ἀφ' ὧν ἀντὶ ὠφελείας δυσεπανορθώτους ὑπέστη ζημίας ἢ ἡμετέρα κοινωνία.

Τὸ ἔργον μου ὑπ' ὅψιν εἶχεν, ὡς εἶπον, τὸν λαόν, ἐὰν ὁμῶς φανῇ κατὰ τι χρήσιμον καὶ εἰς τὴν σπουδάζουσαν νεότητα, τότε ἡ ἠθικὴ ἀμοιβή μου ἔσεται διπλασία.

Μετὰ τὰ ὀλίγα ταῦτα, κρίνω πρέπον νὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν ἐπιεικῆ κρίσιν τῶν λογίων οἵτινες, ἀφορῶντες εἰς τὸν σκοπὸν ὑφ' οὗ ὠρμήθη ἡ πρός ἐπιχείρησιν τοῦ ἔργου τούτου, ἐλπίζω ὅτι εὐμενῶς θέλουσι μοὶ παράσχει ταύτην.

Ἀθῆναι τῇ 1 Ἰουλίου 1872.

Α. Γ. ΣΚΑΛΙΔΗΣ

BIBΛION A'.

1. Θουκυδίδης ὁ Ἀθηναῖος συνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων πῶς ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους, ἀρξάμενος τῆς διηγήσεως ἅμα τῇ ἀρχῇ τοῦ πολέμου καὶ ἐλπίσας ὅτι οὗτος ἤθελεν εἶσθαι μέγας καὶ ἀξιολογώτατος πάντων τῶν προγεγενημένων, τεκμαιόμενος τοῦτο πρῶτον μὲν διότι ἔβλεπεν ἀμφοτέρωθεν τὰ μὲν ἀκμαίως ἐν πᾶσι παρσκευασμένα, καὶ δεύτερον διότι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἢ συνετάσσοντο εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πρὸς ἑατέρους, ἢ διεννοοῦντο νὰ πράξωσι τοῦτο βραδύτερον. Καὶ ἀληθῶς ἡ κίνησις αὕτη ἐγένετο μεγίστη μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ μέρους τινὸς τῶν βαρβάρων, καθόλου δὲ εἰπεῖν καὶ μεταξὺ τῶν πλείστων ἀνθρώπων. Τὰ πρὸ τοῦ πολέμου τούτου καὶ τὰ ἔτι παλαιότερα σαφῶς μὲν νὰ εὕρῃ τις διὰ τὸ πλῆθος τῶν παρελθόντων χρόνων ἦτο ἀδύνατον, ἐκ τινων ὅμως τεκμηρίων τὰ ὅποια ἐποράσθην μετὰ μακρὰν καὶ ἐνδελεχῇ μελέτῃ, νομίζω ὅτι δὲν ἐγίνοντο μεγάλα οὔτε ὑπὸ πολεμικὴν ἔποψιν οὔτε ὑπὸ ἄλλην οἰανδήποτε.

2. Φαίνεται ὅτι ἡ σήμερον Ἑλλὰς καλουμένη δὲν κατωκείτο διαρκῶς ἑκπαλαί, ἀλλὰ πρότερον συνεκροτεῖτο ἐκ μεταναστάσεων καὶ εὐκόλως ἕκαστοι ἐγκατέλειπον τὴν ἑαυτῶν χώραν, βιαζόμενοι ὑπὸ τινων πάντοτε πλειόνων. Ἐμπορία ἐλευθέρων δὲν ὑπῆρχεν, οἱ δὲ ἄνθρωποι τῶν

ὅτε χρόνων μὴ δυνάμενοι νὰ συγκοινωνῶσιν ἀφόβως πρὸς ἀλλήλους εἴτε διὰ ξηρᾶς εἴτε διὰ θαλάσσης, καὶ καλ-
λεργοῦντες τὰ κτήματά των τόσον μόνον ὅσον νὰ ἀπο-
ξῖσι καὶ μὴ ἔχοντες περιουσίαν χρημάτων μηδὲ τὴν γῆν
φτεύοντες (διότι ἦτο ἄδηλον πότε ἐπερχόμενοι οἱ ἐπι-
δρμεῖς καὶ εὐρίσκοντες αὐτοὺς ἀτειχίστους ἤθελον τοῖς ἀ-
φάρεσι τὰ πάντα), καὶ βέβαιοι ὄντες ὅτι πανταχοῦ ἡ-
δύαντο νὰ εὕρωσι τὴν καθ' ἡμέραν ἀναγκαίαν τροφήν
οὐδυσκόλως μετηνάστευον, καὶ δι' αὐτὸ οὔτε κατὰ τὸ
μέγεθος τῶν πόλεων ἴσχυον οὔτε κατὰ τὴν ἄλλην πο-
λεμικὴν παρασκευὴν. Μάλιστα δὲ τῆς γῆς ἡ ἀρίστη εἶχε
πάποτε μεταβολὰς οἰκητόρων, καὶ ἡ σήμερον Θεσσαλία
καθυμένη, καὶ ἡ Βοιωτία, καὶ τὰ πλεῖστα τῆς Πελο-
πονήσου πλὴν τῆς Ἀρκαδίας, καὶ αἱ ἄλλαι χῶραι αἱ μᾶλ-
λον εὐφοροί. Διότι ἔνεκα τῆς γονιμότητος τῆς γῆς αἱ
δυναμεις γινόμεναι εἰς τινὰς μείζονες ἐγένων φθοροποιὰς
στάεις καὶ σῦναμα ἐπέσυρον ἔτι μᾶλλον τὸν φθόνον καὶ
τὴν ἐπιβουλὴν τῶν ἀλλοφύλων. Ἄλλ' ἡ Ἀττικὴ ἐξ ἀρ-
χῆς διὰ τὴν ἀφορίαν αὐτῆς μένουσα ἀστασίαστος κα-
τωκῆτο πάντοτε ὑπὸ τῶν αὐτῶν κατὰ τὸ γένος ἀνθρώ-
πων. Παράδειγμα δὲ τοῦ λόγου οὐ σμικρὸν εἶναι, ὅτι
διὰ τῆς ἐλεύσεως τῶν ξένων ἠῤῥησε πλείοτερον τῶν ἄλ-
λων χωρῶν· διότι οἱ ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, εἴτε ἔνεκα
πλέμου εἴτε ἔνεκα στάσεως ἐξοριζόμενοι, κατέφευγον
οἱ ἰσχυρότατοι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ὡς πρὸς βέβαιον ἄ-
συλον, καὶ πολιτογραφούμενοι εὐθὺς ἀπὸ τῶν παλαιοτά-
των χρόνων ἔτι μᾶλλον μείζονα ἐποίησαν τὴν πόλιν κατὰ
τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, ὥστε καὶ εἰς τὴν Ἰωνίαν ὕ-
στερον μὴ ἱκανῆς οὔσης τῆς Ἀττικῆς πρὸς συντήρησιν
αὐτῶν ἐξέπεμψαν ἀποικίας.

3. Δηλοῖ δὲ τὴν ἀσθένειαν τῶν παλαιῶν οὐκ ὀλίγον καὶ τοῦτο, ὅτι πρὸ τῶν Τρωϊκῶν οὐδὲν φαίνεται πρότερον ἀπὸ κοινοῦ ἐπιχειρήσασα ἡ Ἑλλάς· φρονῶ δὲ ὅτι οὐδὲ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶχε σύμπασα ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ πρὸ τοῦ Ἑλληνος μὲν τοῦ υἱοῦ τοῦ Δευκαλίωνος οὔτε κἂν ἦτο γνωστὴ ἡ ἐπίκλησις αὕτη, ἕκαστον δὲ ἔθνος, καὶ πρὸ πάντων τὸ Πελασγικόν, ἐκαλεῖτο διὰ τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ ὀνόματος· ἰσχυσάντων ὅμως ἐν τῇ Φθιώτιδι τοῦ Ἑλλήνος καὶ τῶν παίδων αὐτοῦ, καὶ προσκαλουμένων πρὸς βοήθειαν ὑπὸ ἄλλων πόλεων, εἰς μὲν τὰς ἰδιαιτέρας συνομιλίας ἐκαλοῦντο κατὰ προτίμησιν Ἑλληνες, ἀλλὰ δὲν ἡδυνήθη τὸ ὄνομα τοῦτο νὰ ἐπικρατήσῃ καὶ μετὰ πολὺν μετέπειτα χρόνον. Τεκμηριοῖ δὲ τοῦτο πρὸ πάντων ὁ Ὅμηρος· διότι καίτοι γενόμενος πολὺ μεταγενέστερος τῶν Τρωϊκῶν, οὐδαμοῦ δίδωσιν εἰς ὅλους γενικῶς τὸ ὄνομα τοῦτο εἰμὴ μόνον εἰς τοὺς μετὰ τοῦ Ἀχιλλέως ἐκ τῆς Φθιώτιδος συνεκπλεύσαντας, οἵτινες καὶ πρῶτοι Ἑλληνες ἦσαν, Δαναοὺς δὲ εἰς τὰ ἔπη του, καὶ Ἀργεῖους, καὶ Ἀχαιοὺς ἀποκαλεῖ. Ἄλλ' οὐδὲ βαρβάρους ὀνομάζει αὐτοὺς, διότι, ὡς νομίζω, τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων δὲν διεκρίνετο ἀκόμη ὡς διαστολὴ ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς. Ὅπως δὴποτε οἱ Ἑλληνες, οἱ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν ταῖς ἰδιαιτέραις μόνον συνομιλίαις τὸ ὄνομα τοῦτο φέροντες, ὕστερον δὲ γενικῶς κληθέντες οὕτω, οὐδὲν πρὸ τῶν Τρωϊκῶν ἕνεκα ἀσθενείας καὶ πρὸς ἀλλήλους ἀμιξίας ἐπραζαν ἀπὸ κοινοῦ. Ἀλλὰ καὶ εἰς ταύτην τὴν ἐκστρατείαν συνῆλθον, διότι ἦσαν ἤδη μᾶλλον ἐξοικειωμένοι πρὸς τὴν θάλασσαν.

4. Ὁ Μίνως ὑπῆρξεν ὁ ἀρχαιότατος ἀπὸ ὅσους ἠξέσονται ἐξ ἀκοῆς ὅτι ἐκτῆσαντο ναυτικόν, καὶ τῆς γυν' ἐλ-

ληνικῆς θαλάσσης ἐπὶ πολὺ ἐκυριάρχησε, καὶ τῶν Κυκλάδων νήσων ἤρξε, καὶ πρῶτος αὐτὸς ἐγένετο οἰκιστὴς τῶν πλείστων, ἐκδιώξας τοὺς Κᾶρας καὶ ἐγκαταστήσας ἡγεμόνας τοὺς ἰδίους ἑαυτοῦ παῖδας· ὅσον δὲ ἡδύνατο ἐκαθάριζε τὴν θάλασσαν ἀπὸ τὴν πειρατείαν, διὰ νὰ περιέρχωνται εἰς αὐτὴν ἀσφαλέστεραι αἱ πρόσοδοι.

5. Διότι οἱ Ἕλληνες τὸ πάλαι, καὶ ὅσοι ἐκ τῶν βαρβάρων κατῴκουν τὰς παραλίας τῶν ἡπείρων, καὶ ὅσοι τὰς νήσους, ἀφοῦ ἤρχισαν νὰ συγκοινωνῶσι πλειότερον πρὸς ἀλλήλους διὰ τῶν πλοίων, ἐτράπησαν πρὸς τὴν πειρατείαν, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ἀνδρῶν δυνατῶν, χάριν αὐτομικοῦ κέρδους καὶ διὰ νὰ προμηθεύσωσι τροφήν εἰς τοὺς ἀδυνάτους· ἐπιπίπτοντες δὲ κατὰ τῶν ἀτειχίστων καὶ κατὰ κώμας οἰκουμένων πόλεων, ἤρπαζον καὶ προσεπορίζοντο οὕτω τὸ πλείστον μέρος τῆς διατροφῆς των, μὴ θεωρουμένου τοῦ ἔργου τούτου ὡς ἐπαισχύντου, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας καὶ ὡς δόξαν τινὰ μᾶλλον προξενούντος· ἀποδεικνύεται δὲ τοῦτο ἔτι καὶ σήμερον ἐκ τινων ἡπειρωτῶν ὑπερῆφανευομένων διὰ τὴν εὐσεβῶς καὶ φιλανθρωπῶς ἐνεργουμένην πειρατείαν, καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, καθ' οὓς πρὸς ὅλους τοὺς νεωστὶ ἀποβιβαζομένους πανταχοῦ ὁμοία ἐρώτησις ἀπετείνετο, ἐὰν ᾗσαν πειραταὶ, καθότι μήτε ὑπὸ τῶν πραττόντων ἐκρύπτετο μήτε ὑπὸ τῶν ἐρωτώντων ἐθεωρεῖτο ὡς ἐπονείδιστον τὸ τοιοῦτον ἐπάγγελμα. Ἐλήστευον δὲ ἀλλήλους καὶ κατὰ ξηράν. Καὶ μέχρι τοῦδε πολλὰ τῆς Ἑλλάδος μέρη ζῶσι κατὰ τὸν παλαιὸν τρόπον, ὡς οἱ Λοκροὶ Ὀζόλαι, καὶ οἱ Αἰτωλοὶ, καὶ οἱ Ἀκαρνανες, καὶ ἡ γείτων ἡπειρος. Τὸ ἔθιμον δὲ νὰ σιδηροφορῶσιν οἱ ἡπειρώται οὗτοι παρέμεινεν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ληστείας.

6. Ἄλλοτε ὅλη ἡ Ἑλλάς ἐσιδηροφέρει, διότι καὶ αἱ πόλεις ἦσαν ἀνοικταὶ καὶ αἱ πρὸς ἀλλήλους συγκοινωναὶ ὄχι ἀσφαλεῖς, καὶ ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ ἐσυνείθισαν οἱ Ἕλληνες νὰ φέρωσιν ὅπλα ὡς οἱ βάρβαροι. Σημεῖον δὲ ὅτι τοῦτο ἄλλοτε ἦτο γενικόν, εἶναι αὐτὰ τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ὅπου ἐπικρατεῖ εἰσέτι αὕτη ἡ συνήθεια. Ἐν τούτοις δὲ πρῶτοι οἱ Ἀθηναῖοι κατέθεσαν τὸν σίδηρον καὶ ἐτράπησαν εἰς ἀνειμένην δίαιταν ἐπὶ τὸ τρυφερώτερον. Καὶ δὲν παρῆλθε πολὺς χρόνος ἀφότου οἱ εὐδαίμονες τῶν πρεσβυτέρων ἐπαύσαντο διὰ τὸ ἀβροδίαιτον φοροῦντες χιτῶνας λινοῦς καὶ προσηλοῦντες χρυσοῦς τέττιγας εἰς τὰς ἐν εἵδει κρωδύλου πεπλεγμένας τρίχας τῆς κεφαλῆς· ἐκ τούτου καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῶν Ἰώνων, ἕνεκα τῆς αὐτῆς καταγωγῆς, διετήρησαν ἐπὶ πολὺ τὴν αὐτὴν διακόσμησιν. Ἀπλῆν δὲ ἐσθῆτα καὶ κατὰ τὸν σημερινὸν τρόπον πρῶτοι οἱ Λακεδαιμόνιοι μετεχειρίσθησαν, οἱ δὲ πλουσιώτεροι μετὰ αὐτῶν παρεδέχθησαν ἀδιακρίτως τὴν αὐτὴν δίαιταν τοῦ λαοῦ. Πρῶτοι αὐτοὶ ἐγυμνώθησαν καὶ δειχθέντες εἰς τὸ φανερόν ἠλείφθησαν διὰ λίπους ὅπως ἀγωνισθῶσι· τὸ πάλαι δὲ, εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, διαζώματα ἔχοντες περὶ τὰ αἰδοῖα οἱ ἀθληταὶ ἠγωνίζοντο, καὶ δὲν παρῆλθον πολλὰ ἔτη ἀφότου ἔπαυσεν ἡ συνήθεια αὕτη. Ἐτι δὲ καὶ μετὰ τινων ἐκ τῶν σημερινῶν βαρβάρων, καὶ μάλιστα τῶν Ἀσιανῶν, τίθενται ἄθλα πάλης καὶ πυγμῆς, καὶ διεζωσμένοι ἀγωνίζονται οὗτοι περὶ αὐτῶν. Πολλὰς δὲ καὶ ἄλλας ἀποδείξεις ἡδύνατό τις νὰ φέρῃ ὅτι οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες διητῶντο ὁμοιοτρόπως μὲ τοὺς σημερινούς βαρβάρους.

7. Τῶν δὲ πόλεων ὅσαι μὲν κατωκίσθησαν ἐσχάτως, ἕνεκα τῆς εὐχερεστεράς ναυτιλίας ἔχουσιν περισσοτέρας

χρηματικὰς περιουσίας, ἔκτιζον τὰ τεῖχη των ἐπ' αὐτῶν τῶν αἰγιαλῶν καὶ κατελάβανον τοὺς ἰσθμοὺς χάριν τῆς ἐμπορίας καὶ χάριν ἰσχύος πρὸς τοὺς γείτονας· αἱ δὲ παλαιαὶ διὰ τὴν ἐπὶ πολὺ διαρκέσασαν πειρατείαν ἐκτίσθησαν πολὺ μακρύτερον ἀπὸ τὴν θάλασσαν, καὶ αἱ εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὰς ἡπείρους (διότι οἱ πειραταὶ καὶ ἀλλήλους ἐλήστευον καὶ τοὺς ἄλλους ὅσοι καίτοι μὴ ὄντες αὐτικοὶ κατῴκουν εἰς τὰ παράλια), καὶ μέχρι τοῦδε ἔτι ἰσὶν ἐκτισμέναι εἰς ὑψηλότερα μέρη.

8. Καὶ οἱ νησιῶται δὲ ἦσαν ὅχι ὀλιγώτερον πειραταὶ, Κᾶρες ὄντες καὶ Φοίνικες· διότι τοιοῦτοι λαοὶ κατῴκησαν τὰς πλείστας τῶν νήσων. Ἀπόδειξις δὲ ἡ ἐξῆς· καθαρὶζομένης τῆς Δήλου ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐξαγομένων τῶν θηκῶν ὅσαι ἦσαν τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἀποθανόντων, ἐφάνησαν ὑπὲρ τὸ ἥμισυ Κᾶρες, γνωσθέντες ἔκ τε τῆς κατασκευῆς τῶν μετ' αὐτῶν συνταφέντων ὅπλων καὶ τοῦ τρόπου δι' οὗ ἔτι καὶ σήμερον θάπτουσι τοὺς νεκροὺς αὐτῶν. Διοργανωθέντος δὲ τοῦ ναυτικοῦ τοῦ Μίνως, εὐκολώτερον συνεκοινώνουν πρὸς ἀλλήλους διὰ θαλάσσης· διότι οἱ ἐκ τῶν νήσων κακοῦργοι ἀπεδιώχθησαν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ περὶ τοὺς χρόνους ἐκείνους κατῴκισε τὰς πολλὰς ἐξ αὐτῶν. Καὶ οἱ παρὰ τὴν θάλασσαν ἄνθρωποι κτώμενοι ἤδη περισσότερα χρήματα κατῴκουν σταθερώτερον, καὶ τινες γινόμενοι πλουσιώτατοι περιεβάλλοντο μὲ τεῖχην· ἐπιθυμοῦντες δὲ τὰ κέρδη, καὶ οἱ ἀσθενέστεροι ὑπέμενον τὴν τῶν ἰσχυροτέρων δουλείαν, καὶ οἱ δυνατώτεροι ἔχοντες περιουσίας καθίστων ὑπηκόους τὰς μικροτέρας πόλεις. Καὶ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον μᾶλλον ἤδη προοδεύσαντες ἐξεστράτευσαν βραδύτερον κατὰ τῆς Τροίας.

9. Νομίζω δὲ ὅτι συνήθροισε τὸν στόλον ὁ Ἀγαμέμνων οὐχὶ τόσον διότι οἱ τῆς Ἑλένης μνηστῆρες ἐνδίδοντες εἰς τοὺς ὅρκους τοῦ Τυνδάρου ἐξελέξαντο αὐτὸν ἀρχηγόν, ἀλλὰ διότι προεῖχε κατὰ τὰς τότε δυνάμεις. Λέγουσι δὲ οἱ ἐκ παραδόσεως παρὰ τῶν προτέρων διδαχθέντες τὴν ἱστορίαν τῆς Πελοποννήσου, ὅτι πρῶτος ὁ Πέλοψ διὰ τοῦ πλήθους τῶν χρημάτων, τὰ ὅποια ἔφερεν ἐκ τῆς Ἀσίας μεταξὺ ἀνθρώπων ἀπόρων, κτησάμενος δύναμιν ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὴν χώραν ἃν καὶ ἦτο ἔπηλυσ, καὶ ὅτι ὕστερον οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ ἐγένοντο ἔτι μᾶλλον ἰσχυροί. Ὁ Εὐρύσθευς πρὶν ἀναχωρήσῃ εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὅπου ἐφορεύθη ὑπὸ τῶν Ἡρακλειδῶν, ἐνεπιστεύθη τὰς Μυκήνας καὶ τὴν ἀρχὴν ἔνεκα τῆς συγγενείας εἰς τὸν ἐκ μητρὸς θεῖον αὐτοῦ Ἀτρέα διωχθέντα ὑπὸ τοῦ πατρὸς διὰ τὸν τοῦ Χρυσίππου θάνατον· καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐπανήρχετο ὁ Εὐρύσθευς, τῇ συναινέσει καὶ τῶν Μυκηναίων φοβουμένων τοὺς Ἡρακλείδας καὶ σύναμα διότι ἦτο ἰσχυρὸς καὶ ἐθεράπευε τὸ πλῆθος τῶν Μυκηναίων καὶ τῶν ἄλλων λαῶν, τῶν ὁποίων ἤρχεν ὁ Εὐρύσθευς, παρέλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ Ἀτρέυς καὶ κατέστησε τοὺς Πελοπίδας μείζονας τῶν Περσειδῶν. Νομίζω λοιπὸν ὅτι ὅλους αὐτοὺς παραλαβὼν ὁ Ἀγαμέμνων καὶ ἰσχύων περισσότερον τῶν ἄλλων κατὰ τὸ ναυτικόν, συνήθροισε τὸν στρατὸν καὶ ἐξεστράτευσεν μᾶλλον ἔνεκα τοῦ φόβου ὃν ἐνέπνεεν ἢ κατὰ χάριν. Διότι φαίνεται καὶ αὐτὸς ἀφικόμενος μετὰ πολλῶν πλοίων καὶ εἰς τοὺς Ἀρκάδας παρασχὼν τοιαῦτα, ὥς ἐδήλωσε τοῦτο ὁ Ὅμηρος, εἰάν ἡ μαρτυρία του δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀξιόπιστος. Προσέτι καὶ κατὰ τὴν τοῦ σκῆπτρου παράδοσιν λέγει ὅτι αὐτὸς ἀέθασί-λευεν ἐπὶ πολλῶν νήσων καὶ ἐπὶ ὅλου τοῦ Ἀργεῶς· οὐ δὲν

ἦτο λοιπὸν δυνατόν, ἐνῷ κατῴκει ἡπειρον, νὰ ἄρχῃ νή-
σων ἄλλων παρὰ τὰς γειτονικάς (αὗται δὲ δὲν ἦσαν πολ-
λαί) ἐὰν δὲν εἶχε ναυτικόν. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς ἐκστρα-
τείας πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅποια ἦσαν καὶ τὰ πρὸ
αὐτῆς.

10. Καὶ ὅτι μὲν αἱ Μυκῆναι ἦσαν μικρὰ πόλις, ἢ
ἐὰν ἄλλη τις τῶν ἀρχαίων πόλεων δὲν φαίνεται σήμερον
ἀξία λόγου, δὲν δύναται τις ὥσει ἐξ ἀκριβοῦς τεκμηρίου
νὰ ἀπιστήσῃ διὰ τοῦτο, ὅτι ὁ στόλος δὲν ἦτο τοσοῦτος
ὅσον περιέγραψαν αὐτὸν οἱ ποιηταὶ καὶ ἡ παράδοσις πα-
ραδέχεται. Διότι ἂν ἤρημοῦτο τώρα ἡ πόλις τῶν Λακε-
δαιμονίων καὶ δὲν ἀπέμενον εἰμὴ οἱ ναοὶ καὶ τὰ ἐδάφη
τῶν οἰκοδομῶν, νομίζω ὅτι μετὰ παρέλευσιν πολλοῦ χρό-
νου οἱ μεταγενέστεροι πολὺ θὰ ἐδυσπίστουν περὶ τῆς ду-
νάμεως καὶ τῆς δόξης αὐτῶν (μολονότι ἐκ τῶν πέντε
μερῶν τῆς Πελοποννήσου τὰ δύο νέμονται αὐτοὶ καὶ ἄρ-
χουσιν οὐ μόνον ὀλοκλήρου τῆς Πελοποννήσου ἀλλὰ καὶ
πολλῶν ἐκ τῶν ἔξω συμμάχων· ἐπειδὴ ὁμως οὔτε συνω-
κισμένη εἶναι ἡ πόλις των οὔτε ἔχει πολυτελεῖ ἱερὰ καὶ
μεγαλοπρεπεῖς οἰκοδομάς, οἰκεῖται δὲ κατὰ κώμας κατὰ
τὸν παλαιὸν τῆς Ἑλλάδος τρόπον, θὰ ἐφαίνετο πολὺ ὑπο-
δεεστέρα), ἂν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι συνέβαινε νὰ πάθωσι τὸ αὐτὸ,
θὰ ἐνομιζέτο διπλασία ἡ δύναμις αὐτῶν ἐκ τῆς ὀψεως τῶν
ἐρειπίων παρ' ὅ,τι ἦτο πράγματι. Δὲν εἶναι λοιπὸν εὐλο-
γον νὰ ἀπιστῶμεν οὐδὲ νὰ ἀποβλέπωμεν εἰς τὴν ὄψιν μᾶλ-
λον ἢ εἰς τὰς δυνάμεις τῶν πόλεων, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ θεω-
ρῶμεν τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην ὅτι ἦτο μεγίστη μὲν τῶν
πρὸ αὐτῆς, ὑποδεεστέρα δὲ τῶν σημερινῶν· ἐὰν δὲ ἦναι
ἀνάγκη καὶ ἐνταῦθα νὰ πιστεῦσωμεν εἰς τὴν ποιήσιν τοῦ
Ὅμηρου, ὅστις καθὼς ποιητῆς ἐμεγαλοποίησε καὶ ἐκόσμησε

τὰ γεγονότα, πάλιν ταῦτα καὶ οὕτω φαίνονται ὑποδεέστερα. Διότι ἐκ τῶν χιλίων διακοσίων πλοίων, ἐξ ὧν συνεκροτεῖτο ὁ στόλος, λέγει ὅτι τὰ μὲν τῶν Βοιωτῶν περιεῖχον ἑκατὸν εἴκοσιν ἄνδρας, τὰ δὲ τοῦ Φιλοκτήτου πεντήκοντα, δηλῶν διὰ τούτου, ὡς νομίζω, τὰ μέγιστα καὶ τὰ ἐλάχιστα· ἄλλου τοῦλάχιστον μεγέθους δὲν ἔκαμε μνείαν εἰς τὸν κατάλογον τῶν πλοίων. Ἐδήλωσε δὲ ὅτι πάντες ἦσαν ναῦται καὶ μάχιμοι εἰς τὰ τοῦ Φιλοκτήτου πλοῖα· διότι ἐποίησε τοξότας ὅλους τοὺς κωπηλάτας. Δὲν φαίνεται δὲ πιθανὸν νὰ ὑπῆρχε πολὺ πλήρωμα ἐκτὸς τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἐχόντων μεγάλα ἀξιώματα, προκειμένου ἄλλως τε νὰ διαπεραιώσωσι τὸ πέλαγος μετὰ πολεμικῶν σκευῶν καὶ τῶν πλοίων μὴ ὄντων καταφράκτων, ἀλλὰ κατὰ τὸν παλαιὸν τρόπον ἐπὶ τὸ ληστρικώτερον παρεσκευασμένων. Λαμβάνοντες λοιπὸν τὸν μέσον ὅρον μεταξὺ τῶν μεγίστων καὶ τῶν ἐλάχιστων πλοίων βλέπομεν ὅτι δὲν ἦσαν πολλοὶ οἱ συνελθόντες πολεμισταί, καὶ τοι πεμπόμενοι ἀπὸ κοινοῦ ἐξ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος.

11. Αἴτιον δὲ τούτου ἦτο ὅχι τόσοσιν ἢ ὀλιγανθρωπίαν ὅσον ἢ ἀχρηματία. Διότι οἱ Ἕλληνες μὴ ἔχοντες πόθεν νὰ προμηθευθῶσι τὴν ἀναγκαίαν τροφήν, καὶ στρατὸν ὀλιγώτερον ἔφερον καὶ ὅσον ἥλπιζον ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ διαθρέψωσιν ἐκ τῶν λαφύρων τοῦ πολέμου. Ἀμα δὲ ἀφικόμενοι ἐνίκησαν τὴν πρώτην μάχην (τὸ δὲ πρᾶγμα εἶναι φανερόν· διότι πῶς ἄλλως θὰ ἠδύναντο νὰ περιτείχισωσι τὸ στρατόπεδον), φαίνεται δὲ ὅτι οὔτε εἰς τοῦτο μετεχειρίσθησαν ὅλας αὐτῶν τὰς δυνάμεις, ἀλλὰ πρὸς γεωργίαν τῆς χερσονήσου ἐτράπησαν καὶ πρὸς τὴν ληστείαν διὰ τὴν τῆς τροφῆς ἔλλειψιν. Τούτου ἕνεκα οἱ Τρῶες βλέ-

ποντες αὐτοὺς οὕτω διεσπαρμένους ἀντέσχον μετὰ περισσοτέρας δυνάμεως ἐπὶ δέκα ἔτη, ισόπαλοι ὄντες με τοὺς διαρκῶς μένοντας εἰς τὸ στρατόπεδον. Ἐὰν ὁμως ἤρχοντο ἔχοντες τροφάς, μὴ τρεπόμενοι δὲ εἰς ληστείας καὶ γεωργίας ἐπολέμουν συνεχῶς καὶ ὅλοι ὁμοῦ, εὐκόλως θὰ ἐνίκων καὶ θὰ ἐκυρίευσον τὴν πόλιν, ἀφοῦ μάλιστα, καὶ τοὶ μὴ ἡνωμένοι, ἀντεῖχον ἐν τούτοις μετὰ τῶν πάντοτε παραμενουσῶν δυνάμεων· ἐὰν δ' ἐπεχείρουν τὴν πολιορκίαν μετὰ περισσοτέρας ἐπιμονῆς, θὰ ἐκυρίευσον τὴν Τροίαν εἰς ὀλιγώτερον χρόνον καὶ ἀπονώτερον. Ἀλλὰ δι' ἀχρηματίαν καὶ αἱ προηγούμεναι ἐπιχειρήσεις ἦσαν μικροῦ λόγου ἄξια, καὶ αὕτη αὕτη ἢ ἐπὶ Τροίαν ἐκστρατεία μολονότι ὀνομαστοτέρα ὅλων τῶν πρὶν γενομένων, φαίνεται ἐκ τῶν ἔργων ὅτι ἦτο ὑποδεεστέρα τῆς φήμης, ἣτις ἐπεκράτησε μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ἕνεκα τῶν ποιημάτων τοῦ Ὀμήρου.

12. Ἀκόμη καὶ μετὰ τὰ Τρωϊκὰ ἢ Ἑλλάς ὑφίστατο πολλὰς μεταναστεύσεις καὶ μετοικεσίας, ὥστε μὴ ἡσυχάζουσα δὲν ἠδύνατο νὰ αὐξηθῇ. Ἡ ἐκ τῆς Τροίας ἐπιστροφή τῶν Ἑλλήνων, βραδέως γενομένη, πολλὰς διήγειρε στάσεις, πολλὰὶ δὲ ἐμφύλιοι ταραχαὶ συνέβαινον εἰς πολλὰς πόλεις, συνεπεία τῶν ὁποίων οἱ ἐκδιωκόμενοι μετέβαινον νὰ κτίσωσιν ἄλλας. Οἱ σημερινοὶ Βοιωτοὶ, ἐξήκοντα ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Ἰλίου, ἀναγκασθέντες ὑπὸ τῶν Θεσσαλῶν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν Ἀρνην, κατόκησαν εἰς τὴν σήμερον μὲν Βοιωτίαν πρότερον δὲ Καδμηίδα γῆν καλουμένην (κατωκεῖτο δὲ ἡ χώρα αὕτη καὶ πρότερον ὑπὸ μέρους ἐκ τῶν Βοιωτῶν τούτων, ἐξ ὧν τινες ἐξεστράτευσαν καὶ εἰς Ἰλιον), οἱ δὲ Δωριεῖς κατὰ τὸ ὀγδοηκοστὸν ἔτος κατέσχον τὴν Πελοπόννησον

μετὰ τῶν Ἡρακλειδῶν. Μόλις δὲ μετὰ μακρὰν περίοδον ἐτῶν ἡσυχάσασα ἐντελῶς ἡ Ἑλλάς καὶ ἀπαλλαγεῖσα τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν, ἀποικίας ἐξέπεμψε, καὶ εἰς μὲν τὴν Ἰωνίαν καὶ εἰς πολλὰς νήσους μετέβησαν Ἀθηναῖοι, εἰς δὲ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας μετέβησαν Πελοποννήσιοι, καθὼς καὶ εἰς τινὰ μέρη τῆς ἄλλης Ἑλλάδος. Πάντα δὲ ταῦτα ὕστερον τῶν Τρωϊκῶν ἐκτίσθησαν.

13. Δυνατωτέρας δὲ γενομένης τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀσχο-
λουμένης πολὺ μᾶλλον ἢ πρότερον περὶ τὴν κτῆσιν
χρημάτων, ἰδρύνοντο συχνάκις εἰς τὰς πόλεις τυραννίδες,
ἕνεκα τῶν αὐξανομένων προσόδων (διότι πρότερον ὑπῆρ-
χον κληρονομικαὶ βασιλεῖαι τῶν ὁποίων τὰ προνόμια ἦσαν
ὠρισμένα), καὶ ναυτικὸν παρεσκεύαζεν ἡ Ἑλλάς καὶ ἐπε-
δίδετο περισσότερον εἰς τὴν ναυτιλίαν. Πρῶτοι δὲ λέ-
γονται οἱ Κορίνθιοι μεταχειρισθέντες πλοῖα κατὰ πολὺ
προσεγγίζοντα τὸν σημερινὸν τρόπον, καὶ αἱ πρῶται τριή-
ρεις τῆς Ἑλλάδος ἐναυπηγήθησαν εἰς τὴν Κόρινθον. Φαί-
νεται δὲ ὅτι καὶ διὰ τοὺς Σαμίους ὁ Κορίνθιος ναυπηγὸς
Ἀμεινοκλῆς ἐποίησε τέσσαρας ναῦς· παρῆλθον δὲ ἔτη
τριακόσια ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ὁ Ἀμεινοκλῆς ἦλθεν
εἰς τοὺς Σαμίους μέχρι τοῦ τέλους τοῦ παρόντος πολέ-
μου. Καὶ ἡ ἀρχαιοτάτη δὲ ναυμαχία ἀπὸ ὅσας γνωρί-
ζομεν εἶναι ἡ τῶν Κορινθίων πρὸς τοὺς Κερκυραίους· ἀπὸ
τῆς ναυμαχίας δὲ ταύτης μέχρι τοῦ αὐτοῦ χρόνου πα-
ρῆλθον ἔτη διακόσια ἐξήκοντα. Οἱ Κορίνθιοι κατοικοῦν-
τες τὴν ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ πόλιν, αἰέποτε εἶχον ἐμπόριον,
διότι οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες, τόσον οἱ ἐνδον τῆς Πελοπον-
νήσου ὅσον καὶ οἱ ἔξω, συνεκοινώνουν πρὸς ἀλλήλους
μᾶλλον διὰ ξηρᾶς ἢ διὰ θαλάσσης, διερχόμενοι διὰ τῆς

πόλεως τῶν Κορινθίων. Καὶ χρηματικῶς δὲ ἦσαν δυνατοὶ οἱ Κορίνθιοι, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ὅμηρος ἀποκαλέσας τὸν τόπον «ἀφνειόν.» Ἄμα δὲ ἡ ναυτιλία ἐπέξετάθη παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν οἱ Κορίνθιοι, κατασκευάσαντες πλοῖα, κατέστρεφον τοὺς πειρατὰς, καὶ ἐμπορευόμενοι διττῶς, κατέστησαν τὴν πόλιν ἰσχυρὰν διὰ χρηματικῶν προσόδων. Καὶ οἱ Ἴωνες ὕστερον ἐκτῆσαντο πολὺ ναυτικὸν ἐπὶ Κύρου τοῦ πρώτου βασιλέως τῶν Περσῶν καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Καμβύσου· πολεμοῦντες δὲ πρὸς τὸν Κύρον ἐκυριάρχησαν ἐπὶ τινα χρόνον τῆς περὶ αὐτοὺς θαλάσσης. Καὶ Πολυκράτης ὁ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Καμβύσου τύραννος τῆς Σάμου, ἔχων ἰσχυρὸν ναυτικόν, καὶ ἄλλας νήσους κατέστησεν ὑπηκόους καὶ τὴν Ῥήνειαν κυριεύσας ἀνέθηκεν εἰς τὸν Δῆλιον Ἀπόλλωνα. Καὶ οἱ Φωκαεῖς, τὴν Μασσαλίαν οἰκίζοντες, ἐνίκησαν ἐν ναυμαχίᾳ τοὺς Καρχηδόνιους.

14. Τοιαῦται ἦσαν αἱ δυνατώταται τῶν ναυτικῶν δυνάμεων. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ αὗται ἐγένοντο μετὰ πολλὰς γενεὰς ὕστερον τῶν Τρωϊκῶν καὶ συνέκειντο ἐξ ὀλίγων μὲν τριήρων, τὸ πλεῖστον δὲ ἐκ πεντηκοντόρων καὶ πλοίων μακρῶν ὡς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶχον κατὰ τὴν πολιορκίαν. Ὀλίγον, δὲ πρὸ τῶν Μηδικῶν καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Δαρείου, ὅστις μετὰ τὸν Καμβύσην ἐβασίλευσεν ἐπὶ τῶν Περσῶν, οἱ τύραννοι τῆς Σικελίας καὶ οἱ Κερκυραῖοι ἐκτῆσαντο πλῆθος τριήρων· αὗται ὑπῆρξαν αἱ τελευταῖαι ἀξιόλογοι ναυτικαὶ δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος. Διότι οἱ Αἰγινῆται καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τινες ἄλλοι εἶχον ὀλιγίστας, καὶ ταύτας συγκειμένας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ πεντηκοντόρων· πολὺ ἄργά δὲ, ἀφοῦ ἔπεισεν ὁ Θεμιστοκλῆς τοὺς Ἀθηναίους νὰ πολεμήσωσι πρὸς τοὺς

Αἰγινήτας καὶ περιεμένετο ἡ εἰσβολὴ τῶν βαρβάρων, κατεσκεύασαν οἱ Ἀθηναῖοι πλοῖα διὰ τῶν ὁποίων καὶ ἐναυμάχησαν· καὶ τὰῦτα ὁμῶς δὲν εἶχον ἀκόμῃ τέλεια καταστρώματα.

15. Τὰ μὲν λοιπὸν ναυτικά τῶν Ἑλλήνων τοιαῦτα ἦσαν κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους καὶ τοὺς ἐπομένους. Περιποιήσαντο ὁμῶς εἰς ἑαυτοὺς οὐκ ὀλίγην ἰσχὺν οἱ ἐπιδοθέντες εἰς αὐτὰ διὰ τῶν χρηματικῶν προσόδων καὶ τῆς ἐπὶ τῶν ἄλλων κυριαρχίας· διότι ἀποβιβαζόμενοι εἰς τὰς νήσους κατελάμβανον αὐτάς, ἐκείνοι μάλιστα ὅσοι δὲν εἶχον μόνιμον χώραν. Διὰ ξηρᾶς δὲ πόλεμος, ἐξ οὗ ἡδύνατο νὰ προκύψῃ καὶ τις δύναμις, οὐδεὶς ἐγένετο· ὅλοι δὲ οἱ προγενέστεροι πόλεμοι ἐγένοντο πρὸς ὁμόρους λαοὺς, καὶ μακρυνὰς ἐκστρατείας ἐξω τῆς πατρίδος των ἐπὶ σκοπῶν κατακτήσεως ξένων χωρῶν δὲν ἐπεχείρησαν οἱ Ἕλληνες. Διότι αἱ ὑποδεέστεραι πόλεις δὲν συνετάσσοντο τότε πρὸς τὰς μεγίστας, οὐδὲ πάλιν οἱ Ἕλληνες συνεισέφερον ἐξίσου ὅπως σχηματίσωσι κοινὰς ἐκστρατείας, μᾶλλον δὲ πρὸς ἀλλήλους οἱ ἀστυγείτονες ἐπολέμουν. Ἀπαξ μόνον κατὰ τὸν πάλαι ποτὲ γενόμενον πόλεμον τῶν Χαλκιδέων καὶ τῶν Ἐρετριέων οἱ Ἕλληνες διηρέθησαν συμμαχήσαντες μεθ' ἑκατέρου τῶν ἐμπολέμων μερῶν.

16. Πολλοὶ ἐκ διαφόρων μερῶν εὕρισκον κωλύματα εἰς τὴν αὕξησίν των. Οἱ Ἴωνες ἐν παραδείγματι εἶχον φθάσει εἰς ἀξιόλογον σημεῖον εὐδαιμονίας ὅτε ὁ Κῦρος, ἐπὶ κεφαλῇς τῶν Περσῶν, ἐκθρονίσας τὸν Κροῖσον καὶ καθυποτάξας ὅλην τὴν μεταξὺ τοῦ Ἄλως ποταμοῦ καὶ τῆς θαλάσσης χώραν, ἐξεστράτευσεν κατ' αὐτῶν καὶ ὑπεδούλωσε τὰς ἐν τῇ ἡπείρῳ πόλεις. Ὑστέρων δὲ ὁ Δαρεῖος,

βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ ναυτικοῦ τῶν Φοινίκων, ὑπεδούλωσε καὶ τὰς νήσους.

17. Ὅσοι δὲ τύραννοι ἦσαν εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ἔχοντες μόνον ὑπ' ὄψιν τὰ ἰδιαίτερά των συμφέροντα, ἦτοι πῶς νὰ ὑπερασπίσωσιν ἑαυτοὺς καὶ πῶς νὰ αὐξήσωσι τὸν ἴδιον οἶκον, κατέκουν εἰς τὰς πόλεις μεθ' ὅσης ἡδύναντο περισσοτέρας ἀσφαλείας, καὶ οὐδὲν ἔργον ἀξιόλογον ἔπραξαν εἰμὴ ὅ,τι ἕκαστος ἐπεχείρησε κεχωρισμένως ἐναντίον τῶν γειτόνων του· οἱ τύραννοι ὁμῶς τῆς Σικελίας προσεκτήσαντο μεγάλην δύναμιν. Τοιουτοτρόπως δὲ πανταχόθεν ἡ Ἑλλάς ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐκωλύετο, μήτε ἀπὸ κοινοῦ πράξασα μὴδὲν ἔνδοξον, μήτε κατὰ πόλεις ἀναπτύξασα δραστηριότητά τινα.

18. Ἀφοῦ οἱ τύραννοι τῶν Ἀθηναίων καὶ οἱ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ἐπὶ πολὺ καὶ πρότερον τυραννευθείσης πλειστοὶ καὶ τελευταῖοι πλὴν τῶν τῆς Σικελίας κατελύθησαν ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων (διότι ἡ Λακεδαίμων μετὰ τὴν κτίσιν τῶν σήμερον ἐνοικούντων αὐτὴν Δωριέων, καίτοι πλειότερον χρόνον πάσης ἄλλης γνωστῆς πόλεως συνταραχθεῖσα ὑπὸ ἐμφυλίων ἐρίδων, ὁμῶς ἀπὸ τῶν παλαιωτάτων χρόνων καὶ εὐνομήθη καὶ ἦτο πάντοτε ἀτυράννευτος· παρῆλθον δὲ τετρακόσια καὶ ὀλίγον περισσότερα ἔτη μέχρι τοῦ τέλους τοῦ παρόντος πολέμου, ἀφότου οἱ Λακεδαιμόνιοι κυβερνῶνται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πολιτεύματος, καὶ δι' αὐτὸ οὐ μόνον αὐτοὶ εἶναι ἰσχυροὶ ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις ἐπιβάλλουσι τὴν θέλησίν των)· ἀφοῦ λοιπὸν κατελύθησαν οἱ τύραννοι ἐκ τῆς Ἑλλάδος, μετὰ παρέλευσιν οὐχὶ πολλῶν ἐτῶν ἐγένετο ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη μεταξὺ Μήδων καὶ Ἀθηναίων. Δέκα δὲ ἔτη μετ' αὐτὴν πάλιν ὁ βάρβαρος μετὰ μεγά-

λου στόλου ἦλθε νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν Ἑλλάδα. Τοιούτου μεγάλου κινδύνου ἐπικρεμασθέντος, καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῇς τῶν συμπολεμησάντων Ἑλλήνων ὡς ἀνώτεροι κατὰ τὴν δύναμιν, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, εἰσβαλόντων τῶν Μήδων, διανοηθέντες νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν πόλιν των καὶ παραλαβόντες τὰ σκεύη των εἰσῆλθον εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἐγένοντο ναυτικοί. Ὀλίγον ὕστερον μετὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἀποδίωξιν τοῦ βαρβάρου, ὅσοι Ἑλληνες εἶχον ἀποστατήσῃ ἀπὸ τοῦ βασιλέως καὶ ὅσοι εἶχον συμπολεμήσει μετ' αὐτοῦ συνετάχθησαν ἄλλοι μὲν μετὰ τοὺς Ἀθηναίους ἄλλοι δὲ μετὰ τοὺς Λακεδαιμονίους· διότι μεγίστην δύναμιν ἀνέπτυξαν ἀμφότεροι οὗτοι· οἱ μὲν ἴσχυον κατὰ γῆν, οἱ δὲ κατὰ θάλασσαν. Καὶ ὁ μὲν σύνδεσμος οὗτος ὀλίγον χρόνον διήρκεσεν, ἔπειτα δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι διενεχθέντες ἐπολέμησαν μετὰ τῶν συμμάχων πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἐκ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ὅσοι τυχὸν ἐστασίαζον πρὸς ἀλλήλους, συνετάσσοντο πρὸς τούτους. Ὡστε ἀπὸ τῶν Μηδικῶν μέχρι τοῦ παρόντος πολέμου πάντοτε ὅτε μὲν εἰρηνεύοντες, ὅτε δὲ πολεμοῦντες πρὸς ἀλλήλους ἢ πρὸς τοὺς ἀποστατοῦντας συμμάχους των παρεσκευάσθησαν καλῶς πρὸς πόλεμον καὶ ἐγένοντο ἐμπειρότεροι, καθὼ ἐξασκηθέντες ἐν μέσῳ τῶν κινδύνων.

19. Καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι μὴ ἔχοντες τοὺς ἑαυτῶν συμμάχους φόρου ὑποτελεῖς ἡγοῦντο, μὴ ἀπαιτοῦντες ἄλλο εἰμὴ νὰ κυβερνῶνται καὶ οὗτοι ὀλιγαρχικῶς, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τοῦ χρόνου προϊόντος παραλαβόντες τὰ πλοῖα τῶν πόλεων, πλὴν τῶν τῆς Χίου καὶ τῆς Λέσβου, ἡγοῦντο ἐπιβαλόντες εἰς πάντας καὶ φόρους χρηματικούς. Καὶ κατὰ τὸν παρόντα πόλεμον αὐτοὶ μόνοι ἀνέπτυξαν

μεγαλειτέρας δυνάμεις ἢ ὅτε ἦνθησαν τὰ μάλιστα μεθ' ὀλοκλήρου τῆς συμμαχίας των.

20. Τὰ μὲν λοιπὸν παλαιὰ τοιαῦτα εὔρον, καὶ εἶναι πολὺ σφαλερὸν νὰ πιστεύῃ τις εἰς πᾶν εἶδος μαρτυρίας. Διότι οἱ ἄνθρωποι παραλαμβάνουσιν ἀβασανίστως παρ' ἀλλήλων τὰς φήμας τῶν προγενεστέρων συμβάντων, καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἐπιχωρίων. Οὕτως ὁ Ἀθηναϊκὸς λαὸς νομίζει ὅτι ὁ Ἰππαρχος ἦτο τύραννος ὅταν ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀρμοδίου καὶ τοῦ Ἀριστογείτονος, καὶ ἀγνοεῖ ὅτι ὁ μὲν Ἰππίας ἦρχεν ὡς πρεσβύτατος τῶν υἱῶν τοῦ Πεισιστράτου, ὁ δὲ Ἰππαρχος καὶ ὁ Θεσσαλὸς ἦσαν ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ ὅτι ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων ὑποπτευθέντες ὅτι ἡ ἡμέρα καὶ ἡ στιγμή τῆς ἐκτελέσεως εἶχον μνηυθῇ εἰς τὸν Ἰππίαν παρὰ τινος τῶν συντρόφων των, ἀπέσχον νὰ τὸν κτυπήσωσι νομίζοντες αὐτὸν ἐν γνῶσει ὄντα τοῦ μελετωμένου σχεδίου, θέλοντες ὁμῶς πρὶν συλληφθῶσι νὰ πράξωσιν τι παράτολμον καὶ συναντήσαντες τὸν Ἰππαρχον περὶ τὸ καλούμενον Λεωκόριον, ἀσχολούμενον εἰς τὰς προετοιμασίας τῆς Παναθηναϊκῆς πομπῆς, ἀπέκτειναν αὐτόν. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα ὑπάρχουσιν ἔτι καὶ σήμερον μὴ ἐξαλειφθέντα ὑπὸ τοῦ χρόνου ἀπὸ τῆς μνήμης καὶ τῶν ὁποίων οὐχὶ ὀρθὴν ἰδέαν ἔχουσιν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, ὡς ἐπὶ παραδείγματος ὅτι οἱ βασιλεῖς τῶν Λακεδαιμονίων δὲν δίδουσιν ἕκαστος μίαν ψῆφον, ἀλλὰ δύο, καὶ ὅτι ὑπάρχει παρ' αὐτοῖς καὶ ὁ Πιτανάτης λόχος, ὅστις οὐδέποτε ὑπῆρξεν. Οὕτως ἀμελοῦσιν οἱ πολλοὶ τὴν ζήτησιν τῆς ἀληθείας τρεπόμενοι μᾶλλον πρὸς τὰ ἑτοιμα.

21. Ἐν τούτοις ἐκ τῶν εἰρημένων τεκμηρίων δὲν κινδυνεύει τις νὰ ἀπατηθῇ παραδεχόμενος ὡς ἀληθῆ τὰ γε-

γονότα τὰ ὅποια ἀνέφερον· ἅς μὴ πιστεύῃ δὲ οὔτε τοὺς ὕμνους τῶν ποιητῶν οἵτινες μεθ' ὑπερβολῆς αὐτοὺς κοσμοῦσιν, οὔτε τὰς διηγήσεις τὰς ἀρεστὰς μᾶλλον εἰς τὴν ἀκρόασιν ἢ ἀληθεῖς τὰς ὑποίας οἱ λογογράφοι συνέθεσαν περὶ γεγονότων ἀνεξελέγκτων καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔνεκα τῆς παλαιότητος αὐτῶν θεωρουμένων ὡς ἀπιστεύτων καὶ μυθωδῶν, ἅς πεισθῇ δὲ ὅτι τὰ γεγονότα ταῦτα ἠρύσθη μεθ' ὅσης φροντίδος ἐπέτρεπεν ἡ ἀρχαιοῦς αὐτῶν μεταξὺ τῶν αὐθεντικωτάτων μαρτυριῶν. Καὶ μολονότι οἱ ἄνθρωποι τείνουσιν εἰς τὸ νὰ θεωρῶσι τὸν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν των πόλεμον ὡς μέγιστον πάντων, ἀφοῦ δὲ παύσῃ νὰ θαυμάζωσι μᾶλλον τοὺς ἀρχαίους, μολαταῦτα ἀρκεῖ νὰ ἐπισκοπήσωμεν τὰ πράγματα ὅπως πεισθῶμεν ὅτι ὁ παρὼν ὑπῆρξε πολὺ ἀνώτερος ὅλων τῶν προλαβόντων.

22. Καὶ ὅσους μὲν λόγους εἶπον ἕκαστοι, εἴτε μέλλοντες νὰ πολεμήσωσιν εἴτε ἐν αὐτῷ τῷ πολέμῳ, δύσκολον ἦτο νὰ ἀπομνημονεύσω αὐτολεξεῖ, τόσον ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἐγὼ αὐτὸς ἤκουσα ὅσον καὶ ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἤκουσα παρ' ἄλλων· ἐξέθεσα ὅμως αὐτοὺς ὅπως ἐνόμιζον ὅτι συνεβιβάζοντο καλλίτερον πρὸς τὰ πραττόμενα, διατηρῶν ὅσον τὸ δυνατόν ἀκριβέστ' αὐτὴν ἔννοιαν τῶν ἀληθῶς λεχθέντων· τὰ δὲ πραχθέντα ἐν τῷ πολέμῳ ἔργα δὲν ἐτόλμησα νὰ γράψω ἐρωτῶν τὸν τυχόντα, οὔτε ὅπως ἐφρόνουν ἐγὼ, ἀλλ' ἀφοῦ ἐβασάνισα μεθ' ὅλης τῆς δυνατῆς ἀκριβείας καὶ ἐκεῖνα εἰς τὰ ὅποια ἐγὼ αὐτὸς παρὲυρέθην καὶ ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἔμαθον παρ' ἄλλων. Ἐπιπόνως δὲ εὐρίσκετο ἡ ἀλήθεια, διότι οἱ παρόντες εἰς ἕκαστον γεγονὸς δὲν ἔλεγον τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν, ἀλλ' ἕκαστος συμφώνως μὲ τὴν συμπάθειαν ἢ ἀναλόγως τῆς μνήμης τὴν ὁποίαν εἶχε. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἀκρόασιν

ἴσως τὸ μὴ μυθῶδες αὐτῶν φανῇ ὅχι πολὺ τερπνόν· ὅσοι ὁμῶς θελήσωσι καὶ τὰ γενόμενα νὰ μάθωσι σαφῶς καὶ ἐκ τούτων νὰ ἐξαγάγωσιν ὠφέλιμα συμπέρασματα περὶ τῶν μελλόντων ποτὲ καὶ αὐθις νὰ συμβῶσι, τοιούτων ὄντων καὶ παραπλησίων κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀρκοῦσαν θέλουσιν ἔχει τὴν ὠφέλειαν. Τὸ παρὸν ἔργον συνεγράφη οὐχὶ διὰ νὰ ἀρέσῃ πρὸς στιγμὴν εἰς τὸν ἀναγινώσκοντα, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ νὰ παραμείνῃ αἰώνιον κτῆμα.

23. Ἐκ δὲ τῶν προτέρων ἔργων τὸ μέγιστον ὅπερ ἐπράχθη εἶναι ὁ Μηδικὸς πόλεμος, καὶ αὐτὸς ὁμῶς ταχὺ τέλος ἔσχε διὰ δύο ναυμαχιῶν καὶ δύο πεζομαχιῶν. Τοῦ δὲ παρόντος πολέμου τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ διάρκεια καὶ τοσαῦτα παθήματα ὑπέστη ἕνεκεν αὐτοῦ ἢ Ἑλλάς ὅσα οὐδέποτε ἄλλοτε ἐν ἴσῳ διαστήματι χρόνου. Διότι οὔτε τοσαῦται πόλεις κυριευθεῖσαι ἡρημώθησαν, αἱ μὲν ὑπὸ τῶν βαρβάρων, αἱ δὲ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀντιπολεμούντων (ὑπάρχουσι δὲ καὶ τινες αἱ ὁποῖαι κυριευθεῖσαι μετέβαλον οἰκήτορας), οὔτε τοσαῦται φυγαὶ ἀνθρώπων, οὔτε τόσοι φόνοι εἰς μάχας καὶ εἰς ἐμφυλίους ταραχάς. Καὶ αὐτὰ τὰ πρότερον ἐκ παραδόσεως λεγόμενα, σπανίως δὲ διὰ τῶν ἔργων βεβαιούμενα, κατέστησαν πιστευτὰ· συνέβησαν, παραδείγματος χάριν, σεισμοὶ ἰσχυρότατοι οἵτινες ἐξετάθησαν ἐπὶ τοῦ πλείστου μέρους τῆς γῆς, ἡλίου ἐκλείψεις συνεχέστεραι παρ' ὅσαι παλαιόθεν μνημονεύονται, μεγάλη ξηρασία εἰς τινὰ μέρη καὶ ἕνεκα ταύτης λιμὸς καὶ ἡ οὐκ ὀλίγον βλάβασα καὶ μέρος τι καταστρέψασα λοιμώδης νόσος· ταῦτα πάντα ἐνέσκηψαν συγχρόνως μετὰ τούτου τοῦ πολέμου. Ἦρχισαν δὲ αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Πελοποννήσιοι διαλύσαντες τὰς

τριακονταετείς συνθήκας αἵτινες ἐγένοντο μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Εὐβοίας. Τὰς αἰτίας δὲ καὶ τὰς διαφορὰς ἕνεκα τῶν ὁποίων διέλυσαν τὰς συνθήκας ταύτας περιγράψω ἐν ἀρχῇ διὰ νὰ μὴ ἐρωτήσῃ τίς ποτε πόθεν ἠγέρθη τοιοῦτος πόλεμος μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Καὶ ἡ μὲν ἀληθεστάτη πρόφασις, μὴ γενομένη ὅμως γνωστὴ, εἶναι νομίζω ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι γινόμενοι ἰσχυροὶ καὶ φόβον ἐμπνέοντες εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ πολεμήσωσιν· αἱ δὲ εἰς τὸ φανερόν λεγόμεναι αἰτίαι, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἔλυσαν τὰς σπονδὰς καὶ ἤρχισαν τὸν πόλεμον, τοιαῦται ἦσαν εἰς ἀμφοτέρους.

24. Ἡ Ἐπίδαμνος εἶναι πόλις κειμένη πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ εἰσπλέοντος εἰς τὸν Ἰόνιον κόλπον· πλησίον δ' αὐτῆς κατοικοῦσιν οἱ βάρβαροι Ταυλάντιοι, ἔθνος Ἰλλυρικόν. Εἰς ταύτην τὴν πόλιν ἔπεμψαν μὲν ἀποικίαν οἱ Κερκυραῖοι, οἰκιστὴς ὅμως ἐγένετο Φαλῖος ὁ υἱὸς τοῦ Ἑρατοκλείδου, τὸ γένος Κορίνθιος, ἀπόγονος τοῦ Ἡρακλέους, λαβὼν τὸ ὄνομα κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον ἐκ τῆς μητροπόλεως. Κορίνθιοί τινες καὶ ἄλλοι ἐκ τῆς Δωρικῆς φυλῆς συνέπραξαν εἰς τὸν συνοικισμὸν τοῦτον. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ἡ πόλις τῶν Ἐπιδαμνίων ἐγένετο μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος. Στασιάσαντες ὅμως οἱ κάτοικοι πρὸς ἀλλήλους ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ὡς λέγεται, ὑπέφερον πολὺ ἐκ πολέμου τινὸς πρὸς τοὺς γείτονας βαρβάρους καὶ ἐστερήθησαν τῆς πολλῆς δυνάμεως. Ἐσχάτως δὲ, πρὸ τῆς κηρύξεως τούτου τοῦ πολέμου, ὁ δῆμος αὐτῶν ἐξεδίωξε τοὺς δυνατοὺς, οὗτοι δὲ ἀπελθόντες πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐλήστευον μετ' αὐτῶν τοὺς ἐν τῇ πόλει καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. Οἱ ἐν τῇ πόλει μένοντες Ἐπιδάμνιοι ἐπειδὴ ἐπιέζοντο, πέμπουσι πρέσβεις εἰς

Κέρκυραν καθὼς μητρόπολιν οὔσαν, παρακαλοῦντες νὰ μὴ τοὺς παραβλέψῃ φθειρομένους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐξορίστους νὰ τοὺς συνδιαλλάξῃ καὶ τὸν πόλεμον τῶν βαρβάρων νὰ καταπαύσῃ. Ταῦτα δὲ παρεκάλουν καθίσαντες ἰκέται εἰς τὸν βωμὸν τῆς Ἥρας. Οἱ δὲ Κερκυραῖοι δὲν ἐδέχθησαν τὴν ἰκεσίαν, καὶ ἀπέπεμψαν αὐτοὺς ἀπράκτους.

25. Ἰδόντες οἱ Ἐπιδάμνιοι ὅτι οὐδεμίαν βοήθειαν ἠδύναντο νὰ περιμένωσιν ἀπὸ Κερκύρας ἠπόρουν περὶ τοῦ πρακτέου, καὶ πέμψαντες εἰς Δελφοὺς ἡρώτων τὸν Ἀπόλλωνα εἰάν ἔπρεπε νὰ ἀφιερῶσσι τὴν πόλιν των εἰς τοὺς Κορινθίους ὡς οἰκιστὰς καὶ νὰ πειραθῶσι νὰ λάβωσι παρ' αὐτῶν βοήθειάν τινα. Ὁ δὲ ἀπεκρίθη εἰς αὐτοὺς νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ ἀναγνωρίσωσιν αὐτοὺς ὡς ἀρχηγούς. Τότε οἱ Ἐπιδάμνιοι ἐλθόντες εἰς τὴν Κόρινθον παρέδωκαν κατὰ τὸ μαντεῖον τὴν ἀποικίαν, ἀποδεικνύοντες ὅτι ὁ οἰκιστὴς αὐτῶν ἦτο ἐκ Κορίνθου καὶ δηλοῦντες τὴν ἀπόκρισιν τοῦ χρηστηρίου, καὶ ἐδέοντο νὰ μὴ τοὺς παραβλέψῃσι καταστρεφόμενους ἀλλὰ νὰ τοὺς βοηθήσωσιν. Οἱ δὲ Κορίνθιοι ἐδέχθησαν τὴν αἵτησίν των φρονούντες ὅτι εἶχον τοιοῦτο δικαίωμα, καθότι ἐνόμιζον ὅτι ἡ ἀποικία ἦτο ἰδική των ὅσον καὶ τῶν Κερκυραίων, ἐνταύτῃ δὲ καὶ ἔνεκα μίσους πρὸς τοὺς Κερκυραίους οὔτινες τοὺς παρῃμέλουν καίτοι ὄντες ἄποικοι αὐτῶν· διότι οὔτε εἰς τὰς κοινὰς πανηγύρεις ἔδιδον τὰ συνειθιζόμενα δῶρα οὔτε δι' ἀνδρὸς Κορινθίου ἤρχιζον τὰς θυσίας, ὅπως ἔπραττον αἱ ἄλλαι ἀποικίαι, ἀλλὰ τοὺς περιεφρόνουν διότι ἦσαν κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐπίσης πλούσιοι ὅσον οἱ εὐπορώτατοι τῶν Ἑλλήνων, καὶ κατὰ τὰς πολεμικὰς παρασκευὰς δυνατώτεροι, ἐπαιρόμενοι ἐνίοτε ὅτι πολὺ

ὑπερεῖχον καὶ κατὰ τὸ ναυτικὸν καὶ διότι ἡ Κέρκυρα εἶχε κατοικηθῆ προγενεστέρας ὑπὸ τῶν Φαιάκων φημιζομένων περὶ τὰ ναυτικά. Ἔνεκα τούτου δὲ ἔτι μᾶλλον κατῆρτιζον τὸ ναυτικὸν τῶν καὶ ἦσαν ὅχι ἀδύνατοι· διότι ὅταν ἤρχισαν τὸν πόλεμον εἶχον ἑκατὸν εἴκοσι τριήρεις,

26. Ἐχοντες λοιπὸν ὅλα ταῦτα τὰ παράπονα οἱ Κορίνθιοι ἄσμενοι ἔπεμπον τὴν βοήθειαν εἰς τὴν Ἐπίδαμνον, προσκαλοῦντες τὸν βουλόμενον νὰ μεταβῇ καὶ κατοικήσῃ ἐκεῖ καὶ πέμψαντες φρουροὺς ἐξ Ἀμπρακιωτῶν καὶ Λευκαδίων καὶ Κορινθίων. Ἐπορεύθησαν δὲ πεζῇ εἰς Ἀπολλωνίαν, ἀποικίαν οὖσαν τῶν Κορινθίων, φοβούμενοι τοὺς Κερκυραίους μήπως ἐμποδισθῶσι παρ' αὐτῶν ἐὰν μετέβαινον διὰ θαλάσσης. Οἱ Κερκυραῖοι δὲ μαθόντες ὅτι οἰκήτορες καὶ φρουροὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Ἐπίδαμνον καὶ ὅτι ἡ ἀποικία ἐδόθη εἰς τοὺς Κορινθίους, ὠργίσθησαν· καὶ πλεύσαντες εὐθὺς μετὰ εἰκοσιπέντε πλοίων καὶ ὕστερον μετ' ἄλλου στόλου, καὶ τοὺς διωχθέντας ἐπρόσταζον ὑβριστικῶς νὰ δεχθῶσι (διότι ἐλθόντες εἰς Κέρκυραν οἱ φυγάδες τῶν Ἐπιδαμνίων ἐδείκνυσαν τοὺς τάφους, καὶ παριστῶντες κοινὴν τὴν καταγωγὴν παρεκάλουν νὰ τοὺς ἐπαναφέρωσιν εἰς τὴν πατρίδα των) καὶ νὰ ἀποπέμψωσι τοὺς φρουροὺς καὶ τοὺς οἰκήτορας οὓς ἔπεμψαν οἱ Κορίνθιοι. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἐπιδαμνιοὶ εἰς οὐδὲν ἐκ τούτων ὑπήκουσαν, οἱ Κερκυραῖοι ἐκστρατεύουσι κατ' αὐτῶν μετὰ τεσσαράκοντα πλοίων, συνεπάγοντες τοὺς φυγάδας διὰ νὰ ἀποκαταστήσωσιν αὐτοὺς καὶ προσλαβόντες τοὺς Ἰλλυριοὺς ὡς ἐπικούρους. Ἐλθόντες δὲ ἐνώπιον τῆς πόλεως ἀνήγγειλον προηγουμένως ὅτι ὅσοι ᾔθελον ἐκ τῶν Ἐπιδαμνίων καὶ τῶν ξένων ἡδύναντο νὰ ἀπέλθωσιν ἀβλα-

Οἷς, εἶδε μὴ θὰ τοὺς μετεχειρίζοντο ὡς ἐχθροὺς. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐπέιθαντο, οἱ μὲν Κερκυραῖοι ἐπολιόρκουν τὴν πόλιν κειμένην ἐπὶ ἰσθμοῦ.

27. Οἱ δὲ Κορίνθιοι, ἅμα ἦλθον πρὸς αὐτοὺς ἐκ τῆς Ἐπιδάμνου ἀγγελίας ὅτι πολιορκεῖται ἡ πόλις, παρεσκεύαζον στρατὸν, καὶ ἅμα ἐκήρυττον ὅτι ὁ βουλόμενος ἠδύνατο νὰ μεταβῇ πρὸς ἀποικίαν εἰς τὴν Ἐπιδάμνον ἀπολαύων ἴσα καὶ ὅμοια τοῖς Ἐπιδαμνίοις διακαιώματα· ἐὰν δέ τις δὲν θέλῃ μὲν νὰ ἀναχωρήσῃ ἀμέσως, θέλει ὅμως νὰ μεθέξῃ τῆς ἀποικίας, δύναται νὰ μείνῃ εἰς Κόρινθον καταβάλλων πεντήκοντα Κορινθιακὰς δραχμάς. Ἦσαν δὲ καὶ οἱ ἀναχωρήσαντες πολλοὶ καὶ οἱ τὰ χρήματα καταβάλλοντες. Παρεκάλεσαν δὲ καὶ τοὺς Μεγαρεῖς νὰ συνοδεύσωσι διὰ τῶν πλοίων τῶν τοὺς Κορινθίους, μὴ τυχὸν ἐμποδίσωσιν αὐτοὺς οἱ Κερκυραῖοι κατὰ τὸν διάπλουν· οἱ δὲ Μεγαρεῖς παρεσκεύασαν ὀκτὼ πλοῖα διὰ νὰ συμπλεύσωσι, καὶ οἱ Παλεῖς τῆς Κεφαλληνίας τέσσαρα. Παρεκάλεσαν δὲ καὶ τοὺς Ἐπιδαυρίους, οἵτινες παρέσχον πέντε, οἱ δὲ Ἑρμιονεῖς ἓν, καὶ οἱ Τροϊζήνιοι δύο, οἱ δὲ Λευκάδιοι δέκα καὶ οἱ Ἀμπρακιῶται ὀκτὼ. Παρὰ τῶν Θηβαίων καὶ τῶν Φλιασίων ἐζήτησαν χρήματα, παρὰ τῶν Ἡλείων καὶ πλοῖα κενὰ καὶ χρήματα. Αὐτοὶ δὲ οἱ Κορίνθιοι παρεσκεύασαν τριάκοντα πλοῖα καὶ τρισχιλίους ὀπλίτας.

28. Ἄμα δὲ ἔμαθον οἱ Κερκυραῖοι τὰς προπαρασκευὰς, ἐλθόντες εἰς Κόρινθον μετὰ Λακεδαιμονίων καὶ Σικυωνίων πρέσβων, τοὺς ὁποίους παρέλαβον, ἐζήτησαν παρὰ τῶν Κορινθίων νὰ ἐπαναφέρωσι τοὺς ἐν Ἐπιδάμνῃ ἀποσταλέντας φρουροὺς καὶ οἰκήτορας, καθότι οὐδὲν διαίωμα εἶχον ἐπὶ τῆς Ἐπιδάμνου. Ἐὰν ὅμως ἀντιποι-

οὔνται αὐτήν, ἡδύναντο νὰ ὑποβάλωσι τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὴν διαιτησίαν τῶν Πελοποννησιακῶν πόλεων τὰς ὁποίας ἤθελον ἐκλέξει ἀμφοτέροι· εἰς οἷονδήποτε δὲ καὶ ἂν ἐπεδικάζετο ἡ ἀποικία, ἐκεῖνος θὰ ἔμενε κύριος. Ἐπρότεινον δὲ νὰ ἐρωτήσωσι καὶ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, καὶ συντόμως εἰπεῖν δὲν ἤθελον τὸν πόλεμον· ἄλλως, θὰ ἤναγκάζοντο καὶ αὐτοὶ νὰ ἐπιζητήσωσι φίλους μὴ ἀρεστοὺς καὶ ἄλλους παρ' ἐκείνους τοὺς ὁποίους εἶχον τότε, ὅπως ἀσφαλισθῶσιν. Οἱ δὲ Κορίνθιοι ἀπεκρίθησαν εἰς αὐτοὺς ὅτι τότε θὰ σκεφθῶσιν ὅταν οἱ Κερκυραῖοι ἀποσύρῳσιν ἀπὸ τῆς Ἐπιδάμνου καὶ τὰ πλοῖα καὶ τοὺς βαρβάρους· πρὶν τούτου ὅμως δὲν ἐθεώρουν δίκαιον οἱ μὲν Ἐπιδάμνιοι νὰ πολιορκῶνται οἱ δὲ Κορίνθιοι νὰ δικάζωνται. Οἱ δὲ Κερκυραῖοι ἀντέλεγον ὅτι θὰ ἔπραττον ταῦτα, ἐὰν καὶ οἱ Κορίνθιοι ἐπανῆγον τοὺς ἐν Ἐπιδάμνῳ συγκατετίθεντο μάλιστα νὰ μένωσιν ἀμφοτέροι ἐν ἀνακωχῇ εἰς τὰς θέσεις των μέχρις οὗ γίνῃ ἡ δίκη.

29. Οἱ Κορίνθιοι οὐδεμίαν τῶν προτάσεων τούτων ἐδέχοντο, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ πλοῖα των ἦσαν ἤδη πεπληρωμένα καὶ εἶχον φθάσει οἱ σύμμαχοι, ἔπεμψαν πρῶτον κήρυκα διὰ νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον εἰς τοὺς Κερκυραίους, καὶ ἀπάραντες μετὰ πλοίων ἐβδομηκονταπέντε καὶ ὀπλιτῶν δισχιλίῳ ἐπλευσαν πρὸς τὴν Ἐπίδαμνον διὰ νὰ πολεμήσωσιν ἐναντίον τῶν Κερκυραίων· ἐστρατήγουν δὲ τῶν μὲν πλοίων Ἀριστεὺς ὁ Πελλίχου, Καλλικράτης ὁ Καλλίου καὶ Τιμάνωρ ὁ Τιμάνθους, τῶν δὲ πεζῶν Ἀρχέτιμος ὁ Εὐρυτίμου καὶ Ἰσαρχίδας ὁ Ἰσάρχου. Ἀφοῦ δὲ ἐφθασαν εἰς τὸ Ἄκτιον τῆς Ἀνακτορίας γῆς, ὅπου ὑπάρχει τὸ ἱερόν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἔμπροσθεν τοῦ στομίου τοῦ Ἀμπρακικοῦ κόλπου, οἱ Κερκυραῖοι καὶ κήρυκα ἔ-

πεμψαν πρὸς αὐτοὺς ἐντὸς ἀκατίου διὰ νὰ τοὺς ἐμπο-
δίσῃ νὰ πλεύσωσι κατ' αὐτῶν καὶ συγχρόνως ἐπλή-
ρουν τὰ πλοῖα, ἐπιδιορθώσαντες τὰ παλαιὰ ὥστε νὰ
ἦναι πλώϊμα καὶ προετοιμάσαντες τὰ ἄλλα. Ἀφοῦ δὲ ὁ
κῆρυξ ἐπέστρεψε μὴδὲν εἰρηνικὸν φέρων ἐκ μέρους τῶν
Κορινθίων, ἐπειδὴ πρὸς τούτοις τὰ πλοῖά των, ὀγδοή-
κοντα τὸν ἀριθμὸν (διότι τεσσαράκοντα ἐπολιόρκουν τὴν
Ἐπίδαμνον), ἦσαν ἤδη καθ' ὅλα ἔτοιμα, πλεύσαντες
ἐναντίον τῶν Κορινθίων καὶ παραταχθέντες ἐναυμάχησαν·
καὶ ἐνίκησαν οἱ Κερκυραῖοι νίκην μεγάλην καὶ κατέστρε-
ψαν δεκαπέντε πλοῖα τῶν Κορινθίων. Κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ
ἡμέραν συνέβη νὰ παραδοθῇ καὶ ἡ Ἐπίδαμνος εἰς τοὺς πο-
λιορκοῦντας αὐτὴν διὰ συνθήκης καθ' ἣν συνεφωνήθη οἱ
μὲν ξένοι νὰ πωληθῶσιν, οἱ δὲ Κορίνθιοι νὰ μείνωσιν
αἰχμάλωτοι μέχρις οὔ ἀποφασισθῇ ἄλλο τι περὶ αὐτῶν.

30. Μετὰ δὲ τὴν ναυμαχίαν οἱ Κερκυραῖοι στήσαντες
τρόπαιον ἐπὶ τῆς Λευκίμης, ἀκρωτηρίου τῆς Κερκύρας,
τοὺς μὲν ἄλλους ἐκ τῶν αἰχμαλώτων τοὺς ὁποίους ἔλα-
βον ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ Κορινθίους ἐκράτησαν δεσμίους.
Ὑστερον δὲ, ἀφοῦ οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ σύμμαχοί των,
ἡττηθέντες κατὰ θάλασσαν ἀνεχώρησαν εἰς τὰς πατρί-
δας των, οἱ Κερκυραῖοι ἔμειναν κύριοι ὅλων ἐκείνων τῶν
παραλίων, καὶ πλεύσαντες εἰς Λευκάδα, ἀποικίαν τῶν
Κορινθίων, κατερῆμωσαν τὸν τόπον καὶ ἐνέπρησαν τὴν
Κυλλήνην νεώριον τῶν Ἑλλείων, καθότι οὗτοι εἶχον πα-
ράσχει εἰς τοὺς Κορινθίους χρήματα καὶ πλοῖα. Κατὰ
τὸ πλεῖστον δὲ τοῦ χρόνου, μετὰ τὴν ναυμαχίαν, ἐπε-
κράτουν τῆς θαλάσσης, καὶ ἀποβιβαζόμενοι εἰς τὰς χώ-
ρας τῶν συμμάχων τῶν Κορινθίων ἐδήουν αὐτάς, μέχρις
οὔ οἱ Κορίνθιοι πέμψαντες περὶ τὰ τέλη τοῦ θέρους πλοῖα

καὶ στρατὸν, ἐπειδὴ ὑπέφερον οἱ σύμμαχοί τῶν, ἐστρατοπέδευσαν εἰς Ἄκτιον καὶ περὶ τὸ Χειμέριον τῆς Θεσπρωτίδος, ὅπως φυλάττωσι καὶ τὴν Λευκάδα καὶ τὰς ἄλλας πόλεις ὅσαι ἦσαν φίλῃαι πρὸς αὐτούς. Ἀντεστρατοπεδεύοντο δὲ καὶ οἱ Κερκυραῖοι ἐπὶ τῆς Λευκίμμης μετὰ πλοίων καὶ στρατοῦ. Μὴ ἐλθόντες δὲ εἰς οὐδεμίαν σύγκρουσιν μεταξύ τῶν, ἀλλὰ μείναντες καθ' ὅλον ἐκεῖνο τὸ ὑπόλοιπον τοῦ θέρους ἀπέναντι ἀλλήλων, ἀνεχώρησαν ἐπελθόντος τοῦ χειμῶνος εἰς τὰ ἴδια.

31. Ὀλόκληρον τὸν μετὰ τὴν ναυμαχίαν ἐνιαυτὸν καὶ τὸν ἐπόμενον οἱ Κορίνθιοι, ὠργισμένοι διὰ τὸν πρὸς τοὺς Κερκυραίους πόλεμον, ἐναυπήγουν καὶ παρεσκεύαζον ἰσχυρώτατον στόλον, συναθροίζοντες κωπηλάτας ἐπὶ μισθῷ ἕκ τε τῆς Πελοποννήσου καὶ ἕκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος. Μανθάνοντες δὲ οἱ Κερκυραῖοι τὰς προπαρασκευὰς αὐτῶν ἐφοβοῦντο, καὶ ἀπεφάσισαν (ἐπειδὴ δὲν εἶχον μετ' οὐδενὸς τῶν Ἑλλήνων συμμαχίαν μήτε ἦσαν ἐγγεγραμμένοι εἰς τὰς τῶν Ἀθηναίων ἢ τῶν Λακεδαιμονίων συνθήκας) ἐλθόντες πρὸς τοὺς Ἀθηναίους νὰ συμμαχήσωσι μετ' αὐτῶν καὶ νὰ προσπαθήσωσι νὰ τύχῃσι συνδρομῆς τιнос. Οἱ δὲ Κορίνθιοι μαθόντες ταῦτα ἐπεμψαν καὶ αὐτοὶ πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας, ἵνα μὴ τὸ ναυτικὸν τῶν Ἀθηναίων ἐνούμενον μὲ τὸ τῶν Κερκυραίων γίνῃ ἐμπόδιον εἰς τὴν διεύθυνσιν ἣν ἤθελον νὰ δώσωσιν εἰς τὸν πόλεμον. Συγκληθείσης δὲ ἐκκλησίας ἤλθον ἀμφοτέρα τὰ μέρη εἰς ἀντιπαράστασιν. Καὶ οἱ μὲν Κερκυραῖοι τοιαῦτα εἶπον.

32. «Εἶναι δίκαιον, ὦ Ἀθηναῖοι, οἱ ἐρχόμενοι νὰ ζητήσωσι βοήθειαν παρ' ἄλλου, ὅπως πράττομεν ἡμεῖς σήμερον, χωρὶς νὰ ἐρεΐδωνται οὔτε ἐπὶ μεγάλης εὐεργεσίας

οὔτε ἐπὶ προτέρας συμμαχίας, νὰ καταδείξωσι πρῶτον μὲν καὶ πρὸ πάντων ὅτι αἱ αἰτήσεις των εἶναι συμφέρουσαι, ἢ τοῦλάχιστον ὅχι ἐπιζήμιοι, ἔπειτα δὲ ὅτι καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη των ἔσεται αἰωνία· ἐὰν δὲ ἐκ τούτων μηδὲν σαφὲς καταστήσωσι, νὰ μὴ ὀργισθῶσι διὰ τὴν ἄρνησιν. Οἱ Κερκυραῖοι πεπειθότες ὅτι μετὰ τῆς αἰτήσεως τῆς συμμαχίας ἠδύναντο νὰ σᾶς ἐξασφαλίσωσι ταῦτα, μᾶς ἀπέστειλαν. Συνέπεσε δὲ ἡ πολιτικὴ ἡμῶν πρὸς δυστυχίαν μας καὶ κατὰ τὴν κρίσιν σας νὰ ᾖναι παράλογος ὡς πρὸς τὴν παροῦσαν ἀνάγκην καὶ ἀσύμφορος κατὰ τὴν παροῦσαν στιγμὴν. Διότι μὴ γενόμενοι κατὰ τοὺς προτέρους χρόνους σύμμαχοι ἐκούσιοι οὐδενός, ἐρχόμεθα σήμερον νὰ ζητήσωμεν τοῦτο παρ' ἄλλων, καὶ δι' αὐτὸ εἰς τὸν παρόντα κατὰ τῶν Κορινθίων πόλεμον εἵμεθα ἔρημοι. Καὶ οὕτω κατήντησεν ἡ πρότερον θεωρουμένη σωφροσύνη ἡμῶν, ἥτις συνίστατο εἰς τὸ νὰ μὴ συγκινδυνεύωμεν κατὰ τὴν βούλησιν τοῦ ἄλλου εἰς ξένην συμμαχίαν, νὰ φαίνεται σήμερον ἀφροσύνη καὶ φανερά ἀδυναμία. Καὶ κατὰ μὲν τὴν γενομένην ναυμαχίαν ἡμεῖς μόνοι ἀπωθήσαμεν τοὺς Κορινθίους· ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτοι ἐρχονται καθ' ἡμῶν μετὰ μεγαλειτέρων δυνάμεων ληφθεῖσων ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος καὶ ἡμεῖς βλέπομεν ὅτι εἵμεθα ἀδύνατοι νὰ κατισχύσωμεν διὰ μόνων τῶν ἰδίων ἡμῶν δυνάμεων, συγχρόνως δὲ ὅτι μέγας ὁ κίνδυνος ἐὰν ὑποκύψωμεν εἰς αὐτοὺς, εἶναι ἀνάγκη νὰ ζητήσωμεν καὶ ὑμῶν καὶ παντός ἄλλου τὰς ἐπικουρίας, καὶ εἵμεθα συγγνωστέοι ἐὰν ὅχι ἀπὸ κακίαν ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ ἐσφαλμένην ἰδέαν τολμῶμεν ἐναντία τῆς προτέρας ἀπραγμοσύνης.

33. »Ἡ συνδρομὴ τὴν ὁποίαν θὰ παρῆξατε εἰς ἡμᾶς,

ἐὰν πεισθῇτε, θέλει γείνει καὶ εἰς σᾶς πολὺ ὠφέλιμος, πρῶτον μὲν διότι θὰ βοηθήσετε ἀνθρώπους ἀδικουμένους καὶ οὐχὶ βλάπτοντας ἐτέρους, ἔπειτα δὲ διότι δεχόμενοι ἡμᾶς καθ' ἣν στιγμὴν διατρέχομεν τὸν ἔσχατον κίνδυνον, μᾶς προσφέρετε χάριν τὴν ὁποίαν οὐδέποτε θὰ λησμονήσωμεν, καὶ τέλος διότι ἔχομεν τὸ πολυαριθμώτερον ναυτικὸν μετὰ τὸ ἰδικὸν σας. Καὶ σκεφθῇτε τίς εὐτυχία σπανιωτέρα, ἢ τίς διὰ τοὺς πολεμίους λυπηροτέρα παρὰ μία δύναμις, τῆς ὁποίας τὴν προσθήκην ὑμεῖς ἠθέλετε θεωρήσει ἄλλοτε ἀξίαν πολλῶν χρημάτων καὶ εὐγνωμοσύνης, νὰ ἔρχεται αὕτη πρὸς ὑμᾶς ἀφ' ἑαυτῆς, ἄνευ κινδύνου καὶ δαπάνης δίδουσα ἑαυτὴν καὶ προσέτι φέρουσα εἰς ὑμᾶς τὴν γενικὴν ἐπιδοκιμασίαν, τὴν εὐγνωμοσύνην ἐκείνων τοὺς ὁποίους θὰ προστατεύσετε καὶ τὴν αὐξήσιν τῶν δυνάμεών σας· πράγματα ἅτινα εἰς ὀλίγους μόνον μέχρι τοῦδε συνέπεσε νὰ προσφερθῶσι συνηνωμένα, καὶ ὀλίγοι ζητοῦντες συμμαχίαν προσφέρουσιν εἰς ἐκείνους, τῶν ὁποίων ἐπικαλοῦνται τὴν συνδρομὴν, ἀσφάλειαν καὶ δόξαν ὅχι ὀλιγωτέραν ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἔρχονται νὰ λάβωσιν. Ὁ φρονῶν ὅτι δὲν θέλει ἐκτραγῇ ὁ πόλεμος εἰς τὸν ὁποῖον θὰ σᾶς ἐφαινόμεθα χρήσιμοι δὲν κρίνει ὀρθῶς καὶ δὲν αἰσθάνεται ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι φοβούμενοι ὑμᾶς ἐπιθυμοῦσι τὸν πόλεμον, ὅτι οἱ Κορίνθιοι πολὺ ἰσχύουσι παρ' αὐτοῖς, ὅτι εἶναι ἐχθροὶ σας καὶ ζητοῦσι νὰ μᾶς προλάβωσιν εἰς τὴν παρούσαν ἐπιχείρησιν, ἵνα μὴ κοινὸν μῖσος μᾶς ἐνώσῃ κατ' αὐτῶν, καὶ ἵνα μὴ ἀποτύχωσι τοῦ διττοῦ σκοποῦ των, ἥτοι νὰ βλάψωσιν ἡμᾶς, καὶ νὰ ἐξασφαλίσωσιν ἑαυτοὺς. Ἡμέτερον δὲ πάλιν ἔργον εἶναι νὰ προλάβωμεν, ἡμεῖς μὲν δίδοντες, σεῖς δὲ δεχόμενοι τὴν συμμαχίαν, καὶ νὰ κινήσωμεν μᾶλλον

πρῶτοι κατ' αὐτῶν ἢ νὰ περιμείνωμεν τὴν ἐπίθεσιν τῶν.

34. α' Ἐὰν δὲ εἴπωσιν ὅτι δὲν εἶναι δίκαιον νὰ δέχουθε τοὺς ἀποίκους αὐτῶν, ἃς μάθωσιν ὅτι πᾶσα ἀποικία εὐεργετουμένη μὲν, τιμᾷ τὴν μητρόπολιν, ἀδικουμένη δὲ ἀπαλλοτριούται· διότι οἱ ἄποικοι ἐκπέμπονται ὅχι διὰ νὰ ᾔναι δοῦλοι, ἀλλὰ διὰ νὰ ᾔναι ἴσοι μὲ τοὺς μένοντας. Ὅτι δὲ μᾶς ἠδίκησαν εἶναι σαφές, διότι προσκληθέντες νὰ δικασθῶσι προκειμένου περὶ τῆς Ἐπιδάμνου, ἐπροτίμησαν νὰ διεκδικήσωσι τὰ παράπονά τῶν μᾶλλον διὰ τοῦ πολέμου ἢ διὰ τοῦ δικαίου. Καὶ αὐτὰ τὰ ὅποια πράττουσι πρὸς ἡμᾶς συγγενεῖς αὐτῶν ὄντας, ἃς γίνωσιν εἰς σᾶς μαθήματα ὥστε μήτε δι' ἀπάτης νὰ παρασυρθῇτε ὑπ' αὐτῶν, μήτε ἐὰν παρακαλέσωσιν εὐλικρινῶς νὰ ἐνδώσετε εἰς τὰς δεήσεις τῶν· διότι ὁ ὀλιγώτερον μεταμελούμενος διὰ τὰς χάριτας τὰς ὁποίας ἔκαμεν εἰς τοὺς ἐναντίους, διατελεῖ εἰς πληρεστέραν ἀσφάλειαν.

35. α' Δεχόμενοι ἡμᾶς μὴ ὄντας συμμάχους οὐδενός, δὲν διαλύετε οὐδὲ τὰς μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων συνθήκας. Διότι ἐρρέθη ἐν αὐταῖς ὅτι πᾶσα ἐκτὸς τῆς συμμαχίας Ἑλληνὶς πόλις δύναται νὰ προσέλθῃ εἰς ὅντινα ἐκ τῶν δύο ἀρέσκεται. Καὶ εἶναι λυπηρὸν οἱ μὲν Κορίνθιοι νὰ πληρῶσι τὰ πλοῖά τῶν ἀπὸ τε τῶν ἐνσπόνδων πόλεων καὶ προσέτι καὶ ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, οὐκ ὀλίγον δὲ καὶ ἐκ τῶν ὑπηκόων σας, ἡμᾶς δὲ νὰ ζητῶσι νὰ ἐμποδίσωσιν ἀπὸ τῆς προκειμένης συμμαχίας καὶ ἀπὸ πάσης ἄλλης ὁθενδήποτε βοηθείας. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο ἀλλὰ καὶ νὰ θεωρήσωσιν ὡς ἔγκλημα ἐὰν σεῖς πεισθέντες ἐνδώσετε εἰς τὰς παρακλήσεις μας, ἐνῶ ἐξ ἐναντίας ἡμεῖς μᾶλλον πρέπει νὰ δυσαρεστηθῶμεν ἐὰν τὰς ἀπορ-

ρίψετε· διότι ἡμᾶς μὲν κινδυνεύοντας καὶ μὴ ὄντας ἐχθροὺς θέλετε ἀπωθήσει, αὐτοὺς δὲ ἐχθροὺς ὄντας καὶ ἐπερχομένους οὐ μόνον δὲν θέλετε ἐμποδίσει ἀλλὰ καὶ θέλετε ἐπιτρέψει νὰ προσλάβωσιν ἐκ τοῦ ὑμετέρου κράτους δύναμιν, τὸ ὅποσον δὲν εἶναι δίκαιον, ἀλλ' ἢ καὶ ἐκείνων τοὺς μισθοφόρους οὓς λαμβάνουσιν ἐκ τῆς ὑμετέρας χώρας πρέπει νὰ ἐμποδίσετε, ἢ καὶ εἰς ἡμᾶς νὰ πέμψετε βοήθειαν καθ' ὅποιονδῆποτε τρόπον ἠέλετε νομίσει καλὸν, μάλιστα δὲ νὰ μᾶς δεχθῆτε συμμάχους εἰς τὸ φανερὸν. Πολλὰ δὲ εἶναι, ὡς ἐν ἀρχῇ εἵπομεν, τὰ συμφέροντα τὰ ὅποια σᾶς δεικνύομεν, καὶ τὸ μέγιστον ὅτι ἔχομεν τοὺς αὐτοὺς πολεμίους (ὅπερ ἀσφαλεστάτη ἐγγύησις), οὗτοι δὲ εἶναι ὅχι ἀσθενεῖς ἀλλ' ἱκανοὶ νὰ βλάψωσι τοὺς ἀπ' αὐτῶν ἀποσπασθέντας· ναυτικῆς δὲ οὔσης καὶ οὐχὶ ἡπειρωτικῆς τῆς προσφερομένης πρὸς ὑμᾶς συμμαχίας, δὲν εἶναι ἀδιάφορος ἡ ἀποποίησης αὐτῆς· ἀλλὰ μάλιστα, ἐὰν μὲν δύνασθε, δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέψετε εἰς κανένα νὰ ἔχη πλοῖα, ἐὰν δὲ δὲν δύνασθε, τότε πρέπει νὰ ἔχετε φίλον τὸν ἔχοντα ἰσχυρώτατον ναυτικόν.

36. «Καὶ ὅστις νομίζει ὅτι αὐτὰ τὰ ὅποια λέγομεν εἶναι μὲν συμφέροντα, φοβεῖται δὲ μήπως πειθόμενος λύσῃ τὰς σπονδὰς, ἃς μάθη ὅτι ὁ φόβος τοῦ στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἰσχύος θὰ φοβίσῃ μᾶλλον τοὺς ἐναντίους, ἐνῷ τάνάπαλιν τὸ θάρρος τοῦ, ἂν δὲν δεχθῇ ἡμᾶς, ἐπειδὴ θὰ ἦναι ἀσθενὲς, ὀλιγώτερον θὰ φοβίσῃ ἐχθροὺς οἵτινες ἔχουσιν ἰσχὺν, καὶ προσέτι ὅτι σήμερον βουλεύεται ὀλιγώτερον περὶ τῆς Κερκύρας ἢ περὶ τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ὅτι δὲν ἐννοεῖ καλῶς τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος του, ὅταν ἀπέναντι ἐπικειμένου καὶ σχεδὸν παρόντος πολέμου, ἀποβλέπων εἰς τὴν παροῦσαν στιγμὴν, ἐνδοιάζῃ νὰ

προσλάβῃ δύναμιν ἥτις συνοδευομένη μὲ τὰ μέγιστα ἐπακολουθήματα δύναται νὰ ὠφελήσῃ ἢ νὰ βλάψῃ. Διότι κειμένη εἰς θέσιν πρόσφορον κατὰ τὸν πρὸς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν παράπλουν, δύναται νὰ ἐμποδίσῃ τὸ ἐκεῖθεν πρὸς βοήθειαν τῶν Πελοποννησίων πεμπόμενον ναυτικὸν καθὼς καὶ τὸ ἐντεῦθεν πρὸς τὰ ἐκεῖ, καὶ κατὰ πολλὰ δὲ ἄλλα τὸ πρᾶγμα εἶναι συμφερώτατον. Διὰ τῆς ἐξῆς δὲ βραχυτάτης περιλήψεως, ἐν γένει, καὶ ἐν μέρει, θέλετε μάθει ὅτι δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐγκαταλείψετε· τρεῖς εἰσὶν αἱ ἄξιοι λόγου ναυτικαὶ δυνάμεις τῶν Ἑλλήνων, ἡ ἰδική σας, ἡ ἰδική μας καὶ ἡ τῶν Κορινθίων· ἐὰν ἀφήσετε νὰ ἐνωθῶσιν αἱ δύο τούτων καὶ προκαταλάβωσιν ἡμᾶς οἱ Κορίνθιοι, τότε θὰ ἔχετε νὰ ναυμαχήσετε κατὰ τῶν Κερκυραίων ἅμα καὶ τῶν Πελοποννησίων· δεχόμενοι δὲ ἡμᾶς, θὰ πολεμήσετε πρὸς αὐτοὺς μὲ πλοῖα ἐπνυξημένα διὰ τῶν ἰδικῶν μας.» Τοιαῦτα μὲν οἱ Κερκυραῖοι, μετ' αὐτοὺς δὲ οἱ Κορίνθιοι εἶπον τὰ ἐξῆς.

37. Ἄπειδ' οἱ Κερκυραῖοι οὗτοι οὐ μόνον διὰ νὰ τοὺς δεχθῇτε ὠμίλησαν ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ δείξωσιν ὅτι ἡμεῖς τοὺς ἀδικοῦμεν καὶ τοὺς πολεμοῦμεν ὅχι δικαίως, νομίζομεν ἀναγκαῖον καὶ ἡμεῖς νὰ ἐξετάσωμεν πρῶτον ἀμφοτέρω ταῦτα καὶ ἔπειτα νὰ προβῶμεν καὶ εἰς τὰ λοιπὰ, ἵνα καὶ τὴν ἐκ μέρους ἡμῶν δικαίαν ἀπαίτησιν ἀσφαλέστερον γνωρίσετε, καὶ τὴν ἀνάγκην αὐτῶν οὐχὶ ἀπερισκέπτως ἀποκρούσητε. Λέγουσι λοιπὸν ὅτι ἐκ φρονήσεως δὲν ἐδέχθησαν ἀκόμη τὴν συμμαχίαν οὐδενός· τοῦτο ὅμως ἔπραξαν μᾶλλον διὰ νὰ κακουργῶσι παρὰ ἀπὸ ἀρετῆν, διότι δὲν ἤθελον νὰ ἔχωσιν οὔτε σύμμαχόν τινα εἰς τὰ ἀδικήματα, οὔτε μάρτυρα, οὔτε νὰ αἰσχύωνται διὰ τὰς ἀπορρίψεις τῶν αἰτήσεών των. Συγχρό-

νως δὲ ἐπειδὴ ἡ πόλις των κεῖται εἰς πρόσφορον θέσιν, δίδει εἰς αὐτοὺς τὴν ἐξουσίαν ὥστε νὰ γίνωνται αὐτοὶ μᾶλλον, παρὰ ἂν ἐκωλύοντο ὑπὸ συνθηκῶν, δικασταὶ τῶν ἀδικημάτων τὰ ὅποια πράττουσιν εἰς ἄλλους· καθότι σπανιώτατα ἐκπλέοντες πρὸς τοὺς ἄλλους, δέχονται πολλοὺς ἐξ ἀνάγκης καταπλέοντας εἰς τὸν λιμένα των. Καὶ ἐκ τούτου ἡ εὐσχήμος ἀπὸ τῶν σπονδῶν ἀποχὴ, οὐχὶ ὅπως μὴ λαμβάνωσι μέρος εἰς τὰς ἀδικίας τῶν ἄλλων ἀλλ' ὅπως ἀδικῶσιν αὐτοὶ μόνοι, καὶ ὅπως ἐκεῖ μὲν ὅπου ὑπερισχύουσι, μεταχειρίζονται βίαν, ἐκεῖ δὲ ὅπου μένουσιν ἀπαρατῆρητοι, πλεονεκτῶσιν, ἂν δὲ προσλάβωσί τι, δεικνύονται ἀναίσχυντοι. Ἄν ἦσαν τῶν ἄνδρες ἀγαθοὶ, ὡς λέγουσιν, ὅσῳ μᾶλλον ἐξησφαλισμένοι ἦσαν ἀπὸ τῶν προσβολῶν τῶν ἄλλων, τόσῳ μᾶλλον θὰ ἠδύναντο νὰ καθιστῶσι καταφανεστέραν τὴν ἀρετὴν των, συναλλασσόμενοι κατὰ τὸ δίκαιον.

38. «Ἄλλ' οὔτε πρὸς τοὺς ἄλλους οὔτε πρὸς ἡμᾶς εἶναι τοιοῦτοι, ἅποικοι δὲ ὄντες πάντοτε ἀντέστησαν εἰς ἡμᾶς καὶ τώρα μᾶς πολεμοῦσι, προφασιζόμενοι ὅτι δὲν ἐπέμφθησαν εἰς ἀποικίαν ἐπὶ τῷ κακῶς πάσχειν. Ἡμεῖς δὲ λέγομεν ὅτι δὲν ἀποικίσαμεν αὐτοὺς διὰ νὰ μᾶς ὑβρίζωσιν, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς θεωρῶσιν ἡγεμόνας των καὶ μᾶς ἀποδίδωσι τὰς προσηκούσας τιμὰς. Αἱ ἄλλαι ἀποικίαι τιμῶσιν ἡμᾶς, καὶ τὰ μάλιστα ἀγαπώμεθα ὑπὸ τῶν ἀποίκων· ἐὰν λοιπὸν ἀρέσκωμεν εἰς τοὺς περισσοτέρους, εἶναι φανερόν ὅτι ἀδίκως ἀπαρέσκομεν εἰς τούτους μόνους, οὐδὲ θὰ τοὺς ἐπολεμοῦμεν ἔξω τοῦ πρέποντος ἐὰν δὲν ἠδικούμεθα ὑπερβαλλόντως. Καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅμως ὅτι ἡμαρτάνομεν, καλὸν μὲν εἰς αὐτοὺς ἤθελεν εἶσθαι ἐὰν ὑπεχώρουν εἰς τὴν ἡμετέραν ὀργήν, αἰσχρὸν

δ' εἰς ἡμᾶς εἰάν μετεχειριζόμεθα τὴν βίαν κατὰ τῆς ἀνεξικακίας αὐτῶν· διὰ τῆς ὑπεροφίας των ὅμως καὶ τῆς ὕβρεως τῆς προσερχομένης ὑπὸ τοῦ πλούτου, διέπραξαν πολλὰς ἀδικίας πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἐσχάτως ὅταν ἡ εἰς ἡμᾶς ἀνήκουσα Ἐπίδαμνος ἔπασχε δὲν τὴν ἐβοήθουν, ἅμα ὅμως ἡμεῖς ἐδράμομεν εἰς βοήθειάν της κατέλαβον αὐτὴν διὰ τῆς βίας καὶ τὴν κρατοῦσι.

39. « Λέγουσι δὲ ὅτι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ὑποβληθῶσι πρότερον εἰς δίκην. Εἰς τοῦτο ἀποκρινόμεθα ὅτι ἡ δικαιοσύνη δὲν φαίνεται νὰ τηρῆται παρ' ἐκείνου ὅστις λαμβάνει ἐκ τῶν προτέρων τὰς προφυλάξεις του, ἀλλὰ παρ' ἐκείνου ὅστις, πρὶν διαγωνισθῇ, καθίστησιν ἴσον τὸν ἕτερον εἰς τε τὰ ἔργα ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς λόγους. Οὗτοι δὲ, οὐχὶ πρὶν πολιορκήσωσι τὴν Ἐπίδαμνον, ἀλλ' ἀφοῦ παρετήρησαν ὅτι δὲν θὰ ἐμένομεν ἀδιάφοροι προέτεινον τὴν εὐσχημον πρόφασιν τῆς διαιτησίας· ἔπειτα δὲ, μετὰ τὰς ἐκεῖ διαπραχθείσας ἀδικίας, ἔρχονται καὶ ἐδῶ προσκαλοῦντες ὑμᾶς οὐχὶ νὰ συμμαχήσετε μετ' αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ συναδικῆτε καὶ νὰ τοὺς δεχθῆτε ἐχθροὺς ὄντας ἡμῶν· ἔπρεπεν, ὅτε ἦσαν ἀσφαλέστατοι, τότε νὰ προσέλθωσι πλησίον σας καὶ ὅχι καθ' ἣν στιγμὴν ἡμεῖς μὲν ἡδικήθημεν αὐτοὶ δὲ κινδυνεύουσι. Μὴ λαβόντες πρότερον μέρος εἰς τὴν δύναμιν των δὲν πρέπει νὰ τοῖς παρέξῃτε σήμερον τὴν βοήθειαν, καθότι μείναντες μέχρι τοῦδε ἀμέτοχοι εἰς τὰ ἀνομήματά των θέλετε τύχει παρ' ἡμῶν τῶν αὐτῶν αἰτιάσεων. Ἐπρέπε πρὸ πολλοῦ νὰ ἔχετε κοινὰς τὰς δυνάμεις ἵνα ἔχετε μετ' αὐτῶν κοινὰ καὶ τὰ ἀποτελέσματα.

40. α' Ὅτι ἡμεῖς μὲν ἤλθομεν πρὸς ὑμᾶς δίκαια παράπονα ἔχοντες, αὐτοὶ δὲ ὅτι εἶναι βίαιοι καὶ πλεονέκται,

ἀπεδείχθη ἤδη· ὅτι δὲ δικαίως δὲν πρέπει νὰ δεχθῆτε αὐτοὺς, τοῦτο πρέπει νὰ μάθετε. Διότι ἐὰν ἐγράφη εἰς τὰς συνθήκας ὅτι ἐπιτρέπεται εἰς τὰς μὴ μετασχούσας τῶν συνθηκῶν πόλεις νὰ ἐνωθῶσι μὲ ὁπότερον ἤθελον, ὁ ὅρος οὗτος ἐγράφη οὐχὶ δι' ἐκείνους οἵτινες ἔρχονται μὲ σκοπὸν νὰ βλάβωσι τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ δι' ἐκείνους οἵτινες, μὴ στεροῦντες ἄλλους τῆς συμμαχίας των, ἔχουσιν ἀνάγκην ἀσφαλείας καὶ οἵτινες φέρουσι πρὸς ἐκείνους οἵτινες ἤθελον ἔχει τὴν φρόνησιν νὰ τοὺς δεχθῶσιν οὐχὶ πόλεμον ἀλλ' εἰρήνην· τὸ ὁποῖον τώρα θὰ πάθετε καὶ ὑμεῖς ἐὰν δὲν μᾶς ἀκούσετε. Διότι οὐ μόνον ἐπίκουροι αὐτῶν θὰ γίνετε, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν ἀντὶ συμμάχων πολέμιοι. Καὶ ἀναγκαίως ἐὰν ἐνωθῆτε μετ' αὐτῶν, δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ τοὺς πολεμήσωμεν χωρὶς νὰ πολεμήσωμεν καὶ ὑμᾶς. Ἐὰν ἦσθε δίκαιοι, μάλιστα μὲν πρέπει νὰ βαδίζετε κατ' αὐτῶν μεθ' ἡμῶν (διότι μὲ τοὺς Κορινθίους μὲν συνδέεσθε διὰ συνθήκης, μὲ τοὺς Κερκυραίους δὲ οὐδέποτε οὐδὲ ἀνακωχὴν ἐποιήσατε), καὶ νὰ μὴ καθιερώσετε τὸν νόμον νὰ δέχεται τις ἐκείνους οἵτινες ἀποσπῶνται ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Διότι οὐδ' ἡμεῖς ὅταν οἱ Σάμιοι ἐπανεστάτησαν ἐδώκαμεν ψῆφον ἐναντίον ὑμῶν, ἂν καὶ οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι ἐδιχοψήφισαν, ἐὰν πρέπη νὰ βοηθήσωσιν αὐτοὺς, φανερὰ δὲ ἀντείπομεν ὅτι ὁ καθεὶς πρέπει νὰ τιμωρῇ τοὺς ἑαυτοῦ συμμάχους. Ἐὰν λοιπὸν τοὺς κακὸν τι πράττοντας δεχόμενοι βοηθήσετε, τότε θὰ ἰδῆτε καὶ οὐκ ὀλίγους ἐκ τῶν ὑμετέρων συμμάχων ἐρχομένους πρὸς ἡμᾶς, καὶ τὸν νόμον τὸν ὁποῖον καθιερώσατε, πολὺ περισσότερον ὑμᾶς βλάπτοντα ἢ ἡμᾶς.

41. «Καὶ τοιαῦτα μὲν δικαιώματα ἔχομεν ἀπέναντι

ὕμῳ ἱκανὰ κατὰ τοὺς νόμους τῶν Ἑλλήνων, παραιοῦ-
μεν δὲ καὶ ἀξιοῦμεν τὴν ἐξῆς χάριν· ἐπεὶ δὲ ἐῖμεθα
οὔτε ἐχθροὶ διὰ τὸ νὰ σᾶς βλάψωμεν, οὔτε φίλοι διὰ τὸ
καταχρασθῶμεν τῆς φιλίας σας, ζητοῦμεν νὰ μᾶς ἀντα-
ποδώσετε σήμερον παλαιὰν εὐεργεσίαν. Ὅταν ἄλλοτε,
κατὰ τὸν πρὸς τοὺς Αἰγινήτας πόλεμον, πρὸ τῶν Μηδι-
κῶν, σᾶς ἔλειψαν μακρὰ πλοῖα, ἐλάβετε παρὰ τῶν Κο-
ρινθίων εἴκοσιν· αὕτη δὲ ἡ εὐεργεσία καὶ ἡ κατὰ τὰ Σα-
μιακά, ὁπότε ἐξ αἰτίας ἡμῶν οἱ Πελοποννήσιοι δὲν ἐβόη-
θησαν τοὺς Σαμίους, κατέστησεν εἰς ὑμᾶς δυνατὸν τοὺς
μὲν Αἰγινήτας νὰ νικήσετε, τοὺς δὲ Σαμίους νὰ τιμωρή-
σετε. Ταῦτα δὲ ἐγένοντο εἰς καιροὺς καθ' οὓς οἱ ἄνθρω-
ποι, ὅλως παραδεδομένοι εἰς τὴν καταδίωξιν τῶν ἰδίων
ἐχθρῶν, τὰ πάντα παραβλέπουσιν ἐκτὸς τῆς νίκης· φί-
λον νομίζουσι τὸν ὑπηρετοῦντα, ἔστω καὶ ἂν ᾗτο οὗτος
πρότερον ἐχθρὸς, πολέμιον δὲ τὸν ἀνθιστάμενον, ἔστω
καὶ ἂν τύχη νὰ ᾗναι φίλος των. Καὶ αὐτὰς δὲ τὰς οἰ-
κιακάς των ὑποθέσεις παραμελοῦσι διὰ τὸ νὰ εὐχαριστή-
σωσι τὸ στιγμιαῖον αὐτῶν πάθος.

42. α. Συλλογισθῆτε αὐτὰ τὰ ὅποια εἶπομεν, καὶ εἴ-
τις νεώτερος μάθῃ. ταῦτα παρὰ τῶν πρεσβυτέρων ὡς ἐπι-
μείνῃ νὰ ἀποδοθῇ καὶ εἰς ἡμᾶς ὁμοία χάρις, καὶ μὴ νο-
μίσῃ ὅτι σύμφωνοι μὲν πρὸς τὸ δίκαιον εἶναι οἱ λόγοι
οὗτοι, τὰ δὲ συμφέροντα, ἐν περιπτώσει πολέμου, εἶναι
ἄλλα. Ἐκεῖ ὅπου τὰ σφάλματα εἶναι μικρότερα, τὸ συμ-
φέρον εἶναι μεγαλειότερον· καὶ ἡ μέλλουσα ἐκβασίς τοῦ
πολέμου διὰ τοῦ ὁποίου σᾶς φοβίζουσιν οἱ Κερκυραῖοι
καὶ σᾶς παρακινοῦσι πρὸς ἀδικίαν, εἶναι ἀκόμη ἀφανής,
καὶ δὲν εἶναι ἄξιον, παρακινούμενοι ὑπὸ τοῦ κεκρυμμέ-
νου μέλλοντος, νὰ ἐπισύρετε ἐκ μέρους τῶν Κορινθίων

βεβαίαν καὶ ἄμεσον ἔχθραν. Εἶναι φρονιμώτερον νὰ ἐλαττώσετε τὰς δυσπιστίας αἵτινες ὑπῆρχον προηγουμένως ἐνεκα τῶν Μεγαρέων· διότι ἡ τελευταία χάρις ἐγκαίρως γινομένη, ἔστω καὶ ἐλαχίστη, δύναται νὰ ἐξαλείψῃ μεγάλην ἀδικίαν. Μήτε πρέπει νὰ δελεασθῇτε ἐκ τῆς προσφορᾶς μεγάλης ναυτικῆς συμμαχίας· ἐπειδὴ τὸ νὰ μὴ ἀδικῇ τις τοὺς ὁμοίους εἶναι πολὺ ἰσχυρωτέρα δύναμις ἢ νὰ ὑπερισχύσῃ ἐν μέσῳ τῶν κινδύνων παρασυρόμενος ὑπὸ τοῦ παρευθὺς καὶ κατὰ πρῶτον παρουσιαζομένου συμφέροντος.

43. «Ἐπειδὴ δὲ περιεπέσαμεν εἰς τὴν αὐτὴν περίπτωσιν διὰ τὴν ὁποίαν εἶπομεν ἄλλοτε εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους ὅτι ἕκαστος ἔχει τὸ δικαίωμα ὁ ἴδιος νὰ τιμωρῇ τοὺς ἑαυτοῦ συμμάχους, περιμένομεν σήμερον παρ' ὑμῶν τὸ αὐτὸ καὶ ὅχι νὰ βλαφθῶμεν ἐκ τῆς ψήφου σας ἐνῷ ὑμεῖς ὠφελήθητε ἐκ τῆς ἡμετέρας. Ἀνταπόδοτε λοιπὸν εἰς ἡμᾶς τὰ ἴσα, σκεπτόμενοι ὅτι αὕτη εἶναι ἐκείνη ἡ περίστασις καθ' ἣν ὁ εὐνοῶν ἡμᾶς γίνεται τὰ μάλιστα φίλος, ἐνῷ ὁ ἐναντιούμενος τὰ μάλιστα ἐχθρός. Τοῦτους δὲ τοὺς Κερκυραίους δὲν πρέπει μήτε συμμάχους νὰ δεχθῇτε ἀκόντων ἡμῶν, μήτε νὰ τοὺς βοηθήσετε ἀδικοῦντας. Ταῦτα ποιοῦντες καὶ τὰ καθήκοντά σας θέλετε ἐκπληρώσει καὶ τὰ προσφιλέστερά σας συμφέροντα θέλετε ὑπηρετήσῃ.» Τοιαῦτα δὲ καὶ οἱ Κορίνθιοι εἶπον.

44. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἅμα ἤκουσαν τοὺς λόγους ἀμφοτέρων, συνεκάλεσαν δις τὸν λαὸν εἰς ἐκκλησίαν. Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην ὁ λόγος τῶν Κορινθίων ἐγένετο ὅχι ὀλιγώτερον εὐπρόσδεκτος τοῦ τῶν Κερκυραίων, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν μετέβαλον γνώμην καὶ ἀπεφάσισαν μὲ τοὺς Κερκυραίους μὲν νὰ μὴ συμμαχήσωσιν ὥστε νὰ

ἔχωσι μετ' αὐτῶν κοινούς τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἐχθροὺς (διότι ἐὰν οἱ Κερκυραῖοι τοὺς ὑπεχρέουν νὰ συμπλεύσωσι κατὰ τῆς Κορίνθου, τότε θὰ ἐλύοντο αἱ μετὰ τῶν Πελοποννησίων σπονδαί), ἀλλὰ νὰ συνδέσωσιν ἐπιμαχίαν ὅπως βοηθῶσιν ἀλλήλους ἐναντίον ἐκείνου ὅστις εἴτε τὴν Κέρκυραν ἤθελε προσβάλει, εἴτε τὰς Ἀθήνας, εἴτε τινὰ ἐκ τῶν συμμάχων των. Διότι ἡσθάνοντο καλῶς ὅτι ὁ πωσδήποτε ἤθελεν ἐκραγῇ ὁ πρὸς τοὺς Πελοποννησίους πόλεμος, καὶ ἤθελον νὰ μὴ ἐγκαταλείψωσιν εἰς τοὺς Κορινθίους τὴν Κέρκυραν τοσοῦτον ναυτικὸν ἔχουσαν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ φέρωσιν αὐτοὺς τοὺς δύο λαοὺς εἰς ὅσην περικοπτότεραν ἡδύναντο σύγκρουσιν πρὸς ἀλλήλους, ἵνα οἱ Ἀθηναῖοι δυνηθῶσιν ἐν ἀνάγκῃ νὰ καταπολεμήσωσι τοὺς Κορινθίους καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἔχοντας ναυτικὸν ὅταν γίνωσιν ἀσθενέστεροι. Συγχρόνως δὲ ἡ νῆσος τῆς Κερκύρας ἐφαίνετο αὐτοῖς προσφόρως κειμένη εἰς τὸν πρὸς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν παράπλουν.

45. Τοιοῦτος ἦτο ὁ σκοπὸς τῶν Ἀθηναίων δεχομένων τοὺς Κερκυραίους, ὀλίγον δὲ μετὰ τὴν ἀπέλευσιν τῶν Κορινθίων ἔπεμψαν βοήθειαν εἰς τοὺς Κερκυραίους δέκα πλοῖα ὧν ἐστρατήγει Λακεδαιμόνιος ὁ Κίμωνος, Διότιμος ὁ Στρομβίχου καὶ Πρωτέας ὁ Ἐπικλέους. Προσέταξαν δὲ εἰς αὐτοὺς νὰ μὴ ναυμαχήσωσι πρὸς τοὺς Κορινθίους, ἐκτὸς ἐὰν οὗτοι θελήσωσι νὰ πλεύσωσι κατὰ τῆς Κερκύρας καὶ πρόκηται νὰ ἀποβιβάσθωσιν εἰς τὴν νῆσον ἢ εἰς τινὰ λιμένα αὐτῆς· εἰς ταύτην μόνον τὴν περίπτωσιν ὥφειλον νὰ τοὺς ἐμποδίσωσι διὰ παντὸς τρόπου. Προσέταξαν δὲ ταῦτα ἵνα μὴ λύσωσι τὰς μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων σπονδὰς. Καὶ τὰ μὲν πλοῖα ἀφικνουῦνται εἰς τὴν Κέρκυραν.

46. Οἱ δὲ Κορίνθιοι, ἐπειδὴ παρεσκευάσθησαν, ἔπλευσαν ἐπὶ τὴν Κέρκυραν μετὰ πλοίων ἑκατὸν πενήκοντα. Ἐκ τούτων δέκα μὲν ἦσαν τῶν Ἑλλείων, δώδεκα δὲ τῶν Μεγαρέων καὶ δέκα τῶν Λευκαδίων, εἰκοσιεπτὰ δὲ τῶν Ἀμπρακιωτῶν καὶ ἓν τῶν Ἀνακτορίων, αὐτῶν δὲ τῶν Κορινθίων ἑνενήκοντα. Καὶ ἑκάστη μὲν ἐκ τῶν πεμψασῶν πόλεων εἶχε τὸν ἴδιον στρατηγόν, οἱ δὲ Κορίνθιοι εἶχον Ξενοκλείδην τὸν Εὐθυκλέους μετὰ τεσσάρων ἄλλων. Ἀφοῦ ἔφθασαν εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Κερκύρας ἡπειρον πλέοντες ἀπὸ τῆς Λευκάδος, ὁρμίζονται εἰς τὸ Χειμέριον τῆς Θεσπρωτίδος. Εἶναι δὲ τοῦτο λιμὴν, καὶ πόλις ἄνωθεν αὐτοῦ κεῖται μακρὰν τῆς θαλάσσης, ἡ ἐν τῇ Ἐλαιάτιδι τῆς Θεσπρωτίδος Ἐφύρη. Παρ' αὐτὴν ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν ἡ Ἀχερουσία λίμνη· διὰ δὲ τῆς Θεσπρωτίδος ῥέων ὁ ποταμὸς Ἀχέρων εἰσβάλλει εἰς τὴν λίμνην ταύτην καὶ δίδει εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα του· ῥέει δὲ καὶ ὁ Θύαμις ποταμὸς, διαχωρίζων τὴν Θεσπρωτίδα ἀπὸ τῆς Κεστρίνης· μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων ποταμῶν προβάλλει τὸ ἀκρωτήριον Χειμέριον. Οἱ μὲν Κορίνθιοι λοιπὸν ὁρμίζονται εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἡπείρου καὶ στρατοπεδεύονται.

47. Οἱ δὲ Κερκυραῖοι, ἅμα ἔμαθον ὅτι ἐπλησίαζον οἱ Κορίνθιοι, πληρώσαντες ἑκατὸν δέκα ναῦς, ὧν ἦρχε Μεικιάδης, καὶ Αἰσιμίδης, καὶ Εὐρύδατος, ἐστρατοπεδεύσαντο ἐν μιᾷ τῶν νήσων, αἵτινες καλοῦνται Σύβοτα· ἦλθον ἐπίσης ἐκεῖ καὶ αἱ δέκα Ἀττικάι. Τὸ πεζικὸν αὐτῶν, καὶ χίλιοι ὀπλῖται βοηθοὶ Ζακύνθιοι ἦσαν ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Λευκίμμης. Εἶχον δὲ καὶ οἱ Κορίνθιοι ἐπίσης πολλοὺς ἐκ τῶν βαρβάρων βοηθοὺς ἐν τῇ ἡπείρῳ·

διότι οἱ ἐν αὐτῇ ἡπειρῶνται πάντοτε διετέλεσαν αὐτῶν φίλοι.

48. Ἀφοῦ δὲ οἱ Κορίνθιοι παρεσκευάσθησαν, λαβόντες τριῶν ἡμερῶν τροφὰς ἀνήγοντο διὰ νυκτὸς ἀπὸ τοῦ Χειμερίου ἀπόφασιν ἔχοντες νὰ ναυμαχήσωσι, καὶ ἐνῶ ἔπλεον εἶδον περὶ τὴν χαραυγὴν εἰς τὸ πέλαγος τὰ πλοῖα τῶν Κερκυραίων ἐρχόμενα ἐναντίον των. Ἄμα δὲ εἶδον ἀλλήλους, ἀντιπαρετάσσοντο ἐπὶ μὲν τὸ δεξιὸν κέρας τῶν Κερκυραίων τὰ πλοῖα τῶν Ἀθηναίων, τὸ δὲ ἄλλο κατεῖχον αὐτοὶ οἱ Κερκυραῖοι, διαιρέσαντες τὸν στόλον εἰς τρεῖς μοῖρας, καὶ δώσαντες τὴν ἀρχηγίαν ἐκάστης εἰς ἓνα ἐκ τῶν τριῶν στρατηγῶν. Καὶ οὕτω μὲν παρετάχσαν οἱ Κερκυραῖοι· εἰς δὲ τοὺς Κορινθίους τὸ μὲν δεξιὸν κέρας κατεῖχον τὰ Μεγαρικὰ πλοῖα καὶ τὰ Ἀμπρακιωτικά, τὸ μέσον οἱ ἄλλοι σύμμαχοι, ἰδιαίτερώς ἕκαστος, τὸ δὲ ἀριστερὸν κέρας αὐτοὶ οἱ Κορίνθιοι μετὰ τῶν εὐκίνητοτέρων πλοίων· οὕτω δὲ εὐρίσκοντο ἀπέναντι τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ δεξιοῦ κέρατος τῶν Κερκυραίων.

49. Ἀρθέντων ἐκατέρωθεν τῶν σημμάτων, συνεπλάκησαν καὶ ἐναυμάχουν, πολλοὺς μὲν ὀπλίτας ἔχοντες ἀμφότεροι ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων, πολλοὺς δὲ καὶ τοξότας καὶ ἀκοντιστάς, ἀνεπιτηδεῖως εἰσέτι καὶ κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον παρεσκευασμένους. Ἦτο δὲ ἡ ναυμαχία ἐπίμονος οὐχὶ ὅμως καὶ τεχνικὴ, καὶ ὠμοιάζε μᾶλλον πρὸς πεζομαχίαν. Ἐπειδὴ ἅμα προσέβαλλον ἀλλήλους, δὲν ἀπεχωρίζοντο εὐκόλως οὐ μόνον ἕνεκα τοῦ μεγάλου πλήθους καὶ τῆς συγχύσεως τῶν πλοίων, ἀλλὰ καὶ διότι περισσοτέρας ἐλπίδας εἶχον νὰ νικήσωσι διὰ τῶν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ὀπλιτῶν, οἵτινες σταθερῶς ἐμάχοντο ἀκίνητούντων τῶν πλοίων. Διέκπλοι δὲν ἦτο

δυνατὸν νὰ γίνωσιν, ὥστε ἐμάχοντο μετὰ πλειοτέρου θάρρους καὶ δυνάμεως ἢ ἐπιστήμης. Πανταχοῦ λοιπὸν ἐπεκράτει πολὺς θόρυβος, καὶ ταραχώδης ἦτο ἡ ναυμαχία, καθ' ἣν αἱ Ἀττικαὶ νῆες προστρέχουσαι ὅπου ἔβλεπον τοὺς Κερκυραίους πιεζομένους, φόβον μὲν ἐνέπνεον εἰς τοὺς ἐναντίους, δὲν ἐπολέμουν ὅμως διότι οἱ στρατηγοὶ ἐφοβοῦντο τὰς διαταγὰς τῶν Ἀθηναίων. Πρὸ πάντων δὲ ἔπαθε δεινῶς τὸ δεξιὸν κέρας τῶν Κορινθίων· διότι οἱ Κερκυραῖοι τρέψαντες αὐτὸ εἰς φυγὴν δι' εἴκοσι πλοίων των, τὸ κατεδίωξαν εἰς τὴν ἡπειρον, καὶ πλεύσαντες μέχρι τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν καὶ ἀποβιβάσθέντες εἰς τὴν ξηράν, ἐνέπρησαν τὰς ἐγκαταλελειμμένας σκηνάς καὶ διήρπασαν τὰ χρήματα. Εἰς τοῦτο λοιπὸν τὸ μέρος οἱ μὲν Κορίνθιοι καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτῶν ἡττῶντο, οἱ δὲ Κερκυραῖοι ἐπεκράτουν· εἰς τὸ μέρος ὅμως ὅπου ἦσαν αὐτοὶ οἱ Κορίνθιοι, ἦτοι εἰς τὸ ἀριστερὸν, ἐκεῖ ἡττήθησαν οἱ Κερκυραῖοι οἵτινες ὄντες ἐξ ἀρχῆς ὑποδεέστεροι κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων, ἐστεροῦντο κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν τῆς βοηθείας τῶν πρὸς καταδίωξιν πεμφθέντων εἴκοσι πλοίων. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι βλέποντες τοὺς Κερκυραίους πιεζομένους, ἐβοήθουν αὐτοὺς μᾶλλον ἀνεπιφυλάκτως, τὸ μὲν πρῶτον ἀπέχοντες πάσης ἐπιθέσεως· ἀλλ' ἅμα ἡ τροπὴ ἐγένετο τελεία, καὶ οἱ Κορίνθιοι ἤρχισαν τὴν καταδίωξιν, τότε ὅλοι ἔλαβον μέρος εἰς τὸ ἔργον καὶ δὲν διεκρίνετο πλέον τίποτε, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης συνεπλάκησαν πρὸς ἀλλήλους οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι.

50. Γενομένης δὲ τῆς τροπῆς, οἱ Κορίνθιοι δὲν ἐφρόντισαν νὰ ἀνελκύσωσιν ἐκ τοῦ ὕδατος τὰ σκάφη τῶν πλοίων τὰ ὅποια εἶχον βυθίσει, ἀλλὰ λαβόντες διαφό-

ρους διευθύνσεις ἐτράπησαν μᾶλλον ἐπὶ τὴν σφαγὴν τῶν ἀνδρῶν ἢ ἐπὶ τὴν ζώγησιν αὐτῶν, καὶ τοὺς ἑαυτῶν φίλους, ἀγνοοῦντες τὴν ἥτταν ἣν ὑπέστη τὸ δεξιὸν αὐτῶν κέρας, ἐφόνεον χωρὶς νὰ τὸ αἰσθάνωνται. Ἐπεὶ δὲ εἶχον ἀμφοτέρωθεν τὰ μέρη πολλὰ πλοῖα, καὶ ἐπεὶ δὲ ταῦτα κατεῖχον μεγάλην ἑκτασιν τῆς θαλάσσης, συνέβη ὥστε κατὰ τὴν συμπλοκὴν νὰ μὴ διακρίνωνται εὐκόλως οἱ νικῶντες καὶ οἱ ἡττώμενοι. Ἡ ναυμαχία δὲ αὕτη, ἕνεκα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πλοίων, ὑπῆρξεν ἡ σημαντικωτέρα ὅλων ὅσας μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔκαμον Ἕλληνες ἐναντίον Ἑλλήνων. Ἀφοῦ δὲ κατεδίωξαν τοὺς Κερκυραίους οἱ Κορίνθιοι μέχρι τῆς ξηρᾶς, ἐτράπησαν πρὸς τὰ ναυάγια καὶ τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς, καὶ εὐρόντες τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῶν ἐκόμισαν εἰς τὰ Σύβοτα, ἔνθα ὑπῆρχεν ὁ κατὰ γῆν στρατὸς τῶν ἐπικουρικῶν βαρβάρων· εἶναι δὲ τὰ Σύβοτα λιμὴν ἔρημος τῆς Θεσπρωτίδος. Τοῦτο ποιήσαντες καὶ συναθροισθέντες αὐθις ὥρμησαν κατὰ τῶν Κερκυραίων. Οὗτοι δὲ φοβηθέντες μὴ οἱ Κορίνθιοι πειραθῶσι ν' ἀποβῶσιν εἰς τὴν νῆσόν των, ἀντεπεξῆλθον μετὰ τῶν πλοίων ἅτινα ἦσαν εἰς καλὴν κατάστασιν ἐνώσαντες εἰς αὐτὰ τὸ ἐπίλοιπον τοῦ στόλου καὶ τὰς Ἀττικὰς ναῦς. Ἦδη δὲ ἦτο ἀργὰ καὶ ἤρχιζεν ὁ παῖς τῆς ἐπιθέσεως, ὅτε οἱ Κορίνθιοι ἀνεκρούσαντο αἶφνης πρύμναν ἰδόντες προχωρούσας εἴκοσι ναῦς τῶν Ἀθηναίων τὰς ὁποίας, κατόπιν τῶν δέκα, ἐξέπεμψαν εἰς βοήθειαν οἱ Ἀθηναῖοι φοβηθέντες (ὅπερ καὶ ἐγένετο) μήπως νικηθῶσιν οἱ Κερκυραῖοι καὶ δὲν ἀρκέσωσι πρὸς ὑπεράσπισίν των αἱ πρῶται δέκα.

51. Ταύτας λοιπὸν ἰδόντες πρῶτοι οἱ Κορίνθιοι καὶ ὑποπτευθέντες ὅτι ἦσαν πλειότεραι παρ' ὅσαι ἐφαίνοντο,

ἤρχισαν νὰ ὀπισθοχωρῶσιν. Ἄλλ' οἱ Κερκυραῖοι, ὡς ἐκ τοῦ μὴ καταλλήλου τῆς θέσεώς των, δὲν τὰς ἔβλεπον καὶ ἐθαύμαζον διὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Κορινθίων, μέχρῃ οὐ τινὲς ἰδόντες εἶπον ὅτι ἦσαν πλοῖα προχωροῦντα. Τότε δὲ καὶ αὐτοὶ ἀνεχώρουν, διότι ἤρχιζεν ἤδη νὰ σκοτάζη καὶ οἱ Κορίνθιοι, διὰ τῆς ἀναχωρήσεώς των, ἔδωκαν τέλος εἰς τὴν μάχην. Οὕτω τὰ δύο μέρη ἀπεχωρίσθησαν καὶ ἡ ναυμαχία ἐτελείωσε κατὰ τὴν νύκτα. Ἐνῷ δὲ οἱ Κερκυραῖοι ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι ἐπὶ τῆς Λευκίμμης, τὰ εἴκοσι ἐκεῖνα πλοῖα τῶν Ἀθηνῶν, ὧν ἦρχε Γλαύκων ὁ Λεάγρου καὶ Ἀνδοκίδης ὁ Λεωγόρου, προχωροῦντα διὰ τῶν νεκρῶν καὶ τῶν συντριμμάτων, ἔφθανον εἰς τὸ στρατόπεδον ὅχι πολὺ μετὰ τὴν ἐμφάνισίν των. Οἱ δὲ Κερκυραῖοι, ἐπειδὴ ἦτο νύξ, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐφοβήθησαν μήπως ἦσαν ἐχθρικά, ἔπειτα ὅμως τὰ ἀνεγνώρισαν καὶ ἠγκυροβόλησαν.

52. Τὴν δὲ ἐπιούσαν, ἀναχθεῖσαι εἰς τὸ πέλαγος αἱ τριάκοντα Ἀττικαὶ νῆες καὶ ὅσαι τῶν Κερκυραίων ἦσαν ἀβλαβεῖς, διευθύνθησαν πρὸς τὸν ἐν τοῖς Συβότοις λιμένα, ὅπου ἦσαν ἠγκυροβολημένοι οἱ Κορίνθιοι, θέλοντες νὰ γνωρίσωσιν ἐὰν οὗτοι ἐσκόπουν νὰ ναυμαχήσωσιν. Ἄλλ' οἱ Κορίνθιοι ἐλκύσαντες ἀπὸ τῆς ξηρᾶς τὰ πλοῖά των καὶ παρατάξαντες αὐτὰ εἰς τὸν ὄρμον ἡσύχαζον, οὐδὲ ὅπως σκεπτόμενοι ν' ἀρχίσωσιν ἐκουσίως τὴν ναυμαχίαν, ἀφοῦ ἔβλεπον ἀφ' ἐνὸς μὲν πλοῖα ἀνέπαφα προσελθόντα ἐκ τῶν Ἀθηνῶν, ἀφ' ἐτέρου δὲ πολλὰς δυσχερείας ἀναφύεισας αὐτοῖς, τόσον περὶ τὴν φύλαξιν τῶν αἰχμαλώτων οὓς εἶχον εἰς τὰ πλοῖα, ὅσον καὶ περὶ τὴν ἐπισκευὴν τῶν πλοίων των, ἀδύνατον οὔσαν ἐν τόπῳ ἐρήμῳ· μᾶλλον δὲ διεσκέπτοντο πῶς νὰ ἐπανακάμψωσιν εἰς τὰ ἴδια φοβούμενοι μή-

πως οἱ Ἀθηναῖοι, νομίσαντες τὰς συνθήκας διαλελυμένας, διότι ἦλθον εἰς χεῖρας, δὲν τοὺς ἀφήσωσι ν' ἀποπλεύσωσι.

53. Ἀπεφάσισαν λοιπὸν ἐμδιδάσαντες ἄνδρας εἰς ἀκάτιον νὰ πέμψωσιν αὐτοὺς ἄνευ κηρυκίου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους διὰ νὰ ἐννοήσωσι τοὺς σκοποὺς των. Καὶ πέμψαντες ἔλεγον τάδε. «Ἀδικεῖτε, ὦ Ἀθηναῖοι, ἀρχόμενοι τοῦ πολέμου καὶ λύοντες τὰς συνθήκας· διότι εἰς ἡμᾶς θέλοντας νὰ τιμωρήσωμεν τοὺς ἐχθροὺς μας ἵστασθε ἐμπόδιον καὶ ἐγείρετε ὅπλα. Ἐὰν δὲ σκοπεύετε νὰ μᾶς ἐμποδίσετε νὰ πλεύσωμεν κατὰ τῆς Κερκύρας ἢ ὅπου ἀλλαχοῦ θέλομεν, λύσατε τὰς συνθήκας καὶ ἡμᾶς πρώτους συλλαβόντες μεταχειρισθῆτε ὡς πολεμίους.» Καὶ οἱ μὲν ἀπεσταλμένοι ταῦτα εἶπον· ὅσοι δὲ ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν Κερκυραίων ἤκουσαν ἀνεβόησαν εὐθὺς νὰ συλλάβωσι καὶ ἀποκτείνωσιν αὐτοὺς, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεκρίθησαν τάδε. «Οὐτε ἀρχίζομεν τὸν πόλεμον, ὦ ἄνδρες Πελοποννήσιοι, οὔτε λύομεν τὰς συνθήκας, ἀλλ' ἦλθομεν πρὸς βοήθειαν τῶν Κερκυραίων τούτων οἵτινες εἰσὶ σύμμαχοι ἡμῶν. Καὶ ἐὰν μὲν θέλετε νὰ μεταβῆτε ἀλλαχοῦ, δὲν σᾶς ἐμποδίζομεν· ἐὰν δὲ θέλετε νὰ πλεύσετε κατὰ τῆς Κερκύρας ἢ τινος ἐξαρτήματος αὐτῆς, δὲν θὰ ἐπιτρέψωμεν τοῦτο, ἐφ' ὅσον ἡμῖν δυνατόν.»

54. Τοιαῦτα ἀποκριθέντων τῶν Ἀθηναίων, οἱ μὲν Κορίνθιοι παρεσκευάζοντο νὰ πλεύσωσιν οἴκαδε καὶ ἔστησαν τρόπαιον ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ἡπείρῳ Συβότων· οἱ δὲ Κερκυραῖοι, συναθροίσαντες τὰ ναυάγια καὶ τὰ πτώματα ὅσα τὸ κύμα καὶ ὁ ἄνεμος, ὅστις ἡγέρθη κατὰ τὴν νύκτα διεσκέδασεν αὐτὰ πανταχοῦ, ἔστησαν καὶ αὐτοὶ ἐπίσης τρόπαιον ἐπὶ τῶν ἐν τῇ νήσῳ Συβότων ὡς νικήσαντες. Ἰδοὺ δὲ διατὶ ἀμφότερα τὰ μέρη οἰκαιοποιήθη-

σαν τὴν νίκην. Οἱ μὲν Κορίνθιοι ὑπερτερήσαντες εἰς τὴν ναυμαχίαν μέχρι νυκτός, ὥστε καὶ ναυάγια πλεῖστα καὶ νεκροὺς νὰ συνάξωσι, καὶ ἄνδρας συλλαβόντες αἰχμαλώτους ὅχι ὀλιγωτέρους τῶν χιλίων, καὶ πλοῖα καταβυθίσαντες περὶ τὰ ἐβδομήκοντα ἔστησαν τρόπαιον· οἱ δὲ Κερκυραῖοι καταστρέψαντες τριάκοντα πλοῖα, καὶ μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν Ἀθηναίων, συναθροίσαντες τὰ ἴδια ναυάγια καὶ τοὺς νεκροὺς, καὶ διότι τὴν προτεραιάν οἱ Κορίνθιοι ἰδόντες τὰς Ἀττικὰς ναῦς πρύμναν ἀνακρουσάμενοι ὑπεχώρησαν καὶ δὲν ἐξῆλθον ἐκ τῶν Συβότων πρὸς ἀπάντησιν τοῦ ἐχθροῦ, διὰ ταῦτα ἔστησαν τρόπαιον. Καὶ τοιουτοτρόπως μὲν ἐκάτεροι ἡξίουں ὑπὲρ ἑαυτῶν τὴν νίκην.

55. Οἱ δὲ Κορίνθιοι ἐπανακάμπτοντες εἰς τὰ ἴδια ἐκυρίευσαν δι' ἀπάτης τὸ Ἀνακτόριον κείμενον εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀμπρακικοῦ κόλπου (ἀνῆκε δὲ τοῦτο ἀπὸ κοινοῦ εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τοὺς Κερκυραίους), καὶ ἀφέντες ἐκεῖ οἰκήτορας Κορινθίους ἀνεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια· καὶ ἐκ τῶν Κερκυραίων ὀκτακοσίους μὲν, οἵτινες ἦσαν δοῦλοι, ἐπώλησαν, διακοσίους πεντήκοντα δὲ κρατήσαντες ἐφύλαττον ὡς αἰχμαλώτους καὶ τοὺς περιποιοῦντο καλῶς ἵνα κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν των τοὺς βοηθήσωσιν εἰς τὴν καθυπόταξιν τῆς Κερκύρας· ἐτύγχανον δὲ οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν κατὰ τὴν δύναμιν πρῶτοι ὄντες τῆς πόλεως. Ἡ μὲν Κέρκυρα λοιπὸν οὕτως ἐσώθη ἐν τῷ πρὸς τοὺς Κορινθίους πολέμῳ, καὶ τὰ πλοῖα τῶν Ἀθηναίων ἀνεχώρησαν ἐξ αὐτῆς. Αὕτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ πρώτη αἰτία τοῦ πολέμου τῶν Κορινθίων πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι οὗτοι ἐνῶ εἶχον συνθήκην μὲ τοὺς Κορινθίους, ἐναυμάχουν ἠνωμένοι μετὰ τῶν Κερκυραίων.

56. Εὐθὺς μετὰ ταῦτα συνέβησαν καὶ αἱ ἐξῆς διαφοραὶ μεταξύ Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων ἱκαναὶ νὰ διεγείρῳσι τὸν πόλεμον. Τῶν Κορινθίων ἐργαζομένων ὅπως τιμωρήσωσι τοὺς Ἀθηναίους, οὗτοι, ὑποπτευθέντες τὴν ἔχθραν των, διέταξαν τοὺς Ποτιδαιάτας, οἵτινες οἰκοῦσιν ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Παλλήνης, καὶ εἶναι μὲν ἄποικοι τῶν Κορινθίων, ἀλλὰ διατελοῦσιν ἑαυτῶν σύμμαχοι καὶ φόρου ὑποτελεῖς, νὰ κατεδαφίσωσι τὸ πρὸς τὴν Παλλήνην τεῖχος καὶ νὰ δώσωσιν ὁμήρους· προσέτι δὲ νὰ ἀποπέμψωσι τοὺς Ἐπιδημιουργοὺς καὶ τοῦ λοιποῦ νὰ μὴ δέχωνται ἐκείνους τοὺς ὁποίους καθ' ἕκαστον ἔτος ἔπεμπον αὐτοῖς οἱ Κορίνθιοι. Ἐπραττον δὲ ταῦτα διότι ἐφοβοῦντο οὐ μόνον μήπως οἱ Ποτιδαιᾶται ἀποστατήσωσι πειθόμενοι εἰς τὰς εἰσηγήσεις τοῦ Περδίκκου καὶ τῶν Κορινθίων, ἀλλὰ μήπως συναποστατήσωσι καὶ τοὺς ἄλλους συμμάχους τοὺς ἐπὶ Θράκης.

57. Ταῦτα παρεσκεύαζον κατὰ τῶν Ποτιδαιατῶν οἱ Ἀθηναῖοι εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν Κερκύρα ναυμαχίαν· διότι οὐ μόνον οἱ Κορίνθιοι ἦσαν ἤδη φανεροὶ ἐχθροὶ, ἀλλὰ καὶ ὁ Περδίκκας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων, σύμμαχος ὦν πρότερον καὶ φίλος, τώρα ἐκηρύχθη πολέμιος. Ἡ αἰτία δὲ δι' ἣν ἐκηρύχθη πολέμιος αὐτῶν ἦτο διότι οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον συμμαχήσει μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Φιλίππου καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ του Δέρδα ἀπὸ κοινοῦ πολεμούντων αὐτόν. Καὶ φοβηθεὶς διεπραγματεύετο μετὰ τῆς Λακεδαιμόνου προτρέπων νὰ γίνη πόλεμος μεταξύ Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων, καὶ τοὺς Κορινθίους περιεποιεῖτο χάριν τῆς ἀποστατήσεως τῆς Ποτιδαίας· προέτρεπε δ' ἐπίσης καὶ τοὺς ἐπὶ Θράκης Χαλκιδεῖς καὶ Βοττιαίους νὰ συναποστατήσωσι, νομί-

ζων, ὅτι εἴχε σύμμαχα τὰ ὄμορα ταῦτα χωρία, εὐκολώτερος θὰ καθίστατο διὰ τῆς βοηθείας αὐτῶν ὁ πόλεμος. Ταῦτα ὁμως μαθόντες οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ θέλοντες νὰ προκαταλάβωσι τὰς ἀποστασίας τῶν πόλεων (ἐπειδὴ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν συνέπιπτε νὰ στέλλωσι κατὰ τοῦ Περδίκκου τριάκοντα πλοῖα μὲ χιλίους ὀπλίτας ὑπὸ τὰς διαταγὰς Ἀρχεστράτου τοῦ Λυκομήδους καὶ δέκα ⁽¹⁾ ἄλλων στρατηγῶν), διατάττουσι τοὺς ἄρχοντας τῶν πλοίων νὰ λάβωσιν ὁμήρους παρὰ τῶν Ποτιδιαιατῶν, νὰ κατεδαφίσωσι τὸ τεῖχος καὶ νὰ ἐπαγρυπνώσιν ἐπὶ τῶν πλησίον πόλεων ἵνα μὴ αὐταὶ ἀποστατήσωσι.

58. Οἱ δὲ Ποτιδιαῖαταὶ ἐπεμψάν μὲν πρέσβεις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, μήπως τοὺς πείσωσι νὰ μὴ ἐπιχειρήσωσι τι κατ' αὐτῶν, ἐλθόντες δὲ καὶ εἰς τὴν Λακεδαιμόνα μετὰ Κορινθίων, ἐνήργουν νὰ τοῖς δοθῇ βοήθεια ἐν ἀνάγκῃ. Ἐπειδὴ δὲ μετὰ μακρὰς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους διαπραγματεύσεις, οὐδὲν ἡδυνήθησαν νὰ τύχωσι παρ' αὐ-

(1) Ἐνταῦθα τὸ δέκα ἴσως εἶναι λελανθασμένον διότι οἱ συνήθεις στρατηγοὶ οἱ κατ' ἔτος ἐκλεγόμενοι παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἦσαν δέκα, εἷς δηλαδὴ ἐξ ἐκάστης φυλῆς. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἀπεστάλησαν κατὰ τοῦ Περδίκκου ἑνδεκα, εἰς δὲ τὸ κεφ. 64 ἀπεστάλησαν ἄλλοι πέντε. πρέπει νὰ υποθέσωμεν ὅτι διωρίσθησαν ἐξ στρατηγῶν ἑκτακτοί. ὅπερ ἄνευ προηγουμένου παραδείγματος. Ὁ Κρύγερος φρονεῖ μετὰ πολλῆς πιθανότητος ὅτι τὸ πρῶτον κείμενον ἔλεγε Δ, δηλαδὴ τέσσαρας, καὶ ὅτι ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἐξεληφθῇ ὡς δέκα. Διὰ τῆς διορθώσεως ταύτης εἰς τὴν παροῦσαν ἐκστρατεῖαν, ἕνεκα τῆς σπουδαιότητος αὐτῆς, μετεχειρίσθησαν καὶ τοὺς δέκα στρατηγοὺς, ὅπως καὶ εἰς τὴν τῆς Σάμου. Ἰδε βιβλ. Α'. κεφ. 116.

τῶν εὐνοϊκόν, καὶ ἐπειδὴ τὰ κατὰ τῆς Μακεδονίας ἀποσταλέντα πλοῖα εἶχον διαταγὴν νὰ πλεύσωσιν ὁμοίως καὶ κατ' αὐτῶν, οἱ δὲ προὔχοντες τῶν Λακεδαιμονίων ὑπέσχοντο αὐτοῖς νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἅμα οἱ Ἀθηναῖοι ἤθελον ἐπέλθει κατὰ τῆς Ποτιδαίας, ἐδράζαντο τότε τῆς εὐκαιρίας ταύτης ὅπως συνομώσαντες ἀπὸ κοινοῦ ἀποστατήσωσι μετὰ τῶν Χαλκιδέων καὶ τῶν Βοττιαίων. Καὶ ὁ Περδίκκας πείθει τοὺς Χαλκιδεῖς, ἵνα ἐγκαταλείποντες τὰς παραλίους πόλεις τῶν καὶ καθαιροῦντες αὐτάς ἀποκατασταθῶσιν εἰς Ὀλυνθον, μίαν πόλιν ἄλλ' ἰσχυράν αὐτὴν καθιστῶντες· εἰς τοὺς μεταναστεύοντας δὲ τούτους ἔδωκε νὰ νέμωνται τὰς περὶ τὴν Βόλβην λίμνην ἐν Μυγδονίᾳ γαίᾳς αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον ἤθελε διαρκέσει ὁ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους πόλεμος. Καὶ οὗτοι μὲν καθαιροῦντες τὰς πόλεις τῶν μετέβαινον εἰς τὰ ἔνδον τῆς χώρας καὶ παρεσκευάζοντο εἰς πόλεμον.

59. Τὰ δὲ τριάκοντα πλοῖα τῶν Ἀθηναίων φθάνουσιν εἰς τὰ ἐπὶ Θράκης παράλια καὶ καταλαμβάνουσι τὴν τε Ποτίδαιαν καὶ τὰς ἄλλας ἀποστατησάσας πόλεις. Νομίσαντες δὲ οἱ στρατηγοὶ ὅτι ἦτο ἀδύνατον μὲ τὰς δυνάμεις τὰς ὁποίας εἶχον νὰ πολεμήσωσι συγχρόνως καὶ πρὸς τὸν Περδίκκαν καὶ πρὸς τὰς ἀποστατησάσας πόλεις, τρέπονται ἐπὶ τὴν Μακεδονίαν, καθ' ἧς ἐξ ἀρχῆς εἶχον ἐκπεμφθῆ, καὶ φθάσαντες ἐκεῖ ἐπολέμουν μετὰ τοῦ Φιλίππου καὶ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Δέρδου οἵτινες εἶχον εἰσβάλει μετὰ στρατοῦ ἐκ τοῦ ἄνω μέρους.

60. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Κορίνθιοι, ἰδόντες ἀποστατήσασαν τὴν Ποτίδαιαν καὶ τὰ Ἀττικὰ πλοῖα ὄντα περὶ τὴν Μακεδονίαν, ἐφοβήθησαν διὰ τὴν πόλιν ταύτην, καὶ ἴδιον τὸν κίνδυνον νομίζοντες, πέμπουσι καὶ ἐθελοντάς

Κορινθίους καὶ ἐκ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων πείσαντες ἐπὶ μισθῷ χιλίους ἑξακοσίους, ὅλους ὀπλίτας καὶ ψιλούς τετρακοσίους. Ἐστρατήγει δὲ αὐτῶν Ἀριστεύς ὁ Ἀδειμάντου, καὶ οἱ πλείότεροι τῶν ἐκ Κορίνθου ἐθελοντῶν στρατιωτῶν τὸν ἠκολούθουν μᾶλλον ἀπὸ φιλίαν, διότι ἦτο πάντοτε ἀφωσιωμένος εἰς τοὺς Ποτιδαίτας. Καὶ φθάνουσιν οὗτοι εἰς τὰ ἐπὶ Θράκης παράλια κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν μετὰ τὴν ἀποστασίαν τῆς Ποτιδαίας.

61. Ἀμέσως ἦλθεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἡ ἀγγελία ὅτι ἀπεστάτησαν αἱ πόλεις· ἅμα δὲ ἔμαθον καὶ τὴν ἀφίξιν τοῦ ὑπὸ τὸν Ἀριστεά στρατοῦ, πέμπουσι κατὰ τῶν ἀποστατησασῶν πόλεων δισχιλίους ὀπλίτας Ἀθηναίους καὶ τεσσαράκοντα πλοῖα ὑπὸ τὴν στρατηγίαν Καλλίου τοῦ Καλλιάρχου μετὰ τεσσάρων ἄλλων. Ἀφικθέντες δὲ οὗτοι πρῶτον εἰς τὴν Μακεδονίαν, εὕρισκousi τοὺς πρὸ αὐτῶν ἀναχωρήσαντας χιλίους κυριεύσαντας ἤδη τὴν Θέρμην καὶ πολιορκοῦντας τὴν Πύδναν. Στρατοπεδευσάμενοι δὲ καὶ αὐτοὶ ἐπολιόρκουν τὴν Πύδναν, ἔπειτα ὁμως, ἐπειγόμενοι νὰ φθάσωσιν εἰς Ποτίδαιαν ὅπου ἦτο ἤδη ὁ Ἀριστεύς, σύμβασιν ποιήσαντες καὶ βεβιασμένην συμμαχίαν πρὸς τὸν Περδίκκην, ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Μακεδονίας. Ἀφικόμενοι εἰς Βέρροϊαν, καὶ ἐκεῖθεν ἐπιστρέψαντες, ἀφοῦ πρῶτον ἐπειράθησαν νὰ τὴν κυριεύσωσι καὶ ἀπέτυχον, ἐπορεύθησαν διὰ ξηρᾶς πρὸς τὴν Ποτίδαιαν, ἀριθμούμενοι εἰς τρισχιλίους ὀπλίτας Ἀθηναίους, ἐκτὸς πολλῶν συμμάχων καὶ ἑξακοσίων ἱππέων Μακεδόνων τῶν μετὰ τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Πausανίου, καὶ σύναμα παρέπλεον ἐβδομήκοντα πλοῖα. Βραδεῖ δὲ βήματι

βαδίζοντες ἔφθασαν μετὰ τρεῖς ἡμέρας εἰς Γίγωνα καὶ ἐστρατοπεδεύσαντο.

62. Οἱ Ποτιδιαῖται καὶ οἱ μετὰ τοῦ Ἀριστέως Πελοποννήσιοι, ἀναμένοντες τοὺς Ἀθηναίους ἐστρατοπεδεύοντο πλησίον τῆς Ὀλύνθου ἐν τῷ ἰσθμῷ καὶ ἔστησαν ἀγορὰν ἔξω τῆς πόλεως. Καὶ παντὸς μὲν τοῦ πεζικοῦ οἱ σύμμαχοι ἐξελέξαντο στρατηγὸν τὸν Ἀριστεά, τοῦ δὲ ἱππικοῦ τὸν Περδίκκαν, ὅστις εἶχεν ἀποστῇ εὐθὺς πάλιν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ εἶχε συμμαχήσει μετὰ τῶν Ποτιδιαιτῶν, καταστήσας εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἄρχοντα τὸν Ἰόλαον. Ἡ ἰδέα δὲ τοῦ Ἀριστέως ἦτο, ἔχων ἐν τῷ ἰσθμῷ τὸ μεθ' ἑαυτοῦ στρατόπεδον, νὰ ἐπιτηρῇ τοὺς Ἀθηναίους ἐὰν ἐπήρχοντο, νὰ μένωσι δὲ ἐν Ὀλύνθῳ οἱ Χαλκιδεῖς, καὶ οἱ ἔξω τοῦ ἰσθμοῦ σύμμαχοι, καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Περδίκκαν διακόσιοι ἱππεῖς· καὶ ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἤθελον προχωρήσει διὰ νὰ προσβάλωσι τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἀριστέως, οὗτοι, ἐπερχόμενοι ἐκ τῶν νώτων, νὰ θέσωσι τοὺς πολέμιους ἐν μέσῳ. Ἄλλ' ὁ Καλλίας ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς καὶ οἱ συστράτηγοι, εἰς μὲν τὴν Ὀλυνθον πέμπουσι τὸ μακεδονικὸν ἱππικὸν καὶ ὀλίγους ἐκ τῶν συμμάχων, ὅπως ἐμποδίζωσι πᾶσαν ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἔξω βοήθειαν, αὐτοὶ δὲ ἐγείραντες τὸ στρατόπεδον ἐχώρουν ἐπὶ τὴν Ποτίδαιαν. Καὶ ἅμα ἔφθασαν εἰς τὸν ἰσθμὸν καὶ εἶδον τοὺς ἐναντίους παρασκευαζομένους ὡς ἐπὶ μάχην, ἀντιπαρετάχθησαν καὶ αὐτοὶ, καὶ μετ' οὐ πολὺ συνεπλάκησαν. Καὶ τὸ μὲν κέρας τοῦ Ἀριστέως καὶ ὅσοι ἦσαν περὶ αὐτὸν ἐκλεκτοὶ Κορίνθιοι καὶ ἄλλοι, ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς ἀπέναντί των ἐχθροὺς καὶ κατεδίωξαν αὐτοὺς ἐπὶ πολὺ· τὸ ἄλλο ὅμως στρατόπεδον τῶν Ποτιδιαιτῶν καὶ Πελοποννησίων ἦτ-

τήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ κατέφυγεν εἰς τὸ τεῖχος.

63. Ἐπιστρέψας ὁ Ἀριστεύς ἐκ τῆς καταδιώξεως καὶ ἰδὼν τὸ ἐπίλοιπον στράτευμα ἡττημένον, ἐδίστασε πρὸς ποῖον μέρος νὰ ὑποχωρήσῃ, πρὸς τὴν Ὀλυνθον ἢ πρὸς τὴν Ποτιδαίαν· ἀπεφάσισε δὲ συνάζων τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ εἰς ὅσον ἔνεστιν ἐλάχιστον χῶρον νὰ τραπῇ βιαίως πρὸς τὴν Ποτιδαίαν, καὶ παρῆλθε παρὰ τὴν χηλὴν τῆς θαλάσσης προσβαλλόμενος δεινῶς, ὀλίγους μὲν τινὰς ἀποβαλὼν, τοὺς δὲ πλείονας σώσας. Οἱ δὲ ἀπὸ τῆς Ὀλύνθου βοήθοι τῶν Ποτιδαιατῶν (ἀπέχει δὲ ἡ Ὀλυνθος ἐξήκοντα μόνον σταδίους καὶ ἔστι καταφανὴς ἐκ τῆς Ποτιδαίας), ἅμα ἤρχισεν ἡ μάχη καὶ ἤρθησαν τὰ σημεῖα, ἐπροχώρησαν ὀλίγον διὰ νὰ βοηθήσωσιν· ἀλλ' οἱ Μακεδόνες ἱππεῖς ἀντιπαρετάχθησαν διὰ νὰ ἐμποδίσωσιν αὐτούς· ἐπειδὴ δὲ ταχέως ἡ νίκη ἔκλινεν ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων καὶ τὰ σημεῖα κατέβησαν, ἐπέστρεψαν πάλιν ὄπισθεν τοῦ τεύχους, καὶ οἱ Μακεδόνες πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Οὕτω λοιπὸν τὸ ἱππικὸν ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἔμεινεν ἀπρακτον. Μετὰ δὲ τὴν μάχην οἱ Ἀθηναῖοι ἔστησαν τρόπαιον καὶ ἀπέδωκαν κατὰ τὰ συμπεφωνημένα τοὺς νεκροὺς εἰς τοὺς Ποτιδαιάτας· ἀπέθανον δὲ ἐκ μὲν τῶν Ποτιδαιατῶν καὶ τῶν συμμάχων σχεδὸν τριακόσιοι, ἐκ δὲ τῶν Ἀθηναίων ἑκατὸν πεντήκοντα καὶ ὁ στρατηγὸς Καλλίας.

64. Εὐθύς οἱ Ἀθηναῖοι ὕψωσαν ἕτερον τεῖχος εἰς τὸ πρὸς τὴν Ποτιδαίαν τεῖχος καὶ ἔθεσαν φρουράν· τὸ δὲ πρὸς τὴν Παλλήνην τεῖχος ἀφῆκαν ἐλεύθερον· διότι ἔβλεπον ὅτι δὲν εἶχον ἀρκετὰς δυνάμεις ὥστε νὰ φρουρῶσι τὸν ἰσθμὸν καὶ συγχρόνως νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Παλλήνην διὰ νὰ ἐγείρῳσιν ὅμοιον τεῖχος, καὶ διότι ἐ-

φοβοῦντο μήπως διαιρούμενοι οὕτω εἰς δύο, προσβληθῶ-
σιν ὑπὸ τῶν Ποτιδαιατῶν καὶ τῶν συμμάχων των. Ὅ-
ταν ὁμως οἱ ἐν Ἀθήναις ἔμαθον ὅτι ἡ Παλλήνη ἔμενεν
ἀτείχιστος, ἔπεμψαν βραδυτερον χιλίους ἑξακοσίους ὀ-
πλίτας Ἀθηναίους ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Φορμίωνα τὸν
Ἀσωπίου, ὅστις ἀναχωρήσας ἐξ Ἀφύτιος καὶ φθάσας εἰς
τὴν Παλλήνην, ἐπλησίασε τὸν στρατὸν πρὸς τὴν Πο-
τίδαιαν βραδέως προχωρῶν καὶ δηρὼν τὴν πεδιάδα. Ἐ-
πειδὴ δὲ οὐδεὶς ἐξήρχετο διὰ τὰ πολεμήση, περιέκλεισε
δι' ἐτέρου τείχους τὸ πρὸς τὴν Παλλήνην τεῖχος καὶ
τοιουτοτρόπως ἡ Ποτίδαια κατὰ κράτος ἀμφοτέρωθεν
ἐπολιορκεῖτο, συγχρόνως δὲ καὶ διὰ θαλάσσης ὑπὸ τῶν
ἡγκυροβολημένων πλοίων.

65. Ὁ δὲ Ἀριστεύς, μετὰ τὴν ἀποτείχισιν αὐτῆς,
οὐδεμίαν ἔχων ἐλπίδα σωτηρίας, ἐκτὸς ἐὰν ἦρχετο βοή-
θειά τις ἐκ τῆς Πελοποννήσου ἢ συνέβαινεν ἀπροσδόκη-
τόν τι, συνεβούλευε, πλὴν πεντακοσίων, οἱ λοιποὶ ἅμα
πνεύσῃ οὐριος ἄνεμος νὰ ἐκπλεύσωσιν ὅπως ἐπαρκέσωσι
πλειότερον χρόνον τὰ τρόφιμα, αὐτὸς δὲ νὰ ἦναι μεταξὺ
τῶν μενόντων. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ γνώμη του δὲν ὑπερίσχυσε,
θέλων νὰ κάμῃ τὰς ἀναγκαίας προετοιμασίας καὶ νὰ τα-
κτοποιήσῃ ὅσον τὸ δυνατόν καλλίτερον καὶ τὰς ἑξῶ
ὑποθέσεις, ἐξῆλθε διὰ θαλάσσης λαθὼν τὴν προσοχὴν τῆς
Ἀθηναϊκῆς φρουρᾶς καὶ μεταβὰς εἰς τοὺς Χαλκιδεῖς ἐ-
πολέμει μετ' αὐτῶν εἰς διάφορα μέρη, στήσας δὲ ἐνέ-
δραν πλησίον τῆς πόλεως τῶν Σερφυλίων πολλοὺς ἐκ
τούτων ἀπέκτεινε, καὶ σὺναμα ἦτο εἰς διαπραγματεύσεις
μετὰ τῶν Πελοποννησίων ὅπως ἐπιτύχῃ βοήθειάν τινα
παρ' αὐτῶν. Μετὰ τὸν ἀποκλεισμόν δὲ τῆς Ποτιδαίας,
ὁ Φορμίων, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς χιλίους ἑξακοσίους

όπλίτας, έδήου τήν Χαλκιδικήν καί τήν Βοττικήν καί έκυρίευσε μικράς τινας πόλεις.

66. Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ πρό τοῦ πολέμου αἰτίαι μεταξύ Ἀθηναίων καί Πελοποννησίων· οἱ μὲν Κορίνθιοι παρεπονοῦντο ὅτι ἡ Ποτίδαια, ἑαυτῶν οὕσα ἀποικία, καί οἱ ἐν αὐτῇ ἄνδρες Κορίνθιοι καί Πελοποννησίοι ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἤλεγχον τοὺς Πελοποννησίους ὅτι διήγειρον εἰς ἀποστασίαν πόλιν σύμμαχον καί φόρου ὑποτελῆ, καί ἤλθον νὰ τοὺς πολεμήσωσιν ἀναφανδὸν μετὰ τῶν Ποτιδαιατῶν. Ἐν τούτοις δὲν εἶχε κυρυχθῆ ἀκόμη ὁ πόλεμος, ἀλλ' ἔτι ὑφίστατο ἀνακωχή, διότι ταῦτα ἔπραξαν οἱ Κορίνθιοι ἰδίᾳ.

67. Καθ' ὃν καιρὸν δὲ ἐπολιορκεῖτο ἡ Ποτίδαια, δὲν ἡσύχαζον οἱ Κορίνθιοι, διότι εἶχον συμπολίτας κεκλεισμένους ἐν αὐτῇ καί συγχρόνως διότι ἐφοβοῦντο διὰ τὴν πόλιν ταύτην. Ἀμέσως λοιπὸν παρεκάλεσαν τοὺς συμμαχοὺς νὰ μεταβῶσιν εἰς Λακεδαίμονα, ἐλθόντες δὲ καί οἱ ἴδιοι κατεμέμφοντο τῶν Ἀθηναίων ὡς διαρρήξάντων τὰς συνθήκας καί ἀδικούντων τὴν Πελοπόννησον. Καί οἱ μὲν Αἰγινῆται δὲν ἔπεμψαν πρέσβεις ἀναφανδὸν, φοβούμενοι τοὺς Ἀθηναίους, κρυφίως ὅμως συνετάσσοντο τῇ γνώμῃ τῶν Κορινθίων καί ἐπρότεινον ὅχι ὀλιγώτερον ἐνθέρμως τὸν πόλεμον, προφασιζόμενοι ὅτι δὲν ἀπήλαυον τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ἀπονεμομένης ὑπὸ τῶν συνθηκῶν. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι προσκαλέσαντες νὰ παρουσιασθῶσιν οἱ σύμμαχοι καί πᾶς ἄλλος λέγων ὅτι ἡδίκηθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, συνεκρότησαν τὸ σύνθηδες αὐτῶν συμβούλιον καί τοὺς ἐπρόσταξαν νὰ ἐξηγηθῶσι. Πολλοὶ καί διάφοροι παρελθόντες εἰς τὸ μέσον ἐξέφερον τὰ παράπονά των· ἰδίως οἱ Μεγαρεῖς, μεταξύ ἄλλων παραπόνων ἔλεγον πρό

πάντων ὅτι, παρὰ τὰς συνθήκας, τοὺς εἶχον ἀποκλείσει ἀπὸ ὅλους τοὺς λιμένας τοὺς ὑπαγομένους εἰς τὴν τῶν Ἀθηναίων ἀρχήν, προσέτι δὲ καὶ ἐκ τῆς ἀγορᾶς τῆς Ἀττικῆς. Παρελθόντες δὲ τελευταῖοι οἱ Κορίνθιοι, ἀφοῦ πρῶτον ἀφῆκαν τοὺς ἄλλους νὰ παροξύνωσι τοὺς Λακεδαιμονίους, εἶπον τὰ ἐξῆς.

68. Ἀ'Η εἰλικρίνεια, ὦ Λακεδαιμόνιοι, τοῦ πολιτικοῦ καὶ ιδιωτικοῦ ὑμῶν βίου σᾶς καθιστᾷ δυσπιστοτέρους εἰς τὰ περὶ τῶν ἄλλων λεγόμενα κακά· ὥς ἐκ τούτου, εἴθε μὲν συνετοί, ἡ ἀμάθεια ὅμως ὑμῶν ὥς πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις εἶναι μείζων τῆς συνέσεως. Διότι πολλάκις σᾶς προείπαμεν ὅσα ἐμέλλομεν νὰ πάθωμεν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἀλλ' ὑμεῖς, οὐ μόνον δὲν ὠφελήθητε ἐξ ἐκείνων τὰ ὅποια σᾶς ἐδιδάσκομεν ἐκάστοτε, ἀλλ' ἐνομίζατε ὅτι οἱ λέγοντες ὠμίλου μᾶλλον περὶ τῶν ιδίων ἐαυτῶν συμφερόντων· καὶ δι' αὐτὸ, ὅχι πρὶν πάθωμεν, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ πάσχειν, προσεκαλέσατε τούτους τοὺς συμμάχους, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἰς ἡμᾶς προσήκει πρὸ πάντων νὰ ὁμιλήσωμεν, ἐπειδὴ ἡμεῖς ἔχομεν πλειότερα παράπονα, ὑπὸ μὲν τῶν Ἀθηναίων ὑβριζόμενοι, ὑφ' ὑμῶν δὲ παραμελούμενοι. Καὶ ἐὰν μὲν οἱ Ἀθηναῖοι ἡδίκουν ἀφανῶς πως τὴν Ἑλλάδα, ἔπρεπε νὰ φωτίσωμεν τοὺς μὴ εἰδότας. Νῦν ὅμως τίς ἡ ἀνάγκη μακρῶν λόγων ἀφοῦ βλέπετε ἄλλους μὲν νὰ ὑποδουλώσιν, ἄλλους δὲ νὰ ἐπιβουλεύωνται, πρὸ πάντων τοὺς ἡμετέρους συμμάχους, καὶ πρὸ πολλοῦ νὰ εὐρίσκωνται προητοιμασμένοι ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελον περιέλθει εἰς πόλεμον; διότι ἂν δὲν ἦσαν προπαρασκευασμένοι, δὲν θὰ μᾶς ἤρπαζον διὰ δόλου τὴν Κέρκυραν καὶ δὲν θὰ ἐπολιόρχουν τὴν Ποτίδαιαν, ἐξ ὧν ἡ μὲν εἶναι θέσις προσφορωτάτη διὰ τὰς

ἐπὶ Θράκης ἐπιχειρήσεις, ἡ δὲ ἡδύνατο νὰ παρέξῃ μέγιστον ναυτικὸν εἰς τοὺς Πελοποννησίους.

69. «Τούτων δὲ τῶν συμβαινόντων αἵτιοι εἴσθε ὑμεῖς, πρῶτον μὲν διότι ἀφήκατε αὐτοὺς νὰ κρατύνωσι τὴν πόλιν των μετὰ τὰ Μηδικὰ, καὶ ὕστερον νὰ κτίσωσι τὰ μακρὰ τεῖχη, ἀποστεροῦντες μέχρι τοῦδε πάντοτε οὐ μόνον τὴν ἐλευθερίαν ἐκείνων τοὺς ὁποίους ὑποδουλοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τώρα ἀκόμη τῶν συμμάχων σας· διότι ἐπιβάλλει ἀληθῶς τὴν δουλείαν ὅχι ὁ ὑποδουλῶν, ἀλλ' ὁ δυνάμενος μὲν νὰ ἐμποδίσῃ ταύτην, παραμελεῖ δὲ νὰ τὸ πράξῃ, καίτοι ἀπολαμβάνων τὴν ἑνδοξον φήμην ὅτι εἶναι ἐλευθερωτὴς τῆς Ἑλλάδος. Μόλις δὲ σήμερον συνήλθομεν, ἀλλὰ καὶ σήμερον ἀκόμη ὑπάρχει ἀμφιβολία ἐὰν ἀδικούμεθα· διότι ἐὰν ὑπῆρχε βεβαιότης, ἔπρεπε νὰ ἐξετάσετε ἐὰν ἀδικούμεθα, ἀλλὰ πῶς νὰ ὑπερασπισθῶμεν. Οἱ δραστήριοι ἄνθρωποι καὶ ὅχι βραδεῖς, ἀφοῦ πρότερον ἀποφασίσωσιν, ἐπέρχονται κατὰ τῶν ἐχθρῶν, οἷτινες ἀκόμη δὲν ἀπεφάσισαν· γινώσκουμεν δὲ οἷω τρόπῳ καὶ πόσον βραδέως οἱ Ἀθηναῖοι χωροῦσι κατὰ τῶν ἄλλων. Καὶ ἐνόσω μὲν νομίζουσιν ὅτι μένουσιν ἀπαρατήρητοι ὡς ἐκ τῆς ἀπροσεξίας σας, ἔχουσιν ὀλιγώτερον θάρρος, ἅμα δὲ σᾶς ἐννοήσωσιν ὅτι καίτοι γινώσκοντες τοὺς παραβλέπετε, τότε βαρέως θὰ ἐπιτεθῶσι. Μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων σεῖς μόνον ἡσυχάζετε, ὦ Λακεδαιμόνοι, καὶ ἀπωθεῖτε τὸν ἐχθρὸν οὐχὶ διὰ τῆς δυνάμεως ἀλλὰ διὰ τῆς ἀδρανείας· σεῖς μόνον ἐπίσης καταστρέφετε τὴν αὕξησιν τῶν ἐχθρῶν οὐχὶ ὅταν ἄρχεται ἀλλ' ὅταν διπλασιάζεται. Φήμη ἐπεκράτει περὶ ὑμῶν ὅτι εἴσθε ἡσφαλισμένοι ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν κινδύνων, ἀλλ' ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἐφάνη, ἡ περὶ ὑμῶν φήμη ἀπεδείχθη ψευδής. Ἡ-

μεῖς ἤξεύρομεν ὅτι οἱ Μῆδοι ἦλθον ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς μέχρι τῆς Πελοποννήσου πρὶν ἢ ἀντιτάξητε κατ' αὐτῶν δυνάμεις ἀξίας ὑμῶν, τῶρα δὲ ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶναι μακρὰν ὥς οἱ Μῆδοι, ἀλλ' ἐγγὺς, τοὺς βλέπετε μετ' ἀδιαφορίας καὶ ἀντὶ νὰ τοὺς προσβάλετε, προτιμᾶτε νὰ τοὺς ἀπωθήσετε ἐλθόντας, καὶ, πολεμοῦντες πρὸς πολὺ δυνατωτέρους, νὰ περιέλθῃτε εἰς τὰς ἀδήλους τύχας τοῦ πολέμου, καὶ τοι γνωρίζοντες ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ βάρβαρος εἰς πλεῖστα σφάλματα περιέπεσεν ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἡμεῖς πολλάκις ἐθριαμβεύσαμεν κατὰ τῶν Ἀθηναίων πολὺ μᾶλλον ἔνεκα τῶν σφαλμάτων των ἢ ἐκ τῆς ὑμετέρας βοήθειας· διότι αἱ ἐλπίδες τὰς ὁποίας εἶχον πρὸς ὑμᾶς τινὲς πιστεύσαντες καὶ ἀμελήσαντες νὰ παρασκευασθῶσιν, ἐπροξένησαν ἤδη τὴν καταστροφὴν των. Ἄς μὴ νομίσῃ δὲ κανεὶς ὅτι λέγομεν ταῦτα ἀπὸ ἔχθραν μᾶλλον ἢ ἀπὸ φιλικὴν ἐπιπληξιν· διότι ἐπιπλήττομεν μὲν φίλους ἄνδρας ὅταν ἀμαρτάνωσι, κατηγοροῦμεν δὲ τοὺς ἐχθροὺς ὅταν ἀδικῶσιν.

70. Ἐκτὸς τούτου, ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους νομίζομεν ὅτι ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ ψέξωμεν τοὺς ἄλλους, τοσοῦτῳ μᾶλλον ὅσῳ πρόκειται περὶ μεγάλων συμφερόντων, ὧν τὴν ἀξίαν νομίζομεν ὅτι οὐ μόνον δὲν αἰσθάνεσθε, ἀλλ' οὐδ' ἐσυλλογίσθητε πώποτε πῶτοι εἶναι οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς οὓς θὰ ἀγωνισθῇτε, καὶ πόσον ὁ χαρακτήρ αὐτῶν εἶναι ἐντελῶς διάφορος τοῦ ὑμετέρου. Αὐτοὶ μὲν ὥς γνωστὸν εἶναι νεωτερισταὶ καὶ ταχεῖς εἰς τὰς ἐπινοήσεις καὶ εἰς τὰς ἐκτελέσεις τῶν ἀποφασισθέντων· ὑμεῖς δὲ ἐξ ἐναντίας θέλετε νὰ διατηρῇτε τὰ ὑπάρχοντα, χωρὶς οὔτε νὰ ἐφευρίσκετε τίποτε, οὔτε νὰ ἐκτελῇτε καὶ ὅσα κρίνονται ἀναγκαῖα. Προσέτι δὲ, οἱ μὲν Ἀθηναῖοι

εἶναι ὑπὲρ τὰς δυνάμεις των παράτολμοι, καὶ ἀπιστεύ-
τως ῥιψοκίνδυνοι, καὶ ἐν τοῖς κινδύνοις πλήρεις ἐλπίδος·
ὁ δὲ ὑμέτερος τρόπος εἶναι νὰ πράττετε πράγματα κα-
τώτερα τῶν δυνάμεών σας, νὰ μὴ πιστεύετε εἰς ἀσφαλῆ
τεκμήρια, καὶ νὰ νομίζετε ὅτι οὐδέποτε θέλετε ἀπαλ-
λαγῇ τῶν δεινῶν. Πρὸς τούτοις δὲ εἶναι προθυμότετοι
παραβαλλόμενοι πρὸς ὑμᾶς τοὺς βραδεῖς, καὶ ἀποδημοῦ-
σιν ἐκ τῆς οἰκείας πατρίδος ἐνῷ σεῖς δὲν ἀποσπᾶσθε ἀπὸ
τῆς ἰδικῆς σας. Καὶ αὐτοὶ μὲν νομίζουσιν ὅτι ἀπουσιάζ-
οντες δύνανται νὰ προσκτῇσωσί τι, ὑμεῖς δὲ, ἐὰν ἐπιδρά-
μετε, νομίζετε ὅτι βλάπτετε τὰ ἐτοίμην ἀπόλαυσιν πα-
ρέχοντα. Καὶ ἐὰν μὲν νικήσωσι τοὺς ἐχθροὺς, ἐξακολου-
θοῦσι νὰ πολεμῶσιν ἐπὶ πλεῖστον χρόνον· ἐὰν δὲ νικη-
θῶσιν, ἐπ' ἐλάχιστον χρόνον ἀθυμοῦσι. Προσέτι δὲ,
προκειμένου νὰ ὑπηρετήσωσι τὴν πατρίδα, τὰ μὲν σώ-
ματά των θεωροῦσιν ὡς ἐντελῶς ἀλλότρια, τὸ δὲ πνεῦ-
μά των ὡς ἐντελῶς οἰκεῖον κτῆμα. Καὶ ἂν μὲν δὲν ἐκ-
τελέσωσιν ὅσα διενεθῆσαν, νομίζουσιν ὅτι ἐστερήθη-
σαν οἰκεῖα· ἐὰν δὲ ἐπιτύχωσι, τὰ πραχθέντα τοῖς φαί-
νονται ἐλάχιστα συγκρινόμενα πρὸς τὰ μέλλοντα πρα-
χθῆναι. Μόνοι οἱ Ἀθηναῖοι ἅμα ἐλπίσωσι τι τὸ ἐπιτυγ-
χάνουσι, καθότι ἐπιχειροῦσι ταχέως τὰ ἀποφασισθέντα.
Καὶ ταῦτα πάντα ἐπιδιώκουσι μετὰ μόχθων καὶ κινδύ-
νων αἰωνίως, ἐλάχιστην δὲ ἀπόλαυσιν ποιοῦσι τῶν ὑπαρ-
χόντων τῶν ἕνεκα τῆς μανίας ἣν ἔχουσι νὰ προσκτῶνται
πάντοτε, οὐδεμίαν ἄλλην νομίζοντες καλλιτέραν ἀνάπαυ-
σιν ἢ νὰ πράττωσι τὰ δέοντα, καὶ μηδόλως θεωροῦντες
ὡς συμφορὰν τὴν ἐπίπονον ἀσχολίαν, ἀλλὰ τούναντίον
τὴν ἀπράγμονα ἀσχολίαν. Ὡστε, ἐὰν ἔλεγέ τις δι' ὀ-
λίγων λέξεων, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι προωρίσθησαν μήτε αὐτοὶ

νὰ ἡσυχάζωσι, μήτε τοὺς ἄλλους νὰ ἀφίνωσιν ἱσυχούς, θὰ ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν.

71. «Ταύτην καὶ τοιαύτην πόλιν ἔχοντες ἀντίπαλον, ὃ Λακεδαιμόνιοι, διατελεῖτε ὀκνοῦντες καὶ νομίζοντες ὅτι δὲν ἤθελε διατηρηθῇ ἐπὶ πολὺ ἡ ἡσυχία μεταξὺ ἀνθρώπων οἵτινες τὴν μὲν εἰς πόλεμον προπαρασκευὴν ἤθελον πράξει μὴ παραβαίνοντες τὸν νόμον, δεικνύουσι δὲ φανερά ὅτι σκοπὸν ἔχουσι νὰ μὴ ἐπιτρέπωσι νὰ τοὺς ἀδικῶσιν. Ὑμεῖς νομίζετε ὅτι ἐξίσου συντελεῖ εἰς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, τὸ νὰ μὴ λυπῆτε τοὺς ἄλλους καὶ ἀμυνόμενοι νὰ μὴ βλάβησθε. Τοῦτο ὅμως μόλις θὰ τὸ ἐπετυγχάνετε ἐὰν εἴχετε γείτονas ὁμοίους ὑμῶν. Ἀλλ' ὡς σᾶς εἶπομεν πρὸ ὀλίγου, τὰ σημερινὰ ἦθη σας, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ τῶν Ἀθηναίων, εἶναι ἀρχαϊκά. Ἀνάγκη δὲ, ὡς καὶ εἰς τὰς τέχνας, τὰ νεώτερα μέσα νὰ ἐπικρατῶσι τῶν παλαιῶν· καὶ ἐνόσω μὲν ἡσυχάζει ἡ πόλις, οἱ ἀμετάβλητοι θεσμοὶ εἰσὶν ἀριστοὶ, ὅταν δὲ ἀναγκασθῇ νὰ ἐπιχειρήσῃ πολλὰ, εἶναι ἀνάγκη νὰ καταφύγῃ εἰς πολλὰς καινοτομίας. Τούτου δὲ ἕνεκα ἡ πολιτικὴ τῶν Ἀθηναίων, ἕνεκα τῶν πολλῶν καινοτομιῶν, εἶναι πολὺ νεαρωτέρα τῆς ὑμετέρας. Ἄς παύσῃ λοιπὸν ἡ βραδύτης σας ἀπὸ σήμερον καὶ βοηθήσατε, ὡς ὑπεσχέθητε, τοὺς Ποτιδαίτας καὶ τοὺς ἄλλους συμμάχους, ταχέως εἰσβάλλοντες εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἵνα μὴ ἄνδρας φίλους καὶ συγγενεῖς ἐγκαταλείψητε εἰς ἐχθροὺς ἀμειλίκτους, καὶ ἡμᾶς τοὺς ἄλλους ἀναγκάσῃτε νὰ ζητήσωμεν ἄλλην τινὰ συμμαχίαν. Ἐὰν πράξωμεν τοῦτο, δὲν θέλομεν ἀμαρτήσῃ οὔτε πρὸς τοὺς μάρτυρας τῶν ὅρκων θεοὺς, οὔτε πρὸς τοὺς φρονίμους ἀνθρώπους. Διότι παραβιάζουσι τὰς συνθήκας οὐχὶ οἱ ἕνεκεν ἐγκαταλείψεως ζη-

τοῦντες νέους φίλους, ἀλλ' οἱ μὴ βοηθοῦντες ἐκείνους πρὸς τοὺς ὁποίους ὠρκίσθησαν νὰ συμμαχῶσιν. Ἐὰν θέλετε νὰ μᾶς βοηθήσετε, μένομεν σύμμαχοί σας· διότι ἠθέλαμεν εἶσθαι ἀνόσιοι ἀλλάσσοντες συμμάχους, καὶ δὲν θὰ εὐρίσκामεν ἄλλους γνωριμωτέρους. Σκεφθῆτε λοιπὸν ἐπὶ ὅλων τούτων φρονίμως καὶ προσπαθήσατε ἵνα μὴ, ὑπὸ τὴν ὑμετέραν ἡγεμονίαν, ἡ Πελοπόννησος ἐκπέσῃ τοῦ βαθμοῦ ὃν κατεῖχεν ὅταν παρέδωκαν αὐτὴν εἰς ὑμᾶς οἱ πρόγονοι.»

72. Ταῦτα εἶπον οἱ Κορίνθιοι· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, διότι ἔτυχε νὰ εὐρίσκεται προηγουμένως εἰς Λακεδαιμόνα πρεσβεία ἐλθοῦσα δι' ἄλλας ὑποθέσεις, ἅμα ἤκουσαν τοὺς λόγους ἐκείνους, ἐνόμισαν καθήκόν των νὰ ἔλθωσιν ἐνώπιον τῶν Λακεδαιμονίων, οὐχὶ διὰ νὰ ἀπολογηθῶσι περὶ τῶν κατηγοριῶν ὅσας αἱ πόλεις ἐξετόξευον κατὰ τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ καταδείξωσιν εἰς αὐτοὺς πρὸ παντὸς ἄλλου ὅτι δὲν ἔπρεπε ν' ἀποφασίσωσι μετὰ σπουδῆς, ἀλλὰ νὰ σκεφθῶσι μᾶλλον ὠρίμως. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἤθελον νὰ φανερώσωσι πόσον ἦσαν ἰσχυραὶ αἱ Ἀθῆναι, νὰ ὑπομνήσωσιν εἰς τοὺς πρεσβυτέρους ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐγίνωσκον, καὶ νὰ ἐκθέσωσιν εἰς τοὺς νεωτέρους ὅσα ἠγνόουν, ἐλπίζοντες ὅτι διὰ τῆς ὁμιλίας των ἤθελον καταπείσει τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ κλίνωσι μᾶλλον πρὸς τὴν εἰρήνην ἢ πρὸς τὸν πόλεμον. Προσελθόντες λοιπὸν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, εἶπον ὅτι ἤθελον καὶ αὐτοὶ νὰ ὁμιλήσωσι πρὸς τὸ πλῆθος, εἰ δὲν ὑπῆρχε τι τὸ κωλύον. Κελευσάντων δὲ τῶν Λακεδαιμονίων νὰ προσέλθωσι, προχωρήσαντες οἱ Ἀθηναῖοι εἶπον τὰ ἑξῆς.

73. «Ἡ ἀποστολὴ ἡμῶν ἐγένετο οὐχὶ ὅπως ἔλθωμεν εἰς συζητήσεις μετὰ τῶν ὑμετέρων συμμάχων, ἀλλ' ἵνα περαιώσωμεν τὰς ὑποθέσεις διὰ τὰς ὁποίας μᾶς ἐπεμψεν

ἡ πόλις ἡμῶν· μαθόντες ὅμως τὴν κατακραυγὴν ἣτις ἡγείρετο καθ' ἡμῶν, ἐνεφανίσθημεν ἐνταῦθα, οὐχὶ διὰ νὰ ἀντεῖπωμεν εἰς τὰς κατηγορίας τῶν πόλεων (διότι δὲν θὰ συγκατετιθέμεθα νὰ ὁμιλήσωμεν, ἂν ἐθεωροῦμεν ὑμᾶς δικαστὰς ἡμῶν καὶ τούτων), ἀλλ' ἵνα μὴ, πειθόμενοι εἰς τοὺς συμμαχοὺς, ἐκφέρητε κακὴν ἀπόφασιν ἐπὶ πράγμα-
τος τόσον σπουδαίου. Συγχρόνως δὲ θέλομεν νὰ ἀποδεί-
ξωμεν πρὸς ὅλους τούτους τοὺς καθ' ἡμῶν κατακραυγά-
ζοντας ὅτι ὅσα κατέχομεν τὰ ἐλάβομεν ἄνευ ἀδικιῶν,
καὶ ὅτι ἡ πόλις ἡμῶν εἶναι ἀξία λόγου. Καὶ τὰ μὲν πα-
νάρχαια, τίς ἡ ἀνάγκη νὰ τὰ ἀναφέρωμεν, ἀφοῦ ὡς μάρ-
τυρες αὐτῶν εἶναι μᾶλλον τὰ ὧτα ἢ οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν
ἀκούοντων; Τὰ Μηδικὰ ὅμως καὶ ὅσα ἐξ ἰδίας πείρας
γινώσκετε, ὅσον καὶ ἂν ἦναι ὀχληρὸν νὰ τὰ ἀναφέρῃ τις
πάντοτε, πρέπει νὰ τὰ εἴπωμεν. Ὅτε ἐπολεμοῦμεν κιν-
δυνεύοντες ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς Ἑλλάδος, τοῦ μὲν
ἔργου μετέσχετε καὶ ὑμεῖς, δὲν πρέπει ὅμως νὰ στερώ-
μεθα καὶ ἡμεῖς ὅλως διόλου τοῦ ἐπαίνου, ἐὰν ὁ ἔπαινος
παρέχῃ ὠφέλειάν τινα. Ὅμιλοῦμεν ὅχι τόσον διὰ νὰ δι-
καιολογηθῶμεν ὅσον διὰ νὰ καταστήσωμεν καταφανὲς
πρὸς ποίαν πόλιν θὰ ἀγωνισθῇτε ἐὰν δὲν λάβετε συνετὰ
μέτρα. Λέγομεν λοιπὸν ὅτι ἐν Μαραθῶνι προεκινδυνεύ-
σαμεν μόνοι κατὰ τοῦ βαρβάρου, καὶ ὅτε οὗτος ἤλθε πάλιν
βραδύτερον, μὴ ὄντες ἀρκούντως ἰσχυροὶ ὅπως πολε-
μήσωμεν κατὰ γῆν, εἰσῆλθομεν πανδημεῖς εἰς τὰ πλοῖα,
καὶ σὺν τοῖς ἄλλοις Ἑλλήσιν ἐναυμαχήσαμεν ἐν Σαλα-
μῇ· τοῦθ' ὅπερ διεκώλυσεν αὐτὸν ἀποβαίνοντα ἀπὸ πό-
λεως εἰς πόλιν νὰ κυριεύσῃ τὴν Πελοπόννησον, ἥς οἱ κά-
τοικοι ἀδύνατοι ὄντες δὲν ἠδύναντο νὰ βοηθήσωσιν ἄλ-
λήλους ἐναντίον τοσούτων πλοίων. Μαρτύριον τούτου μέ-

γιστον παρέσχεν αὐτὸς ὁ βάρβαρος, διότι νικηθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ μὴ ἔχων πλέον ἀξιόμαχον δύναμιν, ἀνεχώρησεν ἐν τάχει μετὰ τοῦ πλειότερου στρατοῦ.

74. «Τοιούτου ὄντος τοῦ συμβάντος τούτου, καὶ ἀποδειχθέντος σαφῶς ὅτι ἡ σωτηρία τῶν Ἑλλήνων ὠφείλετο εἰς τὰ πλοῖα αὐτῶν, τρία τινὰ ὠφελιμώτατα παρέσχομεν κατὰ τὸν περὶ τῶν ὅλων ἀγῶνα τοῦτον, ναυτικὸν πολυαριθμώτατον, στρατηγὸν συνετώτατον, καὶ προθυμίαν ἀκάματον. Ἐκ τῶν τετρακοσίων πλοίων, τὰ δύο τρίτα σχεδὸν τὰ ἐδώκαμεν ἡμεῖς· στρατηγὸς ὑπῆρξεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅστις ἐγένετο κύριος αἵτιος τῆς ἐν τῷ στενῷ ναυμαχίας, ὅστις προφανέστατα ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὸν ὁποῖον ὑμεῖς αὐτοὶ ἐτιμήσατε διὰ τοῦτο πλειότερον παρὰ πάντα ἄλλον ξένον ὅταν ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν σας. Ἐπεδείξαμεν δὲ καὶ προθυμίαν πολὺ τολμηροτάτην, ἡμεῖς οἵτινες, ὡς γνωστὸν, ἐπειδὴ δὲν ἤρχετο κανεὶς νὰ μᾶς βοηθήσῃ κατὰ γῆν, ὅλων τῶν ἄλλων ὑποδουλωθέντων ἐκτὸς ἡμῶν, ἀφίνοντες τὴν πόλιν καὶ καταστρέφοντες τὰ σκεύη καὶ τὴν ἄλλην περιουσίαν, ἐκρίναμεν ἄξιον ἡμῶν νὰ μὴ ἐγκαταλείψωμεν τοὺς περιλειπομένους συμμάχους, μήτε νὰ γίνωμεν ἄχρηστοι εἰς αὐτοὺς διασπειρόμενοι ἔνθα κάκεισε, ἀλλ' εἰσερχόμενοι εἰς τὰ πλοῖα νὰ διακινδυνεύσωμεν καὶ νὰ μὴ ὀργισθῶμεν διότι δὲν μᾶς προσελάβετε διὰ τῆς συνδρομῆς σας. Λέγομεν λοιπὸν ὅτι ὑμᾶς ὠφελήσαμεν πλειότερον ἢ ἡμᾶς· διότι σεῖς, ἔχοντες τὰς πόλεις οἰκουμένας καὶ ἐξακολουθοῦντες νὰ κατέχετε καὶ νὰ καρποῦσθε αὐτάς, ἐπειδὴ ἐφοβήθητε διὰ σᾶς καὶ ὅχι τόσον δι' ἡμᾶς ἐπέμψατε βοηθείας· δὲν ἐδράμετε ὁμῶς ὅτε ἡμεῖς ἡμεθα σῶοι. Τὸ καθ' ἡμᾶς, ὁρμώμενοι ἀπὸ πόλεως μὴ ὑπαρχούσης πλέον

καὶ ἀψηφοῦντες τὸν κίνδυνον χωρὶς νὰ ἔχωμεν μεγάλην ἐλπίδα νὰ ἀνακτήσωμεν αὐτήν, καὶ ὑμᾶς ἐσώσαμεν ἐν μέρει καὶ ἡμᾶς αὐτούς. Ἐὰν ὁμῶς ἐκ τῶν προτέρων ὑπετασσώμεθα εἰς τοὺς Μήδους, φοβούμενοι ὡς τόσοι ἄλλοι διὰ τὴν χώραν μας, ἢ ἐὰν, θεωροῦντες ἡμᾶς αὐτοὺς ὡς ἀπολωλότας, δὲν ἐτολμῶμεν ὕστερον νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὰ πλοῖα, τότε δὲν θὰ εἴχετε πλέον ἀνάγκην, στερούμενοι ἱκανῶν πλοίων, νὰ ναυμαχήσετε, καὶ αἱ ὑποθέσεις τοῦ Μήδου θὰ προώδευον ἡσυχῶς καὶ ὅπως ἤθελεν αὐτός.

75. «Βεβαίως εἴμεθα ἄξιοι, ὦ Λακεδαιμόνιοι, διὰ τὸν τότε ζῆλόν μας καὶ διὰ τὴν σύνεσιν τῶν βουλευμάτων μας, νὰ μὴ φθονώμεθα τοσοῦτον ὑπερμέτρως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν ἡγεμονίαν ἣν ἔχομεν· διότι τὴν ἡγεμονίαν ταύτην ἐπετύχαμεν οὐχὶ διὰ τῆς βίας, ἀλλ' ὅτε σεῖς μὲν δὲν ἠθελησατε νὰ ἐπιμείνετε μέχρι τέλους εἰς τὸν κατὰ τῶν βαρβάρων πόλεμον, οἱ δὲ σύμμαχοι ἦλθον πρὸς ἡμᾶς οἰκοθεν καὶ μᾶς προσέφερον τὴν ἡγεμονίαν. Ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ πράγματος ἠναγκάσθημεν ἐξ ἀρχῆς νὰ ὑψώσωμεν αὐτὴν μέχρι τούτου τοῦ σημείου, πρὸ πάντων μὲν ὑπὸ φόβου, ἔπειτα δὲ ὑπὸ τιμῆς καὶ τελευταῖον ὑπὸ συμφέροντος. Δὲν μᾶς ἐφάνη δὲ καὶ ἀσφαλὲς νὰ ἀμελήσωμεν, ἀφοῦ οἱ πλείστοι μᾶς ἐμίσουν, ἀφοῦ τινὲς ἀποστατήσαντες ὑπετάγησαν διὰ τῆς βίας, ἀφοῦ σεῖς δὲν ἦσθε πλέον ὡς ἄλλοτε φίλοι μας, ἀλλ' ὑποπτοὶ καὶ ἐχθροί· διότι ἐὰν ἡμελοῦμεν, τότε οἱ ἐπαναστατοῦντες θὰ μετέβαινον εἰς τὸ μέρος σας. Οὐδεμία λοιπὸν μομφή, προκειμένου περὶ μεγίστων κινδύνων, νὰ οἰκονομῇ τις καλῶς τὰ συμφέροντά του.

76. «Ὑμεῖς, ὦ Λακεδαιμόνιοι, διοικεῖτε τὰς ἐν Πελοποννήσῳ πόλεις εἰσάγοντες εἰς αὐτάς τοὺς συμφέρον-

τας θεσμούς· ἀλλ' ἐὰν κατὰ τὸν Μηδικὸν πόλεμον, ἐπι-
 μένοντες μέχρι τέλους εἰς τὴν ἡγεμονίαν ἐγίνεσθε μι-
 σητοὶ ὡς ἡμεῖς, γινώσκωμεν καλῶς ὅτι ὄχι ὀλιγώτερον
 ἡμῶν ἠθέλετε ἀναγκασθῆ ἢ νὰ κυβερνήσετε μετ' αὐστη-
 ρότητος, ἢ νὰ κινδυνεύσετε σεῖς οἱ ἴδιοι. Διὰ ταῦτα λοι-
 πὸν καὶ ἡμεῖς οὔτε θαυμαστόν τι ἐπράξαμεν, οὔτε ἀλ-
 λότριον τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως, ἐὰν ἐδέχθημεν ἀρ-
 χὴν προσφερομένην, καὶ ἐὰν δὲν τὴν παραμελοῦμεν νικη-
 θέντες ὑπὸ τῶν μεγίστων αἰσθημάτων, τῆς τιμῆς, τοῦ
 φόβου καὶ τοῦ συμφέροντος· ἐκτὸς τούτου δὲν ὑπῆρξα-
 μεν ἡμεῖς οἱ πρῶτοι αἴτιοι τῆς τοιαύτης καταστάσεως
 τῶν πραγμάτων, ἀλλ' αἰέποτε ἐπεκράτησε συνήθεια ἵνα
 ὁ ἀσθενέστερος ὑποκύπτῃ εἰς τὸν ἰσχυρότερον. Ἐνομίσα-
 μεν ὅτι ἡμεθα ἄξιοι νὰ ἡγεμονεύσωμεν, τὸ ἐνομιζατε
 μάλιστα καὶ σεῖς μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν, λαμβάνον-
 τες ὑπ' ὄψιν τὰ συμφέροντά σας, σᾶς ἦλθεν αἴφνης εἰς
 τὸν νοῦν νὰ λάβετε τὸ δίκαιον ὡς πρόφασιν· ἀλλ' οὐ-
 δεῖς εἰσέτι, προβάλλων τοιαύτην πρόφασιν, ἅμα ἦλθεν ἡ
 εὐκαιρία νὰ ἐπιτύχῃ τι διὰ τῆς βίας, ἀπετράπη τοῦ νὰ
 ὠφεληθῇ περισσότερα. Εἶναι δὲ ἄξιοι ἐπαίνων ἐκεῖνοι οἵ-
 τινες, ὑπακούοντες εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ῥοπὴν τοῦ ἄρχειν
 ἐπὶ τῶν ἄλλων, εἶναι ὡς ἐκ τῆς δικαιοσύνης των ὑπέρ-
 τεροι τῆς ἰσχύος των. Νομίζομεν τοῦλάχιστον, ὅτι ἐὰν
 ἐλάβανον ἄλλοι τὴν ἡμετέραν ἀρχὴν, ἠθελον δείξει σα-
 φέστατα πόσον εἴμεθα μέτριοι. Ἐνεκα δὲ τῆς μετριότη-
 τος ἡμῶν ταύτης, προσειλικύσαμεν ἀδίκως μομφὰς μάλ-
 λον ἢ ἐπαίνους.

77. «Καὶ ὅταν ἐλάσσονες ἀποδεικνυώμεθα εἰς τὰς
 πρὸς τοὺς συμμάχους ἀπὸ συμβόλων δίκας, καὶ ὅταν
 παρ' ἡμῖν αὐτοῖς καὶ κατὰ τοὺς κοινοὺς νόμους ποιήσω-

μεν τὰς κρίσεις, πάλιν νομιζόμεθα φιλόδικοι. Οὐδείς αὐτῶν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν διατὶ οἱ διοικοῦντες ἄλλας χώρας καὶ ὀλιγώτερον ἡμῶν μετρίως φερόμενοι πρὸς τοὺς ὑπηκόους, δὲν ὑφίστανται τὴν αὐτὴν μορφήν. Διότι ὁ δυνάμενος νὰ μεταχειρισθῇ τὴν βίαν δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν δικαιοσύνην. Οἱ σύμμαχοι ἡμῶν, συνειθισμένοι νὰ φέρωνται πρὸς ἡμᾶς ὡς ἴσοι, ἐὰν ὑποστῶσιν ἐλάττωσιν τινα εἰς τὰς ἀξιώσεις των, εἴτε διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως, εἴτε διὰ τῆς βίας διότι ἄρχομεν, δὲν μᾶς γνωρίζουσι χάριν ὅτι δὲν στεροῦνται τὰ περισσότερα, ἀλλὰ πλειότερον δυσανασχετοῦσι διὰ τὴν μερικὴν στέρησιν παρὰ ἐὰν ἐξ ἀρχῆς, ἀφήσαντες κατὰ μέρος πᾶσαν νομικὴν διάταξιν, διεπράττομεν φανεράς πλεονεξίας· διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν θὰ ἐτόλμων νὰ ὑποστηρίξωσιν ὅτι δὲν πρέπει ὁ ἀσθενέστερος νὰ ὑποκύπτῃ εἰς τὸν ἰσχυρότερον. Φαίνεται δὲ ὅτι οἱ ἄνθρωποι πλειότερον ὀργίζονται ὅταν ἀδικῶνται ἢ ὅταν βιάζωνται· διότι ἐκεῖνο μὲν νομίζεται πλεονεξία προσερχομένη ἀπὸ ὁμοίων, τοῦτο δὲ ἀνάγκη ἐπιβαλλομένη ὑπὸ τοῦ ἰσχυροτέρου. Μολονότι ὑπὸ τὸν Μῆδον ἔπασχον δεινότερα, τὰ ὑπέφερον· ἡ δὲ ἡμετέρα ἀρχὴ τοῖς φαίνεται μισητὴ, καὶ εὐλόγως· διότι τὸ παρὸν πάντοτε βαρύνει τοὺς ὑπηκόους. Ὑμεῖς αὐτοὶ, ἐὰν καταλύοντες τὴν ἡμετέραν ἀρχὴν ἤρχεσθε εἰς τὴν ἐξουσίαν, ταχέως θὰ ἐχάνετε τὴν εὐνοίαν ἣν ἐκτῆσασθε ἔνεκα τοῦ φόβου ὃν ἐμπνέομεν, διότι καὶ σήμερον θὰ ἔχετε τὸ αὐτὸ φρόνημα οἷον ἀπεδείξατε κατὰ τὴν ὀλιγοχρόνιον ἡγεμονίαν ἣν ἀνελάβετε κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Μήδων. Τὰ ὑμέτερα ἔθιμα εἶναι ἀσυμβίβαστα πρὸς τὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, προσέτι δὲ ἕκαστος ἡμῶν ἀποδημῶν οὔτε τοῦ θεσμοῦ τῆς πατρίδος του ἀκο-

λουθεῖ, οὐτε συμμορφοῦται πρὸς τοὺς τῆς ἄλλης Ἑλλάδος.

78. ασκεθῆτε λοιπὸν βραδέως, διότι δὲν πρόκειται περὶ ἀσημάντου πράγματος, καὶ μὴ αὐξήσετε τοὺς ἰδίους σας περισπασμοὺς, πειθόμενοι εἰς τὰς ἀλλοτρίας γνώμας καὶ παράπονα. Πρὶν ἐπιχειρήσετε τὸν πόλεμον σκεθῆτε εἰς πόσους παραλογισμοὺς δύναται οὗτος νὰ παρασύρῃ. Μηκυνόμενος ἀρέσκεται νὰ πολλαπλασιάσῃ τὰς ἀβεβαίους τύχας ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐξίσου ἀπέσχομεν ἀμφοτέρω, καὶ εἶναι ἄδηλον καὶ ἀμφίβολον ὑπὲρ τίνος θὰ ἀποβῇ. Ἐπιχειροῦντες οἱ ἄνθρωποι πόλεμόν τινα, ἀρχίζουν ἐξ ἐκείνου τοῦ σημείου εἰς ὃ ἔπρεπε νὰ τελευτῶσι, κακοπαθοῦντες δὲ τότε ἀρχίζουν νὰ σκέπτονται. Ἡμεῖς ὅμως μὴ πράξαντες οὐδὲν τοιοῦτο λάθος, βλέποντες δὲ καὶ ὑμᾶς μὴ περιπεσόντας εἰς τοιοῦτο, σᾶς συμβουλευόμεν, ἐνόσω ἀκόμη ὑπάρχει εἰς ἀμφοτέρους ἐλευθέρα διάσκεψις, νὰ μὴ λύσωμεν τὰς συνθήκας, μήτε νὰ παραβῶμεν τοὺς ὅρκους, τὰς δὲ διαφορὰς μας νὰ τὰς λύσωμεν δικαστικῶς ὡς ἐγράφη εἰς τὰς συνθήκας. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἡμεῖς, λαμβάνοντες μάρτυρας τοὺς ὀρκίους θεοῦ, θὰ προσπαθήσωμεν νὰ τιμωρήσωμεν τοὺς παραβάτας διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου οὗ τὸ παράδειγμα δίδετε ὑμεῖς.»

79. Ταῦτα εἶπον οἱ Ἀθηναῖοι. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι, ἀφοῦ ἤκουσαν τὰ παράπονα τῶν συμμάχων κατὰ τῶν Ἀθηναίων, καὶ τοὺς λόγους τῶν Ἀθηναίων, διατάξαντες νὰ ἀποσυρθῶσιν ὅλοι, συνεσκέποντο μετὰ τῶν περὶ τοῦ παρόντος ζητήματος. Καὶ οἱ μὲν πλείστοι συνεφώνουν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἔπραξαν ἤδη ἀδικίας, καὶ πρέπει ταχέως νὰ πολεμηθῶσι. Παρελθὼν δὲ εἰς τὸ μέσον ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Ἀρχίδαμος, θεωρούμενος ὡς ἀνὴρ ἱκανὸς καὶ συνετὸς, εἶπε ταῦτα.

80. αὐὸ μόνον ἐγὼ, ὦ Λακεδαιμόνιοι, πολλῶν ἤδη πολέμων εἰμὶ ἔμπειρος, ἀλλὰ καὶ τοιούτους βλέπω μεταξὺ ὑμῶν τοὺς ὀμήλικάς μου· δὲν θὰ μιμηθῶμεν λοιπὸν τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων οἵτινες ἔνεκα ἀπειρίας νομίζουσι τὸν πόλεμον ὠφέλιμον καὶ ἀκίνδυνον. Τῶντι θέλετε εὖ-
ρει ὅτι ὁ πόλεμος οὗτος, περὶ οὗ σήμερον διασκέπτεσθε, ἔσεται οὐ μικρᾶς σπουδαιότητος, ἐὰν σκεφθῇτε περὶ αὐ-
τοῦ ἀπαθῶς. Διότι πρὸς μὲν τοὺς Πελοποννησίους καὶ τοὺς ἀστυγείτονας δυνάμεθα ν' ἀντιτάξωμεν ὁμοίαν δύ-
ναμιν καὶ ταχέως νὰ καταλάβωμεν ἅλα τὰ μέρη· ἀλλὰ πρὸς ἀνθρώπους κατοικοῦντας μακρὰν, καὶ ὄντας ἐμπει-
ροτάτους περὶ τὰ ναυτικά, ἀφθόνως καθ' ὅλα παρεσκευα-
σμένους, μὲ ἰδιωτικὸν καὶ δημόσιον πλοῦτον, μὲ πλοῖα, μὲ ἵππους, μὲ ὅπλα, μὲ ἄνδρας ὅσους δὲν εὐρίσκομεν εἰς οὐδεμίαν ἄλλην ἐλληνικὴν χώραν, προσέτι δὲ ἔχοντας πολλοὺς συμμάχους φόρου ὑποτελεῖς, πρὸς τοιούτους ἀν-
θρώπους πῶς νὰ ἐπιχειρήσωμεν πόλεμον ἄνευ ὀρίμου σκέψεως; καὶ εἰς τί βασιζόμενοι θέλομεν σπεύσει ἀπα-
ράσκευοι; Εἰς τὰ πλοῖά μας; ἀλλ' εἵμεθα ὑποδεέστεροι· ἐὰν δὲ θελήσωμεν νὰ γυμνασθῶμεν καὶ νὰ τοῖς ἀντιτά-
ξωμεν ἀξιόμαχον ναυτικόν, θὰ μεσολαβήσῃ χρόνος. Εἰς τὰ χρήματά μας; ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦτο εἵμεθα πολὺ ὑποδεέστεροι, διότι μήτε κοινὸν ταμεῖον ἔχομεν, μήτε συνεισφέρομεν ταχέως ἐκ τῶν ἰδίων.

81. αἴῖως τις θαρρῶν εἶπει ὅτι ὑπερέχοντες κατὰ τοὺς ὀπλίτας καὶ τὸ πλῆθος δυνάμεθα νὰ ἐρημόνωμεν τὴν χώραν τῶν εἰσβάλλοντες συχνάκις εἰς αὐτήν. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἄρχουσι πολλῶν ἄλλων χωρῶν, καὶ θέλου-
σιν εἰσάγει διὰ θαλάσσης ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα χρειάζονται. Ἐὰν δὲ πάλιν ἀποπειραθῶμεν νὰ ἐγείρωμεν ἐναντίον τῶν

τούς συμμάχους των, θὰ χρειασθῇ καὶ τούτους νὰ βοηθήσωμεν διὰ πλοίων, ἀφοῦ οἱ πλεῖστοι εἶναι νησιῶται. Ποῖον λοιπὸν πόλεμον θὰ ἐπιχειρήσωμεν ; διότι ἐὰν δὲν νικήσωμεν κατὰ θάλασσαν, ἢ ἐὰν δὲν τοὺς ἀφαιρέσωμεν τὰ εἰσοδήματα δι' ὧν συντηροῦσι τὸ ναυτικόν των, θέλομεν βλαφθῇ μεγάλως. Καὶ ἐν τοιαύτῃ θέσει ὄντες, δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ τελειώσωμεν ἐντίμως τὸν πόλεμον, πρὸ πάντων διότι θὰ φανῶμεν ὅτι ἡμεῖς μᾶλλον ἢ οἱ Ἀθηναῖοι ὑπῆρξάμεν οἱ πρῶτοι αἵτιοι τῆς διαφορᾶς. Ἄς μὴ ἐπαίρῳμεθα λοιπὸν ὑπὸ τῆς ἐλπίδος ἐκείνης ὅτι ταχέως θέλει παύσει ὁ πόλεμος, ἐὰν δηλώσωμεν τὴν χώραν των. Πολὺ μᾶλλον φοβοῦμαι μὴ καταλίπωμεν αὐτὸν εἰς τοὺς παῖδάς μας, τόσον εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐκ μεγαλοφροσύνης οἱ Ἀθηναῖοι οὔτε δοῦλοι θέλουσι γίνεαι τῆς ἰδίας ἐαυτῶν γῆς, οὔτε, ὡς ἄπειροι ἄνθρωποι, θέλουσι φοβηθῇ τὸν πόλεμον.

82. «Δὲν λέγω ὁμῶς πάλιν νὰ τοὺς ἀφῆσωμεν ἀναισθήτως νὰ βλάπτωσι τοὺς συμμάχους μας καὶ νὰ παραβλέπωμεν τὰς ἐπιβουλὰς των, ἀλλ' ὅπλα μὲν νὰ μὴ κινήσωμεν εἰσέτι, νὰ πέμψωμεν δὲ πρέσβεις πρὸς αὐτοὺς οἵτινες νὰ ἐκθέσωσι τὰ παράπονά μας μήτε πόλεμον κηρύττοντες φανερά μήτε συγκατάδασιν δεικνύοντες, καὶ ἐν τῷ μεταξῷ, καὶ τὰς ἡμετέρας δυνάμεις νὰ παρασκευάζωμεν καὶ συμμάχους Ἑλλήνας καὶ βαρβάρους νὰ προσλαμβάνωμεν, εἰ δυνατόν δὲ, ἀδιάφορον πόθεν, νὰ προμηθευθῶμεν ἐνίσχυσιν πλοίων ἢ χρημάτων (διότι δὲν εἶναι ἀξιόμμεπτον, ἀφοῦ μᾶς ἐπιβουλεύονται οἱ Ἀθηναῖοι, νὰ ἐνωθῶμεν ὅχι μόνον μὲ Ἑλλήνας ἀλλὰ καὶ μὲ βαρβάρους ὅπως σωθῶμεν), καὶ τέλος νὰ προσπαθήσωμεν νὰ πορισθῶμεν πάντα τὰ ἀναγκαιοῦντα ἡμῖν. Καὶ ἂν μὲν

δώσωσι προσοχὴν εἰς τοὺς πρέσβεις, ἔχει καλῶς· ἐὰν δὲ ὄχι, τότε μετὰ παρέλευσιν δύο ἢ καὶ τριῶν ἐτῶν, κάλλιον παρεσκευασμένοι, ἐκστρατεύομεν κατ' αὐτῶν ἐὰν μᾶς φανῇ εὐλογον. Καὶ ἴσως, ὅταν ἴδωσιν οἱ Ἀθηναῖοι τὰς ἐτοιμασίας ἡμῶν, καὶ τοὺς λόγους ὁμοίους πρὸς τὰς πράξεις, ἐνδώσωσι τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ ἡ χώρα αὐτῶν θέλει εἶσθαι εἰσέτι ἀλώβητος, καὶ θὰ δύνανται νὰ διασκέπτονται περὶ τῶν ὑπαρχόντων ἀκόμῃ ἀγαθῶν καὶ μὴ καταστραφέντων. Τῶνόντι μὴ νομίσετε τὴν χώραν των ὡς ἄλλο τι εἰμὴ ὡς ἐνέχυρον, ὅπερ τοσούτῳ μᾶλλον εἶναι ἀσφαλὲς ὅσῳ καλλίτερον καλλιεργεῖται. Ὅσῳ τὸ δυνατόν πρέπει νὰ φείδεσθε αὐτῆς, καὶ νὰ μὴ καταστήσετε τὴν ἡττάν των δυσχερεστέραν ὠθοῦντες αὐτοὺς εἰς ἀπόγνωσιν. Διότι ἐὰν ἀπαράσκευοι καὶ ἐνδίδοντες εἰς τὰς εἰσηγήσεις τῶν συμμάχων καταστρέψωμεν τὴν χώραν, προσέξατε μήπως πράξωμέν τι, τὸ ὁποῖον θὰ προξενήσῃ μείζονα αἰσχύνῃ καὶ ἀμνηχανίαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Αἱ διαφοραὶ τῶν πόλεων καὶ τῶν ιδιωτῶν δύνανται νὰ συμβιβασθῶσιν· ὅταν ὁμως, χάριν ιδιωτικῶν συμφερόντων, ἐγείρωνται ὅλοι ὁμοῦ πρὸς πόλεμον, τοῦ ὁποίου δὲν δυναταὶ τις νὰ προῖδῃ τὴν ἔκβασιν, δὲν θέλει εἶσθαι εὐκολον ἔντιμον τέλος.

83. «Κανεῖς μὴ φαντασθῇ ὅτι ἤθελεν εἶσθαι ἀνανδρία ἐὰν πολλοὶ ὄντες δὲν σπεύσετε νὰ προσβάλετε ταχέως μίαν μόνην πόλιν· διότι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔχουσιν ὄχι ὀλιγωτέρους ἡμῶν συμμάχους συνεισφέροντας χρήματα, καὶ ὁ πόλεμος ἐξαρτᾶται ὄχι τόσον ἐκ τῶν ὀπλων ὅσον ἐκ τῆς δαπάνης διὰ τῆς ὁποίας τὰ ὄπλα καθίστανται ὠφέλιμα, πρὸ πάντων ὅταν οὗτος γίνεταί ἐκ μέρους ἡπειρωτῶν πρὸς θαλασσινοῦς. Ἄς πορισθῶμεν λοι-

πὸν πρῶτον τὴν δαπάνην ταύτην, καὶ μὴ παρασυρθῶμεν πρότερον ἀπὸ τοὺς λόγους τῶν συμμάχων· καὶ ἐπειδὴ ἡμεῖς θὰ ἔχωμεν τὴν μεγαλειτέραν εὐθύνην καὶ κατὰ τὴν ἀτυχῇ ἔκθασιν τοῦ πολέμου, ἡμεῖς πρέπει νὰ σκεφθῶμεν ὠρίμως ἀμφοτέρας ταύτας τὰς πιθανότητας.

84. «Ποσῶς μὴ αἰσχυνηθῇτε διὰ τὴν βραδύτητα καὶ τὴν ἀναβολὴν διὰ τὰς ὁποίας τόσον μᾶς μέμφονται· ἡ ἐπίσπευσις δὲν θέλει ἐπιφέρει ἄλλο ἀποτέλεσμα εἰμὴ νὰ βραδύνετε τὸ τέρμα πολέμου τὸν ὁποῖον ἐπιχειρεῖτε ἀπαράσκευοι ὄντες. Ἄλλως τε ἔνεκα αὐτῆς ταύτης τῆς βραδύτητος καὶ μελλήσεως νεμόμεθα διὰ παντὸς πόλιν ἐλευθέραν καὶ ἐνδοξοτάτην. Αὐτὸ διὰ τὸ ὁποῖον μᾶς ἐλέγχουσιν οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ λελογισμένη φρόνησις καὶ περίσκεψις· διότι ἡμεῖς μόνοι οὔτε εἰς τὰς εὐτυχίας γινόμεθα αὐθάδεις, οὔτε εἰς τὰς ἀποτυχίας ἀποθάρρυνόμεθα ὡς τόσοι ἄλλοι. Προσέτι οὔτε παρασυρόμεθα ἀπὸ τὴν ἡδονὴν, ἣν παρέχουσιν οἱ σὺν ἐπαίνῳ ἐξοτρύνοντες ἡμᾶς ἐπὶ τοὺς κινδύνους, παρὰ τὴν πεποίθησιν ἡμῶν, οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ μεταπεισθῶμεν ὑπὸ τῶν ἐπιπλήξεων δι' ὧν προσπαθοῦσι νὰ μᾶς ἐξοτρίνωσιν. Ἡ σωφροσύνη αὕτη καθιστᾷ ἡμᾶς ἰσχυροὺς ἐν τῷ πολέμῳ καὶ συνετοὺς ἐν τοῖς συμβουλίῳις· ἰσχυροὺς, διότι ἐκ τῆς σωφροσύνης πηγάζει τὸ αἶσθημα τῆς τιμῆς, ἐκ τούτου δὲ ἡ εὐψυχία· συνετοὺς, διότι ἐξεπαιδεύθημεν τόσον ἀπλῶς ὥστε νὰ μὴ περιφρονῶμεν τοὺς νόμους καὶ τόσον αὐστηρῶς ὥστε νὰ μὴ ἀπειθῶμεν εἰς αὐτούς· τέλος διότι μὴ ὄντες τόσοι σοφοὶ εἰς τὰ ἀνωφελῆ πράγματα, δὲν κατέχομεν τὴν τέχνην νὰ μεμφώμεθα διὰ λόγων ὠραίων τὰς παρασκευὰς τῶν πολεμίων, καὶ ἔπειτα νὰ πράξωμεν ἔργα ἀνόμοια πρὸς τοὺς λόγους. Νομίζομεν ὅτι αἱ σκέψεις τῶν ἄλλων

ὁμοιάζουσι μὲ τὰς ἰδικὰς μας καὶ ὅτι αἱ συμβαίνουσαι μεταβολαὶ τῆς τύχης δὲν δύνανται νὰ διακριθῶσι διὰ τοῦ λόγου. Πρέπει πάντοτε νὰ ὑποθέτῃμεν τοὺς ἐναντίους ὡς συνετὰ μέτρα λαβόντας, καὶ νὰ ἀντιπάσσωμεν κατ' αὐτῶν πραγματικὰς προπαρασκευάς· νὰ μὴ στηρίζωμεν τὰς ἐλπίδας μας εἰς τὰ σφάλματα ὅσα ἤθελον πράξει, ἀλλ' εἰς τὴν ἀσφαλῆ πρόνοιαν ἡμῶν αὐτῶν. Δὲν πρέπει δὲ νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἄνθρωπος ἀπὸ ἄνθρωπον διαφέρει πολὺ, ἀλλ' ὅτι ὁ τελειότερος εἶναι ἐκεῖνος ὅστις ἐξεπαιδεύθη περὶ τὰ ἀναγκαιότατα πράγματα.

85. «Ταῦτα λοιπὸν τὰ ἀξιώματα τὰ ὅποια μᾶς παρέδωκαν οἱ πατέρες ἡμῶν καὶ ἅτινα εἰς πάντα χρόνον μᾶς ὠφέλησαν, μὴ παραιτήσωμεν· μὴ σπεύσωμεν, ὅτε πρόκειται περὶ τόσων ἀνθρώπων, χρημάτων, πόλεων, καὶ δόξης, νὰ ἀποφασίσωμεν ἐντὸς ὀλίγων μόνον στιγμῶν, ἀλλ' ὡς σκεφθῶμεν μὲ ἡσυχίαν. Δι' ἣν ἔχομεν ἰσχὺν, ἐπιτρέπεται τοῦτο εἰς ἡμᾶς πλειότερον ἢ εἰς πάντα ἄλλον. Πέμψατε εἰς Ἀθήνας πρέσβεις διὰ τὴν Ποτίδαιαν, πέμψατε ἐπίσης νὰ συνάξετε πληροφροῖας περὶ τῶν ἀδικιῶν δι' ἃς παραπονοῦνται οἱ σύμμαχοι· τοσοῦτ' ἤδη ὅσῳ καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀθηναῖοι εἰσὶν ἑτοιμοὶ νὰ δικασθῶσι. Διότι δὲν εἶναι δίκαιον νὰ προσβάλετε ἐκ τῶν προτέρων ὡς ἀδικοῦντα ἐκεῖνον ὅστις ζητεῖ νὰ δικαιολογηθῇ. Συγχρόνως ὅμως ἐκτελεῖτε τὰς προετοιμασίας σας. Τὰ μέτρα δὲ ταῦτα ἔσονται κάλλιστα καὶ εἰς τοὺς ἐναντίους φοδερῶτατα.» Καὶ ταῦτα μὲν εἶπεν ὁ Ἀρχίδαμος· προχωρήσας δὲ τελευταῖος ὁ Σθενελαΐδας, εἰς τῶν Ἑφόρων τότε ὢν, εἶπε πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους τὰ ἀκόλουθα.

86. «Τοὺς μὲν μακροὺς λόγους τῶν Ἀθηναίων δὲν

ἐννοῶ. Ἀφοῦ ἐπήνεσαν πολὺ ἑαυτοὺς, οὐδόλως ἀπέκρυψαν ὅτι ἀδικοῦσι τοὺς ἡμετέρους συμμάχους καὶ τὴν Πελοπόννησον. Καὶ ὅμως ἐὰν κατὰ τῶν Μήδων ἐφάνησαν καλοὶ, σήμερον δὲ φέρονται κακῶς πρὸς ἡμᾶς, εἰσὶν ἄξιοι διπλασίας τιμωρίας, διότι μετεβλήθησαν ἀπὸ ἀγαθοῦς εἰς κακοῦς. Ἡμεῖς δὲ καὶ τότε καὶ σήμερον εἴμεθα οἱ αὐτοὶ, καὶ τοὺς συμμάχους, ἐὰν ἡμεθα φρόνιμοι, δὲν θὰ παραβλέψωμεν ἀδικουμένους, οὐδὲ θὰ βραδύνωμεν νὰ τοὺς βοηθήσωμεν· οὕτω δὲ μέλλουν νὰ παύσουν εἰς τὸ ἐξῆς τὰ παθήματά των. Καὶ ἄλλοι μὲν ἔχουσι χρήματα πολλὰ, καὶ πλοῖα, καὶ ἵππους· ἡμεῖς δὲ ἔχομεν συμμάχους καλοὺς τοὺς ὁποίους δὲν πρέπει νὰ παραδώσωμεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οὔτε νὰ λύσωμεν τὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους διαφορὰν μὲ κρίσεις καὶ μὲ λόγους, ἀφοῦ καὶ οἱ σύμμαχοί μας δὲν βλάπτονται μὲ λόγους· ἀλλὰ πρέπει νὰ τοὺς βοηθήσωμεν ἐν τάχει καὶ παντὶ σθένει. Κανεῖς ἂς μὴ μᾶς εἴπῃ ὅτι καθὼ ἀδικούμενοι πρέπει νὰ σκεφθῶμεν· ἡ πολυχρόνιος σκέψις ἀρμύζει μᾶλλον εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ ἀδικήσωσι. Ψηφίσατε λοιπὸν ἐπαξίως τῆς Σπάρτης, ὧς Λακεδαιμόνιοι, τὸν πόλεμον· καὶ μήτε τοὺς Ἀθηναίους ἀφίνετε νὰ γίνωνται μείζονες, μήτε τοὺς συμμάχους νὰ καταπροδίδωμεν, ἀλλὰ τῇ βοηθείᾳ τῶν θεῶν ἃς δράμωμεν κατὰ τῶν ἀδικούντων.»

87. Ταῦτα εἰπὼν ἔθεσεν ὁ ἴδιος τὸ ζήτημα, ὥς Ἐφορος, εἰς τὴν ψηφοφορίαν τῆς ἐκκλησίας τῶν Λακεδαιμονίων· ἐπειδὴ δὲ ἡ κρίσις γίνεται διὰ βοῆς καὶ οὐχὶ διὰ ψήφου, εἶπεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ τὴν βοὴν ἐκ ποίου μέρους ἦτο μεγαλειτέρα· θέλων δὲ διὰ τῆς φανερώς ἀπαγγελλομένης ἐκάστου γνώμης νὰ παροτρύνῃ ἔτι μᾶλλον αὐτοὺς εἰς πόλεμον, ἔλεξεν, «Ὅστις ἐξ ὑ-

μῶν, ὧ Λακεδαιμόνιοι, νομίζει ὅτι αἱ συνθῆκαι διελύθησαν, καὶ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἀδικοῦσιν, ἃς ἐγερθῇ καὶ ἃς ὑπάγῃ εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος (καὶ ἔδειξε μέρος τι). ὅστις δὲ φρονεῖ τὸ ἐναντίον, ἃς μεταβῇ εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος.» Ἀναστάντες οἱ Λακεδαιμόνιοι διεμοιράσθησαν· καὶ οἱ νομίζοντες ὅτι αἱ συνθῆκαι εἶχον διαλυθῇ εὐρέθησαν περισσότεροι. Προσκαλέσαντες τότε τοὺς συμμάχους, εἶπον εἰς αὐτοὺς ὅτι πείθεται μὲν ἡ συνέλευσις περὶ τῆς ἐνοχῆς τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ θέλει, πρὶν κηρυχθῇ ὁ πόλεμος, νὰ συνέλθωσιν ὅλοι οἱ σύμμαχοι καὶ νὰ ψηφίσωσιν αὐτὸν ἐν γενικῇ συνεδριάσει. Καὶ οἱ μὲν σύμμαχοι ἀκούσαντες ταῦτα ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια, οἱ δὲ πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων ἀνεχώρησαν βραδύτερον, ἀφοῦ ἐξεπλήρωσαν τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς των. Ἡ ἀπόφασις αὕτη τῆς συνελεύσεως ἡ κηρύττουσα τὴν διάλυσιν τῶν συνθηκῶν ἐγένετο τῷ δεκάτῳ τετάρτῳ ἔτει ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς τριακονταετοῦς ἀνακωχῆς ἣτις ἐκλείσθη μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Εὐβοίας ⁽¹⁾.

88. Ἐψήφισαν δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι τὴν διάλυσιν τῶν συνθηκῶν καὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ πολέμου, ὅχι τόσον διότι ἐπείσθησαν εἰς τοὺς λόγους τῶν συμμάχων, ὅσον διότι ἐφοβοῦντο μήπως οἱ Ἀθηναῖοι γίνωσιν ἰσχυρότεροι, καὶ διότι ἔβλεπον ὅτι ἦσαν ἤδη ὑποχείρια τὰ πλείοτερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

89. Ἰδοὺ δὲ μὲ ποῖον τρόπον οἱ Ἀθηναῖοι περιῆλθον εἰς τοιαύτην ἀκμὴν δυνάμεως. Ὅταν οἱ Μῆδοι ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Εὐρώπης νικηθέντες ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, οἱ δὲ καταφυγόντες μετὰ

(1) Τῷ 432 π. Χ.

τῶν πλοίων των εἰς τὴν Μυκάλῃν κατεστράφησαν, ὁ βασιλεὺς τῶν Λακεδαιμονίων Λεωτυχίδης, ὅστις ἡγεῖτο τῶν ἐν Μυκάλῃ Ἑλλήνων, ἀπεχώρησεν εἰς τὰ ἴδια, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τοὺς Πελοποννησίους συμμάχους. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ ἐκ τῆς Ἰωνίας καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου σύμμαχοι, οἵτινες εἶχον ἤδη ἀποσπασθῆ ἀπὸ τοῦ βασιλέως, ὑπομείναντες ἐπολιόρκουν τὴν Σηστὸν κατεχομένην ὑπὸ τῶν Μήδων, καὶ διαχειμάσαντες ἐκυρίευσαν αὐτὴν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν βαρβάρων καὶ μετὰ τοῦτο ἀπέπλευσαν ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου ἕκαστοι εἰς τὰς πόλεις των. Οἱ δὲ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν, ἅμα οἱ βάρβαροι ἀπῆλθον ἐκ τῆς χώρας των, μετεκόμισαν ἀμέσως τὰς γυναῖκας, τοὺς παῖδας καὶ τὰ περισωθέντα πράγματα ἐκ τοῦ μέρους εἰς ὃ τὰ εἶχον ἀποθέσει, καὶ ἡτοιμάζοντο νὰ ἀνοικοδομήσωσι τὴν πόλιν καὶ τὰ τείχη· διότι ἐκ τοῦ περιβόλου ἐλάχιστον μέρος εἶχε μείνει σῶον, καὶ αἱ πλεῖσται οἰκίαι εἶχον πέσει, ἐκτὸς ὀλίγων εἰς ἃς εἶχον κατασκηνώσει οἱ σημαντικώτεροι τῶν Περσῶν.

90. Οἱ Λακεδαιμόνιοι, προβλέποντες τὸ μέλλον, ἐπεμψαν πρεσβεῖαν εἰς Ἀθήνας, οὐ μόνον διότι μετ' εὐχарιστήσεως θὰ ἔβλεπον καὶ αὐτὴν καὶ πᾶσαν ἄλλην πόλιν μένουσαν ἀτείχιστον, ἀλλὰ διότι παρωτρύνοντο ὑπὸ τῶν συμμάχων, οἵτινες ἐφοβοῦντο καὶ τὸ πολὺ ναυτικὸν τῶν Ἀθηναίων, ὅπερ πρότερον δὲν ὑπῆρχε, καὶ τὸ τολμηρὸν θάρρος τὸ ὑποῖον ἔδειξαν κατὰ τὸν Μηδικὸν πόλεμον. Ἡξίουσαν δὲ παρὰ τῶν Ἀθηναίων οὐ μόνον νὰ μὴ ἀνοικοδομήσωσι τὰ τείχη των, ἀλλὰ καὶ ἐνούμενοι μετ' αὐτῶν νὰ κατεδαφίσωσιν ὅλους τοὺς περιβόλους ὅσοι ὑπῆρχον ἔξω τῆς Πελοποννήσου, τὴν μὲν πρόθεσιν καὶ τὴν δυσπιστίαν μὴ δηλοῦντες, προφασιζόμενοι δὲ ὅτι ἐὰν αὐ-

θις ἐπέστρεφον οἱ βάρβαροι, νὰ μὴ εὕρωσι τετειχισμένον μέρος ἐξ οὗ νὰ διευθύνωσι τὰς προσβολὰς των, ὡς ἔπραξαν εἰς τὰς Θῆβας κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον⁽¹⁾. παρετήρουν συγχρόνως ὅτι ἡ Πελοπόννησος ἦτο ἀρκετὴ διὰ νὰ προσφέρῃ εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας καταφύγιον καὶ σημεῖον ἀναχωρήσεως. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι, τῇ συμβουλῇ τοῦ Θεμιστοκλέους, εἰς μὲν τοὺς Λακεδαιμονίους ταῦτα εἰπόντας ἀπεκρίθησαν ὅτι θὰ ἔπεμπον ἀμέσως πρέσβεις περὶ τῆς ἐν λόγῳ ὑποθέσεως καὶ τοὺς ἀπέλυσαν· ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς συνεβούλευσε νὰ τὸν πέμψωσιν ὅσον τάχιστα εἰς τὴν Λακεδαίμονα, τοὺς δὲ ἄλλους τοὺς ὁποίους ἤθελον ἐκλέξει ὡς συμπρέσβεις νὰ μὴ τοὺς στείλωσιν ἀμέσως, ἀλλὰ νὰ τοὺς κρατήσωσι τοσοῦτον ἕως οὔ ἀνυψωθῶσιν ἱκανῶς τὰ τείχη ὥστε οἱ πολεμοῦντες νὰ δύνανται νὰ ὑπερασπίζωνται ἐκ τοῦ ἀπολύτως ἀναγκαίου ὕψους· νὰ τειχίζωσι δὲ πανδημεὶ πάντες οἱ ἐν τῇ πόλει καὶ ἄνδρες, καὶ γυναῖκες, καὶ παῖδες, μὴ φειδόμενοι μήτε ἰδίου μήτε δημοσίου οἰκοδομήματος ἀπὸ τοῦ ὁποίου δύναται νὰ προκύψῃ ὠφέλειά τις εἰς τὸ ἔργον, ἀλλὰ καταρρίπτοντες τὰ πάντα. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα συμβουλευσας καὶ ἀφήσας νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι αὐτὸς θέλει πράξει τὰ λοιπὰ εἰς τὴν Λακεδαίμονα, ἀνεχώρησε. Καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν Λακεδαίμονα δὲν παρουσιάσθη εἰς τὰς ἀρχάς, ἀλλ' ἔμενεν ἀναβάλλων τὴν ἐμφάνισίν του ὑπὸ διαφόρους προφάσεις· καὶ ὅταν τὸν ἠρώτησέ τις τῶν ἐν τέλει διατὶ δὲν παρουσιάζεται εἰς τὸ κοινόν, ἀπεκρίθη ὅτι ἀνέμενε τοὺς

(1) Γνωστὸν ὅτι αἱ Θῆβαι ὑπῆρξαν τὸ στρατοπεδαρχεῖον τοῦ Μαρδονίου, καὶ ὅτι, μετὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν, οἱ Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ πολιορκήσωσι τὴν πόλιν ταύτην.

συμπρέσβεις οἵτινες εἶχον μείνει ὀπίσω διὰ τινὰ ὑπόθεσιν, περιμένει ὁμως αὐτοὺς νὰ ἔλθωσι ταχέως, καὶ θαυμάζει πῶς ἀκόμη δὲν ἔφθασαν.

91. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀκούοντες εἰς μὲν τὸν Θεμιστοκλέα ἐπείθοντο διὰ τὴν φιλίαν αὐτοῦ· ἐλθόντων ὁμως τινῶν καὶ καταγγελλόντων μετὰ βεβαιότητος ὅτι τὸ τεῖχος τῶν Ἀθηνῶν ἤρχισε νὰ κτίζεται καὶ ὅτι ἔλαβεν ἤδη ἀρκετὸν ὕψος, δὲν εἶχον πλέον πῶς νὰ μὴ πιστεύσωσι. Μαθὼν δὲ ὁ Θεμιστοκλῆς τὰ γινόμενα, παρακινεῖ αὐτοὺς νὰ μὴ παρασύρωνται πλεότερον ὑπὸ τῶν λόγων, ἀλλὰ νὰ πέμψωσιν ἐκ τῶν συμπολιτῶν τῶν ἀνδρας τινὰς χρηστοὺς, οἵτινες νὰ ἐκθέσωσι πιστῶς ὅσα ἤθελον ἰδεῖ. Ἀποστέλλουσι λοιπὸν ἄλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς εἰδοποιεῖ κρυφίως τοὺς Ἀθηναίους συμβουλευὼν αὐτοὺς νὰ συλλάβωσιν ὅσον τὸ δυνατόν μυστικὰ τοὺς πρέσβεις καὶ νὰ μὴ τοὺς ἀφήσωσι πρὶν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ συμπρέσβεις ἐπιστρέψωσιν εἰς Ἀθήνας (διότι εἶχον ἤδη ἔλθει πρὸς αὐτὸν οἱ συμπρέσβεις, Ἀδρώνιχος ὁ Λυσικλέους, καὶ Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου, ἀγγέλλοντες ὅτι τὸ τεῖχος εἶχεν ὑψωθῇ ἀρκετὰ), καθότι ἐφοβεῖτο μήπως οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἀφοῦ μάθωσι τὴν ἀλήθειαν σαφῶς, δὲν τοὺς ἀφήσωσι πλέον. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι λοιπὸν, συμφώνως μὲ τὴν συμβουλήν του, ἐκράτησαν τοὺς πρέσβεις τῶν Λακεδαιμόνιων, καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐμφανισθεὶς εἰς τὸ κοινὸν εἶπε φανερώς ὅτι ἡ πόλις τῶν περιετειχίσθη ἤδη ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ προφυλάττῃ τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν αὐτῇ· ὅτι ἐὰν θέλωσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἢ οἱ σύμμαχοι νὰ πέμψωσιν εἰς Ἀθήνας πρέσβεις δι' ὑπόθεσιν τινὰ, ἔπρεπεν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μεταβαίνωσιν ὡς πρὸς ἀνθρώπους γινώσκοντας ὁμοίως καὶ τὰ ἑαυτῶν συμφέροντα καὶ τὰ κοινά· ὅτι,

ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόμισαν ἀναγκαῖον νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πόλιν των καὶ νὰ ἔμβωσιν εἰς τὰ πλοῖα, συνέλαβον τὴν τολμηρὰν ἐκείνην ἀπόφασιν χωρὶς νὰ συμβουλευθῶσι τοὺς Λακεδαιμονίους· ὅτι εἰς ὅσα συμβούλια συνεκρότησαν ἀπὸ κοινοῦ μετ' ἐκείνων, δὲν ἐδείχθησαν κατώτεροι οὐδενὸς κατὰ τὴν σύνεσιν· ὅτι καὶ σήμερον ἐπίσης ἐνόμιζον ἀναγκαῖον νὰ περιτειχίσωσι τὴν πόλιν των· ὅτι δι' αὐτοὺς ἰδίᾳ καὶ διὰ τοὺς συμμάχους ἐν γένει ἡ ὠφέλεια ἔσεται μείζων· ὅτι ἦτο ἀδύνατον, μὴ ἔχοντες ὁμοίας δυνάμεις νὰ συσκέπτονται μετ' ἰσότητος καὶ δικαιοσύνης εἰς τὰ ἀπὸ κοινοῦ συγκροτούμενα συμβούλια· καὶ ὅτι τέλος ἡ ἔμπρεπεν ὅλοι οἱ Ἕλληνες νὰ συμμαχήσωσι μένοντες ἄνευ τειχῶν, ἢ νὰ ἐπιδοκιμασθῇ τὸ ἔργον τῶν Ἀθηναίων ὡς ὀρθῶς ἔχον.

92. Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὀργὴν μὲν φανεράν δὲν ἔδειξαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους· διότι ἤξιουν ὅτι ὄχι πρὸς παρακώλυσιν ἀλλὰ πρὸς παραίνεσιν δῆθεν εἶχον πέμψει πρεσβείαν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἅμα δὲ διότι ἦσαν εἰς αὐτοὺς προσφιλεῖς διὰ τὴν μεγάλην προθυμίαν ἣν ἔδειξαν κατὰ τὸν Μηδικὸν πόλεμον. Κρυφίως ὁμῶς ἐδυσφόρησαν διότι ἀπέτυχον τοῦ σκοποῦ· οἱ δὲ πρέσβεις ἐκατέρων ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια ἀνενόχλητοι.

93. Τοιουτοτρόπως οἱ Ἀθηναῖοι ἐτείχισαν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τὴν πόλιν των. Ἀκόμη δὲ καὶ σήμερον εἶναι φανερόν ὅτι ἡ οἰκοδομὴ ἐγένετο κατεσπευσμένως· διότι τὰ θεμέλια σύγκεινται ἐκ παντοίων λίθων, καὶ εἰς τινὰ μέρη ἀκατεργάστων καὶ ὅπως τοὺς ἔφερεν ἕκαστος, πολλαὶ δὲ στῆλαι ἐπιτάφιοι καὶ λίθοι κατειργασμένοι συγκατελέχθησαν, διότι μεγαλυνθεὶς ὁ περίβολος περιέβαλεν ὅλην τὴν πόλιν· καὶ διὰ τοῦτο τὰ πάντα ἀδιακρίτως

μετακινουῦντες, ἔσπευδον. Ἐπεισε δὲ ὁ Θεμιστοκλῆς νὰ οἰκοδομήσῃσι καὶ τὰ λοιπὰ τείχη τοῦ Πειραιῶς (τῶν ὁποίων ἡ οἰκοδομὴ εἶχεν ἀρχίσει ὅτε αὐτὸς ἀνέλαβε τὴν ἐνιαυσίαν ἀρχὴν), φρονῶν ὅτι ἡ θέσις εἶναι καλὴ ὡς ἔχουσα τρεῖς φυσικοὺς λιμένας⁽¹⁾, καὶ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, γινόμενοι ναυτικοί, μεγάλην ἔνεκα τούτου κτήσονται δύναμιν. Αὐτὸς πρῶτος ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὰ ναυτικὰ, καὶ συνετέλεσεν εὐθὺς εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἡγεμονίας των. Κατὰ τὴν συμβουλήν του λοιπὸν ἔδωκαν εἰς τὸ τεῖχος τὸ πάχος ἐκεῖνο ὅπερ καὶ σήμερον ἔτι φαίνεται περὶ τὸν Πειραιᾶ. Δύο ἄμαξαι, ἐναντίαι πρὸς ἀλλήλας, ἐκόμιζον τοὺς λίθους. Ἐντὸς δὲ οὐτε χάλιζ, οὔτε πηλὸς ὑπῆρχεν, ἀλλὰ μεγάλοι λίθοι συνηρμολογημένοι, καὶ διαγωνίως λελαξευμένοι, δεδεμένοι ἐξωθεν πρὸς ἀλλήλους διὰ σιδήρου καὶ μολύβδου. Τὸ δὲ ὕψος ὑπῆρξε τὸ ἥμισυ ἐκείνου ὅπερ διανοήθη, διότι ἤθελε διὰ τοῦ μεγέθους καὶ τοῦ πάχους των νὰ ἀποκρούσῃ τὰς προσβολὰς τῶν πολεμίων· καὶ ἐνόμιζεν ὅτι πρὸς ὑπεράσπισίν των ἤθελον ἀρκέσει ὀλίγοις ἀνθρώποις, οἱ μᾶλλον ἀδύνατοι, οἱ δὲ ἄλλοι νὰ ἔμβωσιν εἰς τὰ πλοῖα· διότι εἰς τὰ πλοῖα πρὸ πάντων ἐπέμενε, ἰδὼν, ὡς φρονῶ, ὅτι ἡ στρατιὰ τοῦ βασιλέως εὐκολώτερον ἔκαμνε τὰς ἐφόδους διὰ θαλάσσης ἢ διὰ ξηρᾶς. Καὶ τὸν Πειραιᾶ ἐνόμιζεν ὠφελιμώτερον τῆς ἄνω πόλεως, καὶ πολλάκις παρήγει τοὺς Ἀθηναίους, ἐάν ποτε βιασθῶσι κατὰ ξηρὰν, καταβάντες εἰς αὐτὸν νὰ ἀντισταθῶσι διὰ τῶν πλοίων πρὸς πάντας. Οἱ μὲν Ἀθηναῖοι λοιπὸν οὕτως ἐτειχίσθησαν καὶ κατεσκεύασαν καὶ

(1) Τὴν Ζέαν, τὸ Ἀφροδίσιον καὶ τὸν Κάνθαρον.

τάς ἄλλας αὐτῶν οἰκοδομὰς εὐθύς μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Μῆδων.

94. Πausανίας δὲ ὁ Κλεομβρότου ἐξεπέμφθη ἐκ Λακεδαιμόνου μὲ εἴκοσι πλοῖα τῆς Πελοποννήσου ὡς στρατηγὸς τῶν Ἑλλήνων· συνέπλευσαν δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τριάκοντα πλοῖα καὶ πολλοὺς ἄλλους συμμάχους. Καὶ πρῶτον μὲν ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς Κύπρου καὶ κατέστρεψαν τὰ πλείωτερα αὐτῆς μέρη, ὕστερον δὲ, ὑπὸ τὸν αὐτὸν στρατηγόν, κατὰ τοῦ Βυζαντίου, ὅπερ κατεῖχον οἱ Μῆδοι, καὶ ὅπερ πολιορκήσαντες ἐκυρίευσαν.

95. Ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὴν στρατηγίαν ἐκείνην ὁ Πausανίας ἐφαίνετο πολὺ βίαιος, ὅλοι μὲν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες δυσηρεστήθησαν, ἰδίως ὁμῶς οἱ Ἴωνες καὶ ὅσοι εἶχον ἀποσεῖσαι νεωστὶ τὸν ζυγὸν τοῦ βασιλέως· μεταβαίνοντες δὲ συχνάκις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, παρεκάλουν αὐτοὺς ἕνεκα τῆς αὐτῆς καταγωγῆς νὰ γίνωσιν ἡγεμόνες τῶν καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπωσι τὸν Πausανίαν νὰ βιαιοπραγῇ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐδέχθησαν τοὺς λόγους τῶν καὶ προσεῖχον νὰ μὴ δείξωσιν ἀδιαφορίαν, καὶ νὰ τακτοποιήσωσιν ὅσα ἐφαίνοντο ἄριστα εἰς τοὺς συμμάχους. Ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ, οἱ Λακεδαιμόνιοι μετεκάλεσαν τὸν Πausανίαν διὰ νὰ τὸν ἀνακρίνωσι περὶ ὅσων εἶχον ἀκούσει· διότι οἱ εἰς Λακεδαιμόνα ἀφικνούμενοι Ἕλληνες πολὺ κατηγόρουν αὐτοῦ διὰ τὰς ἀδικίας του, καὶ διότι ἡ στρατηγία του ὠμοιάζε μᾶλλον μὲ τυραννίδα. Συνέπεσε δὲ ἡ μετὰ κλήσιν του νὰ γίνῃ συγχρόνως μὲ τὴν μετάβασιν τῶν συμμάχων, πλὴν τῶν ἐκ τῆς Πελοποννήσου στρατιωτῶν, πρὸς τὸ μέρος τῶν Ἀθηναίων ἕνεκα τοῦ πρὸς αὐτὸν μίσους. Ἐλθὼν δὲ εἰς Λακεδαιμόνα, ἐτιμωρήθη μὲν διὰ τὰ πρὸς ἰδιώτας γένόμενα ἀδικήματα,

ἀπελύθη ὁμῶς διὰ τὰς σπουδαιοτέρας κατηγορίας· κατηγορεῖτο δὲ πρὸ πάντων ἐπὶ Μηδισμῷ, καὶ τὸ πρᾶγμα ἐνομιζέτο σαφέστατον. Καὶ ἐκεῖνον μὲν δὲν ἐκπέμπουσι πλέον ἄρχοντα, πέμπουσι δὲ τὸν Δόρκιν καὶ ἄλλους τινὰς μετ' αὐτοῦ, ἔχοντας ὅχι πολὺ στράτευμα, πρὸς τοὺς ὁποίους ὅμως δὲν ἀφῆκαν πλέον οἱ σύμμαχοι τὴν ἀρχηγίαν. Οὗτοι δὲ ἐννοήσαντες τοῦτο ἀπῆλθον, καὶ ἄλλους ὕστερον δὲν ἐξέπεμψαν πλέον οἱ Λακεδαιμόνιοι, φοβούμενοι μήπως οἱ ἐξερχόμενοι τῆς χώρας διαφθείρωνται, ὅπερ εἶδον νὰ πάθῃ καὶ ὁ Πausανίας, καὶ θέλοντες ν' ἀπαλλαγῶσι τοῦ Μηδικοῦ πολέμου· ἐνόμιζον δὲ τοὺς Ἀθηναίους ἱκανοὺς νὰ τὸν διεξαγάγῃσι, διότι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἦσαν φίλοι των.

96. Παραλαβόντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἡγεμονίαν τοιουτοτρόπως ἐκόντων τῶν συμμάχων διὰ τὸ κατὰ τοῦ Πausανίου μῖσος, προσέταξαν ποῖαι πόλεις ὥφειλον νὰ παρέξῃσι χρήματα εἰς τὸν κατὰ τοῦ βαρβάρου πόλεμον, καὶ ποῖαι πλοῖα. Τὸ πρόσχημα ἦτο νὰ ἐκδικηθῶσι δι' ὅσα ἔπαθον, δηοῦντες τὴν χώραν τοῦ βασιλέως. Καὶ τότε κατὰ πρῶτον συνεστήθη παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ἡ ἀρχὴ τῶν Ἑλληνοταμιῶν, οἵτινες ἐδέχοντο τὸν φόρον· διότι οὕτως ὠνομάσθη ἡ χρηματικὴ συνεισφορά. Ἦτο δὲ ὁ κατὰ πρῶτον ταχθεὶς φόρος τετρακόσια ἐξήκοντα τάλαντα⁽¹⁾, ταμεῖόν των ἦτο ἡ Δῆλος, καὶ αἱ συνελεύσεις ἐγίνοντο εἰς τὸ ἱερόν.

(1) Ἦτοι δύο ἑκατομμύρια καὶ πεντακόσιαι χιλιάδες σημερινῶν δραχμῶν ἢ φράγκων. Κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, τὸ ταμεῖον περιεῖχεν ἑξακόσια τάλαντα (B', 13), διότι αἱ συνεχεῖς ἐπαναπτάσεις ἐτιμωροῦντο δι' αὐξήσεως φόρων.

97. Διαρκούσης τῆς ἡγεμονίας των ἐπὶ συμμάχων κατ' ἀρχὰς αὐτονομῶν καὶ ἐχόντων δικαίωμα ψήφου εἰς τὰς κοινὰς συνελεύσεις, ἰδοὺ πόσα κατὰ τὸ μεταξὺ τοῦ παρόντος πολέμου καὶ τοῦ Μηδικοῦ συνέβησαν πολεμικὰ ἔργα, ἐπιχειρισθέντα παρ' αὐτῶν κατὰ τοῦ βαρβάρου, κατὰ τῶν ἀποστατούντων συμμάχων των, καὶ κατὰ τῶν Πελοποννησίων τοὺς ὁποίους συνήντων πάντοτε μὲ ἕκαστον τῶν συμμάχων. Ἐγραψα δὲ αὐτὰ, καὶ ἕκαμα τὴν παρέχασιν ταύτην τοῦ λόγου διὰ τοῦτο, ὅτι οἱ πρὸ ἐμοῦ γράψαντες παρέλειψαν τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἱστορίας, καὶ ἢ τὰ πρὸ τῶν Μηδικῶν Ἑλληνικὰ συνέγραψαν, ἢ αὐτὰ τὰ Μηδικὰ· τὰ γεγονότα δὲ ταῦτα μόλις ἤψατο ἐν τῇ Ἀττικῇ συγγραφῇ ὁ Ἑλλάνικος ⁽¹⁾, μνημονεύσας αὐτὰ διὰ βραχέων καὶ οὐχὶ ἀκριβῶς κατὰ τὰς ἐποχάς. Συγχρόνως ἡ παρεκβολὴ αὕτη θὰ ἀποδείξῃ μὲ ποῖον τρόπον ἀποκατέστη ἡ ἀρχὴ τῶν Ἀθηναίων.

98. Καὶ πρῶτον μὲν, στρατηγοῦντος Κίμωνος τοῦ Μιλτιάδου, ἐπολιόρκησαν καὶ ἐξηνδραπόδισαν τὴν ἐπὶ Στρυμόνι Ἡϊόνα κατεχομένην ὑπὸ τῶν Μήδων· ἔπειτα τὴν ἐν τῷ Αἰγαίῳ νῆσον Σκύρον, τὴν ὁποίαν κατέκουν Δόλοπες, ἡνδραπόδισαν καὶ κατέκησαν αὐτοί. Ἐπολέμησαν πρὸς τούτοις καὶ κατὰ τῶν Καρυστίων, ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τῶν ἄλλων Εὐβοέων, καὶ μετὰ τινα χρόνον συνεβιβάσθησαν διὰ συνθήκης. Ἀκολουθῶς ἐπολέμησαν

(1) Ἀρχαῖος ἱστορικὸς, γεννηθεὶς ἐν Λέσβῳ. Καταριθμεῖται μεταξὺ τῶν λογογράφων καὶ εἶναι προγενέστερος τοῦ Ἡροδότου. Οἱ τίτλοι μόνον περιεσώθησαν τῶν ἀπείρων συγγραμμάτων του. Ἡ περὶ τῆς ὁ λόγος ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν, Ἀτθίς ἐπιγραφομένη, ἦτο διηρημένη εἰς τέσσαρα μέρη καὶ ἀνήρχετο μέχρι τῶν μυθωδῶν χρόνων.

κατὰ τῶν ἀποστατησάντων Ναξίων, τοὺς ὁποίους πολιορκήσαντες καθυπέταξαν. Αὕτη ἦτο ἡ πρώτη σύμμαχος πόλις ἣτις, παρὰ τὰ καθεστηκότα, ὑπεδουλώθη· κατόπιν δὲ ὑπέστησαν τὴν αὐτὴν τύχην καὶ αἱ ἄλλαι.

99. Αἰτίαι δὲ τῶν ἀποστατήσεων τούτων ἦσαν πολλαὶ καὶ διάφοροι, μέγισται ὅμως αἱ τῶν φόρων καὶ τῶν πλοίων καθυστερήσεις, καθὼς καὶ ἡ λειποστρατία ἐκ μέρους τινῶν ἐκ τῶν συμμάχων. Διότι οἱ Ἀθηναῖοι καθίσταντο μισητοὶ μεταχειριζόμενοι τὴν βίαν καὶ καταναγκάζοντες ἐκείνους οἵτινες μῆτε συνήθειαν εἶχον μῆτε θέλησιν νὰ ἀναδέχωνται τὰ βάρη ταῦτα. Ἀλλως τε δὲ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἦσαν πλέον ἐν τῇ διοικήσει τῶν ἐπίσης ἀρεστοὶ ὥς ἄλλοτε καὶ οὔτε τοὺς συμμάχους μετεχειρίζοντο ὥς ἴσους εἰς τὰς ἐκστρατείας, τοῖς ἦτο δὲ εὐκόλον νὰ ὑποτάσσωσι τοὺς ἐξανισταμένους. Τούτων δὲ τῶν ἀποστατήσεων αἵτιοι ἦσαν αὐτοὶ οἱ σύμμαχοι· διότι οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν, ἔνεκα τῆς πρὸς τὰς ἐκστρατείας ὀκνηρίας τῶν καὶ διὰ νὰ μὴ ἐξέρχωνται ἀπὸ τὰς πατρίδας τῶν, ἔταξαν νὰ δίδωσιν ἀντὶ πλοίων τὸ ἀντίστοιχον ἀνάλωμα. Καὶ τῶν μὲν Ἀθηναίων τὸ ναυτικὸν ἠύξανεν ἀπὸ τῆς δαπάνης ἣν συνεισέφερον οἱ σύμμαχοι, οὗτοι δὲ, ὅποτε ἀπεστάτουν, περιεπλέκοντο εἰς τὸν πόλεμον ἀπαράσκευοι ὥς ἄποροι.

100. Ἐγένετο δὲ μετὰ ταῦτα καὶ ἡ ἐν τῇ Παμφυλίᾳ τῇ ἐπ' Εὐρυμέδοντι ποταμῷ πεζομαχία καὶ ναυμαχία τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων πρὸς τοὺς Μήδους· καὶ ἐνίκων κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς ἀμφοτέρω οἱ Ἀθηναῖοι, στρατηγοῦντος Κίμωνος τοῦ υἱοῦ τοῦ Μιλτιάδου, καὶ ἐκυρίευσαν ἢ κατέστρεψαν τὰς τριήρεις τῶν Φοινίκων συμποσομένας εἰς διακοσίας. Μετὰ τινὰ δὲ χρόνον συνέβη

νά ἀποστατήσωσιν ἀπ' αὐτοὺς οἱ Θάσιοι, διενεχθέντες περὶ τῶν εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην τῆς Θράκης ἐμπορίων καὶ μεταλλείων, τὰ ὅποια ἐνέμοντο. Καὶ κατὰ μὲν τῆς Θάσου ἐλθόντες οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ πλοίων, ἐνίκησαν ἐν ναυμαχίᾳ καὶ ἀπέβησαν εἰς τὴν ξηράν· ἐπὶ δὲ τὰς ὄχθας τοῦ Στρυμόνος πέμψαντες κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους μυρρίους οἰκήτορας Ἀθηναίους καὶ συμμάχους, διὰ νὰ οἰκίσωσι τὰς τότε καλουμένας Ἐννέα ὁδοὺς, σήμερον δὲ Ἀμφίπολιν, τὰς μὲν Ἐννέα ὁδοὺς ἃς εἶχον οἱ Ἡδωνοὶ ἐκυρίευσαν, προχωρήσαντες δὲ εἰς τὰ μεσόγεια τῆς Θράκης κατεστράφησαν σύμπαντες ἐν Δραβήσκῳ τῇ Ἡδωνικῇ ὑπὸ τῶν Θρακῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπήρεσκε τὸ περιτειχιζόμενον χωρίον τῶν Ἐννέα ὁδῶν.

101. Νικηθέντες δὲ εἰς τὰς μάχας οἱ Θάσιοι καὶ πολιορκούμενοι, ἐπεκαλοῦντο τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ παρεκάλουν αὐτοὺς νὰ τοὺς βοηθήσωσιν εἰσβάλλοντες εἰς τὴν Ἀττικὴν. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ὑπέσχοντο μὲν κρυφίως ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ θὰ ἐτήρουν τὴν ὑπόσχεσίν των, ἐκωλύθησαν ὅμως ὑπὸ τοῦ γενομένου σεισμοῦ ⁽¹⁾, ὥς ἐκ τοῦ ὁποίου εὐρόντες εὐκαιρίαν οἱ Εἰλώτες καὶ οἱ περίοικοι, Θουριᾶται καὶ Αἰθαιεῖς, ἐπανεστάτησαν καὶ κατέφυγον εἰς τὸ ὄρος Ἰθώμην. Οἱ πλεῖστοι τῶν Εἰλώτων ἦσαν ἀπόγονοι τῶν ἄλλοτε ὑποδουλωθέντων παλαιῶν Μεσσηνίων, ἐφ' ᾧ καὶ ἐκαλοῦντο πάντες Μεσσήνιοι. Πρὸς μὲν λοιπὸν τοὺς ἐν Ἰθώμῃ ἤρχισαν τὸν πόλεμον οἱ Λακεδαιμόνιοι· οἱ δὲ Θάσιοι, πολιορκούμενοι ἐπὶ τρία ἔτη, ἐσυνθηκολόγησαν μετὰ τῶν Ἀθηναίων κατεδαφίσαντες τὰ

(1) Ὁ σεισμός οὗτος συνέβη τῷ 465 π. Χ. Ὅλαί αἱ οἰκίαι τῆς Σπάρτης κατηδαφίσθησαν ἐκτὸς πέντε, καὶ ἐφονεύθησαν 20, χιλ. ἄνθρωποι.

τείχη καὶ παραδόντες τὰ πλοῖα· ἔταξαν δὲ νὰ δώσωσιν ἀμέσως τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα, νὰ ἐξακολουθῶσι καὶ εἰς τὸ μέλλον πληρόνοντες φόρον, καὶ νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰ ἐν τῇ ἡπείρῳ κτήματα καὶ μεταλλεῖα.

102. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι, βλέποντες παρατεινόμενον τὸν πόλεμον πρὸς τοὺς ἐν Ἰθώμῃ, ἐπεκαλέσθησαν καὶ ἄλλους συμμάχους ἰδίως δὲ τοὺς Ἀθηναίους· οὗτοι δὲ, στρατηγοῦντος τοῦ Κίμωνος, ἦλθον μὲ ὅχι ὀλίγον πλῆθος. Προσεκάλεσαν δὲ αὐτοὺς πρὸ πάντων, διότι ἐφημίζοντο ὅτι ἦσαν δυνατοὶ περὶ τὸ τειχομαχεῖν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ πολιορκία ἐξηκολούθει νὰ παρατείνεται, ἡ φήμη των αὐτῇ ἐφάνη ἐνδεής· διότι ἐὰν μετεχειρίζοντο ὀλίγην περισσοτέραν βίαν, θὰ ἐκυρίευν τὴν θέσιν. Ἀπὸ τῆς ἐκστρατείας ταύτης πρῶτον ἐγένετο φανερά ἡ μεταξὺ Λακεδαιμονίων καὶ Ἀθηναίων διένεξις. Διότι οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἐπειδὴ ἡ θέσις δὲν ἐκυριεύετο διὰ τῆς βίας, φοβηθέντες τὸν τολμηρὸν καὶ νεωτεριστικὸν χαρακτῆρα τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἐνταύτῳ θεωροῦντες αὐτοὺς ὡς ἀλλοφύλους, μήπως, ἐὰν παραμείνωσιν ἐπιφέρωσι μεταβολὴν τινα πεισθέντες εἰς τὰς εἰσηγήσεις τῶν ἐν Ἰθώμῃ, ἀπέπεμψαν μόνους αὐτοὺς ἐκ τῶν συμμάχων, μὴ δηλώσαντες μὲν τὴν ὑποψίαν, εἰπόντες δὲ ὅτι δὲν εἶχον πλέον τὴν ἀνάγκην των εἰς τίποτε. Οἱ Ἀθηναῖοι ὁμῶς ἐνόησαν ὅτι τοὺς ἀπέπεμπον χωρὶς νὰ τοῖς εἴπωσι τὸν ἀληθῆ λόγον, ἀλλὰ διότι εἶχον συλλάβει κατ' αὐτῶν ὑπόνοιάν τινα· ὅθεν ἀγανακτήσαντες καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρωσι τὸ τοιοῦτο ἐκ μέρους τῶν Λακεδαιμονίων, εὐθὺς ἅμα ἀνεχώρησαν, ἀφῆκαν τὴν μετ' αὐτῶν γενομένην συμμαχίαν ἐναντίον τῶν Μήδων καὶ ἐγένοντο σύμμαχοι μὲ τοὺς ἐχθροὺς τῶν Λακεδαιμονίων Ἀργεῖους· ἀμφότεροι δὲ ἠνώθησαν

μὲ τοὺς Θεσσαλοὺς διὰ τῶν αὐτῶν ὀρκῶν καὶ τῆς αὐτῆς συνθήκης.

103. Οἱ δὲ ἐν Ἰθώμῃ, μετὰ δεκαετῇ πολιορκίαν, μὴ δυνάμενοι πλεον νὰ ἀνθέξωσιν, ἐσυνθηκολόγησαν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἐπὶ τῷ ὄρῳ νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τῆς Πελοποννήσου ὑπόσπονδοι καὶ μηδέποτε νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς αὐτήν· ὅστις δὲ ἠλίσκετο, νὰ μένη δοῦλος τοῦ λαβόντος. Ὑπῆρχε δὲ προηγουμένως εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους χρησμὸς ἐκ Δελφῶν νὰ ἀφίνωσιν ἀνενόχλητον τὸν ἰκέτην τοῦ Ἰθωμῆτα Διός. Ἐξῆλθον λοιπὸν αὐτοὶ καὶ οἱ παῖδες καὶ αἱ γυναῖκες, καὶ δεχθέντες αὐτοὺς οἱ Ἀθηναῖοι ἔνεκα τοῦ ἤδη πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους μίσους των, κατώκισαν εἰς τὴν Ναύπακτον, τὴν ὁποίαν ἐσχάτως εἶχον κυριεύσει παρὰ τῶν κατεχόντων αὐτήν Λοκρῶν τῶν Ὀζολῶν. Καὶ οἱ Μεγαρεῖς ἐπίσης εἰσῆλθον εἰς τὴν συμμαχίαν, ἀποστατήσαντες ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους, ἔνεκα τοῦ πολέμου ὃν εἶχον πρὸς τοὺς Κορινθίους περὶ τῶν συνόρων τῆς ἑαυτῶν γῆς. Καὶ οὕτως οἱ Ἀθηναῖοι ἐγένοντο κύριοι τῶν Μεγάρων καὶ τῶν Πηγῶν, καὶ ὠκοδόμησαν τὰ μακρὰ τεῖχη τῶν Μεγαρέων τὰ ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς Νίσαιαν ἄγοντα, καὶ τὰ ἐφρούρουν αὐτοί. Καὶ τῶν μὲν Κορινθίων τὸ σφοδρὸν μῖσος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πρὸ πάντων ἤρχισε πρῶτον νὰ συλλαμβάνεται κατὰ τῶν Ἀθηναίων.

104. Ὁ δὲ Λίβυς Ἰνάρως ὁ Ψαμμιτίχου, βασιλεὺς τῶν Λιβύων τῶν συνορευόντων μὲ τὴν Αἴγυπτον, ὀρμώμενος ἐκ τῆς Μαρείας, πόλεως κειμένης ἄνωθεν τοῦ Φάρου, ἀπέστησεν ἀπὸ τοῦ βασιλέως Ἀρταξέρξου τὰ πλεῖστα μέρη τῆς Αἰγύπτου, καὶ γενόμενος ἄρχων αὐτὸς, προσεκάλεσε τοὺς Ἀθηναίους. Οὗτοι δὲ (διότι ἔτυ-

χον εἰς ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Κύπρου μὲ διακόσια πλοῖα ἑαυτῶν καὶ τῶν συμμάχων) ἤλθον ἀφήσαντες τὴν Κύπρον, καὶ ἀναπλεύσαντες τὸν Νεῖλον ἀπὸ θαλάσσης, καὶ γενόμενοι κύριοι τοῦ ποταμοῦ τούτου καὶ τῶν δύο τρίτων τῆς Μέμφιδος, προσέβαλον τὸ τρίτον μέρος, ὅπερ καλεῖται Λευκὸν τεῖχος. Ἐκεῖ ὑπῆρχον οἱ φυγάδες Πέρσαι καὶ Μῆδοι, καὶ ὅσοι ἐκ τῶν Αἰγυπτίων δὲν εἶχον συναποστατήσῃ.

105. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι μετὰ τοῦ στόλου των ἀποβάντες εἰς Ἀλῖας, συνεκρότησαν μάχην πρὸς τοὺς Κορινθίους καὶ Ἐπιδαυρίους, καὶ ἐνίκων οἱ Κορίνθιοι. Καὶ ὕστερον οἱ Ἀθηναῖοι ἐναυμάχησαν πλησίον τῆς Κεκρυφαλείας ⁽¹⁾ κατὰ τοῦ πελοποννησιακοῦ στόλου, καὶ ἐνίκων οἱ Ἀθηναῖοι. Ἐκραγέντος δὲ τοῦ πολέμου μεταξὺ Αἰγινήτων καὶ Ἀθηναίων, συγκροτεῖται μετὰ ταῦτα πλησίον τῆς Αἰγίνης μεγάλη ναυμαχία εἰς ἣν ἔλαβον μέρος καὶ οἱ σύμμαχοι ἑκατέρων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκησαν, καὶ κυριεύσαντες ἐβδομήκοντα πλοῖα αὐτῶν, ἀπέβησαν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν, Λεωκράτους τοῦ Στροίβου στρατηγοῦντος. Ἐπειτα θέλοντες οἱ Πελοποννήσιοι νὰ βοηθήσωσι τοὺς Αἰγινήτας, εἰς μὲν τὴν Αἶγιναν διεβίβασαν τριακοσίους ὀπλίτας οἵτινες εἶχον χρησιμεύσει πρότερον ὡς ἐπίκουροι τῶν Κορινθίων καὶ Ἐπιδαυρίων, κατέλαβον δὲ τὰ ὕψη τῆς Γερανείας. Καὶ εἰς τὴν Μεγαρίδα δὲ κατέβησαν οἱ Κορίνθιοι μετὰ τῶν συμμάχων, νομίζοντες ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, τῶν ὁποίων πολὺς στρατὸς ἦτο ἀπὸν εἰς Αἶγιναν καὶ εἰς Αἶγυπτον, δὲν θὰ ἦσαν εἰς κατάστασιν νὰ βοηθήσωσι τοὺς Μεγα-

(1) Τοῦ σημερινοῦ Ἀγκιστρίου.

ρεῖς, ἢ ἐὰν τοὺς ἐβοήθουν, θὰ ἔλυον τοῦλάχιστον τὴν πολιορκίαν τῆς Αἰγίνης. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι, τὸ μὲν πρὸ τῆς Αἰγίνης στράτευμα δὲν μετεκίνησαν, φθάνουσι δὲ εἰς τὰ Μέγαρα οἱ ὑπολειφθέντες εἰς Ἀθήνας πρεσβύτατοι καὶ νεώτατοι ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Μυρωνίδου. Καὶ γενομένης μάχης ἰσορρόπου πρὸς τοὺς Κορινθίους, ἐχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων, ἑκατέρου μέρους ἀξιοῦντος ὅτι δὲν ὑπελείφθη τοῦ ἐτέρου. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι (οἵτινες ὁμῶς πλείοτερον ἐνίκησαν) μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Κορινθίων ἔστησαν τρόπαιον. Οἱ δὲ Κορίνθιοι, κακιζόμενοι ὑπὸ τῶν ἐν τῇ πόλει πρεσβυτέρων καὶ παρασκευασθέντες ὕστερον ἐπὶ δώδεκα ἡμέρας ὀλοκλήρους, ἦλθον καὶ ἔστησαν τρόπαιον καὶ αὐτοὶ ἀπέναντι τοῦ τῶν Ἀθηναίων ὡς νικήσαντες. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι, προσδραμόντες ἐκ τῶν Μεγάρων, τοὺς μὲν ἐγείροντας τὸ τρόπαιον ἀπέκτεινον, συμπλακέντες δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ἐνίκησαν.

106. Οἱ Κορίνθιοι νικηθέντες ὑπεχώρησαν, καὶ μέρος αὐτῶν οὐκ ὀλίγον, βιασθὲν ἰσχυρῶς καὶ ἀποπλανηθὲν τῆς ὁδοῦ, ἐνέπεσεν εἰς ἰδιωτικόν τι κτῆμα περικυκλούμενον ὑπὸ μεγάλης τάφρου καὶ μὴ ἔχον ἔξοδον. Τοῦτο ἐννοήσαντες οἱ Ἀθηναῖοι, ἔκλεισαν τὴν εἴσοδον μὲ τοὺς ὀπλίτας, καὶ παρατάξαντες κύκλῳ τοὺς ψιλοὺς ἐφόνευσαν διὰ λιθοβολισμῶν πάντας τοὺς εἰσελθόντας, καὶ τὸ πάθημα τοῦτο ὑπῆρξε μέγα διὰ τοὺς Κορινθίους. Τὸ δὲ πλεῖστον μέρος τοῦ στρατοῦ αὐτῶν ἀνεχώρησεν εἰς τὰ ἴδια.

107. Ἦρξαντο δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους οἰκοδομούμενα τὰ μακρὰ τεῖχη μέχρι τῆς θαλάσσης, ἦτοι τὸ μέχρι Φαλήρου καὶ τὸ μέχρι Πειραιῶς. Ὅταν δὲ οἱ

Φωκεῖς ἐστράτευσαν εἰς Δωρίδα, μητρόπολιν τῶν Λακεδαιμονίων, κατὰ τοῦ Βοιοῦ, τοῦ Κυτινίου καὶ τοῦ Ἑρινεοῦ, καὶ ἐκυρίευσαν μίαν ἐκ τῶν μικρῶν τούτων πόλεων, οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὑπὸ τὴν στρατηγίαν Νικομήδους τοῦ Κλεομβρότου, κηδεμόνος τοῦ νεαροῦ εἰσέτι βασιλέως Πλειστοάνακτος τοῦ Πausανίου, ἐβοήθησαν τοὺς Δωριεῖς μετὰ χιλίων πεντακοσίων ὀπλιτῶν Λακεδαιμονίων καὶ μυρίων συμμάχων, καὶ ἀναγκάσαντες τοὺς Φωκεῖς νὰ ἀποδώσωσι τὴν πόλιν διὰ συνθήκης, ἀπεχώρησαν πάλιν. Καὶ διὰ θαλάσσης μὲν, ἐὰν ᾗθελον νὰ περαιωθῶσι διὰ τοῦ Κρισαίου κόλπου, οἱ περιπλέοντες Ἀθηναῖοι ἔμελλον νὰ τοὺς ἐμποδίσωσι· διὰ δὲ τῆς Γερανείας δὲν ἐφαίνετο ἀσφαλὲς εἰς αὐτοὺς νὰ περαιωθῶσιν ἐνόσω οἱ Ἀθηναῖοι κατεῖχον τὰ Μέγαρα καὶ τὰς Πηγάς. Διότι καὶ δύσβατος ἦτο ἡ Γεράνεια καὶ ἐφρουρεῖτο πάντοτε ὑπὸ Ἀθηναίων· οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐνόουν ὅτι καὶ τότε ἔμελλον οὗτοι νὰ ἐμποδίσωσιν εἰς αὐτοὺς καὶ τὴν διάβασιν ἐκείνην. Ἐνόμισαν λοιπὸν πρέπον νὰ παραμείνωσιν εἰς Βοιωτίαν καὶ νὰ σκεφθῶσι μὲ ποῖον ἀσφαλέστατον τρόπον νὰ διαπορευθῶσιν. Ἄλλως τε δὲ καὶ προσεκαλοῦντο κρυφίως ὑπὸ τινων Ἀθηναίων, οἵτινες ἤλπιζον νὰ καταλύσωσι τὴν δημοκρατίαν καὶ τὰ οἰκοδομούμενα μακρὰ τεῖχη. Ἐδραμον δὲ κατ' αὐτῶν οἱ Ἀθηναῖοι πανδημεῖ μετὰ χιλίων Ἀργείων καὶ ἄλλων τοὺς ὁποίους ἀπέστειλεν ἐκάστη σύμμαχος πόλις· ἐγένοντο δὲ σύμπαντες δεκατέσσαρες χιλιάδες. Τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην ἐπεχείρησαν διότι ἔβλεπον αὐτοὺς ἀμνηχανοῦντας πόθεν νὰ διέλθωσι καὶ ὑποπτευόμενοι ὅτι ἐτεκταίνετό τι περὶ καταλύσεως τῆς δημοκρατίας. Ἦλθον προσέτι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους δυνάμει τῆς συμμαχίας ἵππεις Θεσσαλοὶ, οἵτι-

νες ὅμως κατὰ τὴν ὥραν τῆς συμπλοκῆς μετέβησαν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους.

108. Γενομένης δὲ μάχης ἐν Τανάγρα τῆς Βοιωτίας, ἐνίκων οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ σύμμαχοι, καὶ ὁ φόνος ἐγένετο πολὺς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι, εἰσελθόντες εἰς τὴν Μεγαρίδα καὶ δειδροτομήσαντες αὐτὴν, ἀπῆλθον πάλιν εἰς τὰ ἴδια διὰ τῆς Γερανείας καὶ τοῦ ἰσθμοῦ· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, ἐξήκοντα δύο ἡμέρας μετὰ τὴν μάχην, ἐστράτευσαν κατὰ τῶν Βοιωτῶν, στρατηγοῦντος τοῦ Μυρωνίδου, καὶ νικήσαντες αὐτοὺς εἰς μάχην ἐν Οἰνοφύτοις, ἐγένοντο κύριοι τῆς Βοιωτίας καὶ Φωκίδος, κατεδάφισαν τὸ τεῖχος τῶν Ταναγραίων, ἔλαβον ὁμήρους ἑκατὸν ἄνδρας ἐκ τῶν πλουσιωτάτων Λοκρῶν τῶν Ὀπουντίων, καὶ ἀπετελείωσαν τὰ ἑαυτῶν μακρὰ τεῖχη. Μετὰ ταῦτα ἐσυνθηκολόγησαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ οἱ Αἰγινῆται, κατεδαφίσαντες τὰ τεῖχη τῶν, καὶ τὰ πλοῖα παραδόντες, καὶ ὑποσχεθέντες νὰ τελῶσι φόρον εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον. Οἱ Ἀθηναῖοι περιέπλευσαν καὶ τὴν Πελοπόννησον, στρατηγοῦντος Τολμίδου τοῦ Τολμαίου, ἐνέπρησαν τὸ νεώριον τῶν Λακεδαιμονίων, ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν τῶν Κορινθίων Χαλκίδα, ⁽¹⁾ καὶ ἀποβάαντες εἰς τὴν ξηρὰν ἐνίκησαν τοὺς Σικυωνίους.

109. Οἱ δὲ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ σύμμαχοι ἐπέμενον εἰσέτι, καὶ δι' αὐτοὺς ὁ πόλεμος εἶχε λάβει

(1) Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῆς ἐν Εὐβοίᾳ Χαλκίδος, πόλεως ἀνηκούσης πρὸ πολλοῦ εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ περὶ ἄλλης ὁμωνύμου Χαλκίδος κειμένης ἐν τῇ Αἰτωλίᾳ, εἰς τὸ στόμιον τοῦ Εὐήνου (σήμερον Φειδάρου) ποταμοῦ.

διαφόρους φάσεις. Κατὰ πρῶτον μὲν ἐγένοντο κύριοι τῆς Αἰγύπτου οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ὁ βασιλεὺς πέμπει εἰς Λακεδαιμόνα τὸν Μεγάβαζον, Πέρσην ἄνδρα, ἔχοντα χρήματα μεθ' ἑαυτοῦ, ἵνα πείσῃ τοὺς Πελοποννησίους νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀναγκάσῃ οὕτω τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐκκενώσωσι τὴν Αἴγυπτον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ὑπόθεσις τοῦ δὲν ἐπροχώρει, καὶ τὰ χρήματα ἐξωδεύοντο ματαίως, τὸν μὲν Μεγάβαζον μετὰ τῶν ὑπολειπομένων χρημάτων ἀνακαλεῖ εἰς τὴν Ἀσίαν· πέμπει δὲ τὸν Πέρσιν Μεγάβυζον τὸν Ζωπύρου μετὰ πολλῆς στρατιᾶς· ὅστις, ἀφικόμενος διὰ ξηρᾶς, ἐνίκησε τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τοὺς συμμάχους, ἐξήλασεν ἐκ τῆς Μέμφιδος τοὺς Ἑλληνας καὶ κατέκλεισε τέλος αὐτοὺς εἰς τὴν νῆσον Προσωπίτιδα· ἐπολιόρκει δὲ αὐτοὺς ἐπὶ ἓνα ἐνιαυτὸν καὶ μῆνας ἑξ, μέχρις οὗ ξηράνας τὴν διώρυγα, καὶ παρatreφῆας ἀλλαχοῦ τὸ ὕδωρ, τὰ μὲν πλοῖα ἔφερεν ἐν ξηρῷ, τῆς δὲ νήσου τὸ πλεῖστον μέρος κατέστησεν ἡπειρον· διαβάς δὲ πεζῇ ἐκυρίευσεν τὴν νῆσον.

110. Οὕτω κατεστράφησαν τὰ ἐλληνικὰ πράγματα, μετὰ ἑξαετῆ πόλεμον· καὶ ὀλίγοι ἐκ τῶν πολλῶν πορευόμενοι διὰ τῆς Λιβύης ἐσώθησαν εἰς τὴν Κυρήνην, οἱ δὲ πλεῖστοι ἀπώλοντο. Ἡ Αἴγυπτος δὲ πάλιν ἐγένετο ὑποτελὴς τοῦ βασιλέως, πλὴν τοῦ Ἀμυρταίου τοῦ ἐν τοῖς ἔλεσι βασιλεύοντος. Τοῦτον ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐκτάσεως τοῦ ἔλους δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποτάξωσιν, ἐνταύτῳ δὲ διότι οἱ κάτοικοι τῶν ἐλῶν ἐκείνων εἰσὶν οἱ μαχιμώτατοι τῶν Αἰγυπτίων. Ἰνάρως δὲ ὁ τῶν Λιβύων βασιλεὺς, ὅστις τὰ πάντα εἶχε πράξει πρὸς διατάραξιν τῆς Αἰγύπτου, συλληφθεὶς διὰ προδοσίας, ἀνεσταυρώθη. Ἐν τούτοις πεντήκοντα τριήρεις τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν

ἄλλων συμμάχων πλέουσai πρὸς τὴν Αἴγυπτον ἵνα ἀντικαταστήσωσι τὰς πρώτας, ἤραξαν εἰς τὸ Μενδήσιον στόμιον, ἀγνοούντων τῶν πληρωμάτων ὅσα εἶχον συμβῆ. Προσβληθεῖσαι διὰ ξηρᾶς μὲν ὑπὸ πεζῶν, διὰ θαλάσσης δὲ ὑπὸ τοῦ ναυτικοῦ τῶν Φοινίκων, διεφθάρησαν πολλαί, καὶ μόλις ὀλίγισται κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσι. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν μεγάλην στρατείαν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων εἰς Αἴγυπτον οὕτως ἐτελείωσαν.

111. Ἐκ δὲ τῆς Θεσσαλίας ἐξορισθεῖς ὁ Ὀρέστης ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Θεσσαλῶν Ἐχεκράτιδου ⁽¹⁾, ἐπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ τὸν ἀποκαταστήσωσι. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι παραλαβόντες τοὺς Βοιωτοὺς καὶ τοὺς Φωκεῖς, συμμάχους ὄντας, ἐστράτευσαν κατὰ τῶν Φαρσάλων τῆς Θεσσαλίας· καὶ τῆς μὲν γῆς δὲν ἐκράτουν ἄλλο μέρος εἰμὴ ὅσον εἶχον διὰ στρατόπεδον, χωρὶς νὰ ἀπομακρύνωνται πολὺ ἀπ' αὐτοῦ, διότι ἐμποδίζοντο ὑπὸ τῶν Θεσσαλῶν ἱππέων, τὴν δὲ πόλιν δὲν ἐκυρίευσαν, καὶ τὸ σχέδιον ἔνεκα τοῦ ὁποίου ἐξεστράτευσαν ἀπέτυχεν ἐντελῶς. Ἐπανέκαμψαν λοιπὸν ἄπρακτοι ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν τὸν Ὀρέστην. Μετὰ ταῦτα, ὅχι ὕστερον ἀπὸ πολὺ, χίλιοι Ἀθηναῖοι, ἐπιβάντες εἰς τὰ ἐν ταῖς Πηγαῖς πλοῖα (διότι αὐτοὶ κατεῖχον τὰς Πηγάς), παρέπλευσαν μέχρι Σικυῶνος, στρατηγοῦντος Περικλέους τοῦ Ξανθίππου, καὶ ἀποβάντες εἰς τὴν ξηρὰν, ἐνίκησαν τοὺς μετ' αὐτῶν συμπλακέντας Σικυωνίους, καὶ εὐθὺς παραλαβόντες τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ διαπλεύσαντες εἰς τὴν ἀντι-

(1) Ἡ Θεσσαλία δὲν ἐσχημάτιζεν ἡνωμένον βασίλειον, ἀλλ' ἐκάστη πόλις εἶχε κυβέρνησιν ἰδιαιτέραν. Ὁ Ὀρέστης λοιπὸν δὲν ἤτο βασιλεὺς εἰμὴ τῶν Φαρσάλων μόνον.

πέραν ὄχθην, ἐστράτευσαν κατὰ τῆς Οἰνιάδος τῆς Ἀκαρνανίας καὶ ἐπολιόρκησαν αὐτήν· ἀλλὰ μὴ δυνήθέντες νὰ τὴν κυριεύσωσιν, ἀπεχώρησαν εἰς Ἀθήνας.

112. Ὑστερον δὲ, μετὰ παρέλευσιν τριῶν ἐτῶν, σπονδαὶ πενταετεῖς ἐγένοντο μεταξύ Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων. Καὶ ἐλληνικοῦ μὲν πολέμου ἀπέσχον οἱ Ἀθηναῖοι, ἐξεστράτευσαν δὲ κατὰ τῆς Κύπρου μὲ διακόσια πλοῖα ἑαυτῶν καὶ τῶν συμμάχων, στρατηγούντος τοῦ Κίμωνος. Καὶ ἐξήκοντα μὲν ἐκ τούτων τῶν πλοίων ἐπλεύσαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐπὶ τῇ προσκλήσει τοῦ Ἀμυρταίου τοῦ ἐν τοῖς ἔλεσι βασιλέως, τὰ δὲ ἄλλα ἐπολιόρκουν τὸ Κίτιον. Ἀλλ' ἀποθανόντος τοῦ Κίμωνος, καὶ λιμοῦ γενομένου, ἀπεχώρησαν ἀπὸ τοῦ Κιτίου καὶ πλεύσαντες ἄνωθεν τῆς ἐν Κύπρῳ Σαλαμῖνος, ἐναυμάχησαν καὶ ἐπέζομάχησαν συγχρόνως κατὰ τῶν Φοινίκων καὶ Κιλικίων, καὶ νικήσαντες εἰς ἀμφοτέρω ἀπεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια ἀκολουθούμενοι ὑπὸ τῶν πλοίων τὰ ὅποια εἶχον ἐπιστρέφει ἐκ τῆς Αἰγύπτου. Μετὰ ταῦτα οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπεχείρησαν τὸν ἱερὸν καλούμενον πόλεμον, καὶ καταλαβόντες τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν παρέδωκαν αὐτὸ εἰς τοὺς Δελφούς. Ἀλλ' ὕστερον πάλιν οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν ἀποχώρησιν αὐτῶν, πέμψαντες στρατὸν καὶ καταλαβόντες, τὸ παρέδωκαν εἰς τοὺς Φωκεῖς.

113. Ὀλίγου χρόνου παρελθόντος μετὰ ταῦτα, ἐπειδὴ οἱ Βοιωτοὶ φυγάδες κατεῖχον τὴν Ὀρχομενὸν καὶ τὴν Χαιρώνειαν καὶ ἄλλας τινὰς πόλεις τῆς Βοιωτίας, οἱ Ἀθηναῖοι, στρατηγούντος Τολμίδου τοῦ Τολμαίου, ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν πολεμίων ἐκείνων πόλεων μὲ χιλίους ἑαυτῶν ὀπλίτας καὶ ὅσους ἔδωκαν οἱ ἄλλοι σύμμαχοι. Κυριεύσαντες δὲ τὴν Χαιρώνειαν, ἀπεχώρουν, ἀφ' οὗ

ἀφῆκαν φρουράν. Ἐνῷ ὅμως ἐπορεύοντο πρὸς τὴν Κορώνειαν, ἐπιτίθενται κατ' αὐτῶν οἱ ἐκ τῆς Ὀρχομενοῦ Βοιωτοὶ φυγάδες, καὶ οἱ μετ' αὐτῶν Λοκροὶ, καὶ οἱ Εὐβοεῖς φυγάδες, καὶ ὅσοι ἦσαν τῆς αὐτῆς γνώμης· νικήσαντες δὲ, μέρος μὲν τῶν Ἀθηναίων ἀπέκτεινον, μέρος δὲ συνέλαβον ζῶντας. Καὶ τὴν Βοιωτίαν πᾶσαν ἐξεκένωσαν οἱ Ἀθηναῖοι συνθηκολογήσαντες νὰ τοῖς ἀποδοθῶσιν οἱ αἰχμάλωτοι. Ἐπιστρέψαντες δὲ εἰς τὰς πατρίδας των οἱ τῶν Βοιωτῶν φυγάδες, καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, ἐγένοντο πάλιν αὐτόνομοι.

114. Μετὰ ταῦτα, ὅχι πολὺ ὕστερον, ἀπεστάτησεν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἡ Εὐβοία· καὶ μεταβάντος ἤδη εἰς αὐτὴν τοῦ Περικλέους, ἠγγέλθη αὐτῷ ὅτι ἀπεστάτησαν τὰ Μέγαρα, ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι μέλλουσι νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ὅτι οἱ φρουροὶ τῶν Ἀθηναίων κατεσφάγησαν ὑπὸ τῶν Μεγαρέων, ἐκτὸς ἐκείνων ὅσοι διεσώθησαν εἰς Νίσαιαν· ἀπεστάτησαν δὲ οἱ Μεγαρεῖς ἀφοῦ προηγουμένως ἐζήτησαν τὴν συνδρομὴν τῶν Κορινθίων, τῶν Σικυωνίων καὶ τῶν Ἐπιδαυρίων. Ἐσπευσε λοιπὸν ὁ Περικλῆς νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν στρατὸν ἐκ τῆς Εὐβοίας. Ἐπειτα οἱ Πελοποννήσιοι, ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Λακεδαιμονίων Πλειστοάνакτος τοῦ Πausaniou, εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἐδήωσαν τὴν Ἐλευσίνα καὶ τὸ Θρίον· μὴ προχωρήσαντες δὲ περαιτέρω, ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι διαβάντες πάλιν εἰς τὴν Εὐβοίαν, στρατηγοῦντος τοῦ Περικλέους, τὴν καθυπέταξαν ὅλην. Καὶ εἰς μὲν τὰς ἄλλας αὐτῆς πόλεις ἐπέβαλον ὄρους, τοὺς δὲ κατοίκους τῆς Ἰστιαίας ἐκδιώξαντες κατέσχον τὴν χώραν των αὐτοί.

115. Οὐ πολὺ μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς Εὐβοίας ἀναχώρη-

σὶν των συνωμολόγησαν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῶν τριακονταετῆς συνθήκας ⁽¹⁾, ἀποδόντες τὴν Νίσαιαν, τὰς Πηγὰς, τὴν Τροιζῆνα καὶ τὴν Ἀχαΐαν· διότι ταύτας τὰς πόλεις οὐσας τῶν Πελοποννησίων κατεῖχον οἱ Ἀθηναῖοι. Μετὰ ἑξ δὲ ἔτη ἡγέρθη πόλεμος μεταξὺ Σαμίων καὶ Μιλησίων περὶ τῆς Πριήνης· καὶ οἱ Μιλήσιοι φανέντες ὑποδεέστεροι εἰς τὸν πόλεμον, ἦλθον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ κατεβόων κατὰ τῶν Σαμίων. Συνεπεβοήθουν δὲ αὐτοὺς καὶ τινες ἰδιῶται ἐξ αὐτῆς τῆς Σάμου θέλοντες νὰ μεταβάλῃσι τὸ πολίτευμα αὐτῆς. Πλεύσαντες λοιπὸν εἰς Σάμον οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τεσσαράκοντα πλοῖα, ἐγκατέστησαν τὴν δημοκρατίαν, καὶ λαβόντες ὁμήρους ἐκ τῶν Σαμίων, πεντήκοντα παῖδας καὶ ἴσους ἄνδρας, τοὺς ὁποίους ἀπέθεσαν εἰς τὴν Αἴμνον, ἀνεχώρησαν ἐγκαταλιπόντες φρουράν. Τότε τινὲς ἐκ τῶν Σαμίων οἵτινες δὲν εἶχον δυνηθῆ νὰ ὑπομείνωσιν ἀλλ' εἶχον φύγει, συμμαχήσαντες μετὰ τῶν ἐν τῇ πόλει ἰσχυροτάτων καὶ μετὰ τοῦ Πισσούθνα τοῦ Ὑστάσπου, ὅστις τότε ἐκυβέρνηα τὰς Σάρδεις, καὶ λαβόντες ἑπτακοσίους ἐπικούρους, διέβησαν διὰ νυκτὸς εἰς τὴν Σάμον. Καὶ πρῶτον μὲν ἐпанεστάτησαν κατὰ τοῦ δήμου καὶ συνέλαβον τοὺς πλείστους, ἔπειτα ὑποκλέψαντες ἐκ Αἴμνου τοὺς ἑαυτῶν ὁμήρους, ἀπεστάτησαν ἀναφανδὸν καὶ παρέδωκαν εἰς τὸν Πισσούθναν τοὺς φρουροὺς τῶν Ἀθηναίων καὶ τοὺς ἄρχοντας, οἵτινες ἦσαν παρ' αὐτοῖς ⁽²⁾, καὶ παρεσκευάζοντο εὐθὺς νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῆς Μιλήτου.

(1) Τῷ 445 π. Χ.

(2) Ἐννοεῖ βεβαίως τοὺς πολιτικούς ἄρχοντας τοὺς ὁποίους οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεμψαν εἰς τὴν Σάμον.

Μετ' αὐτῶν δὲ συναπεστάτησαν καὶ οἱ Βυζάντιοι.

106. Ἄμα ἔμαθον ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπλευσαν κατὰ τῆς Σάμου μὲ ἐξήκοντα πλοῖα, ἐξ ὧν τὰ μὲν δεκαεξὶ δὲν μετεχειρίσθησαν (διότι μέρος μὲν αὐτῶν ἔπεμψαν εἰς τὴν Καρίαν διὰ νὰ προσκοπήσωσι τὸν φοινικικὸν στόλον, μέρος δὲ διὰ νὰ εἰδοποιήσωσι τὴν Χίον καὶ τὴν Λέσβον ὅπως στείλωσι βοηθείας), μὲ τὰ ἄλλα δὲ τεσσαράκοντα τέσσαρα, ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Περικλέους καὶ ἐννέα ἄλλων, συνεκρότησαν ναυμαχίαν πλησίον τῆς Τραγῆς νήσου πρὸς τὰ ἐβδομήκοντα πλοῖα τῶν Σαμίων, ἐξ ὧν τὰ εἴκοσι εἶχον στρατιώτας· ὅλα δὲ τὰ πλοῖα ταῦτα ἤρχοντο ἐκ τῆς Μιλήτου. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκησαν. Ὑστερον δὲ ἐνισχύθησαν μὲ ἄλλα τεσσαράκοντα πλοῖα τῶν Ἀθηνῶν, καὶ μὲ εἰκοσιπέντε τῶν Χίων καὶ τῶν Λεσβίων. Καὶ ἀποβάντες εἰς τὴν ξηρὰν, καὶ ἔχοντες ἀνώτερον πεζικὸν, ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν διὰ τριῶν τειχῶν καὶ ἐκ τῆς θαλάσσης. Ὁ δὲ Περικλῆς λαβὼν ἐξήκοντα ἐκ τῶν ὁρμούντων πλοίων ἀνεχώρησε ταχέως εἰς Καῦνον καὶ Καρίαν, ἅμα ἠγγέλθη ὅτι πλέουσι κατ' αὐτῶν φοινικικά πλοῖα. Ἀνεχώρησε δὲ καὶ ἐκ τῆς Σάμου μετὰ πέντε πλοίων ὁ Στησαγόρας καὶ ἄλλοι ὅπως ἐνωθῶσι μὲ τὰ φοινικικά.

107. Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ, ἐκπλεύσαντες οἱ Σάμιοι ἐξ ἀπροόπτου καὶ ἐπιπεσόντες κατὰ τοῦ ἀπροφυλάκτου στρατοπέδου, τὰς μὲν προφυλακίδας ναῦς κατέστρεψαν, ναυμαχήσαντες δὲ πρὸς τὰς κινηθείσας ἐναντίον των, ἐνίκησαν αὐτάς, καὶ ἐγένοντο κύριοι τῆς ἐαυτῶν θαλάσσης περὶ τὰς δεκατέσσαρας ἡμέρας, εἰσκομίζοντες καὶ ἐκκομίζοντες ὅσα ᾔθελον. Ἐλθόντος δὲ τοῦ Περικλέους κατεκλείσθησαν πάλιν διὰ τῶν πλοίων. Καὶ ἐκ τῶν

Ἀθηνῶν ὕστερον ἐστάλη καὶ ἄλλη ἐπικουρία, τεσσαράκατον μὲν πλοῖα ὑπὸ τὸν Θουκυδίδην, καὶ τὸν Ἀγωνα, καὶ τὸν Φορμίωνα, εἴκοσι δὲ ὑπὸ τὸν Τληπόλεμον καὶ τὸν Ἀντικλέα, καὶ τριάκοντα ἐκ τῆς Χίου καὶ τῆς Λέσβου. Καὶ ναυμαχίαν μὲν τινα βραχεῖαν ἔκαμον οἱ Σάμιοι· μὴ δυνάμενοι δὲ νᾶ ἀνθέξωσιν ἐξεπολιορκήθησαν κατὰ τὸν ἔννατον μῆνα, καὶ παραδοθέντες διὰ συνθήκης κατηδάφισαν τὸ τεῖχος των, ἔδωκαν ὁμήρους, παρέδωκαν τὰ πλοῖα, καὶ ὑπεχρεώθησαν νᾶ πληρώνωσι κατὰ προθεσμίας τὰ δαπανηθέντα χρήματα. Ἐσυνθηκολόγησαν δὲ καὶ οἱ Βυζάντιοι νᾶ μένωσιν ὑπήκοοι ὥσπερ καὶ πρότερον.

408. Ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα ἐπῆλθον τὰ προειρημένα συμβάντα, ἥτοι τὰ Κερκυραϊκὰ καὶ τὰ Ποτιδαϊτικὰ καὶ ὅσα ἐχρησίμευσαν ὡς πρόφασις διὰ τὸν παρόντα πόλεμον. Ὅλα δὲ ταῦτα ὅσα οἱ Ἕλληνες ἔπραξαν πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὸν βάρβαρον ἐγένοντο εἰς πεντήκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Ξέρξου μέχρι τῆς ἀρχῆς τούτου τοῦ πολέμου ⁽¹⁾. Εἰς τὸ διάστημα τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν κατέστησαν μονιμωτέραν, καὶ αὐτοὶ ἐπροχώρησαν εἰς μέγαν βαθμὸν δυνάμεως. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι αἰσθανθέντες τοῦτο δὲν τοὺς ἐμπόδισαν εἰμὶ ἐπὶ μικρὸν, καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ

(1) Κυρίως ἀπὸ τῆς φυγῆς τοῦ Ξέρξου, 480, μέχρι τῆς ἐνάρξεως τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, 431 πρὸ Χριστοῦ, παρῆλθον ἔτη τεσσαράκοντα ἑννέα. Ἀλλὰ μεταξύ μιᾶς χρονολογίας καὶ ἑτέρας, οἱ Ἕλληνες συνείθιζον νᾶ ἀριθμῶσιν ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἀναχωρήσεως μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς ἀφίξεως. Τὸ χωρίον λοιπὸν καὶ κατὰ τὴν ἑκφρασιν καὶ κατὰ τὴν χρονολογίαν εἶναι ἀκριβές.

χρόνου ἡσύχαζον, ὄντες μὲν ὥς καὶ προτοῦ βραδεῖς εἰς τὸ νὰ ἐπιχειρῶσι πολέμους, ἐκτὸς ἐὰν ἡναγκάζοντο εἰς τοῦτο, κρατούμενοι δὲ ἐνίοτε καὶ ὑπὸ τῶν οἰκείων πολέμων· τέλος ὅμως ἡ δύναμις τῶν Ἀθηναίων, ἀρθεῖσα εἰς περιφανὲς σημεῖον, ἤπτετο ἤδη καὶ τῶν ἑαυτῶν συμμάχων. Τότε δὲ ἐξηντλήθη ἡ ὑπομονή των, καὶ ἐνόμισαν καθῆκόν των νὰ κινηθῶσι μετὰ πάσης σπουδῆς καὶ νὰ καθαιρέσωσι τὴν ἰσχὺν, ἐὰν δυνηθῶσιν, ἐπιχειροῦντες τὸν παρόντα πόλεμον. Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπεφάσισαν νὰ θεωρήσωσιν ὡς λελυμένας τὰς σπονδὰς καὶ τοὺς Ἀθηναίους ὡς ἀδικοῦντας. Πέμψαντες δὲ εἰς Δελφοὺς, ἐπηρώτων τὸν θεὸν ἐὰν ὁ πόλεμος ἤθελεν ἀποβῆ ὑπὲρ αὐτῶν. Ὁ δὲ θεὸς εἶπεν εἰς αὐτοὺς, ὡς λέγεται, ὅτι ἤθελον νικήσει ἐὰν ἐπολέμουν κατὰ κράτος, καὶ ὅτι αὐτὸς ἤθελεν ἔλθει εἰς ἀντίληψιν αὐτῶν εἴτε προσκαλούμενος εἴτε ἄκκλητος.

119. Προσκαλέσαντες λοιπὸν καὶ αὖθις τοὺς συμμάχους, ἠθέλησαν νὰ τοὺς συμβουλευθῶσιν ἐὰν ἔπρεπε νὰ πολεμήσωσιν. Ἐλθόντων δὲ τῶν πρέσβειων ἀπὸ τὰς συμμάχους πόλεις, καὶ συγκροτηθείσης συνελεύσεως, ἕκαστος εἶπεν ὅσα ἤθελε, κατηγοροῦντες οἱ περισσότεροι τοὺς Ἀθηναίους καὶ φρονοῦντες ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνῃ ὁ πόλεμος· ἀλλ' οἱ Κορίνθιοι, οἵτινες προηγουμένως εἶχον παρακαλέσει ἰδίᾳ ἐκάστην πόλιν νὰ ψηφίσῃ τὸν πόλεμον, φοβηθέντες μήπως εἰς αὐτὸ τὸ ἀναμεταξὺ καταστραφῇ ἡ Ποτίδαια, καὶ εὐρεθέντες τότε παρόντες, ἐπροχώρησαν τελευταῖοι καὶ εἶπον τὰ ἐξῆς.

120. «Τοὺς μὲν Λακεδαιμονίους, ὧ γενναῖοι σύμμαχοι, δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ αἰτιαθῶμεν ὅτι δὲν ἀπεφάσισαν καὶ αὐτοὶ τὸν πόλεμον, ἀφοῦ συνεκάλεσαν ἡμᾶς

σήμερον πρὸς τοῦτο· διότι οὕτω πρέπει οἱ ἀρχηγοί, τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντα ἐξ ἴσου καὶ ἀμερολήπτως διαχειριζόμενοι, νὰ φροντίζωσι τὰ μάλιστα περὶ τῶν κοινῶν, ἀφοῦ εἰς τὰς ἄλλας τιμὰς αὐτοὶ πρὸ πάντων προτιμῶνται. Ἐξ ἡμῶν δὲ ὅσοι μὲν συνανεμίγησαν καὶ ὠμίλησαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην διδαχῆς διὰ νὰ προφυλάττῳνται ἀπ' αὐτῶν· οἱ δὲ κατοικοῦντες τὴν μεσόγειον μᾶλλον ἢ τὰ παράλια πρέπει νὰ μάθωσιν ὅτι, ἐὰν δὲν βοηθήσωσι τοὺς παραλίους, δυσκολωτέρα ἔσεται εἰς αὐτοὺς ἡ ἐξαγωγή τῶν προϊόντων τῆς χώρας, καὶ ἡ εἰσαγωγή ἐκείνων ὅσα ἡ θάλασσα δίδει εἰς τὴν ἡπειρον. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ γίνωσι σήμερον κακοὶ κριταὶ τῶν λεγομένων, νομίζοντες ὅτι ταῦτα δὲν τοὺς ἐνδιαφέρουσιν, ἀλλὰ νὰ σκεφθῶσιν ὅτι, ἐὰν παραμελήσωσι τὰς παραλίους πόλεις, ὁ κίνδυνος θέλει προχωρήσει μέχρις αὐτῶν, καὶ ὅτι κατ' αὐτὴν τὴν στιγμήν πρέπει νὰ βουλευθῶσι τόσον περὶ ἑαυτῶν ὅσον καὶ περὶ τῶν ἄλλων. Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ διστάζωσι νὰ ἀνταλλάξωσι τὸν πόλεμον μὲ τὴν εἰρήνην. Διότι ἀνδρῶν μὲν φρονίμων ἴδιον εἶναι νὰ ἡσυχάζωσιν ἐφ' ὅσον δὲν ἀδικοῦνται· τῶν δὲ ἀνδρείων, ἅμα ἀδικηθῶσι, νὰ μεταβαίνωσιν ἐκ τῆς εἰρήνης εἰς τὸν πόλεμον, καὶ ἐν καιρῷ τῷ δέοντι νὰ ἐπανέρχωνται αὐθις ἐκ τοῦ πολέμου εἰς τὴν εἰρήνην· καὶ μήτε διὰ τὴν ἐν τῷ πολέμῳ εὐτυχίαν νὰ ἐπαίρωνται, μήτε νὰ ἀδικῶνται ἀρεσκόμενοι εἰς τὴν ἡσυχίαν τῆς εἰρήνης. Διότι καὶ ὁ χάριν τῆς ἡδονῆς φοβούμενος τοὺς κόπους, ἐὰν ἡσυχάζῃ ὅταν δὲν πρέπει, τάχιστα θέλει στερηθῇ τοῦ ἀταράχου βίου τοῦ ὁποίου φοβεῖται τὴν ἀπώλειαν· καὶ ὁ ἐπαιρόμενος διὰ τὰς εὐτυχίας τοῦ πολέμου, δὲν ἐνθυμεῖται ὅτι ἐπαίρεται ἔπαρσιν ἀπατηλὴν.

Διότι πολλαὶ ἐπιχειρήσεις κακαὶ, ἐπειδὴ οἱ ἐναντίοι ἔτυ-
χον μᾶλλον ἄβουλοι, κατωρθώθησαν· ἔτι δὲ περισσότε-
ραι, αἵτινες ἐφαίνοντο καλῶς ἐσκεμμένοι, τὸναντίον ἀ-
πέβησαν καταστρεπτικά. Οὐδεὶς ἐκτελεῖ ἐμπράκτως
μετὰ τῆς αὐτῆς πεποιθήσεως ὅσα ἐσυλλογίσθη· ἀλλ' ἀ-
φόβως μὲν συλλογίζομεθα, μετὰ φόβου δὲ καὶ ἐλλιπῶς
ἐπιλαμβάνομεθα τοῦ ἔργου.

121. Ἄ·Ημεῖς δὲ σήμερον ἐγείρομεν τὸν πόλεμον οὐ
μόνον διότι ἀδικούμεθα ἀλλὰ καὶ διότι ἔχομεν ἱκανὰ
παράπνοα· καὶ ἀφ' οὗ ἀνταποδώσωμεν τὰ ἴσα εἰς τοὺς Ἀ-
θηναίους, θέλομεν καταπαύσει αὐτὸν ἐν καιρῷ. Διὰ πολ-
λὰς αἰτίας εἶναι πιθανὸν νὰ νικήσωμεν· πρῶτον μὲν διότι
εἴμεθα πολυαριθμότεροι καὶ ἔχομεν ἐμπειρίαν πολεμικὴν,
ἔπειτα δὲ διότι πάντες ἀνεξαίρετως θὰ ἐκτελέσωμεν τὰ
παραγγελλόμενα. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ ναυτικόν, εἰς τὸ
ὁποῖον ὑπερτεροῦσι, θέλομεν ἐξοπλίσαι τοιοῦτο διὰ τῆς
ὑπαρχούσης εἰς ἕκαστον ἡμῶν περιουσίας καὶ διὰ τῶν
ἐν Δελφοῖς καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ χρημάτων. Θέλομεν κάμει δὲ
αὐτὸ τὸ δάνειον ἵνα δι' ἀδρότερου μισθοῦ προσελκύσω-
μεν εἰς τὸ μέρος μας τοὺς ξένους ναύτας αὐτῶν. Διότι ἡ
δύναμις τῶν Ἀθηναίων εἶναι μᾶλλον μισθωτὴ ἢ οἰκεία.
Ἡ δὲ ἡμετέρα θέλει εἶσθαι εἰς ὀλιγώτερον κίνδυνον ἐκ-
τεθειμένη, καθότι ἐρείδεται μᾶλλον ἐπὶ τῶν σωμάτων ἢ
ἐπὶ τῶν χρημάτων. Ἐὰν ἅπαξ νικηθῶσιν ἐν ναυμαχίᾳ,
κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καταβάλλονται. Ἐὰν δὲ ἡ ἀν-
τίστασις των παραταθῇ, θὰ λάβωμεν καιρὸν νὰ ἐξασκη-
θῶμεν περὶ τὰ ναυτικά· καὶ ὅταν ἐξισωθῶμεν κατὰ τὴν
ἐπιστήμην μὲ αὐτοὺς, θέλομεν βεβαίως τοὺς ὑπερβῇ κατὰ
τὴν εὐψυχίαν. Ὅ,τι ἡμεῖς ἔχομεν ἐκ φύσεως πλεονέκτη-
μα, ἐκεῖνοι δὲν δύνανται νὰ τὸ ἀπολαύσωσι διὰ τῆς δι-

δαχῆς. Ὅτι δὲ ἔχουσιν ἀνώτερον ὥς ἐκ τῆς ἐπιστήμης, ἡμεῖς πρέπει νὰ τὸ ἐκμηδενίσωμεν διὰ τῆς μελέτης. Χρήματα ὅσα ἀπαιτοῦνται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον θὰ τὰ φέρωμεν. Διότι ἤθελεν εἶσθαι δεινόν, ἐνῷ οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων δὲν ἀποκάνουσι πληρόντες διὰ τὴν δουλείαν των, νὰ μὴ δαπανήσωμεν ἡμεῖς ἐνῷ πρόκειται νὰ τιμωρήσωμεν τοὺς ἐχθροὺς μας, καὶ συγχρόνως νὰ σωθῶμεν ἡμεῖς αὐτοί, καὶ τέλος νὰ μὴ στερηθῶμεν τῶν ἀγαθῶν μας καὶ πάθωμεν ὅσα κακὰ ἔπαθον καὶ αὐτοί.

122. αἱ Ὑπάρχουσι δὲ εἰς ἡμᾶς καὶ ἄλλοι τρόποι πολέμου· νὰ παρακινήσωμεν τοὺς συμμάχους των εἰς ἀποστασίαν, ἥτις θέλει εἶσθαι ἔμμεσος ἀφαίρεσις τῶν προσόδων διὰ τῶν ὁποίων ἰσχύουσι· νὰ κατασκευάσωμεν ὀχυρώματα ἐπὶ τῆς χώρας των, καὶ ἄλλα διάφορα τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατόν σήμερον νὰ προῖδῃ τις. Διότι ὁ πόλεμος δὲν προβαίνει καθ' ὠρισμένους κανόνας, ἀλλ' αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπινόει τεχνάσματα κατὰ τὰς ἐκάστοτε περιστάσεις· τότε ὁ μὲν προσενεχθεὶς πρὸς αὐτὸν μετριοπαθῶς εἶναι ἀσφαλέστερος, ὁ δὲ παραφερθεὶς ὑπ' αὐτοῦ πράττει περισσότερα σφάλματα. Ἄς ἐνθυμώμεθα δὲ καὶ ὅτι ἐὰν ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἤριζε περὶ γῆς ὁρίων μετὰ ἰσοπάλων, ἤθελεν εἶσθαι ὑποφερτόν. Ἀλλὰ σήμερον οἱ Ἀθηναῖοι ὄντες εἰς κατὰστασιν νὰ πολεμήσωσι πρὸς σύμπαντας ἡμᾶς, εἰσὶν ἔτι μᾶλλον δυνατοὶ νὰ μᾶς πολεμήσωσι κατὰ πόλεις· ὥστε ἐὰν δὲν ἀπωθήσωμεν αὐτοὺς ἀπὸ κοινοῦ καὶ κατὰ ἔθνη καὶ κατὰ πόλεις ὁμοφώνως, θὰ μᾶς ὑποτάξωσιν ἀπόνως εὐρίσκοντες ἡμᾶς διηρημένους. Καὶ ἡ ἥττα ἡμῶν, λέξις τρομερὰ εἰς τὴν ἀκοήν, μάθετε ὅτι δὲν θέλει ἐπιφέρει ἄλλο τι ἢ τὴν ἐντελῆ δουλείαν· ὅπερ καὶ μόνον διὰ τοῦ λόγου νὰ ὑπο-

τεθῆ εἶναι αἰσχρὸν διὰ τὴν Πελοπόννησον, καὶ πόλεις τοσαῦται νὰ φέρωσι τὸν ζυγὸν μιᾶς. Ἐὰν ὅμως συμβῇ τοῦτο, θὰ φανῶμεν ὅτι ἢ δικαίως πάσχομεν, ἢ διὰ δειλίαν ἀνεχόμεθα τὰ παθήματα, καὶ θὰ δειχθῶμεν κατώτεροι τῶν πατέρων ἡμῶν, οἵτινες ἠλευθέρωσαν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοὺς Πέρσας· ἡμεῖς δὲ οὔτε ἡμῶν αὐτῶν τὴν ἐλευθερίαν ἐξασφαλίζομεν, ἀλλ' ἀφίνομεν μίαν πόλιν νὰ ἐγκατασταθῇ ὡς τύραννος, καὶ τοὶ ἀξιούμεν νὰ καταλύωμεν ἐκείνους οἵτινες εἶναι τύραννοι εἰς μίαν πόλιν. Ἀγνοοῦμεν ὅτι ὁ τοιοῦτος τρόπος ἡμῶν μετέχει τριῶν μεγίστων σφαλμάτων, τῆς ἀσυνεσίας, τῆς δειλίας, καὶ τῆς ἀμελείας. Καὶ βεβαίως οὐχὶ ἀποφυγόντες ταῦτα προσέβητε εἰς τὴν τοσοῦτον βλαπτικὴν διὰ τοὺς πλείστους ἀνθρώπους καταφρόνησιν, ἥτις, διότι ἀπεπλάνησε πολλοὺς, μετωνομάσθη διὰ τοῦ ἐναντίου ὀνόματος ἀφροσύνη.

123. «Πρὸς τί λοιπὸν νὰ αἰτιώμεθα τὲ προγενέστερα μακρότερον παρ' ὅσον συμφέρει εἰς τὰ παρόντα; Χάριν τῶν μελλόντων πρέπει νὰ ταλαιπωρηθῶμεν καὶ νὰ ὑποστηρίξωμεν τὰ παρόντα· διότι μᾶς ἐδίδαξαν οἱ πατέρες μας ὅτι πρέπει διὰ πόνων νὰ κτώμεθα τὴν ἐκ τῶν κατωρθωμάτων ἡμῶν δόξαν· μὴ μεταβάλλετε τὸ ἔθος τοῦτο ἐὰν σήμερον ὑπερέχετε ὀλίγον κατὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν (διότι δὲν ἤθελεν εἶσθαι δίκαιον, ὅσα ὑπὸ ἀπορίας ἐκτῆθησαν, νὰ ἀπολεσθῶσι διὰ τῆς εὐπορίας), ἀλλὰ πρέπει εὐθαρσῶς νὰ κινηθῶμεν πρὸς πόλεμον διὰ πολλὰς αἰτίας, πρῶτον μὲν διότι τὸ διέταξε διὰ τοῦ χρηστηρίου ὁ θεὸς ὅστις ὑπεσχέθη νὰ μᾶς βοηθήσῃ, ἔπειτα δὲ διότι ἡ ἐπίλοιπος Ἑλλάς θέλει συναγωνισθῇ ὑπὸ φόβου ἢ ὑπὸ συμφέροντος καὶ τέλος διότι δὲν λύετε

σεῖς πρῶτοι σπονδὰς τὰς ὁποίας καὶ αὐτὸς ὁ θεὸς, διατάττων ὑμᾶς νὰ πολεμήσετε, θεωρεῖ παραβίασθεις, ἀλλὰ μᾶλλον τιμωρεῖτε τὴν παραβίαν τῶν. Διότι λύουσιν αὐτὰς ὅχι οἱ ἀμυνόμενοι, ἀλλ' οἱ πρῶτοι παραβιάζοντες.

124. Ἄντε ἀφοῦ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν φαίνεται εὐνοϊκὸς εἰς ὑμᾶς ὁ πόλεμος, καὶ ἡμεῖς παρακινουμένους εἰς τοῦτο ἀπὸ κοινοῦ, ἐπειδὴ εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι συμφέρει καὶ εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τοὺς ιδιώτας, μὴ βραδύνετε νὰ βοηθήσετε τοὺς Ποτιδαίτας, ὄντας Δωριεῖς καὶ ὑπὸ Ἰώνων πολιορκουμένους (ὅπερ ἀντίθετον τοῦ ἄλλοτε συμβαίνοντος), καὶ νὰ ἐπιδιώξετε τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἄλλων, καθότι δὲν εἶναι δίκαιον ἕνεκα τοῦ ἀναποφασίστου ὑμῶν ἄλλοι μὲν νὰ ἔχουν πάθει ἤδη, ἄλλοι δὲ νὰ κινδυνεύωσι νὰ πάθωσι μετ' ὀλίγον τὰ αὐτὰ, ἐὰν μάλιστα γίνῃ γνωστὸν ὅτι συνήλθομεν μὲν, δὲν τολμῶμεν ὁμῶς νὰ δώσωμεν βοήθειαν. Θεωροῦντες λοιπὸν, ὧς ἄνδρες σύμμαχοι, τὸ κρίσιμον τῶν περιστάσεων εἰς ἃς εὐρισκόμεθα, καὶ προσέτι τὴν σπουδαιότητα τῶν λόγων ἡμῶν, ψηφίσατε τὸν πόλεμον, μὴ φοβούμενοι τὸ στιγμιαῖον δεινόν, ἀλλὰ ποθοῦντες τὴν ἀπ' αὐτοῦ μέλλουσαν νὰ προκύψῃ διαρκὴ εἰρήνην· διότι διὰ μὲν τοῦ πολέμου ἔτι μᾶλλον στερεοῦται ἡ εἰρήνη, διὰ δὲ τῆς ἡσυχίας δὲν ἀποτρέπεται ὁ πόλεμος. Οὕτω λοιπὸν πεπεισμένοι ὅτι ἡ πόλις ἥτις ἐγκατέστη ὡς τύραννος ἐν μέσῳ τῆς Ἑλλάδος μᾶς ἀπειλεῖ ὅλους ὁμοίως, ἀφοῦ ἄρχει ἤδη ἐπὶ τῶν μὲν, διανοεῖται δὲ νὰ ἄρξῃ ἐπὶ τῶν δὲ, ἃς βαδίσωμεν διὰ νὰ τὴν ὑποτάξωμεν. Καὶ τοῦ λοιποῦ ἡμεῖς μὲν ἃς ζῶμεν ἀκινδύνως, τοὺς δὲ σήμερον δεδου-

λωμένους Ἑλληνας ἃς ἐλευθερώσωμεν.» Καὶ τοιαῦτα μὲν εἶπον οἱ Κορίνθιοι.

125. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι, ἀφοῦ ἤκουσαν τὴν γνώμην ἀπάντων, προσεκάλεσαν νὰ ψηφίσωσιν ὅλοι οἱ παρόντες σύμμαχοι, αἱ μεγάλαι πόλεις καθὼς καὶ αἱ μικραί· καὶ ἡ πλειοψηφία ἀπεφάνθη ὑπὲρ τοῦ πολέμου. Τούτου ἀποφασισθέντος, εὐθὺς μὲν ἦτο ἀδύνατον νὰ τὸν ἐπιχειρήσωσι καθότι ἦσαν ἀπαράσκευοι, ἀπεφάσισαν δὲ νὰ παράσχῃ ἕκαστος ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀναβολῆς ὅ,τι ἡδύνατο. Διὰ νὰ ἐτοιμάσωσιν ὅμως ὅσα ἐχρειάζοντο δὲν κατέτριψαν μὲν ὀλόκληρον ἑνιαυτὸν, ἀλλ' ὀλίγον τι ὑπελείπετο ὅταν εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἤρχισαν τὸν πόλεμον φανερώς.

126. Εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα ἐπρεσβεύοντο πρὸς τοὺς Ἀθηναίους παραπονούμενοι κατ' αὐτῶν ὅπως ἔχωσι δικαιότεραν πρόφασιν πολέμου ἢ ἂν δὲν εἰσηκούοντο. Καὶ πρῶτον μὲν ἔπεμψαν πρέσβεις οἱ Λακεδαιμόνιοι ζητοῦντες παρὰ τῶν Ἀθηναίων νὰ ἀποτινάξωσι τὸ ἄγος τῆς θεᾶς· τὸ δὲ ἄγος τοῦτο ἦτο τὸ ἐξῆς. Ὑπῆρχεν εἰς Ἀθήνας ἀνὴρ Ὀλυμπιονίκης, ὀνόματι Κύλων, ἐξ οἰκογενείας ἀρχαίας, εὐγενοῦς καὶ ἰσχυρᾶς. Οὗτος ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Θεαγένους, ἀνδρὸς Μεγαρέως, ὅστις κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἦτο τύραννος τῶν Μεγάρων. Ἡμέραν τινὰ καθ' ἣν ὁ Κύλων ἠρώτα τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, τὸ μαντεῖον εἶπεν εἰς αὐτὸν νὰ καταλάβῃ τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν μεγίστην ἐορτὴν τοῦ Διὸς. Ὁ Κύλων, λαβὼν δυνάμεις παρὰ τοῦ Θεαγένους καὶ καταπείσας τοὺς φίλους, ὅταν ἐπῆλθον τὰ ἐν Πελοποννήσῳ Ὀλύμπια, κατέλαβε τὴν ἀκρόπολιν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ἐγκατασταθῇ ὡς τύραννος, νομίσας ὅτι ἡ

έορτή εκείνη ἦτο ἡ μεγίστη τοῦ Διὸς, καὶ ὅτι προσῆκε
κάπως εἰς αὐτὸν ὡς νικήσαντα εἰς τὰ Ὀλύμπια ⁽¹⁾. Ἐὰν
ὁ χρησμὸς ὑπενόει τὴν μεγάλην έορτὴν ἐν τῇ Ἀττικῇ
ἢ ἀλλαχοῦ, οὔτε ἐνόησεν οὔτε τὸ μαντεῖον ἐδήλωσε
(διότι τελοῦνται ἐπίσης ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἔξω τῆς
πόλεως τὰ Διάσια, ἅτινα καλοῦνται μεγίστη έορτὴ τοῦ
Μειλιχίου Διὸς, κατὰ τὴν ὁποίαν πανδημεὶ θυσιάζουσιν,
οἱ πλεῖστοι ὅμως ὄχι ἱερεῖα, ἀλλὰ θύματα ἐπιχώρια ⁽²⁾.
νομίσας δὲ ὁ Κύλων ὅτι ὀρθῶς ἐνόησε τὸν χρησμὸν, ἐπε-
χείρησε τὸ ἔργον. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι, μαθόντες τὰ γι-
νόμενα, προσέδραμον πανδημεὶ ἐκ τῶν ἀγρῶν κατ' αὐ-
τῶν, καὶ περικυκλώσαντες ἐπολέμουν. Παρερχομένου δὲ
τοῦ χρόνου, οἱ Ἀθηναῖοι βαρυνθέντες διὰ τὴν πολιορκίαν,
ἀπῆλθον οἱ περισσότεροι, ἀναθέσαντες εἰς τοὺς ἐννέα
ἄρχοντας τὴν φύλαξιν τῆς ἀκροπόλεως καὶ δόντες εἰς
αὐτοὺς πᾶσαν πληρεξουσιότητα νὰ διαθέσωσι τὰ πράγ-
ματα ὅπως νομίσωσι καλλίτερον· τότε δὲ τὰς πλειο-
τέρας πολιτικὰς ὑποθέσεις διεξῆγον οἱ ἐννέα ἄρχοντες.
Οἱ δὲ μετὰ τοῦ Κύλωνος πολιορκούμενοι πολὺ ὑπέφερον
ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν τροφίμων καὶ τοῦ ὕδατος. Ὁ
μὲν λοιπὸν Κύλων καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἀποδιδράσκουσιν·
οἱ δὲ ἄλλοι, ἐπειδὴ ἐπιέζοντο, καὶ τινες μάλιστα ἀπέ-
θνησκον τῆς πείνης, ἐκάθισαν ὡς ἰκέται εἰς τὸν ἐν τῇ
ἀκροπόλει βωμόν. Ἀναστήσαντες αὐτοὺς οἱ ἐπιτετραμ-

(1) Ἡ ἀπόπειρα αὕτη τοῦ Κύλωνος ἔνα καταλάβῃ τὴν τυ-
ραννίαν τῶν Ἀθηνῶν ἐγένετο τῷ 612 π. X., ἥτοι πεντηκον-
ταδύο ἔτη πρὶν ὁ Πεισίστρατος ἐκτελέσῃ τὸ αὐτὸ σχέδιον.

(2) Κατὰ τὸν Σχολιαστὴν οἱ πτωχοὶ προσέφερον πλακοῦν-
τια ἔχοντα σχήματα ζώων, ἐνῶ οἱ πλούτιοι προσέφερον κα-
θαυτὸ θύματα.

μένοι τὴν φύλαξίν των Ἀθηναῖοι, ὅταν τοὺς εἶδον ἀπο-
θνήσκοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ ἀπαγαγόντες ἐπὶ τῇ ὑποσχέ-
σει ὅτι παντάπασιν δὲν ἤθελον τοὺς κακοποιήσῃ, τοὺς
ἀπέκτειναν· ἐν παρόδῳ δὲ ἐφόνευσαν καὶ τινὰς καθημέ-
ρους ἐπὶ τῶν βωμῶν τῶν σεμνῶν θεῶν ⁽¹⁾. Ἔνεκα τού-
του καὶ ἐκεῖνοι ἐκαλοῦντο ἐναγεῖς καὶ ἀλιτῆριοι πρὸς τὴν
θεάν, καὶ οἱ ἐξ ἐκείνων καταγόμενοι. Ἐδίδωξαν λοιπὸν τοὺς
ἐναγεῖς τούτους οἱ Ἀθηναῖοι ⁽²⁾· ἐδίωξε δὲ αὐτοὺς ὕστερον
καὶ ὁ Λακεδαιμόνιος Κλεομένης μετὰ τῶν στασιαζόντων
Ἀθηναίων· ἐδίωκον δὲ οὐ μόνον τοὺς ζῶντας, ἀλλὰ καὶ τὰ
ὅσα τῶν ἀποθανόντων ἐκθάπτοντες ἔρριπτον ἐξω τῶν συ-
νόρων. Ἐπέστρεψαν ὅμως βραδύτερον οἱ ἐκδιωχθέντες, καὶ
οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς τὴν πόλιν ⁽³⁾.

127. Τοῦτο λοιπὸν τὸ ἄγος ἐκέλευον οἱ Λακεδαιμό-
νιοι νὰ ἀποτινάξωσι, πρῶτον μὲν διὰ νὰ ἐξιλεωθῶσιν
δῆθεν οἱ θεοὶ, δεύτερον δὲ διότι ἐγίνωσκον ὅτι Περικλῆς
ὁ Ξανθίππου ἐνείχετο εἰς τοῦτο μητρόθεν, καὶ διότι ἐνό-
μιζον ὅτι ἐκπεσόντος αὐτοῦ, εὐκολώτερον ἤθελον ἐπι-
τύχει εἰς τὰς μετὰ τῶν Ἀθηναίων ὑποθέσεις των. Ναὶ
μὲν δὲν ἤλπιζον τόσον τὴν ἐξορίαν του, ἤλπιζον ὅμως
νὰ διεγείρωσι κατ' αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν τὴν κατακραυγὴν

(1) Τῶν Εὐμενίδων ἢ Ἐρινύων τῶν ὁποίων ὁ βωμὸς εὐρί-
σκετο εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ἀκροπόλεως.

(2) Ὅταν κατατρυχόμενοι ὑπὸ τοῦ λοιμοῦ προσεκάλεσαν ἐκ
τῆς Κρήτης τὸν μάντιν Ἐπιμενίδην, ὅστις διέταξε τὸν καθα-
ρισμὸν τῆς πόλεως.

(3) Πρόκειται ἰδῶς περὶ τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῶν Ἀλ-
κμαιονιδῶν ἧς ὁ ἀρχηγὸς Μεγακλῆς ἦτο πρῶτος ἀρχων ἢ ἐ-
πώνυμος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀποπερας τοῦ Κύλωνος, καὶ
τοῦ ὁποίου ἡ ἀνεψιὰ Ἀγαρίστη ἦτο μήτηρ τοῦ Περικλέους.

ὅτι ὁ πόλεμος ἐγένετο ἐν μέρει διὰ τὴν συμφορὰν τοῦ· διότι, ὢν δυνατώτατος πάντων τῶν ἄλλων καὶ ἄγων τὴν πολιτείαν, ἠναντιοῦτο εἰς πάντα πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἐμποδίζων νὰ ἐνδώσωσιν εἰς αὐτοὺς καὶ ἐξορμῶν τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὸν πόλεμον.

128. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐζήτουν παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων νὰ καθαρισθῶσι καὶ οὗτοι ἀπὸ τοῦ ἄγους τοῦ Ταινάρου, διότι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀνεγείραντές ποτε ἐκ τοῦ ἐν τῷ Ταινάρῳ ἱεροῦ τοῦ Ποσειδῶνος τοὺς ἱκέτας τῶν Βελώτων· τοὺς ἀπήγαγον καὶ τοὺς ἀπέκτειναν· νομίζουσι μάλιστα ὅτι ἔνεκα τούτου τοῖς συνέβη ὁ μέγας σεισμός ἐν Σπάρτῃ. Ἐκέλευον ἐπίσης αὐτοὺς νὰ καθαρισθῶσι καὶ ἀπὸ τὸ ἄγος τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς, ὅπερ ἦτο τὸ ἐξῆς. Ὄταν ὁ Λακεδαιμόνιος Πausanίας, ἀνακληθεὶς ἀπὸ τῆς ἐν Ἑλλησπόντῳ ἀρχῆς, ἐκρίθη ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀπελύθη, θέσιν μὲν δημοσίαν δὲν τῷ ἐνεπιστεύθησαν, αὐτὸς ὁμῶς ἰδίᾳ λαβὼν τριήρη Ἑρμιονίδα, ἄνευ τῆς ἀδείας τῶν Λακεδαιμονίων φθάνει εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, προφασίζόμενος μὲν τὸν Ἑλληνικὸν πόλεμον, πράγματι δὲ θέλων νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς ραδιουργίας τὰς ὁποίας εἶχεν ἤδη συνδέσει μετὰ τοῦ βασιλέως ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ καταλάβῃ τὴν ἐλληνικὴν ἀρχήν. Ἰδοὺ δὲ ἡ πρώτη ἐκδούλευσις ἦν προσέφερεν εἰς τὸν βασιλέα, καὶ ἡ ἀρχὴ ὅλης τῆς ραδιουργίας ἦν ἕκαμε. Κυριεύσας τὸ Βυζάντιον κατὰ τὴν πρώτην του ἐκστρατείαν μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς Κύπρου ἀναχώρησιν (διότι κατεῖχον αὐτὸ οἱ Μῆδοι, καὶ ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ αἰχμαλωτευθέντων τινὲς ἦσαν συγγενεῖς καὶ σύμμαχοι τοῦ βασιλέως), ὅσους ἔλαβε πέμπει αὐτοὺς εἰς τὸν βασιλέα ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἄλλων συμμάχων, προφασισθεὶς ὅτι ἀπέδρασαν. Ταῦτα ἔπραττεν ἐκ συνεννοή-

σεως μετὰ τοῦ Γογγύλου τοῦ Ἑρετριέως, εἰς τὸν ὁποῖον ἐνεπιστεύθη καὶ τὸ Βυζάντιον καὶ τοὺς αἰχμαλώτους. Ἐπεμψε δὲ καὶ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν βασιλέα διὰ τοῦ Γογγύλου ἐν τῇ ὁποίᾳ ἔγραφε τὰ ἐξῆς «Παυσανίας, ὁ ἡγεμὼν τῆς Σπάρτης, θέλων νὰ χαρισθῇ πρὸς σέ, σοὶ πέμπει τούτους τοὺς ὁποίους ἡχμαλώτευσεν ἐν τῷ πολέμῳ, καὶ εἶμαι διατεθειμένος, ἐάν ἐπιδοκιμάζῃς καὶ σὺ, νὰ νυμφευθῶ τὴν σὴν θυγατέρα, καὶ νὰ καταστήσω ὑποχείριόν σου τὴν Σπάρτην καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Νομίζω δὲ ὅτι δύναμαι νὰ πράξω ταῦτα μετὰ σοῦ συνεννοούμενος. Ἐάν λοιπὸν σοὶ ἀρέσκη τι ἐκ τούτων, πέμπε πρὸς τὴν θάλασσαν ἄνδρα πιστὸν, διὰ τοῦ ὁποίου νὰ ἀνταποκρινώμεθα τοῦ λοιποῦ.»

129. Ταῦτα ἔγραφεν ἡ ἐπιστολή. Ὁ δὲ Ξέρξης εὐχαριστήθη τὰ μέγιστα δι' αὐτήν, καὶ ἀποστέλλει πρὸς τὴν θάλασσαν Ἀρτάβαζον τὸν Φαρνάκου, κελεύων αὐτὸν νὰ ἀναλάβῃ τὴν σατραπείαν τοῦ Δασκυλίου, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Μεγαβάτου ὅστις ἤρχε πρότερον, καὶ ἀναθέτων νὰ πέμψῃ τάχιστα ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Παυσανίαν εἰς Βυζάντιον, καὶ νὰ ἐπιδείξῃ τὴν σφραγίδά· ἐάν δὲ ὁ Παυσανίας τῷ παραγγείλῃ τι σχετικὸν πρὸς τὰς ιδίας του ὑποθέσεις, νὰ τὸ ἐκτελέσῃ μετὰ μεγίστου ζήλου καὶ πιστότατα. Ὁ δὲ Ἀρτάβαζος ἀφικόμενος, καὶ τὰ ἄλλα ἐξετέλεσεν ὅπως παρηγγέλθη, καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἔπεμψε. Περιεῖχε δὲ αὕτη τὴν ἐξῆς ἀπόκρισιν. «Τάδε λέγει Παυσανία ὁ βασιλεὺς Ξέρξης· καὶ ἡ διάσωσις τῶν ἀνδρῶν τοὺς ὁποίους λαβὼν ἐν Βυζαντίῳ μοὶ ἔπεμψας ἐκ τῆς ἀντιπέραν θαλάσσης εἶναι εὐεργεσία ἣτις θέλει μένει ἐσαεὶ ἀναγεγραμμένη εἰς τὸν ἡμέτερον οἶκον, καὶ οἱ ἀπὸ σοῦ λόγοι εἰσὶν ἀρεστοὶ εἰς ἐμέ. Μὴ σε σταματᾷ μήτε ἡμέρα

μήτε νύξ, ὥστε νὰ ἀναλάβῃς τὴν ἐκπλήρωσιν ἐκείνων τὰ ὅποια μοὶ ὑπεσχέθης· μή σε κωλύσῃ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου θάπανη, μήτε στρατοῦ πλῆθος, ὅπου ἤθελε θεωρηθῇ ἀναγκαία ἡ παρουσία αὐτοῦ· ἀλλὰ μετ' Ἀρταβάζου ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, ὃν σοὶ ἔπεμψα, συνεννοοῦ μετὰ θάρρους περὶ τῶν ἐμῶν καὶ τῶν σῶν ὑποθέσεων καὶ κανόνισον αὐτὰς διὰ τρόπου καλλίστου καὶ ὠφελιμωτάτου εἰς ἀμφοτέρους.»

130. Λαβὼν ὁ Πausanίας τὰ γράμματα ταῦτα, καὶ ἔχων ἤδη κεκτημένην μεγίστην ὑπόληψιν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἔνεκα τῆς ἐν Πλαταιαῖς στρατηγίας του, τότε ἐπήρθη πολὺ περισσότερον, καὶ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ζῇ κατὰ τοὺς καθεστῶτας τρόπους, ἀλλ' ἐνδυθεὶς μηδικὴν στολὴν ἐξήρχετο τοῦ Βυζαντίου, καὶ διέτρεχε τὴν Θράκην δορυφορούμενος ὑπὸ Μήδων καὶ Αἰγυπτίων. Ἡ τράπεζά του παρετίθετο κατὰ τὸν περσικὸν τρόπον, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ κρύπτῃ τὴν σκέψιν του, ἀλλὰ δι' ἀσημάντων ἔργων προεδήλου ὅσα ἐμελέτα νὰ πράξῃ κατόπιν μεγάλα. Δυσπρόσιτον καθίστα ἑαυτὸν καὶ τοσοῦτον ὀργίλως καὶ ὑπερηφάνως ἐφέρετο πρὸς πάντας ὁμοίως, ὥστε οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ τὸν πλησιάσῃ· διὰ τοῦτο ὅχι ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ μεταβῶσιν οἱ σύμμαχοι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.

131. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι μαθόντες ταῦτα, ὅπως ἔπραξαν τὸ πρῶτον, ἀνεκάλεσαν αὐτὸν καὶ πάλιν διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας ὅταν ἐξέπλευσεν ἐκ δευτέρου μετὰ τῆς Ἑρμιονίδος νηὸς, ἄνευ τῆς ἀδείας αὐτῶν. Ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων νὰ φύγῃ ἐκ τοῦ ἐκπολιορκηθέντος Βυζαντίου, εἰς μὲν τὴν Σπάρτην δὲν ἐπέστρεψεν, ἐγκατασταθεὶς δὲ εἰς τὰς ἐν Τρωάδι Κολωνάς, κατηγγέλθη εἰς

τοὺς Λακεδαιμονίους ὥς συνεννοούμενος μετὰ τῶν βαρβάρων, καὶ ὅτι ὄχι ἐπ' ἀγαθῷ παρέτεινε τὴν ἐκεῖ διαμονήν του. Τότε δὲν ἀνέβαλον ἐπὶ πλέον, ἀλλὰ πέμψαντες οἱ Ἑφοροὶ κήρυκα καὶ σκυτάλην, τὸν διέταξαν νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν κήρυκα, εἰδεμὴ, πόλεμον θὰ ἐκήρυττον κατ' αὐτοῦ οἱ Σπαρτιᾶται. Ὁ δὲ θέλων νὰ μὴ φανῇ ὑποπτος, καὶ πιστεύων ὅτι διὰ χρημάτων ἤθελε δυνηθῇ νὰ διαλύσῃ τὴν κατηγορίαν, ἐπέστρεψε καὶ ἐκ δευτέρου εἰς τὴν Σπάρτην. Καὶ πρῶτον μὲν ῥίπτεται εἰς τὴν εἰρκτὴν ὑπὸ τῶν Ἑφόρων (ἔξεστι δὲ τοῖς Ἑφόροις νὰ πράττωσι τοῦτο κατὰ τοῦ βασιλέως), ἔπειτα δὲ ἐπέτυχε τὴν ἀποφυλάκισίν του προσφερθεὶς νὰ ἀπολογηθῇ πρὸς ἐκείνους οἷτινες ἤθελον τὸν κατηγορήσει.

132. Καὶ φανερόν μὲν σημεῖον δὲν εἶχον μῆτε οἱ Σπαρτιᾶται, μῆτε οἱ ἐχθροὶ, μῆτε ἡ πόλις ὅλη εἰς τὸ ὁποῖον βασιζόμενοι νὰ τιμωρήσωσιν ἄνδρα καταγόμενον ἐκ γένους βασιλικοῦ καὶ περιβεβλημένον τότε διὰ τιμητικοῦ ἀξιώματος (διότι ἐπετρόπευε τὸν υἱὸν τοῦ Λεωνίδου, τὸν νεαρόν βασιλέα Πλείσταρχον, τοῦ ὁποίου ἦτο ἐξάδελφος ⁽¹⁾). Ἐν τούτοις διὰ τὰς παρανομίας του καὶ τὴν μίμησιν τῶν βαρβαρικῶν συνηθειῶν, πολλὰς παρεῖχεν ὑποψίας ὅτι ἤθελε νὰ ὑψωθῇ πλείοτερον τῆς παρούσης του καταστάσεως. Ἀνεσκόπησαν τὴν παρελθοῦσαν αὐτοῦ διαγωγὴν διὰ νὰ εὕρωσιν ἐὰν παρεξεστράπη που ἀπὸ τῶν καθεστώτων νομίμων, καὶ ἐνθυμήθησαν ὅτι ἄλλοτε, ἐπὶ τοῦ τρίποδος τὸν ὁποῖον ἀνέθεσαν οἱ Ἕλληνες εἰς τοὺς Δελφοὺς ὥς ἀκροθίνιον τῶν ἀπὸ τῶν Μή-

(1) Κλεόμβροτος, ὁ πατὴρ τοῦ Πausανίου, καὶ Λεωνίδας, ὁ πατὴρ τοῦ Πλείστάρχου, ἦσαν ἀδελφοί.

δων ληφθέντων λαφύρων, ἐτόλμησε νὰ ἐπιγράψῃ αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ ἐξῆς ἐλεγειακὸν δίστιχον.

Παυσανίας, Ἑλλήνων ἀρχηγὸς, ἀφοῦ κατέστρεψε τὸν στρατὸν τῶν Μήδων, ἀνέθηκεν εἰς τὸν Φοῖβον τὸ μνημεῖον τοῦτο.

Τὸ ἐλεγεῖον λοιπὸν τοῦτο ἐξήλειψαν ἀμέσως ἀπὸ τοῦ τρίποδος καὶ ἐπέγραψαν ὀνομαστὶ τὰς πόλεις, ὅσαι συγκαταστρέψασαι τὸν βάρβαρον ἔστησαν τὸ ἀνάθημα. Ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ Παυσανίου κατελογίσθη ὡς ἔγκλημα, καὶ εἰς τὴν κατάστασιν εἰς ἣν εὕρισκετο εὕρισκον αὐτὴν λῖαν σύμφωνον πρὸς τοὺς παρόντας σκοπούς του. "Εμὰθον δὲ ὅτι καὶ μὲ τοὺς Εἰλωτας εἶχε συνεννοήσεις. Καὶ τοῦτο ἦτο ἀληθές. Διότι ὑπέσχετο εἰς αὐτοὺς ἐλευθερίαν καὶ ἰσότητα, ἐὰν συναπεστάτουν μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐβόηθουν εἰς ὅλα του τὰ σχέδια. Ἐν τούτοις, μὲ ὅλας τὰς μὲνύσεις τινῶν ἀξιοπίστων Εἰλώτων, δὲν ἐνόμισαν εὐλογον νὰ νεωτερίσωσι πρὸς αὐτὸν, ἀλλ' ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὸν τρόπον ὅστις ἐπεκράτει παρ' αὐτοῖς, νὰ μὴ σπεύδωσι νὰ ἐκφέρωσι καταδικαστικὴν ἀπόφασιν κατ' ἀνδρὸς Σπαρτιάτου ἄνευ ἀναμφισβητήτων ἀποδείξεων. Ἀλλὰ τέλος, ὁ μέλλων νὰ κομίσῃ τὰς τελευταίας αὐτοῦ ἐπιστολάς πρὸς τὸν Ἀρτάβαζον, Ἀργίλιός τις, ὅστις ἄλλοτε παῖς ὢν ἠγαπᾶτο πολὺ παρὰ τοῦ Παυσανίου καὶ τότε ἦτο ἐμπεπιστευμένος αὐτοῦ, ἐγένετο, ὡς λέγουσι, μὴνυτὴς του· φοβηθεὶς οὗτος ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει ὅτι οὐδεὶς τῶν προαποσταλέντων ἐπέστρεψεν ὀπίσω, καὶ παραποιήσας τὰς σφραγίδας, ἵνα μὴ ἀνακαλυφθῇ ἐὰν ἠπατᾶτο εἰς τὰς ὑπονοίας του, ἢ ἐὰν ὁ Παυσανίας ἐζήτει νὰ τῷ ἐπιστραφῶσιν αἱ ἐπιστολαὶ διὰ νὰ ἐπιφέρῃ μεταβολὴν τινὰ εἰς τὰ γραφόμενα, ἀποσφραγίζει αὐτάς

ὑποπτευόμενος ὅτι περείχετό τι κατ' αὐτοῦ ἐν αὐταῖς, καὶ εὗρεν ὅτι διετάττετο ἡ θανάτωσίς του.

133. Τότε πλέον οἱ Ἐφοροὶ δείξαντος αὐτοῦ τὰ γράμματα ἐπίστευσαν περισσότερον, θελήσαντες δὲ νὰ γίνωσι καὶ αὐτήκοοι τῶν λόγων τοῦ Πausανίου περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, συνεφώνησαν μετὰ τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου νὰ μεταβῇ ὡς ἐκέτης εἰς τὸ Ταίναρον καὶ νὰ ἐγείρῃ ἐκεῖ καλύβην χωριζομένην εἰς δύο διὰ διαφράγματος, εἰς τὸ ἐν μέρος τῆς ὁποίας ἔκρυψε τινὰς τῶν Ἐφόρων· ἐλθόντος δὲ πρὸς αὐτὸν τοῦ Πausανίου καὶ ἐρωτῶντος τὴν αἰτίαν τῆς ἐκτείας, οἱ Ἐφοροὶ ἤκουσαν τὰ πάντα σαφῶς. Ὁ μὲν Ἀργίλιος ἐμέμφετο τοῦ Πausανίου δι' ὅσα ἔγραψε περὶ αὐτοῦ, τῷ διηγήθη λεπτομερῶς ὅλα τὰ καθέκαστα, τῷ εἶπεν ὅτι οὐδέποτε τὸν ἐνοχοποίησε κατὰ τὰς πρὸς τὸν βασιλέα ἀποστολάς του, καὶ ἐν τούτοις κατεδικάζετο νὰ θανατωθῇ ὡς καὶ οἱ ἄλλοι ἀπεσταλμένοι· ὁ δὲ Πausανίας συνωμολόγει τὴν ἀλήθειαν τούτων, καὶ παρεκάλει τὸν Ἀργίλιον νὰ μὴ ὀργισθῇ διὰ τὰ συμβαίνοντα, ἀλλὰ νὰ πεισθῇ καὶ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ ἱεροῦ, βιάζων αὐτὸν νὰ ἀναχωρήσῃ ὡς τάχιστα καὶ νὰ μὴ διακωλύῃ τὰ πραττόμενα.

134. Οἱ Ἐφοροὶ ἀκούσαντες ταῦτα ἀκριβῶς, τότε μὲν ἀπῆλθον, πεισθέντες δὲ πλέον περὶ τῆς ἐνοχῆς του προητοιμάσαν τὴν ἐν τῇ πόλει σύλληψίν του. Λέγεται δὲ ὅτι ἐνῷ ἔμελλε νὰ συλληφθῇ ἐν τῇ ὁδῷ, ἅμα εἶδε τὸ πρόσωπον ἑνὸς ἐκ τῶν προσερχομένων Ἐφόρων, ἐμάντευσε τὴν αἰτίαν τῆς ἐλεύσεώς των, καὶ ὅτι εἰς ἓν νεῦμα ἀδιόρατον ὅπερ μετεχειρίσθη εἰς ἄλλος, νεύσας ἔνεκα εὐμενείας, ἔδραμε καὶ κατέφυγεν εἰς τὸ ἱερόν τῆς Χαλκιοίκου· ἦτο δὲ πλησίον τὸ τέμενος. Καὶ διὰ νὰ μὴ τα-

λαιπωρῆται ὑπαίθριος, εἰσῆλθεν εἰς ὄχι μέγα οἶκημα, ὅπερ ἦτο ἐξάρτημα τοῦ ἱεροῦ, καὶ ἡσύχαζεν. Οἱ δὲ Ἐ-φοροὶ κατ' ἐκείνην μὲν τὴν στιγμήν δὲν ἡδυνήθησαν νὰ τὸν συλλάβωσιν, ἀλλ' ἔπειτα ἀνακαλύψαντες αὐτὸν ὅτι ἦτο ἔνδον, ἀφῆρεσαν τὴν στέγην καὶ τὰς θύρας τοῦ οἰκήματος καὶ κλείσαντες ἐντὸς τὸν περιετείχισαν· παρα-μείναντες δὲ ἔξω τὸν ἐπολιόρκουν διὰ τοῦ λιμοῦ. Ἐν-νοήσαντες δὲ ὅτι ἔμελλε νὰ ἐκπνεύσῃ ἔνεκα τῆς ἐν τῷ οἰκήματι ἐκείνῳ καταστάσεώς του, ἐξήγαγον αὐτὸν ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἔτι ἔμπνουν ὄντα. Καὶ ἐξαχθεὶς, ἀπέθανε παρα-χρῆμα. Καὶ τότε μὲν ἠθέλησαν νὰ τὸν ῥίψωσιν εἰς τὸν Καιάδαν, ὅπου συνείθιζον νὰ ῥίπτωσι τοὺς κακούργους· ἀλλ' ἔπειτα ἀπεφάσισαν νὰ τὸν κατορύξωσιν ἐκεῖ που πλησίον. Ὁ δὲ ἐν Δελφοῖς θεὸς διέταξεν ὕστερον τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ μεταφέρωσι τὸν τάφον αὐτοῦ ἐκεῖ ὅπου ἀπέθανε (καὶ σήμερον κεῖται εἰς τὸ προτεμένισμα, ὡς δηλοῦσιν αἱ ἐπιγεγραμμέναι στῆλαι,) καὶ ἐπειδὴ ἡ πρᾶξις των ἦτο ἐναγῆς, διέταξε νὰ ἀποδώσωσιν εἰς τὴν Χαλκίοικον δύο σώματα ἀντὶ τοῦ ἐνός. Οἱ δὲ Λακεδαι-μόνιοι, κατασκευάσαντες δύο χαλκοὺς ἀνδριάντας, ἀνέ-θεσαν αὐτοὺς δῆθεν ἀντὶ τοῦ Πausανίου.

135. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, ἐπειδὴ καὶ ὁ θεὸς ἔκρινε τοὺς Λακεδαιμονίους ὡς ἐναγεῖς, ἀντεκέλευσαν αὐτοὺς νὰ ἀπο-διώξωσι τὸ ἄγος ἐκεῖνο. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ὁμῶς ἔπεμ-ψαν πρέσβεις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους διὰ νὰ κατηγορήσωσι καὶ τὸν Θεμιστοκλέα ἐπὶ τῷ αὐτῷ ἐγκλήματι τοῦ μη-δισμοῦ τῷ ἀποδιδομένῳ εἰς τὸν Pausanίαν, ὡς εὔρον τοῦτο ἐν τῇ ἀνακρίσει τῇ γενομένη κατὰ τοῦ Pausανίου, καὶ ἠξίουσαν νὰ ὑποστῇ καὶ αὐτὸς τὴν αὐτὴν ποινήν. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι πεισθέντες (διότι ἔτυχε τότε ἐξωστρακι-

σμένος, καὶ διατρίβων μὲν εἰς τὸ Ἄργος, ἐπισκεπτόμενος δὲ καὶ τὴν ἄλλην Πελοπόννησον) πέμπουσι μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων, ἐτοιμῶν ὄντων νὰ τὸν συγκαταδιώξωσιν, ἄνδρας ἔχοντας διαταγὴν νὰ τὸν φέρωσιν ὅπου καὶ ἂν τὸν εὕρωσιν.

136. Ὁ Θεμιστοκλῆς, εἰδοποιηθεὶς ἐγκαίρως, φεύγει ἐκ τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν Κέρκυραν, τῆς ὁποίας ἦτο εὐεργέτης. Λεγόντων δὲ τῶν Κερκυραίων ὅτι ἐφοβοῦντο νὰ τὸν ἔχωσι μήπως δυσαρεστηθῶσιν οἱ Λακεδαιμονιοὶ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, διακομίζεται ὑπ' αὐτῶν εἰς τὴν ἡπειρον τὴν καταντικρὺ καὶ διωκόμενος ὑπὸ τῶν προστεταγμένων τὴν σύλληψίν του οἷτινες ἐπληροφοροῦντο τὰ μέρη εἰς τὰ ὅποια μετέβαινεν, ἀναγκάζεται, περιελθὼν εἰς ἀπορίαν, νὰ καταλύσῃ εἰς τὸν βασιλέα τῶν Μολοσῶν Ἀδμήτον, ὅστις δὲν ἦτο φίλος του. Καὶ ὁ μὲν Ἀδμήτος ἔτυχεν ἀποδημῶν. Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς γίνεται ἰκέτης τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ἥτις τὸν συμβουλεύει νὰ καθίσῃ παρὰ τὴν ἐστίαν κρατῶν εἰς τὰς ἀγκάλας του τὸν παῖδά των· καὶ ἐλθόντος μετ' οὐ πολὺ τοῦ Ἀδμήτου, ὁ Θεμιστοκλῆς φανεροῦται εἰς αὐτὸν, καὶ τῷ παριστᾷ ὅτι ἤθελεν εἶσθαι ἀνάξιον νὰ ἐκδικηθῇ καθ' ἐνὸς ἐξορίστου, μολοντί ὁ ἐξόριστος ἐκεῖνος ἀντεῖπε πολλάκις εἰς τὰς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους παρακλήσεις τοῦ Ἀδμήτου· ὅτι θὰ ἦτο κακὸν νὰ τιμωρήσῃ τώρα ἄνθρωπον πολὺ ἀσθενέστερον ἐκείνου· ὅτι ἡ γενναιότης ἀπαιτεῖ νὰ τιμωρῇ τις τοὺς ἰσοδυνάμους· τέλος ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς ἀντετάχθη εἰς αὐτὸν ὅτε ἐπρόκειτο περὶ δευτερεύοντος συμφέροντος, καὶ ὄχι περὶ ἀτομικῆς σωτηρίας· ἐνῷ ἐὰν ὁ Ἀδμήτος παρέδιδεν αὐτὸν (καὶ ἐγνωστοποίησε τοὺς διώ-

κτας καὶ τὰ αἴτια τῆς καταδιώξεώς του), θὰ τοῦ ἐσέρει τὴν ζωήν.

137. Ὁ δὲ Ἀδμητος ἀκούσας, ἀνήγειρεν αὐτὸν μετὰ τοῦ ἑαυτοῦ υἱοῦ (τὸν ὁποῖον ὁ Θεμιστοκλῆς καθήμενος ἐκράτει εἰς τὰς ἀγκάλας του, ὅπερ ἦτο ἡ εὐγλωττοτέρα ἱεσσία) καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐλθόντων τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Ἀθηναίων καὶ πολλὰ εἰπόντων, ὁ Ἀδμητος δὲν τὸν παρέδωκεν ἀλλὰ τὸν ἀπέστειλεν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ μεταβῇ παρὰ τῷ βασιλεῖ, διὰ ξηρᾶς εἰς Πύδναν, πόλιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἣτις κεῖται ἐπὶ τῆς ἄλλης θαλάσσης. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπιτυχὼν ἐκεῖ ὀλκάδα ἀναγομένην πρὸς τὴν Ἰωνίαν, καὶ ἐπιβάς, ἐφέρθη ὑπὸ τῆς τρικυμίας πρὸς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων ὅπερ ἐπολιόρκει τὴν Νάξον. Ἀγνωστος ὢν εἰς τοὺς ἐν τῷ πλοίῳ, καὶ φοβηθεὶς ἀποκαλύπτει εἰς τὸν ναύκληρον ποῖος ἦτο καὶ διατὶ ἐφευγε, λέγων ὅτι ἐὰν ἡρνεῖτο νὰ τὸν σώσῃ, θὰ ἐκήρυττεν ὅτι τὸν ἐδέχθη εἰς τὸ πλοῖόν του πεισθεὶς εἰς χρηματικὴν ἀμοιβήν· ὅτι τὸ ἀσφαλέστερον ἦτο νὰ μὴ ἐξέλθῃ κανεὶς ἐκ τοῦ πλοίου μέχρις οὗ ἐπαναλάβωσι τὸν πλοῦν· καὶ ὅτι ἐὰν ἐπειθετο εἰς αὐτὸν, δὲν θὰ ἐλησμόνει τὴν ἀξίαν τῆς χάριτος. Ὁ ναύκληρος πράττει ταῦτα καὶ ἀναχωρεῖ εἰς μίαν ἡμέραν καὶ μίαν νύκτα ὑπὲρ τὸ στρατόπεδον, ἔφθασεν ἔπειτα εἰς τὴν Ἐφεσον. Καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς τὸν ἀντήμειψε διὰ δόσεως χρημάτων (διότι ἔλαβεν ἐξ Ἀθηναίων παρὰ τῶν φίλων, καὶ ἐξ Ἀργούς ὅπου εἶχε κατατεθειμένα), καὶ φθάσας εἰς τὴν ἄνω Ἀσίαν, μεθ' ἐνὸς τῶν κάτω Περσῶν, πέμπει γράμματα πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Εἰρξου Ἀρταξέρξην, ὅστις νεωστὶ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον. Ἐλεγε δὲ ἡ γραφή, ὅτι αἰγὼ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐρχομαι πρὸς σέ, ἀφοῦ ἐπροξένησα εἰς τὸν οἶκόν σου πλείότερα κακὰ

παρ' ὅσα οὐδείς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, καθ' ὅλον τὸν χρόνον καθ' ὃν ἡναγκάσθην νὰ ὑπερασπισθῶ ἑμαυτὸν ἐναντίον τοῦ ἐπελθόντος, πατρός σου· ἀλλὰ πολὺ περισσότερα τῷ ἀπέδωκα καλὰ ὅταν, εἰς τὴν ἀποχώρησίν του, ἐγὼ μὲν ἤμην ἀσφαλῆς ἐκεῖνος δὲ διέτρεχε πολλοὺς κινδύνους. Μοὶ ὀφείλεται λοιπὸν εὐγνωμοσύνη (καὶ ἐνθύμιζεν ἐν τῇ ἐπιστολῇ του ὅτι ἐκ Σαλαμῖνος τὸν εἶχεν εἰδοποιήσει περὶ τῆς ἀναχωρήσεως τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὅτι εἶχεν ἐμποδίσει τὴν διάλυσιν τῶν γεφυρῶν ἵτις ψευδῶς εἶχε κυκλοφορήσει), καὶ τῶρα διωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν σὴν φιλίαν ἔρχομαι ἔχων νὰ σοὶ προσφέρω μεγαλειτέρας ἐκδουλεύσεις. Θέλω δὲ μετὰ ἐνιαυτοῦ παρέλευσιν σοὶ δηλώσει ἐγὼ αὐτὸς τὰ αἴτια τῆς ἐλεύσεώς μου.»

138. Ὁ βασιλεὺς δὲ, ὡς λέγεται, ἐθαύμασε τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ τῷ ἐπέτρεψε νὰ πράξῃ κατὰ τὴν αἴτησίν του. Οὗτος δὲ κατὰ τὴν ἐνιαυσίαν διαμονὴν του καὶ τὴν περσικὴν γλῶσσαν κατενόησεν ὅσον ἡδυνήθη καὶ τοὺς θεσμοὺς τῆς χώρας· παρελθόντος δὲ τοῦ ἔτους, παρουσιάσθη εἰς τὸν βασιλέα ὅστις τὸν ὕψωσεν εἰς βαθμὸν ὑψηλότερον παρὰ πάντα ἄλλον Ἕλληνα ἐλθόντα παρ' αὐτῷ, οὐ μόνον διὰ τὴν προϋπάρχουσαν αὐτῷ ἀξίαν καὶ τὴν ἐλπίδα ἣν ἔτρεφε νὰ ὑποδουλώσῃ δι' αὐτοῦ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ πρὸ πάντων διότι ἐφαίνετο ἀνθρωπὸς συνετὸς καὶ πεπειραμένος. Καὶ ὄντως ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπέδειξε φυσικὴν ὑπεροχὴν, καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην οὐδείς ἄλλος ἦτο μᾶλλον αὐτοῦ ἄξιος θαυμασμοῦ· διὰ μόνης τῆς ἰσχύος τοῦ πνεύματός του, καὶ ἄνευ προηγουμένης ἢ ὑστέρας μαθήσεως, στιγμαία σκέψις τῷ ἥρκει διὰ νὰ κρίνῃ ἀσφαλῶς καὶ περὶ τῶν παρόντων πραγμάτων καὶ νὰ προβλέπῃ μετὰ σπανίας διορατικότητος τὰ

ἀπώτατα συμβησόμενα. Καὶ τὰ μὲν οἰκεῖα αὐτῷ ζητήματα, τὰ διεύθυνεν ἐπιδεξιώτατα, ἐκεῖνα δὲ τῶν ὁποίων δὲν εἶχε πείραν, ἦτο ἱκανὸς νὰ τὰ κρίνῃ ὀρθῶς· πρὸ πάντων προεώρα τὴν καλὴν ἢ τὴν κακὴν ἔκβασιν τῶν εἰσέτι ἀφανῶν ὑποθέσεων, καὶ ἐν συνόψει, δι' ἰσχυροῦ πνεύματος καὶ μελέτης βραχυτάτης, διέπρεπεν ὡς ἐφευρίσκων τὰ δέοντα· νοσήσας δὲ ἐτελεύτησε. Τινὲς λέγουσιν ὅτι ἀπέθανε δηλητηριασθεὶς ἐκουσίως, ὅταν ἀνεγνώρισε τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ τηρήσῃ τὰς ὑποσχέσεις ἃς εἶχε δώσει πρὸς τὸν βασιλέα. Ὁ τάφος του ὑπάρχει ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Ἀσιανῆς Μαγνησίας, διότι ταύτην τὴν χώραν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς νὰ κυβερνᾷ, τὴν μὲν Μαγνησίαν, ἣτις ἔδιδε πεντήκοντα τάλαντων ἐτήσιον εἰσόδημα, διὰ τὸν ἄρτον, τὴν δὲ Λάμψακον, ἣτις ἐφημιζετο ὡς λίαν παραγωγικὴ οἴνων, διὰ τὸν οἶνον, καὶ τὴν Μυοῦντα διὰ τὰ φαγητά. Τὰ δὲ ὅσα αὐτοῦ λέγουσιν ὅτι μετέφερον οἱ συγγενεῖς οἴκαδε κατ' ἐντολὴν του καὶ κατέθεσαν αὐτὰ ἐν τῇ Ἀττικῇ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν Ἀθηναίων· διότι δὲν ἐπετρέπετο νὰ τυγχάνῃ ταφῆς ὁ ἐπὶ προδοσίᾳ ἐξοστρακιζόμενος. Καὶ τὰ μὲν κατὰ Πausανίαν τὸν Λακεδαιμόνιον καὶ Θεμιστοκλέα τὸν Ἀθηναῖον, τοὺς δύο λαμ-προτάτους τῶν τότε Ἑλλήνων, οὕτως ἐτελείωσαν.

139. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνοι κατὰ μὲν τὴν πρώτην πρεσβείαν τοιαύτας ἔδωκαν καὶ ἔλαβον διαταγὰς ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπέλασιν τῶν ἐναγῶν· ὕστερον δὲ, μετὰ συχνὰς μεταβάσεις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἐζήτησαν παρ' αὐτῶν νὰ ἄρῳσι τὴν πολιορκίαν τῆς Ποτιδαίας καὶ νὰ ἀφήσωσι τὴν Αἴγιναν αὐτόνομον· πρὸ πάντων ὅμως, καὶ διὰ τρόπου λίαν σαφοῦς, εἰδοποίησαν αὐτοὺς ὅτι δὲν θὰ ἐγίνετο πόλεμος ἐὰν ἀνεκαλεῖτο τὸ περὶ Μεγαρέων ψήφισμα ὃ-

περ ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς Μεγαρεῖς νὰ εἰσέρχωνται εἰς τοὺς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῶν Ἀθηναίων λιμένας καὶ τὴν ἀγορὰν τῆς Ἀττικῆς. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι οὔτε εἰς τὰ ἄλλα ὑπήκουσαν οὔτε τὸ ψήφισμα κατήγγησαν, κατηγοροῦντες τοὺς Μεγαρεῖς ὅτι ἐκαλλιέργουν τὴν ἱερὰν γῆν καὶ τὴν μὴ ὑπὸ ὁρίων περιοριζομένην, καὶ ὅτι παρεῖχον ἄσυλον εἰς τοὺς φυγάδας δούλους. Τέλος δὲ ἐλθόντων τῶν τελευταίων ἐκ Λακεδαιμόνος πρέσβειων, τοῦ Ῥαμφίου, τοῦ Μελησίππου καὶ τοῦ Ἀγησάνδρου καὶ μὴ προτεινόντων ἄλλο τι ἐκ τῶν προτέρων προταθέντων εἰμὴ τοῦτο : «ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπιθυμοῦσι τὴν εἰρήνην, θὰ διατηρηθῇ δὲ αὕτη ἐὰν ἀφήσετε τοὺς Ἑλληνας αὐτονόμους,» συγκαλέσαντες ἐκκλησίαν οἱ Ἀθηναῖοι προέτεινον τὰς ἑαυτῶν γνώμας, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ σκεφθῶσιν ἅπαξ καὶ νὰ ἀποκριθῶσι περὶ ὧν. Διάφοροι ὠμίλησαν καὶ εὖρον ὑπερασπιστὰς ἀμφοτέραι αἱ γνώμαι· οἱ μὲν ὑπεστήριζον ὅτι ὁ πόλεμος εἶναι ἀναγκαῖος, οἱ δὲ ὅτι τὸ ψήφισμα δὲν πρέπει νὰ ᾔῃ ἐμπόδιον τῆς εἰρήνης, ἀλλὰ νὰ καταργηθῇ. Παρελθὼν δὲ ὁ Περικλῆς, ὁ υἱὸς τοῦ Ξανθίππου, ἀνῆρ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον πρῶτος τῶν Ἀθηναίων καὶ ἰκανώτατος εἷς τε τὸ λέγειν καὶ τὸ πράττειν, συνεβούλευε τὰ ἑξῆς.

140. «Εἰς τὴν αὐτὴν μὲν γνώμην, ὦ Ἀθηναῖοι, νὰ μὴ ἐνδώσωμεν εἰς τοὺς Πελοποννησίους, ἐμμένω πάντοτε, μολονότι γνωρίζω ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν καταβάλλουσι τὴν αὐτὴν ζέσιν εἰς τὸ νὰ ἐπιχειρῶσι τὸν πόλεμον οἷαν εἰς τὸ νὰ ψηφίζωσιν αὐτόν, καὶ ὅτι ἡ γνώμη αὐτῶν μεταβάλλεται ἀναλόγως πρὸς τὰ συμβαίνοντα. Βλέπω δὲ ὅτι καὶ σήμερον πρέπει νὰ δώσω ὁμοίας καὶ παραπλησίους συμβουλὰς, καὶ ἀξιῶ ὅσοι πεισθῶσιν εἰς τὴν γνώ-

μην μου νὰ ὑποστηρίξωσιν ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας τὰ κοινῶς ἀποφασισθέντα, ἢ ἂν ἐπιτύχωμεν εἰς τι νὰ μὴ ἀποδίδωσιν εἰς ἑαυτοὺς τὴν σύνεσιν. Διότι ἐνδέχεται τὰ συμβεβηκότα νὰ λάβωσι πορείαν ἐπίσης ἀπροσδόκητον ὅπως εἶναι καὶ αἱ σκέψεις τοῦ ἀνθρώπου· διὰ τοῦτο δὲ συνεθίζομεν νὰ αἰτιώμεθα τὴν τύχην δι' ὅσα ἀπροσδόκητα συμβῶσιν. Οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ πρότερον ἦσαν φανεροὶ ὅτι μᾶς ἐπεβουλεύοντο καὶ τώρα ὅχι ὀλιγώτερον. Καὶ μολοντί εἴρηται ἐν ταῖς τριακοντούτεσι σπονδαῖς νὰ λύωνται αἱ διαφοραὶ φιλικῶς καὶ νὰ διατηρῶμεν ἑκάτεροι ὅσα ἔχομεν, οἱ Λακεδαιμόνιοι οὔτε ἐζήτησάν ποτε διαιτησίαν οὔτε ἡμῶν προτεινάντων τὴν ἐδέχθησαν, ἀλλὰ προτιμῶσι νὰ λύωσι τὰς ἔριδας μᾶλλον διὰ τοῦ πολέμου ἢ διὰ τῶν λόγων, φέροντες ἐνταῦθα οὐχὶ αἰτιάσεις ἀλλὰ διαταγάς. Μᾶς διατάττουσι νὰ λύσωμεν τὴν πολιορκίαν τῆς Ποτιδαίας καὶ νὰ ἀφήσωμεν τὴν Αἰγίναν αὐτόνομον καὶ νὰ καταργήσωμεν τὸ περὶ Μεγαρέων ψήφισμα· οἱ δὲ ἐσχάτως ἐνταῦθα ἀφιχθέντες λέγουσι φανερὰ νὰ ἀφήσωμεν αὐτονόμους τοὺς Ἑλληνας. Κανεῖς ἐξ ὑμῶν ἅς μὴ νομίσῃ ὅτι θὰ περιπλακῶμεν εἰς πόλεμον διὰ πρᾶγμα ἐλάχιστον, οἷον εἶναι ἡ διατήρησις τοῦ κατὰ τῶν Μεγαρέων ψηφίσματος, ὅπερ οὗτοι αἰωνίως προφασίζονται, καὶ ὅτι ἀρκεῖ νὰ καταργήσωμεν τὸ ψήφισμα τοῦτο ὅπως ἀποφύγωμεν τὸν πόλεμον, μὴδὲ ἐναπολίπητε εἰς τὴν συνείδησιν ὑμῶν μομφὴν ὅτι διὰ μικρόν τι ἐπολεμήσατε· διότι τοῦτο τὸ ὥς μικρόν τι θεωρούμενον παρέχει πλήρη ἐπιβεβαίωσιν καὶ ἐξέλεγχιν τῆς διαθέσεως ὑμῶν. Ἐὰν ὑποχωρήσετε σήμερον, αὔριον θὰ σᾶς διατάξωσιν ἄλλο τι βαρύτερον, διότι θὰ ἀποδώσωσι τὴν συγκατάβασίν σας εἰς φόβον· ἐντόνως δὲ ἀπο-

κρούοντες τὰς προτάσεις αὐτῶν, θέλετε καταστήσει εἰς αὐτοὺς σαφές ὅτι πρέπει νὰ φέρονται πρὸς ὑμᾶς ὡς ἴσοι πρὸς ἴσους.

141. «Διὰ τοῦτο πρέπει εὐθὺς νὰ ἀποφασίσετε ἢ νὰ ὑπακούσωμεν πρὶν πάθωμεν βλάβην τινὰ, ἢ νὰ πολεμήσωμεν, ὅπερ εἰς ἡμᾶς φαίνεται προτιμότερον, καὶ νὰ μὴ ἐνδῶσωμεν ὑπὸ οὐδεμίαν πρόφασιν εἴτε μικρὰν εἴτε μεγάλην, ἵνα μὴ μετὰ φόβου διατηρῶμεν τὰς κτήσεις μας. Διότι πᾶσα ἀπαίτησις εἴτε μεγίστη εἴτε ἐλαχίστη, πρὸ τῆς δίκης ἐπιβαλλομένη παρὰ τῶν ἴσων, δύναται νὰ ἐπιφέρῃ δούλωσιν. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν πόλεμον τοῦτον καὶ τοὺς εἰς ἑκάτερα τὰ μέρη ὑπάρχοντας πόρους μάθετε ἐκ τῶν ἀκολούθων λεπτομερειῶν ὅτι δὲν θέλομεν εἶσθαι ὑποδεέστεροι. Οἱ Πελοποννήσιοι καλλιεργοῦσιν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὴν ἑαυτῶν γῆν καὶ οὔτε ἰδιαίτερα χρήματα ἔχουσιν, οὔτε δημόσια, οὔτε πεῖραν μακρῶν καὶ διαποντίων πολέμων, διότι οἱ μεταξύ των πόλεμοι εἶναι βραχυχρόνιοι ἔνεκα τῆς πενίας των. Τοιοῦτοι δὲ λαοὶ δὲν δύνανται οὔτε πλοῖα νὰ πληρῶσιν οὔτε νὰ ἀποστέλλωσι συνεχῶς πεζοὺς στρατοὺς, ἐπεὶ δὴ ἀναγκάζονται καὶ ἐκ τῶν ἀγρῶν των νὰ ἀπομακρύνωνται, καὶ ἐκ τῶν ἰδίων χρημάτων νὰ δαπανῶσι καὶ προσέτι νὰ ἐμποδίζωνται διὰ θαλάσσης· τοὺς δὲ πολέμους διατηροῦσι μᾶλλον αἱ περιουσίαι τῶν χρημάτων ἢ οἱ κατηναγκασμένοι φόροι. Οἱ διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν ἐργαζόμενοι εἶναι προθυμότεροι νὰ ῥίψοκινδυνεύωσιν εἰς τὸν πόλεμον τὰ σώματά των ἢ τὰ χρηματά των, διότι τὰ μὲν σώματα πιστεύουσιν ὅτι θὰ διασωθῶσι ἂν ἐκ τῶν κινδύνων τὰ δὲ χρήματα φοβοῦνται μήπως ἀναλώσωσι προῶως, πρὸ πάντων ἂν ὁ πόλεμος, παρὰ τὴν προσδοκίαν των καὶ ὡς εἶναι πιθανόν, παρα-

ταθῇ ἐπὶ μακρόν. Καὶ εἰς μίαν μὲν μάχην οἱ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ σύμμαχοί των δύνανται νὰ ἀνθέξωσιν ἐναντίον ὅλων τῶν Ἑλλήνων, δὲν δύνανται ὅμως νὰ ὑποστῶσι τὸν πόλεμον ἐναντίον δυνάμεως ἀλλοίαν ἐχούσης παρασκευήν. Μήτε κοινὸν βουλευτήριον ἔχουσι μήτε ἐκτελοῦσι ζωνρῶς καὶ παραχρῆμα τίποτε, πάντες δὲ ἰσόψηφοι ὄντες ἀλλ' οὐχὶ ὁμόφυλοι ἐπιδιώκουσιν ἕκαστος τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ συμφέρον· ἐκ τούτου δὲ ἔπεται ὅτι οὐδὲν ἐντελὲς γίγνεται, διότι οἱ μὲν θέλουσι πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ ἱκανοποιήσωσι τὴν ἐκδίκησίν των, οἱ δὲ νὰ βλάψωσιν ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον τὰ ὑπάρχοντά των. Καὶ μετὰ βραδύτητος συνερχόμενοι, ὀλίγιστον χρόνον σκέπτονται περὶ τῶν κοινῶν ὑποθέσεων, τὸν πλείστον δὲ δαπανῶσι χάριν τῶν ἐπιτοπίων συμφερόντων· ἕκαστος νομίζει ὅτι ἕνεκα τῆς ἀμελείας του δὲν θὰ ἐπέλθῃ βλάβη τις, καὶ ὅτι ἄλλος τις θὰ φροντίσῃ ἀντ' αὐτοῦ· τοιοῦτοτρόπως δὲ, διὰ τοῦ τοιούτου μερικοῦ συλλογισμοῦ, ἀνεπαισθήτως θυσιάζεται ἀθρόον τὸ κοινὸν ἀγαθόν.

142. Ἀλλ' οὐδὲν θὰ τοὺς κωλύσῃ περισσότερον ὅσον ἢ ἔλλειψις τῶν χρημάτων καὶ ἡ δυσκολία μεθ' ἧς θὰ πορισθῶσι ταῦτα· ἐν δὲ τῷ πολέμῳ αἱ εὐκαιρίαι δὲν δύνανται νὰ περιμένωσι. Καὶ προσέτι οὐδὲ τὰ τεῖχη των οὐδὲ τὸ ναυτικὸν των εἶναι ἐπίφοβα. Διότι τὰ μὲν τεῖχη, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ εἰρήνῃ εἶναι δύσκολον νὰ ἐγείρῃ πόλις ἰσχυρά· πολὺ δὲ περισσότερον νὰ κτίσῃ τοιαῦτα ἐπὶ ἐχθρικοῦ ἐδάφους ὅπου καὶ ἡμεῖς ἔχομεν οὐχ ἥσσον ἢ ἐκεῖνοι ἐπιτειχίσματα κατ' αὐτῶν· ἐὰν δὲ ἐγείρωσιν ἀπλοῦν ὀχύρωμα, θὰ ἡδύναντο μὲν διὰ καταδρομῶν νὰ βλάψωσι μέρος τῆς γῆς ἡμῶν καὶ νὰ προκαλέσωσιν αὐτομολίας δούλων, δὲν θὰ ἡδύναντο ὅμως νὰ ἐγείρωσιν ἐπιτειχί-

σματα καὶ συγχρόνως νὰ μᾶς ἐμποδίζωσι καὶ νὰ πλεύσωμεν κατὰ τῆς χώρας των, καὶ διὰ τοῦ ναυτικοῦ, εἰς ὃ συνίσταται ἡ ἰσχὺς ἡμῶν, νὰ πράξωμεν ἐκεῖ τὰ ἴσα. Διότι ἡμεῖς ἔχομεν πλείονα ἐμπειρίαν τῶν κατὰ γῆν πραγμάτων ἐκ τῆς περὶ τὰ ναυτικά ἐνασχολήσεως ἡμῶν, ἢ ἐκεῖνοι ἐκ τῶν κατ' ἡπείρου πραγμάτων εἰς τὰ ναυτικά. Τὸ νὰ ἐκμάθωσι δὲ τὴν ναυτικὴν ἐπιστήμην δὲν εἶναι εὐκόλον, διότι οὔτε ὑμεῖς ἐγίνατε εἰσέτι τέλειοι, καίτοι καταγινόμενοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Μηδικῶν πολέμων. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατόν ἄνδρες γεωργοὶ καὶ ὄχι ναυτικοί, τοὺς ὁποίους ἄλλως τε δὲν θὰ ἀφήσετε νὰ γυμνασθῶσι διότι θὰ τοὺς κρατῇτε ἀποκεκλεισμένους πάντοτε διὰ τῶν πολλῶν πλοίων σας, νὰ πράξωσιν τι ἄξιον λόγου; ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ἀντιπαρταχθῶσι πρὸς ὀλίγας ναῦς προφυλακίδας, ἴσως ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, ἐνθαρρύνων τὴν ἀμάθειαν αὐτῶν, θὰ τοὺς παρώτρυνε νὰ διακινδυνεύσωσιν, ἀλλ' ἐμποδιζόμενοι ὑπὸ πολλῶν θὰ ἀναγκασθῶσι νὰ μείνωσιν ἥσυχοι· ἡ ἑλλειψὶς ἀσκήσεως θέλει αὐξήσει τὴν ἀνεπιτηδειότητά των, καὶ ἔνεκα τούτου θὰ κατασταθῶσι δειλότεροι. Τὸ ναυτικόν, ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, ἀπαιτεῖ πεῖραν, καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ μελετᾶται ὅπως ἔτυχε καὶ παρέργως· ἵνα δὲ σαφέστερον ἐξηγηθῶ, οὐδὲν πάρεργον ἀνέχεται.

143. α' Ἐὰν δὲ καὶ μετακινήσαντες μέρος τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ ἢ Δελφῶν θησαυρῶν ἐπειρῶντο διὰ μεγαλειτέρου μισθοῦ νὰ προσελκύσωσι τοὺς ναύτας μας, τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι δεινὸν ἐὰν, εἰσερχόμενοι εἰς τὰ πλοῖα ἡμεῖς καὶ οἱ μέτοικοι, δὲν ἤμεθα ἱκανοὶ νὰ ἐπιτεθῶμεν κατ' αὐτῶν· σήμερον ὁμως ἡ ὑπεροχὴ αὕτη ὑπάρχει καὶ, τὸ κυριώτερον, κυβερνήτας ἔχομεν πολίτας καὶ ὑπηρέτας πλειοτέ-

ρους καὶ καλλιτέρους ὅλης τῆς ἄλλης Ἑλλάδος. Καὶ οὐ-
 δεὶς τῶν ξένων θὰ θελήσῃ, ἔνεκα δόσεως μεγάλου μι-
 σθοῦ ὀλίγων ἡμερῶν, νὰ ἐνωθῇ μετ' αὐτῶν ἔχων ὀλιγωτέ-
 ρας ἐλπίδας καὶ κινδυνεύων νὰ ἐξορισθῇ ἐκ τῆς πατρίδος
 του. Καὶ τὰ μὲν Πελοποννησιακὰ εἰς ἐμὲ φαίνονται ὅτι
 εἶναι τοιαῦτα καὶ παραπλήσια, τὰ δὲ ἡμέτερα εἶναι
 ἀπηλλαγμένα οὐ μόνον τῶν μομφῶν τὰς ὁποίας ἀπη-
 ρίθμησα, ἀλλὰ καὶ πολὺ ὑπέρτερα. Ἐὰν δὲ καὶ ἐπὶ
 τὴν χώραν ἡμῶν ἔλθωσι μετὰ πεζοῦ στρατοῦ, ἡμεῖς θέ-
 λομεν πλεύσει ἐπὶ τὴν ἐκείνων, καὶ δὲν θὰ ἦναι πλέον
 τὸ αὐτὸ νὰ δρωθῇ μέρος τι τῆς Πελοποννήσου καὶ ἡ Ἀτ-
 τικὴ ὁλόκληρος· διότι οἱ μὲν Πελοποννήσιοι δὲν θὰ δυ-
 νηθῶσι νὰ καθέξωσιν ἄλλην χώραν ἀμαχητὶ, ἡ δὲ ἡμε-
 τέρα εἶναι πολλὴ καὶ εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὴν ἡπειρον·
 διότι εἶναι μέγα τὸ τῆς θαλάσσης κράτος. Σκέφθητε κα-
 λῶς· ἐὰν ἡμεθα νησιῶται, τίνες πλειότερον ἡμῶν ἠθέλον
 εἶσθαι ἀπροσβλητότεροι; πρέπει λοιπὸν τῶρα νὰ πλη-
 σιάσωμεν ὅσον τὸ δυνατόν ἐγγύτατα πρὸς τὴν ὑπόθεσιν
 ταύτην, καὶ ἐγκαταλείποντες ἀγροὺς καὶ οἰκίας νὰ περιο-
 ρισθῶμεν εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς θαλάσσης καὶ τῆς ἡμε-
 τέρας πόλεως, χωρὶς νὰ ὀργισθῶμεν διὰ τὴν ἀπώλειαν
 τῶν λοιπῶν καὶ νὰ πολεμήσωμεν κατὰ τῶν πολυαριθμο-
 τέρων Πελοποννησίων. Νικήσαντες δὲν θὰ τοὺς ἐμποδί-
 σωμεν νὰ ἔλθωσιν αὐθις ὅχι ὀλιγώτερον πολυάριθμοι· νι-
 κηθέντες θὰ χάσωμεν συγχρόνως ἐκεῖνο ὅπερ ἀποτελεῖ
 τὴν ἰσχύν μας, ἐννοῶ τοὺς συμμάχους μας, οἵτινες δὲν
 θὰ ἡσυχάσωσιν ἅμα ἰδῶσιν ὅτι δὲν εἴμεθα ἱκανοὶ νὰ σρα-
 τεύσωμεν κατ' αὐτῶν. Ὅτι πρέπει νὰ κλαύσωμεν δὲν
 εἶναι ἡ ἀπώλεια τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν οἰκιῶν, ἀλλὰ τῶν
 ἀνδρῶν· διότι τὰ πράγματα ταῦτα δὲν κτῶνται τοὺς

ἄνδρας, ἀλλ' οἱ ἄνδρες κτῶνται ταῦτα. Ἐὰν ἐπίστευον ὅτι ἤθελον σᾶς πείσει, θὰ σᾶς ἔλεγον νὰ ἐξέλθετε ὑμεῖς οἱ ἴδιοι καὶ νὰ καταστρέψετε ταῦτα διὰ νὰ δείξετε εἰς τοὺς Πελοποννησίους ὅτι δὲν θὰ ὑπακούσετε εἰς αὐτοὺς χάριν τοιούτων ἀντικειμένων.

144. «Πολλοὺς δὲ καὶ ἄλλους ἔχω ἀκόμη λόγους νὰ ἐλπίζω τὴν νίκην, ἀρκεῖ νὰ μὴ θελήσετε, καὶ τοι πολемоῦντες, νὰ ἐπεκτείνετε τὴν κυριαρχίαν σας καὶ ἐπισύρετε ἐκουσίους κινδύνους· διότι περισσότερον φοβοῦμαι τὰ ἴδια ἡμῶν σφάλματα ἢ τὰ σχέδια τῶν ἐναντίων. Ἀλλὰ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο θέλω ἐξετάσει εἰς ἄλλον λόγον ὅταν αἱ ἐργασίαι θέλουσιν ἀρχίσει (1). τῶρα δὲ ἅς ἀποπέμφωμεν τοὺς πρέσβεις τούτους ἀποκρινόμενοι ὅτι τότε θὰ ἐπιτρέψωμεν εἰς τοὺς Μεγαρεῖς νὰ κάμωσι χρῆσιν τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν λιμένων ἡμῶν ὅταν καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι παύσωσι νὰ διώκωσιν ἡμᾶς καὶ τοὺς ἡμετέρους συμμάχους (διότι οὔτε ἐκεῖνο ἀπαγορεύεται εἰς τὰς συνθήκας οὔτε τοῦτο), ὅτι θὰ ἀφίναμεν αὐτονόμους τὰς πόλεις ἐὰν παρελαμβάνομεν αὐτὰς αὐτονόμους ὅτε ὑπεγράψαμεν τὰς συνθήκας καὶ ἐὰν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπιτρέψωσιν εἰς τὰς πόλεις τῶν νὰ κυβερνῶνται ἀφ' ἑαυτῶν ὅχι συμφῶνως μὲ τὸ πολίτευμα τῶν Λακεδαιμονίων ἀλλ' ὅπως ἤθελεν ἐκάστη· ὅτι θέλομεν νὰ δικασθῶμεν συνωδὰ πρὸς τὰς συνθήκας, καὶ ἡμεῖς μὲν δὲν θέλομεν ἀρχίσει τὸν πόλεμον, ἅμα ὅμως οὗτοι κάμωσιν ἀρχὴν θὰ τοὺς ἀποκρούσωμεν. Ἴδου ἡ μᾶλλον δικαία καὶ μᾶλλον ἀξιοπρεπὴς ἐνταυτῷ ἀπόκρισις τῆς πόλεως ἡμῶν. Πρέπει δὲ νὰ ἡξεύρετε ὅτι ὁ πόλεμος εἶναι ἄφευκτος· ὅτι ἐὰν δεχθῶμεν αὐτὸν

(1) Βλέπε βιβλ. Β', 13.

προθύμως, οἱ ἀντίπαλοι θέλουσι μᾶς πῆσαι ὀλιγώτερον· ἄλλως τε διὰ τὰς πόλεις καθὼς καὶ διὰ τοὺς ἰδιώτας, ἐκ τῶν μεγίστων κινδύνων γεννῶνται αἱ μέγιστα τιμαί. Οὕτω τοῦλάχιστον οἱ πατέρες ἡμῶν, πολεμοῦντες ἐναντίον τῶν Μήδων, καὶ οὐ μόνον στερούμενοι τῶν ἀπείρων μέσων τὰ ὅποια ἔχομεν ἡμεῖς ἀλλὰ καὶ θυσιάσαντες ἐκείνα τὰ ὅποια εἶχον, κατώρθωσαν διὰ τῆς συνέσεώς των μᾶλλον ἢ διὰ τῆς τύχης, διὰ τῆς τόλμης των μᾶλλον ἢ τῆς δυνάμεώς των, καὶ τὸν βάρβαρον νὰ ἀπωθήσωσι καὶ τὰς Ἀθήνας νὰ ὑψώσωσιν εἰς τὸν βαθμὸν τὸν ὁποῖον κατέχουσι σήμερον. Μὴ δειχθῶμεν κατώτεροι αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἅς ὑπερασπισθῶμεν παντοιοτρόπως, καὶ ἅς προσπαθήσωμεν νὰ μὴ μεταβιβάσωμεν τὴν δύναμιν ταύτην ἐλάσσονα εἰς τοὺς ἀπογόνους ἡμῶν.»

Ὁ μὲν Περικλῆς λοιπὸν τοιαῦτα εἶπεν. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι πεισθέντες ὅτι ἀρίστη ἦτο ἡ παραίνεσις αὐτοῦ ἐψήφισαντο ὅσα προέτεινε καὶ ἀπεκρίθησαν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους ὅ,τι τοῖς ὑπηγόρευσε, λεπτομερῶς καὶ ἐν συνόλῳ, εἰπόντες ὅτι οὐδεμίαν εἶχον διάθεσιν νὰ δεχθῶσι διαταγὰς, ἀλλ' ὅτι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ διαλύσωσι τὰς διαφορὰς διὰ τῆς δικαιοσύνης καὶ ἐν ἰσότητι. Καὶ οἱ μὲν ἀνεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια καὶ ἔκτοτε δὲν ἐπανῆλθον πλέον.

146. Τὰ δὲ παράπονα καὶ αἱ διαφοραὶ ἀμφοτέρων πρὸ τοῦ πολέμου αὗται ἦσαν, καὶ ἤρχισαν εὐθὺς μετὰ τὰ συμβάντα ἐν Ἐπιδάμνῳ καὶ Κερκύρᾳ. Εἶχον ὅμως σχέσεις πρὸς ἀλλήλους καὶ συνεκοινῶνουν ἄνευ κήρυκος μὲν, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀνυπόπτως· τῶντι δὲ ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων ἦτο σύγχυσις τῶν συνθηκῶν καὶ πρόφασις πολέμου.

BIBΛION B'.

1. Ἐντεῦθεν ἤδη ἄρχεται ὁ πόλεμος μεταξύ Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων καὶ τῶν συμμάχων ἐκατέρων, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου δὲν συνεκοινώνουν πλέον πρὸς ἀλλήλους εἰμὴ διὰ κήρυκος καὶ ἐπολέμουν συνεχῶς· τὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἀφορῶντα ἐγράφησαν χρονολογικῶς, κατὰ θέρος καὶ κατὰ χειμῶνα.

2. Ἡ τριακονταετής εἰρήνη, ἡ κλεισθεῖσα μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Εὐβοίας, δεκατέσσαρα μόνον ἔτη διήρκεσε· κατὰ δὲ τὸ δέκατον πέμπτον ἔτος, ἱερατευούσης πρὸ τεσσαρακονταοκτῶ ἐτῶν ἐν Ἀργεὶ τῆς Χρυσίδος, καὶ τοῦ Αἰνησίου ἐφόρου ὄντος ἐν Σπάρτῃ, καὶ τοῦ Πυθοδώρου ἐπὶ δύο εἰσέτι μῆνας ἄρχοντος τῶν Ἀθηναίων, κατὰ τὸν ἕκτον μῆνα μετὰ τὴν ἐν Ποτιδαίᾳ μάχην καὶ τοῦ ἔαρος ἀρχομένου, οἱ Θηβαῖοι, ὀλίγοι περισσότεροι τῶν τριακονσίων (ὁδηγούμενοι ὑπὸ τῶν βοιωταρχῶν Πυθαγγέλου τοῦ Φυλείδου καὶ Διεμπόρου τοῦ Ὀνητορίδου) εἰσῆλθον ἐνοπλοι περὶ τὴν ὥραν τοῦ πρώτου ὕπνου εἰς Πλάταιαν τῆς Βοιωτίας οὗσαν σύμμαχον τῶν Ἀθηναίων. Προσεκάλεσαν δὲ αὐτοὺς καὶ ἤνοιξαν τὰς πύλας ὁ Πλαταιεὺς Ναυκλείδης καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, θέλοντες, ὅπως ἐξασφαλίσωσι τὴν ἐξουσίαν των, νὰ φονεύσωσι τοὺς ἐναντιούμενους συμπολίτας των καὶ νὰ παραδώσωσι τὴν πόλιν εἰς τοὺς Θηβαίους. Ἐσκευώρησαν δὲ ταῦτα μετὰ τοῦ

Εὐρυμάχου, ἀνδρὸς δυνατωτάτου μεταξὺ τῶν Θεβαίων. Διότι προϊδόντες οἱ Θεβαῖοι ὅτι ἔμελλε νὰ ἐκραγῇ ὁ πόλεμος, ἤθολον νὰ καταλάβωσι τὴν Πλάταιαν, πάντοτε οὔσαν ἐχθρὰν αὐτῶν, ἐνόσω ὑπῆρχεν ἀκόμη εἰρήνη καὶ αἱ ἐχθροπραξίαι δὲν ἤρχισαν ἀναφανδόν. Δὲν ἐδυσκολεύθησαν δὲ νὰ εἰσέλθωσιν ἀπαρατῆρητοι διότι δὲν ὑπῆρχον ἀκόμη εἰς αὐτὴν φρουροί. Ἀποθέσαντες τὰ ὄπλα τῶν εἰς τὴν ἀγορὰν, εἰς μὲν τοὺς προσκαλέσαντας δὲν ὑπήκουον ὥστε νὰ ἀρχίσωσιν ἀμέσως τὸ ἔργον καὶ νὰ ὀρμήσωσι κατὰ τῶν οἰκιῶν τῶν ἐχθρῶν, ἐπροτίμησαν δὲ νὰ μεταχειρισθῶσι κηρύγματα ἐπιτήδεια καὶ ἐλκύσωσι τοὺς κατοίκους εἰς φιλικὴν σύμβασιν. Καὶ διελάλησεν ὁ κήρυξ, ὅστις ἤθελε κατὰ τὰ πάτρια πάντων τῶν Βοιωτῶν νὰ συμμαχήσῃ, νὰ ἔλθῃ καὶ ἀποθέσῃ τὰ ὄπλα τοῦ πλησίον τῶν ἰδικῶν τῶν, ἐλπίζοντες διὰ τοῦ τρόπου τούτου ὅτι εὐκόλως ἤθελεν ὑποταγῇ ἡ πόλις.

3. Οἱ δὲ Πλαταιεῖς ἅμα ἔμαθον ὅτι οἱ Θεβαῖοι εἰσῆλθον καὶ κατέλαβον τὴν πόλιν ἐξ ἀπροόπτου, κατασχεθέντες ὑπὸ φόβου καὶ νομίσαντες ὅτι εἰσῆλθον πολλοὶ περισσότεροι (διότι δὲν ἔβλεπον ἐν τῇ νυκτὶ), ἐνέδωκαν εἰς τὴν σύμβασιν καὶ δεχθέντες τοὺς λόγους ἡσύχαζον, τοσοῦτῳ μᾶλλον εὐκόλως ὅσω οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἠνωχλήθη παρὰ τῶν Θεβαίων. Ἄλλ' ἐνῶ ἦσαν εἰς τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας παρετήρησαν ὅτι οἱ Θεβαῖοι δὲν ἦσαν πολλοὶ καὶ ἐσκέφθησαν ὅτι ἐπιτιθέμενοι κατ' αὐτῶν εὐκόλως ἤθελον τοὺς νικήσει· διότι τὸ πλῆθος τῶν Πλαταιέων δὲν ἤθελε νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Ἀπεφάσισαν λοιπὸν νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν ἐπιθεσιν καὶ συνηθορίζοντο πρὸς ἀλλήλους διατρυπῶντες τοὺς κοινούς τοίχους ἵνα μὴ γίνωσι φανεροὶ διατρέχοντες τὰς

ὁδοὺς ὅπου ἔθεσαν ἀμάξας ἄνευ τῶν ὑποζυγίων ὅπως χρησιμεύσωσιν ἀντὶ τείχους καὶ τὰ ἄλλα διέθετον ὅπως ἕκαστος ἐνόμιζε συμφερότερον πρὸς τὰς παρούσας περιστάσεις. Ἀμα δὲ τὰ πάντα ἡτοιμάσθησαν κατὰ τὸ δυνατόν, ἐπωφεληθέντες ἐκ τοῦ ὑπολοίπου τῆς νυκτὸς καὶ χωρὶς νὰ περιμένωσι νὰ φανῇ ἡ αὐγὴ, ἐξῆλθον ἐκ τῶν οἰκιῶν καὶ ἐβάδισαν κατὰ τῶν Θηβαίων. Ἐὰν ἀνέτελλεν ἡ ἡμέρα, πθανόν οἱ Θηβαῖοι ἐνθαρρύνόμενοι ὑπὸ τοῦ φωτὸς νὰ καθίστων τὴν νίκην ἀμφίβολον, ἐνῶ κατὰ τὴν νύκτα, καταλαμβανόμενοι ὑπὸ τοῦ φόβου καὶ μὴ γνωρίζοντες τὰ μέρη τῆς πόλεως ἤθελον φανῇ ἥττονες τῶν Πλαταιέων. Τοὺς προσέβαλον λοιπὸν ἀμέσως καὶ ἦλθον εἰς χεῖρας ἄνευ ἀναβολῆς.

4. Οἱ Θηβαῖοι ἅμα ἐγνώρισαν τὴν ἀπάτην, ἐπύκνωσαν τοὺς ζυγοὺς καὶ ἀπώθουν τὰς προσβολὰς τῶν ἐπιτιθεμένων. Καὶ δις μὲν ἢ τρίς τοὺς ἀπέκρουσαν, ἔπειτα ὅμως ὅταν οἱ Πλαταιεῖς ὥρμησαν κατ' αὐτῶν μετὰ θορύβου πολλοῦ, ὅταν ἐκ τῶν οἰκιῶν αἱ γυναῖκες καὶ οἱ ὑπηρεταὶ μετὰ κραυγῶν καὶ ὀλολυγμῶν ἔρριψαν κατ' αὐτῶν λίθους καὶ κεράμους, ὅταν βροχὴ ῥαγδαία πεσοῦσα ἐπηύξησε τὴν σκοτίαν (καθότι ταῦτα συνέβαινον φθινοῦσης τῆς σελήνης) ἐφοβήθησαν καὶ τραπέντες ἔφυγον διὰ τῆς πόλεως, οἱ πλεῖστοι χωρὶς νὰ γνωρίζωσι, μεταξὺ τοῦ σκότους καὶ τοῦ πηλοῦ, τὰς διόδους διὰ τῶν ὁποίων ἔπρεπε νὰ σωθῶσι, καὶ καταδιωκόμενοι ὑπὸ ἐχθρῶν οἵτινες διὰ νὰ τοῖς ἐμποδίσωσι τὴν διαφυγὴν ἐγνώριζον ὅλας τὰς διαιρέσεις ὥστε ἐχάθησαν πολλοί. Πλαταιεὺς τις τὴν θύραν δι' ἧς εἰσῆλθον καὶ ἥτις μόνῃ ἦτο ἀνεφγμένη ἐκλείσει διὰ σιδηροῦ ἀκοντίου τὸ ὅποῖον εἰσήγαγεν εἰς τὸν μοχλὸν ἀντὶ βαλάνου, ὥστε καὶ ἐκ τούτου τοῦ

μέρους ἐκλείσθη ἡ ἔξοδος. Καὶ διωκόμενοι κατὰ τὴν πόλιν, τινὲς μὲν ἐξ αὐτῶν ἀναβαίνοντες ἐπὶ τοῦ τείχους ἔρριψαν ἑαυτοὺς ἔξω καὶ ἐφονεύθησαν οἱ περισσότεροι, οἱ δὲ φθάσαντες ἀπαρατήρητοι εἰς θύραν τινὰ ἐγκαταλείπειμένην, ἔθραυσαν τὸν μοχλὸν διὰ πελέκεως τὸν ὁποῖον τοῖς ἔδωκε γυνή τις καὶ ἐξῆλθον ὅχι πολλοί, διότι μετ' ὀλίγον τοὺς ἐνόησαν, ἄλλοι δὲ ἐχάθησαν σποράδην εἰς τὴν πόλιν. Οἱ δὲ πλεῖστοι καὶ ὅσοι μάλιστα ἦσαν συσσωματωμένοι εἰσπίπτουσιν εἰς οἶκημα μέγα, ὅπερ ἦτο πλησίον τοῦ τείχους καὶ τοῦ ὁποίου ἡ θύρα ἔτυχε νὰ ᾖ ἀνοικτὴ, νομίσαντες ὅτι ἡ θύρα τοῦ οἰκήματος ἐκείνου ἦτο ἡ πύλη τῆς πόλεως καὶ ὅτι ἐνώπιόν των ὑπῆρχε δίοδος πρὸς τὰ ἔξω. Ἰδόντες δὲ αὐτοὺς οἱ Πλάταιεῖς οὕτως ἐγκλεισθέντας, συνεσκέφθησαν ἐὰν ἔπρεπε νὰ κατακάυσωσιν αὐτοὺς ὅπως ἦσαν, πυρπολοῦντες τὸ οἶκημα, ἢ νὰ μεταχειρισθῶσιν ἄλλο μέσον. Τέλος δὲ καὶ αὐτοὶ καὶ ὅσοι ἄλλοι Θηβαῖοι ἦσαν διεσπαρμένοι ἀνά τὴν πόλιν παρέδωκαν ἑαυτοὺς ἄνευ ὅρων καὶ κατέθεσαν τὰ ὅπλα. Καὶ ἡ μὲν τύχη τῶν εἰς τὴν Πλάταιαν εἰσελθόντων Θηβαίων τοιαύτη ὑπῆρξε.

5. Οἱ δὲ ἄλλοι Θηβαῖοι οἵτινες ὤφειλον ἐνὸς ἡμέρας νύξ νὰ ἔλθωσι πανστρατιᾷ, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν οἱ εἰσελθόντες προηγουμένως εἰς τὴν πόλιν δὲν ἐπετύγχανον, μαθόντες καθ' ὁδὸν τὰ γενόμενα ἔσπευσαν τὸ βῆμα. Ἀπέχει δὲ ἡ Πλάταια ἀπὸ τὰς Θήβας σταδίους ἐβδομήκοντα, καὶ ἡ ἐπισυμβᾶσα βροχὴ ἐβράδυνε τὴν πορείαν των· διότι ὁ Ἀσωπὸς ποταμὸς ἐπλημύρηνσε καὶ δὲν ἦτο εὐδιάβατος. Καὶ πορευόμενοι διὰ τῆς βροχῆς καὶ τὸν ποταμὸν δυσκόλως διαβάντες ἐφθασαν βραδύτατα, ὄντων ἤδη τῶν συντρόφων των ἡχμαλωτευμένων ἢ

φονευμένων. Ἄμα δὲ ἔμαθον οἱ Θηβαῖοι τὰ γενόμενα, ἐσκέφθησαν νὰ στήσωσιν ἐνέδραν κατὰ τῶν ἔξω τῆς πόλεως Πλαταιέων, διότι ὑπῆρχον εἰς τοὺς ἀγροὺς πολλοὶ ἄνθρωποι μετὰ σκευῶν, μὴ προβλέποντες ὅτι ἤθελέ ποτε συμβῇ τὸ ἀπροσδόκητον ἐκεῖνο κακὸν ἐν ᾧρᾳ εἰρήνης. Οἱ Θηβαῖοι ἤθελον ἵνα οἱ ζωγρηθησόμενοι ἐγγυηθῶσι διὰ τὴν ζωὴν ἐκείνων οἵτινες εἶχον συλληφθῇ ζῶντες ἐντὸς τῆς πόλεως. Καὶ οἱ μὲν Θηβαῖοι ταῦτα διεννοοῦντο. Οἱ δὲ Πλαταιεῖς ἔτι διασκεπτομένων αὐτῶν ὑποπτευθέντες τοὺς σκοποὺς των καὶ φοβηθέντες περὶ τῶν ἔξω, ἔπεμψαν κήρυκα πρὸς τοὺς Θηβαίους, λέγοντες ὅτι δὲν ἦτο ὅσιον ὑπαρχούσης εἰρήνης νὰ πειραθῶσι νὰ καταλάβωσι τὴν πόλιν, καὶ νὰ φυλαχθῶσι νὰ μὴ βλάβωσι κανένα ἐκ τῶν ἔξω, διότι ἄλλως θὰ φονεύσωσιν ὅσους εἶχον αἰχμαλώτους· ὑπόσχονται δὲ νὰ τοὺς τοῖς ἀποδώσωσιν ἅμα ἤθελον ἀναχωρήσει ἐκ τῆς ἑαυτῶν χώρας. Αὐτὰ διηγοῦνται οἱ Θηβαῖοι καὶ προσθέτουσιν ὅτι ἡ συμφωνία αὕτη ἐπεβεβαιώθη καὶ δι' ὅρκου· ἀλλ' οἱ Πλαταιεῖς διατείνονται ὅτι δὲν ὑπεσχέθησαν ν' ἀποδώσωσιν ἀμέσως τοὺς ἄνδρας, ἀλλ' ὅτι ἀπλῶς ἦσαν εἰς διαπραγματεύσεις μήπως ἤθελον δυνηθῇ νὰ ἔλθωσιν εἰς συμπέρασμα τι καὶ βεβαιοῦσιν ὅτι οὐδόλως ὠρκίσθησαν. Καὶ οἱ μὲν Θηβαῖοι ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς χώρας των χωρὶς νὰ βλάβωσι κανένα, οἱ δὲ Πλαταιεῖς εἰσκομίσαντες ταχέως πάντα τὰ ἐν τοῖς ἀγροῖς, εὐθύς ἀπέκτειναν τοὺς αἰχμαλώτους. Ἦσαν δὲ οὗτοι ἑκατὸν ὀγδοήκοντα, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ Εὐρύμαχος, μεθ' οὗ εἶχον συνεννοηθῇ οἱ προδῶται.

6. Τοῦτο δὲ ποιήσαντες ἔπεμψαν εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπεστάλμενον, ἀπέδοσαν τοὺς νεκροὺς εἰς τοὺς Θηβαίους

διὰ συνθήκης καὶ ἕκαμον εἰς τὴν πόλιν τὰς παρασκευὰς ὅσας ἐνόμιζον ἀναγκαίαις πρὸς τὰς παρούσας περιστάσεις. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἅμα ἔμαθον τὰ παρὰ τῶν Πλαταιέων γεγόμενα συνέλαβον παραχρῆμα τοὺς Βοιωτοὺς ὅσοι ἦσαν ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ ἔπεμψαν κήρυκα εἰς τὴν Πλάταιαν κελεύοντες αὐτῷ νὰ τοῖς ἀναγγεῖλῃ νὰ μὴ προβῶσιν εἰς οὐδὲν μέτρον κατὰ τῶν Θηβαίων τοὺς ὁποίους ἐκράτουν αἰχμαλώτους πρὶν ἢ αὐτοὶ σκεφθῶσι καὶ ἀποφασίσωσί τι περὶ αὐτῶν· διότι δὲν εἶχεν ἀγγεληθῇ εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὅτι εἶχον φονευθῇ. Ὁ πρῶτος ἀπεσταλμένος εἶχεν ἀναχωρήσει ἐκ Πλαταιῶν καθ' ἣν στιγμήν εἰσήρχοντο οἱ Θηβαῖοι, ὁ δὲ δεύτερος ὅταν μόλις πρὸ ὀλίγου εἶχον νικηθῇ καὶ συλληφθῇ· ἐκ τῶν μετέπειτα συμβάντων οὐδὲν ἔμαθον. Οὕτω λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι μὴ γινώσκοντες ἀπέστειλον κήρυκα, ὅστις ἀφικόμενος εὔρε τοὺς ἄνδρας φονευθέντας. Καὶ μετὰ ταῦτα στρατεύσαντες εἰς Πλάταιαν καὶ σῖτον εἰσήγαγον καὶ φρουροὺς ἐγκατέλιπον καὶ ἐκ τῶν ἀνδρῶν ὅσοι ἦσαν ἄχρηστοι σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἐξήγαγον.

7. Γενομένου δὲ τοῦ ἐν Πλαταιαῖς ἔργου καὶ καταφανῶς διαλυθέντων τῶν συνθηκῶν οἱ Ἀθηναῖοι παρεσκευάζοντο πρὸς πόλεμον, παρεσκευάζοντο δὲ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτῶν. Ἀμφότερα δὲ τὰ μέρη διετίθεντο νὰ πέμψωσι πρεσβείας καὶ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν καὶ πρὸς ἄλλους βαρβάρους παρ' ὧν ἤλπιζον νὰ ἐπιτύχωσι συνδρομὴν τινα, καὶ προσέτι τὰ πάντα ἐμηχανεύνοντο ὅπως προσελκύσωσιν εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν τὰς πόλεις ὅσαι δὲν ἦσαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν των. Καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι πρὸς ταῖς παρ' αὐτοῖς ὑπαρχούσαις διέταξαν τὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Σι-

κελίας, αἵτινες εἶχον ἐνωθῇ μὲ τὸ μέρος των, νὰ κατασκευάσωσι καὶ ἄλλας ναῦς, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους ἐκάστης πόλεως, εἰς τρόπον ὥστε ὁ ἀριθμὸς ὄλων ἐκείνων τῶν πλοίων ἐμελλε νὰ ἀναβῇ μέχρι τῶν πεντακοσίων· διέταξαν ἐπίσης τοὺς συμμάχους νὰ ἐτοιμάσωσιν ὠρισμένην ποσότητα χρημάτων καὶ νὰ μὴ δέχωνται παρ' αὐτοῖς πλείοτερα τοῦ ἐνὸς Ἀθηναϊκοῦ πλοίου μέχρις οὗ τὰ πάντα παρασκευασθῶσιν. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι καὶ τοὺς ὑπάρχοντας συμμάχους ἐπεθεώρουν καὶ πρεσβείας ἔπεμπον ἰδίως πρὸς τὰς περὶ τὴν Πελοπόννησον πόλεις, τὴν Κέρκυραν, τὴν Κεφαλληνίαν, τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ τὴν Ζάκυνθον, προβλέποντες ὅτι ἐὰν ἐξησφαλίζοντο περὶ τῆς φιλίας αὐτῶν, ἤθελον πολεμήσει ἀποτελεσματικῶς ἐπὶ ὄλων τῶν ἀκτῶν τῆς Πελοποννήσου.

8. Καὶ τὸ ἐν καὶ τὸ ἄλλο μέρος δὲν ἐμελέτων μικρὰ σχέδια ἀλλ' ἠτοιμάζοντο ἐρρωμένως πρὸς πόλεμον. Καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀπορῶμεν διὰ τοῦτο, διότι πάντοτε κατὰ τὴν ἑναρξίν ἔργου τινὸς οἱ ἄνθρωποι ἀναπτύσσουσι πλείοτερον ζῆλον. Τότε δὲ ἡ νεολαία πολλή μὲν ἦτο εἰς τὴν Πελοπόννησον, πολλή δὲ καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, ἥτις ἕνεκα ἀπειρίας ἐζήτει εὐχαρίστως νὰ περιπλακῇ εἰς πόλεμον. Καὶ ὅλη ἡ ἄλλη Ἑλλὰς ἦτο μετέωρος περιμένουσα τὴν στιγμήν καθ' ἣν αἱ πρῶται πόλεις ἤθελον ἔλθει εἰς χεῖρας. Καὶ πολλαὶ μὲν προρρήσεις ἐλέγοντο, πολλοὶ δὲ χρησμολόγοι ἔψαλλον καὶ εἰς τὰς μελλούσας νὰ πολεμήσωσι πόλεις καὶ εἰς τὰς ἄλλας. Ἔτι δὲ καὶ ἡ Δῆλος ὀλίγον πρὸ τούτων ἠσθάνθη σεισμὸν, ἥτις ἀφότου οἱ Ἕλληνες ἐνθυμοῦντο οὐδέποτε πρότερον ἐσεῖσθαι. Ἐλέγετο δὲ καὶ ἐπιστεύετο ὅτι τοῦτο ἐσήμαινε τὰ μέλλοντα συμβῆναι· καὶ ἀνεζήτουν παντα-

χοῦ μήπως ἔτυχε νὰ συμβῇ καὶ ἄλλο τι παραπλήσιον. Ἡ εὐνοια τῶν ἀνθρώπων ἐκλινε παραπολὺ πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, πρὸ πάντων διότι εἶχον προσιπεῖ ὅτι ὅτι ἐσκόπευον νὰ ἐλευθερώσωσι τὴν Ἑλλάδα. Πανταχοῦ ἀντηγωνίζοντο πόλεις καὶ ἰδιῶται τὶς πρῶτος νὰ τοὺς βοηθήσῃ ἀναλόγως τῆς ἐαυτῶν δυνάμεως, εἴτε διὰ λόγων εἴτε δι' ἔργων· καὶ ὁ καθείς ἐνόμιζεν ὅτι ὅπου αὐτὸς δὲν ἤθελεν εἶσθαι παρῶν, ἡ πρόοδος τῶν πραγμάτων ἤθελε παρακωλύεσθαι. Τοιαύτην ὀργὴν εἶχον οἱ πλείστοι κατὰ τῶν Ἀθηναίων, οἱ μὲν θέλοντες νὰ ἀποσεισῶσι τὸν ζυγὸν των, οἱ δὲ φοβούμενοι μήπως ὑποκύψωσιν εἰς αὐτόν.

9. Μὲ τοιαύτας λοιπὸν προπαρασκευὰς καὶ μὲ τοιαῦτα αἰσθήματα ἤρξατο ὁ πόλεμος. Αἱ σύμμαχοι δὲ πόλεις τὰς ὁποίας εἶχον ἑκάτεροι ἦσαν αἱ ἑξῆς. Οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι εἶχον ὅλους τοὺς ἐντὸς τοῦ ἰσθμοῦ Πελοποννησίους πλὴν τῶν Ἀργείων καὶ τῶν Ἀχαιῶν (οἵτινες ἦσαν φίλοι ἀμφοτέρων· ἐκ τῶν Ἀχαιῶν δὲ μόνοι οἱ Πελληνεῖς συνεπολέμουν κατ' ἀρχὰς μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων, κατόπιν ὅμως τοὺς ἐμιμήθησαν ὅλοι), ἔξω δὲ τῆς Πελοποννήσου εἶχον τοὺς Μεγαρεῖς, τοὺς Φωκεῖς, τοὺς Λοκροὺς, τοὺς Βοιωτοὺς, τοὺς Ἀμπρακιώτας, τοὺς Λευκαδίους καὶ τοὺς Ἀνακτορίους. Ἐκ τούτων ναυτικὸν παρέσχον οἱ Κορίνθιοι, οἱ Μεγαρεῖς, οἱ Σικυῶνιοι, οἱ Πελληνεῖς, οἱ Ἡλεῖοι, οἱ Ἀμπρακιῶται καὶ οἱ Λευκάδιοι, ἱππικὸν δὲ οἱ Βοιωτοὶ, οἱ Φωκεῖς καὶ οἱ Λοκροί· αἱ δὲ ἄλλαι πόλεις παρέσχον πεζικόν. Αὕτη ἦτο ἡ συμμαχία τῶν Λακεδαιμονίων· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι εἶχον τοὺς Χίους, τοὺς Λεσβίους, τοὺς Πλαταιεῖς, τοὺς ἐν Ναυπάκτῳ Μεσσηνίους, τοὺς πλείστους Ἀκαρνανας,

τοὺς Κερκυραίους καὶ ἄλλας πόλεις ὑποτελεῖς μεταξὺ τοσούτων ἐθνῶν, ἥται τὴν ναυτικὴν Καρίαν, τοὺς γείτονας τῶν Καρῶν Δωριεῖς, τὴν Ἰωνίαν, τὸν Ἑλλησπόντον, τὰς πόλεις τῆς Θράκης, ὅλας τὰς νήσους τὰς κειμένας πρὸς ἀνατολὰς μεταξὺ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Κρήτης, καὶ ὅλας τὰς ἄλλας Κυκλάδας πλὴν τῆς Μήλου καὶ τῆς Θήρας. Ἐκ τούτων ναυτικὸν παρέσχον οἱ Χῖοι, οἱ Λέσβιοι καὶ οἱ Κερκυραῖοι, οἱ δὲ ἄλλοι πεζοὺς καὶ χρήματα. Οὗτοι ἦσαν οἱ σύμμαχοι καὶ τὰ πολεμικὰ μέσα τῶν δύο μερῶν.

10. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι εὐθὺς μετὰ τὰ ἐν Πλαταιαῖς συμβάντα παρήγγειλον εἰς τὰς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου συμμάχους πόλεις νὰ παρασκευάσωσι τοὺς στρατοὺς καὶ πάντα τὰ ἀναγκαιοῦντα διὰ μακρὴν ἐκστρατείαν, ὅπερ ἐσήμαινεν ὅτι ἐπρόκειτο νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν. Ἀμα δὲ τὰ πάντα εὐρέθησαν ἔτοιμα κατὰ τὸν ὀρισθέντα χρόνον, μετέβησαν εἰς τὸν ἰσθμὸν οἱ ἐξ ἐκάστης πόλεως τῆς ἐνδον καὶ τῆς ἑξω Πελοποννήσου ἀποσταλέντες. Καὶ ἀφοῦ συνηθροίσθη ὅλον τὸ στράτευμα, ὁ βασιλεὺς τῶν Λακεδαιμονίων Ἀρχίδαμος, ὅστις ἡγεῖτο τῆς ἐκστρατείας ταύτης, συγκαλέσας τοὺς στρατηγοὺς ὅλων τῶν πόλεων καὶ τοὺς πρῶτους τῶν ἐν τέλει καὶ σημαντικωτάτους, ἀπηύθυνεν αὐτοῖς τὴν ἐξῆς προσλαλίαν.

11. αἱ ἄνδρες Πελοποννήσιοι καὶ ὑμεῖς οἱ σύμμαχοι, μολοντί οἱ πατέρες ἡμῶν πολλὰς ἐποιήσαντο στρατείας καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Πελοποννήσῳ καὶ ἐκτὸς, οἱ δὲ πρεσβύτεροι μεταξὺ ἡμῶν δὲν εἶναι ἄπειροι πολέμων, ἐν τούτοις οὐδέποτε ἐξεστρατεύσαμεν μετὰ τοιαύτης παρασκευῆς. Καὶ εὐλόγως· διότι προκειμένου νὰ πολε-

μήσωμεν σήμερον ἐναντίον πόλεως δυνατωτάτης, πρέπει νὰ ἤμεθα πλεῖστοι καὶ ἄριστοι. Δίκαιον λοιπὸν μήτε κατώτεροι νὰ φανῶμεν τῶν πατέρων ἡμῶν, μήτε ὑποδεέστεροι τῆς ἡμετέρας δόξης. Ἡ Ἑλλάς ὅλη εἶναι μετέωρος καὶ περιμένει ἐπιθυμοῦσα ἕνεκα τοῦ κατὰ τῶν Ἀθηναίων μίσους νὰ κατορθώσωμεν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα διανοούμεθα. Καί τοι ὅμως φαίνομεθα ὅτι ὑπερέχομεν κατὰ τὸ πλῆθος καὶ ὅτι ἔχομεν πολλὴν βεβαιότητα ὅτι ὁ ἐχθρὸς δὲν θὰ τολμήσῃ νὰ ἔλθῃ ἐναντίον ἡμῶν, δὲν πρέπει διὰ τοῦτο νὰ χωρήσωμεν πρὶν συμπληρώσωμεν τὰς προετοιμασίας ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ στρατιῶται ἐκάστης πόλεως πρέπει νὰ ἔχωσιν ὑπ' ὄψιν ὅτι θὰ περιπέσωμεν εἰς κίνδυνόν τινα. Διότι ἡ τύχη τοῦ πολέμου εἶναι ἄδηλος καὶ ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ αἱ προσβολαὶ γίνονται αἰφνίδιαι καὶ ἀπτόμοι· καὶ πολλάκις τὸ ὀλιγώτερον πλῆθος μετὰ προφυλάξεως βαῖνον, ἐθριάμβευσε κατ' ἀντιπάλων πολυαριθμωτάτων ἐπειδὴ οὗτοι καταφρονοῦντες τοὺς ἐναντίους ἀπαράσκει· ἐγένοντο. Πρέπει δὲ πάντοτε ἐν τῇ ἐχθρικῇ γῇ νὰ προχωρῇ τις τὴν μὲν καρδίαν ἔχων πλήρη θάρρους, πράγματι δὲ μετὰ δειλῆς περισκέψεως. Οὕτω δὲ καὶ εἰς τὸ νὰ προσβάλλωσι τοὺς ἐναντίους θέλουσιν εἶσθαι εὐψυχότατοι, καὶ ἀσφαλέστατοι πρὸς τὰς προσβολὰς τῶν ἐναντίων· ἡμεῖς δὲ βαίνομεν οὐχὶ κατὰ ἀδυνάτου πόλεως, ἀλλὰ κατὰ πάντα ἀρίστως παρεσκευασμένης. Ἐὰν μέχρι τοῦδε δὲν ἐκινήθησαν καθ' ἡμῶν οἱ Ἀθηναῖοι, τοῦτο προέρχεται διότι εἴμεθα ἀκόμη μακράν· ἀλλ' ἅμα μᾶς ἴδωσι δροῦντας τὴν χῶραν αὐτῶν καὶ καταστρέφοντας τὰ ὑπάρχοντά των, τότε πρέπει νὰ περιμένωμεν ὅτι θὰ ἐξέλθωσιν εἰς μάχην. Διότι πάντας καταλαμβάνει ὀργή, ὅταν πάσχωσιν τι

ἀσύνηθες πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των καὶ ὅσον τὸ δυνατόν πλησίον των· καὶ ὅσοι ἤκιστα μεταχειρίζονται τὸν ὀρθὸν λόγον, οὗτοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βαίνουσιν εἰς τὰς πράξεις των μετὰ σφοδρότητος. Τοῦτο πιθανῶς θέλουσι πράξει πλείότερον παντὸς ἄλλου οἱ Ἀθηναῖοι οἵτινες ἀξιούσι νὰ ἄρχωσιν ἐπὶ τῶν ἄλλων καὶ διὰ τῶν ἐπιδρομῶν των νὰ δηῶσι μᾶλλον τὰς ξένας χώρας ἢ νὰ βλέπωσι δῆλουμένην τὴν ἑαυτῶν. Ἐπειδὴ λοιπὸν στρατεύομεν κατὰ τοσοῦτον ἰσχυρᾶς πόλεως, καὶ ἐπειδὴ ἡ δόξα ἡμῶν καὶ τῶν προγόνων θέλει ἐξαρτᾶσθαι ἐκ τῆς εὐκλείας ἢ τῆς δυσκλείας, ἀκολουθήσατε ὅπου σᾶς ὀδηγήσωσι τηροῦντες πρὸ παντὸς ἄλλου τὴν στρατιωτικὴν τάξιν, ὄντες ἄγρυπνοι καὶ ἐκτελοῦντες ζωηρῶς τὰ παραγγέλματα. Οὐδὲν κάλλιστον καὶ ἀσφαλέστατον ἢ στρατὸς πολυάριθμος ἀκολουθῶν μίαν τάξιν.»

12. Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἀρχίδαμος καὶ διαλύσας τὴν συνέλευσιν ἀποστέλλει κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς Ἀθήνας Μελήσιππον τὸν Διακρίτου, ἄνδρα Σπαρτιάτην, ἵνα μάθῃ ἐὰν οἱ Ἀθηναῖοι, βλέποντες τοὺς ἐχθροὺς ἐν ὁδῷ ἤδη ὄντας, ἀπεφάσιζον νὰ φανῶσι καὶ πῶς συμβιβαστικώτεροι. Οὗτοι ὁμῶς δὲν ἐδέχθησαν αὐτὸν οὔτε εἰς τὴν πόλιν οὔτε εἰς τὴν συνέλευσιν· διότι προηγουμένως εἶχεν ὑπερισχύσει ἡ γνώμη τοῦ Περικλέους εἰπόντος νὰ μὴ δεχθῶσιν οὔτε κήρυκα οὔτε πρεσβείαν ἐκ μέρους τῶν Λακεδαιμονίων ἐκστρατευόντων· ἀποπέμπουσι λοιπὸν αὐτὸν πρὶν τὸν ἀκούσωσι καὶ τὸν προστάξουσιν νὰ ἐξέλθῃ τῶν ὁρίων αὐθημερὸν, προστιθέντες ὅτι ἐὰν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἤθελον νὰ ἔλθωσι μετ' αὐτῶν εἰς διαπραγματεύσεις, ἔπρεπε πρῶτον νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰ ἴδια. Δίδουσι δὲ εἰς τὸν Μελήσιππον καὶ συνοδοὺς ὅπως μὴ

συγκοινωνήσῃ μετ' οὐδενός. Ὁ δὲ ἅμα ἔφθασεν εἰς τὰ σύνορα καὶ ἔμελλε νὰ ὑπερβῇ ταῦτα, ἀπεμακρύνθη εἰπὼν ταῦτα μόνον «Αὕτη ἡ ἡμέρα ἔσεται διὰ τοὺς Ἕλληνας μεγάλων κακῶν ἀρχή.» Μετὰ τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ εἰς τὸ στρατόπεδον πεισθεὶς ὁ Ἀρχίδαμος ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι εἰς οὐδὲν ἤθελον ἐνδῶσει, ἤγειρε τὸν στρατὸν καὶ ἐπροχώρησε κατὰ τῆς Ἀττικῆς. Οἱ δὲ Βοιωτοὶ εἰς μὲν τοὺς Πελοποννησίους, διὰ τὴν κοινὴν ἐκστρατείαν, παρέσχον τὸ ἀναλογοῦν αὐτοῖς μέρος καὶ τοὺς ἰππεῖς, μετὰ τοῦ ὑπολειπομένου δὲ στρατοῦ των ἐλθόντες εἰς τὴν Πλάταιαν ἐδῆρουν αὐτήν.

13. Ἐνῷ εἰσέτι οἱ Πελοποννήσιοι συνηθροίζοντο εἰς τὸν ἰσθμὸν καὶ ἐν ὁδῷ ἦσαν, πρὶν εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν, Περικλῆς ὁ Ξανθίππου, εἰς τῶν δέκα στρατηγῶν τῶν Ἀθηναίων, προβλέπων τὴν ἐπικειμένην εἰσβολὴν, καὶ ὑποπεύσας ὅτι χάριν ὀφειλομένης ξενίας πιθανὸν νὰ ἐφείδετο ὁ Ἀρχίδαμος τῶν κτημάτων του εἴτε οἴκοθεν θέλων νὰ χαρισθῇ πρὸς αὐτὸν εἴτε κατὰ διαταγὴν τῶν Λακεδαιμονίων διὰ νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν ὑποπτον (καθότι δι' αὐτὸν κυρίως εἶχον ζητήσῃ προηγουμένως παρὰ τῶν Ἀθηναίων τὴν ἀπέλασιν τῶν ἐναγῶν) ἀνήγγειλε προηγουμένως εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἀθηναίων ὅτι ὁ Ἀρχίδαμος ἦτο μὲν ξένος του, ἀλλὰ τοῦτο δὲν θὰ ἀπέβαινε πρὸς κακὸν τῆς πόλεως· τοὺς δὲ ἀγροὺς αὐτοῦ καὶ τὰς οἰκίας, ἐὰν δὲν τὰ κατέστρεφον οἱ πολέμιοι καθὼς καὶ τὰ τῶν ἄλλων, δωρεῖ αὐτὰ εἰς τὸ δημόσιον, ἵνα μηδεμία ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου μείνῃ κατ' αὐτοῦ δυσμενὲς προκατάληψις. Ἀνενέωσε καὶ διὰ τὰς παρούσας περιστάσεις ὅσας συμβουλάς εἶχε δώσει πρότερον, νὰ παρασκευάζωνται πρὸς πόλεμον καὶ νὰ μεταφέρωσιν εἰς

τὴν πόλιν ὅσα εἶχον εἰς τοὺς ἀγροὺς, νὰ μὴ ἐξέλθωσιν εἰς μάχην, ἀλλ' εἰσελθόντες νὰ φυλάττωσι τὴν πόλιν, νὰ στρέψωσιν ὅλην τὴν προσοχὴν των εἰς τὸ ναυτικὸν ὅπερ ἦτο ἡ ἰσχὺς των, καὶ νὰ κρατῶσιν ὑποχειρίους τοὺς συμμάχους, λέγων ὅτι ἡ ἰσχὺς τοῦ κράτους προήρχετο ἀπὸ τὰ χρήματα τὰ ὅποια παρῆχον οὗτοι καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ πολέμου εἶναι ἡ φρόνησις καὶ τὰ χρήματα. Τοὺς παρώτρυνε δὲ νὰ ἔχωσι θάρρος, ἀφοῦ ἡ πόλις εἰσέπραττε συνήθως ἑξακόσια τάλαντα κατ' ἐνιαυτὸν ἐκ τῶν φόρων τῶν συμμάχων ἄνευ τῆς ἄλλης προσόδου καὶ ἀφοῦ ὑπῆρχον ἀκόμη τότε εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἑξακόσια τάλαντα εἰς ἀργυρᾷ νομίσματα (ὑπῆρχον ἄλλοτε ἐννέα χιλιάδες καὶ ἐπτακόσια, ἀλλὰ κληναλώθησαν εἰς τὰ προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς τὰ ἄλλα οἰκοδομήματα καὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ποτιδαίας),⁽¹⁾ χωρὶς νὰ συμπεριλαμβάνωνται εἰς τὴν ποσότητα ταύτην ὁ ἄκοπος χρυσὸς καὶ ἄργυρος, ὁ προερχόμενος ἐκ τῶν δημοσίων καὶ ιδιωτικῶν ἀναθημάτων, τὰ τῶν πομπῶν καὶ τῶν ἀγώνων ἱερὰ σκεύη, τὰ μηδικὰ λάφυρα καὶ ἄλλα παρόμοια ἀνερχόμενα εἰς ποσότητα οὐχὶ μικροτέραν τῶν πεντακοσίων ταλάντων. Ἀπηρίθμησε προσέτι καὶ τοὺς ὅχι ὀλίγους θησαυροὺς τῶν ἄλλων ναῶν τοὺς ὁποίους ἠδύναντο νὰ διαθέσωσι, καὶ τέλος, ἐν ἐσχάτῃ ἀπορίᾳ, ἠδύναντο νὰ ποιήσωσι χρῆσιν καὶ αὐτῶν τῶν χρυσῶν κοσμημάτων τῆς θεᾶς Ἐβεδαίου

(1) Μόνον εἰς τὴν οἰκοδόμησιν τῶν Προπυλαίων ἐδαπανήθησαν δισχίλια καὶ δώδεκα τάλαντα, εἰς δὲ τὴν τοῦ Παρθενῶνος χίλια. Προσθέσατε εἰς ταῦτα τὸν ἐν Ἐλευσίνι ναὸν τῆς Δήμητρος καὶ πλείστα ἄλλα ἤττον ἄξια λόγου οἰκοδομήματα. Εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ποτιδαίας ἐδαπάνησαν οἱ Ἀθηναῖοι δισχίλια τάλαντα (Βιβλ. Β', 70).

δὲ ὅτι τὸ ἄγαλμα εἶχεν εἰς καθαρὸν χρυσὸν βάρος τεσσαράκοντα ταλάντων δυνάμενον νὰ ἀποσπασθῇ ὁλόκληρον, ἀφοῦ δὲ τὸ μεταχειρισθῶσι πρὸς σωτηρίαν τῆς πόλεως νὰ τὸ ἀντικαταστήσωσι δι' ἴσου βάρους. Τοιοῦτο-τρόπως τοὺς ἐνεθάρρυνεν ὥς πρὸς τὰ οἰκονομικά· ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς ὀπλίτας εἶπεν ὅτι εἶχον δεκατρεῖς χιλιάδας ἄνευ τῶν ἐν τοῖς φρουρίοις καὶ ἐν ταῖς ἐπάλξεσι δεκαεὶς χιλιάδων. Τοσοῦτοι ἦσαν ἐξ ἀρχῆς, εἰς πᾶσαν εἰσβολὴν τοῦ ἐχθροῦ, οἱ φυλάσσοντες· οὗτοι δὲ συνίσταντο ἐκ τῶν πρεσβυτάτων, ἐκ τῶν νεωτάτων, καὶ ἐκ τῶν μετοίκων ὅσοι ἦσαν ὀπλίται. Τὸ Φαληρικὸν τεῖχος ἦτο τριακονταπέντε σταδίων μέχρι τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως καὶ τὸ φυλασσόμενον μέρος αὐτοῦ τοῦ περιβόλου ἦτο τεσσαράκοντα τριῶν σταδίων· ὑπῆρχε δὲ καὶ μέρος ὅπερ ἦτο ἀφύλακτον, τὸ μεταξὺ τοῦ μακροῦ τεύχους καὶ τοῦ Φαληρικοῦ· τὰ δὲ μακρὰ τεῖχη μέχρι Πειραιῶς εἶχον ἑκτασιν τεσσαράκοντα σταδίων, ὧν τὸ ἕξωθεν μόνον μέρος ἐφρουρεῖτο. Ὁλόκληρος ὁ περίβολος τοῦ Πειραιῶς καὶ τῆς Μουνυχίας ἦτο ἐξήκοντα σταδίων, καὶ τὸ ἡμισυ μόνον αὐτοῦ ἐφρουρεῖτο. Ὁ Περικλῆς προσέθηκεν ἀκόμη ὅτι εἶχον χιλίους διακοσίους ἰππεῖς καὶ ἰπποτοξότας⁽¹⁾, χιλίους ἑξακοσίους τοξότας καὶ τριακοσίας τριήρεις ἐν καλῇ καταστάσει. Αὗται ἦσαν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐλαττώσεως, αἱ δυνάμεις τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης εἰσβολῆς τῶν Πελοποννησίων καὶ τὴν ἐναρξίν τοῦ παρόντος πολέμου. Προσέθηκε δὲ καὶ ἄλλα

(1) Οἱ ἑφιπποὶ τοξόται οὗτοι, Θοῤῃες ἢ Σκύθαι, ἦσαν εἰδὸς τι χωροφυλακῆς τὴν ὁποίαν οἱ Ἀθηναῖοι διετήρουν ὅπως ἐκτελεῖ χρεῖα ἀστυνομικά.

ὁ Περικλῆς, ὡς συνήθιζε, πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ νίκη ἤ-
θελεν εἶσθαι ὑπὲρ αὐτῶν.

14. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀκούσαντες ἐπέισθησαν καὶ μετεκό-
μισαν ἐκ τῶν ἀγρῶν τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας καὶ
ὅλα τὰ οἰκιακὰ σκεύη, ἀφαιρέσαντες καὶ αὐτὴν τὴν ξυ-
λείαν τῶν οἰκιῶν· τὰ δὲ πρόβατα καὶ τὰ ὑποζύγια μετέ-
φερον εἰς τὴν Εὐβοίαν καὶ τὰς παρακειμένας νήσους. Ἡ
μετατόπισις ὅμως ἐκείνη τοῖς ἐφάνη ὀχληρὰ, ἐπεὶ δὴ ἦσαν
συνειθισμένοι νὰ ἐνδιαιτῶνται οἱ πολλοὶ εἰς τοὺς ἀγρούς.

15. Ἡ συνήθεια αὕτη πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐπε-
κράτησε παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις μᾶλλον ἢ παρ' ἄλλοις.
Ἐπὶ Κέκροπος καὶ τῶν πρώτων βασιλέων μέχρι Θησέως
ἡ Ἀττικὴ πάντοτε ᾤκειτο κατὰ κώμας, ὧν ἐκάστη εἶχε
τὸ πρυτανεῖόν της καὶ τοὺς ἄρχοντάς της. Καὶ ὁπότεν
δὲν εἶχον τι νὰ φοβηθῶσι δὲν συνηθοῖζοντο περὶ τὸν
βασιλέα ὅπως διασκεφθῶσιν, ἀλλ' ἐπολιτεύοντο καὶ
διεσκέπτοντο κεχωρισμένως. Τινὲς μάλιστα καὶ ἐπολέ-
μησαν τὸν βασιλέα, ὡς οἱ μετὰ τοῦ Εὐμόλπου Ἐλευ-
σίνιοι κατὰ τοῦ Ἐρεχθέως. Ἀλλ' ἅμα ἐβασίλευσεν ὁ Θη-
σεὺς ὅστις ἦν οὐκ ἐπὶ τὴν μεγαλοφυΐαν μὲ τὴν δύναμιν, καὶ
κατὰ τὰ ἄλλα διευθέτησε τὴν χώραν, καὶ τῶν ἄλλων
κωμῶν καταργήσας τὰ βουλευτήρια καὶ τὰς ἀρχάς, συνή-
θροισεν ὅλους τοὺς πολίτας εἰς τὴν σημερινὴν πόλιν, ὅ-
που ἐγκαθίδρυσεν ἓν μόνον βουλευτήριον καὶ ἓν μόνον
πρυτανεῖον. Τοὺς ἠνάγκασε δὲ νὰ κατοικήσωσιν εἰς μίαν
μόνην πόλιν, νεμόμενοι ὅμως τὰ ὑπάρχοντά των ὡς καὶ
πρότερον. Χάρις εἰς τὴν συγκέντρωσιν ταύτην ἡ πόλις
τῶν Ἀθηναίων ἔλαβε ταχεῖαν ἀνάπτυξιν, καὶ ἦτο ἤδη με-
γάλη ὅταν ὁ Θησεὺς τὴν παρέδωκεν εἰς τοὺς διαδόχους
του· ἔτι δὲ καὶ σήμερον οἱ Ἀθηναῖοι ποιοῦσι πρὸς τι-

μὴν τῆς θεᾶς δημοτελῇ ἑορτὴν τὴν ὁποίαν καλοῦσι συνοίγια. Πρότερον ἢ πόλις συνίστατο μόνον ἐκ τῆς ἀκροπόλεως καὶ τοῦ κατωτέρου μέρους τοῦ μᾶλλον ἐστραμμένου πρὸς νότον. Ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶναι οἱ ναοὶ πολλῶν θεῶν εὐρισκόμενοι ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ ἀκροπόλει, καὶ πρὸ πάντων πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς πόλεως εἰσὶν ἐκτισμένοι οἱ πλεῖστοι τῶν ἔξω ναῶν, παραδείγματος χάριν ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, τῆς Γῆς καὶ τοῦ Διμναίου Βάκχου πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου τελοῦνται τὰ ἀρχαιότερα Διονύσια τὴν δωδεκάτην τοῦ μηνὸς Ἀνθεστηριῶνος, συνήθεια ἥτις ἔτι καὶ σήμερον ἐπικρατεῖ παρὰ τοῖς ἐξ Ἀθηναίων καταγομένοις Ἰωσι. Καὶ ἄλλα δὲ ἀρχαῖα ἱερὰ εἰσὶν ἰδρυμένα ἐπὶ τοῦ μέρους ἐκεῖνου. Ἐκεῖ προσέτι ἦτο ἡ κρήνη ἡ σήμερον καλουμένη Ἐννεάκρουνος, ἕνεκα τοῦ σχήματος ὅπερ ἔδωκαν εἰς αὐτὴν οἱ τύραννοι, ἀλλ' ἥτις ἄλλοτε, ὅτε αἱ πηγαὶ ἦσαν φανεραὶ, ἐκαλεῖτο Καλλιρρόη. Ἡ κρήνη ἐκείνη ἐγγὺς οὔσα τῆς πόλεως ἐχρησίμευεν εἰς πλείστας ἀξίας λόγου ἐργασίας, καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων παρέμεινε μέχρι σήμερον ἡ συνήθεια νὰ μεταχειρίζωνται τὸ ὕδωρ αὐτῆς εἰς τὰς τελετὰς τοῦ γάμου καὶ ἄλλας ἱεροπραξίας. Διὰ τὴν παλαιὰν δὲ ταύτην κατοίκησιν ἡ Ἀκρόπολις καλεῖται μέχρι τοῦδε εἰσέτι ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων πόλις.

16. Οὕτω λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ πολὺ κατώκησαν αὐτονόμως τὸ ἔδαφος τῆς Ἀττικῆς· ἀκόμη δὲ καὶ μετὰ τὸν συνοικισμόν των, αἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νέων οἰκογενειῶν μεταβάσαι κατὰ συνήθειαν εἰς τοὺς ἀγροὺς ἔζων ἐκεῖ μέχρι τοῦ παρόντος πολέμου. Μετὰ ζωνρᾶς λοιπὸν δυσαρесκειᾶς μετηνάστευον, τοσοῦτῳ μᾶλλον ὅσῳ πρὸ μικροῦ μόλις εἶχον ἐπιδιορθῶσαι τὰς ζημίας τὰς

ἐπελθούσας ἔνεκα τῶν Μηδικῶν· ἐβαρύνοντο δὲ καὶ ἐχαλέπαινον ἐγκαταλείποντες τὰς οἰκίας καὶ τὰ ἱερὰ, ἅτινα ἔνεκα αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ ἀρχαϊκοῦ τρόπου τῆς ζωῆς των ἐθεώρουν ὡς κληρονομικά· εἰς τὸ ἐξῆς ἔμελλον νὰ μεταβάλῃσι δίαιταν, οὐδὲν ἄλλο ἀφίνων ἕκαστος ἢ τὴν γενέθλιον αὐτοῦ πόλιν.

17. Ἀφικόμενοι εἰς Ἀθήνας ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν εὗρον κατοικίας ἢ καταλύματα παρὰ τισι φίλοις καὶ οἰκείοις, οἱ περισσότεροι δὲ κατῴκησαν εἰς τὰ ἔρημα μέρη τῆς πόλεως καὶ εἰς τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ἡρῶα ὅλα ἐκτὸς τῆς ἀκροπόλεως, τοῦ Ἑλευσινίου καὶ ἄλλων κτιρίων στερεῶς κεκλεισμένων. Καὶ αὐτὸ τὸ Πελασγικόν, ὅπερ ἔκειτο κάτωθεν τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἦτο κατηραμένον νὰ μένῃ ἀκατοίκητον ἔνεκα τῆς ἀπαγορεύσεως ἐνὸς ἀκροτελευτίου στίχου τοῦ Πυθικοῦ μαντείου λέγοντος «Προτιμότερον νὰ μένῃ ἔρημον τὸ Πελασγικόν,» κατωκλήθη τότε ἔνεκα τῆς στιγμιαίας ἀνάγκης. Μὲ φαίνεται δὲ ὅτι ὁ χρησμός ἐξεπληρώθη ἀντιστρόφως παρ' ὅ,τι περιέμενον· διότι αἱ συμφοραὶ τῆς πόλεως προῆλθον οὐχὶ ἔνεκα τῆς παρὰ νόμου κατοικήσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ἔνεκα τοῦ πολέμου ἐπῆλθεν ἡ ἀνάγκη τῆς οἰκήσεως· τὸ δὲ μαντεῖον μὴ ὑποδεικνύον τὸν πόλεμον διὰ τοῦ ὀνόματός του, προέβλεπεν ὅτι τὸ Πελασγικόν ἔμελλε νὰ κατοικηθῇ ἐν ἡμέραις οὐχὶ ἀγαθαῖς. Πολλοὶ κατεσκήνωσαν εἰς τοὺς πύργους τῶν τειχῶν καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ ἡδύνατο ἕκαστος· διότι συνελθόντας δὲν ἐχώρησεν αὐτοὺς ἡ πόλις, ἀλλ' ὕστερον διανείμαντες μεταξὺ των τὸ μεσάζον διάστημα τῶν μακρῶν τειχῶν καὶ πλεῖστον μέρος τῶν τοῦ Πειραιῶς κατῴκησαν ἐνταῦθα. Συγχρόνως ὅμως ἐνησχολοῦντο εἰς τὰς προετοιμασίας τοῦ πολέμου καὶ τοὺς συμμάχους συνα-

θροίζοντες καὶ ἐξοπλίζοντες ἑκατὸν πλοῖα διὰ νὰ τὰ ἐκπέμψωσι κατὰ τῆς Πελοποννήσου. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι εἰς τοῦτο τὸ σημεῖον τῆς προπαρασκευῆς εὐρίσκοντο.

18. Ὁ δὲ στρατὸς τῶν Πελοποννησίων προχωρῶν ἀφίκετο πρῶτον εἰς τὴν Οἰνὸν τῆς Ἀττικῆς, ἀπὸ τῆς ὁποίας προετίθεντο νὰ εἰσβάλωσιν. Ἀφοῦ δὲ ἔστησαν τὸ στρατόπεδόν των, παρεσκευάζοντο νὰ προσβάλωσι τὸ τεῖχος διὰ μηχανῶν καὶ δι' ἄλλων τρόπων· διότι ἡ Οἰνὸν κειμένη εἰς τὰ μεθόρια τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Βοιωτίας ἦτο περιτετειχισμένη καὶ οἱ Ἀθηναῖοι μετεχειρίζοντο αὐτὴν ὡς φρούριον ἐν ὥρᾳ πολέμου. Οἱ Πελοποννήσιοι λοιπὸν ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν ταύτην καὶ ἀπώλεσαν εἰς μάτην πολὺν χρόνον, καὶ ὁ Ἀρχίδαμος βαρέως ἔνεκα τούτου ἐνοχοποιήθη διότι ἐνομίζετο ὅτι καὶ δραστηριότητα ὀλίγην ἀνέπτυξεν εἰς τὴν συνάθροισιν τῶν στρατευμάτων καὶ εὖνους ἐφαίνετο πρὸς τοὺς Ἀθηναίους μὴ ἐξοτρύνων τὸν στρατὸν τοῦ πρὸς πόλεμον. Ἀπὸ τῆς συναθροίσεως τῶν στρατευμάτων, ἡ ἐν τῷ ἰσθμῷ παρατεταμένη διαμονὴ του, ἡ βραδύτης περὶ τὴν λοιπὴν πορείαν, καὶ πρὸ πάντων ἡ χρονοτριβὴ τοῦ ἐνώπιον τῆς Οἰνὸς, τὸν κατέστησαν ὑποπτον. Διότι οἱ Ἀθηναῖοι μετεκομίσθησαν κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐντὸς τῆς πόλεως, ἐνῶ ἄνευ τῆς βραδύτητος τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ ἐὰν ἐπῆρχοντο μετὰ τάχους οἱ Πελοποννήσιοι ἠδύναντο νὰ καταλάβωσι τὰ πάντα ἔξω τῶν τειχῶν. Οὕτω ὁ στρατὸς ὠργίζετο διὰ τὴν παρατεταμένην διαμονὴν του. Ὁ δὲ Ἀρχίδαμος ὑπέμενε ἐλπίζων (ὡς λέγεται) ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, οὕσης εἰσέτι ἀκεραίας τῆς γῆς αὐτῶν, ἤθελον φανῆ μάλλον πειθήνιοι, καὶ δὲν θὰ ἀνείχοντο νὰ ἰδῶσι ψυχρῶς τὴν δῆωσιν αὐτῆς.

19. Ἐν τούτοις ἀφοῦ προσέβαλον τὴν Οἰνόνην καὶ ἐπειράθησαν εἰς μάτην ὅλα τὰ μέσα πρὸς κυρίευσιν αὐτῆς, μὴ βλέποντες νὰ ἔρχεται ἐξ Ἀθηνῶν οὐδείς κήρυξ, ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν καὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὀγδοήκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν εἴσοδον τῶν Θηβαίων εἰς Πλαταιάς, ἀκμάζοντος τοῦ θέρους καὶ τοῦ σίτου⁽¹⁾. ἡγεῖτο δὲ αὐτῶν ὁ βασιλεὺς τῶν Λακεδαιμονίων Ἀρχίδαμος ὁ Ζευξιδάμου. Καὶ στρατοπεδευσάμενοι κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἐλευσίνα καὶ τὸ Θυριάσιον πεδῖον ἐδήλωσαν αὐτὰ καὶ ἐπροξένησαν τροπὴν τινα εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἱππεῖς περὶ τοὺς καλουμένους Ρεῖτους. Ἐπειτα ἐπροχώρησαν διὰ τῆς Κρωπίας ἐν δεξιᾷ ἔχοντες τὸ Αἰγάλεων ὄρος ἕως οὗ ἔφθασαν εἰς τὰς Ἀχαρνάς, ἓνα ἐκ τῶν μεγίστων δήμων τῆς Ἀττικῆς. Καὶ σταματήσαντες ἐκεῖ ἔστησαν τὸ στρατόπεδόν των καὶ ἔμειναν πολὺν χρόνον δροῦντες τὰ περίξ.

20. Ἴδου δὲ, ὡς λέγεται, ποῖον σκοπὸν εἶχεν ὁ Ἀρχίδαμος ὅστις παραταχθεὶς ὡς εἰς μάχην ἔμεινε περὶ τὰς Ἀχαρνάς καὶ δὲν κατέβη εἰς τὴν πεδιάδα κατὰ τὴν εἰσβολὴν ἐκείνην. Ἡλπίζεν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἔχοντες πολυάριθμον καὶ ἀκμάζουσιν νεολαίαν καὶ ὄντες παρεσκευασμένοι πρὸς πόλεμον ὅσον οὐδέποτε ἄλλοτε, ἤθελον ἴσως ἐπεξέλθει καὶ δὲν θὰ ὑπέφερον νὰ ἴδωσι δηρουμένην τὴν ἑαυτῶν χώραν. Μὴ συναντήσας δὲ αὐτοὺς μήτε εἰς τὴν Ἐλευσίνα μήτε εἰς τὸ Θυριάσιον πεδῖον, ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ ἐὰν στρατοπεδευόμενος πλησίον τῶν Ἀχαρνῶν θὰ

(1) Ἡ εἴσοδος τῶν Θηβαίων εἰς τὰς Πλαταιάς ἐγένετο κατὰ τὰς ἀρχὰς μαρτίου (ἄμα ἤρι ἀρχομένῳ,) καὶ ἡ πρώτη εἰσβολὴ τῶν Πελοποννησίων εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐγένετο μετὰ ὀγδοήκοντα ἡμέρας ἥτοι περὶ τὴν 20 μαΐου.

τοὺς ἠνάγκαζε νὰ ἐξέλθωσι· διότι καὶ ὁ χῶρος ἐκεῖνος ἐφαίνετο εἰς αὐτὸν πρόσφορος εἰς στρατοπέδευσιν καὶ διότι ἐσκέπτετο ὅτι οἱ Ἀχαρνεῖς ἀποτελοῦντες μέγα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως (ἐπεὶ δὴ παρεῖχον τρισχιλίους δ-πλίτας) δὲν θὰ ἄφινον νὰ καταστραφῶσι τὰ ὑπάρχοντά των ἀλλ' ἤθελον ὁρμήσει πάντες εἰς μάχην. Ἐὰν ὅμως δὲν ἐπέξήρχοντο οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τῆς εἰσβολῆς ἐκείνης, τότε οὐδὲν θὰ ἐμπόδιζε τοὺς Πελοποννησίους νὰ δηώ-σωσι κατόπιν τὴν πεδιάδα καὶ νὰ προχωρήσωσι μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς πόλεως. Ὑποθέτων λοιπὸν ὁ Ἀρχίδαμος ὅτι οἱ Ἀχαρνεῖς καταστρεφομένων τῶν κτημάτων των δὲν θὰ ἔσπευδον νὰ κινδυνεύσωσι χάριν τῶν ἄλλων, καὶ κατεχόμενος ὑπ' αὐτῆς τῆς σκέψεως ἔμενε χρονοτριβῶν περὶ τὰς Ἀχαρνάς.

21. Οἱ Ἀθηναῖοι μέχρι οὗ μὲν ὁ στρατὸς ἦτο περὶ τὴν Ἐλευσίνα καὶ τὸ Θριάσιον πεδῖον, εἶχον ἐλπίδα τινὰ ὅτι δὲν θὰ προεχώρει ἐγγύτερον ἐνθυμούμενοι ὅτι καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Λακεδαιμονίων Πλειστοάναξ ὁ Παυσανίου, ὅταν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν μετὰ στρατοῦ Πελοποννησιακοῦ, δεκατέσσαρα ἔτη πρὸ τοῦ παρόντος πολέμου, εἶχεν ἔλθει μέχρι τῆς Ἐλευσίνος καὶ τοῦ Θριασίου πε-δίου, ἀλλ' ἀνεχώρησε πάλιν μὴ προχωρήσας περισσότε-ρον (διὸ καὶ ἐξωρίσθη ἐκ τῆς Σπάρτης ἐπὶ τῇ ὑπονοίᾳ ὅτι ἐπέισθη διὰ χρημάτων νὰ ἀναχωρήσῃ⁽¹⁾). ὅταν ὅμως εἶδον τὸν στρατὸν περὶ τὰς Ἀχαρνάς ἐξήκοντα στα-δίους τῆς πόλεως ἀπέχοντα, δὲν ἠδυνήθησαν πλέον νὰ κρατηθῶσιν. Ἢ ὑπ' αὐτοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς των δῆσας

(1) Περὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Πλειστοάνακτος εἰς τὴν Ἀττικὴν ὅρα βιβλ. Α' 144, περὶ δὲ τῆς ἐξορίας αὐτοῦ Ε' 16.

τῶν ἀγρῶν ἦτο τῶνόντι φρικῶδες θέαμα ὅπερ οὐ μόνον οἱ νεώτεροι ἀλλ' οὐδ' αὐτοὶ οἱ πρεσβύτεροι δὲν ἐνθυμοῦντο νὰ ἔγινεν ἄλλοτε ἐκτὸς ἐπὶ τῶν Μηδικῶν. Ὅλοι καὶ πρὸ πάντων οἱ νέοι ἤθελον νὰ ἐξέλθωσι καὶ νὰ ἐκδικηθῶσι τὴν ὕβριν ἐκείνην. Συναθροίζόμενοι λοιπὸν ἐφιλονείκουν ζωηρῶς, οἱ μὲν θέλοντες νὰ ἐξέλθωσιν οἱ δὲ μὴ θέλοντες. Οἱ μάν-
τεις ἔψαλλον παντὸς εἰδους χρησμούς τοὺς ὁποίους ἕκαστος ἠκροᾶτο ἀναλόγως τῆς ψυχικῆς του διαθέσεως. Καὶ οἱ Ἀχαρνεῖς οἵτινες ἐθεωροῦντο ὡς ἀπαρτίζοντες μέρος τῶν Ἀθηναίων οὐχὶ ἀσήμενον, βλέποντες καταστρεφομένην τὴν χώραν των, ἐζήτουν μετὰ κραυγῶν τὴν ἔξοδον. Ἡ πόλις περιῆλθεν εἰς μέγιστον ἐρεθισμόν καὶ ὅλοι ὠργί-
ζοντο κατὰ τοῦ Περικλέους. Ὅλαι αἱ προγενέστεραι συμ-
βουλαὶ του εἶχον λησμονηθῇ, καὶ τὸν ἐχαρακτῆρίζον ὡς αἴτιον ὅλων τῶν κακῶν τὰ ὁποῖα ἔπασχον.

22. Ὁ Περικλῆς βλέπων μὲν αὐτοὺς δυσφοροῦντας διὰ τὰ παρόντα καὶ ἔχοντας γνώμην πεπλανημένην, πε-
πεισμένος δὲ ὅτι εἶχε δίκαιον ἀντιστάμενος εἰς τὴν ἔξο-
δὸν των, οὔτε εἰς ἐκκλησίαν αὐτοὺς συνεχάλεσεν οὐδ' ἐπέ-
τρεψε κανένα σύλλογον, φοβηθεὶς μήπως ὁ λαὸς πράξῃ
σφάλμα τι ὑπὸ ὀργῆς μᾶλλον ἢ ὑπὸ φρονήσεως συνα-
θροιζόμενος. Περιωρίζετο δὲ εἰς τὸ νὰ φυλάττῃ τὴν πό-
λιν καὶ νὰ διατηρῇ τὴν ἡσυχίαν ὅσον ἡδύνατο. Δὲν ἔ-
παυεν ἐν τούτοις νὰ ἐμπέμπῃ ἱππεῖς ὅπως ἐμποδίζῃ τὴν
ἐχθρικὴν ἐμπροσθοφυλακὴν ἀπὸ τοῦ νὰ εἰσπίπτῃ εἰς τοὺς
ἐγγὺς τῆς πόλεως ἀγροὺς καὶ καταστρέφῃ αὐτούς· ἐγένε-
το μάλιστα καὶ μικρὰ τις συμπλοκὴ ἐν Φρυγίοις μεταξὺ
τοῦ βοιωτικοῦ ἱππικοῦ καὶ ἐνὸς ἀθηναϊκοῦ λόχου ὑπο-
στηρίζομένου ὑπὸ Θεσσαλῶν κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἀθη-
ναῖοι καὶ οἱ Θεσσαλοὶ δὲν ἐφάνησαν κατώτεροι μέχρι

τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ὁ ἐχθρὸς, ἐνισχυθεὶς ὑπὸ Βοιωτῶν ὀπλιτῶν, ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς φυγὴν καὶ ἐφόνευσεν ὄχι πολλοὺς· καὶ ἐν τούτοις οἱ Ἀθηναῖοι ἠδυνήθησαν νὰ συναθροίσωσι τοὺς νεκροὺς τῶν αὐθημερὸν καὶ ἄνευ συνθήκης. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ἔστησαν τὴν ἐπομένην ἡμέραν τρόπαιον. Ἡ βοήθεια αὕτη τῶν Θεσσαλῶν ἐστάλη πρὸς τοὺς Ἀθηναίους δυνάμει ἀρχαίας συμμαχίας ⁽¹⁾. Ἦλθον λοιπὸν πρὸς αὐτοὺς Λαρισαῖοι, Φαρσάλιοι, Παράσιοι, Κρανώνιοι, Πυράσιοι, Γυρτώνιοι, Φεραῖοι. Ἐπὶ κεφαλῇς τούτων ἦσαν ὁ Πολυμήδης καὶ ὁ Ἀριστόνους, ἀμφότεροι ἐκ Λαρίσσης ἀλλ' ἀντιθέτων κομάτων, καὶ ὁ Μένων ἐκ Φαρσάλου· ἐκάστη δὲ τῶν ἄλλων πόλεων εἶχε τὸν ἑαυτῆς ἀρχηγόν.

23. Οἱ Πελοποννήσιοι, μὴ βλέποντες τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐξέλθωσιν εἰς μάχην, ἀνεχώρησαν ἐξ Ἀχαρνῶν καὶ ἐδήλωσαν ἄλλους τινὰς δῆμους κειμένους μεταξὺ τοῦ Πάρνηθος καὶ τοῦ Βριλησσοῦ ὄρους. Ὅντων δὲ αὐτῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ, οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν περὶ τὴν Πελοπόννησον τὰ ἑκατὸν πλοῖα τὰ ὅποια εἶχον ἐξοπλίσει, ἐπιβιβάσαντες ἐπ' αὐτῶν χιλίους ὀπλίτας καὶ τετρακοσίους τοξότας· ἐστρατήγει δὲ Καρκίνος ὁ Ξενοτίμου, Πρωτέας ὁ Ἐπικλέους καὶ Σωκράτης ὁ Ἀντιγένοους. Καὶ οἱ μὲν ἀναχθέντες μετὰ τῆς τοιαύτης παρασκευῆς περιέπλεον, οἱ δὲ Πελοποννήσιοι μείναντες εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐφ' ὅσον χρόνον εἶχον τρόφιμα, ἀνεχώρησαν διὰ τῆς Βοιωτίας καὶ

(1) Ὁ Θουκυδίδης εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν συμμάχων τῶν Ἀθηναίων δὲν συγκαταλέγει καὶ τοὺς Θεσσαλοὺς καὶ τοὺς πάντοτε εὐμενῶς διακειμένους· καὶ εὐλόγως· διότι ἡ συνδρομὴ τῶν φαίνεται περιορισθεῖσα εἰς μόνην ταύτην τὴν περίπτωσιν. Κανόνιν οὐδεμία αὐτῶν γίνεται μνεία.

οὐχὶ διὰ τῆς ὁδοῦ δι' ἧς εἰσῆλθον· διερχόμενοι δὲ ἔμπροσθεν τῆς Ὀρωποῦ, ἐδήωσαν τὴν χώραν ἣτις καλεῖται Πειραϊκὴ, καὶ τὴν ὁποίαν νέμονται οἱ Ὀρώπιοι ὑπήκοοι τῶν Ἀθηναίων. Ἐπιστρέψαντες εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπεχωρίσθησαν καὶ μετέβη ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια.

24. Ἀναχωρησάντων δὲ αὐτῶν οἱ Ἀθηναῖοι κατέστησαν φύλακας διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ὥς ἐὰν ἔμελλον νὰ φυλάττωσι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου· ἐψήφισαν δὲ ὥς ἐξαίρετον μέτρον νὰ θέσωσι κατὰ μέρος χίλια τάλαντα ἐκ τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει εὕρισκομένων χρημάτων καὶ νὰ μὴ τὰ ἐξοδεύσωσιν, ἀλλὰ τὰ ἐξοδα τοῦ πολέμου νὰ γίνωσι μὲ τὰ ἄλλα· ἐὰν δέ τις κάμῃ ἢ θέσῃ εἰς ψηφορορίαν τὴν πρότασιν νὰ ἐγγίσωσι τὰ χρήματα ἐκεῖνα δι' ἄλλο τι, νὰ καταλογίζεται κατ' αὐτοῦ θάνατος, ἐκτὸς ἐὰν οἱ ἐχθροὶ ἐπέλθωσι κατὰ τῆς πόλεως μετὰ ναυτικοῦ στρατοῦ καὶ ληφθῇ ἀνάγκη νὰ ὑπερχοπισθῶσιν ἑαυτούς. Ἐψήφισαν ὁμοίως νὰ φυλάξωσι κατὰ μέρος ἑκατὸν τριήρεις, ἐκλεγομένας κατ' ἔτος μεταξὺ τῶν ἀρίστων, καὶ τοὺς τριηράρχους αὐτῶν· νὰ μὴ μεταχειρισθῶσι δὲ αὐτάς καθὼς καὶ τὰ χρήματα τοῦ θησαυροῦ εἰμὴ μόνον κατὰ τὴν περίστασιν καθ' ἣν ὁ αὐτὸς κίνδυνος ἤθελεν ἀπαιτήσῃ τοῦτο.

25. Οἱ Ἀθηναῖοι οἵτινες ἦσαν ἐπὶ τῶν ἑκατὸν πλοίων τῶν πεμφθέντων περὶ τὴν Πελοπόννησον, καθὼς καὶ οἱ Κερκυραῖοι οἱ ἐλθόντες μετὰ πεντήκοντα πλοίων πρὸς βοήθειάν των, καὶ τινες ἄλλοι σύμμαχοι τῶν παραλίων ἐκείνων, κατέστρεψαν κατὰ τὸν περίπλου των πολλὰ μέρη καὶ ἀποβάντες εἰς τὴν Μεθώνην τῆς Λακωνίας προσέβαλον τὸ τεῖχος αὐτῆς ὕπερ ἧτο ἀσθενὲς καὶ ἐστερεῖτο ἀνθρώπων. Ἐτυχεν ὁμῶς εἰς τὰ περίχωρα ὁ Βρα-

σίδας, υἱὸς τοῦ Τέλλιδος, ἀνὴρ Σπαρτιάτης, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ἐν σῶμα στρατιωτικόν. Βίδοποιηθεὶς περὶ τοῦ κινδύνου, ἔδραμε πρὸς βοήθειαν τοῦ φρουρίου μετὰ ὀπλιτῶν ἑκατόν. Διασχίσας δὲ τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων, διεσκεδασμένον εἰς τὴν χώραν καὶ ἐνησχολημένον περὶ τὰς ἐργασίας τῆς πολιορκίας, ῥίπτεται εἰς τὴν Μεθώνην, καὶ ὀλίγους μόνον ἀνδρας ἀπολέσας κατὰ τὴν εἰσδρομὴν ἐκείνην, καὶ τὴν πόλιν ἔσωσε καὶ ἔνεκα τοῦ τολμήματος τούτου ἐπηνέθη ἐν τῇ Σπάρτῃ ὡς πρῶτος τῶν ἀνδρείων. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἄραντες τὰς ἀγκύρας παρέπλεον τὰς ἀκτὰς καὶ ἀποβάντες εἰς τὴν Ἠλείαν, οὐ μακρὰν τῆς Φειᾶς ἐδήρουν τὴν χώραν ἐπὶ δύο ἡμέρας καὶ πολεμήσαντες ἐναντίον τριακοσίων λογάδων ἐλθόντων ἐκ τῆς κοίλης Ἡλίδος καὶ τινων ἄλλων περιοίκων τῶν Ἠλείων ἐνίκησαν αὐτούς. Καταληφθέντες ὑπὸ τρικυμίας σφοδρᾶς, οἱ πλεῖστοι εἰσῆλθον πάλιν εἰς τὰ πλοῖα καὶ κάμψαντες τὸ ἀκρωτήριο τὸ καλούμενον Ἰχθυὺν ἐφθασαν εἰς τὸν ἐν τῇ Φειᾷ λιμένα· ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ οἱ Μεσσήνιοι καὶ τινες ἄλλοι οἵτινες δὲν εἶχον δυνηθῆναι ἐπιβῶσιν εἰς τὰ πλοῖα, ἐπροχώρησαν διὰ ξηρᾶς μέχρι τῆς Φειᾶς καὶ ἐγένοντο κύριοι αὐτῆς· ἔπειτα πλησιάσας ὁ στόλος τοὺς παρέλαβε καὶ ἀνήχθησαν εἰς τὸ πέλαγος ἐγκαταλιπόντες τὴν Φειάν, εἰς βοήθειαν τῆς ὁποίας εἶχε προσδράμει ἤδη ὁ πολὺς στρατὸς τῶν Ἠλείων. Περιπλέοντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐδήρουν καὶ ἄλλα μέρη.

26. Περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον οἱ Ἀθηναῖοι ἐξέπεμψαν τριάκοντα πλοῖα περὶ τὴν Λοκρίδα καὶ διὰ τὴν φυλάξωσι συγχρόνως τὴν Εὐβοίαν· ἐστρατήγει δὲ αὐτῶν Κλεόπομος ὁ Κλεινίου. Ἐνεργήσας οὗτος ἀποβάσεις

καὶ τῆς παραθαλασσίας μέρη τινὰ ἐδῆωσε καὶ τὸ Θρόνιον ἐκυρίευσε καὶ δμήρους ἔλαβε καὶ ἐνίκησεν εἰς τὴν Ἀλόην τοὺς δραμόντας νὰ βοηθήσωσι Λοκρούς.

27. Κατὰ τὸ αὐτὸ θέρος οἱ Ἀθηναῖοι ἐδίωξαν τοὺς Αἰγινήτας ἐκ τῆς Αἰγίνης, ἄνδρας, γυναῖκας καὶ παῖδας κατηγοροῦντες αὐτοὺς ὅτι ἦσαν οἱ κύριοι αἴτιοι τοῦ πολέμου· ἄλλως τε δὲ ἐνόμισαν φρόνιμον νὰ κατέχωσιν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὴν Αἶγιναν ὥς γειτονεύουσιν μὲ τὴν Πελοπόννησον. Ἐπεμψαν λοιπὸν μετὰ τινα χρόνον εἰς αὐτὴν οἰκήτορας Ἀθηναίους. Εἰς τοὺς διωχθέντας δὲ Αἰγινήτας οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔδωσαν νὰ κατοικήσωσι τὴν Θυρέαν καὶ νὰ νέμωνται τοὺς ἀγροὺς αὐτῆς, ἐκ μίσους πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ εὐγνωμονοῦντες διὰ τὴν εὐεργεσίαν ἣν ἄλλοτε οἱ Αἰγινῆται εἶχον προσφέρει κατὰ τὸν σεισμόν καὶ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Εἰλώτων. Ἡ δὲ Θυρεᾶτις γῆ κεῖται ἐπὶ τῶν μεθορίων τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς Λακωνικῆς καὶ ἐκτείνεται μέχρι τῆς θαλάσσης. Καὶ ἔνιοι μὲν αὐτῶν τῶν Αἰγινητῶν ὤκησαν ἐνταῦθα, οἱ δὲ λοιποὶ διεσπάρησαν εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα.

28. Κατὰ τὸ αὐτὸ θέρος καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς νέας σελήνης, μόνην στιγμὴν καθ' ἣν δύναται νὰ συμβῇ τὸ φαινόμενον τοῦτο, ὃ ἥλιος ἐξέλιπε μετὰ μεσημβρίαν καὶ πάλιν ἀνεπληρώθη ὁ δίσκος του, ἀφοῦ ἔλαβε σχῆμα μηνοειδὲς καὶ ἐφάνησαν ἀστέρες τινές (1).

29. Καὶ πάλιν κατὰ τὸ αὐτὸ θέρος οἱ Ἀθηναῖοι θέλοντες νὰ κάμωσι σύμμαχόν των τὸν Σιτάλκην ὠνόμασαν πρόξενον καὶ προσεκάλεσαν τὸν Ἀβδηρίτην Νυμφόδωρον τὸν υἱὸν τοῦ Πυθέως τὸν ὁποῖον μέχρι τῆς

(1) Ἡ ἔκλειψις αὕτη ἐγένετο τῇ 3 αὐγούστου 431 π. Χ.

ἐποχῆς ἐκείνης ἐθεώρουν ὡς ἐχθρόν των καὶ ὅστις ἴσχυεν ἐπὶ τοῦ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβροῦ του Σιτάλκου τοῦ Τήρου βασιλέως τῶν Θρακῶν. Οὗτος ὁ Τήρης ὁ πατὴρ τοῦ Σιτάλκου, ὑπῆρξεν ἰδρυτῆς τῆς μεγάλης βασιλείας τῶν Ὀδρουσῶν, τῆς ὁποίας ἐξέτεινε τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ πλείστου μέρους τῆς Θράκης· διότι ἀρκετὸν μέρος τῶν Θρακῶν εἶναι εἰσέτι αὐτόνομον. Ὁ Τήρης οὗτος οὐδὲν κοινὸν ἔχει μὲ τὸν Τηρέα, τὸν σύζυγον τῆς Πρόκνης, θυγατρὸς τοῦ Ἀθηναίου Πανδίωνος, οὐδὲ ἦσαν ἐκ τῆς αὐτῆς Θράκης. Ἀλλ' ὁ μὲν Τηρεὺς κατῴκει ἐν Δαυλίᾳ τῆς σήμερον καλουμένης Φωκίδος τότε δὲ ὑπὸ Θρακῶν κατοικουμένης, καὶ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ αἱ γυναῖκες τοῦ Τηρέως ἔσφαζαν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἴτυν· τούτου ἕνεκα πολλοὶ ποιηταί, ὁμιλοῦντες περὶ τῆς ἀηδόνος, καλοῦσιν αὐτὴν Δαυλιάδα ὄρνιν. Εἶναι δὲ πιθανὸν ὅτι ὁ Πανδίων δι' ἀμοιβαίαν ὠφέλειαν ἀποκατέστησε τὴν θυγατέρα του εἰς γείτονα μᾶλλον τόπον ἢ εἰς τὰς Ὀδρούσας αἵτινες ἔκειντο πολλὰς ἡμέρας μακράν. Ὁ δὲ Τήρης, τοῦ ὁποίου καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα εἶναι διάφορον τοῦ Τηρέως, ὑπῆρξε πρῶτος ἰσχυρὸς βασιλεὺς τῶν Ὀδρουσῶν. Μετὰ τοῦ Σιτάλκου λοιπὸν, υἱοῦ τοῦ βασιλέως ἐκείνου, οἱ Ἀθηναῖοι συνέδεσαν συμμαχίαν, θέλοντες νὰ σύρῳσι πρὸς τὸ μέρος των καὶ τὰς πόλεις τῆς Θράκης καὶ αὐτὸν τὸν Περδίκκαν. Ἐλθὼν δὲ ὁ Νυμφόδωρος εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ τὴν συμμαχίαν τοῦ Σιτάλκου κατῴρθωσε, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σαδόκον κατέστησε πολίτην Ἀθηναῖον, καὶ ὑπεσχέθη νὰ καταπαύσῃ τὸν πόλεμον τῆς Θράκης ὑποχρεῶν τὸν Σιτάλκην νὰ πέμψῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους θρακικὸν στρατὸν ἐξ ἱππέων πελταστῶν. Συνεφιλίωσεν ἐπίσης τὸν Περδίκκαν μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ

ἔπεισεν αὐτοὺς νὰ τῷ ἀποδώσωσι τὴν Θέρμην· ὁ δὲ Περδίκκας συνεξεστράτευσεν ἀμέσως μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ Φορμίωνος κατὰ τῶν Χαλκιδέων. Οὕτω λοιπὸν Σιτάλκης ὁ Τήρου βασιλεὺς τῶν Θρακῶν, καὶ Περδίκκας ὁ Ἀλεξάνδρου βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων, ἐγένοντο σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων.

30. Οἱ Ἀθηναῖοι οἵτινες μετὰ τῶν ἑκατὸν πλοίων περιέπλεον ἀκόμη τὴν Πελοπόννησον, κυριεύουσι τὸ Σόλλιον, πόλιν τῶν Κορινθίων, καὶ παραδίδουσιν αὐτὸ καὶ τὴν χώραν εἰς τοὺς Παλαιρεῖς, αὐτοὺς μόνους ἐκ τῶν Ἀκαρνάνων· ἐκυρίευσαν ἐπίσης ἐξ ἐφόδου τὸν Ἀστακὸν ἐκδιώξαντες τὸν τύραννον αὐτοῦ Εὐαρχον καὶ προσαρτήσαντες τὴν πόλιν ταύτην εἰς τὴν συμμαχίαν των. Ἐντεῦθεν πλεύσαντες κατὰ τῆς Κεφαλληνίας ὑπέταξαν αὐτὴν ἄνευ μάχης· κεῖται δὲ ἡ Κεφαλληνία ἀπέναντι τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῆς Λευκάδος καὶ ἔχει τέσσαρας πόλεις, τὴν τῶν Παλέων, τὴν τῶν Κρανίων, τὴν τῶν Σαμαίων καὶ τὴν τῶν Προνναίων. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ὕστερον ἐπέστρεψαν τὰ πλοῖα εἰς τὰς Ἀθήνας.

31. Περὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ θέρους τούτου οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ μέτοικοι εἰσέβαλον πανδημεῖ εἰς τὴν Μεγαρίδα, στρατηγούντος Περικλέους τοῦ Ξανθίππου. Οἱ δὲ περιπλέοντες τὴν Πελοπόννησον μετὰ τῶν ἑκατὸν πλοίων Ἀθηναῖοι (ἐπιστρέφοντες εἰς τὰ ἴδια καὶ εὕρισκόμενοι ἤδη εἰς Αἴγιναν) ἅμα ἔμαθον ὅτι οἱ ἐξ Ἀθηνῶν ἐλθόντες ἦσαν πανστρατιᾷ εἰς τὴν Μεγαρίδα, ἔπλευσαν πρὸς αὐτοὺς καὶ συνηνώθησαν. Τοιοῦτο στρατόπεδον μέγιστον οὐδέποτε ἐσχημάτισαν οἱ Ἀθηναῖοι, διότι ἡ πόλις των ἤκμαζεν εἰσέτι καὶ δὲν εἶχεν ἐξασθενήσει ὑπὸ τοῦ λοιμοῦ· μόνοι οἱ Ἀθηναῖοι ἠρίθμουν δεκακισχιλίους ὀπλί-

τας, ἄνευ τῶν τὴν Ποτίδαιαν πολιορκούντων τρισχιλίων· εἰς τὴν ἐκστρατείαν δὲ ταύτην εἶχον λάβει μέρος καὶ τρισχίλιοι ὀπλιῖται μέτοικοι, εἰς οὓς πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸν ἄλλον ὄχι μικρὸν ὄμιλον τῶν ἐλαφρῶν. Δηώσαντες δὲ τὸ πλεῖστον τῆς χώρας ἀνεχώρησαν. Ὑστερον δὲ, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, οἱ Ἀθηναῖοι ἔκαμνον κατ' ἔτος καὶ ἄλλας εἰσβολὰς εἰς τὴν Μεγαρίδα ὅτε μὲν μετὰ τῶν ἱππέων, ὅτε δὲ πανστρατιᾷ, μέχρις οὗ ἐκυρίευσαν τὴν Νίσαιαν.

32. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ θέρους τούτου οἱ Ἀθηναῖοι ἐκτίσαν φρούριον εἰς τὴν Ἀταλάντην, νῆσον γειτονεύουσαν μὲ τοὺς Λοκροὺς τοὺς Ὀπουντίους καὶ οὔσαν πρότερον ἔρημον, ὅπως ἐμποδίζωσι τοὺς πειρατὰς νὰ ἐξέρχονται τῆς Ὀποῦντος καὶ τῆς ἄλλης Λοκρίδος καὶ λυμαίνωνται τὴν Εὐβοίαν. Καὶ ταῦτα μὲν ἐγένοντο κατὰ τὸ θέρος τοῦτο μετὰ τὴν ἐκ τῆς Ἀττικῆς ἀναχώρησιν τῶν Πελοποννησίων.

33. Τὸν ἀκόλουθον δὲ χειμῶνα Εὐάρχος ὁ Ἀκαρνάν, θέλων νὰ κατέλθῃ εἰς τὸν Ἀστακὸν, πείθει τοὺς Κορινθίους νὰ τὸν φέρωσιν ἐκεῖ διὰ θαλάσσης μετὰ τεσσαράκοντα πλοίων καὶ χιλίων πεντακοσίων ὀπλιτῶν εἰς οὓς προσέθετο καὶ τινὰς ἐπικούρους τοὺς ὁποίους ἐμίσθωσεν ὁ ἴδιος. Ἐπὶ κεφαλῇς τοῦ στρατοῦ ἐκείνου ἦσαν Εὐφαιμίδας ὁ Ἀριστωνύμου, Τιμόξενος ὁ Τιμοκράτους καὶ Εὐμαχος ὁ Χρύσιδος. Καὶ πλεύσαντες ἀποκατέστησαν αὐτόν· θελήσαντες δὲ νὰ ὑποτάξωσι καὶ τινὰ παράλια μέρη τῆς Ἀκαρνανίας καὶ μὴ ἐπιτυχόντες εἰς τὴν ἀπόπειραν ταύτην, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Κόρινθον. Κατὰ τὸν παράπλου των προσωρμίσθησαν εἰς τὴν Κεφαλληνίαν καὶ ἀπέβησαν εἰς τοὺς Κρανίους· ἀλλ' ἀπατηθέντες παρ'

αὐτῶν ἔκ τινος συνθήκης καὶ προσβληθέντες ἐξ ἀπροόπτου παρὰ τῶν Κρανίων, ἀποβάλλουσιν ἄνδρας τινὰς ἐκ τοῦ στρατοῦ των, καὶ ἐπιβίβασθέντες ταχέως εἰς τὰ πλοῖα ἐκομίσθησαν εἰς τὰ ἴδια.

34. Κατὰ τὸν αὐτὸν χειμῶνα οἱ Ἀθηναῖοι συμφῶνως πρὸς τὰ πάτρια ἔθιμα ἔκαμον τὴν ἐπίσημον κηδεῖαν τῶν ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ πρώτων ἀποθανόντων. Ἰδοὺ δὲ κατὰ ποῖον τρόπον τελοῦνται αἱ ταφαὶ αὗται. Τὰ μὲν ὅστ' αὐτῶν ἀποθανόντων ἐκτίθενται ὑπὸ σκηνὴν ἐστημένην πρὸ τριῶν ἡμερῶν, φέρει δὲ ἕκαστος ὅ,τι βούλεται πρὸς ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ἀπώλεσεν· ἅμα ἔλθῃ ἡ στιγμή τῆς ἐκφορᾶς, ἅμαξαι ἄγουσι κυπαρισσίνας λάρνακας, μία δι' ἐκάστην φυλὴν· ὑπάρχουσι δὲ ἐντὸς τὰ ὅστ' αὐτῆς φυλῆς εἰς ἣν ἕκαστος ἀνῆκε. Μία κλίνη ἐστρωμένη ἀλλὰ κενὴ φέρεται πρὸς τιμὴν τῶν ἀφανῶν, δηλαδὴ ἐκείνων τῶν ὁποίων τὰ σώματα δὲν εὑρέθησαν. Συνοδεύει δὲ τὴν κηδεῖαν ὅστις βούλεται, εἴτε ἀστὸς εἴτε ξένος, καὶ προσέτι αἱ συγγένισσαι ἴστανται πλησίον τοῦ τάφου ὀλοφυρόμεναι. Θέτουσι λοιπὸν τὰ φέρετρα ταῦτα εἰς τὸ δημόσιον μνημεῖον, ὅπερ εὑρίσκεται εἰς τὸ κάλλιστον προάστειον τῆς πόλεως ⁽¹⁾ καὶ ὅπου πάντοτε θάπτουσι τοὺς εἰς τὰς μάχας πεσόντας, ὅχι ὅμως καὶ τοὺς ἐν Μαραθῶνι· διότι κρίναντες ἔκτακτον τὴν ἀνδρείαν των, ἐποίησαν τὸν τάφον των ἐπ' αὐτοῦ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Περαιουμένης τῆς ἐνταφιάσεως, ἡ πόλις ἐκλέγει ἄνδρα διακρινόμενον ἐπὶ συνέσει καὶ ἀξιώματι, ὅστις ἀπαγγέλλει τὸν προσήκοντα ἔπαινον· μετὰ δὲ τοῦτο ἁ-

(1) Τὸν ἔξω Κεραικεῖον, πρὸς δυσμὰς τῶν Ἀθηνῶν, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἐλευσίνος.

πέρχονται. Οὕτω γίνεται ἡ κηδεία· καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, ἐν ὁμοίᾳ περιστάσει, ἐχρῶντο τῷ ἐθίμῳ τούτῳ. Ἐπὶ τῶν πρώτων λοιπὸν τούτων πεσόντων ἐξελέγη νὰ ὁμιλήσῃ ὁ υἱὸς τοῦ Ξανθίππου Περικλῆς. Ὅταν δὲ ἐπῆλθεν ἡ στιγμή, προχωρήσας ἀπὸ τοῦ μνημείου εἰς βῆμα ὑψηλόν, διὰ νὰ ἀκούεται ἀπὸ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ὁμίλου, εἶπε ταῦτα.

35. « Πολλοὶ ἐξ ἐκείνων οἵτινες ὁμίλησαν ἤδη ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου ἐπήνεσαν τὸν νομοθέτην ὅστις προσέθηκε τὸ ἔθιμον τοῦτο, ὅτι καλὸν εἶναι νὰ ὁμιλῇ τις ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν ἐν τοῖς πολέμοις ἀποθνησκόντων καὶ θάπτομένων. Τὸ κατ' ἐμὲ, ἐὰν μοὶ ἐδίδετο νὰ κρίνω, θὰ προετίμων ἵνα ἡ ἀνδρία ἡ δι' ἔργων ἐκδηλωθεῖσα, τιμᾶται δι' ἔργων μόνον, ὥς εἶναι αἱ γινόμεναι δημοσίᾳ δαπάνη πομπαὶ τῆς κηδείας ταύτης, καὶ νὰ μὴ διατρέχωσι κίνδυνον αἱ ἀρεταὶ πολλῶν εἰς τὰς χεῖρας ἐνός, εἴτε καλῶς εἴτε κακῶς ὁμιλήσῃ. Διότι εἶναι δύσκολον νὰ τηρήσῃ τις τὸ ἀκριβὲς μέτρον ὅπερ μόλις ἀρκεῖ διὰ νὰ μονιμοποιήσῃ τὴν ἀλήθειαν εἰς τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν. Ὁ μὲν καλῶς πληροφορημένος καὶ εὐνοϊκῶς διατεθειμένος ἀκροατὴς εὐρίσκει τὸν λόγον ἴσως ἥκιστα σύμφωνον πρὸς ὅσα θέλει νὰ λεχθῶσι καὶ ὅσα ἠξέύρει, ὁ δὲ ἀγνοῶν τὰ ἔργα νομίζει ὑπὸ φθόνου ὅτι ὄχι μόνον δὲν λέγονται ὀλιγώτερα ἀλλὰ μάλιστα περισσότερα, ἐὰν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀκούει ὑπερβαίνωσι τὰς δυνάμεις του. Οἱ ἔπαινοι οἱ διδόμενοι εἰς ἄλλους ἐπὶ τοσοῦτον μόνον εἶναι ἀνεκτοὶ ἐφ' ὅσον ἕκαστος νομίζει ἑαυτὸν ἱκανὸν νὰ πράξῃ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀκούει· ὑπερπηδηθέντος τοῦ ὁρίου τούτου, ὁ φθόνος προκαλεῖ τὴν ἀπιστίαν. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐκρίθη καλὸν παρὰ τῶν πατέρων μας,

πρέπει καὶ ἐγὼ, ἐπόμενοι τῷ ἐθίμῳ τούτῳ, νὰ προσπαθῶσω νὰ ἀνταποκριθῶ ὅσον τὸ δυνατόν εἰς τὰς εὐχὰς καὶ τὰς προσδοκίας ἐκάστου ὑμῶν.

36. «Θέλω δὲ ἀρχίσει ἀπὸ τῶν προγόνων· διότι εἶναι καθήκον ἡμῶν ἅμα δὲ καὶ πρέπον εἰς τοιαύτην περιστάσιν νὰ δίδεται εἰς αὐτοὺς ἡ προτίμησις αὕτη τῆς μνήμης. Τὴν χώραν ταύτην τὴν ὁποίαν πάντοτε κατόικησαν τῆς αὐτῆς φυλῆς ἄνθρωποι, παρέδωκαν εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς ἀνδρίας των ἐλευθέρων μέχρι τοῦδε. Καὶ ἐκεῖνοι λοιπὸν εἶναι ἄξιοι ἐπαίνων, περισσότερον ὅμως οἱ πατέρες ἡμῶν, διότι πρὸς τῇ ἡδὴ ἐκ τῶν Περσῶν ἐλευθερωθείσῃ Ἀττικῇ προσέθηκαν οὐχὶ ἀπόνως τὴν νῦν ὑπάρχουσαν ἡμῖν ἀρχήν· καὶ ἡμεῖς, ἐν τῇ ὀρίμῳ περίπῳ ἡλικίᾳ, ἐπνυξήσαμεν παρασκευάσαντες τὴν πόλιν ἡμῶν οὕτως ὥστε νὰ ᾖ αὐταρκεστάτη κατὰ πάντα, καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ. Καὶ ἐκεῖνα μὲν τὰ πολεμικὰ ἔργα δι' ὧν ταῦτα ἐκτησάμεθα καὶ δι' ὧν ἡμεῖς ἢ οἱ πατέρες ἡμῶν ἀπωθήσαμεν προθύμως τὰς προσβολὰς τῶν βαρβάρων ἢ τῶν Ἑλλήνων θέλω παρασιωπήσει, μὴ θέλων νὰ μακρηγορήσω πρὸς εἰδότας· ἀλλὰ διὰ ποίου πολιτεύματος ἦλθεν ἡ παροῦσα κατάστασις τῶν πραγμάτων καὶ διὰ ποίων θεσμῶν καὶ ἡθῶν κατέστημεν τοσοῦτον ἰσχυροί, τοῦτο πρῶτον δηλώσας θέλω ἔλθει κατόπιν καὶ ἐπὶ τὸν ἔκκρινον τῶν προκειμένων πολεμιστῶν, πεποισμένος ὅτι ἡ τοιαύτη ἐξέτασις οὐ μόνον δὲν εἶναι ἀνάρμοστος εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν, ἀλλὰ καὶ ὅτι εἶναι ὠφέλιμον νὰ ἀκούσωσιν αὐτὴν μετὰ προσοχῆς ὅλοι οἱ παριστάμενοι ἄστοι καὶ ξένοι.

37. «Ἐχομεν πολίτευμα ὅπερ παρ' οὐδενὸς δανείζεται νόμους, καὶ ἀντὶ νὰ μιμώμεθα ἄλλους, ἡμεῖς μᾶλλον

χρησιμεύομεν ὡς παράδειγμα. Τὸ πολίτευμα τοῦτο, διότι εἶναι συντεταγμένον ὅχι πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ὀλίγων ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον τῶν πολλῶν, ἐκλήθη δημοκρατία. Ὅσον μὲν ἀφορᾷ τοὺς νόμους πάντες μετέχουσι τοῦ ἴσου, ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν κατάλληλον ἐκλογὴν προσώπων, εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν πραγμάτων προτιμῶνται ὅχι οἱ προνομιοῦχοι ἀλλ' οἱ ἱκανοὶ καὶ ἐκεῖνοι οἵτινες διακρίνονται εἰς τινα κλάδον, οὐδεὶς δὲ πένης, διὰ τὴν ἀσημότητα τοῦ κοινωνικοῦ βαθμοῦ του, κωλύεται νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα του. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ κοινὰ πράγματα ζῶμεν μετ' ἐλευθερίας καὶ δὲν ἐρευνῶμεν μετὰ φιλυπόπτου περιεργείας τὴν ιδιωτικὴν διαγωγὴν τῶν ἄλλων, μήτε μεμφόμεθα αὐτοὺς ἐὰν πράττωσιν τι κατὰ τὴν ὀρεξίν των· καὶ δὲν προσθέτομεν εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ἀζημίους μὲν, ὀχληράς δὲ κατὰ τὴν ὄψιν δυσαρεσκείας. Ἀνενοχλήτως δὲ κοινωνοῦντες πρὸς ἀλλήλους ἐν τῷ ιδιωτικῷ βίῳ, σεβόμεθα τὰ δημόσια, ὑπακούοντες εἰς τὰς καθεστηκυίας ἀρχάς καὶ τοὺς νόμους, ἐκ τούτων δὲ πρὸ πάντων εἰς ἐκείνους οἵτινες εἶναι γεγραμμένοι πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀδικουμένων καὶ ἐκείνους οἵτινες καί τοι ἄγραφοι ἐγκολάπτουσιν εἰς τοὺς παραβάτας αὐτῶν αἰσχύνῃν ὁμολογουμένην.

38. αὐτὸ μόνον δὲ τοῦτο ἀλλὰ καὶ πλεῖστα μέσα ἀναπαύσεως πνευματικῆς ἐπορίσθημεν, εἴτε ἀγῶνας καὶ ἐορτάς συνεχεῖς καθ' ὅλον τὸ ἔτος τελοῦντες, εἴτε κατασκευάζοντες καὶ εὐπρεπίζοντες οἰκίας τῶν ὑποκρίνων ἢ καθημερινὴν τέρψιν ἀποδιώκει τὴν σκυθρωπότητα. Συρρέουσι δὲ εἰς τὴν πόλιν ἡμῶν, ἕνεκα τοῦ μεγέθους αὐτῆς, ὅλα τὰ προϊόντα ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς γῆς, εἰς τρόπον ὥστε ἀπολαμβάνομεν μετὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας καὶ τὰ ἡμέτερα ἀγαθὰ καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

39. α'ἰδοὺ δὲ κατὰ τὶ διαφέρομεν κατὰ τὰς στρατιωτικὰς ἀσκήσεις ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους μας. Ἡ ἡμετέρα πόλις εἶναι ἀνοικτὴ εἰς πάντας καὶ δὲν ὑπάρχει παρ' ἡμῖν νόμος ξενηλασίας ὅστις νὰ ἐμποδίζῃ τοὺς ξένους μαθήσεώς τινος ἢ θεάματος, ἐπὶ τῷ φόβῳ ὅτι, μηδενὸς ὄντος κρυπτοῦ, ὁ ἐχθρὸς ἤθελεν ὠφεληθῇ ἐξ ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἐβλεπε. Πράττομεν δὲ τοῦτο διότι κατὰ τὴν μάχην δὲν ἐμπιστευόμεθα τόσον εἰς τὰ πρὸς ἄμυναν μέσα καὶ τοὺς δόλους, ὅσον εἰς τὴν ἐκ τοῦ στήθους ἡμῶν αὐτῶν ἐκπηγάζουσιν εὐτολμίαν. Ἄλλοι ἐκπαιδεύονται δι' ἐπιπόνου ἀσκήσεως καὶ εὐθύς ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἔργον ἔχουσι τὸ ἐπιδιώκειν τὴν ἀνδρίαν, ἡμεῖς δὲ ἐξ ἐναντίας χωρὶς νὰ ὑποκείμεθα εἰς ἐπιπόνους ἀσκήσεις χωροῦμεν πρὸς τοὺς κινδύνους ἐπίσης ἀτρόμητοι. Ἀποδειξίς τούτου εἶναι ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι οὐδέποτε μόνοι ἀλλὰ μεθ' ὅλων τῶν συμμάχων των ἐκστρατεύουσι καθ' ἡμῶν· ἐνῷ ἡμεῖς, ὅσάκις ἐπέλθωμεν κατὰ τῆς χώρας τῶν ἄλλων εὐκόλως ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νικῶμεν μαχομένοι ἐπὶ ἐδάφους ξένου καὶ ἐναντίον ἀνθρώπων ὑπερασπιζομένων τὴν οἰκίαν ἑαυτῶν χώραν. Ἄλλως τε οὐδεὶς ἐκ τῶν πολεμίων συνήνητησεν ἀθρόαν τὴν δύναμίν μας, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὰ ναυτικὰ περισπώμεθα καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς ἡπείρου πέμπομεν ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀνδρῶν· ἐὰν δέ που συμπλακῶσι μετὰ τινος μικροῦ μέρους τῶν δυνάμεών μας, νικῆσαντες μὲν καυχῶνται ὅτι μᾶς ἀπώθησαν ὅλους, νικηθέντες δὲ λέγουσιν ὅτι ἡττήθησαν παρὰ πάντων ἡμῶν. Καὶ ἐὰν ὅμως μᾶς ἀρέσκη νὰ κινδυνεύωμεν ἀνέτως μᾶλλον ἢ δι' ἐπιπόνου ἀσκήσεως, καὶ ὅχι τόσον μετ' ἀνδρίας προερχομένης ἐκ τῆς βίας τῶν νόμων, ὅσον μετ' ἀνδρίας προερχομένης ἐκ τῆς ἐμφύτου εὐψυχίας ἡμῶν,

πάλιν ἔχομεν τὸ πλεονέκτημα νὰ μὴ κουραζώμεθα προηγουμένως μὲ τὴν προπαρασκευὴν καὶ μελέτην τῶν ἐπιχειρήσεων δεινῶν· κατὰ τὴν στιγμὴν δὲ τῆς δοκιμασίας δὲν φαινόμεθα ὀλιγώτερον τολμηροὶ ἐκείνων τῶν ὁποίων ὁ βίος εἶναι ἀένναος ἐργασία. Ἡ δὲ πόλις ἡμῶν οὐ μόνον διὰ ταῦτα εἶναι ἀξία θαυμασμοῦ, ἀλλ' ἀκόμη καὶ δι' ἄλλα.

40. «Εἵμεθα φιλόκαλοι μετὰ λιτότητος καὶ ἀσχολούμεθα εἰς τὰ γράμματα χωρὶς νὰ ἐκθηλυνώμεθα· τὰ πλούτη ἡμῶν μεταχειρίζομεθα ἐν καιρῷ ἀνάγκης μᾶλλον ἢ πρὸς ἐπίδειξιν. Νὰ ὁμολογῇ τις τὴν πενίαν τοῦ δὲν εἶναι αἰσχρὸν, εἶναι ὅμως αἰσχιστον νὰ μὴ ἀποφεύγῃ αὐτὴν διὰ τῆς ἐργασίας. Ὑπάρχουσι παρ' ἡμῖν ἄνθρωποι οἵτινες καὶ τὰ οἰκεῖα συμφέροντα ἐπιμελοῦνται καὶ τὰ τῆς πολιτείας, καὶ ἄλλοι εἰς τὰ ἐπιτηδεύματά των ἐνασχολούμενοι οἵτινες ἐννοοῦσι καλῶς καὶ τὰ τῆς πολιτικῆς· ἡμεῖς μόνονι τφόντι θεωροῦμεν τὸν πολίτην τὸν μὴ ἀναμιγνυόμενον εἰς τὴν πολιτικὴν, οὐχὶ ὡς φιλήσυχον, ἀλλ' ὡς ἄχρηστον. Ἡ κρίνομεν οἴκοθεν τὰ πράγματα ἢ προσπαθοῦμεν νὰ λάβωμεν ὀρθὴν κρίσιν αὐτῶν, οὐχὶ νομίζοντες ὅτι οἱ λόγοι βλάπτουσι τὰ ἔργα, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπιζήμιον νομίζοντες τὸ νὰ μὴ προδιδαχθῶμεν διὰ τοῦ λόγου ὅσα πρέπει νὰ πράζωμεν πρὶν ἢ ἔλθωμεν εἰς τὰ ἔργα. Διαφέρομεν ἐπίσης καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐνῶ ἡμεῖς τολμῶμεν πολὺ καὶ σκεπτώμεθα ὠρίμως περὶ ἐκείνων τὰ ὅποια θέλομεν ἐπιχειρήσει, τούναντίον παρὰ τοῖς ἄλλοις ἢ μὲν ἄγνοια ἐμπνέει τόλμην ἄλογον, ἢ δὲ σκέψις δειλίαν. Εἶναι λοιπὸν δίκαιον νὰ δίδῃ τις τὸν στέφανον τῆς εὐψυχίας εἰς ἐκείνους οἵτινες γινώσκοντες κάλλιον παντὸς ἄλλου τὰς ἡδύτητας τῆς εἰρήνης, οὐδόλως ἐν τούτοις ὀπισθοχωροῦσιν ἐνώπιον τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου.

Καὶ κατὰ τὰς εὐεργεσίας ἀκόμη διαφέρομεν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐπεὶ οὐχὶ δεχόμενοι ἀλλὰ πράττοντες τοιαύτας κτώμεθα φίλους. Ὁ εὐεργέτης εἶναι πιστότερος, ἐπεὶ ἐνδιαφέρεται νὰ μὴ ἀπολεσθῇ ἢ πρὸς αὐτὸν ὀφειλομένη εὐγνωμοσύνη, ἐνῷ ὁ εὐεργετηθεὶς εἶναι ψυχρότερος ἐπεὶ ἡξέυρει ὅτι θὰ ἀποδώσῃ τὴν εὐεργεσίαν ὅχι πρὸς χάριν, ἀλλὰ πρὸς ἀπότισιν χρέους. Μόνοι δὲ ἡμεῖς ὅχι τόσον διὰ τὴν σκέψιν τοῦ συμφέροντος ὅσον διὰ τὸ εἰλικρινὲς αἶσθημα ὅπερ ἐμπνέει ἡ ἐλευθερία ὠφελοῦμεν χωρὶς νὰ φοβώμεθα ἀγνωμοσύνην.

41. αὐτὸ πᾶν ἐν ὀλίγαις λέξεσι συμπεριλαμβάνων λέγω ὅτι ἐν γένει μὲν ἡ ἡμετέρα πόλις εἶναι σχολεῖον τῆς Ἑλλάδος, ἰδίᾳ δὲ νομίζω ὅτι ἕκαστος ἡμῶν δύναται ὁ ἴδιος νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς πλεῖστα εἶδη βίου καὶ ἐργασίας μετὰ κομψότητος μάλιστα καὶ ἐπιδεξιότητος ἐκτελῶν αὐτά. Ἀποδείξεις δὲ ὅτι ὅσα λέγω δὲν εἶναι κομπορρημοσύνη ἀλλὰ πραγματικὴ ἀλήθεια, εἶναι αὕτη ἡ δύναμις τῆς πόλεως ἣν ἐκτησάμεθα ὀρμώμενοι ἀπὸ τούτων τῶν ιδιοτήτων. Διότι μόνῃ αὐτῇ δοκιμαζομένη ἀποδείκνυται κρείσσω πασῶν τῶν ὑπαρχουσῶν πόλεων, καὶ μόνῃ αὐτῇ οὔτε κινεῖ εἰς ἀγανάκτησιν τὸν ἐπερχόμενον ἐχθρὸν ὅτι νικᾶται ὑπὸ τοιούτων, οὔτε εἰς τοὺς ὑπηκόους δίδει ἀφορμὴν νὰ παραπονεθῶσιν ὅτι κυβερνῶνται ὑπὸ ἀναξίων. Διὰ τρανῶν δὲ ἀποδείξεων καὶ βεβαίως οὐχὶ ἄνευ μαρτύρων τοῦλάχιστον βεβαιώσαντες τὴν ἰσχύϊν ταύτην θέλομεν θαυμάζεσθαι καὶ παρὰ τῆς παρούσης γενεᾶς καὶ παρὰ τῆς μελλούσης, χωρὶς μάλιστα νὰ ἔχωμεν ἀνάγκην οὔτε Ὁμήρου ἐπαινέτου, οὔτε ἄλλου τινὸς ὅστις διὰ στίχων θέλει τέρψει μὲν πρὸς τὸ παρὸν, ἡ πραγματικὴ ὁμῶς ἀλήθεια θέλει ἐλαττώσῃ τὴν περὶ τῶν πραγμάτων

ἰδέαν. Ἀναγκάσαντες πᾶσαν θάλασσαν καὶ γῆν νὰ γίνωσι προσिताὶ εἰς τὴν ἡμετέραν τύλμην, ἀφήκαμεν πανταχοῦ μνημεῖα αἰδία εὐεργεσιῶν ἢ τιμωριῶν. Ὑπὲρ αὐτῆς λοιπὸν τῆς πόλεως μαχόμενοι οἱ προκείμενοι ἐτελεύτησαν, ἐπειδὴ ἐνόμιζον καθῆκον νὰ μὴ τὴν στερηθῶσιν· ὑπὲρ αὐτῆς δ' ἐπίσης ἀρμόζει εἰς ἕκαστος τῶν ἐπιζώντων νὰ κοπιᾷ.

42. α' Εὐμήκυνα τὸν λόγον μου πλείοτερον εἰς τὰ τὴν πόλιν ἀφορῶντα πρῶτον μὲν διὰ νὰ διδάξω ὑμᾶς ὅτι ὁ ἄγων δὲν εἶναι ἴσος μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν Λακεδαιμονίων ἔνεκα τῶν εἰρημένων πλεονεκτημάτων, ἔπειτα δὲ διὰ νὰ καταστήσω διὰ σημείων φανερὸν τὸν ἔπαινον τῶν πολεμιστῶν περὶ ὧν ὁμιλῶ σήμερον. Εἶπα ἤδη περὶ αὐτῶν τὰ περισσότερα· διότι πάντα ὅσα ἐξύμνησα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ δημοκρατίᾳ ὀφείλονται εἰς τὰς ἀρετὰς τούτων καὶ τῶν τοιούτων, καὶ ὁ λόγος οὗτος δι' ὀλίγους Ἑλλήνας καθὼς διὰ τοὺς προκειμένους ἤθελε φανῇ ἀνάλογος τῶν πράξεών των. Νομίζω δὲ ὅτι ἡ σήμερον τῶν προκειμένων τελευτῇ, εἴτε εἶναι ἡ πρώτη ἀπόδειξις τῆς ἀνδρείας, εἴτε εἶναι ἡ τελευταία ἐπιβεβαιώσις, δεικνύει τὴν ἀνδραγαθίαν. Διότι καὶ οἱ κατὰ τὰ ἄλλα ὀλιγώτερον ἐπαινετοὶ εἶναι δίκαιον νὰ προβάλλωσι τὴν ἐν τοῖς πολέμοις ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀνδραγαθίαν· διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐξαλείφουσι τὸ κακὸν διὰ τοῦ καλοῦ καὶ ἐξαγοράζουσι τὰ ἄδικα τῆς ἰδιωτικῆς διαγωγῆς των διὰ τῶν προσενεχθεισῶν δημοσιῶν εὐεργεσιῶν. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν πολεμιστῶν τούτων οὐδεὶς ἐδείχθη ἐν τῷ πολέμῳ δειλὸς ἔνεκα τῆς ἐπὶ μακρότερον ἀπολαύσεως τοῦ πλούτου, οὔτε ἀνέβαλε τὸν κίνδυνον ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι διαφεύγων τὴν πενίαν ἤθελε πλουτήσει· ἀλλ' ὑπολαβόντες ποθεινοτέραν τὴν τιμω-

ρίαν τῶν ἐχθρῶν ἀπεφάσισαν κινδυνεύοντες τοὺς μὲν ἐναντίους νὰ τιμωρήσωσι, τὰ δὲ συμφέροντά των νὰ παραμείλῃσωσι, τὴν μὲν ἀβεβαιότητα τῆς νίκης ἀφῆσαντες εἰς τὴν ἐλπίδα, ἐν δὲ τῷ ἔργῳ νομίσαντες ὅτι πρέπει νὰ ἔχωσι πεποίθησιν εἰς ἑαυτοὺς περὶ τοῦ ἤδη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν προκειμένου κινδύνου· καὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς μάχης προτιμήσαντες νὰ ἐκδικηθῶσι καὶ νὰ ἀποθάνωσι παρὰ νὰ σωθῶσιν ἐνδίδοντες, τὸ μὲν ὄνειδος τῆς δειλίας ἀπέφυγον, τὴν δὲ μάχην ὑπέστησαν πεσόντες, καὶ ἐν βραχυτάτῃ κρισίμῳ στιγμῇ ἀπηλλάγησαν τοῦ βίου ὅτε ἤλπιζον δόξαν μᾶλλον ἢ κατείχοντο ὑπὸ φόβου μὴ νικηθῶσι.

43. «Καὶ οὗτοι μὲν τοιοῦτοι ἐδείχθησαν ἐπαξίως τῆς πόλεως· οἱ δὲ λοιποὶ ἐπιζῶντες πρέπει νὰ εὐχεσθε ἀσφαλέστερον μὲν βίον, νὰ μὴ θεωρῆτε δὲ ἄξιον ὑμῶν αὐτῶν νὰ ἔχετε ἀτολμοτέραν τὴν πρὸς τοὺς πολεμίους ψυχικὴν διάθεσιν· μὴ περιορίζεσθε μόνον εἰς τὸ νὰ ἐξυμνῆτε διὰ λόγων τὰ ἀγαθὰ τὰ συνοδεύοντα τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν κατ' αὐτῆς ἐπερχομένων (ἀγαθὰ ἅτινα ὡς γνωστὰ εἰς ὑμᾶς παραλείπω νὰ ἀπαριθμήσω ἐνταῦθα), ἀλλὰ ἐμπράκτως θεωροῦντες καθ' ἑκάστην τὴν δύναμιν τῆς πόλεως χαίρετε ἐπ' αὐτῇ· καὶ βλέποντες τὴν μεγάλην δόξαν αὐτῆς, ἐνθυμηθῆτε ὅτι ἄνδρες τολμηροὶ, συνετοὶ καὶ ἐν ταῖς μάχαῖς ἔχοντες αἶσθημα τιμῆς ὑψωσαν αὐτὴν τοσοῦτον· ἄνδρες οὔτινες μολονότι ἀπετύγχανον ἐνίοτε εἰς τοὺς ἀγῶνάς των, δὲν ἔκρινον ὅμως ἄξιον ἑαυτῶν νὰ στερήσωσι τὴν πόλιν τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀρετῆς, ἀλλὰ προσέφερον ὑπὲρ αὐτῆς τὴν καλλίστην συνεισφοράν. Διότι κοινῶς θυσιάζοντες τὰ σώματα των, ἐλάβανον ἰδίᾳ ἕκαστος ἀθάνατον ἔπαινον

καὶ ἐπισημότατον τάφον, τάφον δὲ δὲν ἐννοῶ τόσον τὸν τόπον ὅπου κεῖνται, ὅσον τὴν παραμένουσαν δόξαν ἥτις τοὺς παρακολουθεῖ εἰς πᾶσαν παρατυχοῦσαν περίστασιν καὶ λόγου καὶ ἔργου. Διότι τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν πᾶσιν ἡ γῆ τάφος, καὶ οὐ μόνον δεικνύει αὐτοὺς ἡ ἐπιγραφὴ τῶν στηλῶν ἐν τῇ οἰκείᾳ πατρίδι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ξένῃ ἡ ἀνάμνησις τῆς διαθέσεως μᾶλλον τῶν πεσόντων ἢ τῶν κατορθωμάτων των, μένει ζῶσα ἄνευ ἐπιγραφῆς. Τοῦτους λοιπὸν καὶ ὑμεῖς μιμούμενοι καὶ πεπεισμένοι ὅτι ἡ εὐδαμονία ἔγκειται ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ, καὶ ἡ ἐλευθερία ἐν τῇ εὐψυχίᾳ, μὴ ἀποδειλιᾶτε πρὸς τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους. Διότι δὲν εἶναι δίκαιον οἱ δυστυχεῖς οἱ μὴ ἔχοντες νὰ ἐλπίζωσιν τι ἀγαθὸν νὰ ἀφηφῶσιν τὴν ζωὴν των περισσότερον ἐκείνων οἵτινες διατρέχουσι κίνδυνον μεταβολῆς ἐπὶ τὰ χεῖρω ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ καὶ οἵτινες μεγάλην θὰ ὑποστῶσιν ἀπώλειαν ἐὰν ἀποτύχωσιν. Εἰς ἄνδρα βέβαια ἔχοντα συναίσθησιν ἑαυτοῦ καὶ ὑπερηφάνειαν εἶναι ἀλγεινότερα ἢ διὰ δειλίαν ταπεινώσεις ἢ ὁ ἀνώδυνος θάνατος ὁ πλήττων τὸν πολεμιστὴν ἐν τῇ ῥώμῃ τοῦ καὶ ἐμφορούμενον ὑπὸ τῆς κοινῆς ἐλπίδος.

44. «Διὰ τοῦτο ἀντὶ νὰ κλαύσω τοὺς γονεῖς τῶν προκειμένων ὅσοι εἶναι παρόντες, ἐξ ἐναντίας θέλω παραμυθῆσαι αὐτοὺς. Ἀνατραφέντες καὶ περιπεσόντες εἰς ποικίλας βιωτικὰς συμφοράς, γνωρίζουσιν ὅτι εὐδαίμονες εἶναι ἐκεῖνοι οἵτινες, ὡς σήμερον οἱ υἱοὶ των, ἔτυχον ἐνδοξοτάτου τέλους, ἢ, ὡς ὑμεῖς, ἐνδοξοτάτης λύπης· εὐδαίμονες δ' ἐπίσης εἶναι ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους προωρίσθη ὁ βίος ἐπίσης εὐδαίμων ὡς καὶ ὁ θάνατος. Γινώσκω ὅτι εἶναι δύσκολον νὰ σᾶς πείσω, διότι πολλάκις ἡ εὐτυχία τῶν ἄλλων θὰ σᾶς παρέχῃ ἀφορμὰς πρὸς ἐνθούμη-

σιν τῶν ἀγαθῶν τὰ ὅποια ἀπηλαύετε καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ ἄλλοτε· καὶ λυπεῖται τις οὐχὶ διὰ τὴν στέρησιν ἀγαθῶν τὰ ὅποια δὲν ἐδοκίμασεν, ἀλλὰ διὰ τὴν στέρησιν ἀγαθῶν εἰς τὰ ὅποια ἐσυνειθίσεν. Οἱ ἐν ἡλικίᾳ εἰσέτι ὄντες νὰ ἀπολαύσωσι καὶ ἄλλα τέκνα πρέπει νὰ φανῶσι καρτερικοί· διότι οἱ ἐπιγινόμενοι παῖδες εἰς τὴν οἰκογένειαν θὰ ἀντικαταστήσωσι τοὺς μὴ ὑπάρχοντας πλέον, ἡ δὲ πόλις διττῶς θέλει ὠφεληθῆ, μὴ ἐρημουμένη καὶ διατελοῦσα ἐν ἀσφαλείᾳ· δὲν εἶναι δυνατόν νὰ σκέπτονται περὶ τῶν κοινῶν ἐπίσης ὀρθῶς καὶ δικαίως οἱ πατέρες οἱ μὴ ἔχοντες, ὡς οὗτοι, παῖδας νὰ ἐκθέτωσιν εἰς τοὺς κινδύνους ὅπως συνεισφέρουσι καὶ ἄλλα πράγματα. Ὅσοι δὲ ὑπερέβητε τῆς τεκνοποιήσεως τὴν ἡλικίαν, θεωρήσατε ὡς κέρδος ὅτι διήλθετε τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ βίου ἐν εὐτυχίᾳ, καὶ σκεπτόμενοι ὅτι τὸ ὑπόλοιπον ἔσεται βραχὺ ἀνακουφίζετε τὴν θλίψιν σας διὰ τῆς δόξης τῶν προκειμένων υἱῶν. Τὸ ἀγαπᾶν τὰς τιμὰς εἶναι τὸ μόνον πάθος ὅπερ οὐδέποτε γηράσκει, καὶ ἐν τῷ γήρατι ἡ μόνη ἡδονὴ δὲν εἶναι, ὡς λέγουσιν οἱ τινες, τὸ συναθροίζειν πλοῦτη, ἀλλὰ τὸ τιμᾶσθαι.

45. αἰ· ὑμᾶς τοὺς ἐδῶ παρόντας παῖδας ἢ ἀδελφοὺς τῶν προκειμένων βλέπω ὅτι ὁ ἀγὼν ἔσται δυσχερής· διότι ἕκαστος συνειθίζει νὰ ἐπαινῇ τὸν μὴ ὑπάρχοντα πλέον, ὑμεῖς δὲ, καὶ ὑπερβολικὴν ἀρετὴν ἀνεδεικνύετε, ἡθέλετε κριθῆ ὅχι ὅμοιοι, ἀλλὰ μόλις ὀλίγον κατώτεροι. Οἱ ζῶντες φθονοῦσιν ἀλλήλους, τὸ δὲ μηδενὶ ἐναντίον τιμᾶται μετ' ἀδιαφιλονεικίᾳ εὐνοίας. Ἐὰν ἀρμόζῃ ἐπίσης νὰ ὑπομνήσω ποία πρέπει νὰ ᾔῃαι ἡ ἀρετὴ τῶν γυναικῶν αἵτινες εἰς τὸ ἐξῆς θὰ ζήσωσιν ἐν χηρείᾳ, διὰ βραχείας παραινέσεως θὰ εἶπω τὰ πάντα.

Μεγάλη θὰ ἦναι δι' αὐτὰς ἡ ὑπόληψις ἐὰν δὲν φανῶσι κατώτεραι τῆς ἰδίας ἑαυτῶν φύσεως, καὶ μάλιστα δι' ἐκείνην τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα δὲν θὰ ἀναφέρεται παρὰ τῶν ἀνδρῶν μήτε πρὸς ἔπαινον μήτε πρὸς κατηγορίαν.

46. αἰεῖπα λοιπὸν καὶ ἐγὼ κατὰ τὸ ἔθιμον ὅσα ἐνόμιζα ὠφέλιμα. Καὶ ἀφ' ἐνὸς μὲν οἱ προκείμενοι νεκροὶ ἐκοσμήθησαν διὰ τῶν νενομισμένων τιμῶν, ἀφ' ἐτέρου δὲ τοὺς παῖδας των ἡ πόλις θέλει ἀναθρέψει ἀπὸ τοῦδε δημοσίᾳ δαπάνῃ μέχρι τῆς ἐφηβότητος αὐτῶν, προσφέρουσα οὕτω διὰ τοιούτους ἀγῶνας στέφανον ὠφέλιμον εἰς τοὺς πεσόντας καὶ τοὺς ἐπιζήσαντας· διότι ἐν ταῖς πόλεσιν ὅπου ὑπάρχουσι βραβεῖα ἀρετῆς μέγιστα, ἐκεῖ ζῶσι πολῖται καὶ ἀριστοὶ ἄνδρες. Τώρα δὲ ἀφοῦ ἐθρήνησεν ἕκαστος ἐκείνον τὸν ὁποῖον ἤθελε, παύσατε τοὺς ὀλοφυρμούς καὶ ἀποχωρήσατε.»

47. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἐπικήδειος πομπὴ ἣτις ἐγένετο κατὰ τὸν χειμῶνα ἐκεῖνον μετὰ τοῦ ὁποίου ἐτελείωσε καὶ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου. Ἀμα δὲ τῇ ἀρχῇ τοῦ θέρους ⁽¹⁾, οἱ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ σύμμαχοι συναθροισθέντες ἐκ τῶν δύο μερῶν, ὡς τὸ πρῶτον, εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικὴν· ἠγεῖτο δὲ αὐτῶν ὁ βασιλεὺς τῶν Λακεδαιμονίων Ἀρχίδαμος ὁ Ξευξιδάμου. Καὶ στρατοποδευσάμενοι ἐδήουν τὴν γῆν. Εὐρισκομένων δὲ αὐτῶν οὐχὶ πρὸ πολλῶν ἡμερῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ, ἤρχισεν ἡ νόσος πρῶτον μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων. Ἡ νόσος αὕτη ἐλέγετο μὲν ὅτι καὶ πρότερον εἶχεν ἐνσκήψει πολλαχοῦ καὶ περὶ τὴν Δῆμον καὶ εἰς πολλὰς πόλεις, οὐδέποτε ὁμως καὶ οὐδαμοῦ ἐνθυμοῦντο τοσαύτην ἀπώλειαν ἀν-

(1) Δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου, 430 π. Χ.

θρώπων. Διότι οὔτε οἱ ἰατροὶ ἐξήρκουν πρὸς θεραπείαν καθὼ ἀγνοοῦντες τὴν ἀρχὴν τοῦ κακοῦ καὶ ἀποθνήσκοντες μάλιστα καὶ ἐξ αὐτῶν ὅσοι ἤρχοντο εἰς περισσοτέραν συνάφειαν μετὰ τῶν ἀσθενῶν, οὔτε οὐδεμία ἄλλη ἀνθρωπίνη τέχνη· εἰς μάτην προσήχοντο εἰς τοὺς ναοὺς ἢ ἡρώτων τὰ μαντεῖα ἢ κατέφευγον εἰς ἄλλα παρόμοια μέσα, τὰ πάντα ἦσαν ἀνωφελῆ, καὶ ἐπὶ τέλους παρητήθησαν αὐτῶν καταβληθέντες ὑπὸ τοῦ κακοῦ.

48. Ἡ νόσος αὕτη ἤρχισεν, ὡς λέγεται, ἐκ τῆς Αἰθιοπίας, ἀνωθεν τῆς Αἰγύπτου, ἐκεῖθεν δὲ κατέβη εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ Λιβύην καὶ εἰς τὰ πλεῖστα μέρη τῆς κυριαρχίας τοῦ βασιλέως. Ἐνέπεσε δὲ εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων καὶ πρῶτον προσέβαλε τοὺς κατοίκους τοῦ Πειραιῶς τόσον ἀπρόόπτως, ὥστε οὗτοι εἶπον ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι ἐῤῥίψαν δηλητήρια εἰς τὰ φρέατα, διότι κρῆναι δὲν ὑπῆρχον εἰσέτι εἰς Πειραιᾶ. Ὑστερον δὲ καὶ εἰς τὴν ἄνω πόλιν ἔφθασε καὶ ἀπέθνησκον πολὺ περισσότεροι. Ἀφίνῳ ἕκαστον, ἰατρὸν ἢ ἰδιώτην, νὰ εἴπῃ ὅ,τι γινώσκει περὶ τῆς πιθανῆς καταγωγῆς τοῦ κακοῦ τούτου, καὶ νὰ ἀναζητήσῃ τὰς αἰτίας αἵτινες ἐπέφερον τὸν τοιοῦτον ὄλεθρον· ἐγὼ δὲ θέλω περιγράψαι τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰ συμπτώματα αὐτοῦ, ἵνα ἐάν ποτε καὶ αὐθις ἐπιπέσῃ, νὰ δύναται ὁ καθείς νὰ τὸ ἀναγνωρίζῃ καὶ νὰ προφυλάσσεται. Θέλω δὲ ὁμιλήσῃ ὡς ἄνθρωπος οὐ μόνον νοσήσας ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἰδὼν πάσχοντας.

49. Τὸ μὲν ἔτος ἐκεῖνο, ὡς οἱ πάντες συνωμολόγουν, ἦτο μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀπηλλαγμένον τῶν συνήθων ἀσθενειῶν· ἐάν δέ τις προσεβάλλετο ὑπὸ κακοδιαθεσίας τινός, αὕτη κατέληγεν εἰς τὸν νόσον ταύτην. Ἐν γένει, ἄνευ οὐδεμιᾶς αἰτίας, ἀλλ' ἐξ ἀπρόόπτου καὶ ἐν πλήρει

ὕγεια, ἡσθάνοντο οἱ ἄνθρωποι πρῶτον μὲν ἰσχυρὰν θερμὴν εἰς τὴν κεφαλὴν, ἐρυθρήματα καὶ φλογώσεις εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐντὸς δὲ, ἡ φάρυγξ καὶ ἡ γλῶσσα, καθίσταντο εὐθὺς αἱματόχροοι, ἡ ἀναπνοὴ ἦτο ἄτακτος καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ στόματος ἐκπεμπόμενος ἀήρ δυσώδης· ἔπειτα ἐπήρχετο πταρμὸς καὶ βράγχος, καὶ μετ' οὐ πολὺ ὁ πόνος κατέβαινεν εἰς τὰ στήθη μετὰ βηχὸς ἰσχυροῦ· ὅταν δὲ ἔφθανεν εἰς τὸν στόμαχον ἀνέστρεφεν αὐτὸν καὶ ἐπήρχοντο ὅλαι αἱ ἀποκαθάρσεις τῆς χολῆς, αἱ ὑπὸ τῶν ἰατρῶν κατονομασθεῖσαι· αὗται δὲ ἐπήρχοντο μετὰ πόνων ὀξέων. Εἰς τοὺς περισσοτέρους δὲ ἐπήρχετο λυγρὸς ἄνευ ἐμέτου, σφοδρὸν προξενούσα σπασμὸν, ὅστις εἰς τοὺς μὲν ἔπαυε μετ' ὀλίγον, εἰς τοὺς δὲ ὅμως ἔπαυε πολὺ βραδέως. Καὶ τὸ μὲν σῶμα ἐξῶθεν ἐγγιζόμενον οὔτε πολὺ θερμὸν ἦτο οὔτε ὠχρὸν, ἀλλ' ὑπέρυθρον, πελιδνόν, κεκαλυμμένον ὑπὸ μικρῶν φλυκταινῶν καὶ ἐλκῶν· ἔσωθεν δὲ οὕτως ἐκαίετο ὥστε δὲν ἡνείχετο οὔτε τὰ λεπτότερα ἱμάτια, οὔτε τὰς σινδόνας, οὔτε ἄλλο τι. Οἱ ἀσθενεῖς ἤθελον νὰ μένωσι γυμνοὶ καὶ εὐχαρίστως ἔρριπτον ἑαυτοὺς εἰς ὕδωρ ψυχρόν. Καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν παρημελημένων ἀνθρώπων, βασανιζόμενοι ὑπὸ ἀπαύστου δίψης, ἔπιπτον εἰς τὰ φρέατα· ἡ δίψα δὲ ἐκείνη, εἴτε ἔπινον ὀλίγον εἴτε ἔπινον πολὺ, ἔμενεν ἡ αὐτή. Ἡ ἀένναος ταραχὴ καὶ ἡ ἀγρυπνία ἐβάρυνεν αὐτούς. Καὶ τὸ σῶμα, ἐφ' ὅσον χρόνον ἡ νόσος ἀκμάζει, δὲν μαραίνεται, ἀλλ' ἀντεῖχε παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν εἰς τὴν τάλαιπωρίαν, οὕτως ὥστε οἱ πλεῖστοι τῶν ἀσθενῶν διετήρουν ἀκόμῃ δυνάμιν τινα ὅταν ἀπέθνησκον κατὰ τὴν ἐννάτην ἢ ἐβδόμην ἡμέραν καταναλισκόμενοι ὑπὸ τοῦ ἐντὸς καύματος· ἢ, ἐὰν διέφευγον τὸν θάνατον κατὰ τὸ

τέρμα τοῦτο, τὸ νόσημα κατέβαινεν εἰς τὴν κοιλίαν καὶ ἐπροξένει εἰς αὐτὴν ἰσχυράν ἑλκωσιν τὴν ὁποίαν παρηκολούθει ἐπίμονος διάρροια καὶ ἀτονία ἐκ τῆς ὁποίας οἱ πολλοὶ κατόπιν ἀπέθνησκον. Οὕτω λοιπὸν τὸ νόσημά ἄνωθεν ἀρξάμενον καὶ ἐν τῇ κεφαλῇ κατὰ πρῶτον ἰδρυθὲν, διέτρεχε βαθμηδὸν ὅλον τὸ σῶμα ἄνωθεν ἕως κάτω, καὶ ἐάν τις διέφευγε τὰ σπουδαιότερα συμπτώματα, τὸ κακὸν προσέβαλλε τὰ ἄκρα ἀφῖνον ἔχνη τῆς διαβάσεώς του· διότι ἐνέσκηπτεν εἰς τὰ αἰδοῖα καὶ εἰς τὰ ἄκρα τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν, καὶ πολλοὶ διέφευγον τὸν θάνατον διὰ τῆς ἀπωλείας τῶν μελῶν τούτων, ἄλλοι δὲ διὰ τῆς τῶν ὀφθαλμῶν, ἄλλοι τέλος ἔχανον ἐντελῶς τὴν μνήμην καὶ ἐγειρόμενοι δὲν ἀνεγνώριζον μήτε ἑαυτοὺς μήτε τοὺς οἰκείους.

50. Ἡ νόσος αὕτη, τὸ εἶδος τῆς ὁποίας εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγραφῇ, ἐνέσκηπτεν εἰς ἕκαστον μετὰ βιαιότητος ὑπερβαινούσης τὰς ἀνθρωπίνους δυνάμεις. Ἀποδείξεις δὲ ὅτι διέφερε πασῶν τῶν γνωστῶν ἀσθενειῶν εἶναι ἡ ἐξῆς· τὰ σαρκοβόρα ὄρνεα καὶ τὰ τετράποδα ὅσα τρέφονται δι' ἀνθρωπίνων πτωμάτων, μολονότι ἔμενον πολλὰ τοιαῦτα δὲν ἐπλησίαζον ἢ ἐὰν ἐγέοντο ἐνεκροῦντο. Τεκμήριον τούτου σαφὲς ἐγένετο ἡ οὔτε περὶ τὰ πτώματα οὔτε ἀλλαχοῦ παρουσία τῶν ὀρνέων τούτων· καὶ οἱ κύνες δὲ οἱ συνδιαιτώμενοι μετὰ τῶν ἀνθρώπων καθίστων τὸ φαινόμενον τοῦτο μᾶλλον ἐπαίσθητόν.

51. Τὸ νόσημα λοιπὸν τοῦτο (πολλὰ καὶ διάφορα παραλείπων συμπτώματα διατρανούμενα διαφόρως ἐπὶ ἐκάστου ἀνθρώπου) τοιοῦτον ἦτο ἐν γένει. Ἐφ' ὅσον χρόνον δὲ διήρκεσεν, οὐδεμία τῶν συνήθων ἀσθενειῶν

ἐμάστιξε τὴν κοινωνίαν, ἢ ἐὰν συνέβαινε καμμία μετ-
τρέπετο εἰς τοῦτο. Ἀπέθνησκον δὲ οἱ μὲν ἄνευ θερα-
πείας, οἱ δὲ μετὰ πολλῶν περιποιήσεων. Δὲν εὐρέθη δὲ
οὕτως εἰπεῖν οὔτε ἐν ἱαμα ὅπερ προσφερόμενον νὰ ἡδύ-
νατο νὰ ὤφελῃσῃ· διότι ἐκεῖνο ὅπερ ὠφέλει τὸν ἕνα
ἐβλάπτε τὸν ἄλλον. Οὐδεμία κρᾶσις, ἰσχυρά ἢ ἀσθενής,
ἡδυνήθη νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τὸ κακὸν τοῦτο, ἀλλὰ τὰ
πάντα ἀνηρπάζοντο, καὶ αὐτοὶ οἱ μετὰ πάσης μερίμνης
θεραπευόμενοι. Τὸ δεινότατον τοῦ κακοῦ ἦτο ἡ ἀθυμία
ὑφ' ἧς κατελαμβάνοντο οἱ πάσχοντες (οἵτινες εὐθύς ἀπελ-
πιζόμενοι πολὺ περισσότερον ἐνέδιδον καὶ δὲν ἀντεῖχον),
παρέχοντες δὲ ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον τὰς θεραπείας τῶν
ἀπέθνησκον ὡς τὰ πρόβατα· καὶ τοῦτο ἐπροξένει τὴν
πλείστην φθοράν. Ὅσοι ὑπὸ φόβου δὲν ἤθελον νὰ συγ-
κοινωνήσωσι πρὸς ἀλλήλους, ἀπέθνησκον ἀβοήθητοι, καὶ
πολλαὶ οἰκίαι ἐρημώθησαν οὕτω ἐλλείψει συνδρομῆς·
ὅσοι δὲ ἐπλησίαζον τοὺς ἀσθενεῖς προσεβάλλοντο ἀμέ-
σως, καὶ πρὸ πάντων οἱ καυχώμενοι ὅτι δὲν ἐφοβοῦντο·
διότι ὑπ' αἰσχύνης ἐδεικνύοντο ἀφειδεῖς πρὸς ἑαυτοὺς
καὶ εἰσήρχοντο πρὸς τοὺς φίλους, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ οἱ
οἰκεῖτοι, νικώμενοι ὑπὸ τοῦ πολλοῦ κακοῦ, ἐβαρύνοντο
ἐπὶ τέλους τοὺς ὀλοφυρμούς τῶν ἀποθνησκόντων. Ἐ-
κεῖνοι ἐν τούτοις οἵτινες διέφυγον τὸν κίνδυνον, ἡσθά-
νοντο πλειοτέραν συμπάθειαν καὶ πρὸς τοὺς θνήσκοντας
καὶ πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς, διότι προέβλεπον τὸν κίνδυνον
καὶ διετέλουν ἐν πλήρει ἀσφαλείᾳ, τοῦ κακοῦ μὴ προσ-
εάλλοντος θανασίμῳ τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον δῖς. Οἱ τοιοῦ-
τοι δὲ καὶ ἐμακαρίζοντο ὑπὸ τῶν ἄλλων καὶ χαίροντες
διὰ τὴν παροῦσαν στιγμὴν εἶχον ἀβεβαίαν τινὰ ἐλπίδα

ὅτι καὶ εἰς τὸ μέλλον δὲν ἤθελον ἀρπαγῇ ὑπ' ἄλλου νοσήματος.

55. Πρὸς τῇ ὑπαρχούσῃ συμφορᾷ, ἐπίσεν ἔτι μᾶλλον τοὺς Ἀθηναίους ἢ μετακόμισις τῶν ἀγροτῶν εἰς τὸ ἄστυ, οἵτινες πρὸ πάντων ἔπαθον. Διότι μὴ ὑπαρχουσῶν οἰκιῶν ἠναγκάσθησαν νὰ καταλύσωσιν ἐν ὥρᾳ θέρους εἰς καλύβας πνιγηρὰς καὶ τούτου ἕνεκα ἀπέθνησκον πολλοὶ μετὰ μεγίστης ἀταξίας. Τὰ σώματα τῶν ἀποθνησκόντων ἔκειντο νεκρὰ τὰ μὲν ἐπὶ τῶν δὲ, καὶ πολλοὶ ἡμιθανεῖς ἐκυλίωντο εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ περὶ τὰς κρήνας ἀπάσας κατεχόμενοι ὑπὸ φλογερᾶς δίψης· καὶ τὰ ἱερὰ δὲ ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐσκήνουν ἦσαν πλήρη νεκρῶν, ἐκεῖ ἐντὸς ἀποθνησκόντων τῶν ἀνθρώπων· διότι ἕνεκα τοῦ ὑπερβάλλοντος κακοῦ, μὴ ἠξεύροντες τί θὰ γίνωσιν, ἀπώλεσαν τὸν σεβασμὸν πρὸς τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὄσια. Ὅλοι αἱ συνήθειαι αἱ ἐπικρατοῦσαι πρότερον διὰ τὰς ταφὰς παρεβιάσθησαν, καὶ ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς ὅπως ἡδύναντο. Καὶ πολλοὶ στερούμενοι τῶν πρὸς ταφὴν ἀναγκαίων κατέφευγον εἰς ἐπονείδιστα μέσα ἕνεκα τῶν συχνῶν ἀποβιώσεων ἐν ταῖς οἰκογενεαῖς των· οἱ μὲν ἀπέθετον τοὺς ἐχυτῶν νεκροὺς εἰς πυρὰς αἵτινες δὲν τοῖς ἀνῆκον καὶ προλαμβάνοντες τοὺς στήσαντας αὐτὰς ἔθετον πῦρ· οἱ δὲ, ἄλλου καιομένου, ῥίπτοντες ἄνωθεν ἐκείνον τὸν ὅποιον ἔφερον ἔφευγον.

53. Τὸ νόσημα τοῦτο ὑπῆρξεν ἀφορμὴ τῶν πρώτων ἀταξιῶν τῆς πόλεως, διότι ἕκαστος εὐκολώτερον ἐτόλμα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα κρυφίως μόνον ἐξετέλει, βλέπων ὅτι δι' αἰφνιδίας μεταβολῆς οἱ μὲν πλούσιοι ἀπέθνησκον ἐξ ἀπροόπτου, οἱ δὲ πρότερον οὐδὲν κεκτημένοι κατελάμβανον εὐθύς τὰ ὑπάρχοντά των. Θεωροῦντες τὰ σώματα

καὶ τὰ χρήματα ὁμοίως ἐφήμερα, δὲν ἐσκέπτοντο ἄλλο εἰμὴ πῶς νὰ ἀπολαύσωσι καὶ νὰ εὐχαριστήσωσι τὰς ἀρέξεις των. Οὐδείς ἦτο πρόθυμος νὰ ἐπιδοθῇ εἰς κοπιαστικὴν ἐργασίαν, διότι οὐδείς ἐγίνωσκεν ἐὰν ἤθελε ζήσει ἵνα κατορθώσῃ ταύτην. Ὅ,τι ἦτο γνωστὸν ὡς εὐχάριστον καὶ ὡς παρέχον πολλὰ κέρδη, τοῦτο κατέστη καλὸν καὶ χρήσιμον. Οὔτε ὁ φόβος τῶν θεῶν οὔτε ὁ φόβος τῶν νόμων ἐμπόδιζε τοὺς ἀνθρώπους· τὸ πρῶτον, διότι βλέποντες τοὺς πολίτας ὅλους ἀποθνήσκοντας ἀδιακρίτως, ἔκρινον ὅτι οὐδεμία ὑπῆρχε διαφορὰ μεταξὺ εὐσεβείας καὶ ἀσεβείας· τὸ δεύτερον, διότι οὐδείς ἤλπιζεν ὅτι ἤθελε ζήσει μέχρις οὗ δικασθῇ καὶ τιμωρηθῇ, πολὺ δὲ περισσότερον ἐφοβοῦντο τὴν ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς των ἐπικρεμαμένην ἀπόφασιν καὶ ἔκρινον εὐλογον, πρὶν προσβληθῶσι ὑπ' αὐτῆς, νὰ ἀπολαύσωσιν ὀλίγην τινὰ ἡδονὴν βίου.

54. Οἱ Ἀθηναῖοι περιπεσόντες εἰς τοιοῦτο πάθος ἐπιέζοντο, ἐντὸς μὲν ἕνεκα τῶν θνησκόντων ἀνθρώπων, ἐκτὸς δὲ ἕνεκα τῆς δηλώσεως τῶν ἀγρῶν των. Ἐν τῇ δυστυχίᾳ δὲ ταύτῃ ἐνθυμήθησαν φυσικῶς τὸν ἀκόλουθον στίχον, τὸν ὅποιον οἱ πρεσβύτεροι ἔλεγον ὅτι εἶχον ἀκούσει ἄλλοτε ψαλλόμενον, «Θέλει ἔλθει δωρικὸς πόλεμος καὶ λοιμὸς μετ' αὐτοῦ.» Ἐρὶς λοιπὸν ἠγέρθη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, λεγόντων τινῶν ὅτι ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἔλεγον λοιμὸν ἀλλὰ λιμόν· ὑπερίσχυσεν ὅμως ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ γνώμη τῶν λεγόντων λοιμὸν, διότι οἱ ἄνθρωποι συνταυτίζουσι τὰς ἀναμνήσεις των μὲ τὰ δεινὰ τὰ ὅποια πάσχουσιν. Ἐὰν ὅμως ἐγερθῇ ποτε ἄλλος δωρικὸς πόλεμος μετὰ τὸν παρόντα καὶ συμπέσῃ νὰ συμβῇ λιμὸς, νομίζω ὅτι θὰ ὑπερισχύσῃ ἡ

ἀντίθετος γνώμη. Ἐνθυμοῦντο δὲ καὶ τὸν πρὸς τοὺς Ἀἰ-
κεδαιμονίους χρησμόν ὅσοι εἶχον λάβει γνώσιν αὐτοῦ,
ὅταν ἐρωτηθεῖς ὁ θεὸς παρ' αὐτῶν ἐὰν ἔπρεπε νὰ πολε-
μήσωσιν, ἀπεκρίθη ὅτι θὰ ἐνίκων ἐὰν ἐπολέμουν κατὰ
κράτος, προσθεῖς ὅτι καὶ αὐτὸς θέλει ἔλθει εἰς ἀντίλη-
ψιν. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ἐζήτουν νὰ συνδυάσωσι τὸν χρη-
σμόν μὲ τὰ γινόμενα, καθότι ἡ νόσος ἤρξατο ἀμέσως
μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Πελοποννησίων. Καὶ εἰς μὲν
τὴν Πελοπόννησον δὲν εἰσῆλθεν αὕτη, ὅπερ ἄξιον προ-
σοχῆς, ἐδεκάτισεν ὅμως πρὸ πάντων τὰς Ἀθήνας, ἔπει-
τα δὲ τὰ πολυανθρωπότατα ἐκ τῶν ἄλλων χωρίων. Καὶ
ταῦτα μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπισυμβῶσαν νόσον.

55. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ἀφοῦ ἐδήωσαν τὴν πεδιάδα,
ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν χώραν τὴν καλουμένην Πάραλον
μέχρι τοῦ Λαυρίου ὅπου ὑπάρχουσι τὰ τῶν Ἀθηναίων
μεταλλεῖα τοῦ ἀργύρου. Καὶ πρῶτον μὲν ἐδήωσαν τὸ
μέρος τὸ ὁποῖον βλέπει πρὸς τὴν Πελοπόννησον, ἔπειτα
δὲ τὸ πρὸς τὴν Εὐβοίαν καὶ τὴν Ἄνδρον ἐστραμμένον.
Ὁ δὲ Περικλῆς, στρατηγὸς ὢν καὶ τότε, περὶ μὲν τοῦ
ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπεξέλθωσιν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν αὐτὴν
γνώμην εἶχεν ὡς καὶ κατὰ τὴν προτέραν εἰσβολὴν.

56. Ἐνόσω δὲ οἱ Πελοποννήσιοι ἦσαν ἀκόμη εἰς τὴν
πεδιάδα καὶ δὲν εἶχον φθάσει εἰς τὴν παραλίαν, ὁ Περικ-
λῆς παρεσκεύασεν ἑκατὸν πλοῖα διὰ νὰ πλεύσῃ κατὰ
τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἅμα ἠτοιμάσθησαν ἀνοίχθῃ εἰς
τὸ πέλαγος. Εἰσεβίβασε δὲ εἰς αὐτὰ τετρακισχιλίους
ὀπλίτας Ἀθηναίους καὶ τριακοσίους ἱππεῖς ἐπὶ πλοίων
ἱππαγωγῶν τότε κατὰ πρῶτον κατασκευασθέντων ἐκ
τῶν παλαιῶν πλοίων συνεξεστράτευσαν δὲ καὶ οἱ Χῖοι
καὶ οἱ Λέσβιοι μετὰ πεντήκοντα πλοίων. Ὅτε δὲ ἀνοί-

γετο ὁ στόλος οὗτος τῶν Ἀθηναίων, κατέλιπε τοὺς Πελοποννησίους ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Ἀττικῆς. Ἐλθόντες οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν Ἐπίδauρον τῆς Πελοποννήσου ἐδή-
ωσαν τὰ πλεῖστα μέρη τῆς χώρας καὶ προσβαλόντες
τὴν πόλιν ἤλπισαν ὅτι ἤθελον τὴν κυριεύσει, ἀλλ' ἀπέ-
τυχον. Ἀφήσαντες λοιπὸν τὴν Ἐπίδauρον ἐδήωσαν τὴν
Τροίζηνίδα γῆν καὶ τὴν Ἀλιάδα καὶ τὴν Ἑρμιονίδα· ὅ-
λα δὲ ταῦτα εἶναι ἐπιθαλάσσια μέρη τῆς Πελοποννήσου.
Ἀποπλεύσαντες δὲ καὶ ἐκεῖθεν ἔφθασαν εἰς Πρασιάς,
παράλιον πόλιν τῆς Λακωνικῆς, καὶ οὐ μόνον τὴν χώραν
ἐδήωσαν ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν ἐκυρίευσαν καὶ διήρπασαν.
Ταῦτα ποιήσαντες ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. Τοὺς Πελο-
ποννησίους ὁμως δὲν τοὺς εὖρον πλέον εἰς τὴν Ἀττικὴν
διότι εἶχον ἀναχωρήσει.

57. Ἐφ' ὅσον δὲ χρόνον οἱ Πελοποννήσιοι ἦσαν εἰς τὴν
Ἀττικὴν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐξεστράτευον διὰ τῶν πλοίων,
ἡ νόσος κατέστρεφε τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐν τῷ στρατῷ
καὶ ἐν τῇ πόλει, οὕτως ὥστε ἐλέχθη ὅτι οἱ Πελοποννή-
σιοι φοβηθέντες τὸ νόσημα, ἅμα ἔμαθον παρὰ τῶν αὐ-
τομόλων ὅτι ὑπῆρχεν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἶδον ἰδίους ὁμ-
μασι τοὺς θνήσκοντας, ἔσπευσαν νὰ ἐξέλθωσι τῆς χώρας.
Κατὰ τὴν δευτέραν δὲ ταύτην εἰσβολὴν παρέμειναν
πλειότερον χρόνον καὶ ἐδήωσαν ὅλους τοὺς ἀγρούς, διό-
τι ἔμειναν τεσσαράκοντα ὁλοκλήρους ἡμέρας εἰς Ἀττι-
κὴν.

58. Κατὰ τὸ αὐτὸ θέρος Ἀγνων ὁ Νικίου καὶ Κλεό-
πομπος ὁ Κλεινίου, συστράτηγοι ὄντες τοῦ Περικλέους,
λαβόντες τὸν στρατὸν τὸν ὁποῖον μετεχειρίσθη ἐκεῖνος
ἐστράτευσαν ἀμέσως κατὰ τῶν Χαλκιδέων τῆς Θράκης
καὶ κατὰ τῆς Ποτιδαίας, πολιορκουμένης εἰσέτι. Φθάσαν-

τες δὲ, καὶ μηχανὰς ἔστησαν κατὰ τῆς Ποτιδαίας καὶ προσεπάθουν παντοιοτρόπως νὰ τὴν κυριεύσωσιν. Ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν μῆτε τοῦτο νὰ πράξωσι μῆτε ἄλλο τι ἄξιον τῶν δυνάμεών των· διότι ἐπελθοῦσα ἡ νόσος καὶ ἐνταῦθα πολὺ ἐπίεσε τοὺς Ἀθηναίους, καταστρέφουσα τὸν στρατὸν, τοσοῦτον ὥστε καὶ οἱ πρότερον στρατιῶται οἵτινες προτοῦ ἀπήλαυνον ἄκρας ὑγείας ἐμολύνθησαν ὑπὸ τῶν μετὰ τοῦ Ἀγνωνος ἐλθόντων ἐξ Ἀθηνῶν. Ὁ Φορμίων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ χίλιοι ἑξακόσιοι δὲν ἦσαν πλέον εἰς τοὺς Χαλκιδεῖς. Ὁ μὲν λοιπὸν Ἀγνων ἀνεχώρησε πάλιν μετὰ τῶν πλοίων εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀπολέσας ἐντὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἐκ τῆς νόσου χιλίους πεντήκοντα ὀπλίτας ἐκ τῶν τετρακισχιλίων· οἱ δὲ προηγούμενοι στρατιῶται μέιναντες εἰς τὴν χώραν ἐπολιόρκουν τὴν Ποτίδαιαν.

59. Μετὰ τὴν δευτέραν εἰσβολὴν τῶν Πελοποννησίων οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπειδὴ καὶ ἡ χώρα αὐτῶν εἶχε δηρωθῇ ἐκ δευτέρου, ἡ δὲ νόσος καὶ ὁ πόλεμος ἐπέζον αὐτοὺς συγχρόνως, μετέβαλον φρονήματα, καὶ τὸν μὲν Περικλέα κατηγόρου ὡς πείσαντα αὐτοὺς νὰ πολεμήσωσι, πρὸς δὲ τοὺς Λακεδαιμονίους ἐφαίνοντο διατεθειμένοι νὰ ἐνδώσωσι. Καὶ τῶνόντι ἔπεμψαν πρὸς αὐτοὺς πρέσβεις τινὰς, ἀλλ' οἱ πρέσβεις ἐπέστρεψαν ἄπρακτοι. Περιελθόντες εἰς ἄκραν ἀμνηχανίαν ἐπετίθεντο κατὰ τοῦ Περικλέους. Οὗτος δὲ βλέπων αὐτοὺς δυσφοροῦντας πρὸς τὰ παρόντα δεινὰ, καὶ πράττοντας ὅλα ὅσα προεῖδε, συνεκάλεσεν ἐκκλησίαν (διότι ἦτο ἀκόμῃ στρατηγός) θέλων νὰ τοὺς ἐνθαρρύνῃ καὶ νὰ μετατρέψῃ τὴν ὀργὴν των ἐπὶ τὸ ἡπιώτερον καὶ μᾶλλον εὐελπι. Ἀναβάς δὲ εἰς τὸ βῆμα εἶπε ταῦτα·

60. αὐδόλως μὲ ἐκπλήττουσι τὰ κατ' ἐμοῦ σιγμεῖα τῆς ὀργῆς ὑμῶν (διότι καλῶς γινώσκω τὰς αἰτίας) διὰ τοῦτο συνεκάλεσα ἐκκλησίαν ἵνα σᾶς μεμφθῶ καὶ σᾶς ὑπομνήσκω ὅτι ἀδίκως καταφέρεσθε κατ' ἐμοῦ καὶ ἐν-δίδετε εἰς τὰς δυστυχίας. Ἐγὼ νομίζω, ὅτι πλειότερον τὰ ἄτομα εἶναι εὐτυχῇ ὅταν ἡ πόλις ὅλη εὐπραγῇ παρὰ ἂν τὰ ἄτομα εὐτυχοῦσιν ἢ δὲ πόλις ἀθρόα μαραίνεται. Ὁ εὐτυχῶν εἰς τὰς ιδιωτικὰς του ὑποθέσεις συμπεριλαμ-βάνεται εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος ὅπως καὶ ὁ ἀποτυγχάνων, ἐνῷ ὁ ἀποτυγχάνων πλειοτέρας ἐλπίδας νὰ σωθῇ ἔχει ἐν εὐτυχούσῃ πόλει ἢ ἐν δυστυχούσῃ. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ μὲν πόλις δύναται νὰ ὑποστῇ τὰς μερι-κὰς τῶν ἀνθρώπων δυστυχίας, εἰς δὲ ἕκαστος ἀδυνατεῖ νὰ ὑφίσταται τὰς ἐκείνης, πάντως πρέπει νὰ ἐνωθῶμεν πρὸς ὑπεράσπισίν της καὶ ὅχι νὰ πράττωμεν ὅ,τι πρᾶτ-τετε σήμερον· παραφερθέντες διὰ τὰς οἰκιακὰς δυστυ-χίας ἀμελεῖτε τὴν κοινὴν σωτηρίαν καὶ συναπεφασίσατε οὐ μόνον ἐμὲ νὰ κατηγορῇτε διότι σᾶς συνεβούλευσα νὰ πολεμῇτε, ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς διότι συνεμερί-σθητε τὴν γνώμην μου. Καὶ ὅμως ὀργίζεσθε ἐναντίον πόλίτου ὡς ἐγὼ, πολίτου ὅστις ὡς νομίζω οὐδενὸς εἶναι κατώτερος εἰς τὸ νὰ ἐννοῇ τὰ συμφέροντα καὶ νὰ παρι-στᾷ ταῦτα σαφῶς διὰ τοῦ λόγου, ὅστις ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα καὶ εἶναι ἀφιλοκερδής. Ὁ γινώσκων τὰ ὠφέλιμα καὶ μὴ διδάσκων αὐτὰ σαφῶς, οὐδόλως διαφέρει τοῦ μὴ γινώσκοντος· ὁ δὲ ἔχων ἀμφοτέρω ταῦτα τὰ πλεονεκτή-ματα, διακείμενος ὅμως δυσμενῶς πρὸς τὴν πόλιν, δὲν θὰ ἐξέθετε τὰ συμφέροντα τῇ πόλει ὡς θὰ ἔπραττεν ἂν ἦτο φιλόπολις· ὁ ἔχων τέλος καὶ τὸ προσὸν τοῦ-το, νικώμενος ὅμως ὑπὸ τῶν χρημάτων, θὰ ἐπώλει ὅλα

ταῦτα ἀντὶ χρημάτων. Ὡστε ἀφοῦ πιστεύσαντες ὅτι εἶχα μᾶλλον παντὸς ἄλλου τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα ἔστω καὶ μετρίως, ἐπείσθητε νὰ πολεμήσετε, παραλόγως μὲ κατηγορεῖτε σήμερον ὅτι σᾶς ἀδικῶ.

61. «Τῶντι ὅσοι ἔχουσιν ἐλευθερίαν ἐκλογῆς καὶ εἶναι εὐτυχεῖς, μεγάλως θὰ ᾔσαν παράφρονες ἐὰν ἐξέλεγον τὸν πόλεμον· ἀλλ' ἐὰν ᾔτο ἀνάγκη ἢ νὰ ὑποκύψωσι καὶ νὰ ὑποστῶσιν ἀμέσως τὸν ξένον ζυγὸν ἢ νὰ κινδυνεύσωσι καὶ σωθῶσι, μᾶλλον ἄξιος μορφῆς θὰ ᾔτο ὁ φυγὼν τὸν κίνδυνον ἢ ὁ ὑποστάς αὐτόν. Καὶ ἐγὼ μὲν εἶμαι ὁ αὐτὸς καὶ δὲν μεταβάλλομαι· ὑμεῖς δὲ μεταβάλλεσθε, ἐπειδὴ συνέβη νὰ πεισθῇτε μὲν ὅτε ᾔσθε ἀβλαβεῖς, νὰ μεταμεληθῇτε δὲ σήμερον ὅτε πάσχετε. Ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τοῦ φρονήματος ὑμῶν νομίζετε τὰς συμβουλὰς μου ὡς μὴ ὀρθὰς, διότι ἕκαστος αἰσθάνεται ἀμέσως τὴν ἰδίαν βλάβην, πάντες δὲ δὲν καθορῶσι τὴν ἐν τῷ μέλλοντι κοινὴν ὠφέλειαν. Εἰς τοιαύτην μεγάλην μεταβολὴν ἥτις ἐπῆλθεν αἰφνιδίως, τὸ φρόνημα ὑμῶν ἔγινε πολὺ ταπεινὸν καὶ δὲν δύνασθε νὰ ἐγκαρτερήσετε εἰς τὰ ἀποφασισθέντα. Διότι καταβάλλουσι τὸ φρόνημα τὰ αἰφνίδια καὶ ἀπροσδόκητα καὶ τὰ παρὰ πάντα ὑπολογισμὸν συμβαίνοντα· τοῦτο συνέβη καὶ εἰς ὑμᾶς ἕνεκα τῆς νόσου ἥτις ἐπῆλθε πρὸς ταῖς ἄλλοις δεινοῖς. Οἰκοῦντες ὅμως πόλιν μεγάλην καὶ ἀνατεθραμμένοι μὲ ᾔθη ἀνάλογα τοῦ μεγέθους αὐτῆς, πρέπει καὶ εἰς τὰς μεγίστας συμφορὰς νὰ ἀνθίστασθε καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτῆς νὰ μὴ ἀφανίζετε (διότι οἱ ἄνθρωποι συνειθίζουσι νὰ μέμφωνται ἐπίσης τὸν διὰ δειλίαν φαινόμενον κατώτερον τῆς δόξης ἣν ἔχει, καθὼς καὶ νὰ μισῶσι τὸν διὰ θρασύτητα ἐπιδιώκοντα δόξαν ἥτις δὲν τῷ ἀνήκει).

Λησμονήσατε λοιπὸν τὰς ἰδίας συμφορὰς καὶ ἀσχοληθῆτε περὶ τῆς κοινῆς σωτηρίας.

62. α' Ἐὰν φοβῆσθε μήπως οἱ κόποι τοῦ παρόντος πολέμου παραταθῶσιν ἐπὶ πολὺ καὶ μήπως ἐπὶ τέλους δὲν ὑπερισχύσετε, ἀρκεσθῆτε εἰς ὅσα σᾶς εἶπον ἤδη πολλάκις διὰ τὰς ἀποδείξω ὅτι ὁ φόβος οὗτος εἶναι ἀβάσιμος. Θέλω προσθέσει δὲ καὶ τὸ ἐξῆς πλεονέκτημα, τὸ ὁποῖον ἀναφερόμενον εἰς τὸ μέγεθος τῆς ἡγεμονίας ἡμῶν, νομίζω ὅτι οὔτε ὑμεῖς αὐτοὶ ἐσυλλογίσθητέ ποτε ὅτι ἔχετε, οὔτε ἐγὼ ἐμνημόνευσα εἰς τοὺς προγενεστέρους λόγους μου· καὶ οὔτε σήμερον θὰ σᾶς ἀνέφερον τοῦτο ἐπειδὴ ἔχει ὅψιν καὶ πῶς ἀλαζονικῆν, ἐὰν δὲν σᾶς ἔβλεπον καταπεπληγμένους παραλόγως. Νομίζετε ὅτι μόνον ἐπὶ τῶν συμμάχων ἄρχετε, ἐγὼ δὲ διατείνομαι ὅτι ἐκ τῶν δύο μερῶν τὰ ὁποῖα φανερά εἶναι προωρισμένα εἰς χρῆσιν τῶν ἀνθρώπων, τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης, ὑμεῖς εἴσθε οἱ ἀπόλυτοι κύριοι τοῦ ἐνός οὐ μόνον καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν ἣν κατέχετε σήμερον, ἀλλὰ καὶ πλειότερον ἀκόμη ἐὰν θελήσετε· καὶ οὐδεὶς οὔτε βασιλεὺς οὔτε ἄλλος κανεὶς λαὸς ἐκ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι ἱκανὸς νὰ παρακωλύσῃ ὑμᾶς πλέοντας διὰ τοῦ ὑπάρχοντος στόλου. Ὡστε αὕτη ἡ δύναμις φαίνεται πολλῶ μείζων τῆς τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν ἀγρῶν, ὧν στερηθέντες νομίζετε ὅτι ἐστερηθήτε μεγάλων πραγμάτων· οὐδὲ εἶναι πρέπον νὰ θλιβέσθε διὰ τὴν στέρησιν πραγμάτων τὰ ὁποῖα παραβαλλόμενα μὲ τὴν δύναμίν σας δὲν πρέπει νὰ ἔχωσιν ἄλλην ἀξίαν εἰμὴ κηπαρίων καὶ ἐπιδειγμάτων πλούτου. Σκεφθῆτε ὅτι διὰ μὲν τῆς ἐλευθερίας, ἐὰν διὰ τῶν ἀγώνων μας διατηρήσωμεν αὐτήν, εὐκόλως θέλομεν ἀνακτήσει ταῦτα, διὰ δὲ τῆς ὑποταγῆς

μας εἰς ἄλλους καὶ τὰ προκεκτημένα θέλουσιν ἐλαττωθῇ. Ὑπὸ τὴν διπλὴν ταύτην ἔποψιν δὲν πρέπει νὰ φανῶμεν κατώτεροι τῶν πατέρων ἡμῶν οἵτινες οὐχὶ κληρονομήσαντες ἀλλὰ μετὰ κόπων κτησάμενοι καὶ προσέτι διασώσαντες παρέδωκαν εἰς ἡμᾶς τὴν δύναμιν ταύτην (εἶναι δὲ αἰσχροτέρον νὰ ἀπολέσῃ τις ὅ,τι ἐκέκτητο παρὰ νὰ ἀποτύχῃ ὅπως κτήσῃται αὐτό.) Βαδίσατε λοιπὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν γενναίως οὐχὶ μόνον μετὰ τυφλοῦ ἀλλὰ καὶ μετ' ἐλλόγου θάρρους. Διότι ἡ ἀμάθεια, ὅταν συνοδεύεται μὲ εὐτυχίαν, δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ ὑπερηφάνειαν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν δειλὸν, ἐνῶ τὸ ἔλλογον θάρρος δὲν ἀνήκει εἰμὴ εἰς ἐκεῖνον ὅστις ἐν συνειδήσει πιστεύει ὅτι εἶναι ὑπέρτερος τοῦ ἐχθροῦ. Τοῦτο δὲ τὸ αἶσθημα ὑπάρχει εἰς ἡμᾶς. Ἐν ὁμοίᾳ τύχῃ ἡ πεποιθήσις τῆς ὑπεροχῆς καθιστᾷ τὴν τόλμην ἀσφαλεστέραν, καὶ δὲν στηρίζεται τόσον εἰς τὴν ἐλπίδα τῆς ὁποίας ἡ δύναμις φαίνεται ἐν τῇ ἀμνηχανίᾳ, ὅσον εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἰδίων μέσων ἧτις καθιστᾷ τὸ μέλλον ἀσφαλέστερον.

63. «Τὴν τιμὴν ταύτην ἧτις προέρχεται ὡς ἐκ τῆς δυνάμεως τῆς πόλεως ἡμῶν καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ὅλοι ὑπερηφανεύεσθε, καθῆκον ὑμῶν εἶναι νὰ διατηρήσετε διὰ πάσης θυσίας καὶ νὰ μὴ φύγετε τοὺς κόπους, ἐκτὸς ἐὰν παύσετε νὰ ἐπιδιώκετε τιμὰς· μὴ νομίζετε ὅτι πρόκειται ἀγὼν περὶ ἐνὸς μόνου, νὰ μὴ γίνετε δοῦλοι ἀντὶ ἐλευθέρων, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς στερήσεως τῆς ἀρχῆς καὶ περὶ τοῦ κινδύνου ὅστις δύναται νὰ προκύψῃ ἐκ τοῦ μίσους τὸ ὁποῖον ἐπεσύρατε διαρκούσης τῆς κυριαρχίας σας. Ταύτην νὰ καταθέσητε δὲν εἶναι πλέον δυνατόν, καὶ ἂν ἀκόμη ὑπὸ φόβου ἢ ἀδρανείας σᾶς παρεκλίνει τις

πρὸς τὴν ἡρωϊκὴν ταύτην πράξιν· διότι ἐξασκεῖτε ταύτην ὡς τυραννίαν, τὴν ὁποίαν φαίνεται μὲν ἄδικον νὰ καταλάβῃ τις, εἶναι δὲ ἐπικίνδυνον νὰ ἀπολέσῃ. Ὅσοι ἤθελον συμβουλεύσει τοῦτο, ἐὰν ἔπειθον τοὺς ἀκούοντας, τάχιστα ἤθελον ἀφανίσει τὴν πόλιν καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ἀκόμη ὅτι ἤθελον δυνηθῇ νὰ διατηρήσωσι τὴν αὐτονομίαν των· διότι ἡ ἡσυχία δὲν ἐξασφαλίζεται ἐὰν δὲν συνοδεύεται ἀπὸ τὴν δραστηριότητα, οὐδὲ ἀρμόζει εἰς κυρίαρχον πόλιν, ἀλλ' εἰς ὑπόδουλον, νὰ ὑπακούῃ εἰς ἄλλην χάριν τῆς ἰδίας ἐαυτῆς ἀσφαλείας.

64. αἴτιμα δὲ μὴ παρασύρεσθε ὑπὸ τοιούτων φίλων τῆς εἰρήνης· ἀφοῦ συνεμερίσθητε τὴν γνώμην μου νὰ πολεμήσωμεν, δὲν πρέπει νὰ ὀργίζεσθε κατ' ἐμοῦ ἐὰν οἱ ἐχθροὶ ἐπελθόντες ἔπραξαν ὅσα ἦτο ἐπόμενον νὰ πράξωσι μετὰ τὴν ἄρνησίν σας εἰς τὸ νὰ ἐνδώσετε εἰς αὐτοὺς, καὶ ἐὰν παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἐνέσκηψεν ἡ νόσος αὐτῇ, πρᾶγμα ὅπερ οὐδόλως ἐπιστεύομεν νὰ συμβῇ. Ἐξέυρω ὅτι ἐν μέρει ἡ νόσος αὕτη μᾶλλον ἢ ἡ δῆσις τῆς χώρας εἶναι αἰτία νὰ μισοῦμαι παρ' ὑμῶν. Τοῦτο εἶναι ἄδικον, ἐκτὸς ἐὰν, καὶ ὅταν ἀπροσδοκῆτως συμβῇ εὐτυχία τις ὑμῖν, ἀποδώσῃτε αὐτὴν εἰς ἐμέ. Ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ ὑποφέρητε καὶ τὰ ἀπὸ τῶν θεῶν προερχόμενα δεινὰ καὶ τὰ ἀπὸ τῶν πολεμίων. Τοιοῦτον ἄλλοτε ἦτο τὸ ἀξίωμα τῆς πόλεως ταύτης, δὲν πρέπει δὲ νὰ παύσῃ σήμερον. Μάθετε καλῶς ὅτι μὴ ὑποκύπτουσα εἰς τὰς συμφοράς, ἀλλὰ θυσιάζουσα πλεῖστα σώματα καὶ κόπους εἰς τοὺς πολέμους ἐπέτυχεν μεγίστην φήμην μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐκτήσατο μέχρι τοῦδε μεγίστην δύναμιν ἣτις θὰ ἀπομείνῃ διὰ παντὸς εἰς τὴν μνήμην τῶν μεταγενεστέρων, καὶ ἐὰν ποτε μειωθῶμεν καὶ πῶς

σήμερον (διότι τὰ πάντα ἐν τῇ φύσει αὐξάνουσι καὶ ἐλαττοῦνται.) Μάθετε καλῶς ὅτι Ἕλληνες ὄντες ἤρξαμεν ἐπὶ πλείστων Ἑλλήνων καὶ ἐν τοῖς μεγίστοις πολέμοις ἀντέσχομεν καὶ ἐναντίον ὅλων καὶ ἐναντίον μεμονωμένων· τέλος ὅτι ᾤκήσαμεν πόλιν πολυανθρωποτάτην καὶ εὐπρωτάτην κατὰ πάντα. Καὶ ὅμως ὁ μὲν φίλος τῆς εἰρήνης θέλει μεμφοῖν πάντα ταῦτα, ὁ δὲ δραστήριος θέλει ζηλοτυπήσει, ὁ δὲ μηδὲν κεκτημένος θέλει φθονήσει· ὡς γνωστὸν τὸ νὰ μισῇται τις καὶ νὰ ᾖναι δυσάρεστος ὑπῆρξεν ὁ κληρὸς ἐκείνων οἵτινες ἤξιωσαν νὰ ἄρξωσιν ἐπὶ τῶν ἄλλων· ὁ ἕνεκα μεγίστων κερδῶν φθονούμενος σκέπτεται ὀρθῶς. Διότι τὸ μῖσος δὲν διαρκεῖ ἐπὶ πολὺ, ἡ δὲ παρούσα λαμπρότης καὶ ἡ μετέπειτα δόξα καταλείπεται αἰμυληστος. Ὑμεῖς δὲ προβλέποντες ἐν μὲν τῷ μέλλοντι δόξαν, ἐν δὲ τῷ παρόντι ὄχι αἰσχύνην ἐξασφαλίσατε ταῦτα διὰ τῆς σήμερινης προθυμίας, μήτε κήρυκας πέμποντες πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους μήτε διὰ σαφῶν σημείων δεικνύοντες ὅτι κατεπονήθητε ὑπὸ τῶν παρόντων δεινῶν. Ἐν ταῖς συμφοραῖς, οἱ ὀλιγώτερον λυπούμενοι καὶ ἐνεργητικώτερον ἀνθιστάμενοι, λαοὶ ἢ ἰδιῶται, οὗτοι εἰσὶ κράτιστοι μετὰξὺ πάντων. »

65. Τοιαῦτα λέγων ὁ Περικλῆς προσεπάθει καὶ τὴν κατ' αὐτοῦ ὀργὴν νὰ παραλύσῃ καὶ νὰ στρέψῃ τὴν σκέψιν των ἀπὸ τῶν παρόντων δεινῶν. Οἱ δὲ δημοσίως μὲν ἐπείσθησαν εἰς τοὺς λόγους του καὶ δὲν ἔπεμψαν πλέον πρέσβεις εἰς τὴν Λακεδαίμονα ἀλλ' ἔκλινον μᾶλλον πρὸς τὸν πόλεμον, ἰδιαίτερος ὅμως ἐλυποῦντο ἐπὶ τοῖς παθήμασιν· ὁ μὲν δῆμος διότι ἀπώλεσε καὶ αὐτὰ τὰ ὀλίγα τὰ ὅποια εἶχεν, οἱ δὲ πλούσιοι διότι ἀπώλεσαν τοὺς ὠραίους ἀγρούς των, τὰς καλὰς οἰκοδομὰς των καὶ τὰ

πολυτελῇ ἐπιπλάτων, ὅλοι δὲ διότι εἶχον πόλεμον ἀντὶ εἰρήνης. Δὲν ἔπαυσε δὲ ἡ ὀργή των εἰμὴ ἀφοῦ τὸν κατεδίκασαν εἰς χρηματικὴν ἀποζημιώσιν. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ὕστερον, ὅπερ σύνηθες εἰς τὸν λαὸν, ἐξέλεξαν πάλιν αὐτὸν στρατηγὸν καὶ τῷ ἀνέθεσαν τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων. Τοῦτο δὲ διότι αἱ ἀτομικαὶ συμφοραὶ ἤρχισαν ἤδη νὰ ἀμβλύνωνται, καὶ διότι ὁ Περικλῆς τοῖς ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ὁ μόνος ἄνθρωπος τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀνάγκην ἡ πόλις. Διότι ἐφ' ὅσον χρόνον προέστη τῆς πόλεως ἐν καιρῷ εἰρήνης, ἐκυβέρνησε μετριοπαθῶς καὶ ἀσφαλῆ διεφύλαξεν αὐτὴν καὶ εἰς μέγιστον βαθμὸν δυνάμειως προήγαγεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του, καὶ ὅταν ὁ πόλεμος ἐξερράγη, αὐτὸς πάλιν εἶχε προῖδει τὴν σπουδαιότητά του. Ἐπέζησε δὲ δύο ἔτη καὶ μῆνας ἕξ, καὶ ἀφοῦ ἀπέθανεν ἐγνώρισαν σαφέστερον τὴν ἀκρίβειαν τῶν ὑπολογισμῶν του. Διότι ὁ μὲν Περικλῆς εἶπεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὅτι ἤθελον ὑπερτερῆσαι ἐὰν ἔμενον ἡσυχάζοντες, ἀρκοῦμενοι εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ ναυτικοῦ, μὴ ἐπεκτείνοντες τὴν ἀρχὴν των καὶ μὴ διακινδυνεύοντες τὴν πόλιν των· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι οὐ μόνον ἔπραξαν τὰ ἐναντία ὅλων τούτων, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἱκανοποιήσωσι τὰς ἰδιαιτέρας των φιλοτιμίας καὶ τὰ ἀτομικά των συμφέροντα, ἐπεχείρησαν πράγματα ξένα πρὸς τὸν πόλεμον καὶ ἀποβάντα ὀλέθρια καὶ εἰς ἑαυτοὺς καὶ εἰς τοὺς συμμάχους των· διότι ἐὰν μὲν ἐπετύγγανον, ἡ τιμὴ καὶ ἡ ὠφέλεια ἦσαν μᾶλλον ἰδιωτικαί, ἐὰν δὲ ἀπετύγγανον, ἔβλαπτον τὴν πόλιν καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν πόλεμον. Αἰτία δὲ τούτου ἦτο ὅτι ὁ Περικλῆς ἰσχυρὸς ὢν ἔνεκα τοῦ ἀξιώματός του καὶ τῆς συνέσεώς του καὶ τοῦ ἀδωροδοκῆτου χαρακτήρός του, ἐξήσκει ἐπὶ τοῦ

πλήθους ἀδιαμφισβήτητον ἐπιρρόην καὶ αὐτὸς μᾶλλον ἤγεν αὐτὸ ἢ ἤγετο ὑπ' αὐτοῦ, καθότι ἐκτίσατο τὴν ἐπιρρόην ἐκείνην οὐχὶ διὰ μέτων ἀθεμίτων, καὶ μήτε ἐκολάκευεν αὐτὸ διὰ τῶν λόγων του, ἀλλ' ἀντέλεγε μάλιστα ἐνίοτε μὲ ἦθος κυριαρχικὸν καὶ ὀργίλον. Ὅταν ἔβλεπεν αὐτοὺς παραφερομένους ἀκαίρως εἰς ὕβρεις, τοὺς κατέπληττε καὶ τοὺς ἐφόβιζε διὰ τῶν λόγων του, φοβουμένους δὲ πάλιν ἄνευ λόγου, διήγειρεν ἐντέχνως τὸ θάρρος των. Καὶ λόγῳ μὲν ἡ τοιαύτη διοίκησις ἐκαλεῖτο δημοκρατία, ἔργῳ δὲ ἦτο ἀρχὴ ἐνεργουμένη ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρός. Οἱ δὲ διάδοχοι αὐτοῦ, ἴσοι μᾶλλον ὄντες πρὸς ἀλλήλους καὶ ποθοῦντες ἕκαστος νὰ λάβῃ τὸν πρῶτον βαθμὸν, ἤρχισαν νὰ κολακεύωσι τὸν δῆμον καὶ νὰ χαλαροῦσι τὴν διοίκησιν τῶν δημοσίων πραγμάτων. Ἐκ τούτου προέκυψαν, ὡς συμβαίνει εἰς μεγάλην πόλιν καὶ κυρίαρχον, πολλὰ ἄλλα σφάλματα, ἰδίως δὲ ὁ εἰς τὴν Σικελίαν πλοῦς, ὅστις ἀπέτυχεν ὅχι τόσον διότι δὲν ἐξετίμησαν δεόντως τὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις, ὅσον διότι οἱ ψηφίσαντες αὐτὸν δὲν παρέσχον εἰς τοὺς ἀναχωρήσαντας τὰ μέσα ὧν εἶχον ἀνάγκην, ἀλλὰ καταγινόμενοι εἰς τὰς ἰδιαιτέρας των ἔριδας ὅπως καταλάβωσι τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν, καὶ ἐνέργειαν ὀλιγωτέραν κατέβαλλον περὶ τὴν κατάρτισιν τοῦ στρατοῦ ἐκείνου καὶ ἐν Ἀθῆναις διήγειρον διχονοίας ἀγνώστους μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Καὶ τοι δὲ κατεστράφησαν ἐν Σικελίᾳ καὶ ἀπώλεσθη τὸ μεῖζον μέρος τοῦ στόλου, οἱ Ἀθηναῖοι, μὲ ὅλην τὴν μεταξύ των διάστασιν, ὅμως τρία ἔτη ἀνέστησαν ἐναντίον τῶν πρότερον ὑπαρχόντων πολεμίων καὶ τῶν μετ' αὐτῶν ἐνωθέντων Σικελιωτῶν καὶ τῶν πλείστων ἀποστατησάντων συμμάχων των· τέλος δὲ

καὶ κατὰ τοῦ Κύρου τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως, ὅστις ἠνώ-
θη μετ' αὐτῶν καὶ παρέιχε χρήματα εἰς τοὺς Πελοπον-
νησίους διὰ τὸ ναυτικόν· καὶ δὲν ἐνέδοσαν εἰμὴ ἀφοῦ
πρῶτον ἐξηντλήθησαν ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων εἰς
ἃς εἶχον περιπέσει. Τοσοῦτον ὁ Περικλῆς εἶχε προΐδει
διὰ τίνων μέσων ἐν τῷ παρόντι πολέμῳ οἱ Ἀθηναῖοι
εὐκόλως ἤθελον σώσει τὴν πόλιν ἀπὸ τοὺς Πελοπον-
νησίους.

66. Κατὰ τὸ αὐτὸ θέρος οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ
σύμμαχοι ἐστράτευσαν μετὰ πλοίων ἑκατὸν κατὰ τῆς
νήσου Ζακύνθου ἣτις κεῖται ἀντιπέραν τῆς Ἥλιδος·
ἦσαν δὲ οἱ Ζακύνθιοι ἄποικοι τῶν τῆς Πελοποννήσου
Ἀχαιῶν καὶ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων. Ὑπῆρχον δὲ
ἐπὶ τῶν πλοίων χίλιοι ὀπλίται Λακεδαιμόνιοι καὶ ναύ-
αρχος ἦτο ὁ Σπαρτιάτης Κνήμος. Καὶ ἀποβάντες εἰς
τὴν ξηρὰν ἐδήλωσαν τὰ πλείονα μέρη τῆς νήσου, καὶ
ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὴν ὑποτάξωσιν, ἐπέστρεψαν
εἰς τὰ ἴδια.

67. Περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ θέρους ὁ Κορίνθιος Ἀρι-
στεύς καὶ οἱ πρέσβεις τῶν Λακεδαιμονίων Ἀνήριστος,
Νικόλαος, Στρατόδαμος, ὁ Τεγεάτης Τιμαγόρας καὶ ὁ
Ἀργεῖος Πόλλις αὐτόκλητος, μεταβαίνοντες εἰς τὴν
Ἀσίαν παρὰ τῷ βασιλεῖ ὅπως πείσωσιν αὐτὸν νὰ πα-
ρέξῃ χρήματα καὶ συμπολεμήσῃ, ἀφικνοῦνται πρῶτον
εἰς Θράκην πρὸς τὸν Σιτάλκην τὸν Τήρου θέλοντες νὰ
πείσωσιν αὐτὸν, ἐὰν ἠδύναντο, νὰ διαλύσῃ τὴν μετὰ
τῶν Ἀθηναίων συμμαχίαν καὶ νὰ βοηθήσῃ τὴν Ποτί-
δαιαν πολιορκουμένην ὑπ' αὐτῶν καὶ ζητοῦντες τὴν
συνδρομὴν του νὰ διαπεράσωσι τὸν Ἑλλήσποντον καὶ
νὰ φθάσωσι παρὰ τῷ Φαρνάκῃ τῷ Φαρναβάζου, ὅστις

ἔμελλε νὰ τοὺς πέμψῃ πρὸς τὸν βασιλέα. Εὐρεθέντες δὲ κατὰ τύχην παρὰ τῷ Σιτάλκῃ οἱ πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων Λεάρχος ὁ Καλλιμάχου καὶ Ἀμεινιάδης ὁ Φιλήμονος, πείθουσι τὸν Σάδοκον τὸν πολιτογραφηθέντα Ἀθηναῖον, τὸν υἱὸν τοῦ Σιτάλκου, νὰ τοῖς παραδώσῃ τοὺς πρέσβεις ἐκείνους, ἵνα μὴ διαβάντες πρὸς τὸν βασιλέα βλάβῃσι τὸ καθ' ἑαυτοὺς τὴν θετὴν αὐτοῦ πατρίδα. Ὁ δὲ πεισθεὶς, ἐνῷ ἐπορεύοντο διὰ τῆς Θράκης πρὸς τὸ πλοῖον διὰ τοῦ ὁποίου ἔμελλον νὰ διαπεράσωσι τὸν Ἑλλήσποντον, συλλαμβάνει αὐτοὺς πρὶν ἐπιβιθασθῶσι, συμπέμψας καὶ ἄλλους ἄνδρας μετὰ τοῦ Λεάρχου καὶ τοῦ Ἀμεινιάδου καὶ διατάξας νὰ τοὺς παραδώσωσιν εἰς ἐκείνους· οἱ δὲ λαβόντες ἐκόμισαν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀφικομένων δὲ αὐτῶν, οἱ Ἀθηναῖοι, φοβηθέντες μήπως ὁ Ἀριστεὺς διαφυγὼν ἤθελε βλάβῃ περισσότερον ἢ πρότερον, καθόσον εἰς αὐτὸν ἀπέδιδον ὅλα τὰ ἐν τῇ Ποτιδαίᾳ καὶ τῇ Θράκῃ συμβαίνοντα, χωρὶς νὰ τοὺς δικάσωσι καὶ νὰ τοὺς ἀφήσωσι νὰ εἰπωσιν ὀλίγα τινα, ἀπέκτειναν πάντας αὐθημερὸν καὶ ἔρριψαν εἰς φάραγγας, δικαιολογούμενοι ὅτι ἀπέδιδον τὰ ἴσα εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους οἵτινες συλλαβόντες τοὺς Ἀθηναίους ἐμπόρους περὶ τὴν Πελοπόννησον πλέοντας ἐπὶ ὀκλάδων, ἀπέκτειναν αὐτοὺς καὶ εἰς φάραγγας ἔρριψαν. Διότι οἱ Λακεδαιμόνιοι πάντας ὅσους συνελάμβανον ἐν θαλάσῃ ὡς πολεμίους ἐθανάτωνον, καὶ τοὺς μετὰ τῶν Ἀθηναίων συμπολεμοῦντας καὶ τοὺς οὐδετέρους.

68. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, τοῦ θέρους τελευτῶντος, οἱ Ἀμπρακιῶται μετὰ πολλῶν βαρβάρων τοὺς ὁποίους εἶχον διεγείρει, ἐστράτευσαν κατὰ τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ Ἀργούς καὶ τῆς ἄλλης Ἀμφιλοχίας. Ἰδοὺ δὲ

ἡ ἀρχὴ τῆς ἔχθρας τῶν Ἀμπρακιωτῶν κατὰ τῶν Ἀργείων. Μετὰ τὸν τρωϊκὸν πόλεμον, Ἀμφίλοχος ὁ Ἀμφιαράου ἐπιστρέψας εἰς τὰ ἴδια καὶ μὴ ἀρεσκόμενος εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ Ἄργους ἀνεχώρησε καὶ ἔκτισε τὸ Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος καὶ τὴν ἄλλην Ἀμφιλοχίαν ἐν τῷ ἀμπρακιῳ κόλπῳ, ὀνομάσας αὐτὸ Ἄργος ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος. Ἐγένετο δὲ ἡ πόλις αὕτη ἡ μεγίστη τῆς Ἀμφιλοχίας καὶ εἶχεν οἰκήτορας πλουσιωτάτους. Ἀλλὰ μετὰ πολλὰς γενεὰς οἱ Ἀργεῖοι πιεζόμενοι ὑπὸ πολλῶν συμφορῶν προσεκάλεσαν συνοίκους τοὺς Ἀμπρακιώτας τοὺς ὁμόρους τῇ Ἀμφιλοχικῇ, καὶ τότε πρῶτον ἔμαθον οὗτοι τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν ἣν μεταχειρίζονται μέχρι σήμερον· οἱ δὲ ἄλλοι Ἀμφίλοχοι εἰσὶ βάρβαροι. Τοῦ χρόνου προϋόντος οἱ Ἀμπρακιῶται ἐκβάλλουσι τοὺς Ἀργεῖους καὶ καταλαμβάνουσιν αὐτοὶ τὴν πόλιν. Τούτου δὲ γενομένου οἱ Ἀμφίλοχοι παραδίδουσιν ἑαυτοὺς εἰς τοὺς Ἀκαρνανας, καὶ ἐπεκαλέσθησαν ἀμφοτέροι τὴν συνδρομὴν τῶν Ἀθηναίων οἵτινες ἔπεμψαν πρὸς αὐτοὺς τὸν στρατηγὸν Φορμίωνα μετὰ τριάκοντα πλοίων. Ἀφικομένου δὲ τοῦ Φορμίωνος κυριεύουσι διὰ τῆς βίας τὸ Ἄργος, ἐξανδραποδίζουσι τοὺς Ἀμπρακιώτας καὶ οἰκοῦσιν αὐτὸ ἀπὸ κοινοῦ Ἀμφίλοχοι καὶ Ἀκαρνανες. Συνεπεῖα τούτου λοιπὸν οἱ Ἀκαρνανες εἰσῆλθον εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ οἱ Ἀμπρακιῶται συνέλαβον μῖσος ἀδιάλλακτον κατὰ τῶν Ἀργείων ἕνεκα τοῦ ἀνδραποδισμοῦ εἰς ὃν εἶχον ὑποβληθῆ. Ὑστερον δὲ διαρκοῦντος τοῦ παρόντος πολέμου οἱ Ἀμπρακιῶται, ἐνωθέντες μετὰ τῶν Χαόνων καὶ ἄλλων βαρβάρων ἐκ τῶν πλησιοχώρων ἐπεχείρησαν τὴν ἐκστρατείαν τὴν ὁποίαν ἀνεφέραμεν καὶ ἐλθόντες πλησίον τοῦ Ἄργους

τῆς μὲν χώρας ἐγένοντο κύριοι, τὴν δὲ πόλιν προσβαλόντες καὶ μὴ δυνηθέντες νὰ κυριεύσωσιν, ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια καὶ διελύθησαν κατὰ ἔθνη. Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ γεγονότα τοῦ θέρους τούτου.

69. Κατὰ τὸν ἐπόμενον δὲ χειμῶνα οἱ Ἀθηναῖοι εἴκοσι μὲν πλοῖα ἔστειλαν περὶ τὴν Πελοπόννησον ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Φορμίωνα, ὅστις σταθμεύσας εἰς Ναύπακτον προσεῖχε μῆτε νὰ ἐκπλήρῃ τις ἐκ τῆς Κορίνθου καὶ τοῦ Κρισαίου κόλπου μῆτε νὰ εἰσπλήρῃ, ἕτερα δὲ ἑξ κατὰ τῆς Καρίας καὶ Λυκίας ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μελήσανδρον, ὅπως ταῦτα ἀργυρολογῶσι καὶ μὴ ἀφίνωσι τοὺς Πελοποννησίους πειρατὰς νὰ ὀρμῶνται ἐκεῖθεν καὶ βλάβπτωσι τὸν πλοῦν τῶν ἀπὸ Φασήλιδος καὶ Φοινίκης καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἡπείρου ὀλκάδων. Προχωρήσας ὁ Μελήσανδρος πρὸς τὴν Λυκίαν μετὰ σώματος ἐκ συμμάχων καὶ Ἀθηναίων τοὺς ὁποίους ἔλαβεν ἀπὸ τὰ πλοῖα, ἀποθνήσκει νικηθεὶς καὶ καταστρέφεται μέρος τι τοῦ στρατοῦ του.

70. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χειμῶνα οἱ Ποτιδαιᾶται ἐπεὶ δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ἀνθέξωσι πολιορκούμενοι, καθότι καὶ αἱ εἰς τὴν Ἀττικὴν εἰσβολαὶ τῶν Πελοποννησίων δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀναγκάσωσι τοὺς Ἀθηναίους νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως των, καὶ ὁ σῆτος τοσοῦτον ἔλειψεν ὥστε κατήντησαν οἱ ἄνθρωποι νὰ τρώγωνται μετὰ τῶν, προέτεινον λόγους περὶ συμβάσεως πρὸς τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἀθηναίων, Ξενοφῶντα τὸν Εὐριπίδου καὶ Ἐστιόδωρον τὸν Ἀριστοκλείδου καὶ Φανόμαχον τὸν Καλλιμάχου, τοὺς τεταγμένους ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πολιορκουμένου στρατοῦ. Οὗτοι δὲ ἐδέχθησαν τὰς προτάσεις, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἔβλεπον τὴν ταλαιπω-

ρίαν τοῦ στρατοῦ ἐν χώρᾳ ὅπου τὸ ψῦχος ἦτο δριμύ, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι αἱ Ἀθηναὶ ἐδαπάνησαν ἤδη εἰς τὴν πολιορκίαν ἐκείνην δισχίλια τάλαντα. Οἱ ὄροι τῆς συμβάσεως ἐκείνης ἦσαν νὰ ἐξέλθωσιν οἱ πολιορκούμενοι σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις καὶ τοῖς ἐπικούροις στρατιώταις, οἱ μὲν ἄνδρες μεθ' ἑνὸς ἱματίου, αἱ δὲ γυναῖκες μετὰ δύο, καὶ ἐφωδιασμένοι μεθ' ὠρισμένης χρηματικῆς ποσότητος. Καὶ οἱ μὲν, δυνάμει τῆς συμβάσεως ταύτης, ἐξῆλθον ἐπὶ τὴν Χαλκιδικὴν καὶ κατέφυγον ὅπου ἡδυνήθη ἕκαστος· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι καὶ τοὺς στρατηγοὺς ἐμέμφθησαν ὅτι ἐσυνθηκολόγησαν ἄνευ τῆς συγκαταθέσεώς των (διότι ἐνόμιζον ὅτι ἡ Ποτίδαια ἤθελε παραδοθῇ ἄνευ ὄρων) καὶ ὕστερον ἔπεμψαν εἰς τὴν Ποτίδαιαν ἀποικίαν ἐκ τῶν ἰδίων συμπολιτῶν οἵτινες ἀποκατεστάθησαν εἰς αὐτήν. Ταῦτα ἦσαν τὰ γεγονότα τοῦ χειμῶνος τούτου μετὰ τοῦ ὁποίου τελευτᾷ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου τούτου ὃν συνέγραψεν ὁ Θουκυδίδης.

71. Τὸ ἀκόλουθον δὲ θέρος ⁽¹⁾ οἱ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ σύμμαχοί των εἰς μὲν τὴν Ἀττικὴν δὲν εἰσέβαλον, ἐστράτευσαν δὲ ἐπὶ τὴν Πλάταιαν· ἡγεῖτο δὲ αὐτῶν ὁ βασιλεὺς τῶν Λακεδαιμονίων Ἀρχίδαμος ὁ Ξευξιδάμου· καὶ στήσας τὸ στρατόπεδόν του ἐμελλε νὰ δῇωσῃ τὴν χώραν· οἱ δὲ Πλαταιεῖς εὐθὺς πέμψαντες πρὸς αὐτὸν πρέσβεις ἔλεγον ταῦτα· ἂ Ἀρχίδαμε καὶ Λακεδαιμόνιοι, δὲν πράττετε δίκαια καὶ ἄξια ὑμῶν καὶ τῶν πατέρων ὑμῶν ἐκστρατεύοντες κατὰ τῆς γῆς τῶν Πλαταιῶν. Διότι ὁ Λακεδαιμόνιος Πausanias ὁ Κλεομβρότου, ἐλευθερώσας τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοὺς Μήδους μετὰ τῶν Ἑλ-

(1) Τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου, 429 π. X.

λήνων οἵτινες ἠθέλησαν νὰ συμμερισθῶσι τοὺς κινδύνους τῆς μάχης ἣτις ἐγένετο ὑπὸ τὰ τείχη ἡμῶν, προσέφερε θυσίας εἰς τὸν ἐλευθέριον Δία ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Πλαταιῶν καὶ συγκαλέσας πάντας τοὺς συμμάχους ἀπέδωκεν εἰς τοὺς Πλαταιεῖς τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν αὐτῶν ἵνα ζῶσιν ἐν αὐτῇ αὐτόνομοι καὶ οὐδεὶς οὐδέποτε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατ' αὐτῶν ἀδίκως διὰ νὰ τοὺς ὑποδουλώσῃ· ἄλλως, οἱ παρόντες σύμμαχοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ τοὺς βοηθήσωσιν, ἕκαστος κατὰ δύναμιν. Καὶ ταῦτα μὲν μᾶς παρεχώρησαν οἱ πατέρες σας πρὸς ἀμοιβὴν τοῦ θάρρους καὶ τοῦ ζήλου τὸν ὅποιον ἐδείξαμεν κατ' ἐκείνους τοὺς κινδύνους, ὑμεῖς δὲ πράττετε ὅλως τὰ ἐναντία· διότι ἦλθετε ἐνταῦθα μετὰ τῶν Θεβαίων τῶν ἐχθίστων εἰς ἡμᾶς ἵνα μᾶς ὑποδουλώσητε. Ἐπικαλούμενοι δὲ μάρτυρας τοὺς ὀρκίους θεοὺς καὶ τοὺς ὑμετέρους πατέρας καὶ τοὺς ἡμετέρους ἐγγχωρίους, λέγομεν εἰς ὑμᾶς νὰ σεβασθῆτε τὴν χώραν τῶν Πλαταιῶν, νὰ μὴ παραβῆτε τοὺς ὅρκους καὶ νὰ μᾶς ἀφήσετε νὰ ζῶμεν αὐτόνομοι, συμφώνως μὲ τὴν δικαίαν ἀπόφασιν τοῦ Πausanίου.»

72. Ταῦτα εἰπόντων τῶν Πλαταιῶν, ὁ Ἀρχίδαμος ὑπολαβὼν εἶπε· «Δίκαια λέγετε, ὦ ἄνδρες Πλαταιεῖς, ἐὰν τὰ ἔργα ἦναι σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους. Τηρεῖτε τὴν αὐτονομίαν ἣν ἐξησφάλισεν ὑμῖν ὁ Πausanίας, ἀλλ' ἐνωθῆτε μεθ' ἡμῶν ἵνα ἐλευθερώσωμεν τοὺς ἄλλους οἵτινες μετασχόντες τῶν τότε κινδύνων ἠνώθησαν μὲ σᾶς διὰ τῶν αὐτῶν ὀρκῶν καὶ σήμερον διατελοῦσιν ὑπὸ τὸν δεσποτισμὸν τῶν Ἀθηναίων. Ἡ παροῦσα μεγάλη παρασκευὴ καὶ ὁ πόλεμος οὗτος οὐδένα ἄλλον σκοπὸν ἔχουσιν ἢ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν. Προτιμότερον δὲ

ἤθελεν εἶσθαι νὰ συνεργήσετε καὶ ὑμεῖς εἰς τοῦτο μένοντες πιστοὶ εἰς τοὺς ὅρκους σας· εἰδεμῇ, πράξατε ὅ,τι σᾶς ἐπροτεῖναμεν ἤδη, ἡσυχάζετε νερόμενοι τὰ ἀγαθὰ σας καὶ μένοντες οὐδέτεροι· δέχεσθε ἀμφοτέρους ὡς φίλους, χωρὶς νὰ βοηθῆτε μήτε τὸν ἓνα μήτε τὸν ἄλλον διὰ τῶν ὅπλων. Εὐχαριστούμεθα εἰς τοῦτο.» Ταῦτα εἶπεν ὁ Ἀρχίδαμος· οἱ δὲ πρέσβεις τῶν Πλαταιῶν ἀκούσαντες τοὺς λόγους τούτους εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀνακοινώσαντες τὰ ῥηθέντα εἰς τὸ πλῆθος ἀπεκρίθησαν εἰς αὐτὸν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ δεχθῶσι τὰς προτάσεις ταύτας ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῶν Ἀθηναίων, καθότι αἱ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα τῶν ἦσαν εἰς τὰς Ἀθήνας· ὅτι ἐφοβοῦντο καὶ διὰ τὴν πόλιν τῶν μήπως ἀποχωρησάντων τῶν Πελοποννησίων ἔλθωσιν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ δὲν τοῖς ἐπιτρέψωσι πλεόν νὰ μείνωσιν εἰς αὐτήν· καθὼς ἐπίσης μήπως οἱ Θηβαῖοι, δυνάμει τῆς συνθήκης ἐκείνης τοῦ νὰ δέχωνται ἀμφοτέρα τὰ ἐμπόλεμα μέρη, πειραθῶσι νὰ καταλάβωσιν αὐτοὺς τὴν πόλιν τῶν. Ὁ δὲ Ἀρχίδαμος ἐνθαρρύνων αὐτοὺς εἶπε· «Παραδώσατε εἰς ἡμᾶς τοὺς Λακεδαιμονίους τὴν πόλιν καὶ τὰς οἰκίας σας καὶ ἀποδείξατε τὰ ὅρια τῆς ὑμετέρας χώρας καὶ ἀριθμήσατε τὰ δένδρα καὶ ὅ,τι ἄλλο ὑπάγεται εἰς ἀπαρίθμησην· ὑμεῖς δὲ ἀποχωρήσατε ὅπου θέλετε ἐνόςῳ διαρκεῖ ὁ πόλεμος. Ἄμα δὲ οὗτος παρέλθῃ, θέλομεν σᾶς ἀποδώσει ὅσα παρελάβομεν. Μέχρι τότε θέλομεν κρατεῖ αὐτὰ ὡς παρακαταθήκην, καλλιεργοῦντες τὰς γαίας σας καὶ δίδοντες εἰς ὑμᾶς εἰσόδημα ἀρκοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας σας.»

73. Οἱ πρέσβεις ἀκούσαντες εἰσῆλθον πάλιν εἰς τὴν πόλιν, καὶ συσχεφθέντες μετὰ τοῦ πλήθους ἀπεκρίθη-

σαν ὅτι ἐπεθύμουν νὰ ἀνακοινώσωσι πρῶτον εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰς προτάσεις ταύτας καὶ νὰ ἐκτελέσωσιν αὐτὰς ἐὰν ἐκεῖνοι πεισθῶσι· μέχρι τότε ὅμως ἐζήτουν νὰ γίνῃ ἀνακωχὴ καὶ μὴ δηωθῇ ἡ χώρα των. Ὁ δὲ Ἀρχίδαμος ἐπέτρεψεν ἀνακωχὴν τοσούτων ἡμερῶν ὅσαι ἤρκουν διὰ νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ ἐπιστρέψωσι, καὶ δὲν ἐδήλωσε τὴν χώραν των. Ἐλθόντες δὲ οἱ Πλαταιεῖς πρέσβεις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ συσκεφθέντες μετ' αὐτῶν ἐπέστρεψαν εἰς τοὺς συμπολίτας των ἀναγγέλλοντες αὐτοῖς τὰ ἐξῆς. «ὦ ἄνδρες Πλαταιεῖς, οἱ Ἀθηναῖοι λέγουσιν ὅτι οὔτε πρότερον ἀφότου ἐγενόμεθα σύμμαχοι αὐτῶν ἐπέτρεψαν εἰς κανένα νὰ μᾶς ἀδικήσῃ, οὔτε σήμερον θέλουσιν ἐπιτρέψει τοῦτο, ἀλλὰ θὰ μᾶς βοηθήσωσι κατὰ δύναμιν. Σᾶς ἐξορκίζουσι λοιπὸν εἰς τοὺς ὅρκους τοὺς ὁποίους ὤμοσαν οἱ πατέρες ἡμῶν νὰ μὴ μεταβάλετε κατ' οὐδὲν τὴν ὑπάρχουσαν συμμάχIAN.»

74. Ταῦτὰ ἀναγγειλάντων τῶν πρέσβεων οἱ Πλαταιεῖς ἀπεφάσισαν νὰ μὴ προδώσωσι τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ νὰ ἀνεχθῶσιν ἐν ἀνάγκῃ καὶ τὴν δῆωσιν τῆς χώρας των ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς των καὶ πᾶν ὅ,τι ἄλλο ἡδύνατο νὰ συμβῇ. Ἀπεφάσισαν ἐπίσης νὰ μὴ ἀφήσωσι πλέον κανένα νὰ ἐξέλθῃ τῆς πόλεως ἀλλὰ νὰ ἀποκριθῶσιν ἀπὸ τοῦ τείχους ὅτι εἶναι ἀδύνατον εἰς αὐτοὺς νὰ πράξωσιν ὅσα προτείνουν οἱ Λακεδαιμόνιοι. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀπόκρισις των. Ἐκ τούτου δὲ ἠναγκάσθη ὁ βασιλεὺς Ἀρχίδαμος νὰ λάβῃ πρῶτον τὴν ἐπιμαρτυρίαν τῶν θεῶν καὶ τῶν ἐγγχωρίων ἡρώων λέγων τὰ ἐξῆς. αἱ θεοὶ προστάται τῆς Πλαταιίδος χώρας καὶ ἥρωες, ἐστὲ μάρτυρες ὅτι οὐχὶ ἀδίκως, ἀλλὰ ἀποῦ ἐπιώρκησαν

οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, ἤλθομεν κατὰ τῆς χώρας των, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ πατέρες ἡμῶν ἐπικαλεσθέντες τὴν βοήθειάν σας ἐνίκησαν τοὺς Μήδους, καὶ τὴν ὁποίαν κατεστήσατε ἐπιτηδεϊάν διὰ τὰς μάχας τῶν Ἑλλήνων. Καὶ σήμερον, οἰαυδήποτε καὶ ἂν ᾖσιν αἱ πράξεις μας, δὲν θέλουσιν ἐκληφθῇ ὡς ἄδικοι· διότι προτείναντες πολλὰ καὶ δίκαια δὲν εἰσηκούσθημεν. Συγχωρήσατε λοιπὸν νὰ τιμωρηθῶσιν οἱ ὑβρισταὶ καὶ βοηθήσατε τοὺς φέροντας δικαίαν τιμωρίαν.»

75. Μετὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην ἐπὶ κλησιν, διέθεσε τὸν στρατὸν πρὸς ἔφοδον. Καὶ πρῶτον μὲν διὰ τῶν δένδρων τὰ ὁποῖα εἶχον κόψει περιεχαράκωσαν αὐτοὺς ἵνα καταστήσωσιν ἀδύνατον πᾶσαν ἔξοδον, ἔπειτα ὑψωσαν πρόχωμα κατὰ τοῦ τείχους, ἐλπίζοντες ὅτι διὰ τῆς ἐργασίας τοσούτου στρατεύματος ἤθελε γίνεαι ταχεῖα ἢ παράδοσις. Τέμνοντες λοιπὸν ξύλα ἐκ τοῦ Κιθαιρώνος παρῳκοδμοῦν ἐκατέρωθεν τοῦ προχώματος, ψιαθηδὸν αὐτὰ τοποθετοῦντες ἀντὶ τοίχων, ὅπως μὴ καταρρέῃ τὸ χῶμα πολὺ. Ἐρρίπτον δὲ εἰς τὸ διάκενον ξύλα, λίθους, χῶμα καὶ πᾶν ἄλλο συντελοῦν πρὸς πλήρωσιν αὐτοῦ. Εἰργάσθησαν δὲ εἰς τοῦτο συνεχῶς ἐβδομήκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας, διηρημένοι κατ' ἀναπαύλας οὕτως ὥστε οἱ μὲν νὰ φέρωσι τὰ ὑλικά, οἱ δὲ νὰ κοιμῶνται ἢ νὰ ἐσθίωσιν· οἱ Δακεδαίμονιοι, οἱ διοικοῦντες τὰ στρατεύματα ἐκάστης πόλεως, ἐπετήρουν τοὺς ἐργαζομένους καὶ ἐπέσπευδον τὸ ἔργον. Οἱ δὲ Πλαταιεῖς βλέποντες τὸ πρόχωμα ὑψούμενον, κατεσκεύασαν ξύλινον τεῖχος καὶ στήσαντες αὐτὸ ἐπὶ τοῦ τείχους των πρὸς τὸ ἐπαπειλούμενον μέρος, ἐφωδίασαν αὐτὸ μὲ πλίνθους καθαιρεθείσας ἐκ τῶν ἐγγὺς οἰκιῶν. Συνέδεσαν δὲ τὰ ξύλα ἵνα μὴ τὸ

οικοδόμημα ἀποβῆ ἀσθενές, ἔνεκα τοῦ ὕψους αὐτοῦ· εἶχε δὲ ὡς προκαλύμματα κατειργασμένα καὶ ἀκατέργαστα δέρματα ὥστε καὶ οἱ ἐργαζόμενοι καὶ τὰ ξύλα νὰ μὴ προσβάλλωνται ὑπὸ πυρφόρων βελῶν καὶ νὰ διατελῶσιν ἐν ἀσφαλείᾳ. Τὸ τεῖχος ἤρθη εἰς ὕψος μέγα, ἀλλὰ καὶ τὸ πρόχωμα δὲν ὑψοῦτο μετ' ὀλιγωτέρας ταχύτητος. Τότε οἱ Πλαταιεῖς ἐπενήσαν στρατήγημά τι· διατρυπήσαν· τὸ τεῖχος τῶν πρὸς τὸ μέρος ὅπου ὑψοῦτο τὸ πρόχωμα, ἀφῆρουν κάτωθεν τὸ χῶμα.

76. Οἱ Πελοποννήσιοι ἐννοήσαντες τὰ γινόμενα ἐπλήρωσαν πηλοῦ καλάθια ἐκ καλάμου καὶ ἔθεσαν αὐτὰ εἰς τὰς ὁπὰς, διὰ νὰ μὴ διαρρέωσιν ὡς τὸ χῶμα. Οἱ Πλαταιεῖς ἰδόντες τὸ σχέδιόν τῶν παραλυόμενον, τὴν ἐργασίαν μὲν διέκοψαν, ὀρύξαντες δὲ ὑπόνομον ἐκ τῆς πόλεως μέχρις ὑποκάτωθεν τοῦ προχώματος κατ' εἰκασίαν ἤρχισαν πάλιν νὰ σύρῳσι πρὸς ἑαυτοὺς τὸ χῶμα. Ἡ ἐργασία αὕτη ἔμεινεν ἐπὶ πολὺ ἀπαρατῆρητος ἀπὸ τοὺς πολιορκοῦντας οἵτινες ὅσον περισσότερον ἔρριπτον χῶμα τόσον ὀλιγώτερον ὑψοῦτο τὸ πρόχωμα, διότι καθ' ὅσον ἀφηρεῖτο τὸ χῶμα ὑποκάτωθεν, τὸ πρόχωμα ἐχαμηλοῦτο ἀκαταπαύστως. Φοβηθέντες δὲ οἱ Πλαταιεῖς μήπως οὐδὲ διὰ τοῦ τρόπου τούτου δυνηθῶσι νὰ ἀνθέξωσιν ὀλίγοι ἐναντίον πολλῶν, προσεπεξεῦρον καὶ τὸ ἀκόλουθον μέσον· τὴν μὲν ἐργασίαν τοῦ μεγάλου οικοδομήματος ὅπερ ὑψοῦτο ἀπέναντι τοῦ προχώματος ἔπαυσαν, ἔνθεν δὲ καὶ ἔνθεν αὐτοῦ, ἀρχίζοντες ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν μέρος τοῦ μικροῦ τεύχους μέχρι τῆς πόλεως, ἔκτισαν δεύτερον τεῖχος μνησιδές, ὅπως ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελεν ἀλωθῇ τὸ μέγα τεῖχος, νὰ ἀνθεξῇ τὸ δεύτερον τοῦτο, καὶ οἱ ἐχθροὶ νὰ ἀναγκασθῶσι νὰ ἐγείρῳσι

δεύτερον πρόχωμα ἐναντίον τοῦ νέου τούτου οἰκοδομήματος, προχωροῦντες δὲ ἐντὸς καὶ διπλασίους κόπους νὰ ὑποστῶσι καὶ νὰ περιέλθωσιν εἰς πλειοτέραν ἀμηχανίαν. Ἐν τούτοις οἱ Πελοποννήσιοι συγχρόνως μὲ τὴν πρόσχωσιν ἔφερον πλησίον τῆς πόλεως καὶ μηχανάς, μίαν μὲν ἣτις προσαχθεῖσα εἰς τὸ πρόχωμα κατέσεισε μέγα μέρος τοῦ μεγάλου οἰκοδομήματος καὶ κατεφόβησε τοὺς Πλαταιεῖς, ἄλλας δὲ ἐφήρμοσαν εἰς διάφορα μέρη τοῦ τείχους. Ἄλλ' οἱ Πλαταιεῖς περιβάλλοντες αὐτάς διὰ βρόχων τὰς ἔσυρον πρὸς ἑαυτοὺς, καὶ κρεμάσαντες μεγάλας δοκοὺς διὰ μακρῶν σιδηρῶν ἀλύσεων ἀπὸ τῶν δύο ἄκρων δύο κεραίων ἐπικεκλιμένων καὶ ἐξεχουσῶν ὑπὲρ τὸ τεῖχος, ἐκράτουν αὐτάς αἰωρημένας ἐγκαρσίως· ἅμα δὲ ἐπρόκειτο νὰ προσπέσῃ που ἡ μηχανή, ἐχαλάρουν τὰς ἀλύσεις τῆς δοκοῦ καὶ δὲν ἐκράτουν αὐτάς διὰ τῶν χειρῶν· ἡ δὲ δοκὸς, ὀρμητικῶς πίπτουσα, ἀπέκοπτε τὴν προεκβολὴν τῆς μηχανῆς.

77. Μετὰ τοῦτο οἱ Πελοποννήσιοι, ἐπειδὴ καὶ αἱ μηχαναὶ οὐδὲν ὥφελον καὶ ἀντιτείχισμα ὑψοῦτο ἐναντίον τοῦ προχώματός των, κρίναντες ὅτι ἕνεκα τῶν ἀτυχημάτων τὰ ὁποῖα ὑφίσταντο ἦτο ἀδύνατον νὰ κυριεύσωσι τὴν πόλιν, ἤτοιμάσθησαν νὰ περιτειχίσωσιν αὐτήν. Ἀλλὰ προηγουμένως ἐνόμισαν καλὸν νὰ πειραθῶσιν ἐὰν ἡδύναντο, δι' εὐνοϊκοῦ ἀνέμου, νὰ πυρπολήσωσι τὴν πόλιν ἣτις δὲν ἦτο μεγάλη· διότι πᾶσαν ιδέαν ἐπενόουν πῶς νὰ κυριεύσωσιν αὐτήν ἄνευ δαπάνης καὶ τακτικῆς πολιορκίας. Κομίζοντες λοιπὸν φακέλους ξύλων τοὺς ἔρριπτον ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ προχώματος πρῶτον μὲν εἰς τὸ μετὰ τοῦ τείχους καὶ τοῦ προχώματος διάστημα, πληρωθέντος δὲ τούτου ταχέως ἕνεκα τῆς πολυ-

χειρίας, ἐπεσώρευσαν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν, ὅσον μακρὰν ἠδύναντο νὰ φθάσωσιν ἐκ τοῦ ὕψους ὅπου ἴσταντο. Ἐμβαλόντες δὲ πῦρ μετὰ θείου καὶ πίσσης ἀνῆψαν τὰ ξύλα. Τοσαύτη δὲ φλόξ ἐγένετο ὅσην οὐδεὶς οὐδέποτε μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων εἶδεν ἀναφθεῖσαν ὑπὸ χειρῶν ἀνθρωπίνων· διότι συμβαίνει ἐνίοτε εἰς τὰ ὄρη, τὰ δένδρα τῶν δασῶν τριβόμενα πρὸς ἄλληλα ὑπὸ τῶν ἀνέμων νὰ ἀνάπτωσιν αὐτομάτως καὶ νὰ ἀναδίδωσι φλόγας. Ἡ πυρκαϊὰ δὲ αὕτη ἦτο μεγίστη, καὶ ὀλίγον ἔλειψεν οἱ Πλαταιεῖς νὰ διαφθαρώσιν ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἀφοῦ διέφυγον τοὺς ἄλλους κινδύνους· διότι ἐντὸς τῆς πόλεως ἦτο ἀδύνατον νὰ πλησιάσῃ τις εἰς πολλὰ μέρη, ἐὰν δὲ ἤθελε πνεύσει ὁ ἄνεμος πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς πόλεως, ὅπερ καὶ ἤλπιζον οἱ ἐναντίοι, οἱ Πλαταιεῖς δὲν θὰ ἐσώζοντο. Ἀλλὰ λέγουσιν ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν συνέβη καὶ τοῦτο, ὕδωρ πολὺ πεσὸν ἐξ οὐρανοῦ μετὰ βροντῶν ἐσβέσε τὴν φλόγα καὶ οὕτω κατέπαυσεν ὁ κίνδυνος.

78. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ἐπειδὴ καὶ εἰς τοῦτο ἀπέτυχον ἀποπέμψαντες μέρος τοῦ στρατοῦ μετεχειρίσθησαν τὸ ὑπόλοιπον διὰ νὰ περιτειχίσωσι τὴν πόλιν κύκλῳ, ὀρίσαντες τοὺς στρατιώτας ἐκάστης πόλεως νὰ ἐργασθῶσιν ἐπὶ ὠρισμένης ἐκτάσεως. Ἐσῶθεν δὲ καὶ ἔξωθεν ὑπῆρχε τάφος τὸ χῶμα τῆς ὁποίας ἐχρησίμαυε πρὸς κατασκευὴν πλίνθων. Καὶ ὅταν ἐτελείωσε τὸ ἔργον περὶ τὴν ἐπιτολὴν τοῦ Ἀρκτούρου ⁽¹⁾, καταλιπόν-

(1) Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἀρκτούρου γίνεται ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς φθινοπωρινῆς ἡμερίας ἥτοι ἀπὸ τῆς 5 μέχρι τῆς 8 Σεπτεμβρίου.

τες φύλακας τοῦ ἡμίσεως τείχους (τὸ δὲ ἄλλο ἡμισυ τὸ ἐφύλαττον Βοιωτοὶ) ἀνεχώρησαν μετὰ τοῦ στρατοῦ καὶ διελύθησαν κατὰ πόλεις. Οἱ δὲ Πλαταιεῖς, ἔχοντες ἤδη μετακομίσει προηγουμένως εἰς τὰς Ἀθήνας τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς γέροντας καὶ τὸ ἄχρηστον πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, ἔμειναν ἐντὸς τῆς πολιορκουμένης πόλεως τετρακόσιοι μετὰ ὀγδοήκοντα Ἀθηναίων καὶ ἑκατὸν δέκα γυναικῶν ἀρτοποιῶν. Τόσοι ἦσαν ἐν ὅλοις οἱ πολιορκούμενοι, καὶ οὐδεὶς ἄλλος ὑπῆρχεν εἰς τὰ τείχη εἴτε δοῦλος εἴτε ἐλεύθερος. Καὶ τοιαῦτα μὲν ἦσαν τὰ μέσα δι' ὧν ἐγένετο ἡ πολιορκία τῶν Πλαταιῶν.

79. Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ θέρος καὶ διαρκούσης τῆς πολιορκίας τῶν Πλαταιῶν, οἱ Ἀθηναῖοι ἐστράτευσαν μετὰ δισχιλίων ὀπλιτῶν καὶ διακοσίων ἱππέων κατὰ τῶν εἰς τὴν Θράκην Χαλκιδέων καὶ τῶν Βοττιαίων. Ὁ σῆτος ἦτο ὥριμος τότε. Ἐστρατῆγει δὲ αὐτῶν Ξενοφῶν ὁ Εὐριπίδου μετὰ δύο ἄλλων στρατηγῶν. Ἐλθόντες δὲ εἰς τὴν πόλιν τῆς Βοττικῆς Σπάρτῳλον διήρπαζον τοὺς στάχεις. Ἐνόμιζον μάλιστα ὅτι ἤθελε προσχωρήσει ἡ πόλις ἕνεκα τῶν συνεννοήσεων τὰς ὁποίας εἶχον μετὰ τινων κατοίκων· ἀλλ' οἱ ἐναντιούμενοι εἰς ταῦτα ἐζήτησαν βοήθειαν ἐκ τῆς Ὀλύνθου, καὶ ἦλθον ὀπλίται καὶ ἄλλοι στρατιῶται πρὸς φύλαξιν· οἱ φύλακες δὲ οὗτοι ἐξελθόντες ἐκ τῆς Σπαρτώλου συνῆψαν μάχην πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ὑπ' αὐτὰ τὰ τείχη τῆς πόλεως. Καὶ οἱ μὲν ὀπλίται τῶν Χαλκιδέων καὶ ἐπίκουροί τινες μετ' αὐτῶν νικῶνται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἀναχωροῦσιν εἰς τὴν Σπάρτῳλον, οἱ δὲ ἱππεῖς καὶ ψιλοὶ τῶν Χαλκιδέων νικῶσι τοὺς ἱππεῖς καὶ τοὺς ψιλοὺς τῶν Ἀθηναίων. Οἱ

Χαλκιδεῖς εἶχον μεθ' ἑαυτῶν ὀλίγους τινὰς πελταστὰς ἐκ τῆς χώρας τῆς καλουμένης Κρουσίδος. Περαιωθείσης δὲ πρὸ ὀλίγου τῆς μάχης, ἤλθον πρὸς βοήθειαν καὶ ἄλλοι πελτασταὶ ἐκ τῆς Ὀλύνθου. Ἄμα δὲ εἶδον αὐτοὺς οἱ ἐκ τῆς Σπαρτώλου ψилоὶ, ὑπερήφανοι διότι δὲν εἶχον ἡττηθῆ καὶ ἐνθαρρυνθέντες ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς παρουσίας των, ἐπιτίθενται αὖθις μετὰ τῶν Χαλκιδέων ἱππέων καὶ τῶν νεωστὶ ἀφικθέντων κατὰ τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἀπεσύρθησαν πρὸς τὰς δύο τάξεις τὰς ὁποίας εἶχον ἀφήσει πρὸς φύλαξιν τῶν σκευῶν. Καὶ ὁπότε μὲν ὤρμων οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ἐχθροὶ ὠπισθοχώρουν· ὁπότε δὲ ὑπεχώρουν, οἱ Χαλκιδεῖς ἐπετίθεντο κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς ἠκόντιζον. Καὶ οἱ ἱππεῖς δὲ τῶν Χαλκιδέων προστρέχοντες παντοῦ ὅπου ἦτο ἀνάγκη, ἐπετίθεντο καὶ φοβήσαντες οὐκ ὀλίγον τοὺς Ἀθηναίους ἔτρεψαν αὐτοὺς εἰς φυγὴν καὶ τοὺς κατεδίωξαν ἐπὶ πολὺ. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι καταφεύγουσιν εἰς τὴν Ποτίδαιαν, καὶ ὕστερον παραλαβόντες τοὺς νεκροὺς διὰ συνθήκης ἀναχωροῦσιν εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τοῦ ὑπολειπομένου στρατοῦ· ἀπέθανον δὲ ἐξ αὐτῶν τετρακόσιοι τριάκοντα καὶ πάντες οἱ στρατηγοί. Οἱ δὲ Χαλκιδεῖς καὶ οἱ Βοττιαῖοι ἔστησαν τρόπαιον καὶ συναθροίσαντες τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς ἀνεχώρησαν εἰς τὰς πόλεις των.

80. Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ θέρος, οὐ πολὺ μετὰ τὰ συμβάντα ταῦτα, οἱ Ἀμπρακιῶται καὶ οἱ Χάονες θέλοντες νὰ ὑποτάξωσιν ὅλην τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ νὰ τὴν ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, πείθουσι τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ παρασκευάσωσι ναυτικὸν συμμαχικὸν καὶ νὰ πέμψωσιν εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν χιλίους ὀπλίτας, λέγοντες ὅτι ἐὰν ἡγοῦντο μετ' αὐτῶν καὶ προσέβαλλον τὴν χώραν

διὰ ξηρᾶς ἅμα καὶ θαλάσσης ἤθελον ἐμποδίσει τοὺς πα-
ραθαλασσίους Ἀκαρνανας νὰ βοηθήσωσι τοὺς ἐν τῷ ἐσω-
τερικῷ, καὶ ὅτι γινόμενοι κύριοι τῆς Ἀκαρνανίας εὐκό-
λως ἤθελον καταλάβει καὶ τὴν Ζάκυνθον καὶ τὴν Κεφαλ-
ληνίαν, ὃ δὲ περὶ τὴν Πελοπόννησον περίπλους δὲν ἤθε-
λεν εἶσθαι εἰς τὸ ἐξῆς τοσοῦτον εὐκολος εἰς τοὺς Ἀθη-
ναίους· ἤλπιζον δὲ προσέτι νὰ καταλάβωσι καὶ τὴν
Ναύπακτον. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι πεισθέντες πέμ-
πουσιν εὐθὺς τὸν Κνῆμον, ὅστις ἦτο καὶ τότε ναύαρχος,
μετὰ τῶν ὀπλιτῶν καὶ ὀλίγων πλοίων, παρήγγειλαν δὲ
νὰ παρασκευασθῇ τάχιστα τὸ ναυτικὸν καὶ νὰ μεταβῇ
εἰς Λευκάδα. Οἱ Κορίνθιοι πρὸ πάντων ἐδείκνυν μέ-
γαν ζῆλον ὑπὲρ τῶν Ἀμπρακιωτῶν οἵτινες ἦσαν ἄποικοί
των. Καὶ τὸ μὲν ναυτικὸν τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Σικυῶ-
νος καὶ τῶν γειτονικῶν πόλεων παρεσκευάζετο, τὸ δὲ τῆς
Λευκάδος καὶ τῆς Ἀμπρακίας, φθάσαν πρὸ τῶν ἄλλων
εἰς τὴν Λευκάδα περιέμενεν ἐκεῖ. Ὁ δὲ Κνῆμος καὶ οἱ
μετ' αὐτοῦ χίλιοι ὀπλῖται ἀφοῦ ἐπεραιώθησαν λαθόντες
τὸν Φορμίωνα, ὅστις ἤρχε τῶν εἴκοσιν ἀθηναϊκῶν πλοίων
ἅτινα ἐφρούρουν περὶ τὴν Ναύπακτον, εὐθὺς παρεσκευά-
ζον τὴν κατὰ ξηρὰν ἐκστρατείαν. Οἱ μετὰ τοῦ Κνήμου
εὐρισκόμενοι Ἕλληνες ἦσαν Ἀμπρακιῶται καὶ Λευκά-
διοι καὶ Ἀνακτόριοι καὶ οἱ χίλιοι Πελοποννήσιοι τοὺς
ὁποίους εἶχε φέρει μεθ' ἑαυτοῦ, βάρβαροι δὲ ἦσαν χί-
λιοι Χάονες ἀβασίλευτοι, διοικούμενοι ὑπὸ τῶν ἐτη-
σίων ἀρχηγῶν των Φωτίου καὶ Νικάνορος τῆς ἀρχού-
σης οἰκογενείας. Μετὰ τῶν Χάωνων δὲ συνεξεστράτευσαν
καὶ οἱ ἐπίσης ἀβασίλευτοι Θεσπρωτοί. Τοὺς Μολοσσούς
καὶ τοὺς Ἀτιντᾶνας ὠδήγει ὁ Σαθύλινθος, ἐπίτροπος
ὢν τοῦ βασιλέως Θαρύπου, παιδὸς ἔτι ὄντος, τοὺς Πα-

ραυαίους δὲ ὁ βασιλεὺς Ὅροιδος. Χίλιοι δὲ Ὀρέσται, τῇ συγκαταθέσει τοῦ βασιλέως των Ἀντιόχου, συνώδευσαν τοὺς Παραυαίους καὶ ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ὀροίδου. Καὶ ὁ Περδίκκας ἔπεμψε κρυφίως ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους χιλίους Μακεδόνας, οἵτινες ἤλθον κατόπιν. Μὲ τοῦτον τὸν στρατὸν ἐπορεύετο ὁ Κνημος, μὴ περιμένοντας τὸ ἐκ τῆς Κορίνθου ναυτικόν· καὶ διελθόντες διὰ τῆς χώρας τῶν Ἀργείων, ἐπόρθησαν τὴν Λιμναίαν ἀτείχιστον οὖσαν, καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν μεγάλην πόλιν τῆς Ἀκαρνανίας Στράτον, νομίζοντες ὅτι ἐὰν ταύτην πρώτην κυριεύσωσιν, εὐκόλως ἤθελον ὑποτάξει τὰς λοιπὰς.

81. Οἱ δὲ Ἀκαρᾶνες μαθόντες ὅτι στρατὸς πολυάριθμος εἰσῆλθεν εἰς τὴν χώραν των διὰ ξηρᾶς καὶ ὅτι συγχρόνως οἱ πολέμιοι ἔμελλον νὰ ἔλθωσι μὲ τὰ πλοῖά των διὰ θαλάσσης, δὲν ἠνώθησαν πρὸς κοινὴν ὑπεράσπισιν ἀλλ' ἕκαστος ἐφύλαττε τὰ ἴδια, καὶ ἔπεμπον εἰς τὸν Φορμίωνα ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ βοήθειαν· ἀλλ' οὗτος ἀπεκρίθη ὅτι περιμενομένου ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τοῦ ἐκ Κορίνθου ναυτικοῦ, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ναύπακτον ἀνυπεράσπιστον. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ σύμμαχοι εἰς τρία διαιρεθέντες ἐπροχώρουν πρὸς τὴν τῶν Στρατίων πόλιν διὰ νὰ στρατοπεδευθῶσι πλησίον καὶ νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν προσβολὴν τοῦ τείχους ἐὰν δὲν ἐγίνοντο κύριοι διὰ τῆς πειθοῦς. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ στρατοῦ ἐβάδιζον οἱ Χάονες καὶ οἱ ἄλλοι βάρβαροι, εἰς τὰ δεξιὰ αὐτῶν οἱ Λευκάδιοι καὶ οἱ Ἀνακτόριοι καὶ οἱ μετὰ τούτων, εἰς τὰ ἀριστερὰ δὲ ὁ Κνημος καὶ οἱ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ Ἀμπρακιῶται· ἀπείχον δὲ πολὺ ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἐνίοτε οὔτε ἐβλέποντο. Καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες ἐπροχώρουν ἐν τάξει καὶ προσέχοντες μέχρις οὗ ἐστρατο-

πεδεύσαντο ἐν χώρῳ ἐπιτηδείῳ. Οἱ δὲ Χάονες θαρρόυντες εἰς ἑαυτοὺς καὶ ἀξιοῦντες ὅτι ἦσαν μαχιμώτεροι πάντων τῶν ἐν τῇ ἡπείρῳ ἐκείνῃ κατοικούντων δὲν ἔσχον τὴν ὑπομονὴν νὰ στήσωσι στρατόπεδον, ἀλλὰ προχωρήσαντες ὁρμητικῶς μετὰ τῶν ἄλλων βαρβάρων, ἐνόμισαν ὅτι ἤθελον κυριεύσει τὴν πόλιν αὐτοβοεῖ καὶ ὅτι τὸ κατόρθωμα τοῦτο ἤθελεν ἀποδοθῆ εἰς αὐτούς. Ἐννοήσαντες δὲ αὐτοὺς οἱ Στράτιοι ὅτι ἐπλησίαζον καὶ σκεφθέντες ὅτι ἐὰν τοὺς ἐνίκων μεμονωμένους, οἱ Ἕλληνες θὰ ἐβράδυνον τὴν προσβολὴν των, ἔστησαν ἐνέδρας περὶ τὴν πόλιν, καὶ ἅμα ἔφθασαν οἱ βάρβαροι πλησίον, ἐπετέθησαν κατ' αὐτῶν συγχρόνως καὶ ἐκ τῆς πόλεως καὶ ἐκ τῶν ἐνεδρῶν ἐξελθόντες. Οἱ Χάονες καταληφθέντες ὑπὸ τρόμου ἐφονεύθησαν πολλοί, οἱ δὲ ἄλλοι βάρβαροι ἅμα εἶδον αὐτοὺς ἐνδόντας δὲν ἀντέστησαν ἀλλ' ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Οἱ Ἕλληνες τῶν δύο στρατοπέδων δὲν ἐνόησαν τὴν μάχην ἐκείνην, καθότι οἱ βάρβαροι εἶχον προχωρήσει πολὺ, καὶ ἐνόμισαν ὅτι ἔσπευσαν τὴν πορείαν των ὅπως στήσωσι τὸ στρατόπεδόν των. Ὅταν δὲ οἱ βάρβαροι φεύγοντες ἔπεσαν εἰς τὸ μέσον των, τοὺς ἐσύναξαν, ἐσχημάτισαν ἐν μόνον στρατόπεδον καὶ ἠσύχαζον αὐτοῦ κατὰ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἡμέρας. Οἱ Στράτιοι δὲν συνεπλάκησαν μετ' αὐτῶν διότι δὲν εἶχον ἐνισχυτὴ ἀκόμῃ παρὰ τῶν ἄλλων Ἀκαρνάνων, ἀλλ' ἐσφενδόνιζον μακρόθεν καὶ τοὺς ἔφερον εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν· διότι δὲν ἠδύναντο οὔτε βῆμα νὰ προχωρήσωσιν ἄνευ ἀσπίδος, οἱ δὲ Ἀκαρναῖνες φημίζονται ὅτι εἶναι κράτιστοι σφενδονισταί.

82. Ἐπελθοῦσης τῆς νυκτὸς ἀναχωρήσας ὁ Κνήμιος ταχέως μετὰ τοῦ στρατοῦ πρὸς τὸν ποταμὸν Ἀναπον, ὅστις ἀπέχει ὀγδοήκοντα σταδίους ἀπὸ τῆς πόλεως

Στράτου, καὶ τοὺς νεκροὺς συνήθροισε τὴν ἐπιοῦσαν διὰ συνθήκης καὶ προσελθόντων τῶν Οἰνιαδῶν ὡς φίλων ἀναχωρεῖ εἰς τὴν χώραν των πρὶν ἔλθῃ ἡ ἐνίσχυσις τῶν ἄλλων Ἀκαρνάνων. Ἐκείθεν δὲ ἀνεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια. Οἱ δὲ Στράτιοι ἔστησαν τρόπαιον διὰ τὴν ἥτταν τῶν βαρβάρων.

83. Τὸ δὲ ναυτικὸν τῶν Κορινθίων καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων ὅπερ ἐκ τοῦ Κρισαίου κόλπου ἐξερχόμενον ὤφειλε νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸν Κνῆμον ὅπως ἐμποδίσωσι τοὺς παραθαλασσίους Ἀκαρνᾶνας νὰ δώσωσι βοήθειαν εἰς τοὺς μεσογεῖους, δὲν προσῆλθεν, ἀλλ' ἠναγκάσθη, περὶ τὰς αὐτὰς ἡμέρας τῆς ἐν Στράτῳ μάχης νὰ ναυμαχήσῃ πρὸς τὸν Φορμίωνα καὶ τὰ δέκα πλοῖα τῶν Ἀθηναίων τὰ ὅποια ἐφρούρουν εἰς Ναύπακτον. Διότι ὁ Φορμίων ἐπετιῆρει αὐτοὺς παραπλέοντας ἔξω τοῦ κόλπου σκοπεύων νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτῶν ἐν μέρει εὐρυχώρῳ. Οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ σύμμαχοι ἔπλεον πρὸς τὴν Ἀκαρνανίαν οὐχὶ ὥσάνει ἐπρόκειτο περὶ ναυμαχίας, ἀλλ' ὡς ἂν προετίθεντο μᾶλλον ἐκστρατεῖαν διὰ ξηρᾶς, διότι δὲν ἐπίστευον ποτὲ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τῶν εἴκοσι πλοίων των ἤθελον τολμήσει νὰ συνάψωσι ναυμαχίαν ἐναντίον αὐτῶν ἐχόντων τεσσαράκοντα ἐπτὰ πλοῖα* ἐν τούτοις ἐνῶ ἐπροχώρουν παραπλέοντες τὴν ξηρὰν, ἔβλεπον τοὺς Ἀθηναίους ἀντιπαραπλέοντας εἰς τὴν ἀντιπέραν παραλίαν, καὶ ἐνῶ ἐκ τῶν Πατρῶν τῆς Ἀχαΐας διευθύνοντο πρὸς τὴν ἀντικρὺ ἥπειρον διὰ νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν εἶδον εὐδιακρίτως τοὺς Ἀθηναίους προχωροῦντας κατ' αὐτῶν ἐκ τῆς Χαλκίδος καὶ τοῦ ποταμοῦ Εὐήνου. Μὴ δυνηθέντες λοιπὸν νὰ ἀγκυροβολήσωσιν ἀπαρατήρητοι ἠναγκάσθησαν νὰ ναυμαχήσωσι κατὰ μέσον τὸν

πορθμόν. Ἐκάστη πόλις εἶχε τοὺς στρατηγοὺς τῆς οὔτι-
νες καὶ διέθεσαν τὰ τῆς ναυμαχίας. Στρατηγοὶ δὲ τῆς
Κορίνθου ἦσαν ὁ Μαχάων, ὁ Ἴσοκράτης καὶ ὁ Ἀγαθαρ-
χίδας. Καὶ οἱ μὲν Πελοποννήσιοι παρέταξαν τὰ πλοιά-
των κυκλοτερῶς ὅσον ἡδυνήθησαν ἀνετώτερον, χωρὶς ἐν
τούτοις νὰ ἀφίνωσι δίοδον εἰς τὸν ἐχθρὸν, ἔχοντες τὰς
πρώρας ἔξω καὶ τὰς πρύμνας ἔσω, καὶ θέσαντες εἰς τὸ
μέσον τὰ μικρὰ πλοῖα ὅσα συνεξέπλευσαν μετ' αὐτῶν
καὶ πέντε ἐκ τῶν μᾶλλον ταχυπλόων πλοίων διὰ νὰ
προστρέχωσι πανταχοῦ ὅπου προσέπιπτον οἱ ἐναντίοι.

84. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τεταγμένοι κατὰ μίαν ναῦν
ἐστρέφοντο περὶ τὸν κύκλον καὶ ἠνάγκαζον αὐτὸν νὰ συ-
στέλλεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἀκροθιγῶς πάντοτε πα-
ραπλέοντες καὶ φαινόμενοι ὅτι ἦσαν εἰς τὴν ἀκμὴν νὰ
ἐπιτεθῶσι· τοῖς εἶχε δὲ ἀπαγορεύσει ὁ Φορμίων νὰ συμ-
πλακῶσι πρὶν αὐτὸς δώσῃ τὸ σημεῖον. Διότι ἤλπιζεν
ὅτι ὁ ἐχθρικός στόλος δὲν ἤθελε διατηρήσει τὴν τάξιν
ὥς στρατὸς ξηρᾶς, ἀλλ' ὅτι τὰ μεγάλα πλοῖα ἤθελον
συμπέσει πρὸς ἄλληλα καὶ ὅτι τὰ μικρὰ ἤθελον προ-
ξενήσει ταραχὴν· τέλος ἤλπιζεν ὅτι ἐάν ἡγείρετο ὁ ἀνε-
μος, ὅστις συνήθως ἔπνεεν ἐκ τοῦ κόλπου περὶ τὴν αὐ-
γὴν, δὲν ἤθελεν ἀφήσει εἰς αὐτοὺς οὐδὲ στιγμῆς ἡσυχίαν.
Καὶ προσδοκῶν τοῦτο περιέπλεεν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πλοῖα
τοῦ ἦσαν ἐλαφρότερα, ἐνόμιζεν ὅτι ἀπὸ αὐτὸν ἐξηρτᾶ-
το ἡ στιγμή τῆς ἐπιθέσεως ἥτις οὐδεμίαν εἶχεν ἀμφι-
βολίαν ὅτι ἤθελεν ἀποβῆ ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὅταν λοιπὸν ἤρ-
χισε νὰ πνέῃ ὁ ἀνεμος, τὰ δὲ πλοῖα, ἐν στενῷ χώρῳ
εὐρισκόμενα, ἐταράσσοντο συγχρόνως καὶ ὑπὸ τοῦ ἀνέ-
μου καὶ ὑπὸ τῶν μικρῶν πλοίων· ὅταν τὸ ἐν προσ-
έπιπτεν ἐπὶ τοῦ ἄλλου, τὰ δὲ πληρώματα μετὰ κραυ-

γῶν καὶ λοιδοριῶν καὶ χειρισμῶν διωθοῦντο διὰ τῶν κοντῶν· ὅταν μὴ ἀκούοντες καθαρὰ μήτε τὰς διαταγὰς μήτε τοὺς κελευστάς, οἱ ἄπειροι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι, ἀδυνατοῦντες νὰ μεταχειρισθῶσι τὰς κώπας ἐν κλυδωνιζομένη θαλάσῃ καθίστων τὰ πλοῖα ἀπειθῇ πρὸς τοὺς κυβερνήτας· τότε ὁ Φορμίων δίδει τὰ σημεῖον, καὶ ἐπιτεθέντες οἱ Ἀθηναῖοι πρῶτον μὲν καταβυθίζουσι μίαν ναυαρχίδα, ἔπειτα δὲ καταστρέφουσι καὶ ὅλα ὅσα προσέβαλον, οὕτως ὥστε ὁ ἐχθρὸς μὴ δυνηθεὶς νὰ ἀντισταθῇ ἐτράπη εἰς ἄτακτον φυγὴν καὶ κατέφυγεν εἰς τὰς Πάτρας καὶ τὴν Δύμην τῆς Ἀχαΐας. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι καταδιώξαντες, καὶ συλλαβόντες δώδεκα πλοῖα, καὶ ἀποκτείναντες τοὺς πλείστους ἄνδρας αὐτῶν, ἀπέπλευσαν εἰς Μολύκρειον, καὶ στήσαντες τρόπαιον ἐπὶ τοῦ Ῥίου καὶ ἀναθέντες ναῦν εἰς τὸν Ποσειδῶνα ἀνεχώρησαν εἰς Ναύπακτον. Ἀμέσως δὲ ἀνεχώρησαν καὶ οἱ Πελοποννήσιοι μὲ τὰ μείναντα πλοῖα ἐκ Δύμης καὶ Πατρῶν διὰ τὴν Κυλλήνην λιμένα τῶν Ἠλείων· καὶ ἀπὸ τῆς Λευκάδος ὁ Κνῆμος καὶ τὰ ἐκ τῆς νήσου ἐκείνης πλοῖα τὰ ὅποια ὤφειλον νὰ ἐνωθῶσι μὲ τὰ τῆς Πελοποννήσου, φθάνουσιν εἰς τὴν Κυλλήνην μετὰ τὴν ἐν Στράτῳ μάχην.

85. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔπεμψαν πρὸς τὸν Κνῆμον ὡς συμβούλους ἐπὶ τῶν πλοίων τὸν Τιμοκράτην, τὸν Βρασίδαν καὶ τὸν Λυκόφρονα μὲ διαταγὴν νὰ προετοιμασθῶσι καλλίτερον πρὸς νέαν ναυμαχίαν καὶ νὰ μὴ ἀφίνωσι νὰ ἀποκλείσται ἡ θάλασσα ὑπὸ ὀλίγων πλοίων. Διότι καίτοι ἡ ναυμαχία ἐκείνη ἦτο πρώτη ἀπόπειρα, ἐξεπλήττοντο ὅμως διὰ τοσαύτην καταστροφὴν, καὶ δὲν ἐπίστευον ὅτι τὸ ναυτικόν των ἦτο ὑποδεέστερον, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπέδιδον τὴν ἥτταν εἰς ἀνανδρίαν, μὴ ἀντισταθ-

μίζοντες τὴν ἀρχαίαν τῶν Ἀθηναίων ἐμπειρίαν μὲ τὴν πρόσφατον ἰδικὴν τῶν μαθητείαν· μετ' ὀργῆς λοιπὸν ἀπέστειλαν τοὺς συμβούλους. Οὗτοι δὲ ἀφικόμενοι διέταξαν μετὰ τοῦ Κνήμου τὰς διαφόρους πόλεις νὰ πέμψωσι πλοῖα, καὶ τὰ ὑπάρχοντα παρεσκευάζον καταλλήλως πρὸς ναυμαχίαν. Πέμπει δὲ καὶ ὁ Φορμίων εἰς τὰς Ἀθήνας ἀναγγέλλων τὰς προετοιμασίας τῶν Λακεδαιμονίων καὶ διηγούμενος τὰ τῆς ναυμαχίας ἣν ἐνίκησεν· ἐζήτει δὲ νὰ τῷ στείλωσι ταχέως ὅσα περισσότερα πλοῖα, καθότι ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν περιεμένετο νέα ναυμαχία. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἔπεμψαν πρὸς αὐτὸν εἴκοσι πλοῖα, καὶ παρήγγειλον εἰς τὸν κομίζοντα αὐτὰ νὰ διέλθῃ πρῶτον ἐκ Κρήτης, διότι Κρῆς τις Γορτύνιος, ὁ Νικίας, πρόξενος ὢν, ἔπεισεν αὐτοὺς νὰ ἔλθωσιν εἰς Κυδωνίαν, πόλιν πολεμίαν τῶν Ἀθηναίων, ὑποσχεθεὶς νὰ τὴν παραδώσῃ εἰς αὐτούς· ἐνήργει δὲ ταῦτα χαριζόμενος εἰς τοὺς ὁμόρους τῶν Κυδωνιατῶν Πολιχνίτας. Καὶ ὁ μὲν κομιστὴς λαβὼν τὰ πλοῖα ἀνεχώρησε διὰ τὴν Κρήτην καὶ ἐνωθεὶς μετὰ τῶν Πολιχνιτῶν ἐδήρου τὴν χώραν τῶν Κυδωνιατῶν, ἀλλ' ἐμποδισθεὶς ὑπὸ τῶν ἀνέμων καὶ τῆς τρικυμίας ἐνδιέτριψεν ἐκεῖ οὐκ ὀλίγον χρόνον.

86. Οἱ δὲ ἐν τῇ Κυλλήνῃ Πελοποννήσιοι, καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἀθηναῖοι ἐκρατοῦντο εἰς τὴν Κρήτην, παρασκευασθέντες πρὸς ναυμαχίαν παρέπλευσαν μέχρι τοῦ Πανόρμου τοῦ Ἀχαϊκοῦ ὅπου εἶχεν ἔλθει ὁ κατὰ ξηρὰν στρατὸς τῶν Πελοποννησίων πρὸς βοήθειάν των. Ἐπλευσε δὲ καὶ ὁ Φορμίων πρὸς τὸ Ῥίον τὸ Μολυκρικὸν ⁽¹⁾ καὶ ἠγκυροβόλησεν ἔξωθεν αὐτοῦ μὲ τὰ εἴκοσι πλοῖα ἅτινα

ἄλλα ποταμοὶ ποτὶ τὴν γῆν νῆαί τε καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ
 (1) Ἀντίρριον. ἰσχυρὸν δὲ νῆαί τε καὶ ποταμὸν νῆαί τε

εἶχον ἤδη ναυμαχίῃσι. Τοῦτο δὲ τὸ Ῥίον ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἐνῶ τὸ ἄλλο τὸ ἀπέναντι ἀνῆκεν εἰς τοὺς Πελοποννησίους· τὸ διάστημα τῆς θαλάσσης ὅπερ χωρίζει τὸ ἐν ἀπὸ τοῦ ἄλλου, εἶναι ἐπτὰ ὀλοκλήρων σταδίων καὶ σχηματίζει τὸ στόμιον τοῦ Κρισαίου κόλπου. Οἱ Πελοποννήσιοι λοιπὸν εἰς τοῦτο τὸ Ῥίον τῆς Ἀχαΐας, ἀπέχον οὐ πολὺ τοῦ Πανόρμου, ὅπου ὑπῆρχεν ὁ πεζὸς στρατὸς, ἠγκυροβόλησαν καὶ αὐτοὶ μὲ ἐβδομήκοντα ἐπτὰ πλοῖα, ἅμα εἶδον τοὺς Ἀθηναίους. Καὶ ἐπὶ ἑξ ἢ ἐπτὰ ἡμέρας οἱ δύο στόλοι ἔμενον ἀντιμέτωποι καὶ ἐτοιμαζόμενοι πρὸς ναυμαχίαν, καθόσον οἱ μὲν Πελοποννήσιοι δὲν ἤθελον νὰ ἐξέλθωσι τῶν Ῥίων εἰς τὸ πέλαγος, φοβούμενοι τὸ προηγούμενον πάθημα, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐφοβοῦντο νὰ εἰσπλεύσωσιν εἰς τὰ στενὰ, νομίζοντες ὅτι ἢ ἐν τῷ στενῷ ναυμαχία ἤθελεν ἀποβῆ ὑπὲρ τῶν Πελοποννησίων. Τέλος ὁ Κνημος, ὁ Βρασίδης καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ τῶν Πελοποννησίων, θέλοντες νὰ σπεύσωσι τὴν ναυμαχίαν πρὶν ἔλθῃ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἄλλη ἐνίσχυσις, συνεκάλεσαν πρῶτον τοὺς στρατιώτας, καὶ βλέποντες πολλοὺς ἐξ αὐτῶν φοβουμένους διὰ τὴν προτέραν ἥτταν καὶ μὴ ὄντας προθύμους, ἀπέτειναν πρὸς αὐτοὺς τὴν ἐξῆς παρακέλευσιν.

87. «Ἡ μὲν γενομένη ναυμαχία, ὧ ἄνδρες Πελοποννήσιοι, ἐάν τις ἐξ ὑμῶν φοβεῖται ἐνεκα αὐτῆς τὴν μέλ-
λουσιν, παρέχει οὐχὶ δίκαιον συμπέρασμα πρὸς ἐκφύ-
θησιν ἡμῶν. Διότι ὡς ἡξεύρετε καὶ κατὰ τὴν παρασκευὴν ἐγένετο ἀτελής, καὶ ἡμεῖς ἐπλέομεν μᾶλλον ὥς ἐπὶ ἐκ-
στρατείαν παρὰ ὥς ἐπὶ ναυμαχίαν· συνέβησαν δὲ καὶ οὐκ ὀλίγα τυχαῖα ἐναντία, καὶ ἴσως κατὰ τι καὶ ἡ ἀπει-
ρία ἡμῶν μᾶς ἔκαμε νὰ ἀποτύχωμεν εἰς τὴν πρώτην

ναυμαχίαν. Ὡστε ἠττήθημεν οὐχὶ διὰ τὴν ἡμετέραν δειλίαν, καὶ δὲν εἶναι δίκαιον τὸ μὴ καθ' ὀλοκληρίαν νικηθὲν φρόνημα ἡμῶν, ἔχον δὲ ἐν ἑαυτῷ αἰτιολογίαν τινὰ τὴν ἦτταν, νὰ ἐξασθενῇται ἐκ τῆς τυχαίας συμφορᾶς. Σκέφθητε ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι ὑπόκεινται εἰς τυχαῖα σφάλματα, ἀλλὰ τὸ θάρρος των πρέπει πάντοτε νὰ μένῃ ἀκλόνητον· δὲν ἀρμόζει, ἐνῶ ἔχουσιν ἀνδρείαν, προφασιζόμενοι ἀπειρίαν νὰ γίνωνται δειλοί. Ἡ ὑπερβολικὴ ἡμῶν τόλμη ἀντισταθμίζει τὴν ἀπειρίαν· τούτων δὲ ἡ ἐμπειρία, ἣν τοσοῦτον φοβεῖσθε, ἐὰν ἡνοῦτο μετὰ τῆς ἀνδρείας, θὰ ἐνθυμεῖτο καὶ θὰ ἐξετέλει κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ κινδύνου ὅσα ἔμαθεν· ἀλλ' ἄνευ τῆς εὐτολμίας οὐδεμίαν ἐπιστήμην ἰσχύει ἐναντίον τῶν κινδύνων, διότι ὁ φόβος ταράττει τὴν μνήμην, ἡ δὲ ἐπιστήμη ἄνευ τῆς εὐψυχίας οὐδόλως ὠφελεῖ. Ἀντιτάξατε λοιπὸν πρὸς μὲν τὴν μείζονα ἐμπειρίαν μείζονα τόλμην, πρὸς δὲ τὸν φόβον τὸν προερχόμενον ἐκ τῆς πρώτης ἥττης, τὴν σκέψιν ὅτι ἐτύχαστε ἀπροετοίμαστοι. Ἐχετε τὸ πλεονέκτημα ὅτι ὑπερτερεῖτε κατὰ τὰ πλοῖα καὶ ὅτι ναυμαχεῖτε πλησίον τῶν παραλίων σας καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ὀπλιτῶν σας· ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ ἡ νίκη εἶναι ὑπὲρ τῶν πλειόνων καὶ τῶν καλλίτερον παρεσκευασμένων. Ἐξετάζοντες λοιπὸν δὲν εὐρίσκομεν οὐδεμίαν εὐλογον αἰτίαν φόβου· καὶ ὅσα ἐπάθομεν πρότερον δύνανται σήμερον νὰ γίνωσι μαθήματα. Μετὰ θάρρους λοιπὸν καὶ κυβερνῇται καὶ ναῦται ἅς πράξωσι τὸ καθήκον των καὶ μὴ καταλείπωσι φεύγοντες τὴν τάξιν εἰς ἣν ἐτάχθησαν. Τὸ σχέδιον τῆς ἐπιθέσεώς μας δὲν θὰ ἦναι χειρότερον ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἐφάρμοσαν οἱ πρότερον καταναυμαχηθέντες στρατηγοὶ καὶ δὲν θὰ δώσωμεν εἰς κανένα τὴν πρόφασιν νὰ φανῇ

ἄνανδρος. Ἐὰν δέ τις φανῇ τοιοῦτος θέλει κολασθῇ διὰ τῆς πρεπούσης τιμωρίας, οἱ δὲ ἀνδρεῖοι τιμηθήσονται διὰ τῶν προσηκουσῶν εἰς τὴν ἀνδρείαν ἀμοιβῶν.»

88. Τοιαῦται ἦσαν αἱ παρακελεύσεις τῶν Πελοποννησίων ἀρχηγῶν. Ὁ δὲ Φορμίων φοβούμενος καὶ αὐτὸς τὴν ἀποθάρρυνσιν τῶν στρατιωτῶν του καὶ μαθὼν ὅτι ὠμίλουν μεταξὺ των μετὰ τρόμου περὶ τοῦ πλήθους τῶν ἐχθρικῶν πλοίων, ἀπεφάσισε νὰ τοὺς συναθροίσῃ διὰ νὰ τοὺς ἐνθαρρύνῃ καὶ τοὺς συμβουλεύσῃ εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν. Προηγουμένως εἶχε προπαρασκευάσει τὰ πνεύματα λέγων πάντοτε εἰς αὐτοὺς ὅτι οἰοσδῆποτε καὶ ἂν ἦτο ὁ στόλος ὅστις ἔμελλε νὰ ἐπέλθῃ, οὐδέποτε θὰ ἦτο τοσοῦτος ὥστε νὰ μὴ δυνηθῶσι νὰ ἀντισταθῶσι κατ' αὐτοῦ· καὶ οἱ στρατιῶται πρὸ πολλοῦ εἶχον σχηματίσει τὴν ἀπόφασιν ὅτι ὄντες Ἀθηναῖοι δὲν ἔπρεπε νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐνώπιον τῶν πελοποννησιακῶν πλοίων, ὅση καὶ ἂν ἦτο ἡ πληθὺς αὐτῶν. Τότε δὲ βλέπων αὐτοὺς ἀθυμοῦντας εἰς τὴν θέαν τοῦ ἐχθροῦ, ἠθέλησε νὰ ἀνακαλέσῃ τὸ θάρρος των, καὶ συγκαλέσας τοὺς Ἀθηναίους εἶπε ταῦτα.

89. «Στρατιῶται, βλέπων ὑμᾶς πλήρεις φόβου διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων σᾶς συνεκάλεσα διότι δὲν ἤλπιζα νὰ φοβῆσθε τὰ μὴ ἐπίφοβα. Καὶ πρῶτον οὗτοι ἐνεκα τῆς προηγουμένης ἡττης των αἰσθάνονται ὅτι δὲν εἶναι ἰσοδύναμοι μὲ ὑμᾶς καὶ διὰ τοῦτο ὄχι ἴσα ἀλλὰ περισσότερα πλοῖα παρεσκεύασαν· ἔπειτα δὲ ἐὰν προσέρχωνται πεποιθότες ὅτι εἶναι φυσικὰ ἀνδρεῖοι, ἢ ἀνδρεία αὕτη δὲν στηρίζεται εἰς ἄλλο τι ἢ εἰς τὴν ἐμπειρίαν τῶν κατὰ ξηρὰν πολέμων· ἐπειδὴ συνήθως ἀναδείκνυνται εἰς αὐτοὺς νικηταί, νομίζουσιν ὅτι καὶ ἐν τῷ ναυτικῷ

θὰ κάμωσι τὸ αὐτό. Ἐν τούτοις εἶναι δίκαιον νὰ ἔχω-
 μεν καὶ ἡμεῖς τὴν ἐν τῇ θαλάσῃ ὑπεροχὴν ὅπως οὗτοι
 ἔχουσι τὴν ἐν τῇ ξηρᾷ. Κατὰ τὴν εὐψυχίαν βεβαίως δὲν
 εἴμεθα κατώτεροι τούτων· ἔνεκα δὲ τῆς πλειοτέρας ἐμ-
 πειρίας ἣν ἔχομεν ἑκάτεροι, εἴμεθα ἑκάτεροι τολμηρότε-
 ροι. Οἱ Λακεδαιμόνιοι διοικοῦντες τοὺς συμμάχους τῶν
 χάριν τῆς ἰδίας τῶν δόξης, ἀναγκάζουσιν ἄκοντας τοὺς
 πλείστους ἐξ αὐτῶν νὰ προσέλθωσιν εἰς τὰς μάχας· ἐὰν
 δὲν ὑπῆρχεν ὁ καταναγκασμὸς οὗτος, οἱ πολλοὶ τῶν
 συμμάχων οὐδέποτε ἤθελον ἐπιχειρήσει δευτέραν ναυ-
 μαχίαν μετὰ τὴν πρώτην ἐντελῇ καταστροφῇ. Μὴ φο-
 βηθῆτε λοιπὸν τὴν τόλμην αὐτῶν. Πολὺ δὲ περισσότε-
 ρον καὶ ἀληθέστερον φόβον προξενεῖτε ὑμεῖς εἰς ἐκείνους,
 εἴτε διότι τοὺς ἐνίκησατε ἤδη, εἴτε διότι νομίζουσιν
 ὅτι δὲν ἠθέλετε ἀντισταθῆ ἂν δὲν ἐμέλλετε νὰ πράξετέ
 τι ἀντάξιον τῆς προτέρας ἐξόχου νίκης. Διότι οἱ πλεῖ-
 στοὶ πολέμιοι, ὡς οὗτοι, συνήθως ἐπέρχονται εἰς τὴν δύ-
 ναμίν των μᾶλλον πεποιθότες ἢ εἰς τὴν ἀξίαν των· οἱ δὲ
 ἀριθμητικῶς πολὺ ὑποδεέστεροι καὶ συγχρόνως μὴ κα-
 ταναγκαζόμενοι, ἀνθίστανται μεγάλῃν ἔχοντες τὴν στα-
 θερότητα τοῦ φρονήματος. Ταῦτα ἀναλογιζόμενοι καὶ
 οὗτοι, μᾶλλον φοβοῦνται διὰ τοὺς εὐτελεῖς πόρους τοὺς
 ὁποίους ἔχομεν παρὰ ἐὰν εἴχομεν ἴσην μὲ αὐτοὺς δύνα-
 μιν. Ὡς γνωστὸν πολλοὶ μεγάλοι στρατοὶ ἡττήθησαν
 ὑπὸ μικροτέρων διὰ τὴν ἀπειρίαν των, ἔνιοι δὲ καὶ διὰ
 τὴν ἀτολμίαν των· σήμερον ἡμεῖς μήτε ἀπειρίαν ἔχομεν
 μήτε ἀτολμίαν. Τὸν ἀγῶνα, ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμῆ,
 δὲν θέλω τὸν διεξαγάγει ἐν τῷ κόλπῳ ὥστε θὰ εἰσπλεύ-
 σω εἰς αὐτόν. Διότι βλέπω ὅτι ἐναντίον ἀδεξίων ἀλλὰ
 πολλῶν πλοίων δὲν συμφέρει εἰς τὰ ἔμπειρα καὶ εὐκίνη-

τα πλοῖα ἢ στενοχωρία. Ἐὰν δὲν βλέπῃ τις τοὺς ἐχθροὺς μακρόθεν δὲν δύναται οὔτε νὰ ὀρμήσῃ προσηκόντως διὰ τοῦ ἐμβόλου οὔτε ἐν ἀνάγκῃ νὰ ὑποχωρήσῃ πιεζόμενος· ἐλευθεραὶ δίοδοι καὶ ἀνακάμψεις δὲν εἶναι δυναταί, καθότι ταῦτα εἶναι ἔργα πλοίων δυναμένων νὰ κινῶνται ἐλευθέρως. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ναυμαχία μεταβάλλεται εἰς πεζομαχίαν, εἰς δὲ τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς μάχης τὰ πλείοτερα πλοῖα γίνονται χρησιμώτερα. Καὶ περὶ μὲν ὅλων τούτων ἐγὼ θὰ λάβω πᾶσαν δυνατὴν πρόνοιαν· ὑμεῖς δὲ μένοντες εὐτακτοὶ εἰς τὰς θέσεις σας, ἐκτελεῖτε ταχέως τὰ παραγγέλματα, τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ ὁ σταθμὸς τῶν ἐχθρῶν εἶναι εἰς μικρὰν ἀπόστασιν, καὶ ἐν τῇ μάχῃ τηρεῖτε εὐπειθειαν καὶ σιωπὴν, αἵτινες εἶναι ὠφελιμοὶ εἰς ὅλα τὰ πολεμικὰ ἔργα, πρὸ πάντων ὅμως εἰς τὰς ναυμαχίας. Φανήτε ἄξιοι τῶν πρώτων κατορθωμάτων σας. Ὁ ἀγὼν εἶναι κρίσιμος δι' ὑμᾶς· πρόκειται ἢ νὰ ἀφαιρέσετε ἀπὸ τοὺς Πελοποννησίους τὴν εἰς τὸ ναυτικὸν ἐλπίδα, ἢ νὰ καταστήσετε εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἐγγύτερον τὸν φόβον ὅτι θέλουσιν ἀπολέσει τὴν θαλασσοκρατορίαν. Ἀναμνησκώ δὲ πάλιν εἰς ὑμᾶς ὅτι ἔχετε ἤδη νικήσει τοὺς περισσοτέρους ἐξ αὐτῶν. Οἱ δὲ ἡττημένοι ἄνθρωποι δὲν δεικνύουσι συνήθως εἰς τοὺς αὐτοὺς κινδύνους τὸ αὐτὸ θάρρος τὸ ὁποῖον ἔδειξαν πρὶν νικηθῶσι.»

90. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Φορμίων ἐνεθάρρυνε τοὺς στρατιώτας του. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι, ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἰσέρχοντο εἰς τὸν κόλπον καὶ εἰς τὰ στενὰ, θέλοντες νὰ ἐλκύσωσιν αὐτοὺς ἄκοντας, ἀνεπέτασαν τὰ ἱστία ἅμα τῇ πρώτῃ, καὶ τάξαντες τὰ πλοῖα ἀνὰ τέσσαρα παρέπλεον κατὰ μῆκος τῶν παραλίων των ἐντὸς τοῦ

κόλπου, προπορευομένου τοῦ δεξιοῦ κέρατος καὶ τη-
ροῦντες τὴν τάξιν ἣν εἶχον ὅτε ἠγκυροβόλησαν· εἰς
τοῦτο τὸ κέρας ἔταξαν τὰ εἴκοσι πλοῖα τὰ ἀριστε-
α πλέοντα, ὅπως, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ὁ Φορμίων ἤθε-
λε νομίσαι ὅτι ἔπλεον κατὰ τῆς Ναυπάκτου καὶ ἤθελε
σπεύσει πρὸς βοήθειαν αὐτῆς ἐπαπειλουμένης, μὴ δυνη-
θῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἀποφύγῃσι τὴν ἐπίθεσιν τῶν εἴ-
κοσι πλοίων ἅτινα ἔπλεον ἐκτὸς τοῦ δεξιοῦ κέρατος,
ἀλλὰ νὰ περικυκλωθῶσιν ὑπ' αὐτῶν. Ὁ δὲ, τοῦθ' ὅπερ
καὶ ἐκεῖνοι περιέμενον, φοβηθεὶς περὶ τῆς Ναυπάκτου,
ἀφυλάκτου οὔσης, ἅμα εἶδεν αὐτοὺς ἀναγομένους, ἁ-
κων καὶ ἐσπευσμένως ἐμβιβάσας τοὺς στρατιώτας ἔπλεε
παρὰ τὴν ξηρὰν ὅπου τὸ πεζικὸν τῶν Μεσσηνίων παρε-
πορεύετο ὡς ἐπικουρικόν. Ἰδόντες δὲ οἱ Πελοποννήσιοι
ὅτι οἱ ἐχθροὶ παρέπλεον τεταγμένοι ἀνά ἓν πλοῖον καὶ
ὅτι ἤδη εὐρίσκοντο ἐντὸς τοῦ κόλπου καὶ πλησίον τῆς
ξηρᾶς, ὅπως ἤθελον, ἔκαμον αἴφνης καὶ δι' ἑνὸς σημείου
στροφὴν ἐπ' ἀριστερᾷ καὶ μετὰ πάσης ταχύτητος ἔπλεον
κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἐλπίζοντες ὅτι ἤθελον περικυκλώσει
ὅλον τὸν ἐχθρικὸν στόλον. Ἀλλὰ τὰ μὲν ἑνδεκα πλοῖα
ἅτινα προηγοῦντο διαφεύγουσι τὸ κέρας τῶν Πελοπον-
νησίων καὶ ἐξέρχονται εἰς μέρος ἀνοικτόν· φθάσαντες δὲ
τὰ ἄλλα οἱ Πελοποννήσιοι, τὰ ὥθησαν εἰς τὴν ξηρὰν
φεύγοντα, τὰ κατέστρεψαν καὶ ἀπέκτειναν ὅλους τοὺς
Ἀθηναίους ὅσοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ σωθῶσι κολυμβῶν-
τες, δέσαντες δὲ τινα πλοῖα κενὰ τὰ ἐρυμούλκουν, ἐν
δὲ μεταξύ αὐτῶν τὸ εἶχον λάβει ἤδη μεθ' ὅλου τοῦ πλη-
ρώματος. Ἀλλ' οἱ Μεσσήνιοι, οἵτινες παραπορευόμενοι
τὴν παραθαλασίαν εἶχον σπεύσει εἰς βοήθειαν, εἰσῆλθον
ἐνοπλοὶ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἀναβάντες εἰς τὰ ῥυ-

μουλκούμενα ἐκεῖνα πλοῖα ἐπολέμησαν ἀπὸ τῶν καταστροφμάτων καὶ τὰ ἀπέσπασαν ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν ἐνῷ τὰ ἔσυρεν ἡδῆ.

91. Εἰς τοῦτο λοιπὸν τὸ μέρος οἱ Πελοποννήσιοι ἐνίκησαν καὶ κατέστρεψαν τὰ Ἀττικὰ πλοῖα· ἀλλὰ τὰ εἴκοσι πλοῖά τῶν τοῦ δεξιοῦ κέρατος κατεδίωκον τὰ ἑνδεκα πλοῖα τῶν Ἀθηναίων ἅτινα εἶχον διαφύγει τὴν περικύκλωσιν καὶ ἐξῆλθον εἰς μέρος εὐρύχωρον. Ταῦτα, ἐκτὸς ἐνός, κατορθοῦσι νὰ καταφύγῳσιν εἰς Ναύπακτον, καὶ ἀγκυροβολήσαντα πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, στρέφουσι τὰς πῤῶρας τῶν πρὸς τὰ ἐκτὸς καὶ ἐτοιμάζονται νὰ ὑπερασπίσωσιν ἑαυτὰ ἐὰν οἱ Πελοποννήσιοι ἐπύρχοντο νὰ τὰ καταδιώξωσι μέχρι τῆς παραλίας. Οἱ δὲ ἔφθασαν βραδύτερον καὶ ἔπλεον ψάλλοντες τὸν παιᾶνα ὡς ἂν εἶχον ἡδῆ νικήσει, καὶ τὴν μίαν ναῦν τῶν Ἀθηναίων τὴν μείνασαν ὀπίσω κατεδίωκε μία ναὺς Λευκαδία πολὺ τῶν ἄλλων προηγούμενη. Ὀλίγον μακρὰν ἀπὸ τῆς παραλίας εὕρισκετο ὀλκὰς ἡγκυροβολημένη· πλησιάσαν τὸ ἀθηναϊκὸν πλοῖον ἐστράφη περὶ αὐτὴν καὶ κτυπῆσαν τὴν Λευκαδίαν ναῦν εἰς τὸ μέσον καταβυθίζει αὐτήν. Καὶ οἱ μὲν Πελοποννήσιοι ἰδόντες τὸ ἀπροσδόκητον καὶ παράδοξον ἐκεῖνο γεγονὸς κατελήφθησαν ὑπὸ τρόμου· καὶ ἀμέσως τινὲς ἐξ αὐτῶν, ἀτάκτως διώκοντες διὰ τὴν πεποιθήσιν ἣν εἶχον περὶ τῆς νίκης, ταπεινώσαντες τὰς κώπας τῶν ἐσταμάτησαν τὸν πλοῦν θέλοντες νὰ περιμείνωσι τοὺς ἄλλους, πρᾶξις ἣτις εἶναι ἐπικίνδυνος ἀπέναντι ἐχθροῦ τοσοῦτον πλησίον εὕρισκομένου· ἄλλα δὲ πλοῖα ἐξώκειλαν εἰς ὑφάλους ὑπὸ ἀγνοίας.

92. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἰδόντες τὰ γενόμενα ταῦτα ἀνέκτισαν τὸ θάρρος τῶν καὶ δι' ἐνός κελεύσματος ὤρμησαν

κατὰ τῶν ἐχθρῶν μετὰ μεγάλων κραυγῶν. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι, ἕνεκα τῶν σφάλματων εἰς ἃ εἶχον ὑποπέσει καὶ τῆς ἀταξίας εἰς ἣν εὕρισκοντο, βραχεῖαν ἀντέταξαν ἀντίστασιν, καὶ ἔπειτα ἐτράπησαν πρὸς τὸν Πάνορμον ἀπὸ τοῦ ὁποίου εἶχον ἀναχωρήσει. Καταδιώκοντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἕξ πλοῖα τὰ ἐγγύτερον αὐτῶν εὕρισκόμενα ἐκυρίευσαν καὶ ἐπανεκτήσαν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα τοῖς ἀνῆκον καὶ τὰ ὁποῖα οἱ Πελοποννήσιοι κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς μάχης συντρίψαντες πλησίον τῆς ξηρᾶς ἔσυρον κατόπιν των· ἐκ τῶν ἀνδρῶν δὲ τοὺς μὲν ἀπέκτειναν, τινὰς δὲ ἐζώγρησαν. Ἐπὶ τοῦ Λευκαδίου πλοίου ὅπερ κατεδυθίσθη πλησίον τῆς ὀλκᾶδος, πλέων ὁ Τιμοκράτης ὁ Λακεδαιμόνιος, ἅμα κατεστράφη τὸ πλοῖον ἔσφαξεν ἑαυτὸν, καὶ τὸ πτώμα του ἐρρίφθη ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς τὸν λιμένα τῶν Ναυπακτίων. Ἀναχωρήσαντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἔστησαν τρόπαιον εἰς τὸ μέρος ἐκ τοῦ ὁποίου ὁρμήσαντες ἐνίκησαν, καὶ τοὺς νεκροὺς καὶ τὰ ναυάγια ὅσα ἦσαν πρὸς τὸ μέρος των ἐσύναξαν καὶ ἀπέδωκαν τὰ τῶν ἐχθρῶν διὰ συνθήκης. Βοήθησαν δὲ καὶ οἱ Πελοποννήσιοι τρόπαιον ὡς τρέψαντες εἰς φυγὴν τὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα συνέτριψαν πλησίον τῆς ξηρᾶς· καὶ τὸ πλοῖον τὸ ὁποῖον εἶχον κυριεύσει τὸ ἀνέθεσαν ἐπὶ τοῦ Ῥίου τοῦ Ἀχαϊκοῦ παρὰ τὸ τρόπαιον. Μετὰ ταῦτα, φοβούμενοι τὴν ἐξ Ἀθηνῶν βοήθειαν, εἰσέπλευσαν διὰ νυκτὸς εἰς τὸν Κρισαῖον κόλπον καὶ τὴν Κόρινθον πάντες πλὴν τῶν Λευκαδίων. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, οἵτινες ἤρχοντο ἐκ Κρήτης μετὰ τῶν εἴκοσι πλοίων καὶ οἵτινες ὤφειλον νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τοῦ Φορμίωνος πρὸ τῆς ναυμαχίας, ἔφθασαν εἰς Ναύπακτον ὀλίγον μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἐχθρικῶν πλοίων. Καὶ τὸ θέρος ἐτελείωσε.

93. Πρὶν δὲ διαλύσῃσι τὸ εἰς τὴν Κόρινθον καὶ τὸν Κρισαῖον κόλπον ἀναχωρῆσαν ναυτικόν, ὁ Κνημος καὶ ὁ Βρασίδης καὶ οἱ ἄλλοι ἄρχοντες τῶν Πελοποννησίων ἠθέλησαν ἀρχομένου τοῦ χειμῶνος καὶ τῇ προτροπῇ τῶν Μεγαρέων νὰ κάμωσιν ἀπόπειράν τινα κατὰ τοῦ Πειραιῶς, τοῦ λιμένος τῶν Ἀθηναίων· ἦτο δὲ ἀφύλακτος καὶ ἄκλειστος, καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἄξιον ἀπορίας ἔνεκα τῆς μεγάλης ὑπεροχῆς τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν νὰ λάβῃ ἕκαστος στρατιώτης τὴν κώπην καὶ τὸ ὑπῆρσιον ⁽¹⁾ καὶ τὸν τροπωτήρα ⁽²⁾, νὰ μεταβῇ διὰ ξηρᾶς ἐκ τῆς Κορίνθου εἰς τὴν πρὸς τὰς Ἀθήνας θάλασσαν, καὶ ἀφοῦ φθάσωσι ταχέως εἰς Μέγαρα νὰ καθελκύσωσιν ἐκ τῆς Νισαίας, νεωρίου τῶν Μεγαρέων, τεσσαράκοντα πλοῖα τὰ ὅποια ἔτυχον ὑπάρχοντα ἐκεῖ, καὶ νὰ πλεύσωσιν εὐθύς κατὰ τοῦ Πειραιῶς· διότι οὔτε ναυτικὸν ὑπῆρχεν εἰς τὸν λιμένα τοῦτον προφυλάσσει οὐδὲ πιθανότης καμμία ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἤθελον ἐπέλθει ποτὲ τοσοῦτον ἀπροσδοκῆτως· οἱ Ἀθηναῖοι ποτὲ δὲν ὑπέθετον ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ τοιαύτη προφανῆς καὶ προμεμελετημένη ἐπίθεσις, καὶ ἐὰν τὸ ὑπέθετον, δὲν ἐπίστευον ὅμως ὅτι δὲν ἤθελον τὸ προῖδει. Ἀποφασισθέντος τοῦ σχεδίου τούτου, οἱ Πελοποννήσιοι ἤρχισαν ἀμέσως τὴν πορείαν· φθάσαντες δὲ διὰ νυκτὸς καὶ καθελκύσαντες ἐκ τῆς Νισαίας τὰ πλοῖα ἔπλευσαν οὐχὶ πλέον κατὰ τοῦ Πειραιῶς, καθὼς διεννοοῦντο, εἴτε διότι ἐφοβήθησαν, εἴτε διότι ὡς λέγεται ἐμπόδισεν αὐτοὺς ὁ ἄνεμος, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Σαλαμῖνος τὸ βλέ-

(1) Λωρίον διὰ τοῦ ὁποῦ ἐδένετο ἡ κώπη.

(2) Μικρὸν προσκεφάλαιον ἐφ' οὗ ἐκάλητο ὁ κωπηλατῶν.

πον πρὸς τὰ Μέγαρα· ἐκεῖ ὑπῆρχε φρούριον καὶ φυλακὴ ἐκ τριῶν πλοίων ὅπως μῆτε εἰσέρχεται τι εἰς Μέγαρα μῆτε ἐξέρχεται. Προσέβαλον τὸ φρούριον, ἔλαβον τὰς τριήρεις κενὰς, καὶ ἐπιπεσόντες ἀπροσδοκῆτως ἐπὶ τῆς λοιπῆς Σαλαμῖνος ἐδήρουν αὐτήν.

94. Ἐν τούτοις πυρὰ ὑψώθησαν ἀναγγέλλοντα εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν ἔλευσιν τῶν πολέμιων ⁽¹⁾. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ παρόντος πολέμου δὲν ἡσθάνθησαν μεγαλειτέραν κατάπληξιν. Οἱ μὲν ἐν τῷ ἄστει εὐρισκόμενοι ἐνόμιζον ὅτι εἰσέπλευσαν ἤδη οἱ πολέμιοι εἰς τὸν Πειραιᾶ, οἱ δὲ ἐν τῷ Πειραιεῖ ἐνόμιζον ὅτι οὗτοι ἐκυρίευσαν ἤδη τὴν Σαλαμῖνα καὶ ὅτι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἤθελον παρουσιασθῇ εἰς τὸν λιμένα· τοῦτο δὲ εὐκολώτατα θὰ ἐγίνετο ἐὰν οἱ ἐχθροὶ δὲν κατελαμβάνοντο ὑπὸ φόβου καὶ δὲν ἐμπόδιζεν αὐτοὺς ὁ ἄνεμος. Ἀμα τῇ ἡμέρᾳ καταβάντες οἱ Ἀθηναῖοι πανδημεῖ εἰς τὸν Πειραιᾶ ἔσυραν εἰς τὴν θάλασσαν πλοῖα τινα καὶ εἰσελθόντες μετὰ σπουδῆς καὶ πολλοῦ θορύβου εἰς αὐτὰ ἔπλεον πρὸς τὴν Σαλαμῖνα ἀφήσαντες τὸ πεζικὸν νὰ φυλάττῃ τὸν Πειραιᾶ. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι εἰδοποιηθέντες περὶ τῆς ἐλεύσεώς των, κατέστρεψαν τὰ πλεῖστα μέρη τῆς Σαλαμῖνος καὶ ἀπέπλευσαν ταχέως πρὸς τὴν Νίσαιαν λαβόντες αἰχμαλώτους καὶ λάφυρα καὶ τὰς τρεῖς ναῦς ἐκ τοῦ Βουδόρου τοῦ φρουρίου· πρέπει δὲ νὰ εἰπωμεν ὅτι τὰ πλοῖα ἐκεῖνα ἐνέβαλον αὐτοὺς εἰς ἀνησυχίαν, καθότι

(1) Περὶ τοῦ διὰ πυρῶν νυκτερινοῦ τούτου τηλεγράφου παράβαλε Γ'. 22, 80· Δ'. 42, 111· Η'. 102. Ἡ ἔλευσις ἐχθρῶν ἐδηλοῦτο διὰ πυρῶν, ταραττομένων εἰς τὸν ἄερα, ἢ ἔλευσις φίλων διὰ πυρῶν ἡτύχως ὑψουμένων.

μείναντα ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς τὴν ξηρὰν εἶχον ξηρανθῆ καὶ ἀνοίξει εἰς πολλὰ μέρη. Φθάσαντες δὲ εἰς τὰ Μέγαλα ἀνεχώρησαν πάλιν πεζῇ εἰς τὴν Κόρινθον· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι μὴ προφθάσαντες αὐτοὺς εἰς τὴν Σαλαμῖνα ἀπέπλευσαν καὶ αὐτοὶ ἔκτοτε ὁμῶς ἐφύλαττον προσεκτικώτερον τὸν Πειραιᾶ, κλείοντες τοὺς λιμένας καὶ λαμβάνοντες ὅλας τὰς ἀναγκαίας προφυλάξεις.

95. Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος ἐκείνου, ὁ βασιλεὺς τῶν Θρακῶν, ὁ Ὀδρύσης Σιτάλκης ὁ Τήρου, ἐστράτευσε κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περδίκκου τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ κατὰ τῶν ἐν τῇ Θράκῃ Χαλκιδέων. Ἐπρόκειτο περὶ δύο ὑποσχέσεων, ἐξ ὧν τὴν μὲν ἤθελε νὰ τὴν ἐπιβάλη τὴν δὲ νὰ ἐκτελέσῃ ὁ ἴδιος. Ὁ Περδίκκας, ἐπιθυμῶν νὰ τὸν συνδιαλλάξῃ ὁ βασιλεὺς οὗτος μὲ τοὺς Ἀθηναίους οἵτινες κατ' ἀρχὰς τὸν ἐπέζον διὰ τοῦ πολέμου, καὶ νὰ μὴ ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας τὸν ἀδελφόν του Φίλιππον ὅστις ἦτο ἐχθρὸς του, ἔδωκε πρὸς αὐτὸν ὑποσχέσεις τὰς ὁποίας δὲν ἐξετέλεσεν· ὁ δὲ Σιτάλκης ἀφ' ἑτέρου εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὅτε συνεμάχῃσε μετ' αὐτῶν νὰ καταπαύσῃ τὸν ἐπὶ τῆς Θράκης Χαλκιδικὸν πόλεμον. Δι' αὐτὰς λοιπὸν τὰς δύο αἰτίας ἐπεχείρει τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Φιλίππου Ἀμύνταν διὰ νὰ τὸν καταστήσῃ βασιλεῖα τῆς Μακεδονίας καὶ τοὺς πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἔτυχον παρόντες διὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, καὶ τὸν Ἀγνώνα ὡς στρατηγόν· διότι οἱ Ἀθηναῖοι ὤφειλον νὰ ἔλθωσι κατὰ τῶν Χαλκιδέων μετὰ πλοίων καὶ πολλοῦ στρατοῦ.

96. Ἀναχωρήσας ἐκ τῶν Ὀδρουσῶν ὁ Σιτάλκης ἐκά-

λασε πρῶτον εἰς τὰ ὄπλα τοὺς ἐντὸς τοῦ ὅρους Αἴμου
 καὶ τῆς Ῥοδόπης Θρακίας, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐβασίλευε μέ-
 χρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἔπειτα
 τοὺς πέραν τοῦ Αἴμου Γέτας καὶ τοὺς κατοικοῦντας εἰς
 τὰ ἄλλα μέρη ἐντὸς τοῦ Ἰστρου ποταμοῦ καὶ μᾶλλον
 προσεγγίζοντας πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ Εὐξείνου Πόντου·
 εἶναι δὲ οἱ Γέται καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ τῶν χωρῶν τού-
 των ὅμοροι πρὸς τοὺς Σκύθας, ἅπαντες ἱπποτοξόται,
 καὶ ἔχουσι τὸν αὐτὸν ὅπλισμόν. Ὁ Σιτάλκης προσεκά-
 λεσεν ἐπίσης καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν αὐτονόμων καὶ μα-
 χαροφόρων ὀρεινῶν Θρακῶν, οἵτινες καλοῦνται Δῖοι καὶ
 κατοικοῦσιν οἱ περισσότεροι εἰς τὸ ὄρος τῆς Ῥοδόπης·
 καὶ οἱ μὲν ἐπείσθησαν ἐπὶ μισθῷ, οἱ δὲ παρηκολούθη-
 σαν ὡς ἐθέλονταί. Διήγειρεν ὡσαύτως καὶ τοὺς Ἀγρι-
 ᾶνας καὶ τοὺς Λαιαίους καὶ ὅσα ἄλλα ἔθνη Παιονικὰ
 ἐκυβέρνηα· καὶ αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἔσχατοι λαοὶ τῆς κυριαρ-
 χίας του ἧτις ἐξετείνετο μέχρι τῶν Γρααίων καὶ τῶν
 Λαιαίων τῆς Παιονίας καὶ μέχρι τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ.
 Οὗτος δὲ ὁ ποταμὸς ἐκ τοῦ Σκόμβρου ὄρους ῥέει διὰ
 τῶν Γρααίων καὶ τῶν Λαιαίων καὶ σχηματίζει τὰ ὄ-
 ρια τοῦ πρὸς τὸ μέρος τῆς Παιονίας βασιλείου τῶν Ὀ-
 δρυσῶν· πέραν δὲ τούτων οἱ Παίονες εἶναι αὐτόνομοι.
 Πρὸς τὸ μέρος τῶν Τριβαλλῶν, αὐτονόμων καὶ τούτων,
 οἱ τελευταῖοι ὑπήκοοι τῶν Ὀδρυσῶν ἦσαν οἱ Τρῆρες καὶ
 οἱ Τιλαταῖοι· κατοικοῦσι δὲ οὗτοι πρὸς βορρᾶν τοῦ Σκόμ-
 βρου ὄρους καὶ ἐκτείνονται πρὸς δυσμὰς μέχρι τοῦ Ὀ-
 σκίου ποταμοῦ, ὅστις ῥέει ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὄρους ἐκ τοῦ
 ὁποίου ῥέουσι καὶ ὁ Νέστος καὶ ὁ Ἐβρος. Τὸ δὲ ὄρος
 τοῦτο εἶναι ἔρημον καὶ μέγα καὶ συνέχεται μετὰ τὴν Ῥο-
 δόπην.

97. Τὸ βασιλείον τῶν Ὀδρυσῶν ἐξετείνετο πρὸς τὸ μέρος μὲν τῆς θαλάσσης ἀπὸ τῆς πόλεως τῶν Ἀβδήρων μέχρι τοῦ στομίου τοῦ Ἰστρου ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ· τὴν παραλίαν ταύτην πλοῖον στρογγύλον, λαμβάνον τὴν συντομωτέραν διεύθυνσιν, δύναται νὰ διανύσῃ ἐντὸς τεσσάρων ἡμερῶν καὶ ἴσων νυκτῶν, ἐὰν ὁ ἄνεμος πνέῃ πάντοτε κατὰ πρύμναν, τὴν δὲ συντομωτέραν μεταξὺ Ἀβδήρων καὶ Ἰστρου κατὰ ξηρὰν ὁδὸν, ἀνὴρ εὐζωνος δύναται νὰ διατρέξῃ εἰς ἑνδεκα ἡμέρας. Ἡ ἑκτασις τοῦ βασιλείου τοιαύτη ἦτο πρὸς τὴν θάλασσαν· πρὸς τὴν ἡπειρον δὲ, ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου μέχρι τῶν Λαϊαίων καὶ τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ (διότι πρὸς τὴν διεύθυνσιν ταύτην εἶναι ἡ πλατυτέρα ἑκτασις τοῦ βασιλείου ἀπὸ τῆς θαλάσσης μέχρι τῶν ἑνδον) δύναται νὰ διανύσῃ τὸ διάστημα ἀνὴρ εὐζωνος εἰς δεκατρεῖς ἡμέρας. Ὁ φόρος ὅστις ἐτάχθη διὰ τὰς βαρβαρικὰς πόλεις καὶ τὰς Ἑλληνίδας ἐπὶ Σεύθου (ὅστις διαδεχθεὶς τὸν Σιτάλκην εἶχεν αὐξήσει αὐτὸν) ἀνῆρχετο μέχρι τετρακοσίων ταλάντων εἰς ἄργυρον καὶ χρυσὸν νομισματικόν· καὶ δῶρα ὅμως ὄχι μικρότερα τῆς ποσότητος ταύτης προσεφέροντο χρυσᾷ καὶ ἀργυρᾷ, χωρὶς νὰ μνημονεύσωμεν τὰ ὑφαντὰ καὶ τὰ λεῖα καὶ τὰ ἄλλα παντοῖα εἶδη τὰ ὅποια προσέφερον οὐ μόνον εἰς τὸν βασιλέα ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς δυνατοὺς καὶ τοὺς εὐγενεῖς μεταξὺ τῶν Ὀδρυσῶν. Παρὰ τοῖς Ὀδρύσαις, ὡς καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς Θραξίν, ἐπικρατεῖ συνήθεια ὅπως ἀντίθετος τῆς τῶν Περσῶν βασιλέων· μᾶλλον νὰ λαμβάνωσι παρὰ νὰ δίδωσι· νομίζουσιν αἰσχροτέρων νὰ μὴ λαμβάνωσιν ὁσάκις ζητοῦσιν τι, παρὰ νὰ ζητῶσιν ὁσάκις δὲν λαμβάνουσιν· ἀλλ' ἕνεκα τῆς μεγάλης δυνάμεώς των οἱ Ὀδρύσαι ἕκαμον κατάχρησιν τοῦ ἐθίμου τούτου, διό-

τι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπιτύχη τις τίποτε ἐὰν δὲν ἔδιδε δῶρα. Τούτου δὲ ἕνεκα τὸ βασιλείον ἐκεῖνο ἐκτῆσατο μεγάλην ἰσχύν. Ἐξ ὅλων τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ βασιλείων ὅσα ὑπάρχουσι μεταξὺ τοῦ Ἰονίου κόλπου καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου τὸ βασιλείον ἐκεῖνο ὑπῆρξεν ἀξιολογώτατον διὰ τὰς χρηματικὰς προσόδους καὶ τὰ ἄλλα εὐτυχήματα. Κατὰ τὴν στρατιωτικὴν ὁρῶς δύναμιν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν μαχητῶν οἱ Ὀδρύσαι εἶναι πολὺ κατώτεροι τῶν Σκυθῶν, μὲ τοὺς ὁποίους οὐδὲν ἔθνος δύναται νὰ παραβληθῇ, ὅχι μόνον ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀσίᾳ ὅπου δὲν εὐρίσκεται οὔτε ἐν δυνάμενον νὰ ἀντισταθῇ ἐναντίον ὅλων τῶν Σκυθῶν ἡνωμένων. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν κρίσιν καὶ τὴν περὶ τὰς ὑποθέσεις ἐμπειρίαν οὐδεὶς λαὸς ἐξισοῦται πρὸς αὐτούς.

98. Ὁ Σιτάλκης λοιπὸν βασιλεύων ἐπὶ τῷ αὐτῷ χώ-
 ρας παρεσκευάζετο πρὸς πόλεμον. Καὶ ἀφοῦ ἡτοιμάσθη-
 σαν τὰ πάντα ἀναχωρήσας ἐπορεύετο κατὰ τῆς Μακε-
 δονίας πρῶτον μὲν διὰ τῶν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του
 πόλεων, ἔπειτα διὰ τοῦ ἐρήμου ὄρους Κερκίνης τὸ ὁ-
 ποῖον εἶναι μεθόριον μεταξὺ Σιντῶν καὶ Παιόνων. Διήλθε
 δὲ αὐτὸ διὰ τῆς ὁδοῦ ἣν αὐτὸς προηγουμένως εἶχεν ἀ-
 νοίξει κόψας τὰ δάση, ὅταν ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν
 Παιόνων. Ἐξελθόντες τῶν Ὀδρυσῶν καὶ διερχόμενοι τὸ
 ὄρος, ἐν δεξιᾷ μὲν εἶχον τοὺς Παιόνας, ἐν ἀριστερᾷ δὲ
 τοὺς Σιντούς καὶ τοὺς Μαίδους. Διελθόντες δὲ αὐτὸ ἐφθα-
 σαν εἰς Δόβηρον τὴν Παιονικὴν. Ἐνῷ ἐπορεύετο, ὁ στρα-
 τὸς του οὐδόλως ἡλαττώθη ἐκτὸς ἕνεκα νόσων τινῶν
 σποραδικῶν, ἀλλὰ μᾶλλον ἠυξήθη. Διότι πολλοὶ τῶν αὐ-
 τονόμων Θρακῶν ἠκολούθουν ἀπρόσκλητοι ἐπὶ τῇ ἐλπίδι
 διαρπαγῆς, ὥστε τὸ ὅλον τοῦ στρατοῦ ἐγένετο ὡς λέγε-

ται οὐχὶ κατώτερον τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν· ἐκ τούτων οἱ μὲν περισσότεροι ἦσαν πεζοὶ, μόλις δὲ τὸ τριτημόριον ἵππεις. Τούτου δὲ τοῦ ἱππικοῦ τὸ πλεῖστον μέρος ἦσαν Ὀδρῦσαι καὶ μετ' αὐτοὺς Γέται. Μεταξὺ τῶν πεζῶν μαχιμώτατοι ἦσαν οἱ ἐκ τῆς Ῥοδόπης καταβάντες αὐτόνομοι μαχαιροφόροι· ἠκολούθει δὲ ὁ ἄλλος σύμμικτος ὄμιλος, φοβερώτατος διὰ τὸ πλῆθος του.

99. Συνηθροίζοντο λοιπὸν ἐν Δοθήρῳ καὶ παρεσκευάζοντο ὅπως ἐκ τοῦ ὕψους ἐκείνου εἰσβάλωσιν εἰς τὴν κάτω Μακεδονίαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐβασίλευεν ὁ Περδίκκας. Οἱ Λυγκησταὶ καὶ οἱ Ἑλιμιῶται καὶ τὰ ἄλλα ἐνδότερα ἔθνη εἶναι μὲν σύμμαχα τῶν Μακεδόνων καὶ ὑποτελῆ, ἕκαστον ὁμῶς αὐτῶν ἔχει ἰδιαίτερον βασιλέα. Τὴν δὲ σημερινὴν παρὰ τὴν θάλασσαν Μακεδονίαν κατέκτησαν πρῶτον ὁ Ἀλέξανδρος ὁ πατὴρ τοῦ Περδίκκου καὶ οἱ πρόγονοι αὐτοῦ Τημενίδαι ἐξ Ἀργεῶς καταγόμενοι, οἵτινες ἐβασίλευσαν ἐπ' αὐτῆς ἀφοῦ ἐνίκησαν καὶ ἐδίωξαν ἐκ μὲν τῆς Πιερίας τοὺς Πίερας, οἵτινες ὕστερον κατέκνησαν τὸν Φάγρητα καὶ τὰ ἄλλα χωρία ὑπὸ τὸ Πάγγαιον ὄρος πέραν τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ (μέχρι δὲ τῆς σήμερον καλεῖται Πιερικὸς κόλπος ἢ ὑπὸ τὸ Πάγγαιον παραλία), ἐκ δὲ τῆς καλουμένης Βοττίας τοὺς Βοττιαίους, οἵτινες σήμερον συνορεύουσι μὲ τοὺς Χαλκιδεῖς· τῆς δὲ Παιονίας κατέκτησαν στενὸν τι μέρος πλησίον τοῦ Ἀξίου ποταμοῦ ἐκτεινόμενον ἐκ τῶν ἐνδον τῆς χώρας μέχρι τῆς Πέλλης καὶ τῆς θαλάσσης, καὶ πέραν τοῦ Ἀξίου μέχρι τοῦ Στρυμόνος διώξαντες τοὺς Ἡδῶνας κατέλαβον τὴν καλουμένην Μυγδονίαν. Ἐδίωξαν δὲ καὶ τοὺς Ἑορδοὺς ἐκ τῆς σήμερον καλουμένης Ἑορδίας, ἐξ ὧν οἱ μὲν

πολλοὶ κατεστράφησαν, ὀλίγιστοι δὲ κατόκησαν περὶ τὴν Φύσκαν, καὶ ἐκ τῆς Ἀλμωπίας τοὺς Ἀλμῶπας. Καθυπέταξαν δὲ οἱ Μακεδόνες οὗτοι καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη τὰ ὅποια ἔχουσι μέχρι τῆς σήμερον, ἥτοι τὸν Ἀνθεμοῦντα, τὴν Γρηστωνίαν, τὴν Βισαλτίαν καὶ μέγα μέρος τῆς κυρίως Μακεδονίας καλουμένης. Ὅλα δὲ ταῦτα καλοῦνται Μακεδονία καὶ Περδίκκας ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦτο βασιλεὺς αὐτῶν ὅτε εἰσέβαλεν ὁ Σιτάλκης.

100. Οἱ Μακεδόνες οὗτοι μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντισταθῶσιν ἐναντίον τοσούτου στρατοῦ ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ δυσπρόσιτα μέρη καὶ εἰς τὰ ὠχυρωμένα. Ἦσαν δὲ ταῦτα ὄχι πολλὰ, ἀλλ' ὕστερον Ἀρχέλαος ὁ υἱὸς τοῦ Περδίκκου γενόμενος βασιλεὺς καὶ τὰ σήμερον εὐρισκόμενα ὠκοδόμησε καὶ ὁδοὺς εὐθείας διεχάραξε καὶ κατὰ τὰ ἄλλα διεκόσμησε τὴν πόλιν καὶ ἐκανόνισε τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν συναθροίσας ἵππους, ὅπλα καὶ παντὸς εἶδους ἐφόδια περισσότερα παρ' ὅσα εἶχον καὶ οἱ ὀκτὼ βασιλεῖς ὁμοῦ οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεύσαντες. Ὁ δὲ στρατὸς τῶν Θρακῶν ἐκ τῆς Δοδύρου εἰσέβαλε πρῶτον μὲν εἰς τὸ ἀρχαῖον βασίλειον τοῦ Φιλίππου καὶ ἐκυρίευσεν διὰ τῆς βίας τὴν Εἰδομένην καὶ διὰ συνθήκης τὴν Γορτυνίαν καὶ τὴν Ἀταλάντην καὶ τὰς ἄλλας πόλεις αἵτινες ὑπετάγησαν ἕνεκα φιλίας πρὸς τὸν Ἀμύνταν τὸν υἱὸν τοῦ Φιλίππου ὅστις εὕρισκετο παρών· ἐπολιόρκησαν ἐπίσης τὴν Εὐρωπὸν ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὴν κυριεύσωσιν. Ἐπειτα δὲ ἐπροχώρησαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην Μακεδονίαν τὴν πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῆς Πέλλης καὶ τῆς Κύρρου, δὲν ἔφθασαν ὅμως μέχρι τῆς Βοττιαίας καὶ τῆς Πιερίας, ἀλλ' ἐδῆρσαν τὴν Μυγδονίαν, τὴν Γρηστωνίαν καὶ τὸν Ἀνθεμοῦντα. Οἱ δὲ Μακεδόνες διὰ μὲν τοῦ πεζικοῦ οὐδ'

ἑσκέφθησαν νὰ ἀντισταθῶσιν, ἀλλ' ἐζήτησαν ἱππικὸν ἀπὸ τοὺς ἐνδοτέρους συμμάχους, καὶ μολονότι ἦσαν ὀλίγοι ἐναντίον πολλῶν, προσέβαλλον ἐν τούτοις τὸν στρατὸν τῶν Θρακῶν ὅπου ἐνόμιζον ἀναγκαῖον. Καὶ ὅπου μὲν ἐπετίθεντο, οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ὑπομείνῃ ἱππεῖς δεινούς καὶ τεθωρακισμένους, περιεκυκλούμενοι ὁμῶς ὑπὸ πλῆθους πολλὸ ἀνωτέρου διέτρεχον ἐνίοτε τὸν ἔσχατον κίνδυνον· ὥστε ἐπὶ τέλους ἡσύχασαν, μὴ νομίζοντες ὅτι εἶναι ἱκανοὶ νὰ πολεμῶσιν ἐναντίον δυνάμεων λίαν δυσαναλόγων.

101. Ἐν τούτοις ὁ Σιτάλκης ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Περδίκκαν τοὺς λόγους τῆς ἐκστρατείας του, καὶ ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἦλθον μετὰ τῶν πλοίων των μὴ πιστεύοντες εἰς τὴν ἀφίξιν του, ἀλλὰ περιωρίσθησαν νὰ τῷ πέμψωσι δῶρα καὶ πρέσβεις, ἔπεμψε μέρος τοῦ στρατοῦ του κατὰ τῶν Χαλκιδέων καὶ τῶν Βοττιαίων καὶ ἀναγκάσας αὐτοὺς νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὰ τεῖχη των ἐδῆου τὴν χώραν. Στρατοπεδευομένου δὲ αὐτοῦ εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, οἱ πρὸς νότον οἰκοῦντες Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Μάγνητες καὶ οἱ ἄλλοι ὑπήκοοι τῶν Θεσσαλῶν καὶ οἱ μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν Ἕλληνες ἐφοβήθησαν μὴ καὶ κατ' αὐτῶν χωρήσῃ ὁ στρατὸς καὶ ἤρχισαν νὰ παρασκευάζωνται. Ἐφοβήθησαν δὲ καὶ οἱ πέραν τοῦ Στρυμόνος πρὸς βορρᾶν Θράκες ὅσοι εἶχον πεδιάδας, δηλαδὴ οἱ Παναῖοι, οἱ Ὀδόμαντοι, οἱ Δρῶοι καὶ οἱ Δερσαῖοι· ὅλοι δὲ οὗτοι εἶναι αὐτόνομοι. Διέτρεξε δὲ φήμη καὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῶν ἐχθρικῶς διακειμένων πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ὅτι ὁ στρατὸς ἐκεῖνος ἤθελε προχωρήσει καὶ κατ' αὐτῶν δυνάμει τῆς συμμαχίας ἣν εἶχε συνάψει μετὰ τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Σιτάλκης ἀναστείλας τὴν πορείαν του κατέστρεψε τὴν

Χαλκιδικήν, τὴν Βοττικὴν καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν κατῴρθου οὐδὲν ἐξ ὧν εἶχε κατὰ νοῦν ὅταν εἰσέβαλεν, ὁ δὲ στρατὸς αὐτοῦ ἐστερεῖτο τροφίμων καὶ ἐταλαιπωρεῖτο ἔνεκα τοῦ χειμῶνος, καταπεύθεται ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του Σεύθου τοῦ Σπαρδάκου, ὅστις μετ' αὐτὸν ἦτο ἰσχυρότατος, νὰ ἀναχωρήσῃ ταχέως. Τὸν δὲ Σεύθην ἠγόρασε κρυφίως ὁ Περδίκκας ὑποσχεθεὶς νὰ τῷ δώσῃ τὴν ἀδελφὴν του εἰς γάμον καὶ πολλὰ χρήματα. Καὶ ὁ μὲν Σιτάλκης ἐπείσθη, καὶ μετὰ τριάκοντα ἡμερῶν ἐκστρατεῖαν, ἐξ ὧν τὰς ὀκτὼ διῆλθεν εἰς τοὺς Χαλκιδεῖς, ἀνεχώρησε ταχέως μετὰ τοῦ στρατοῦ εἰς τὰ ἴδια· ὕστερον δὲ ὁ Περδίκκας ἔδωκεν εἰς τὸν Σεύθην τὴν ἑαυτοῦ ἀδελφὴν, ὡς ὑποσχέθη. Τοιαύτη ἡ ἐκστρατεία τοῦ Σιτάλκου.

102. Οἱ δὲ ἐν Ναυπάκτῳ Ἀθηναῖοι κατὰ τὸν αὐτὸν χειμῶνα, ἀφοῦ διελύθη τὸ ναυτικὸν τῶν Πελοποννησίων, ἐξεστράτευσαν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Φορμίωνος. Παραπλεύσαντες δὲ μέχρι τῆς Ἀστάκου καὶ ἀποβιβάσθέντες εἰς τὸ μέρος τοῦτο εἰσεχώρησαν εἰς τὰ μεσόγεια τῆς Ἀκαρνανίας μετὰ τετρακοσίων ὀπλιτῶν Ἀθηναίων ἐξαχθέντων ἀπὸ τὰ πλοῖα καὶ τετρακοσίων Μεσσηνίων· ἐδίωξαν ἐκ τοῦ Στράτου καὶ τῶν Κορόντων καὶ τῶν ἄλλων πόλεων ὅσους ἐνόμιζον ὅτι δὲν ἦσαν πιστοί· ἀποκατέστησαν εἰς τὰ Κόροντα τὸν Κύνητα τὸν υἱὸν τοῦ Θεολύτου καὶ ἐπέστρεψαν πάλιν εἰς τὰ πλοῖα, διότι δὲν ἐνόμιζον ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ προσβάλωσιν ἐν ὥρᾳ χειμῶνος τοὺς Οἰνιάδας οἵτινες μόνον μεταξὺ τῶν Ἀκαρνανῶν ἦσαν αἰώνιοι ἐχθροὶ τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Ἀχελῷος ποταμὸς ῥέων ἐκ τοῦ ὄρους Πίνδου διὰ τῆς Δολοπίας καὶ τῶν Ἀγρῶν καὶ τῶν Ἀμφιλόχων καὶ διὰ τοῦ Ἀκαρνανικοῦ.

πεδίου, βρέχει τὰ τείχη τῆς πόλεως Στράτου, εἰσβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν πλησίον τῶν Οἰνιαδῶν, καὶ σχηματίζων λίμνην περὶ τὴν πόλιν των καθιστᾷ αὐτὴν ἀπρόσιτον ἔνεκα τοῦ πολλοῦ ὕδατος εἰς τὸν ἐπερχόμενον στρατὸν ἐν ὥρᾳ χειμῶνος. Καὶ αἱ πλεῖσται δὲ τῶν Ἐχινάδων νήσων κεῖνται καταντικρὺ τῶν Οἰνιαδῶν, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελώου, ὥστε μέγας ὢν ὁ ποταμὸς ἐπιπροσθέτει πάντοτε χώματα καὶ μετέβαλε τινὰς ἐκ τῶν νήσων τούτων εἰς ἡπείρους, καὶ δύναται τις νὰ προεικάζῃ ὅτι μετ' οὐ πολὺν χρόνον ὅλαι θέλουσι πάθει τὸ αὐτό. Τὸ ῥεῦμα τοῦ ποταμοῦ εἶναι μέγα καὶ πολὺ καὶ θολερὸν, αἱ δὲ πεπυκνωμέναι οὔσαι χρησιμεύουσι πρὸς ἀλλήλας ὥς σύνδεσμοι διὰ νὰ σταματῶσι τὰ χώματα διασταυρούμεναι καὶ μὴ κείμεναι κατὰ στοῖχον δὲν ἀφίνουσι τὰ ὕδατα νὰ ῥέωσι κατ' εὐθείαν πρὸς τὸ πέλαγος. Εἶναι δὲ μικραὶ καὶ ἔρημοι. Λέγουσι δὲ ὅτι ὁ Ἀλκμαίων ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμφιαράου πλανώμενος μετὰ τὸν τῆς μητρὸς θάνατον, ἔλαβε χρησμὸν παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος νὰ κατοικήσῃ εἰς τὴν γῆν ἐκείνην, εἰπόντος τοῦ θεοῦ ὅτι δὲν θὰ ἐλυτροῦτο ἀπὸ τοὺς φόβους του ἐὰν δὲν εὔρισκε πρὸς κατοικίαν μέρος τι τὸ ὁποῖον, ὅτε ἐφόνευσε τὴν μητέρα, μῆτε ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἐβλέπετο μῆτε ἀπετέλει μέρος τῆς γῆς τῆς ὁποίας ὅλον τὸ ἄλλο μέρος εἶχε μιάνει διὰ τοῦ ἐγκλήματός του. Ὁ Ἀλκμαίων ἀπορῶν, ὡς λέγουσιν, ἐνόησε τέλος ὅτι πρόκειται περὶ τῶν προσχώσεων τοῦ Ἀχελώου, καὶ ἐσκέφθη ὅτι, ἀφότου ἐφόνευσε τὴν μητέρα του καὶ ἐπλανήθη τοσοῦτον χρόνον, ἡ γῆ ἐκείνη ἐγένετο ἱκανῶς στερεὰ ὅπως χρησιμεύσῃ αὐτῷ πρὸς κατοικίαν. Ἀποκατασταθεὶς λοιπὸν εἰς τοὺς περὶ τὰς Οἰνιάδας τόπους ἐβασίλευσεν ἐκεῖ καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν χώ-

ραν τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀκαρνᾶνος. Τοιαύτη ἡ παρά-
δοσις ἦν παρελάβομεν περὶ τοῦ Ἀλκμαίωνος.

103. Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ὁ Φορμίων ἀναχωρήσαντες ἐκ
τῆς Ἀκαρνανίας καὶ φθάσαντες εἰς Ναύπακτον, ἐπέστρε-
ψαν εἰς τὰς Ἀθήνας ἅμα τοῦ ἔαρος ἀρχομένου, ἄγοντες
μεθ' ἑαυτῶν ὅλους τοὺς ἐλευθέρους μαχητὰς ὅσοι ἡχμα-
λωτεύθησαν εἰς τὰς ναυμαχίας καὶ οἵτινες ἀντηλλάγησαν
ἀνὴρ πρὸς ἄνδρα, καὶ τὰ πλοῖα τὰ ὅποια εἶχον κυρι-
εῦσαι. Τοιουτοτρόπως δὲ ἐτελείωσε καὶ ὁ χειμὼν οὗτος
καὶ τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου τούτου τὸν ὅποιον συ-
νέγραψεν ὁ Θουκυδίδης.

BIBΛION Γ'.

1. Κατὰ τὸ ἀκόλουθον θέρος ⁽¹⁾ οἱ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ σύμμαχοι ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ σίτου ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς Ἀττικῆς· ἡγεῖτο δὲ αὐτῶν ὁ βασιλεὺς τῶν Λακεδαιμονίων Ἀρχίδαμος ὁ Ζευξιδάμου. Καὶ στρατοπεδευσάμενοι ἐδῆρουν τὴν χώραν. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἰππεῖς ἐπετίθεντο κατὰ τὸ σὺνηθες παντοῦ ὅπου παρουσιάζετο εὐκαιρία, καὶ ἐμπόδιζον τὰ ἐλαφρὰ στρατεύματα νὰ ἀπομακρύνωνται τοῦ στρατοπέδου καὶ καταστρέφωσι τὰ περιχώρα τῆς πόλεως. Διαμείναντες δὲ οἱ Πελοποννήσιοι ἐφ' ὅσον χρόνον εἶχον τρόφιμα, ἀνεχώρησαν καὶ διελύθησαν κατὰ πόλεις.

2. Εὐθὺς μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Πελοποννησίων ἀπεστάτησεν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἡ Λέσβος ἐκτὸς τῆς Μηθύμνης· τὸ σχέδιον τοῦτο εἶχον μὲν οἱ Λέσβιοι καὶ πρὸ τοῦ πολέμου, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲν τὸ παρεδέχθησαν, ἠναγκάσθησαν νὰ τὸ ἐκτελέσωσι ταχύτερον τοῦ ἀπ' ἀρχῆς ὠρισθέντος χρόνου. Τὸ σχέδιόν των πρὸ παντὸς ἄλλου ἦτο νὰ προσχώσωσι τοὺς λιμένας, νὰ ἐγείρωσι τείχη, νὰ κατασκευάσωσι πλοῖα, καὶ τέλος νὰ φθάσωσιν ἐκ τοῦ Εὐξείνου πόντου ὅσα ἐχρειάζοντο, ἥτοι τοξόται, τρόφιμα καὶ ὅσα εἶχον παραγγείλει. Ἀλλ' οἱ Τενέδιοι οὔτινες ἦσαν ἐχθροὶ των, οἱ Μηθυμναῖοι καὶ τινες

(1) Τέταρτον ἔτος τοῦ πολέμου, 428 π. Χ.

πολιται Μυτιληναῖοι ὁπαδοὶ καὶ πρόξενοι τῶν Ἀθηναίων ἐμήνυσαν εἰς τὰς Ἀθήνας ὅτι ἐξηναγκάζοντο οἱ κάτοικοι τῆς Λέσβου νὰ συναθροίζωνται εἰς τὴν Μυτιλήνην καὶ ὅτι ἐπεσπεύδετο ἡ ἀποστασία ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Βοιωτῶν οὔτινες ἦσαν ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς μὲ τοὺς Λεσβίους· ὅτι τέλος ἐὰν δὲν ἐπρολαμβάνετο τὸ πρᾶγμα ἀμέσως, ἡ Λέσβος ἤθελεν ἀποσπασθῇ ὀριστικῶς ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν.

3. Οἱ Ἀθηναῖοι πολλὰ παθόντες ὑπὸ τῆς νόσου καὶ τοῦ πρὸ μικροῦ ἀρξαμένου καὶ ἤδη ἀκμάζοντος πολέμου, ἐνόμισαν ὅτι μέγα ἤθελεν εἶσθαι τὸ ἔργον ἐὰν πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐπεχειρουν τὸν πόλεμον καὶ κατὰ τῆς Λέσβου ἐχούσης ναυτικὸν καὶ δύναμιν ἀκεραίαν, καὶ δὲν ἐπίστευσαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς κατηγορίας ἐκείνας, διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι ἤθελον νὰ ἦσαν ψευδεῖς· ἐν τούτοις ἀφοῦ ἔπεμψαν πρέσβεις πρὸς τοὺς Μυτιληναῖους καὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τοὺς πείσωσι νὰ παύσωσι τὴν συνάθροισιν καὶ τὰς πολεμικὰς προπαρασκευὰς, ἤρχισαν νὰ φοβῶνται καὶ ἠθέλησαν νὰ τοὺς προλάβωσι. Πέμπουσι δὲ αἰφνιδίως τεσσαράκοντα πλοῖα τὰ ὅποια ἦσαν παρεσκευασμένα νὰ πλεύσωσι κατὰ τῆς Πελοποννήσου· Κλεῖππίδης ὁ Δεινίου ἐστρατήγει μετὰ δύο ἄλλων. Εἶχον ἀναγγεῖλει εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὅτι ἐτελεῖτο ἕξω τῆς πόλεως ἡ ἐορτὴ τοῦ Μαλόεντος Ἀπόλλωνος, εἰς τὴν ὁποίαν προστρέχουσι πανδημεὶ οἱ Μυτιληναῖοι, καὶ ὅτι ὑπῆρχεν ἐλπίς νὰ τοὺς προκαταλάβωσιν ἐπιπίπτοντες ἐξαίφνης. Καὶ ἐὰν μὲν ἐπετύγχανεν ἡ ἀπόπειρα αὕτη, καλῶς· ἄλλως θὰ διέταττον τοὺς Μυτιληναῖους νὰ παραδώσωσι τὰ πλοῖά των καὶ νὰ κρημνίσωσι τὰ τεῖχη, μὴ ἐνδίδοντας δὲ, νὰ τοὺς πολεμήσωσι. Καὶ τὰ μὲν

πλοῖα τῶν Ἀθηναίων ἀνεχώρησαν· τὰς δὲ δέκα τριήρεις τῶν Μυτιληναίων αἵτινες ἔτυχον τότε κατὰ τὰς συνθήκας τῆς συμμαχίας παρ' αὐτοῖς κατέσχον οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἐφυλάκισαν τὰ πληρώματα αὐτῶν. Εὐτυχῶς ὁμῶς διὰ τοὺς Μυτιληναίους ἀνὴρ τις ἐκ τῶν Ἀθηνῶν διαβάς εἰς τὴν Εὐβοίαν καὶ ἐλθὼν πεζὸς εἰς τὴν Γεραιστόν, ἐπέτυχεν ἐκεῖ ὀλκάδα ἀναγομένην, καὶ οὐρίου ἀνέμου πνέοντος, ἔφθασε μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Μυτιλήνην καὶ ἀνήγγειλε τὴν ἐπικειμένην ἐκστρατείαν. Οἱ δὲ Μυτιληναῖοι οὔτε εἰς τὸν Μαλόεντα ἐξῆλθον καὶ ἀμυντικὰς προφυλάξεις ἔλαβον, φράζαντες τὰ τεῖχη καὶ τοὺς ἡμιτελεῖς λιμένας.

4. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καταπλεύσαντες μετ' ὀλίγον εἶδον τὰ γενόμενα. Οἱ δὲ στρατηγοὶ ἀνεκοίνωσαν μὲν εἰς τοὺς Μυτιληναίους τὰς διαταγὰς τὰς ὁποίας ἐκόμισαν, μὴ εἰσακουόντων δὲ τῶν Μυτιληναίων ἤρχισαν τὰς ἐχθροπραξίας. Οἱ Μυτιληναῖοι ἀπαρᾶσκειυ ὄντες καὶ ἀναγκασθέντες νὰ πολεμήσωσιν ἐξῆλθον μετὰ τῶν πλοίων των ὀλίγον ἔξω τοῦ λιμένος, ὥσεί θέλοντες νὰ ναυμαχήσωσιν· ἀλλὰ καταδιωχθέντες ὑπὸ τῶν Ἀττικῶν νεῶν ἐπρότεινον λόγους συμβιβαστικούς πρὸς τοὺς στρατηγούς, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ἀπομακρύνωσι τὰ πλοῖα πρὸς τὸ παρὸν, εἰ δυνατόν, δι' ἐπιεικοὺς συνθήκης. Οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἀπεδέχθησαν, φοβούμενοι καὶ αὐτοὶ μήπως δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ πολεμήσωσι καθ' ὅλης τῆς Λέσβου. Καὶ συμφωνηθείσης ἀνακωχῆς, πέμπουσιν οἱ Μυτιληναῖοι εἰς τὰς Ἀθήνας ἓνα ἐκ τῶν μηνυτῶν, ὅστις μετεμελήθη ἤδη, καὶ ἄλλους πρέσβεις διὰ νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἀνάκλησιν τοῦ στόλου ὑποσχόμενοι ὅτι δὲν ἤθελον ἀποστατήσῃ. Συγχρόνως ὁμῶς ἀποστέλλουσι καὶ εἰς τὴν

Λακεδαιμόνα πρέσβεις ἐπὶ μιᾷς τριήρεως, λαθόντες τὸ ναυτικὸν τῶν Ἀθηναίων ὅπερ ἦτο ἡγκυροβολημένον εἰς τὴν πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως Μαλέαν ἄκραν, διότι δὲν ἐπίστευον ὅτι ἤθελον ἐπιτύχει παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις. Καὶ οἱ μὲν πρέσβεις ταλαιπωρηθέντες εἰς τὸ πέλαγος ἔφθασαν εἰς τὴν Λακεδαιμόνα καὶ διεπραγματεύοντο αὐτόσε ὅπως τοῖς σταλῇ βοήθεια.

5. Τῶν δὲ ἐξ Ἀθηνῶν πρέσβεων ἐπανελθόντων ἀπράκτων, οἱ Μυτιληναῖοι καὶ ἡ λοιπὴ Λέσβος πλὴν τῆς Μηθύμνης ἀπεφάσισαν νὰ πολεμήσωσιν· οἱ Μηθυμναῖοι μετὰ τῶν Ἰμβρίων καὶ τῶν Λημνίων καὶ τινων ἄλλων ὀλίγων συμμάχων ἤλθον εἰς βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Μυτιληναῖοι ἔκαμον γενικὴν ἐξοδον ἐναντίον τοῦ στρατοπέδου τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐγένετο μάχη καθ' ἣν μολονότι οἱ Μυτιληναῖοι δὲν ἐνίκηθησαν, ὅμως οὔτε νὰ ἐπαυλισθῶσιν ἐτόλμησαν οὔτε νὰ ἐμπιστευθῶσιν εἰς τὰς δυνάμεις των, ἀλλ' ἀνεχώρησαν εἰς τὰ τεῖχη των ὅπου ἔμενον ἡσυχάζοντες καὶ μὴ θέλοντες νὰ κινδυνεύσωσιν εἰμὴ μὲ ἄλλας προπαρασκευὰς καὶ ἐὰν ἤρχετο πρὸς αὐτοὺς βοήθειά τις ἐκ Πελοποννήσου. Τῶνόντι ὁ Λάκων Μελέας φθάνει, καὶ ὁ Θηβαῖος Ἑρμαιώνδας, οἵτινες ἀπεστάλησαν μὲν πρὸ τῆς ἀποστασίας, ἀλλὰ μὴ δυνηθέντες νὰ προλάβωσι τοὺς Ἀθηναίους, κρυφίως μετὰ τὴν μάχην ὕστερον εἰσέπλευσαν διὰ τριήρεως καὶ συνεβούλευσαν νὰ πέμψωσιν εἰς τὴν Λακεδαιμόνα καὶ ἄλλους πρεσβευτὰς μεθ' ἑαυτῶν ἐπὶ ἄλλης τριήρεως· τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο.

6. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐνθαρρυνθέντες διὰ τὴν τῶν Μυτιληναίων ἡσυχίαν καὶ συμμάχους προσεκάλουν οἵτινες προθύμως προσήρχοντο βλέποντες ὅτι οἱ Λέσβιοι δὲν

ἦσαν ἰσχυροὶ, καὶ προσορμισθέντες εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς πόλεως ὠχύρωσαν δύο στρατόπεδα ἐκατέρωθεν τῆς πόλεως καὶ ἀπέκλεισαν ἀμφοτέρους τοὺς λιμένας. Καὶ τὴν μὲν χρῆσιν τῆς θαλάσσης ἀπηγόρευσαν εἰς τοὺς Μυτιληναίους· οὗτοι ὅμως καὶ οἱ ἄλλοι Λέσβιοι οἵτινες εἶχον ἤδη ἔλθει πρὸς βοήθειάν των, ἦσαν κύριοι τῆς ἐπιλοΐπου χώρας· οἱ Ἀθηναῖοι δὲν κατεῖχον πολὺ διάστημα περὶ τὰ στρατόπεδα, καὶ ἡ Μαλέα ἐχρησίμευε μᾶλλον εἰς αὐτοὺς ὥς τόπος ἀγκυροβολήσεως τῶν πλοίων καὶ ἀγορᾶς. Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ πρῶτα ἔργα τῆς πολιορκίας τῆς Μυτιλήνης.

7. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, διαρκούντος τοῦ θέρους τούτου, οἱ Ἀθηναῖοι ἐξαπέστειλαν καὶ κατὰ τῆς Πελοποννήσου τριάκοντα πλοῖα ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἀσώπιον τὸν Φορμίωνος συνεπεῖα αἰτήσεως τῶν Ἀκαρνάνων νὰ τοῖς σταλῇ ὡς στρατηγὸς υἱὸς τις ἢ συγγενὴς τοῦ Φορμίωνος (1). Τὰ πλοῖα ἐκεῖνα παραπλέοντα κατέστρεψαν τὰ παραθαλάσσια μέρη τῆς Λακωνικῆς. Ἐπειτα ὁ Ἀσώπιος τὰ μὲν πλείοντα τῶν πλοίων ἀποστέλλει πάλιν εἰς Ἀθήνας, αὐτὸς δὲ ἔχων δώδεκα φθάνει εἰς Ναύπακτον, καὶ ὕστερον διεγείρας ὅλους τοὺς Ἀκαρνᾶνας στρατεύει κατὰ τῶν Οἰνιαδῶν. Καὶ αὐτὸς μὲν μετὰ τῶν πλοίων ἀναπλέει τὸν Ἀχελῷον, ὁ δὲ κατὰ γῆν στρατὸς ἐδῆρου τὴν χώραν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πόλις δὲν παρεδίδετο, τὸν μὲν πεζὸν στρατὸν διέλυσεν, αὐτὸς δὲ πλεύσας εἰς τὴν Λευκάδα ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Νήρικον· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀναχώρησίν του αὐτὸς καὶ μέρος τοῦ στρατοῦ

(1) Φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχεν ἀποθάνει ὁ Φορμίων.

φρονεύονται ὑπὸ τῶν δραμόντων εἰς βοήθειαν καὶ ὑπὸ ὀλίγων τινῶν φρουρῶν. Ὑστερον δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέπλευσαν παραλαβόντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ τοὺς νεκροὺς διὰ συνθήκης.

8. Οἱ δὲ πρέσβεις τῶν Μυτιληναίων οἱ διὰ τοῦ πρώτου πλοίου πεμφθέντες, μετέβησαν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, ὅπως τοῖς παρήγγειλον οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ σύμμαχοι συσσεφθῶσιν ἀφοῦ τοὺς ἀκούσωσιν. Ἦτο δὲ ἡ Ὀλυμπιάς καθ' ἣν ἐνίκα τὸ δεύτερον ὁ ἐκ Ῥόδου Δωριεύς ⁽¹⁾. Καὶ ἐπειδὴ μετὰ τὴν ἐορτὴν συνηθροίσθησαν εἰς συμβούλιον, οἱ πρέσβεις ὠμίλησαν οὕτω.

9. «ὦ ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι καὶ ὑμεῖς οἱ σύμμαχοι, γνωρίζομεν τὴν ἐπικρατοῦσαν παρὰ τοῖς Ἕλλησι συνήθειαν· λαὸς ὅστις ἀποστατεῖ ἐν καιρῷ πολέμου καὶ ἐγκαταλείπει τοὺς πρώην συμμάχους του καθίσταται μὲν εὐάρεστος εἰς τοὺς ὑποδεχομένους αὐτὸν καθ' ὅσον οὗτοι ὠφελοῦνται, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ περιφρονεῖται παρ' αὐτῶν διότι τὸν νομίζουσι προδότην τῶν προτέρων του φίλων. Ἡ κρίσις αὕτη δὲν θὰ ᾔτο ἄδικος ἐὰν μεταξὺ τῶν ἀποστατούντων καὶ ἐκείνων ἀπὸ τοὺς ὑποίους οὗτοι ἀποχωρίζονται ὑπῆρχεν ὁμοιότης αἰσθημάτων καὶ ἀγάπης, ἰσότης μέσων καὶ δυνάμεως, καὶ ἐὰν δὲν ὑπῆρχε μηδεμία εὐλογος αἰτία πρὸς ἀποστασίαν· ἀλλὰ μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν Ἀθηναίων οὐδὲν τοιοῦτον ὑπάρχει. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράδοξον ἐὰν, τιμώμενοι παρ' αὐτῶν ἐν τῇ εἰρήνῃ, ζητοῦμεν νὰ τοὺς ἐγκαταλείψωμεν ἐν τοῖς κινδύνοις.

10. «Καὶ πρῶτον μὲν θέλομεν ἐξετάσει τὸ ζήτημα

(1) Ὀλυμπιάς 88 (428 π. Χ.)

ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς χρηστότητος, ζητοῦντες πρὸ πάντων τὴν συμμαχίαν σας. Ἐξεύρομεν ὅτι οὔτε διαρκὲς φιλία ὑπάρχει μεταξύ τῶν ιδιωτῶν οὔτε συμμαχία εἰλικρινῆς μεταξύ τῶν πόλεων ἄνευ ἀμοιβαίας χρηστότητος καὶ ὁμοιότητος χαρακτήρων· διότι ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν αἰσθημάτων στηρίζονται αἱ διαφοραὶ τῶν πράξεων. Μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν Ἀθηναίων ἐγένετο κατὰ πρῶτον ἡ συμμαχία ὅτε ὑμεῖς ἀπεχωρήσατε ἐκ τοῦ Μηδικοῦ πολέμου καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔμειναν ἵνα διεξαγάγωσιν αὐτὸν μέχρι τέλους. Ἐγενόμεθα δὲ σύμμαχοι οὐχὶ διὰ νὰ ὑποδουλώσωμεν τοὺς Ἑλληνας εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐλευθερώσωμεν τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τοῦ Μήδου. Καὶ ἐνόσω μὲν οἱ Ἀθηναῖοι ἡγοῦντο ἰσοτίμως, τοὺς ἠκολουθοῦμεν προθύμως· ἀλλ' ὅταν εἶδομεν αὐτοὺς χαλαρώσαντας τὸ κατὰ τοῦ Μήδου μῖσος καὶ σπεύδοντας ἐπὶ τὴν ὑποδούλωσιν τῶν συμμάχων πρὸς ἰδίαν ἑαυτῶν ὠφέλειαν, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ μὴ καταληφθῶμεν ὑπὸ φόβων. Ἐνεκα τῆς πολυψηφίας μὴ δυνάμενοι οἱ σύμμαχοι νὰ συνέλθωσιν εἰς ἓν ἵνα ἀντισταθῶσιν, ὑπεδουλώθησαν πλὴν ἡμῶν καὶ τῶν Χίων· ἡμεῖς δὲ ὄντες δῆθεν αὐτόνομοι καὶ ὀνόματι ἐλεύθεροι, συνεστρατεύσαμεν. Ἀλλ' ἔχοντες ὡς παραδείγματα τὰ προηγούμενα γεγονότα, δὲν εἶχομεν πλεόν τὴν αὐτὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἡγεμονείαν των· διότι δὲν ἦτο πιθανόν, ἀφοῦ ὑπεδούλωσαν ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἐδέχθησαν ὡς ἡμᾶς εἰς τὴν συμμαχίαν των, νὰ μὴ πράξωσι τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους συμμάχους ἐὰν ἤθελον δυνηθῇ.

11. α' Ἐὰν διετηροῦμεν ὅλοι τὴν αὐτονομίαν μας, ὀλιγώτερον φόβον θὰ μᾶς ἐνέπνεον οἱ Ἀθηναῖοι περὶ τῶν δεσποτικῶν των διαθέσεων. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχον ἤδη ὑπο-

χειρίους τοὺς πλείστους συμμάχους, καὶ ἡμεῖς ἤμεθα οἱ μόνοι μεθ' ὧν ἐφέροντο ἰσοτίμως, ἥτο φυσικὸν ὅτι ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ὑποταγῆς μετὰ φθόνου θὰ ἐβλεπον τὴν ἐξαιρετικὴν ἡμῶν ἰσότητα, τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ αὐτοὶ μὲν ἐγίνοντο ὁσημέραι δυνατώτεροι ἡμεῖς δὲ ἐρημότεροι. Ὁ ἀμοιβαῖος φόβος εἶναι ὁ μόνος ὅστις παρέχει ἀσφαλῆ ἐγγύησιν εἰς συμμαχίαν· διότι ὁ θέλων νὰ παραβῇ καθήκόν τι πρὸς τοὺς συμμάχους ἀποτρέπεται συλλογιζόμενος ὅτι ἰσοδύναμος ὧν δὲν ἤθελεν ὑπερισχύσει. Ἐμείναμεν μέχρι τοῦδε αὐτόνομοι οὐχὶ δι' ἄλλο τι ἢ διὰ νὰ ἔχωσιν εὐπρόσωπον λόγον ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονεῖαν τὴν ὁποίαν ἤθελον νὰ καταλάβωσι διὰ διπλωματικῆς μᾶλλον μεθόδου ἢ διὰ τῆς βίας. Μετεχειρίζοντο ἡμᾶς ὡς μαρτύριον λέγοντες ὅτι οἱ ἰσόψηφοι Μυτιληναῖοι δὲν θὰ συνεξεστράτευον ἄκοντες ἐὰν δὲν εἶχον ἄδικον ἐκεῖνοι ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐξεστράτευον οἱ Ἀθηναῖοι· συγχρόνως δὲ καὶ τοὺς κρατίστους ἡμᾶς παρελάμβανον πρῶτους ἐναντίον τῶν ἀσθενεστερῶν Ἑλλήνων ἵνα, ὑποδουλουμένων τῶν ἄλλων καὶ μενόντων ἡμῶν τελευταίων, μᾶς νικήσωσιν εὐκολώτερον ἕνεκα τῆς ἐξασθενίσεως ἡμῶν. Ἐὰν ἤρχιζον ἀπὸ ἡμᾶς, ὅταν οἱ ἄλλοι σύμμαχοι εἶχον ἀκόμῃ τὰς δυνάμεις των καὶ στήριγμά τι, θὰ τοῖς ἦτο ὀλιγώτερον εὐκόλον νὰ μᾶς ὑποτάξωσιν· ἄλλως τε καὶ τὸ ναυτικὸν ἡμῶν παρεῖχε τινα φόβον μήποτε συγκεντρούμενον καὶ προστιθέμενον εἰς τὸ ἰδικόν σας ἢ εἰς ἄλλο ἐμβάλη αὐτοὺς εἰς κίνδυνον· ἐν μέρει δὲ διαμένομεν ἀκέραιοι μέχρι σήμερον κολακεύοντες πάντοτε αὐτοὺς καὶ διαφθείροντες διὰ δώρων τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν. Ἐχοντες ὡς παραδείγματα τὰ πρὸς τοὺς ἄλλους ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων γεγόμενα, νομίζομεν ὅτι ἡ αὐτονο-

μία ἡμῶν αὕτη δὲν θὰ διήρκει ἐπὶ πολὺ ἐὰν δὲν ἐπῆρχετο ὁ παρὼν πόλεμος.

12. αΤίς ἦτο λοιπὸν ἡ φιλία αὕτη ἢ ἡ σταθερὰ ἐλευθερία τὴν ὁποίαν εἶχομεν περιποιούμενοι ἀλλήλους μετὰ δυσπιστίας ; Οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἐθεράπευον ἡμᾶς ὑπὸ φόβου ἐν τῷ πολέμῳ, ἡμεῖς δὲ ἐπράττομεν πρὸς αὐτοὺς τὸ αὐτὸ ἐν εἰρήνῃ· καὶ ἐνῷ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἡ ἀγάπη βεβαιοῖ τὴν πίστιν, παρ' ἡμῖν παρείχε ταύτην ἰσχυρὰν ὁ πρὸς ἀλλήλους φόβος, διότι μᾶλλον ὑπὸ φόβου, ἢ ὑπὸ φιλίας κωλυόμενοι ἐμένομεν σύμμαχοι· καὶ οἱ ταχύτερον ἐνθαρρυνθέντες διὰ τῆς ἀσφαλείας, ἐκείνοι ἔμελλον πρῶτοι νὰ διαλύσωσι τὰς συνθήκας. Ὡστε ἐὰν νομίσῃ τις ὅτι ἀδικοῦμεν διὰ τὸν λόγον ὅτι προαπεστατήσαμεν χωρὶς νὰ ἴδωμεν τοὺς Ἀθηναίους κακοποιοῦντας ἡμᾶς καὶ χωρὶς νὰ περιμείνωμεν καταφανῇ ἀπόδειξιν τοῦ ἐπαπειλοῦντος ἡμᾶς κινδύνου, ἡ σκέψις αὐτοῦ δὲν εἶναι ὀρθή. Διότι ἐὰν ἡμεθα ἐπίσης δυνατοὶ ὡς αὐτοὺς ὥστε καὶ ἐπιβουλεύοντας νὰ ἀντεπιβουλεύωμεν καὶ ἀναβάλλοντας νὰ ἀναβάλλωμεν, τίς ἢ ἀνάγκη νὰ ὑπακούωμεν εἰς αὐτοὺς ἐνῷ εἴμεθα ἴσοι κατὰ τὴν δύναμιν ; Ἐπειδὴ δὲ εἶναι πάντοτε εἰς τὴν ἐξουσίαν των νὰ προσβάλλωσιν, εἶναι ἀνάγκη νὰ προφυλαχθῶμεν πρὶν μᾶς προσβάλλωσι.

13. αΤοιαῦτα, ὦ Λακεδαιμόνιοι καὶ σύμμαχοι, τὰ αἴτια καὶ αἱ ἀφορμαὶ τῆς ἀποστατήσεως ἡμῶν. Τὸ σαφὲς αὐτῶν ἀποδεικνύει εἰς τοὺς ἀκούοντας ὅτι ἡ πρᾶξις μας δὲν εἶναι ἀναιτιολόγητος, ἡ δὲ σοβαρότης αὐτῶν ἔπρεπε νὰ ἐκφοβήσῃ ἡμᾶς καὶ νὰ μᾶς ἀναγκάσῃ νὰ ζητήσωμεν ἐξασφάλισιν. Ἦδη πρὸ πολλοῦ ἐζητήσαμεν τοῦτο, ὅτε ἡ εἰρήνη διήρκει εἰσέτι, καὶ ἐπέμψαμεν πρὸς ὑμᾶς διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς ἀποστατήσεως· ἀλλ' ἐμποδίσθημεν

ἔνεκα τῆς μὴ παραδοχῆς σας· σήμερον δὲ ἐπειδὴ οἱ Βοιω-
τοὶ μᾶς προσεκάλεσαν ὑπηκούσαμεν εὐθύς. Ἐνομίσαμεν
ὅτι ἔπρεπε νὰ χωρισθῶμεν καὶ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας διὰ
νὰ μὴ τοὺς ἀδικῶμεν μετὰ τῶν Ἀθηναίων ἀλλὰ νὰ ἐνε-
ργήσωμεν μεθ' ὑμῶν πρὸς ἀπελευθέρωσίν των, καὶ ἀπὸ
τοὺς Ἀθηναίους διὰ νὰ τοὺς προλάβωμεν καὶ νὰ μὴ κα-
ταστραφῶμεν παρ' αὐτῶν βραδύτερον. Εἶναι ἀληθές ὅτι
ἡ ἀποστασία ἡμῶν ἐγένετο αἰφνιδίως καὶ ἀπροπαρα-
σκευάστως· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἰσχυρότερος λόγος νὰ μᾶς
δεχθῆτε συμμάχους καὶ νὰ μᾶς ἀποστείλητε ταχεῖαν
βοήθειαν, ὅπως φανῇτε ὅτι ἠξέεύτε νὰ προστατεύετε
τοὺς ἀξίους προστασίας καὶ συγχρόνως νὰ βλάπτετε
τοὺς πολεμίους. Εὐκαιρίαν καλλιτέραν ταύτης δὲν θὰ
εὔρετε. Διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἐξηντλήθησαν καὶ ὑπὸ τῆς νό-
σου καὶ ὑπὸ τῆς χρηματικῆς δαπάνης· ἐκ τῶν πλοίων
των δὲ τὰ μὲν εὐρίσκονται περὶ τὴν χώραν σας τὰ δὲ
προσδιωρίσθησαν πρὸς ὑποδούλωσιν ἡμῶν, ὥστε δὲν εἶ-
ναι πιθανόν ὅτι θὰ ἀπαντήσετε πολλὰ πλοῖά των ἐάν
κατὰ τὸ θέρος τοῦτο εἰσβάλητε καὶ ἐκ δευτέρου διὰ θα-
λάσσης συγχρόνως καὶ διὰ ξηρᾶς. Ἐν τῇ περιπτώσει δὲ
ταύτῃ ἢ δὲν θὰ ἀντισταθῶσι καθ' ὑμῶν ἐπερχομένων, ἢ
θὰ κενώσωσι καὶ τὴν χώραν σας καὶ τὴν χώραν μας.
Ἄς μὴ νομίση κανεὶς ὅτι περὶ ξένης γῆς θέλει ἐκτεθῆ
εἰς ἀτομικοὺς κινδύνους. Ἡ Λέσβος θέλει εἶσθαι ἐγγύ-
τατα διὰ νὰ ὠφελήσῃ ἐκεῖνον ὅστις τὴν νομίζει μεμα-
κρυσμένην. Διότι ὁ πόλεμος δὲν θὰ γίνῃ εἰς τὴν Ἀττι-
κὴν, ὡς νομίζουσιν, ἀλλ' εἰς τὴν χώραν παρὰ τῆς ὁποίας
ἡ Ἀττικὴ ὠφελεῖται. Αἱ χρηματικαὶ πρόσοδοι τῶν Ἀ-
θηναίων προσέρχονται ἀπὸ τοὺς συμμάχους, θὰ αὐξήσωσι
δὲ αὐταὶ ἔτι μᾶλλον ἐάν ὑποδουλώσωσιν ἡμᾶς· διότι

οὐδείς ἄλλος θέλει ἀποστατήσῃ πλέον, καὶ τὰ εἰσοδήματα τῶν θέλουσιν αὐξηθῇ διὰ τῶν ἡμετέρων φόρων, θέλομεν δὲ πάθει πλειότερα δεινὰ παρ' ὅσα ἔπασχον οἱ πρὸ τῆς ὑποδουλώσεως ἡμῶν ὑπήκοοί των. Ἐὰν ὅμως μᾶς βοηθήσετε προθύμως, καὶ πόλιν θὰ προσλάβητε ἔχουσιν μέγα ναυτικόν, οὗτινος τὰ μάλιστα ἔχετε ἀνάγκην, καὶ τοὺς Ἀθηναίους εὐκολώτερον θέλετε καταβάλλει ἀποσπῶντες λαθραίως ἀπ' αὐτῶν τοὺς συμμάχους (διότι θαρράλεώτερον θέλει προσέρχεται πρὸς ὑμᾶς ἕκαστος), καὶ τὴν κατηγορίαν ἣν εἶχετε μέχρι τοῦδε θὰ ἀποφύγετε ὅτι δὲν βοηθεῖτε τοὺς ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων ἀποστατοῦντας. Ἐὰν δὲ φανῇτε ἐλευθερωταί, τότε ἡ νίκη θέλει εἶσθαι εἰς ὑμᾶς ἀσφαλεστέρα.

14. αὖτε ἀσθενέστεροι λοιπὸν καὶ τὰς εἰς ὑμᾶς ἐλπίδας τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸν Δία τὸν Ὀλύμπιον ἐν τῷ ναῷ τοῦ ὁποίου καθήμεθα ὡς ἰκέται, βοηθήσατε τοὺς Μυτιληναίους γινόμενοι σύμμαχοι ἡμῶν καὶ μὴ ἐγκαταλείψετε ἡμᾶς οὔτινες, καίτοι ἐκθέτομεν τὴν ζωὴν μας εἰς κίνδυνον ἀτομικόν, ἐν τούτοις θὰ παρέξωμεν εἰς ὅλους ἐν περιπτώσει ἐπιτυχίας ὠφέλειαν κοινὴν, ἀλλ' ἐπίσης γενικωτέραν βλάβην, ἐὰν, μὴ πεισθέντων ὑμῶν, ἀποτύχωμεν. Φανῇτε ἄνδρες ὁποίους καὶ οἱ Ἕλληνες περιμένουσι καὶ ὁ φόβος ἡμῶν ἐπιθυμεῖ.»

15. Ταῦτα εἶπον οἱ Μυτιληναῖοι. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ σύμμαχοι ἀφοῦ τοὺς ἤκουσαν, δεχθέντες τὰς προτάσεις, καὶ τοὺς Λεσβίους ἔκαμον συμμάχους, καὶ εἰς τοὺς παρόντας συμμάχους εἶπον· νὰ μεταβῶσι ταχέως ἐκ τῶν δύο μερῶν εἰς τὸν ἰσθμὸν ὅπως εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν, καὶ αὐτοὶ πρῶτοι ἔφθασαν εἰς τὸν ἰσθμὸν, καὶ μηχανὰς προητοίμασαν διὰ νὰ σύρῳσι τὰ πλοῖα καὶ

τὰ μεταφέρωσιν ἄνωθεν τοῦ ἰσθμοῦ ἐκ τῆς Κορίνθου εἰς τὴν πρὸς τὰς Ἀθήνας θάλασσαν, διότι ἐσκόπευον νὰ ἐπιτεθῶσι συγχρόνως καὶ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης. Καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι προθύμως ἔπραττον ταῦτα· οἱ δὲ ἄλλοι σύμμαχοι, ἐνησχολημένοι περὶ τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν καὶ κουρασθέντες ἀπὸ τοὺς πολέμους, βραδέως συνηθορίζοντο.

16. Ἐννοήσαντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ὅτι αἱ προετοιμασίαι ἐκεῖναι ἐγίνοντο διότι τοὺς ἐνόμιζον ἀδυνάτους, ἠθέλησαν νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ κρίσις των δὲν ἦτο ὀρθή, καὶ ὅτι, χωρὶς νὰ μετακαλέσωσι τὸν ἐν τῇ Λέσβῳ στόλον, ἠδύναντο νὰ ἀποδιώξωσιν εὐκόλως τὸν ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου ἐπερχόμενον. Ὀπλίσαντες λοιπὸν ἑκατὸν πλοῖα καὶ εἰσελθόντες εἰς αὐτὰ αὐτοὶ καὶ οἱ μέτοικοι, πλὴν τῶν ἱππέων καὶ τῶν πεντακοσιομεδίμων, παρέπλευσαν τὸν ἰσθμὸν ἐπιδείξιν ποιούμενοι τῶν δυνάμεών των καὶ ἀποθιβαζόμενοι ὅπου ἤθελον. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι βλέποντες τοιαύτην τόλμην, ἐνόμισαν ὅτι οἱ Λέσβιοι τοὺς ἠπάτησαν καὶ ὅτι ἡ ἐπιχείρησις τὴν ὁποίαν ἐσκόπευον ἤθελεν εἶσθαι ἀνεκτέλεστος. Καὶ ἐπειδὴ οἱ σύμμαχοι δὲν ἐφαίνοντο καὶ ἀνηγγέλλετο ὅτι τὰ τριάκοντα πλοῖα τῶν Ἀθηναίων τὰ περιπλέοντα τὴν Πελοπόννησον κατέστρεφον τοὺς ἀγροὺς τῆς Λακεδαίμονος, ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. Ὑστερον δὲ παρεσκευάσαν ναυτικὸν ὅπως πέμψωσιν αὐτὸ εἰς τὴν Λέσβον καὶ ἐζήτησαν παρὰ τῶν πόλεων νὰ παράσχωσι τεσσαράκοντα πλοῖα καὶ διώρισαν ναύαρχον τὸν Ἀλκίδαν, ὅστις ἔμελλε νὰ διεξαγάγῃ τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην. Ἀνεχώρησαν δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὰ ἑκατὸν πλοῖα, ἅμα εἶδον ἐκείνους ἀναχωρήσαντας.

17. Καθ' ἣν ἐποχὴν ἔπλεον τὰ πλοῖα ταῦτα, αἱ Ἀθηναὶ εἶχον πλοῖα πολλὰ καὶ λαμπρὰ εἰς ἐνέργειαν, ὅμοια δὲ καὶ ἔτι περισσότερα κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ πολέμου. Διότι καὶ τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Εὐβοίαν καὶ τὴν Σαλαμῖνα ἐφύλασσον μὲ ἑκατὸν, καὶ περὶ τὴν Πελοπόννησον ἦσαν ἕτερα ἑκατὸν, χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν τὰ περὶ τὴν Ποτίδαιαν καὶ τὰ εἰς ἄλλα μέρη· εἰς τρόπον ὥστε, εἰς ἓν μόνον θέρος, ὁ ἀριθμὸς ὅλων τῶν πλοίων ἀνῆλθεν εἰς διακόσια καὶ πεντήκοντα. Ἡ διατήρησις τοῦ στόλου τούτου καὶ ἡ πολιορκία τῆς Ποτιδαίας ἐξήντησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸν δημόσιον θησαυρόν. Διότι τὴν Ποτίδαιαν ἐπολιόρκουν ὀπλίται λαμβάνοντες δύο δραχμὰς ⁽¹⁾ (διότι ἕκαστος αὐτῶν εἶχε μίαν δραχμὴν καθ' ἡμέραν καὶ μίαν διὰ τὸν ὑπηρέτην του), τρισχίλιοι μὲν ὄντες οἱ πρῶτοι, οἵτινες ἔμειναν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας, ἐξακόσιοι δὲ καὶ χίλιοι οἱ μετὰ τοῦ Φορμίωνος ἐλθόντες, οἵτινες ὅμως δὲν ἔμειναν μέχρι τέλους. Ὅλα τὰ πλοῖα ἐλάμβανον τὸν αὐτὸν μισθόν ⁽²⁾. Τὰ μὲν χρήματα λοιπὸν οὕτω κατηναλώθησαν, καὶ τοιοῦτος ἦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξωπλισμένων πλοίων.

18. Οἱ δὲ Μυτιληναῖοι, κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καθ' ὃν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἦσαν περὶ τὸν ἰσθμὸν, αὐτοὶ καὶ οἱ ἐπικούροι αὐτῶν ἐστράτευσαν διὰ ξηρᾶς ἐναντίον τῆς Μηθύμνης ἐλπίζοντες ὅτι ἤθελον τὴν κυριεύσει διὰ προδοσίας· προσβαλόντες ὅμως αὐτὴν καὶ ἰδόντες ὅτι δὲν πα-

(1) Ὁ συνήθης μισθὸς τοῦ Ἀθηναίου ὀπλίτου ἦτο τέσσαρες ὄβολοι ἥτοι ἐξήκοντα λεπτὰ καθ' ἡμέραν.

(2) Δηλαδή ὥς οἱ ὀπλίται μίαν δραχμὴν καθ' ἡμέραν, διότι ὁ ναύτης δὲν εἶχεν ὑπηρέτην. Ὁ συνήθης μισθὸς τοῦ ναύτου ἦτο τρεῖς ὄβολοι ἥτοι ἡμίσεια δραχμῇ. Η'. 45.

ρεδίδετο, ἀνεχώρησαν διὰ τῆς Ἀντίσσης, τῆς Πύρρας καὶ τῆς Ἑρέσου· καταστήσαντες δὲ τὰ ἀμυντικά μέσα τῶν πόλεων τούτων ἀσφαλέστερα καὶ κρατύναντες τὰ τείχη, ἐπέστρεψαν ταχέως εἰς τὰ ἴδια. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν, ἐξεστράτευσαν οἱ Μηθυμναῖοι κατὰ τῆς Ἀντίσσης· ἀλλὰ κτυπηθέντες ὑπὸ τῶν ἐξελθόντων Ἀντισσαίων καὶ τῶν ἐπικούρων, ἀπέθανον πολλοί, οἱ δὲ λοιποὶ ἀνεχώρησαν κατεσπευσμένως. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι μαθόντες ταῦτα, ὅτι οἱ Μυτιληναῖοι ἦσαν κύριοι τῆς χώρας καὶ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι στρατιῶται δὲν ἦσαν ἱκανοὶ διὰ νὰ τοὺς συνέχωσι, πέμπουσι περὶ τὸ ἤδη ἀρχόμενον φθινόπωρον τὸν στρατηγὸν Πάχητα τὸν Ἐπικούρου μετὰ χιλίων ὀπλιτῶν των. Οἱ ὀπλῖται οὗτοι, ἐκτελοῦντες οἱ ἴδιοι χρέη κωπηλατῶν, ἔφθασαν καὶ περιτείχισαν τὴν Μυτιλήνην δι' ἀπλοῦ τείχους κυκλοτεροῦς, οἰκοδομήσαντες συγχρόνως καὶ φρούρια ἐπὶ διαφόρων ὑψηλῶν μερῶν. Καὶ ἡ μὲν Μυτιλήνη οὕτω στενῶς ἐπολιορκεῖτο ἀμφοτέρωθεν καὶ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης, καὶ ὁ χειμὼν ἤρχιζε νὰ γίνεταί ἐπαισθητός.

19. Ἐχοντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἀνάγκην χρημάτων διὰ νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν πολιορκίαν κατέβαλον αὐτοὶ πρῶτοι συνεισφοράν ἐκ διακοσίων ταλάντων καὶ ἐξέπεμψαν πρὸς ἀργυρολογίαν ἐπὶ τοὺς συμμάχους δώδεκα πλοῖα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ Λυσικλέους καὶ τεσσάρων ἄλλων. Ὁ Λυσικλῆς περιπλέων διαφόρους παραλίας συνήθριζε χρήματα, καὶ προχωρήσας εἰς τὴν Καρίαν διὰ τῆς πεδιάδος τοῦ Μαιάνδρου, ἀπὸ τῆς Μυοῦντος μέχρι τοῦ Σανδίου λόφου, προσεβλήθη ὑπὸ τῶν Καρῶν καὶ τῶν Ἀναϊτῶν καὶ ἀπώλετο μετὰ τοῦ πλείστου μέρους τοῦ στρατοῦ του.

20. Κατὰ τὸν αὐτὸν χειμῶνα οἱ Πλαταιεῖς (πολιορκούμενοι πάντοτε ὑπὸ τῶν Πελοποννησίων καὶ τῶν Θεβαίων) ἐπεὶ ἐπέεζοντο ὑπὸ τῆς πείνης καὶ δὲν ἤλπιζον οὔτε βοήθειαν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν οὔτε σωτηρίαν ἐξ ἄλλου μέρους, ἀπεφάσισαν, συνεννοηθέντες μετὰ τῶν συμπολιορκουμένων Ἀθηναίων, πρῶτον μὲν νὰ ἐξέλθωσιν ὅλοι ὁμοῦ καὶ νὰ ὑπερβῶσι τὰ τεῖχη τῶν πολεμίων, ἐὰν δυνηθῶσι νὰ τὰ παραβιάσωσι. Τοῦ σχεδίου τούτου εἰσηγηταὶ ἦσαν ὁ μάντις Θεαίνετος ὁ Τολμίδου καὶ ὁ στρατηγὸς Εὐμολπίδης ὁ Δαϊμάχου· ἔπειτα οἱ μὲν ἡμίσεις ἐδίστασαν, μέγαν νομίσαντες τὸν κίνδυνον, διακόσιοι εἴκοσι δὲ ἄνδρες ἐπέμειναν μόνοι νὰ ἐκτελέσωσι τὴν ἐξοδὸν διὰ τοῦ ἀκολούθου τρόπου. Ἐκαμον κλίμακας ἴσας μὲ τὸ τεῖχος τῶν πολεμίων· ἐμέτρησαν δὲ αὐτὸ κατὰ προσέγγισιν, ὁδηγούμενοι ἀπὸ τὰς ἐπιστρώσεις τῶν πλίνθων τῶν τεθειμένων πρὸς τὸ μέρος τῶν Πλαταιῶν καὶ τὰς ὁποίας εἶχον ἀμελήσει νὰ καλύψωσι διὰ κονιάματος. Πολλοὶ συγχρόνως ἡρίθμουν τὰς ἐπιστρώσεις, καὶ οἱ μὲν ἔμελλον νὰ λανθασθῶσιν, οἱ δὲ περισσότεροι νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἀληθῆ ἀρίθμωσιν. Ἄλλως τε δὲ ἐπανελάμβανον πολλάκις τὴν ἀρίθμωσιν, καὶ ἡ ἀπόστασις δὲν ἦτο τοσαύτη ὥστε νὰ μὴ διακρίνωσιν εὐκόλως τὸ μέρος τὸ ὁποῖον ἤθελον. Τὴν μὲν συμμέτρησιν λοιπὸν τῶν κλίμακων οὕτως ἔλαβον, εἰκάσαντες τὸ μέτρον ἐκ τοῦ πάχους μιᾶς πλίνθου.

21. Τὸ δὲ τεῖχος τῶν Πελοποννησίων τοιοῦτον ἦτο κατὰ τὴν οἰκοδομήν. Εἶχε μὲν δύο περιβόλους, τὸν ἕνα πρὸς τὰς Πλαταιὰς καὶ τὸν ἄλλον ἐστραμμένον πρὸς τὰ ἔξω διὰ νὰ ἀντισταθῶσι πρὸς τὰς βοηθείας αἵτινες πιθανὸν νὰ ἤρχοντο ἐξ Ἀθηνῶν, ἀπεῖχον δὲ οἱ περιβόλοι

ἀπ' ἀλλήλων δεκαεὺς πόδας ὀλοκλήρους. Εἰς τὸ μεταξύ τῶν δεκαεὺς τούτων ποδῶν διάστημα ἦσαν ὀκοδομημένα οἰκήματα διανενημένα εἰς τοὺς φύλακας, καὶ ἦσαν τοσοῦτον συνεχῇ ὥστε ἐφαίνοντο ὡς ἐν τεῖχος παχὺ ἔχον ἀμφοτέρωθεν ἐπάλξεις. Ἀπὸ δέκα δὲ εἰς δέκα ἐπάλξεις ὑψοῦντο πύργοι μεγάλοι καὶ ἴσον πλάτος ἔχοντες μὲ τὸ τεῖχος, καὶ κατεῖχον ὅλον τὸ διάστημα τὸ περιλαμβανόμενον μεταξύ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ μετώπου, οὕτως ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχη πάροδος πλησίον τῶν πύργων ἀλλὰ νὰ συνέχωνται δι' ὁπῶν ἀνοικτῶν εἰς τὸ κέντρον αὐτῶν. Κατὰ τὰς νύκτας λοιπὸν, ὁπότε ὁ χειμῶν ἦτο βροχερὸς, τὰς μὲν ἐπάλξεις ἐγκατέλειπον, ἐφρούρουν δὲ εἰς τοὺς πύργους οἵτινες ἦσαν στεγασμένοι καὶ ἀπεῖχον ὀλίγον ἀπ' ἀλλήλων. Τὸ μὲν τεῖχος λοιπὸν διὰ τοῦ ὁποίου περιεφρουροῦντο οἱ Πλαταιεῖς ἦτο τοιοῦτον.

22. Οὗτοι δὲ, ἅμα ἡτοιμάσθησαν, περιμείναντες νύκτα χειμερινήν, βροχεράν καὶ σύναμα ἀσέληνον, ἐξῆλθον τῆς πόλεως· ἐπὶ κεφαλῇς αὐτῶν ἦσαν οἱ αἵτιοι τῆς ἐπιχειρήσεως. Καὶ πρῶτον μὲν διέβησαν τὴν τάφρον ἣτις περιέβαλλεν αὐτοὺς, ἔπειτα δὲ ἐπλησίασαν εἰς τὸ τεῖχος τῶν πολεμίων λαθόντες τοὺς φύλακας, οἵτινες οὔτε νὰ τοὺς ἴδωσιν ἠδύναντο ἕνεκα τοῦ σκοτόους, οὔτε νὰ ἀκούσωσι τὸν κρότον τῶν πλησιαζόντων βημάτων των ἕνεκα τοῦ ἀντιπαταγοῦντος ἀνέμου· ἐκτὸς τούτου οἱ Πλαταιεῖς ἦσαν εἰς μακρὰν ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων, ὅπως μὴ προδώσωσιν αὐτοὺς τὰ ἀλληλοσυγκρούμενα ὅπλα των. Ἦσαν δὲ ἐλαφρῶς ὥπλισμένοι καὶ ὑποδεμένοι μόνον κατὰ τὸν ἀριστερὸν πόδα διὰ νὰ μὴ ὀλισθαίνωσιν εἰς τὸν πηλόν. Ἐπλησίασαν λοιπὸν εἰς τὰς με-

μεταξὺ τῶν πύργων ἐπάλξεις αἱ ὁποῖαι ἤξευρον ὅτι ἦσαν ἀφρούρητοι, πρῶτον μὲν οἱ φέροντες τὰς κλίμακας καὶ προσήρμωσαν αὐτάς· ἔπειτα δὲ ἀνέβησαν δώδεκα στρατιῶται ἔχοντες ξιφίδιον καὶ θώρακα, τῶν ὁποίων ἡγεῖτο Ἀρμείας ὁ Κοροΐβου ἄστις καὶ πρῶτος ἀνέβη. Μετ' αὐτὸν δὲ ἀνέβαινον οἱ ἐπόμενοι ἕξ εἰς ἑκάτερον τῶν πύργων. Ἐπειτα μετὰ τούτους ἐχώρουν ἄλλοι ψιλοὶ μετὰ δορατίων, ἄλλοι δὲ κατόπιν ἔφερον τὰς ἀσπίδας των, ὅπως ἐκεῖνοι εὐκολώτερον ἀναβαίνωσι, καὶ τὰς ὁποίας ὥφειλον νὰ δώσωσιν ἅμα ἤθελον φθάσει πλησίον τῶν πολεμίων. Οἱ πλειότεροι εἶχον ἤδη ἀναβῆ, ὅταν ἐνόησαν αὐτοὺς οἱ ἐν τοῖς πύργοις φύλακες, διότι Πλαταιεὺς τις, ἀναρρίχηθεις εἰς τὰς ἐπάλξεις, ἔρριψε κάτω μίαν κεραμίδα ἣτις πεσοῦσα ψόφον ἐποίησε. Καὶ ἀμέσως ὑψώθη βοή, οἱ δὲ πολιορκοῦντες ὥρμησαν ἐπὶ τοῦ τείχους χωρὶς νὰ ἡξεύρωσι πόθεν ὁ θόρυβος ἐκεῖνος ἐν τῷ μέσῳ τῆς σκοτεινῆς καὶ θυελλώδους νυκτός. Συγχρόνως οἱ ἐν τῇ πόλει μείναντες Πλαταιεῖς, ἐξελθόντες προσβάλλουσι τὸ μέρος τοῦ τείχους τὸ ἀντίθετον ἐκείνου δι' οὗ εἶχον ἀναβῆ οἱ ἄνδρες αὐτῶν ὅπως περισπάσωσι τὴν προσοχὴν τῶν Πελοποννησίων. Οἱ ἐχθροὶ λοιπὸν θορυβηθέντες ἔμενον ἀκίνητοι, οὐδεὶς δὲ ἐτόλμα νὰ ἀφήσῃ τὴν θέσιν τοῦ ἀγνοῶν τι νὰ εἰκάσῃ περὶ τῶν γινομένων. Ἐν τούτοις οἱ τριακόσιοι Πελοποννησίοι, οἵτινες εἶχον διαταγὴν νὰ βοηθῶσιν ὅπου ἤθελεν ἐπιστῇ ἀνάγκη, ἐπροχώρησαν ἔξω τοῦ τείχους πρὸς τὴν βοήν, καὶ ὑψώσαν πυρὰ πρὸς τὸ μέρος τῶν Θηβῶν ἵνα ἀναγγείλωσι τοὺς πολεμίους· ἀλλὰ καὶ οἱ Πλαταιεῖς τῆς πόλεως ὑψώσαν ἐπίσης πολλὰ πυρὰ παρесеκυσμένα ἐκ τῶν προτέρων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἵνα οἱ ἐχθροὶ συγχύ-

σωσι τὰ πυρφόρα ταῦτα σημεῖα, καὶ ὑποπτεύοντες πᾶν ἄλλο ἢ τὴν ἀλήθειαν, μὴ δράμωσιν εἰς βοήθειαν πρὶν οἱ ἐξελθόντες Πλαταιεῖς διαφύγωσι καὶ ἐξασφαλισθῶσι.

23. Κατ' αὐτὸ τὸ διάστημα οἱ Πλαταιεῖς ἐξηκολούθουν τὴν ἀνάβασίν των· ἅμα δὲ οἱ πρῶτοι ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν, ἔσφαξαν τοὺς φύλακας καὶ ἐγένοντο κύριοι ἐκατέρου τῶν πύργων καταλαβόντες τὰς διόδους ὅπως ἐμποδίσωσι τοὺς θέλοντας διὰ τῶν διόδων τούτων νὰ δράμωσιν εἰς βοήθειαν. Ἐπειτα ἐφαρμόσαντες ἐκ τοῦ ὕψους τῶν τειχῶν κλίμακας εἰς τοὺς πύργους ἀνεβίβασαν πλείστους ἐκ τῶν συστρατιωτῶν των. Οἱ μὲν ἐπὶ τῶν πύργων τοξεύοντες ἐμπόδιζον τοὺς ἐρχομένους εἰς βοήθειαν καὶ ἐκ τῶν κάτω καὶ ἐκ τῶν ἄνω· συγχρόνως δὲ οἱ ἄλλοι οἵτινες ἦσαν περισσότεροι, ἔστησαν ὁμοῦ πολλὰς κλίμακας καὶ ἀποσπάσαντες τὰς ἐπάλξεις ὑπερέβαινον τὸ διάκενον τῶν πύργων. Καθ' ὅσον διήρχοντο, ἔμενον ἐπὶ τοῦ χεῖλους τῆς τάφρου καὶ ἐντεῦθεν ἐτόξευον καὶ ἠκόντιζον ἐναντίον παντὸς ὅστις, προχωρῶν εἰς βοήθειαν πρὸς τὸ τεῖχος, παρεκώλυε τὴν διάβασίν των. Ἀφοῦ ὅλοι διεπεραιώθησαν, οἱ εἰς τοὺς πύργους εὕρισκόμενοι, καταβαίνοντες τελευταῖοι, ἔφθασαν μετὰ δυσκολίας εἰς τὴν τάφρον, καὶ τότε οἱ τριακόσιοι Πελοποννήσιοι τοὺς κατεδίωξαν μὲ δαῖδας εἰς τὰς χεῖρας. Ἄλλ' οἱ Πλαταιεῖς, ἰστάμενοι ἐπὶ τοῦ χεῖλους τῆς τάφρου, ἠδύναντο ἐν τῇ σκοτίᾳ νὰ τοὺς διακρίνωσι καλλίτερον, καὶ τοὺς ἐτόξευον καὶ τοὺς ἠκόντιζον εἰς τὰ γυμνὰ μέρη τοῦ σώματος ⁽¹⁾, ἐνῶ ὁ ἐχθρὸς θαμβούμενος ὑπὸ τῶν φῶτων,

(1) Τὸ δεξιὸν πλευρὸν τὸ μὴ προφυλασσόμενον ὑπὸ τῆς ἀσπίδος.

δὲν ἡδύνατο νὰ τοὺς διακρίνῃ ἐν μέσῳ τοῦ σκότους. Τοι-
ουτοτρόπως ὅλοι οἱ Πλαταιεῖς μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου
διέβησαν τὴν τάφρον μετὰ πολλῆς δυσκολίας καὶ βίας·
διότι ὁ σχηματισθεὶς ἐπ' αὐτῆς κρύσταλλος δὲν ἦτο τό-
σον στερεὸς ὥστε νὰ διαβῶσι δι' αὐτοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον
ἦτο ὑδατώδης ὅπως συμβαίνει ὅταν πνέῃ ἀπηλιώτης
μᾶλλον ἢ βορέας, καὶ ἡ κατὰ τὴν ἀνεμώδη ἐκείνην νύ-
κτα πεσοῦσα χιὼν εἶχε πληρώσει ὕδατος τὴν τάφρον
τὴν ὁποίαν διεπέρασαν οἱ Παταιεῖς μόλις ἔχοντες τὴν
κεφαλὴν ἐκτὸς τοῦ ὕδατος. Ἐν τούτοις ἡ ἀπόδρασίς
των ἐγένετο εὐκολωτέρα ἕνεκα τῆς βιαιότητος τῆς
θυέλλης.

24. Ὁρμήσαντες ἀπὸ τῆς τάφρου οἱ Πλαταιεῖς ἐχώ-
ρουν ἅπαντες τὴν πρὸς τὰς Θήβας ἄγουσαν ὁδὸν ἐν δε-
ξιᾷ ἔχοντες τὸν ναὸν τοῦ ἥρωος Ἀνδροκράτους. Ἐνόμι-
σαν ὅτι ποτὲ δὲν ἤθελον τοὺς ὑποπτεύσει ὅτι θὰ ἐξέ-
λεγον τὴν ὁδὸν ταύτην ἣτις ἔφερε πρὸς τοὺς ἐχθρούς.
Ἐν τούτοις ἔβλεπον τοὺς Πελοποννησίους ὅτι τοὺς κατ-
εδίωκον μὲ δᾶδας πρὸς τὴν ὁδὸν τὴν διὰ τοῦ Κιθαι-
ρῶνος καὶ τῶν Δρυὸς κεφαλῶν φέρουσιν εἰς τὰς Ἀθή-
νας. Καὶ ἐπὶ ἑξ μὲν ἢ ἐπτὰ σταδίου οἱ Πλαταιεῖς ἐπρο-
χώρησαν πρὸς τὰς Θήβας, ἔπειτα δὲ ὑποστρέψαντες
ἠκολούθησαν τὴν ὁδὸν τὴν φέρουσιν πρὸς τὸ ὄρος, εἰς
Ἐρύθρας καὶ Ὑσιᾶς· καὶ διελθόντες τὰ ὄρη κατέφυγον
εἰς τὰς Ἀθήνας διακόσιοι δώδεκα ἄνδρες. Εἶχον ἀνα-
χωρήσει περισσότεροι· ἀλλὰ τινὲς ἐξ αὐτῶν εἶχον ἐπι-
στρέψει εἰς τὴν πόλιν πρὶν ἀναβῶσι τὰς κλίμακας,
εἰς μάλιστα τοξότης εἶχε συλληφθῇ κατὰ τὴν ἐξωτερι-
κὴν τάφρον. Οἱ μὲν λοιπὸν Πελοποννησίαι παύσαντες
τὴν καταδίωξιν ἐπέστρεψαν εἰς τὰς θέσεις των· οἱ δὲ

ἐν τῇ πόλει μείναντες Πλαταιεῖς ἡγνόουν ἐντελῶς τὰ γινόμενα· καὶ μαθόντες παρὰ τῶν ἐπιστρεφάντων ὅτι οὐδεὶς ἐξ ἑκ τῶν συστρατιωτῶν των, ἔπεμψαν κέρυκα ἅμα τῇ πρώτῃ ἵνα συναθροίσωσι διὰ συνθήκης τοὺς νεκρούς· μαθόντες ὅμως τὴν ἀλήθειαν ἔπαυσαν. Οἱ μὲν Πλαταιεῖς λοιπὸν οὕτως ἐσώθησαν διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν.

25. Κατὰ τὰ τέλη δὲ τοῦ αὐτοῦ χειμῶνος ὁ Λακεδαιμόνιος Σάλαιθος ἐκπέμπεται μετὰ τριήρεως εἰς Μυτιλήνην. Καὶ φθάσας εἰς Πύρρον, ἐξηκολούθησεν ἐκεῖθεν τὴν πορείαν του διὰ ξηρᾶς, καὶ διαλαθὼν εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μυτιλήνην διὰ τινος χαράδρας ἐκ τῆς ὁποίας τὸ περιτειχισμὰ ἦτο ὑπερβατὸν, καὶ εἶπεν εἰς τοὺς ἄρχοντας ὅτι καὶ ἢ εἰς τὴν Ἀττικὴν εἰσβολὴ ἔμελλε νὰ γίνῃ προσεχῶς, καὶ τὰ τεσσαράκοντα πλοῖα τὰ προωρισμένα πρὸς βοήθειάν των ἔμελλον νὰ φθάσωσιν ἐντὸς ὀλίγου. Προσέθετε δὲ ὅτι αὐτὸς εἶχε προαποσταλῆ διὰ νὰ ἀναγγεῖλῃ ταῦτα καὶ διὰ νὰ ἐνασχοληθῇ περὶ τὰς λοιπὰς πολεμικὰς παρασκευάς. Καὶ οἱ μὲν Μυτιληναῖοι ἐνεθάρρυνθησαν καὶ ὀλιγώτερον ἔκλινον πρὸς τὴν γνώμην νὰ συνθηκολογήσωσι μετὰ τῶν Ἀθηναίων. Καὶ ὁ χειμὼν οὗτος ἐτελεύτα καθὼς καὶ τὸ τέταρτον ἔτος τοῦ πολέμου τούτου τὸν ὁποῖον συνέγραψεν ὁ Θουκυδίδης.

26. Κατὰ τὸ ἀκόλουθον δὲ θέρος ⁽¹⁾ οἱ Πελοποννήσιοι ἀπέστειλαν εἰς τὴν Μυτιλήνην τὰ τεσσαράκοντα δύο πλοῖα ὑπὸ τὸν Ἀλκίδαν τὸν ὁποῖον κατέστησαν ναύαρχον εἰς αὐτά, οὗτοι δὲ καθὼς καὶ οἱ σύμμαχοι εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὅπως οἱ Ἀθηναῖοι, ἐνοχλοῦμενοι ἀμφοτέρωθεν, μὴ δυνηθῶσι νὰ προσβάλωσι τὰ

(1) Πέμπτον ἔτος τοῦ πολέμου, §27 π. X.

πλοῖα τὰ πλέοντα πρὸς τὴν Μυτιλήνην. Ἀρχηγὸς δὲ τῆς εἰσβολῆς ἐκείνης ἦτο ὁ Κλεομένης, πρὸς πατρός θεῖος καὶ ἐπίτροπος τοῦ Πausanίου, υἱοῦ τοῦ Πλειστοάναντος καὶ ἀνηλίκου εἰσέτι βασιλέως. Ἐδῆωσαν δὲ καὶ τὰ πρότερον δρωθέντα μέρη, καὶ τὰ ἀναβλαστήσαντα, καὶ ὅσα εἶχον παραλειφθῆ κατὰ τὰς προτέρας εἰσβολάς. Ἡ εἰσβολὴ αὕτη, μετὰ τὴν δευτέραν, ὑπῆρξε διὰ τοὺς Ἀθηναίους ἢ καταστρεπτικωτάτῃ πασῶν· διότι οἱ Πελοποννήσιοι, περιμένοντες πάντοτε παρὰ τῆς Λέσβου εἰδήσεις περὶ τῶν πλοίων των, τὰ ὅποια ὡς ἐπίστευον εἶχον ἤδη φθάσει ἐκεῖ, διέτρεξαν ὅλην σχεδὸν τὴν χώραν δρῶντες αὐτήν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ προσδοκία ἐκείνη ἀπέβαιεν ἀνωφελὴς καὶ τὰ τρόφιμα εἶχον ἐκλίπει, ἀνεχώρησαν καὶ διελύθησαν κατὰ πόλεις.

27. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ οἱ Μυτιληναῖοι βλέποντες ὅτι δὲν ἤρχοντο τὰ ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου πλοῖα, ὅτι ὁ καιρὸς παρήρχετο καὶ ὅτι τὰ τρόφιμα ἤρχιζον νὰ ἐκλίπωσιν, ἀναγκάζονται νὰ συνθηκολογήσωσι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν. Ὁ Σάλαιθος μὴ περιμένων πλέον καὶ αὐτὸς τὰ πλοῖα, ἔδωκεν ὅπλα εἰς τὸν λαόν, ὅστις πρότερον δὲν εἶχε τοιαῦτα, ὅπως ἐξέλθωσι κατὰ τῶν Ἀθηναίων· ἀλλὰ μόλις ὁ λαὸς ὠπλίσθη δὲν ἤθελε πλέον νὰ ἀκούσῃ τοὺς ἄρχοντας, ἀλλὰ συναθροισόμενος κατὰ συλλόγους ἐπρόσταζε τοὺς πλουσίους νὰ φέρωσιν εἰς τὸ φανερόν τὸν σῖτον τὸν ὅποῖον εἶχον κεκρυμμένον καὶ νὰ τὸν διανείμωσιν εἰς ὅλους· ἄλλως, ἠπεύλουν ὅτι συνθηκολογοῦντες μετὰ τῶν Ἀθηναίων θὰ παρέδιδον εἰς αὐτοὺς τὴν πόλιν.

28. Μαθόντες ταῦτα οἱ ἐν τοῖς πράγμασιν ἀλλὰ μὴ δυνάμενοι νὰ ἐμποδίσωσι τὸν λαόν καὶ ἐννοοῦντες τὴν

κίνδυνον τὸν ὁποῖον ἤθελον διατρέξει εἰς ἀπικλείοντο ἐκ τῆς μετὰ τῶν Ἀθηναίων συνθήκης, ἠνώθησαν μετ' αὐτοῦ ὅπως ποιήσωσι μετὰ τοῦ Πάχης καὶ τοῦ στρατοῦ του σύμβασιν καθ' ἣν οἱ Ἀθηναῖοι ἤθελον εἶσθαι κύριοι νὰ ἀποφασίσωσιν ὅ,τι ἤθελον περὶ τῶν Μυτιληναίων, νὰ εἰσέλθῃ ὁ στρατός των εἰς τὴν πόλιν καὶ νὰ ἀποστείλωσιν εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ Μυτιληναῖοι πρεσβεῖαν ἵνα φροντίσῃ περὶ τῶν ἰδίων των ὑποθέσεων. Μέχρις ὅμως τῆς ἐπιστροφῆς τῶν πρέσβεων ὁ Πάχης ὑπεχρεοῦτο μὴτε νὰ δέσῃ μὴτε νὰ ἀνδραποδίσῃ μὴτε νὰ ἀποκτείνῃ κανένα Μυτιληναῖον. Καὶ ἡ μὲν σύμβασις αὕτη ἐγένετο. Οἱ δὲ μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων συνεννοούμενοι καταληφθέντες ὑπὸ φόβου κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ στρατοῦ καὶ μὴ νομίζοντες ἑαυτοὺς ἀσφαλεῖς ἐκάθισαν παρὰ τοὺς βωμοὺς· ἀνεγείρας αὐτοὺς ὁ Πάχης τοῖς ὑπεσχέθη νὰ μὴ τοὺς βλάψῃ καὶ τοὺς παρακατέθεσεν εἰς τὴν Τένεδον μέχρις οὗ οἱ Ἀθηναῖοι ἤθελον ἀποφασίσῃ τι περὶ αὐτῶν. Πέμπας δὲ καὶ εἰς τὴν Ἀντισσαν τριήρεις, ὑπέταξεν αὐτὴν καὶ ἔλαβεν ὅλα τὰ στρατιωτικὰ μέτρα ὅσα ἐνόμισε κατάλληλα.

29. Οἱ δὲ ἐν τοῖς τεσσαράκοντα πλοίοις Πελοποννήσιοι, οἵτινες ὤφειλον νὰ φθάσωσιν ἐσπευσμένως, καὶ περὶ τὴν Πελοπόννησον ἐνδιέτριψαν πολὺ καὶ τὸν ἐπίλοιπον πλοῦν ἐξετέλεσαν μετὰ βραδύτητος· εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἀναχώρησις των δὲν ἐγένετο γνωστὴ εἰς τὰς Ἀθήνας εἰμὴ ἀφοῦ προσήγγισαν εἰς τὴν Δῆλον. Ἐκ τῆς νήσου ταύτης μετέβησαν οἱ Πελοποννήσιοι εἰς τὴν Ἰκαρον καὶ τὴν Μύκονον ὅπου ἔμαθον κατὰ πρῶτον ὅτι ἡλώθη ἡ Μυτιλήνη. Θέλοντες δὲ νὰ βεβαιωθῶσι κατέπλευσαν εἰς τὸ Ἐμβάτον τῆς Ἐρυθραίας· ὅτε δὲ κατέπλευσαν εἰς τὸ

Ἐμβατον εἶχον παρέλθει ἑπτὰ ὁλόκληροι ἡμέραι ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Μυτιλήνης. Βεβαιωθέντες περὶ τῆς ἀληθείας συνεκρότησαν συμβούλιον περὶ τῶν ληπτέων μέτρων· ὁ δὲ Ἥλεϊος Τευτιάπλος εἶπε πρὸς αὐτοὺς τὰ ἑξῆς.

30. α' Ἀλκίδα καὶ ἀρχηγοὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ στρατοῦ ὅσοι εἴσθε παρόντες, ἡ γνώμη μου εἶναι νὰ πλεύσωμεν πρὸς τὴν Μυτιλήνην ὅπως ἔχομεν, πρὶν γνωσθῇ ἡ ἄφιξις μας. Πολὺ πιθανὸν νὰ εὕρωμεν ἀφυλάκτους τοὺς ἀνθρώπους οἵτινες μόλις πρὸ μικροῦ ἐγένοντο κύριοι τῆς πόλεως· πρὸ πάντων ἐκ τοῦ μέρους τῆς θαλάσσης ἐκ τοῦ ὁποίου ποτὲ δὲν ὑποθέτουσιν ὅτι δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἐχθρὸς τις καὶ ὅπου ἔχομεν πᾶσαν δύναμιν ὅπως ἐπιχειρήσωμεν τὴν ἐπίθεσιν. Εἶναι ἐπίσης πιθανὸν ὅτι καὶ τὸ πεζικὸν αὐτῶν θὰ ᾖναι διεσπαρμένον εἰς τὰς οἰκίας, κατὰ τὴν συνήθη τῶν νικητῶν ἀμέλειαν. Ἐὰν λοιπὸν ἐπιτεθῶμεν αἰφνης καὶ διὰ νυκτός, ἐλπίζω ὅτι μετὰ τῶν ἐν τῇ πόλει, ἐὰν μᾶς ἔμεινεν ἀκόμη κανεὶς πιστὸς, θέλομεν γίνεαι κύριοι. Μὴ φηβηθῶμεν τὸν κίνδυνον, πεποιθότες ὅτι οὐδὲν ἄλλο εἶναι τὸ τοιοῦτον ἢ νίκη ἐξ ἐπιθέσεως. Ὁ στρατηγὸς ὅστις καὶ αὐτὸς προφυλάττεται καὶ ἐπιβλέπει τὸν ἐχθρὸν διὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ τοιαύτην ἐπίθεσιν, πάντοτε σχεδὸν ἀναδείκνυται νικητής.»

31. Ὁ μὲν ταῦτα εἰπὼν δὲν ἔπεισε τὸν Ἀλκίδαν. Ἄλλοι δὲ τινες τῶν ἐκ τῆς Ἰωνίας φυγάδων καὶ οἱ συμπλέοντες Λέσβιοι τὸν συνεβούλευσαν, ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο τὸν κίνδυνον τοῦτον, νὰ καταλάβῃ μίαν τῶν ἐν τῇ Ἰωνίᾳ πόλεων, ἢ τὴν Αἰολίδα Κύμην, ὅπως ὁρμώμενοι ἐκ πόλεως δυνηθῶσι νὰ ἐπαναστήσωσι τὴν Ἰωνίαν (ὑπῆρχε δὲ τοιαύτη ἐλπίς, καθότι οὐδεὶς εἶδε δυσαρέστως τὴν ἄφι-

ξίν των.) Καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἤθελον στερήσει τῆς πρωτίστης πηγῆς τῶν προσόδων των, καὶ αὐτοὶ ἤθελον ὠφελεῖσθαι ἐὰν διετήρουν ἐκεῖ στόλον· ἤλπιζον προσέτι ὅτι διὰ τοῦ μέσου τούτου ἤθελον πείσει τὸν Πισσοῦθινην νὰ συμπολεμήσῃ μετ' αὐτῶν. Ὁ δὲ Ἀλκίδας οὐδὲ ταῦτα παρεδέχθη, ἀλλ' ἐπέμενεν ὅτι, ἐπειδὴ δὲν ἡδυνήθη νὰ βοηθήσῃ ἐγκαίρως τὴν Μυτιλήνην, ἔπρεπε τάχιστα νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

32. Ἀναχωρήσας ἐκ τοῦ Ἐμβάτου παρέπλεε τὰς ἀκτάς· καὶ ἀποβίβασθεις εἰς τὴν Μυόννησον τῶν Τητῶν ἔσφαξε τοὺς πλείστους ἐκ τῶν αἰχμαλώτων τοὺς ὁποίους εἶχε συλλάβει κατὰ τὸν πλοῦν. Ἄμα δὲ ἠγκυροβόλησεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐφέσου φθάνουσιν ἐκ τῶν Ἀναίων Σάμιοι πρέσβεις λέγοντες ὅτι δὲν ἦτο συντελεστικὸν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων νὰ φονεύῃ ἀνθρώπους οὔτε ὠπλισμένους χεῖρας ἐγείραντας οὔτε ἐχθροὺς ὄντας, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην συμμάχους τῶν Ἀθηναίων· ἐὰν δὲ ἐξηκολούθει πράττων ταῦτα, ὀλιγίστους ἐχθροὺς ἤθελεν ἐλκύσει εἰς τὴν φιλίαν του, μᾶλλον δὲ πολλοὺς φίλους ἤθελε καταστήσει ἐχθροὺς. Ὁ Ἀλκίδας πεισθεὶς εἰς τοὺς λόγους τούτους ἠλευθέρωσε καὶ τοὺς Χίους οἵτινες τῷ ἔμμενον ἀκόμῃ αἰχμάλωτοι καὶ ἄλλους τινάς· διότι εἰς τὴν θῆαν τῶν πλοίων ἐκείνων οὐδεὶς ἔφευγεν, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας πάντες ἐπλησίαζον νομίζοντες ὅτι ἦσαν τῶν Ἀθηναίων, καὶ οὐδ' ἐφαντάζοντό ποτε ὅτι πελοποννησιακὸς στόλος ἤθελε πλησιάσει εἰς τὴν Ἰωνίαν ἐνὸςω οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν κύριοι τῆς θαλάσσης.

33. Ἀναχωρήσας ἐκ τῆς Ἐφέσου ὁ Ἀλκίδας ἔπλεε μετὰ τάχους ὥσει ἔφευγε· διότι ἐνῷ εὐρίσκετο ἀκόμῃ εἰς τὰ ὕδατα τῆς Κλάρου, ὤφθη ὑπὸ τῆς Σαλαμινίας

καὶ τῆς Παράλου (αἵτινες ἔτυχον ἐρχόμεναι ἐξ Ἀθηνῶν), καὶ φοβηθεὶς τὴν καταδίωξιν ἔπλεε διὰ τοῦ πελάγους ἀπόφασιν ἔχων νὰ μὴ προσεγγίσῃ ἐκουσίως ἀλλαχοῦ εἰμὴ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Αἱ εἰδήσεις αὗται ἔφθασαν εἰς τὸν Πάχητα καὶ τοὺς Ἀθηναίους πρῶτον ἐκ τῆς Ἑρυθραίας· κατόπιν δὲ ἔφθασαν πανταχόθεν· καὶ ἐπειδὴ ἡ Ἰωνία ἦτο ἀτείχιστος, ἐφοβήθησαν πολὺ μήπως οἱ Πελοποννήσιοι, καίτοι μὴ σκοπεύοντες νὰ μένωσι, δηλώσωσι τὰς πόλεις ὅσας ἤθελον προσβάλλει κατὰ τὸν περίπλουν των. Ἡ Σαλαμινία καὶ ἡ Πάραλος ἦλθον αἱ ἰδία νὰ ἀναγγείλωσιν ὅτι εἶδον τὸν Ἀλκίδαν εἰς τὴν Κλάρον. Τότε ὁ Πάχης ἔσπευσε νὰ τὸν καταδιώξῃ, καὶ ἐπροχώρησε μάλιστα μέχρι τῆς νήσου Πάτμου, ἀλλὰ βλέπων ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν φθάσῃ, ἐπέστρεψε. Κέρδος δὲ ἐνόμισεν, ἐπειδὴ δὲν συνήντησε τὸ ἐχθρικὸν ναυτικὸν εἰς τὸ πέλαγος, ὅτι δὲν ἔμεινε τοῦτο εἰς κανὲν ἄλλο μέρος ὅπου νὰ στήσῃ στρατόπεδον καὶ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ τὸ φυλάττῃ καὶ νὰ τὸ περικλείσῃ.

34. Παραπλέων δὲ ἐσταμάτησε κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς τὸ Νότιον, πόλιν τῶν Κολοφωνίων, ὅπου ὁ λαὸς οὗτος κατώκησεν ἀφοῦ ἡ ἄνω πόλις ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Ἰταμάνους καὶ τῶν βαρβάρων τοὺς ὁποίους προσεκάλεσεν ἐκεῖ ἐμφυλία στάσις· ἠλώθη δὲ ἡ πόλις αὕτη ὅτε ἐγένετο εἰς τὴν Ἀττικὴν ἢ δευτέρα εἰσβολὴ τῶν Πελοποννησίων. Ἐν τούτοις οἱ καταφυγόντες εἰς τὸ Νότιον καὶ κατοικήσαντες αὐτόθι ἤρχισαν πάλιν τὰς ἐμφυλίας ἐριδας. Καὶ μία μὲν μερὶς ἐξ αὐτῶν εἰσαγαγοῦσα ἐπικουρικὸν στρατὸν ἐξ Ἀρκάδων καὶ βαρβάρων πεμφθέντων παρὰ τοῦ Πισσοῦθνου ἐκλείσθη εἰς διατείχισμά τι· εἰσῆλθον δ' ἐπίσης μετ' αὐτῶν καὶ ἐκυβέρνων

τάς ὑποθέσεις ὅσοι ἐμῆδιζον ἐκ τῶν Κολοφωνίων τῆς ἄνω πόλεως· ἡ δὲ ἀντίπαλος μερὶς ἀναγκασθεῖσα νὰ φύγῃ προσεκάλεσε τὸν Πάχητα. Οὗτος ἐζήτησε συνέντευξιν μετὰ τοῦ Ἰππίου τοῦ ἐν τῷ διατειχίσματι ἀρχηγοῦ τῶν Ἀρκάδων ὑποσχεθεὶς αὐτῷ ὅτι θὰ τὸν ἀπέλυε πάλιν σῶον καὶ ὑγιᾶ ἐὰν δὲν ἐδέχετο τὰς προτάσεις του. Καὶ ὁ μὲν Ἰππίας ἐξῆλθε πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ Πάχης τοῦτον μὲν ἐφυλάκισεν, ὅχι ὅμως σιδηροδέσμιον, ἐπιτεθεὶς δὲ ἐξ ἀπροόπτου κατὰ τοῦ τειχίσματος ἐκυρίουσεν αὐτὸ καὶ ἀπέκτεινε πάντας τοὺς ἐν αὐτῷ εὕρισκομένους Ἀρκάδας καὶ βαρβάρους· ἐπανάφερε δὲ τὸν Ἰππίαν ὡς εἶχεν ὑποσχεθῆ· ἀλλ' ἅμα εἰσελθόντα, τὸν συλλαμβάνει καὶ τὸν κατατοξεύει. Καὶ ἀπέδωκε τὸ Νότιον εἰς τοὺς Κολοφωνίους ἐξαίρέσας τοὺς μυχθίσαντας. Βραδύτερον οἱ Ἀθηναῖοι πέμψαντες οἰκιστὰς κατὰ τοὺς ἰδίους ἑαυτῶν νόμους συνώκισαν τὸ Νότιον, συναθροίσαντες ἐκ τῶν διαφόρων πόλεων ὅλους τοὺς διεσπαρμένους Κολοφωνίους.

35. Ὁ δὲ Πάχης ἐπιστρέψας εἰς τὴν Μυτιλήνην ὑπέταξε τὴν Πύρραν καὶ τὴν Ἑρεσον· λαβὼν δὲ τὸν Λακεδαιμόνιον Σάλαιθον κεκρυμμένον ἐν τῇ πόλει, ἀποστέλλει αὐτὸν εἰς Ἀθήνας μετὰ τῶν ἐν Τενέδῳ κατατεθειμένων καὶ τῶν ἄλλων τοὺς ὁποίους ὑπέθετεν ὡς αἰτίους τῆς ἀποστασίας· ἀποπέμπει ἐπίσης καὶ τὸ πλειότερον μέρος τοῦ στρατοῦ. Μείνας δὲ μετὰ τοῦ ὑπολοίπου, διωργάνωσε κατὰ τὸ δοκοῦν τὰ τῆς Μυτιλήνης καὶ τῆς λοιπῆς Λέσβου.

36. Ἐλθόντων τῶν Μυτιληναίων καὶ τοῦ Σαλαίθου, οἱ Ἀθηναῖοι τὸν μὲν Σάλαιθον εὐθὺς ἀπέκτειναν, μολονότι οὗτος ὑπέσχετο μεταξὺ πολλῶν ἄλλων νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς Πελοποννησίους καὶ ἀπὸ τῶν Πλαταιῶν αἰ-

τινες ἐπολιορκοῦντο ἀκόμῃ· περὶ δὲ τῶν λοιπῶν διεσκέπτοντο. Ἐν τῇ ὀργῇ των ἀπεφάσισαν ὄχι μόνον τοὺς παρόντας νὰ ἀποκτείνωσιν, ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς ἐφήβους Μυτιληναίους, καὶ νὰ ἀνδραποδίσωσι τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας. Τοῖς ἐφαίνετο ἀσυγχώρητον διότι ἀπεστάτησαν χωρὶς νὰ ἔχωσι παράπονα ὡς οἱ ἄλλοι· ἐκεῖνο δὲ ὅπερ ἠϋξανε τὴν ὀργὴν των ἦτο ὅτι ὁ στόλος τῶν Πελοποννησίων, ὅπως βοηθήσῃ τὴν Μυτιλήνῃν, ἐτόλμησε νὰ διακινδυνεύσῃ εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰωνίας· διότι δὲν ἐπίστευον ὅτι οἱ Μυτιληναῖοι εἶχον ἀποστατήσῃ χωρὶς νὰ ἔχωσι κατὰ νοῦν μέγα σχέδιον. Πέμπουσι λοιπὸν τριήρη πρὸς τὸν Πάχητα ὅπως ἀναγγεῖλῃ τὰ ἀποφασισθέντα καὶ διατάξῃ αὐτὸν νὰ ἀποκτείνῃ ταχέως τοὺς Μυτιληναίους· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιούσαν κατέλαβεν αὐτοὺς εὐθύς ἡ μεταμέλεια καὶ ἐσκέφθησαν τὸ μέγα καὶ ὠμὸν ἀποφάσεως καταδικαζούσης εἰς θάνατον ὁλόκληρον πόλιν καὶ ὄχι τοὺς αἰτίους. Ἄρα ἐνόησαν τοῦτο οἱ παρόντες πρέσβεις τῶν Μυτιληναίων καὶ οἱ ἐν Ἀθήναις φίλοι των, παρεσκεύασαν τοὺς ἐν τέλει οὕτως ὥστε νὰ σκεφθῶσι καὶ αὖθις περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου· τοὺς ἔπεισαν δὲ εὐκόλως· διότι καὶ οἱ ἄρχοντες οὗτοι ἦσαν πεπεισμένοι ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν πολιτῶν ἐπεθύμουν νὰ κάμωσι δευτέραν διάσκεψιν. Σχηματισθείσης λοιπὸν τῆς ἐκκλησίας ἀμέσως, ὁ καθεὶς ἐπρότεινε τὴν γνώμην του. Κλέων δὲ ὁ Κλεαινέτου τοῦ ὁποίου ἡ ὑπὲρ τοῦ θανάτου γνώμη εἶχεν ὑπερισχύσει κατὰ τὴν προτεραίαν, ὁ βιαιότατος τῶν πολιτῶν εἰς πᾶσαν περίστασιν καὶ μεγίστην ἔχων τότε ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ δήμου, παρελθὼν αὖθις ἔλεγε ταῦτα.

37. «Πολλάκις καὶ ἐν τῷ νῦν χρόνῳ καὶ ἐν τῷ

παρελθόντι ὑπεστήριξα ὅτι ἡ δημοκρατία εἶναι ἀδύνατον νὰ κυβερνᾷ ἄλλους λαοὺς, καὶ τὴν γνώμην ταύτην ἰσχυροποιεῖ ἔτι μᾶλλον ἡ σημερινὴ μεταμέλειά σας περὶ τῶν Μυτιληναίων. Συνειθίσαντες ἐν τῷ καθημερινῷ βίῳ μῆτε νὰ φοβῆσθε μῆτε νὰ ἐπιβουλεύησθε ἀλλήλους, πράττετε τὸ αὐτὸ καὶ πρὸς τοὺς συμμάχους· καὶ ἐὰν ἡ παρασυρόμενοι ὑπὸ τῆς εὐγλωττίας των ἡ ἐνδίδοντες ὑπὸ οἴκτου περιπίπτετε εἰς σφάλμα τι, δὲν πιστεύετε ὅτι ἡ ἀδυναμία σας θέλει εἶσθαι ἐπικίνδυνος δι' ὑμᾶς καὶ ἄνευ εὐγνωμοσύνης ἐκ μέρους τῶν συμμάχων. Δὲν παρατηρεῖτε ὅτι ἡ κυριαρχία σας εἶναι ἀληθῆς τυραννία ἐπιβεβλημένη ἐπὶ ἀνθρώπων ἐπιβούλων, οἵτινες ἀκουσίως ὑπακούουσιν, οἵτινες οὐδεμίαν σᾶς ὀφείλουσι χάριν διὰ τὰς ἐπὶ βλάβῃ ἡμῶν γινομένας πρὸς αὐτοὺς χάριτας, ἀλλ' οἵτινες ὑποτάσσονται εἰς ὑμᾶς ὑπὸ τῆς ἀνάγκης μᾶλλον ἢ ὑπὸ τῆς εὐγνωμοσύνης. Τὸ δεινότατον δὲ πάντων εἶναι ὅτι οὐδεμία πλέον σταθερότης θέλει ὑπάρχει εἰς τὰς ἀποφάσεις μας καὶ δὲν θὰ ἐννοῶμεν ὅτι καλλίτερον νὰ ἔχῃ ἡ πόλις κακοὺς ἀλλὰ σταθεροὺς νόμους, ἢ καλοὺς ἀλλὰ ἀκύρους· ὅτι σώφρων ἀμάθεια εἶναι ὠφελιμωτέρα τῆς ἀκολάστου δεξιότητος· καὶ ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἱ πόλεις εὐδαιμονοῦσι πλεῖστον μετ' ἀνθρώπων μετρίων ἢ μετ' ἀνθρώπων συνετωτάτων, ἐπειδὴ οὗτοι θέλουσι νὰ φαίνωνται σοφώτεροι τῶν νόμων καὶ νὰ ἐπιβάλλωσι τὰς ἰδιαιτέρας γνώμας των εἰς τὰς συνελεύσεις, ὡς νὰ μὴ ὑπῆρχον τάχα ἄλλαι μεγαλείτεραι εὐκαιρίαι διὰ νὰ δείξωσι τὴν εὐφυΐαν των, τούτου δὲ ἔνεκα καταστρέφουσι τὰς πόλεις· ἐνῷ οἱ ἄλλοι, οἱ δυσπιστοῦντες πρὸς τὴν ἰδίαν ἐαυτῶν σύνεσιν, ὁμολογοῦσιν ὅτι εἶναι ἀμαθέστεροι τῶν νόμων καὶ ὅλι-

γώτερον ἱκανοὶ νὰ ψέξωσι τὸν λόγον τοῦ ῥήτορος· δίκαιοι δὲ ὄντες μᾶλλον κριταὶ ἢ ῥητορικοὶ ἀθληταί, ἐπιτυχάνουσι σχεδὸν πάντοτε. Οὕτω λοιπὸν πρέπει νὰ πράττωμεν καὶ ἡμεῖς ἀντὶ νὰ περιπλεκώμεθα εἰς ἀγῶνα εὐγλωττίας καὶ εὐφυΐας καὶ σᾶς δίδωμεν συμβουλὰς ἐναντίας εἰς τὰς ἰδίας ἡμῶν πεποιθήσεις.

38. «Καὶ ἐγὼ μὲν τὴν αὐτὴν ἔχω γνώμην καὶ ἀπορῶ μὲ ἐκείνους οἵτινες ἐπρότεινον δευτέραν διάσκεψιν περὶ τῶν Μυτιληναίων καὶ ἐπροκάλεσαν χρονοτριβὴν ἥτις ἀποβαίνει πρὸς ὄφελος τῶν ἀδικησάντων (διότι ἡ ὀργὴ τοῦ παθόντος ἐναντίον τοῦ ἀδικήσαντος γίνεται ἀμβλυτέρα, ἐνῷ ἡ ἄμυνα, ὅταν ἔπεται ἀμέσως μετὰ τὴν ὕβριν, ἐπειδὴ εἶναι ἀντίρροπος, λαμβάνει ὀπίσω τελείαν τὴν ἐκδίκησιν), ἀπορῶ δὲ καὶ ποῖος θέλει ἀντίπει εἰς ἐμὲ καὶ ἀποδείξει ὅτι αἱ μὲν ἀδικίαι τῶν Μυτιληναίων εἶναι ὠφέλιμοι εἰς ἡμᾶς, αἱ δὲ συμφοραὶ ἡμῶν καθίστανται βλαβεραὶ εἰς τοὺς συμμάχους. Εἶναι φανερόν ὅτι πεποιθὼς εἰς τὴν ῥητορικὴν αὐτοῦ δεινότητα ἤθελε προσπαθήσει νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ ἐναντίον διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι δὲν ἐγένετο κοινὴ ἀπόφασις, ἢ, κινούμενος ἀπὸ κέρδος, ἤθελε παρασκευάσει μετὰ κόπου λόγον εὐπρόσωπον ὅπως πειραθῇ νὰ σᾶς ἀπατήσῃ. Δυστυχῶς ἡ πολιτεία τὰ μὲν ἄθλα τῶν τοιούτων ἀγώνων δίδει εἰς ἄλλους, δι' αὐτὴν δὲ ἐπιφυλάσσει μόνον τοὺς κινδύνους. Τοῦ κακοῦ τούτου αἵτιοι εἰσθε ὑμεῖς οἵτινες κακῶς διανέμοντες τὰς ἀμοιβὰς συνειθίζετε νὰ παρίστασθε θεαταὶ τῶν λόγων καὶ ἀκροαταὶ τῶν ἔργων. Ἀπὸ τοὺς τεχνικοὺς λόγους τῶν ῥητόρων κρίνετε περὶ τῶν μελλόντων ἔργων, κηλούμενοι δὲ ἀπὸ τὸ γόητρον τῆς εὐγλωττίας πιστεύετε ὅτι τὰ μέχρι τοῦδε πεπραγμένα ἐγένοντο

οὐχὶ ὅπως τὰ εἶδατε ἀλλ' ὅπως τὰ ἠκούσατε· καὶ ὑπὸ καινοῦ μὲν λόγου εἴσθε ἐπιβρεπέστατοι εἰς τὸ ἀπαταᾶσθαι, ὑπὸ λόγου δὲ ἐκ πείρας ἀνεγνωρισμένου ὡς ἀρίστου δὲν πείθεσθε, ἀκαθέκτως παρασυρόμενοι ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε παραδόξων καὶ καταφρονοῦντες τῶν συνήθων. Ὅλοι θέλετε νὰ ᾔσθε ῥήτορες, τούτου δὲ μὴ ὄντος δυνατοῦ, ἀνταγωνίζεσθε πρὸς τοὺς ὄντας τοιούτους διὰ νὰ μὴ φανῇτε ὅτι ἠκολουθήσατε τὴν προτεθεῖσαν γνώμην, ἀλλ' ὅτι προηγουμένως ἐπεδοκιμάσατε ἂν εἴπη τι εὐφυῶς ὁ ῥήτωρ. Ταχεῖς εἰς τὸ νὰ προαισθάνεσθε ὅσα σᾶς λέγουσιν, εἴσθε βραδεῖς εἰς τὸ νὰ προβλέπετε τὰ ἐξ αὐτῶν ἀποβησόμενα. Ζητοῦντες, οὕτως εἰπεῖν, ἄλλα καινότερα παρὰ τὰ συνήθη καὶ ἐν τοῖς ὁποίοις πολιτευόμεθα, οὐδὲ περὶ τῶν παρόντων κρίνετε ὀρθῶς. Τέλος ἡττώμενοι ὑπὸ τῆς τέρψεως τῆς ἀκοῆς, ὁμοιάζετε μᾶλλον μὲ καθημένους ἀκροατὰς σοφιστῶν παρὰ μὲ πολίτας βουλευομένους περὶ τῶν συμφερόντων τῆς πόλεως.

39. Ἀὖτε τούτων τῶν ἐλαττωμάτων θέλων νὰ σᾶς ἀποτρέψω, ἀποφαίνομαι ὅτι οἱ Μυτιληναῖοι τὴν πόλιν ἡμῶν πλειότερον ἢ πᾶσα ἄλλη πόλις ἡδίκησαν. Καὶ ἐκείνους μὲν οἵτινες ἀπεστάτησαν μὴ δυνηθέντες νὰ ὑποφέρωσι τὴν ὑμετέραν δεσποτείαν ἢ ἀναγκασθέντες ὑπὸ τῶν πολεμίων, τοὺς συγχωρῶ· τί νὰ εἴπω ὅμως δι' ἐκείνους οἵτινες ἔχοντες νῆσον μετὰ τειχῶν καὶ μόνον κατὰ θάλασσαν φοβούμενοι τοὺς ἡμετέρους πολεμίους, καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ ὅμως θαλάσῃ ἡδύναντο νὰ ἀντιτάξωσι πρὸς αὐτοὺς τριήρεις, εἰσὶν αὐτόνομοι καὶ ἀπολαύουσι τῶν πρώτων τιμῶν; τί ἄλλο εἰμὴ ὅτι ἡ διαγωγὴ των εἶναι συνωμοσία καὶ ἐπανάστασις μᾶλλον ἢ ἀποστασία (διότι ἡ ἀποστασία προέρχεται μόνον ἀπὸ καταθλιβομέ-

νους), τί ἄλλο τέλος ἢ συνεννόησις μετὰ τῶν σκληροτά-
των ἐχθρῶν μας διὰ νὰ τοὺς βοηθήσωσι νὰ μᾶς κατα-
στρέψωσι ; Τὸ ἐγκλημα τῶν εἶναι μείζον ἢ ἐάν στήρι-
ζόμενοι ἐπὶ τῶν ιδίων τῶν δυνάμεων μᾶς ἐκήρυττον πό-
λεμον φανερόν. Οὐδὲν ἐχρησίμευσεν αὐτοῖς ὡς παράδειγμα,
οὔτε αἱ συμφοραὶ τῶν ἄλλων ὅσοι ἀποστάντες ἀφ' ἡμῶν
ὑπετάγησαν ἤδη, οὔτε ἡ παροῦσα εὐδαιμονία τῶν τοὺς
ἀπέτρεψεν ἀπὸ τοῦ νὰ ἔλθωσι πρὸ τῶν κινδύνων· γενό-
μενοι δὲ θρασεῖς πρὸς τὸ μέλλον καὶ ἐλπίσαντες μείζονα
μὲν τῆς ἑαυτῆς δυνάμεως, ἐλάσσονα δὲ τῆς ἑαυτῶν βου-
λήσεως, ἤραντο πόλεμον, προτιμήσαντες τὴν βίαν ἢ τὴν
πρὸς ἡμᾶς πίστιν· καὶ ἅμα ἐνόμισαν ὅτι ἦσαν ισχυρότε-
ροι προσέβαλον ἡμᾶς χωρὶς νὰ ἀδικηθῶσι. Πολλάκις συμ-
βαίνει ὥστε αἱ πόλεις εἰς ὅσας ἔλθῃ ἀπροσδόκητος εὐ-
τυχία νὰ τρέπωνται εἰς τὴν ὕβριν· ἐξ ἐναντίας αἱ κατὰ
τοὺς φυσικοὺς νόμους εὐτυχίαι εἶναι ὀλιγώτερον ἐπικίνδυ-
νοι τῶν ἀπροσδοκῆτων· καὶ εἶναι εὐκολώτερον οὕτως
εἰπεῖν νὰ ἀπωθήσῃ τὴν δυστυχίαν ἢ νὰ διασώσῃ τὴν
εὐδαιμονίαν. Ἐπρεπε πρὸ πολλοῦ ἤδη οἱ Μυτιληναῖοι
νὰ μὴ τιμῶνται παρ' ἡμῶν τόσον διαφερόντως τῶν ἄλ-
λων· ἐὰν ἐγίνετο τοῦτο, δὲν θὰ περιήρχοντο εἰς τοιοῦτον
βαθμὸν αὐθαδείας, τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ ἔγκειται εἰς τὴν
φύσιν τοῦ ἀνθρώπου νὰ περιφρονῇ τοὺς θωπεύοντας καὶ
νὰ σέβεται τοὺς μὴ ἐνδίδοντας. Τιμωρηθῆτωσαν λοιπὸν
σήμερον ἀξίως τῆς ἀδικίας τῶν, καὶ μὴ συγχωρήσετε τὸν
λαὸν ἐπιρρίπτοντες τὸ σφάλμα εἰς τοὺς ὀλιγαρχικοὺς.
Ὅλοι ἐπετέθησαν καθ' ἡμῶν ὁμοίως, ἐνῷ ἠδύναντο προσ-
τρέχοντες εἰς ἡμᾶς νὰ ἀποκατασταθῶσι τώρα πάλιν εἰς
τὴν πόλιν τῶν· ἀλλὰ προτιμήσαντες νὰ συγκινδυνεύσωσι
μετὰ τῶν ἀριστοκρατῶν συναπέστάτησαν. Σκέφθητε κα-

λῶς· ἐὰν ἐπιβάλλετε τὴν αὐτὴν τιμωρίαν εἰς τοὺς συμμάχους οἵτινες ἀποστατοῦσιν ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀναγκάζομενοι καὶ εἰς τοὺς συμμάχους τῶν ὁποίων ἡ ἀποστασία εἶναι ἐκουσία, νομίζετε ὅτι θὰ εὐρεθῇ τις ὅστις δὲν θέλει ἀποστατήσῃ ὑπὸ τὴν ἐλαχίστην πρόφασιν, ὅταν λάβῃ ὑπ' ὅψιν τοῦ ὅτι νικήσας μὲν θὰ γίνῃ ἐλεύθερος, νικηθεὶς δὲ δὲν θὰ πάθῃ τίποτε ἀθεράπευτον; Πολεμοῦντες ἐναντίον ἐκάστης πόλεως θέλομεν διακινδυνεύει τὴν περιουσίαν καὶ τὰ σώματα ἡμῶν. Καὶ ἐὰν μὲν ἐπιτύχωμεν, θὰ παραλαμβάνωμεν πόλιν κατεστραμμένην καὶ θὰ στερώμεθα διὰ παντὸς τῆς προσόδου ἣτις ἀποτελεῖ τὴν δύναμιν ἡμῶν· ἐὰν δὲ ἀποτύχωμεν, θὰ προσθέτωμεν εἰς τοὺς προϋπάρχοντας καὶ ἄλλους ἐχθροὺς, καὶ τὸν χρόνον τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ δαπανῶμεν εἰς τὸ νὰ πολεμῶμεν τοὺς ὑπάρχοντας ἐχθροὺς, θὰ τὸν δαπανῶμεν εἰς τὸ νὰ πολεμῶμεν τοὺς οἰκίους συμμάχους.

40. «Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἐλπίσωσιν ὅτι θὰ τύχωσι συγγνώμης ὅτι ἡμάρτησαν ἀνθρωπίνως οὔτε διὰ τῆς πειθοῦς οὔτε διὰ τῶν χρημάτων· διότι ἔβλαψαν οὐχὶ ἄκοντες, ἀλλ' ἐπεβουλευθήσαν ἡμᾶς ἐν γνώσει· εἶναι δὲ συγγνωστέα μόνον τὰ ἀκούσια σφάλματα. Ἐγὼ καὶ τότε καὶ σήμερον διατείνομαι ὅτι δὲν πρέπει νὰ μετανοῇτε διὰ τὰ ἅπαξ ἀπορασισθέντα, ἐὰν θέλετε νὰ ἀποφύγετε τοὺς τρεῖς βλαπτικωτάτους διὰ τὴν πολιτείαν σκοπέλους, τὸν οἶκτον, τὴν ἐκ τῶν λόγων τέρψιν καὶ τὴν ἐπτείκειαν. Διότι δίκαιος οἶκτος ὀφείλεται πρὸς ἀνθρώπους ὁμοίους μὲ ἡμᾶς, οὐδόλως δὲ πρὸς ἐκείνους οἵτινες εἶναι ἀνάξιοι τοῦ οἶκτου ἡμῶν καὶ οἵτινες δὲν θὰ παύσωσιν ὄντες ἀείποτε πολέμιοι. Οἱ ῥήτορες οἱ τέρποντες ἡμᾶς διὰ τῶν λόγων τῶν δύνανται νὰ εὕρωσι στάδιον εἰς

ἄλλας περιστάσεις ὀλιγώτερον ταύτης σπουδαίας, καὶ ὅχι τώρα ὅτε ἡ μὲν πόλις βραχεῖαν ἡδονὴν ἀπολαύσασα θέλει ζημιωθῇ μεγάλως, αὐτοὶ δὲ θέλουσι πληρωθῇ καλῶς διὰ τὴν καλὴν ὁμιλίαν των. Τέλος ἡ ἐπιείκεια ὀφείλεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους οἵτινες εἶναι καὶ ἔσονται φίλοι, καὶ οὐχὶ εἰς ἐκείνους οἵτινες θὰ μείνωσι πάντοτε οἱ ἴδιοι καὶ τὴν αὐτὴν ἔχθραν θὰ διατρέφωσι πάντοτε πρὸς ἡμᾶς. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἐὰν μὲν πεισθῇτε εἰς ἐμὲ, θέλετε πράξει ὅ,τι εἶναι δίκαιον πρὸς τοὺς Μυτιληναίους καὶ συμφέρον πρὸς ἡμᾶς, μὴ πεισθέντες δὲ, οὐ μόνον αὐτῶν τὴν εὐγνωμοσύνην δὲν θέλετε ἐπισύρει, ἀλλὰ μᾶλλον ὑμᾶς αὐτοὺς θέλετε καταδικάσει. Διότι ἐὰν ἡ ἀποστάσια των ἦτο νόμιμος, τότε ἡ κυριαρχία σας δὲν θὰ ἦναι τοιαύτη. Ἐὰν δὲ, καίτοι παράνομον οὖσαν, θελήσετε εἰσέτι νὰ τὴν ἐξασκῇτε, πρέπει ἐπίσης παρανόμως καὶ τούτους νὰ τιμωρήσετε χάριν τοῦ συμφέροντος τῆς ἀρχῆς. Ἄλλως παραιτήσατε τὴν ἀρχὴν καὶ ἀσκεῖτε ἀνδραγαθίαν ἀκίνδυνον. Μεταχειρισθῇτε αὐτοὺς ὅπως θὰ σᾶς μετεχειρίζοντο. Διαφυγόντες τὸν κίνδυνον μὴ φανῇτε ἀναισθητότεροι τῶν ἐπιβουλευσάντων. Ἐνθυμηθῇτε τὶ θὰ ἔπραττον οὗτοι πιθανῶς πρὸς ὑμᾶς ἐὰν ἐνίκων, καὶ πρὸ πάντων ὅτι αὐτοὶ ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι ἀδικήσαντες. Οἱ ἄνευ προφάσεως προσβάλλοντές τινα ἐπιμένουσι μέχρις οὗ ἀπολέσωσιν αὐτόν, ἐπειδὴ φοβοῦνται τὸν ἐκ τοῦ ὑπολειπομένου ἐχθροῦ κίνδυνον· διότι ὁ ἀδίκως παθὼν τι ὀργίζεται μᾶλλον κατὰ τοῦ ἀδικήσαντος αὐτόν ἢ ὁ παθὼν τι ἀπὸ δικαίας αἰτίας. Μὴ γίνετε προδόται ὑμῶν αὐτῶν, ἀλλὰ ἀναλογιζόμενοι τὶ ἐμέλλετε νὰ πάθετε, καὶ πρὸ πάντων πόσας θυσίας ἠθέλετε ὑποστῇ διὰ νὰ καταβάλετε αὐτοὺς, ἀνταποδώσατε σήμερον ὅ,τι

ἐμέλλετε νὰ πάθετε, χωρὶς νὰ δείξετε αἰφνιδίαν ἀδυναμίαν καὶ χωρὶς νὰ λησμονήσετε τὸν πρὸ ὀλίγου ἐπὶ τῶν κεφαλῶν ἐπικρεμασθέντα κίνδυνον. Καὶ τούτους τιμωρήσατε ἀξίως καὶ δείξατε σαφῶς διὰ παραδείγματος εἰς τοὺς συμμάχους ὅτι πάσης ἀποστασίας ἡ ζημία ἔσεται θάνατος. Ἄμα γίνῃ γνωστὴ ἡ ἀπόφασίς σας, σπανιώτερον θὰ ἀμελῆτε τοὺς ἐχθροὺς σας διὰ νὰ πολεμῆτε τοὺς συμμάχους σας.»

41. Ταῦτα εἶπεν ὁ Κλέων· μετ' αὐτὸν δὲ Διόδωτος ὁ Εὐκράτους, ὅστις καὶ κατὰ τὴν προτέραν ἐκκλησίαν ἐπολέμησε ζωνῶς τὸ κατὰ τῶν Μυτιληναίων θανατικὸν ψήφισμα, ἀναβάς καὶ τότε εἰς τὸ βῆμα εἶπε τὰ ἑξῆς.

42. «Οὐτε τοὺς προτείναντας τὴν δευτέραν περὶ τῶν Μυτιληναίων διάσκεψιν αἰτιῶμαι, οὔτε ἐπαινῶ ἐκείνους οἵτινες μέμφονται τὸ πολλάκις σκέπτεσθαι περὶ τῶν σπουδαιοτάτων ὑποθέσεων· νομίζω δὲ ὅτι δύο πράγματα εἶναι ἐναντιώτατα εἰς τὴν καλὴν σκέψιν, ἡ ταχύτης καὶ ἡ ὀργή, ἐξ ὧν ἡ μὲν προέρχεται ἐκ τῆς ἀνοίας, ἡ δὲ ἐκ τῆς ἀγροικίας καὶ τῆς μετριοτήτος τοῦ πνεύματος. Ὁ ὑποστηρίζων ὅτι ἡ συζήτησις δὲν διαφωτίζει τὰ πράγματα, ἡ ἀσύνητος εἶναι ἢ ἔχει ἀτομικὸν συμφέρον· ἀσύνητος, ἐὰν νομίζῃ ὅτι ὑπάρχει ἄλλο μέσον διὰ νὰ ἐκφρασθῇ τις περὶ τοῦ μέλλοντος καὶ τοῦ ἀφανοῦς· ἐνδιαφερόμενος, ἐὰν θέλων νὰ προτείνῃ αἰσχρὸν τι καὶ μὴ ἐλπίζων ὅτι θὰ δυνηθῇ νὰ ὑποστηρίξῃ διὰ καλῶν λόγων κακὴν ὑπόθεσιν, ζητεῖ δι' ἐπιτηδείων διαβολῶν νὰ ἐκφοβήσῃ τοὺς ἀντιπάλους καὶ τοὺς ἀκροατάς του. Οἱ ἐπικινδυνότατοι ὅμως πάντων εἶναι οἱ κατηγοροῦντες τοὺς ἀνταγωνιστάς των ὅτι πωλοῦσιν ἐπὶ χρήμασι τὴν ῥητορικὴν των τέχνην. Ἐὰν κατηγοροῦν αὐτοὺς ἐπὶ ἀμα-

Θία τότε ἡ ἥττα θὰ συνεπείγεται ἀπώλειαν ῥητορικῆς ἱκανότητος μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ τιμιότητος· ἀλλ' ἐνώπιον κατηγορίας ἐπὶ αἰσχροκερδεΐᾳ, ἐὰν μὲν ὁ ῥήτωρ πείσῃ, καθίσταται ὑποπτος, ἐὰν δὲ ἀποτύχῃ τοῦ σκοποῦ, ἀπόλλυσι συγχρόνως καὶ τὴν ἐπὶ συνέσει καὶ τὴν ἐπὶ τιμιότητι φήμην του. Εἰς τοιαύτην δὲ περίστασιν ἡ πόλις οὐδόλως ὠφελεῖται, διότι ὁ φόβος στερεῖ αὐτὴν τῶν συμβούλων της, ἐνῶ ἐξ ἐναντίας θὰ εὐδαιμόνει περισσότερον ἐὰν οἱ τοιοῦτοι κατήγοροι δὲν ᾔσαν καλοὶ ῥήτορες, διότι τότε δὲν θὰ τὴν παρέσυρον εἰς τόσα σφάλματα. Πρέπει δὲ ὁ ἀγαθὸς πολίτης νὰ φαίνεται ὅτι προτείνει τὰ ἄριστα, οὐχὶ ἐκφοβῶν τοὺς ἀντιλέγοντας, ἀλλ' ὁμιλῶν ἄνευ τινὸς πλεονεκτήματος, ἡ δὲ σῶφρων πολιτεία δὲν πρέπει μῆτε πρὸς τῇ ὑπαρχούσῃ νὰ δίδῃ καὶ ἑτέραν τιμὴν εἰς τὸν πολλὰ καὶ ἄριστα συμβουλευόντα, μῆτε ὅμως νὰ σμικρύνῃ τὴν εἰς αὐτὸν ὑπάρχουσαν· ὅχι μόνον δὲν πρέπει νὰ τιμωρῇ τὸν ἀποτυγχάνοντα ῥήτορα, ἀλλ' οὔτε νὰ δεικνύῃ πρὸς αὐτὸν δυσμένειάν τινα. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου μῆτε ὁ ἐπιτυχὼν εἰς τὰς προτάσεις του θὰ ὁμιλῇ ἐναντίον τοῦ αἰσθήματός του καὶ διὰ νὰ ἀρέσῃ εἰς τὸ πλῆθος ὅπως ἀξιωθῇ ἔτι μεγαλύτερων τιμῶν, μῆτε ὁ ἀποτυχὼν θὰ καταφεύγῃ εἰς αὐτὰ τὰ μέσα, χαριζόμενος καὶ αὐτὸς ὅπως προσελκύσῃ τὸ πλῆθος.

43. «Τούτων ἡμεῖς πράττομεν τὰ ἐναντία, καὶ προσέτι ἐὰν τις τὰ βέλτιστα μὲν συμβουλεύῃ, καταστῇ ὅμως ὑποπτος ὅτι ὁμιλεῖ κέρδους ἕνεκα, φθονήσαντες αὐτὸν διὰ τὰ κέρδη περὶ ὧν ὑποψίαν μόνον ἔχομεν, στεροῦμεν τὴν πολιτείαν φανεράς ὠφελείας. Εἰς τοιοῦτο δὲ σημεῖον περιήλθομεν, ὥστε αἱ καλαὶ συμβουλαί, ἄνευ

ῥητορικοῦ κόσμου λεγόμεναι, δὲν εἶναι ἀνυποπόττεραι τῶν κακῶν. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη οὐ μόνον ὁ προτείνων ὀλεθριωτάτην πρότασιν νὰ πείθῃ τὸ πλῆθος δι' ἀπάτης, ἀλλὰ καὶ ἡ μᾶλλον ὠφέλιμος γνώμη πρέπει νὰ περιβάλλεται μὲ ψεῦδος ἵνα κατασταθῇ πιστευτή. Ἐνεκα τοῦ φιλυπόπτου αὐτῆς χαρακτῆρος ἡ πόλις ἡμῶν εἶναι ἡ μόνη τὴν ὁποίαν δὲν δύναται τις νὰ ὑπηρετήσῃ φανερώς καὶ χωρὶς νὰ τὴν ἀπατήσῃ. Ὁ δίδων φανερώς ὠφέλιμον συμβουλὴν διεγείρει ὑπονοίας ὅτι ἐπιζητεῖ κρυφίως ἀτομικὴν τινα ἀμοιβήν. Πρέπει δὲ, προκειμένου περὶ τῶν μεγίστων συμφερόντων καὶ ἐν τοιαύτῃ κρίσει μὴ περιστάσει, νὰ ἀπαιτῆτε νὰ λέγωμέν τι ἡμεῖς τῶν ὁποίων ἡ διάνοια φθάνει μακρότερον παρὰ ὑμᾶς οἵτινες ἐπὶ μικρὸν διάστημα σκοπεῖτε, πρὸ πάντων ἐπειδὴ ἡμεῖς εἰμεθα ὑπεύθυνοι σύμβουλοι καὶ ὑμεῖς ἀνεύθυνοι ἀκροαταί. Ἐὰν ὁμοίως ἐζημιῶντο καὶ ὁ πείσας καὶ ὁ πεισθεὶς, αἱ ἀποφάσεις σας θὰ ἦσαν δικαιότεραι· σήμερον δὲ, ἐὰν περιπίπτετε ἐνίοτε εἰς σφάλματα παρασυρόμενοι ὑπὸ τῆς ὁρμῆς τὴν ὁποίαν θὰ τύχῃ νὰ ἔχετε, τιμωρεῖτε μόνον τὴν γνώμην τοῦ πείσαντος οὐχὶ δὲ καὶ τὰς ἰδικὰς σας, αἵτινες πολλὰ οὔσαι συνημάρτησαν.

44. α' Εἰγὼ δὲ ἀνέβην εἰς τὸ βῆμα οὐχὶ διὰ νὰ ἀντεῖπω εἰς τὰ κατὰ τῶν Μυτιληναίων ἀποφασισθέντα μήτε διὰ νὰ κατηγορήσω αὐτούς. Διότι ἐὰν κρίνωμεν φρονίμως τὰ πράγματα, οὐχὶ περὶ τῆς ἐκεῖνων ἀδικίας πρόκειται ἡμῖν ἀγὼν, ἀλλὰ ποία ἡ συμφερωτέρα δι' ἡμᾶς ἀπόφασις. Καὶ ἐὰν ἀποδειχθῇ ὅτι εἶναι εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν ἔνοχοι, δὲν θὰ συμβουλεύσω διὰ τοῦτο ὅτι εἶναι ἄξιοι θανάτου, καθὼς ἐπίσης δὲν θὰ τοὺς συχωρήσω εἰμὴ καθ' ὅσον συμφέρει εἰς τὴν πολιτείαν. Να-

μίζω δὲ ὅτι πρέπει νὰ σκεφθῶμεν μᾶλλον περὶ τοῦ μέλλοντος ἢ περὶ τοῦ παρόντος. Καὶ μολονότι ὁ Κλέων ισχυρίζεται ὅτι ἡ θανατικὴ ποινὴ ἔσεται ὠφέλιμος εἰς τὸ μέλλον διότι θέλει ἐλαττώσει τὰς ἀποστασίας, ἐγὼ ἀφορῶν εἰς τὴν μέλλουσαν ἡσυχίαν μας ισχυρίζομαι τὰ ἐναντία. Μὴ παρασυρθῇτε ἀπὸ τὴν εὐπρέπειαν τοῦ λόγου του καὶ ἀπορρίψετε τὴν ὠφέλειαν τοῦ ἐμοῦ· διότι ὁ λόγος του, ἔνεκα τῆς ὀργῆς τὴν ὁποίαν ἔχετε ἐναντίον τῶν Μυτιληναίων, δύναται νὰ σᾶς φανῇ δικαιότερος καὶ νὰ σᾶς πείσῃ· ἡμεῖς ὅμως δὲν δικαζόμεθα πρὸς αὐτοὺς ὥστε νὰ ἔχωμεν ἀνάγκην δικαιοσύνης, ἀλλὰ σκεπτόμεθα περὶ αὐτῶν κατὰ πόσον ὁ θάνατος ἢ ἡ σωτηρία των συμφέρει εἰς ἡμᾶς.

45. «Εἰς τὰς πλείστας πόλεις ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου εἶναι καθιερωμένη διὰ πολλὰ ἐγκλήματα τῶν ὁποίων τινὰ δὲν ἐξισοῦνται μὲ τὸ τῶν Μυτιληναίων· ἐν τούτοις, κινούμενοι ὑπὸ τῆς ἐλπίδος οἱ ἄνθρωποι ἀψηφοῦσι τὸν κίνδυνον, καὶ οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἐξετέθη εἰς αὐτὸν πιστεύων ὅτι δὲν θὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὸ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπιχειρημά του· ἐπίσης ποία πόλις ἀποστατοῦσα ἐπεχείρησε τοῦτο χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀρκοῦσαν βεβαιότητα ὅτι θὰ ὑποστηριχθῇ εἴτε ἐκ τῶν ἰδίων ἐαυτῆς μέσων εἴτε ἐκ τῶν συμμαχικῶν; Εἶναι φυσικὸν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀμαρτάνωσι καὶ ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ καὶ ἐν τῷ δημοσίῳ, οὐδὲ ὑπάρχει νόμος δυνάμενος νὰ ἐμποδίσῃ τοῦτο, διότι οἱ ἄνθρωποι διεξῆλθον ὅλας τὰς βαθμίδας τῶν ποινῶν ἐπαυξάνοντες αὐτὰς κατὰ μικρὸν διὰ νὰ προφυλάσσωνται περισσότερον ἀπὸ τοὺς κακούργους. Εἶναι μάλιστα πιθανὸν ὅτι ἄλλοτε αἱ ποιναὶ ἦσαν ἡπιώτεραι διὰ τὰ μέγιστα ἐγκλήματα· ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ περι-

εφρόνουν, ἀνέβησαν αἱ πολλαὶ τούτων διὰ τοῦ χρόνου εἰς τὸν θάνατον· καὶ αὐτὸν ὁμῶς τὸν ἀψηφοῦσιν. Ἡ πρέπει λοιπὸν νὰ εὐρωμεν ἄλλο φόβητρον τρομερώτερον, ἢ νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ θανατικὴ ποινὴ εἶναι ἀνωφελὴς. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ὠθοῦνται πρὸς τοὺς κινδύνους· ὁ πτωχὸς ἐνθαρρύνεται ὑπὸ τῆς ἀνάγκης, ὁ πλούσιος ὑπὸ τῆς ὑπερηφανίας τοῦ πλούτου, οἱ ἄλλοι ὑπὸ ἄλλων παθῶν τὰ ὅποια ἔχουσι καὶ τὰ ὅποια τοὺς παρασύρουσιν. Ἡ ἐλπίς καὶ ἡ ἐπιθυμία εὐρίσκονται πανταχοῦ· ἡ ἐπιθυμία προηγείται, ἡ ἐλπίς ἔπεται· ἐκείνη μὲν σχεδιάζουσα τὴν ἐπιχείρησιν, αὕτη δὲ εἰσηγουμένη τὴν εὐκολίαν τῆς ἐπιτυχίας, προξενοῦσι τὰ μεγαλείτερα δυστυχήματα· καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀφανεῖς, διὰ τοῦτο εἶναι φοβερώτεροι τῶν φανερῶν κινδύνων. Ἐκτὸς τούτων, συντελεῖ οὐχ ἥττον εἰς τὴν παρακίνησιν ἡμῶν καὶ ἡ τύχη· διότι παρισταμένη ἀπροσδοκῆτως καὶ ἀπὸ μικρῶν ἀφορμῶν παρασύρει τὸν ἄνθρωπον πρὸς τοὺς κινδύνους, καὶ πρὸ πάντων τὰς πόλεις, τοσοῦτῳ μᾶλλον ὅσῳ πρόκειται δι' αὐτάς περὶ δύο μεγίστων ζητημάτων, τῆς ἐλευθερίας ἢ τῆς τῶν ἄλλων ἀρχῆς, καὶ ἕκαστος ἐνούμενος μετὰ τῶν συμπολιτῶν του νομίζει ὅτι εἶναι καὶ πῶς ἰσχυρότερος ἢ ὅσον εἶναι πράγματι. Ἐν συντόμῳ, φρονῶ παράλογον καὶ πολὺ εὐηθὲς νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ὅταν φέρεται βιαίως πρὸς πρᾶξιν τινα, εἶναι δυνατόν νὰ ἀποτραπῇ εἴτε διὰ τῆς ἰσχύος τῶν νόμων εἴτε δι' ἄλλου τινὸς φόβου.

46. Ἀδὲν πρέπει λοιπὸν μήτε νὰ ἐκφέρητε κακὴν ἀπόφασιν πιστεύοντες ὅτι ἡ θανατικὴ ποινὴ παρέχει ἐγγύησιν, μήτε νὰ ἀφαιρέσητε ἀπὸ τοὺς ἀποστατήσαντας πᾶσαν ἰδέαν μετανοίας καὶ ταχείας ἐξαλείψεως τοῦ ἐγ-

κλήματός των. Σιέφθητε ὅτι σήμερον, ἐάν πόλις τις ἀποστατήσῃ καὶ ἰδῇ ὅτι δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ ὑπερισχύσῃ, δύναται νὰ ἔλθῃ εἰς συμβιβασμὸν ἐνόςω ἀκόμη εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ ἀποζημιώσῃ διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου καὶ ἐν τῷ μέλλοντι νὰ πληρώνῃ φόρους· ἐν ἐναντία περιπτώσει, νομίζετε ὅτι θὰ εὕρισκετο πόλις ἥτις δὲν ἤθελε παρασκευασθῇ τελειότερον τῆς παρούσης καὶ δὲν ἤθελεν ὑποστῇ τὴν ἐσχάτην πολιορκίαν, ἐάν ἤξευρεν ὅτι οὐδεμία ὑπῆρχε διαφορὰ μεταξὺ ταχείας ὑποταγῆς καὶ παρατάσεως τοῦ ἀγῶνος; δὲν θὰ ἦτο δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς ἐπιζήμιον νὰ δαπανῶμεν διὰ πολιορκίαν πόλεως ἀπόφασιν ἐχούσης νὰ μὴ παραδοθῇ, ἀφοῦ δὲ τὴν κυριεύομεν, νὰ τὴν εὕρισκωμεν κατεστραμμένην καὶ νὰ χάνωμεν τοῦ λοιποῦ τὰς ἐξ αὐτῆς προσόδους; Καὶ ὅμως διὰ τῶν προσόδων τούτων εἴμεθα ἰσχυροὶ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ βλάπτωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς τιμωροῦντες αὐστηρῶς τοὺς ἀμαρτάνοντας, ἀλλ' ἅς προσπαθῶμεν μᾶλλον διὰ μετρίων ποινῶν νὰ ἔχωμεν τὰς πόλεις ἀκμαζούσας εἰς πλοῦτον, ἐξαρτῶντες τὴν φύλαξιν αὐτῶν οὐχὶ ἐκ τῆς αὐστηρότητος τῶν νόμων ἀλλ' ἐκ τῆς πραγματικῆς ἐπιμελείας. Σήμερον πράττομεν τὰ ἐναντία τούτων. Ἐάν δουλώσωμεν λαόν τινα ἐλεύθερον καὶ δεσποτικῶς κυβερνώμενον, ὅστις ἀποστατεῖ κατὰ φυσικὸν νόμον χάριν τῆς αὐτονομίας του, νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ τὸν τιμωρήσωμεν αὐστηρῶς. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ τιμωρῶμεν ἀπηνῶς ἄνδρας ἐλευθέρους οἵτινες ἀποστατοῦσιν, ἀλλὰ πρέπει νὰ τοὺς ἐπιτηρῶμεν αὐστηρῶς πρὶν ἀποστατήσωσι καὶ νὰ προλαμβάνωμεν μῆτε εἰς τὴν φαντασίαν των νὰ ἔρχεται τοιαύτη ἰδέα, ἥ, ἀφοῦ τοὺς

ὑποτάσσωμεν, νὰ μὴ ἐπιρρίπτωμεν τὴν προσήκουσαν ἐνοχὴν εἰμὴ εἰς ὅσον τὸ δυνατόν ὀλίγους.

47. «Σκέφθητε πόσον θὰ σφάλατε πειθόμενοι εἰς τὸν Κλέωνα. Σήμερον εἰς ὅλας τὰς πόλεις ὁ λαὸς εἶναι εὖνους πρὸς ὑμᾶς καὶ δὲν ἐπαναστατεῖ μετὰ τῶν ὀλιγαρχικῶν, ἢ, ἐὰν βιασθῇ, ἀμέσως γίνεται ἐχθρὸς ἐκείνων οἵτινες τὸν ἠνάγκασαν νὰ ἀποστατήσῃ· καὶ ὅταν ἐκστρατεύετε ἐναντίον πόλεως ἐχθρικῆς, ἔχετε σύμμαχον τὸ πλῆθος αὐτῆς. Ἐὰν ὁμῶς ἐξολοθρεύσετε τὸν λαὸν τῶν Μυτιληναίων, ὅστις οὐ μόνον δὲν μετέσχε τῆς ἀποστασίας ἀλλ' ἅμα ἔλαβεν ὄπλα παρέδωκεν ἐκουσίως τὴν πόλιν, πρῶτον μὲν θὰ ἀδικήσετε φονεύοντες τοὺς εὐεργέτας, ἔπειτα δὲ θὰ πράξετε διὰ τοὺς ἰσχυροὺς τῶν ἀνθρώπων ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τὰ μάλιστα ἐπιθυμοῦσι· διότι, ἀποστατοῦντες οὗτοι τὰς πόλεις, εὐθὺς θέλουσιν ἔχει σύμμαχον τὸν δῆμον, ἀφοῦ ὑμεῖς ἐδείξατε προηγουμένως ὅτι ἡ αὐτὴ ποινὴ περιμένει καὶ τοὺς ἀθώους καὶ τοὺς ἐνόχους. Πρέπει δὲ καὶ ἐὰν ἦναι ἔνοχοι, νὰ ὑποκρινώμεθα ὅτι δὲν εἶναι, ἵνα μὴ καταστήσωμεν πολέμιον τὸν μόνον σύμμαχον ὅστις μᾶς μένει. Νομίζω δὲ ὅτι εἶναι πολὺ συμφερότερον πρὸς διατήρησιν τῆς ἀρχῆς νὰ ἀδικηθῶμεν ἐκουσίως, παρὰ νὰ ἐξολοθρεύσωμεν δικαίως ἀνθρώπους τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ φεισθῶμεν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πόλεως. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ Κλέων εὕρισκει δίκαιον καὶ ὠφέλιμον ἐν τῇ τιμωρίᾳ των, εἶναι ἀδύνατον νὰ εὕρισκεται συνηγμένον.

48. αἱ ὑμεῖς δὲ ἀναγνωρίζοντες ὅτι ταῦτα εἶναι συμφερότερα, καὶ μήτε εἰς τὸν οἶκτον μήτε εἰς τὴν ἐπιείκειαν ἐνδίδοντες περισσότερον (κατὰ τῶν ὁποίων ἐγὼ πρῶτος θὰ εἶχον καθῆκον νὰ σᾶς προφυλάξω) ἀκούσατε

μόνον τὴν φωνὴν τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Δικάσατε ἄνυσ μεγάλης σπουδῆς τοὺς Μυτιληναίους τοὺς ὁποίους ὁ Πάχης ἔπεμψεν ὡς ἐνόχους, τοὺς δὲ ἄλλους ἀφήσατε νὰ ζῶσιν ἡσυχῶς εἰς τὰς οἰκίας των. Ἡ πράξις αὕτη καὶ διὰ τὸ μέλλον εἶναι ὠφέλιμος καὶ ἀπὸ τοῦδε διὰ τοὺς ἐχθροὺς φοβερά· διότι ὁ φρονίμως σκεπτόμενος εἶναι ἰσχυρότερος ἢ ὁ μετὰ πραγματικῆς μὲν δυνάμεως ἀλλὰ ἀφρόνως προσβάλλων τοὺς ἐχθρούς.»

49. Ταῦτα εἶπεν ὁ Διόδωτος. Ῥηθειῶν δὲ τῶν ἐντελῶς ἀντιπάλων πρὸς ἀλλήλας γνωμῶν τούτων, οἱ Ἀθηναῖοι ἐφιλονέκησαν μὲν ὡς πρὸς τὴν ἀπόφασιν, καὶ μάλιστα αἱ ψῆφοι διηρέθησαν, ὑπερίσχυσεν ὅμως ἡ τοῦ Διοδότου. Εὐθύς λοιπὸν ἔπεμψαν δευτέραν τριήρη ὅπως μὴ ἡ ἄλλη, ἣτις εἶχεν ἐκπεμφθῆ μίαν ἡμέραν καὶ μίαν νύκτα πρότερον, φθάσῃ πρώτη καὶ καταστραφῇ ἡ Μυτιλήνη. Προμηθευσάντων δὲ τῶν Μυτιληναίων πρέσβεων εἰς τὴν τριήρη οἶνον καὶ ἄλευρον καὶ πολλὰ ὑποσχεθέντων, ἐὰν ἐφθάνον ἐγκαίρως οἱ εἰς αὐτὴν εἰσελθόντες, τασάυτη κατεβλήθη ταχύτης περὶ τὸν πλοῦν ὥστε οἱ κωπηλάται ἐκωπηλάτουν τρώγοντες συγχρόνως ἄλευρα ζυμωμένα μὲ οἶνον καὶ ἔλαιον, καὶ οἱ μὲν ἐκοιμῶντο οἱ δὲ ἐκωπηλάτουν ἀλληλοδιαδόχως. Κατὰ τύχην δὲ μηδενὸς ἀνέμου ἐναντιωθέντος καὶ τῆς πρώτης τριήρεως τῆς κομιζούσης τὴν τρομερὰν διαταγὴν μὴ πλεούσης ταχέως τῆς δὲ ἄλλης σπευδούσης τοιοῦτοτρόπως, ἡ μὲν πρώτη τοσοῦτον μόνον ἐπρόλαβε τὴν δευτέραν ὅσον ἤρκει νὰ ἀναγνώσῃ ὁ Πάχης τὸ ψήφισμα καὶ νὰ ἐτοιμάσῃ τὰ πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ· ἡ ἄφρις ὅμως τῆς τελευταίας τὸν ἐμπόδισεν. Οὕτω λοιπὸν παρ' ὀλίγον νὰ καταστραφῇ ἡ Μυτιλήνη.

50. Οἱ δὲ ἄλλοι Μυτιληναῖοι τοὺς ὁποίους εἶχε πέμψει ὁ Πάχης ὡς πρωτίστους αἰτίους τῆς ἀποστασίας ἐθανάτωθσαν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων κατὰ πρότασιν τοῦ Κλέωνος· καὶ ἦσαν οὗτοι ὀλίγον περισσότεροι τῶν χιλίων. Καθελόντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι τὰ τεῖχη τῶν Μυτιληναίων παρέλαβον τὰ πλοῖα. Ὑστερον φόρον μὲν δὲν ἐπέβαλον εἰς τοὺς Λεσβίους, διαιρέσαντες ὅμως τὴν χώραν των, ἐκτὸς τῆς τῶν Μηθυμναίων εἰς τρισχίλια τεμάχια, τὰ μὲν τριακόσια ἀφιέρωσαν εἰς τοὺς θεοὺς, εἰς δὲ τὰ ἄλλα ἔπεμψαν διὰ νὰ τὰ καθεξωσιν ἄποικοι Ἀθηναῖοι εἰς τοὺς ὁποίους ἔπεσεν ὁ κλῆρος νὰ τὰ λάβωσι καὶ οἱ Λεσβιοὶ ὑποχρεωθέντες νὰ πληρώνωσι κατ' ἔτος δύο μνᾶς δι' ἕκαστον τεμάχιον ἐκαλλιέργουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὴν γῆν. Κατέλαβον ἐπίσης οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ὅλα τὰ χωρία ὅσα εἶχον οἱ Μυτιληναῖοι ἐπὶ τῆς ἡπείρου καὶ ὑπέταξαν αὐτοὺς ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν των. Καὶ τὰ μὲν συμβάντα τῆς Μυτιλήνης τοιαῦτα ὑπῆρξαν.

51. Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ θέρος, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Λέσβου, οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγοῦντος Νικίου τοῦ Νικηράτου ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς νήσου Μινώας, ἥτις κεῖται πρὸ τῶν Μεγάρων. Οἱ Μεγαρεῖς εἶχον οἰκοδομήσει ἐκεῖ πύργον καὶ μετεχειρίζοντο αὐτὴν ὡς φρούριον. Ἦθελε δὲ ὁ Νικίας νὰ θέσῃ φυλακὴν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπερ ἦτο πλησιέστερον εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἢ τὸ Βούδορον καὶ ἡ Σαλαμίς, ὅπως παύσωσιν οἱ Πελοποννήσιοι ἐκπέμποντες ἐκ τοῦ μέρους τούτου κρυφίως τριήρεις καὶ πειρατάς, ὅπερ ἐγένετο προηγουμένως, καὶ ἐμποδισθῇ πᾶσα εἰσπλευσις εἰς τὰ Μέγαρα. Ἐκυρίευσεν λοιπὸν πρῶτον διὰ θαλάσσης καὶ διὰ μηχανῶν δύο πύργους προέχοντας, πρὸς τὸ μέρος τῆς Νισαίας, καὶ ἀροῦ ἡλευθέρωσε τὸν

εἵσπλουν μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῆς ἡπείρου, ἔκλεισε διὰ τείλους τὸ μέρος ἐκ τοῦ ὁποίου ἦτο δυνατόν, διὰ γεφύρας ὑπὲρ τὰ τενάγη, νὰ ἔλθῃ βοήθειά τις εἰς τὴν νῆσον μὴ ἀπέχουσαν πολὺ ἀπὸ τῆς στερεᾶς. Συντελεσθέντος τοῦ ἔργου ἐν ὀλίγαις ἡμέραις, ὁ Νικίας ἀφήσας εἰς τὴν Μινώαν φρούριον καὶ φρουρὰν ἐπέστρεψε μετὰ τοῦ στρατοῦ.

52. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, διαρκούντος τοῦ θέρους ἐκείνου, οἱ Πλαταιεῖς μὴ ἔχοντες πλέον σῖτον μήτε δυνάμενοι νὰ ὑφίστανται τὴν πολιορκίαν, ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Πελοποννησίους κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Οἱ πολιορκοῦντες προσέβαλον τὸ τεῖχος τῶν, οἱ δὲ Πλαταιεῖς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὸ ὑπερασπισθῶσιν. Ἐννοήσας ὁ Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς τὴν ἀδυναμίαν τῶν, διὰ τῆς βίας μὲν δὲν ἠθέλησε νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν (διότι ἐξ ὁδηγιῶν πεμφθεισῶν ἐκ Λακεδαιμόνος εἶχε μάθει ὅτι, ἐάν ποτε ἐγίνετο εἰρήνη μετὰ τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἀπεφασίζετο παρ' ἐκατέρων ἡ ἀπόδοσις τῶν κυριευθεισῶν πόλεων, ἡ Πλάταια ἔπρεπε νὰ ἐξαيرهθῇ ὡς παραδοθεῖσα ἐκουσίως), ἔπεμψεν ὁμῶς πρὸς τοὺς Πλαταιεῖς κήρυκα λέγοντα ὅτι ἐὰν συγκατετίθεντο νὰ παραδώσωσιν ἐκόντες τὴν πόλιν τῶν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ νὰ τοὺς λάβωσιν ὡς δικαστάς, θὰ ἐτιμώρουν τοὺς ἐνόχους καὶ οὐδένα θὰ κατεδίκάζον χωρὶς νὰ τὸν δικάσωσι. Ταῦτα εἶπεν ὁ κήρυξ· οἱ δὲ (διότι ἦσαν πλέον εἰς τὴν ἐσχάτην ἐξασθένεισιν) παρέδοσαν τὴν πόλιν. Καὶ τοὺς Πλαταιεῖς ἔτρεφον οἱ Πελοποννησῖοι ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, μέχρις οὗ ἔφθασαν οἱ ἐκ τῆς Λακεδαιμόνος πέντε δικασταί. Ἐλθόντες οὗτοι οὐδεμίαν κατηγορίαν ἀπήγγειλον κατὰ τῶν Πλαταιέων, ἀλλὰ προσκαλέσαντες ἡρώτων αὐτοὺς τοῦτο

μόνον α'Εάν κατὰ τὸν παρόντα πόλεμον εἶχον προσφέρει ἐκδούλευσιν τινα εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς συμμάχους.» Οἱ δέ, ζητήσαντες νὰ ὁμιλήσωσιν εὐρύτετερον, ἀνέθεσαν τὸ ἔργον τοῦτο εἰς δύο Πλαταιεῖς, τὸν Ἀστούμαχον τὸν Ἀσωπολάου καὶ τὸν Λάκωνα τὸν Ἀειμνήστου ὅστις ἦτο καὶ πρόξενος τῶν Λακεδαιμονίων. Προχωρήσαντες λοιπὸν οὗτοι εἶπον τὰ ἑξῆς.

53. «Τὴν μὲν πόλιν παρεδώσαμεν εἰς ὑμᾶς, ὦ Λακεδαιμόνιοι, νομίζοντες ὅτι ἡ δίκη ἡμῶν ἤθελε γίνεαι καὶ πῶς δικαιοτέρα παρ' ὅσον γίνεται τὴν στιγμὴν ταύτην, καὶ παρουσιάσθημεν οὐχὶ ἐνώπιον ἄλλων δικαστῶν, ἀλλ' ἐνώπιον ὑμῶν φρονοῦντες ὅτι παρ' ὑμῶν μόνον ἠθέλομεν τύχει δικαιοσύνης. Τώρα δὲ φοβούμεθα ὅτι καὶ κατ' ἀμφοτέρα ἡπατήθημεν· διότι ὑποπτεύομεν εὐλόγως ὅτι πρόκειται οὐ μόνον νὰ ἀγωνισθῶμεν κατὰ τοῦ θανάτου, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἡ ἀπόφασίς σας δὲν θέλει εἶναι ἀμερόληπτος, εἰκάζοντες τοῦτο ἐκ τοῦ ὅτι καὶ κατηγορία καθ' ἡμῶν δὲν ἐγένετο κατὰ τῆς ὁποίας νὰ ἀντιτάξωμεν λόγους ὑπερασπίσεως (ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοὶ ἐζητήσαμεν τὸν λόγον) καὶ ἐκ τοῦ ὅτι, βραχείας οὔσης τῆς ἐπερωτήσεως ὑμῶν, ἐάν μὲν εἴπωμεν τὴν ἀλήθειαν θὰ στραφῇ αὕτη καθ' ἡμῶν, ἐάν δὲ εἴπωμεν ψεῦδη, θὰ ἐξελεγχθῶμεν ὡς ψεῦσται. Καί τοι δὲ περιελθόντες εἰς τὴν ἐσχάτην ἀμνηχανίαν, ἀναγκαζόμεθα ἐν τούτοις καὶ νομίζομεν ἀσφαλέστερον νὰ διακινδυνεύσωμεν λέξεις τινὰς πρὸς ἀπολογίαν μας· διότι ἡ σιωπὴ ἡμῶν εἰς τοιαύτην περίστασιν θὰ μᾶς ἐξέθετεν εἰς τὴν μομφὴν ὅτι δὲν ἐπράξαμεν πᾶν ὅ,τι ἦτο δυνατόν ἵνα σωθῶμεν. Εἰς τὰ δεινὰ δὲ ταῦτα προστίθεται καὶ ἡ δυσκολία νὰ σᾶς πείσωμεν. Ἐάν ἡμεθα ἄγνωστοι πρὸς ἀλλήλους, θὰ ἡδυ-

νάμεθα νὰ ὠφεληθῶμεν προσάγοντες μαρτυρίας ἀγνώστους εἰς ὑμᾶς· ἀλλὰ σήμερον θὰ ὁμιλήσωμεν πρὸς ἀνθρώπους εἰδότας τὰ πάντα, καὶ φοβούμεθα ὅχι ὅτι θὰ κρίνετε τὰς ἐκδουλεύσεις ἡμῶν κατωτέρας τῶν ἰδικῶν σας καὶ θὰ καταλογίσετε τοῦτο εἰς ἡμᾶς ὡς ἔγκλημα, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι πρὸς εὐχαρίστησιν ἄλλων εἰσαγόμεθα εἰς δίκην προαποφασισμένην.

54. «Παρέχοντες ὅμως ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν δικαιολογίας ὅσον ἀφορᾷ τὰς διενέξεις ἡμῶν πρὸς τοὺς Θηβαίους καὶ πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἄλλους Ἑλληνας, θέλομεν ποιήσαι ὑπόμνησιν τῶν ἀγαθῶν πράξεων ἡμῶν καὶ θέλομεν προσπαθήσαι νὰ σᾶς πείσωμεν. Ἀποκρινόμεθα λοιπὸν πρὸς τὴν βραχεῖαν ἐκείνην ἐπερώτησιν ἃ Ἐάν κατὰ τὸν παρόντα πόλεμον προσεφέραμεν ἐκδούλευσίν τινα εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς συμμάχους·» ἐάν μὲν μᾶς ἐρωτᾷτε ὡς ἐχθροὺς, δὲν πρέπει νὰ εὑρετε κακὸν ὅτι δὲν σᾶς παρέσχομεν καμμίαν ὑπηρεσίαν, ἐάν δὲ μᾶς νομίζετε φίλους, ὑμᾶς αὐτοὺς μᾶλλον αἰτιαθῆτε διότι ἤλθετε νὰ μᾶς πολεμήσετε. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διαγωγὴν ἡμῶν ἐν τῇ εἰρήνῃ καὶ ἐν τῷ κατὰ τοῦ Μήδου πολέμῳ, αὕτη ὑπῆρξεν ἄμεμπτος· καὶ τὴν μὲν εἰρήνην δὲν διελύσαμεν ἡμεῖς πρῶτοι, κατὰ δὲ τὸν μηδικὸν πόλεμον μόνοι ἡμεῖς ἐκ τῶν Βοιωτῶν ἐπολεμήσαμεν διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Μολονότι ἡπειρώται, ἐναυμαχήσαμεν εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον, καὶ κατὰ τὴν μάχην τὴν γενομένην ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ ἠνώθημεν μεθ' ὑμῶν καὶ τοῦ Πausaniou· δὲν ὑπάρχει δὲ κίνδυνος ἀπειλήσας κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τοὺς Ἑλληνας εἰς τὸν ὅποιον νὰ μὴ μετέσχομεν πέραν τῶν δυνάμεών μας. Ὅσον δ' ἀφορᾷ ἰδίως ὑμᾶς, ὅταν ὁ σεισμὸς περιέζωσε τὴν Σπάρτην καὶ ἀπεχώρησαν

εἰς τὴν Ἰθώμην οἱ ἀποστατήσαντες Εἰλωτες, ἡμεῖς ἐπέμψαμεν εἰς βοήθειάν σας τὸ τρίτον μέρος ἐξ ἡμῶν· τοιαῦται ὑπηρεσίαι δὲν πρέπει νὰ λησμονῶνται.

54. «Καὶ κατὰ μὲν τὰς παλαιὰς καὶ κρισίμους ἐκεῖνας περιστάσεις τοιοῦτοι ἐφάνημεν, ὕστερον ὅμως ἐγενόμεθα πολέμιοι. Τούτου αἵτιοι εἰσθε ὑμεῖς, διότι ζητήσαντες τὴν συμμαχίαν σας ὅτε προσέβαλον ἡμᾶς διὰ τῆς βίας οἱ Θηβαῖοι, ὑμεῖς μᾶς ἀπεκρούσατε εἰπόντες νὰ ἀποταθῶμεν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ὑπὸ τὴν πρόφασιν ὅτι οὗτοι εἶναι ἐγγὺς ὑμεῖς δὲ πολὺ μακράν. Καὶ κατὰ μὲν τὸν πόλεμον τοῦτον οὔτε ἐπάθετε οὔτε ἐκινδυνεύσατε νὰ πάθετε τίποτε παρ' ἡμῶν. Ἐὰν δὲ δὲν ἠθελήσαμεν νὰ ἀποσπασθῶμεν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καθὼς μᾶς ἐσυμβουλεύσατε, ἡ διαγωγὴ μας δὲν ἦτο ἄδικος, διότι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐβοήθησαν ἡμᾶς ἐναντίον τῶν Θηβαίων ὅταν ὑμεῖς ἡρνήθητε νὰ μᾶς βοηθήσετε. Ἦθελεν εἶσθαι αἰσχρὸν νὰ τοὺς προδώσωμεν πρὸ πάντων ὅταν, ἀφοῦ ἐδέχθημεν τὰς εὐεργεσίας των, εἰσῆλθομεν εἰς τὴν συμμαχίαν των ζητήσαντες αὐτὴν καὶ μετέσχομεν τοῦ δικαιώματος τῆς ἰσοπολιτείας. Εἴχομεν λοιπὸν καθῆκον νὰ ἀκολουθῶμεν προθύμως τὰς διαταγὰς των. Εἰς τὰς διαταγὰς τὰς ὁποίας δίδετε ὡς ἡγεμόνες οἱ μὲν ἢ οἱ δὲ εἰς τοὺς συμμάχους σας, εἰάν ὑπάρχη τι ἀξιοκατάκριτον, δὲν πταίουσιν οἱ ἀκολουθοῦντες ἀλλ' οἱ ἄγοντες οἵτινες δὲν τοὺς ὠδήγησαν ὀρθῶς.

56. «Οἱ Θηβαῖοι πολλὰς καὶ ἄλλας ἀδικίας ἔπραξαν πρὸς ἡμᾶς, τὴν δὲ τελευταίαν γνωρίζετε ὑμεῖς διότι ἔνεκα ταύτης πάσχομεν ταῦτα σήμερον. Εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν μας ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν ἐορτασίμῳ ἡμέρᾳ, δικαίως λοιπὸν τοὺς ἐτιμωρήσαμεν συμφώνως μὲ τὸν παγ-

κόσμιον νόμον ὅστις καθιεροῖ τὸ δίκαιωμα νὰ ἀπωθῇ τις τὸν ἐπερχόμενον πολέμιον, καὶ δὲν εἶναι δίκαιον νὰ μᾶς τιμωρήσετε σήμερον χάριν αὐτῶν. Ἐὰν θεωρήσετε τὸ δίκαιον ἀποβλέποντες εἰς τὸ προσωρινὸν συμφέρον ὑμῶν καὶ τὴν ἔχθραν ἐκείνων, θέλετε φανῇ ὅτι εἰσθε οὐχὶ ἀληθεῖς κριταὶ τοῦ ὀρθοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον δοῦλοι τοῦ συμφέροντος. Ἐν τούτοις, ἐὰν οἱ Θηβαῖοι σᾶς φαίνωνται χρήσιμοι σήμερον, ἡμεῖς ὁμως καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ὑπῆρξάμεν πολὺ περισσότερον ἄλλοτε ὅτε διετρέχετε μείζονα κίνδυνον· ἀλλὰ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ὅταν ὁ βάρβαρος ἔφερε πανταχοῦ τὴν δουλείαν, οἱ Θηβαῖοι ἦσαν μετ' αὐτοῦ. Δίκαιον λοιπὸν εἶναι εἰς τὸ σημερινὸν σφάλμα, ἐὰν τῶντι ἐσφάλομεν, νὰ ἀντισταθμίσετε τὴν τότε προθυμίαν. Θὰ εὔρετε δὲ ταύτην σχετικῶς μείζονα καὶ εἰς περιστάσεις καθ' ἃς ἦτο σπάνιον μεταξύ τῶν Ἑλλήνων νὰ ἀντιτάξῃ τις ἀνδρείαν κατὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Ξέρξου. Τότε ἐπηνόουντο μᾶλλον οἱ μὴ πράττοντες ἀκινδύνως τὰ συμφέροντα εἰς αὐτοὺς ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔφοδον τῶν βαρβάρων, καὶ ἐκουσίως ἀψηφοῦντες τοὺς κινδύνους χάριν τοῦ κοινοῦ καλοῦ. Ἐκ τούτων γενόμενοι καὶ ἡμεῖς καὶ τιμηθέντες ἄλλοτε διὰ τῶν πρώτων τιμῶν, φοβούμεθα σήμερον μήπως ἀπολεσθῶμεν διότι ἠκολουθήσαμεν τὰς αὐτὰς ἀρχὰς προτιμήσαντες τοὺς Ἀθηναίους χάριν τῆς δικαιοσύνης μᾶλλον ἢ ἐκ συμφέροντος. Ἐν τούτοις πρέπει νὰ ἔχετε τὴν αὐτὴν γνώμην περὶ τῶν αὐτῶν, καὶ νὰ μὴ νομίσετε ὅτι τὸ συμφέρον εἶναι ἄλλο τι ἢ νὰ δύνασθε νὰ συμβιβάζετε τὴν ἐκάστοτε ὠφέλειαν ὑμῶν μὲ τὴν σταθερὰν εὐγνωμοσύνην τῶν συμμάχων.

57. σΣκεφθῆτε ἐπίσης ὅτι παρὰ τῶν πλείστων Ἑλλήνων νομίζεσθε ὡς παράδειγμα ἀρετῆς· ἐὰν ἐκφέρητε

καθ' ἡμῶν ἄδικον ἀπόφασιν (ἡ δὲ δίκη δὲν δύναται νὰ δικασθῇ ἀφανῶς, διότι καὶ οἱ κρίνοντες εἶναι ἐπαινούμενοι καὶ οἱ κρινόμενοι ὅχι ἀξιόμεμπτοι) προσέξατε μήπως ἀπαρέσῃ εἰς τοὺς Ἑλληνας νὰ καταδικασθῶσιν ἄνδρες ἄνδρεῖοι παρ' ἀνδρῶν ἔτι μᾶλλον ἀνδρείων καὶ ἀνατεθῶσιν εἰς τὰ κοινὰ ἱερὰ τὰ σκυῖλα ἡμῶν τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος. Θὰ φανῇ τρομερὸν ὅτι ὑμεῖς οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπορθήσατε τὴν Πλάταιαν, τὴν ὁποίαν οἱ μὲν πατέρες σας ὡς μαρτύριον ἀνδρείας ἀνέγραψαν εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς τρίποδα, ὑμεῖς δὲ ἐξηφανίσατε σὺν παντὶ τῷ οἴκῳ ἐκ παντὸς τοῦ ἐλληνικοῦ χάριν τῶν Θεβαίων. Ἴδου λοιπὸν εἰς ποῖον σημεῖον συμφορᾶς περιήλθομεν ἡμεῖς οἵτινες καὶ οἱ Μῆδοι ἐὰν ἐνίκων θὰ κατεστρεφόμεθα καὶ σήμερον ἡττώμεθα ὑπὸ τῶν Θεβαίων ἐνώπιον ὑμῶν τῶν ἄλλοτε φιλτάτων. Δύο τρομεροὺς ἀγῶνας ὑπέστημεν, πρὸ μικροῦ μὲν ἐκινδυνεύσαμεν νὰ ἀποθάνωμεν ὑπὸ πείνης ἐὰν δὲν παρεδίδομεν τὴν πόλιν, τῶρα δὲ νὰ καταδικασθῶμεν εἰς θάνατον, καὶ ἐξ ὧν τῶν Ἑλλήνων ἡμεῖς οἱ Πλαταιεῖς οἱ τοσοῦτον πρόθυμοι εἰς τὸ νὰ συντρέχωμεν τοὺς Ἑλληνας ὑπεράνω τῶν δυνάμεών μας, ἡμεῖς μόνοι παρηγκωνίσθημεν καὶ κατηντήσαμεν νὰ ἐγκαταλειφθῶμεν ἔρημοι καὶ ἀβοήθητοι· οὐδεὶς ἐκ τῶν τότε συμμάχων μᾶς ὠφελεῖ, φοβούμεθα δὲ ὅτι καὶ ὑμεῖς, ὦ Λακεδαιμόνιοι, ἡ μόνη ἐλπίς, οὐδεμίαν βοήθειαν θέλετε μᾶς παρῆξει.

58. Ἀἴκετεύομεν ὑμᾶς ἐν ὀνόματι τῶν θεῶν τῶν ἐφόρων τῆς ἡμετέρας συμμαχίας καὶ ἐν ὀνόματι τῆς ἀφοσιώσεως ἡμῶν πρὸς τοὺς Ἑλληνας νὰ καμφθῇτε καὶ νὰ μεταβάλετε τὴν ἀπόφασιν τὴν ὁποίαν ἐσχηματίσατε πεισθέντες εἰς τοὺς Θεβαίους, καὶ σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ ἀπαιτήσετε καὶ ὑμεῖς παρ' αὐτῶν τὴν χάριν νὰ μὴ φονεύ-

σετε ἐκείνους τοὺς ὁποίους δὲν ἀρμόζει εἰς ὑμᾶς νὰ φονεύ-
 σετε· ἀπολαύσατε ἔντιμον εὐγνωμοσύνην ἀντὶ ἀτίμου, καὶ
 μὴ ἐπισύρετε καθ' ὑμῶν δυσφημίαν ὅπως ἀρέσητε εἰς τοὺς
 ἄλλους· μία στιγμή ἀρκεῖ ὅπως ἐξαφανίσῃ τὰ σώματα ἡ-
 μῶν, εἶναι ὅμως ἐπίπονον νὰ ἐξαλείψετε τὴν ἐκ τῆς πρά-
 ξεως ταύτης δυσφημίαν. Ἡμεῖς τοὺς ὁποίους θὰ τιμωρή-
 σετε δὲν εἴμεθα ἐχθροὶ, διότι τότε θὰ ᾔτο δίκαιον, ἀλ-
 λά φίλοι ἐξ ἀνάγκης πολεμήσαντες ὑμᾶς. Χαρίζοντες εἰς
 ἡμᾶς τὴν ζωὴν θέλετε πράξει ὅσιον ἔργον. Ἐνθυμηθῆτε
 ὅτι παρεδόθημεν ἐκουσίως τείνοντες πρὸς ὑμᾶς ἰκέτιδας
 χεῖρας (ὁ δὲ καθιερωμένος νόμος εἰς τοὺς Ἑλληνας ἀπα-
 γορεύει νὰ φονεύωνται οἱ ἰκέται), καὶ προσέτι ἐγενόμε-
 θα εὐεργέται ὑμῶν ἐν παντὶ καιρῷ. Ἀποβλέψατε εἰς τοὺς
 τάφους τῶν πατέρων σας, τοὺς ὁποίους φονευθέντας ὑπὸ
 τῶν Μήδων καὶ ταφέντας εἰς τὴν ἡμετέραν γῆν ἐτιμῶ-
 μεν κατ' ἔτος δημοσίᾳ προσφέροντες ἐσθῆτας καὶ τὰς ἐν
 χρήσει θυσίας καὶ τὰς ἀπαρχὰς ὄλων τῶν ἡμετέρων καρ-
 πῶν, εὐνοϊκοὶ πρὸς ἄνδρας ἐκ φιλικῆς χώρας καταγομέ-
 νους καὶ σύμμαχοι πρὸς ἀρχαίους συμπολεμιστάς. Τού-
 των τὰ ἐναντία θέλετε πράξει ὑμεῖς ἐὰν ἐκφέρητε ἄδικον
 ἀπόφασιν. Σκεφθῆτε καλῶς· ὁ Πausανίας ἔθαψεν αὐτοὺς
 ἐνταῦθα νομίζων ὅτι τοὺς ἀπέθετε καὶ εἰς γῆν φιλικὴν
 καὶ πλησίον φίλων· ὑμεῖς δὲ ἐὰν μᾶς φονεύσητε καὶ τὴν
 Πλαταιίδα χώραν μεταποιήσητε εἰς Θηβαίδα, τί ἄλλο
 θὰ πράξετε ἢ θὰ ἐγκαταλείψετε τοὺς πατέρας σας καὶ
 τοὺς συγγενεῖς σας ἐν γῇ πολεμῖᾳ καὶ πλησίον τῶν φο-
 νέων των, καὶ θὰ τοὺς στερήσετε τῶν τιμῶν τὰς ὁποίας
 ἀπολαμβάνουσι σήμερον; Πρὸς τούτοις καὶ τὴν γῆν εἰς
 τὴν ὁποίαν ἡλευθερώθησαν οἱ Ἕλληνες θέλετε καταστήσει
 ὑπόδουλον, καὶ τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν τοὺς ὁποίους ἐπι-

καλεσθέντες ἐνίκησαν τοὺς Μήδους θέλετε ἐρημώσῃ, καὶ θέλετε ἀφαιρέσει ἀπὸ τοὺς ναοὺς τούτους τὰς θυσίας τὰς ὁποίας ἐθέσπισαν οἱ ἰδρυταὶ αὐτῶν.

59. «Τοιαύτη διαγωγή, ὦ Λακεδαιμόνιοι, θά ᾔτο ἀναξία τῆς δόξης σας, ἐναντία εἰς τὰ κοινὰ τῶν Ἑλλήνων ἔθιμα, καὶ ὑβριστικὴ διὰ τοὺς προγόνους σας· μὴ θυσιάσετε ἡμᾶς τοὺς εὐεργέτας ἕνεκα ἀλλοτρίας ἔχθρας, ἀλλὰ μᾶλλον φεισθῆτε ἡμῶν καὶ καμφθῆτε ὑπὸ συμπαθείας ἐσκεμμένης. Δάβετε ὑπ' ὄψιν ὅχι μόνον τὴν σπουδαιότητα τῆς ποινῆς ἣν θὰ ὑποστῶμεν, ἀλλ' ὅτι θέλουσιν ὑποστῆ αὐτὴν ἄνδρες οἷοι ἡμεῖς καὶ ὅτι δὲν δύναται τις νὰ προΐδῃ πότε καὶ ἐπὶ τίνα θὰ πέσῃ ἡ συμφορὰ, ὅστις δυνατόν νὰ μὴ ᾔτο ἄξιος αὐτῆς. Ἡμεῖς, ὅπως πρέπει εἰς δυστυχεῖς καὶ ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ ἀνάγκη, ἐπικαλούμενοι τοὺς ἐν τοῖς αὐτοῖς καὶ ὁμοίοις βωμοῖς τιμωμένους καὶ κοινοὺς εἰς ὅλους τοὺς Ἑλληνας θεοὺς ὅπως πείσωσιν ὑμᾶς περὶ τούτων, ζητοῦμεν νὰ μὴ λησμονήσετε ὅτι ἐνθυμούμενοι τοὺς ὅρκους τοὺς ὁποίους ὤμοσαν οἱ πατέρες ὑμῶν ἐγεγόμεθα ἰκέται τῶν πατρῶν τάφων ὑμῶν καὶ ἐπικαλούμεθα τοὺς ἀποθανόντας νὰ μὴ δουλωθῶμεν ὑπὸ τῶν Θεβαίων μήτε νὰ παραδοθῶμεν εἰς ἐχθίστους ἐνῶ εἴμεθα φίλοι. Ὑπενθυμίζομεν προσέτι τὴν ἡμέραν ἐκείνην καθ' ἣν μετ' αὐτῶν ἐδοξάσθημεν, ἐνῶ ἡ παροῦσα μᾶς ἀπειλεῖ διὰ τῆς ἐσχάτης τιμωρίας. Περαινόντες τὸν λόγον, ὅπερ ἀναγκαῖον καὶ φοβερόν διὰ τοὺς ἐν τοιαύτῃ καταστάσει εὐρισκομένους, ἐπειδὴ καὶ ὁ βίος συντελευτᾷ συνήθως μετὰ τοῦ λόγου, λέγομεν παυόμενοι ὅτι δὲν παρεδώσαμεν εἰς τοὺς Θεβαίους τὴν πόλιν ἡμῶν (διότι ἀντὶ τούτου προτιμότερος ὁ ἐλεεινότερος θάνατος ὁ διὰ τοῦ λιμοῦ), ἀλλὰ προσήλθομεν ἐμπιστευθέντες εἰς ὑμᾶς. Εἰ-

ναι δίκαιον, εἴν δὲν πείσωμεν, νὰ ἐπανεέλθωμεν εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν εἰς ἣν εὕρισκόμεθα πρότερον καὶ νὰ μᾶς ἀφήσετε τὴν ἐκλογὴν τοῦ κινδύνου. Σᾶς ἐξορκίζομεν συγχρόνως, ὦ Λακεδαιμόνιοι, νὰ μὴ παραδώσετε διὰ τῶν ἰδίων σας χειρῶν καὶ ἐναντίον τῆς πίστεώς σας τοὺς ἰκέτας σας καὶ προθυμοτάτους ὑπερασπιστάς τῆς Ἑλλάδος Πλαταιεῖς εἰς τοὺς Θεβαίους τοὺς ἐχθίστους ἡμῖν. Γενῆτε μᾶλλον σωτῆρες ἡμῶν καὶ μὴ μᾶς ἐξολοθρεύσετε καθ' ἣν στιγμὴν ἀποδίδετε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς ἄλλους Ἑληνας.»

60. Ταῦτα εἶπον οἱ Πλαταιεῖς, οἱ δὲ Θεβαῖοι φοβηθέντες μήπως οἱ Λακεδαιμόνιοι καμφθῶσιν ὑπὸ τοῦ λόγου τούτου, ἐπροχώρησαν λέγοντες ὅτι ἤθελον καὶ αὐτοὶ νὰ ὁμιλήσωσιν, ἀφοῦ, ἐναντίον τῆς γνώμης ἣν εἶχον δώσει, ἐπετροάπη εἰς τοὺς Πλαταιεῖς νὰ παρατείνωσι πέραν τοῦ δέοντος τὴν ἀπόκρισίν των εἰς τὴν ὑποβληθεῖσαν ἐρώτησιν. Ἀμα δὲ τοῖς ἐδόθη ἡ ἄδεια, εἶπον τὰ ἑξῆς.

61. «Δὲν θὰ ἐζητοῦμεν τὸν λόγον εἴν οἱ Πλαταιεῖς ἀπεκρίναντο διὰ βραχέων εἰς τὴν ἐρώτησιν καὶ εἴν στρέφοντες τὸν λόγον καθ' ἡμῶν δὲν μᾶς κατηγοροῦν· τέλος εἴν δὲν ἔκαμνον μακρὰν καὶ ἑξω τοῦ προκειμένου ἀπολογίαν καὶ δὲν ἐπῆνουν ἐκεῖνα τὰ ὅποια οὐδεὶς ἐμέμφθη. Τοῦτο μᾶς ἀναγκάζει τὰ μὲν νὰ ἀποκρούσωμεν, τὰ δὲ νὰ ἐξελέγξωμεν διὰ νὰ μὴ ὠφεληθῶσι μήτε ἐκ τῆς κακίας ἡμῶν μήτε ἐκ τῆς ἰδικῆς των δόξης, καὶ διὰ νὰ δικάσετε ἀφοῦ ἀκούσετε τὰ ἀληθῆ περὶ ἀμφοτέρων. Ἡ πρώτη αἰτία δι' ἣν ἐχωρίσθημεν ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι διότι οἱ Πλαταιεῖς, ἀφοῦ ἡμεῖς ἐγίναμεν κύριοι τῆς Βοιωτίας καὶ ἐκτίσαμεν τὴν Πλάταιαν καὶ ἄλλας πόλεις ἐκ τῶν

ὁποίων ἐδιώξαμεν τοὺς συμμίκτους λαοὺς, δὲν κατεδέχοντο νὰ κυβερνῶνται παρ' ἡμῶν ὅπως ἐσυμφωνήθη κατ' ἀρχάς, μόνοι δὲ μεταξὺ τῶν Βοιωτῶν παραβαίνοντες τὰ πάτρια, ἐπειδὴ ἠθελήσαμεν νὰ τοὺς σωφρονήσωμεν, ἠνώθησαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους καὶ μετ' αὐτῶν μᾶς ἔβλαπτον πολὺ, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς τοῖς ἀνταπεδίδαμεν τὰ ἴσα.

62. α' Όταν ὁ βάρβαρος ἦλθε κατὰ τῆς Ἑλλάδος, λέγουσιν ὅτι αὐτοὶ μόνοι ἐκ τῶν Βοιωτῶν δὲν ἐμῆδισαν, καὶ τούτου ἕνεκα πρὸ πάντων ἀγάλλονται καὶ λοιδοροῦσιν ἡμᾶς. Ἡμεῖς ὅμως δὲν εἵπομεν ὅτι ἐμῆδισαν, καθὼς οὔτε οἱ Ἀθηναῖοι ἀλλ' ὅταν βραδύτερον οἱ Ἀθηναῖοι, τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἔχοντες ὡς οἱ Μῆδοι, ἐπῆλθον κατὰ τῶν Ἑλλήνων, λέγομεν ὅτι οἱ Πλαταιεῖς μόνοι μεταξὺ τῶν Βοιωτῶν ἐκηρύχθησαν ἀττικίζοντες. Σκέφθητε ἐν τούτοις ποῖον πολίτευμα μᾶς διεῖπεν ἐκατέρους ὅτε ἐπράξαμεν τοῦτο. Ἡ μὲν πόλις ἡμῶν οὔτε κατ' ὀλιγαρχίαν ἀριστοκρατικὴν ἐπολιτεύετο τότε, οὔτε κατὰ δημοκρατίαν· ἀλλ' ὅπερ καὶ εἰς τοὺς νόμους καὶ εἰς τὴν σωφροσύνην εἶναι ἐναντιώτατον καὶ εἰς τὴν τυραννίαν πλησιέστατον, ὀλίγοι ἄνδρες κατεῖχον βιαίως τὴν ἀρχήν. Οὗτοι δὲ ἐλπίσαντες ὅτι ἤθελον γίνεαι δυνατώτεροι ἐὰν ἐπεκράτουν οἱ Μῆδοι, προσεκάλεσαν αὐτοὺς κατέχοντες τὸ πλῆθος διὰ τῆς βίας· καὶ ὅταν ὁλόκληρος ἡ πόλις ἔπραξε τοῦτο, δὲν ἦτο κυρία ἑαυτῆς καὶ δὲν πρέπει νὰ ὀνειδίζεται δι' ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔπραξεν εἰς ἔκνομον εὐρισκομένη κατὰστασιν. Ἀλλ' ὅταν ὁ Μῆδος ἔφυγε καὶ ἡ πόλις ἡμῶν ἀνέλαβε τὸ νόμιμόν της πολίτευμα, ὅταν βραδύτερον εἰσέβαλον οἱ Ἀθηναῖοι προσπαθοῦντες νὰ καθυποτάξωσι τὴν χώραν ἡμῶν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, ὅταν διὰ τῶν διαιρέσεων κατέλαβον ἤδη τὰ πλεῖστα

μέρη αὐτῆς, σκεφθῆτε ἐὰν νικήσαντες αὐτοὺς εἰς τὴν Κορώνειαν δὲν ἡλευθερώσαμεν τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐὰν σήμερον δὲν συνελευθεροῦμεν προθύμως τοὺς ἄλλους καὶ ἱππικὸν παρέχοντες καὶ πολεμικὰ ἐφόδια πλείοτερα παρὰ πᾶς ἄλλος ἐκ τῶν συμμάχων. Καὶ ταῦτα μὲν ἀπολογούμεθα ἕσον ἀφορᾷ τὸν μηδισμὸν ἡμῶν.

63. α"Οτι δὲ σεῖς ἡδικήσατε περισσότερον τοὺς Ἑλληνας καὶ ὅτι εἴσθε ἀξιώτεροι ἢ ἡμεῖς πάσης τιμωρίας, τοῦτο θὰ πειραθῶμεν νὰ ἀποδείξωμεν. Λέγετε ὅτι διὰ νὰ μᾶς ἐκδικηθῇτε ἐγίνατε σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων καὶ πολῖται αὐτῶν. Ἐπρεπε λοιπὸν μόνον καθ' ἡμῶν νὰ φέρετε αὐτοὺς καὶ ὄχι νὰ βαδίσετε μετ' αὐτῶν κατὰ τῶν ἄλλων· τοῦτο δὲ ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν σας, καὶ ἐὰν ἀκόμη ἐβιάζεσθε ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἀφοῦ ἡ μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων κατὰ τοῦ Μήδου συμμαχία ὑπῆρχεν ἤδη, συμμαχία τὴν ὑποίαν προβάλλετε αἰωνίως. Τῷόντι αὕτη ἦτο ἱκανὴ νὰ σᾶς προφυλάττῃ ἀπὸ τὰς προσβολὰς μας, καὶ πρὸ πάντων νὰ σᾶς ἐπιτρέπῃ νὰ σκέπτεσθε ἀφόβως. Ἀλλ' ἐκόντες καὶ οὐχὶ βιαζόμενοι ἐπροτιμήσατε τοὺς Ἀθηναίους. Λέγετε ὅτι ἤθελεν εἶσθαι αἰσχρὸν νὰ προδῶσθε τοὺς εὐεργέτας· καὶ ὅμως ἦτο πολὺ αἰσχροτέρον καὶ ἀδικώτερον νὰ καταπροδίδετε ὅλους τοὺς Ἑλληνας, μετὰ τῶν ὁποίων εἶχετε συμμαχήσει, ἢ τοὺς Ἀθηναίους μόνους, ἀφ' ἧς στιγμῆς οὗτοι μὲν εἰργάζοντο πρὸς ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἐκεῖνοι δὲ πρὸς ἐλευθέρωσιν αὐτῆς. Καὶ ὅμως δὲν ἀνταπεδώκατε εἰς αὐτοὺς οὔτε ἔσπιν χάριν οὔτε αἰσχύνῃς ἀπηλλαγμένην, διότι προσεκαλέσατε μὲν αὐτοὺς, ὡς διατείνεσθε, διὰ νὰ σᾶς προφυλάξωσι κατὰ πάσης ἀδίκου ἐπιθέσεως, ἐγίνατε δὲ συνεργοὶ αὐτῶν διὰ νὰ ἐπιτεθῶσιν ἀδίκως ἐναντίον τῶν ἄλ-

λων. Ἐν τούτοις εἶναι μᾶλλον αἰσχρὸν τὸ νὰ μὴ ἀποδίδῃ τις τὰς ἴσας χάριτας ἢ τὰς δικαίως μὲν χρεωστούμενας, πρὸς ἀδικίαν ὅμως ἄλλων ἀποδιδόμενας.

64. «Κατεστήσατε φανερόν ὅτι, εἰάν ὑμεῖς μόνοι δὲν ἐμνηδίσατε τότε, ἐπράξατε τοῦτο οὐχὶ χάριν τῶν Ἑλλήνων ἀλλὰ διότι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐμνηδισαν, καὶ διότι ὅτε μὲν ἠθέλετε νὰ μιμῆσθε τούτους, ὅτε δὲ νὰ ἀντιπράττετε εἰς τοὺς ἄλλους. Καὶ σήμερον ἀξιοῦτε νὰ ὠφεληθῇτε ἐξ ἐκείνων τὰ ὅποια ἐπράξετε πρὸς ὄφελος καὶ πρὸς χάριν ἄλλων. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι δίκαιον· ἀφοῦ ἐπροτιμήσατε τοὺς Ἀθηναίους, μένετε τούτων σύμμαχοι καὶ συναγωνισταί, καὶ μὴ προβάλλετε τὴν κατὰ τὸν γνωστὸν ἐκείνῳ χρόνον γενομένην συμμαχίαν λέγοντες ὅτι πρέπει νὰ σωθῇτε ἔνεκα αὐτῆς. Τὴν ἐγκατελείπετε, τὴν παρεβιάσατε συντελοῦντες εἰς τὸ νὰ ὑποδουλωθῶσιν οἱ Αἰγινῆται καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν συμμάχων, ἀντὶ νὰ κωλύετε τοῦτο. Καὶ ὅλα ταῦτα δὲν τὰ ἐπράττετε ἀκουσίως, ἀλλ' αὐτόνομοι ὄντες μέχρι σήμερον καὶ χωρὶς νὰ ἀναγκάζεσθε ὡς ἡμεῖς. Τὴν τελευταίαν πρόσκλησιν ἥτις πρὶν πολιορκηθῇτε σᾶς ἐγένετο ὅπως ἡσυχάζετε καὶ μένετε οὐδέτεροι δὲν ἐδέχεσθε. Τίνες λοιπὸν ἄλλοι ἢ ὑμεῖς οἵτινες πρὸς βλάβην ἐκείνων ἐπεδείκνυσθε ἀρετὴν, εἶναι δικαιοῦτερον νὰ μισῶνται παρ' ὅλων τῶν Ἑλλήνων; Καὶ ὅσα μὲν παρέσχετε ἄλλοτε ὑπὸ χρηστότητος, ὡς διατείνεσθε, ἀπεδείξατε σήμερον ὅτι δὲν ἦσαν σύμφωνα μὲ τὸν ἀληθινόν σας χαρακτήρα, ὅσα δὲ ἠθελεν ὁ φυσικὸς σας χαρακτήρ ἐφανερῶθησαν κατὰ τὴν ἀληθῆ των ὁψιν, διότι ἠκολουθήσατε τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀδικίας. Ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸν ἡμέτερον ἀκούσιον μνηδισμόν καὶ τὸν ἡμέτερον ἐκούσιον ἀττικισμόν αὐτὰ εἴχομεν γὰρ εἰπώμεν,

65. α' Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὰ τελευταῖα ἀδικήματα τὰ ὅποια λέγετε (ὅτι δηλαδή παρανόμως ἐπετέθημεν κατὰ τῆς πόλεώς σας ὑπαρχούσης εἰρήνης καὶ τελουμένης ἐορτῆς), νομίζομεν ὅτι οὐδὲ εἰς ταῦτα ἀδικοῦμεν πλειότερον ὑμῶν. Διότι ἐὰν ἡμεῖς οἴκοθεν ἤρχόμεθα εἰς τὴν πόλιν σας μὲ σκοπὸν νὰ πολεμήσωμεν καὶ νὰ δηλώσωμεν τὴν χώραν ὡς πολέμιοι, θὰ εἴχομεν ἄδικον· ἀφοῦ ὅμως πολλοὶ ἐκ τῶν συμπολιτῶν σας, οἱ πρῶτοι κατὰ τὰ χρήματα καὶ τὸ γένος, θέλοντες νὰ σᾶς ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν συμμαχίαν καὶ νὰ σᾶς ἐπαναφέρωσιν εἰς τὰ κοινὰ πάτρια πάντων τῶν Βοιωτῶν, προσεκάλεσαν ἡμᾶς ἐξ οἰκείας αὐτῶν βουλήσεως, τότε ποῦ ἡ ἀδικία ἡμῶν; Διότι οἱ ἄγοντες παρανομοῦσι μᾶλλον τῶν ἀκολουθούντων. Ἀλλὰ καθὼς κρίνομεν ἡμεῖς, οὔτε ἐκεῖνοι παρηνόμησαν οὔτε ἡμεῖς. Πολίται ὄντες ὡς καὶ σεῖς καὶ πλειότερα ἔχοντες νὰ χάσωσιν, ἥνοιξαν τὰς θύρας καὶ εἰσήγαγον ἡμᾶς φιλικῶς καὶ οὐχὶ ἐχθρικῶς εἰς τὴν ἑαυτῶν πόλιν. Ἦθελον καὶ οἱ μεταξὺ ὑμῶν μᾶλλον κακοὶ νὰ μὴ γίνωσι χειρότεροι, καὶ οἱ καλλίτεροι νὰ τιμηθῶσι κατ' ἀξίαν. Ἦθελον νὰ περιστείλωσι τὴν ὁρμὴν τῆς ψυχῆς ὑμῶν χωρὶς νὰ στερήσωσι τὴν πόλιν ἀπὸ τὰ ἄτομα, συμφιλίωνοντες ὑμᾶς πρὸς τοὺς ὁμοφύλους σας καὶ καθιστάντες ἐχθροὺς οὐδενὸς ἀλλὰ φίλους ὄλων.

66. α' Ἀπόδειξις δὲ ὅτι ἐπράττομεν οὐχὶ ἐχθρικῶς καὶ ὅτι δὲν ἡδίκησαμεν κανένα εἶναι ὅτι ἡμεῖς προείπομεν ὅτι ὁ θέλων δύναται νὰ προσέλθῃ πρὸς ἡμᾶς καὶ νὰ διέπεται κατὰ τὰ πάτρια τῶν Παμβοιωτῶν. Καὶ ὑμεῖς ἄσμενοι δεχθέντες τοῦτο καὶ σύμβασιν ποιήσαντες κατ' ἀρχὰς μὲν ἡσυχάζετε, ὕστερον δὲ ἐννοήσαντες ἡμᾶς ὀλίγους ὄντας (ὑποτεθείσθω δὲ ὅτι ἐφέρθημεν ὀλίγον ἀπρε-

πῶς εἰσελθόντες εἰς τὴν πόλιν σας ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ πλήθους), τὰ μὲν ἴσα δὲν ἀνταπεδώκατε εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ χωρὶς νὰ μᾶς προειδοποιήσετε ὅτι ἠθέλετε παρεκτραπῆ εἰς βικιοπραγίας, χωρὶς νὰ προσπαθήσετε νὰ μᾶς πείσετε διὰ τοῦ λόγου νὰ ἐξέλθωμεν, ἐπετέθητε καθ' ἡμῶν παρὰ τὴν σύμβασιν. Καὶ ἐκείνους μὲν τοὺς ὁποίους ἀπεκτείνατε ἐν τῇ συμπλοκῇ δὲν λυπούμεθα (διότι ὁπωσδήποτε τοῦτο ἐγένετο κατὰ τοὺς πολεμικοὺς νόμους), ἀλλὰ δὲν εἶναι δεινὸν πρᾶγμα νὰ φονεύετε παρανόμως τοὺς ἰκέτας τοὺς ὁποίους ἐζωγρήσατε καὶ τοὺς ὁποίους μᾶς ὑπεσχέθητε ὕστερον ὅτι δὲν θὰ φονεύσετε; Καὶ ἐν τούτοις, ἐνῶ ἐπράξατε ἐν βραχεῖ χρόνῳ τρεῖς ἀδικίας, τὴν διάλυσιν τῆς συμβάσεως, τὸν μετὰ ταῦτα θάνατον τῶν συλληφθέντων καὶ τὴν ψευδῇ ὑπόσχεσιν ὅτι δὲν θὰ τοὺς φονεύσετε ἐὰν ἀφήσωμεν ἀβλαβεῖς τοὺς ἀγροὺς σας, ὅμως λέγετε ὅτι ἡμεῖς παρενομήσαμεν καὶ ὅτι σεῖς δὲν πρέπει νὰ τιμωρηθῆτε. "Ὁχι, ἐὰν οὗτοι δικάσωσιν ὀρθῶς· ἀλλὰ πρὸ πάντων ἕνεκα τούτων τῶν ἀδικιῶν θέλετε τιμωρηθῆ.

67. α Καὶ ταῦτα, ὦ Λακεδαιμόνιοι, τούτου ἕνεκα διεξήλθομεν διὰ σᾶς καὶ δι' ἡμᾶς, ἵνα σεῖς μὲν ἐννοήσετε ὅτι δικαίως θέλετε καταδικάσει αὐτοὺς, ἡμεῖς δὲ ὅτι ἔτι δικαιότεραν ἐκδίκησιν θέλομεν λάβει δι' ὑμῶν. Μὴ καμφοθῆτε ἐκ τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν παλαιῶν ἀνδραγαθίων των, ἐὰν ἕκαμὸν ποτε τοιαύτας. Αἱ ἀνδραγαθίαι δύνανται νὰ ἔλθωσιν εἰς ἐπικουρίαν ἀνδρῶν ἀδικουμένων, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐπισύρῃσι διπλὴν τιμωρίαν κατ' ἐκείνων οἵτινες πράττουσιν ἔργα ἄτιμα, διότι τὸ ἐγκλημὰ των εἶναι διάψευσις τῆς προτέρας ἀρετῆς. "Ὁς μὴ τοὺς ὠφελήσωσιν ὁ ὀλοφυρμὸς καὶ ὁ οἶκτος, μολονότι ἐπικαλοῦνται τοὺς τὰ-

φους τῶν πατέρων σας καὶ τὴν ἰδίαν των ἐγκατάλειψιν, διότι καὶ ἡμεῖς θὰ ἀντιτάξωμεν ὅτι πολὺ δεινότερα ἔπαθον οἱ παρ' αὐτῶν φονευθέντες νέοι ὧν οἱ πατέρες οἱ μὲν ἔπεσαν εἰς τὴν Κορώνειαν θέλοντες νὰ καταστήσωσι σύμμαχόν σας τὴν Βοιωτίαν, οἱ δὲ, ἐγκαταλειφθέντες γέροντες καὶ ἄνευ τέκνων εἰς τὰς οἰκίας, σᾶς ἰκετεύουσι πολὺ δικαιότερον νὰ τοὺς τιμωρήσετε. Οἱ παρ' ἄξιαν πάσχοντες, οὗτοι εἶναι μᾶλλον ἄξιοι οἴκτου· ἀλλὰ διὰ τοὺς δικαίως πάσχοντας ὡς τοὺς Πλαταιεῖς τούτους, ἐξ ἐναντίας ἡ τιμωρία των καθίσταται ἀντικείμενον χαρᾶς. Τὴν σημερινὴν των ἐγκατάλειψιν εἰς οὐδένα ἄλλον πρέπει νὰ τὴν ἀποδώσωσιν ἢ εἰς ἑαυτοὺς, διότι τοὺς καλλιτέρους συμμάχους ἐκόντες ἀπώθησαν καὶ παρηνόμησαν χωρὶς νὰ πάθωσί τι προηγουμένως παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ὑπὸ μίσους μᾶλλον ἢ δικαιοσύνης καὶ χωρὶς νὰ τιμωρηθῶσι μέχρι τοῦδε ὅπως ἔπρεπε. Θέλουσι δὲ τιμωρηθῇ κατὰ τοὺς νόμους, οὐχὶ ἐπειδὴ ἔτεινον, ὡς λέγουσι, μετὰ τὴν μάχην χειρας ἰκέτιδας, ἀλλ' ἐπειδὴ, δυνάμει συμβάσεως, παρεδόθησαν διὰ νὰ δικασθῶσιν. Ἐκδικήσατε λοιπὸν, ὦ Λακεδαιμόνιοι, τοὺς νόμους τῶν Ἑλλήνων, παραβιάσθέντας ὑπὸ τούτων, καὶ ἀνταποδώσατε εἰς ἡμᾶς χάριν δικαίαν διὰ τὴν προθυμίαν ἣν ἐπεδείξαμεν. Μὴ ἀπωθήσετε ἡμᾶς πεισθέντες εἰς τοὺς λόγους των, ἀλλὰ δείξατε διὰ παραδείγματος εἰς τοὺς Ἕλληνας ὅτι οἱ ἀγῶνες τοὺς ὁποίους θέλετε προβάλει δὲν ἦναι λόγων ἀγῶνες ἀλλ' ἔργων· ταῦτα, ὅταν μὲν ἦναι ἀγαθὰ, ἀρκοῦσιν ὀλίγαι λέξεις διὰ νὰ τὰ ἀναγγείλωσιν, ὅταν δὲ ἦναι ἀξιόμεμπτα ἔχουσιν ἀνάγκην λόγων κεκοσμημένων δι' ἐντέχνων φράσεων αἵτινες χρησιμεύουσιν ὡς περικαλύμματα. Ἀλλ' ἐὰν οἱ ἀρχηγοὶ, ὅπως ἦσθε ὑμεῖς σήμερον, τὰ πάντα

εἰς ἓν συμπεριλαμβάνοντες διακοινώσωσι συντόμους ἀποφάσεις, εἰς τὸ ἐξῆς θὰ ἐλαττωθῶσιν οἱ ἔντεχνοι λόγοι διὰ τὰς ἀδίκους πράξεις.»

68. Ταῦτα εἶπον καὶ οἱ Θηβαῖοι. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι δικασταὶ ἐνόμισαν συμφέρον νὰ ἐπιμείνωσιν εἰς τὴν προτέραν ἐρώτησιν «ἐὰν παρέσχον οἱ Πλαταιεῖς ἐκδούλευσίν τινα εἰς αὐτούς.» Ἐπειδὴ τῶντι εἶχον προσκαλέσει ἄλλοτε τοὺς Πλαταιεῖς νὰ ἡσυχάζωσι, συμφώνως μὲ τὰς παλαιὰς συνθήκας τὰς γενομένας μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Μήδου· ἐπειδὴ ὕστερον πρὶν τοὺς πολιορκήσωσι, τοῖς ἐμπρότεινον δυνάμει τῆς αὐτῆς συνθήκης νὰ μένωσιν οὐδέτεροι καὶ δὲν τὸ ἐδέχθησαν· ὑπὸ τὴν πρόφασιν ταύτην οἱ Λακεδαιμόνιοι, νομίζοντες ὅτι οἱ Πλαταιεῖς ἔκσπονδοι γενομένοι δικαίως προσεβλήθησαν, διέταζαν αὐτοὺς νὰ παρουσιασθῶσι καὶ ἀπέτεινον ἐκ νέου εἰς ἕκαστον αὐτῶν τὴν αὐτὴν ἐρώτησιν «ἐὰν κατὰ τὸν παρόντα πόλεμον παρέσχον ὑπηρεσίαν τινὰ εἰς τοὺς Λακεδαιμόνιους·» ἐπὶ τῇ ἀρνητικῇ δὲ ἀποκρίσει των ἀπῆγον αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀπέκτεινον χωρὶς νὰ ἐξαιρέσωσι κανένα. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐθανατώθησαν ὅχι ὀλιγώτεροι τῶν διακοσίων Πλαταιέων καὶ εἰκοσιπέντε Ἀθηναῖοι οἵτινες εἶχον συμπολιορκηθῇ, αἱ δὲ γυναῖκες ἐξηνδραποδίσθησαν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πόλιν, οἱ Θηβαῖοι προσέφερον αὐτὴν νὰ τὴν κατοικήσωσιν οἱ Μεγαρεῖς οἵτινες ἕνεκα ἐμφυλίων ἐρίδων εἶχον ἀπομακρυνθῇ τῆς πατρίδος των, καὶ εἰς τοὺς ὁμοφρονούντας ἐκ τῶν Πλαταιέων τοὺς ὁποίους ἐφείσθησαν· ὕστερον δὲ κατεδαφίσαντες αὐτὴν ἐκ θεμελίων ὠκοδόμησαν πλησίον τοῦ Ἡραίου πανδοχεῖον διακοσίων ποδῶν, ἔχον ὀλόγυρα οἰκήματα διώροφα. Διὰ τὴν οἰκοδομὴν ταύτην μετεχειρίσθησαν τὰς στέγας καὶ

τὰ θυρώματα τῶν Πλαταιῶν. Τὰ δὲ ἐν τῇ πόλει ἐπιπλα, χαλκᾶ καὶ σιδηρᾶ, τὰ μετεχειρίσθησαν πρὸς κατασκευὴν κλινῶν ἀνατεθεισῶν εἰς τὴν Ἥραν, οἰκοδομήσαντες συγχρόνως πρὸς τιμὴν αὐτῆς λίθινον ναὸν ἑκατόμποδον. Αἱ γὰρ αἱ ἐδημεύθησαν καὶ ἐμισθώθησαν ἐπὶ δέκα ἔτη, ἐνέμοντο δὲ αὐτὰς οἱ Θηβαῖοι. Τὸ κύριον δὲ αἷτιον, ἂν ὅχι τὸ μόνον, τῆς τοσαύτης ἀποστροφῆς τῶν Λακεδαιμονίων πρὸς τὴν πόλιν τῶν Πλαταιέων ἦτο πῶς νὰ ἀρῶσιν εἰς τοὺς Θηβαίους, νομίζοντες ὅτι οὗτοι ἤθελον τοὺς ὠφελήσει κατὰ τὸν πρὸ ὀλίγου ἀρξάμενον πόλεμον. Οὕτω κατεστράφη ἡ Πλάταια ἀφοῦ ἐπὶ ἐννεήκοντα τρία ἔτη ὑπῆρξε σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων.

69. Ἐν τούτοις τὰ τεσσαράκοντα πλοῖα τῶν Πελοποννησίων ἄτινα ἤρχοντο πρὸς βοήθειαν τῶν Λεσβίων, καὶ τὰ ὅποια ὡς εἶδομεν ἔφυγον διὰ τοῦ πελάγους καταδιωκόμενα ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων, ὑπέστησαν κατὰ τὰ παράλια τῆς Κρήτης τρικυμίαν ἣτις τὰ διεσκόρπισε πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Φθάσαντα συνήντησαν εἰς τὴν Κυλλήνην δεκατρεῖς τριήρεις τῶν Λευκαδίων καὶ τῶν Ἀμπρακιωτῶν καὶ τὸν Βρασίδαν τὸν Τέλλιδος ἐλθόντα ὡς σύμβουλον τοῦ Ἀλκίδου. Ἦθελον δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἐπειδὴ ἀπέτυχον εἰς τὴν Λέσβον, νὰ αὐξήσωσι τὸ ναυτικόν των, νὰ πλεύσωσιν εἰς τὴν Κέρκυραν στασιάζουσαν, καὶ νὰ προλάβωσι τοὺς Ἀθηναίους μὴ ἔχοντας περὶ τὴν Ναύπακτον εἰμὴ δώδεκα μόνον πλοῖα, καὶ πρὶν ἔλθωσιν ἐξ Ἀθηνῶν ἄλλαι βοήθειαι. Ὁ Βρασίδης λοιπὸν καὶ ὁ Ἀλκίδας παρσκευάζοντο πρὸς ταῦτα.

70. Οἱ δὲ Κερκυραῖοι ἤρχισαν νὰ στασιάζωσιν ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν συμπολιτῶν των οἵτινες εἶχον συλληφθῇ κατὰ τὰς περὶ τὴν Ἐπίδαμνον ναυμαχίας καὶ

ἀφεθῇ παρὰ τῶν Κορινθίων λόγῳ μὲν ἀντὶ ὀκτακοσίων ταλάντων, τῶν ὁποίων τὴν πληρωμὴν ἐγγυήθησαν οἱ πρόξενοί των, πράγματι δὲ διότι οἱ αἰχμάλωτοι οὐτοὶ ὑπέσχοντο νὰ ὑποτάξωσι τὴν Κέρκυραν εἰς τοὺς Κορινθίους. Ἦρχισαν λοιπὸν τῶντι ῥαδιουργοῦντες καὶ κατηχοῦντες ἕκαστον τῶν πολιτῶν ὅπως διεγείρωσι τὴν πόλιν κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Μετὰ τὴν ἄφιξιν δὲ ἐνὸς πλοίου ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἐνὸς ἐκ Κορίνθου φερόντων πρέσβεις συνεκρότησαν συμβούλια καὶ ἐψηφίσαντο νὰ ἐξακολουθῶσι μὲν οἱ Κερκυραῖοι τὴν μετὰ τῶν Ἀθηναίων συμμαχίαν, συμφώνως πρὸς τὰ κείμενα, νὰ μένωσι δὲ φίλοι τῶν Πελοποννησίων ὥσπερ καὶ πρότερον. Ὑπῆρχε τότε Πειθίας τις ἐθελοπρόξενος τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ δήμου προεστὼς τὸν ὁποῖον οἱ αἰχμάλωτοι ἐκεῖνοι ἐκάλεσαν εἰς δίκην λέγοντες ὅτι ἐνήργει νὰ ὑποδουλωθῇ ἡ Κέρκυρα εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἀλλ' ἀπολυθεὶς ἐνήγαγε καὶ οὗτος πέντε ἐκ τῶν ἀντιπάλων του, τοὺς μᾶλλον πλουσίους, λέγων ὅτι ἔκοψαν χάρακας ἐκ τοῦ τεμένους τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ἀλκίνοος· δι' ἐκάστην δὲ χάρακα ἦτο ἐπιβεβλημένον πρόστιμον εἰς στατῆρ. Καταδικασθέντες νὰ πληρώσωσιν, ἐπειδὴ τὸ πρόστιμον ἦτο ὑπέρογκον ⁽¹⁾, κατέφυγον εἰς τὰ ἱερὰ ὡς ἰκέται ἵνα ἐπιτύχωσι προθεσμίας πρὸς πληρωμὴν. Ὁ Πειθίας (ὅστις τότε ἐτύγχανεν ὢν μέλος τῆς βουλῆς) πείθει νὰ ἐφαρμόσωσι κατ' αὐτῶν τὴν βίαν τοῦ νόμου. Οἱ δὲ, ἐπειδὴ καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου κατηναγκάζοντο καὶ ἔμαθον ὅτι ὁ

(1) Τὸ ὑπέρογκον τοῦτο ποσὸν δηλοῖ ὅτι ὁ περὶ οὗ πρόκειται στατῆρ ἦτο ὁ χρυσοῦς στατῆρ ἦτοι 20 δραχμαί. Ὑπῆρχε καὶ ἀργυροῦς στατῆρ ἰσότιμος μὲ 4 δραχμάς.

Πειθίας ἐνόσω ἦτο βουλευτὴς θὰ μετεχειρίζετο τὸν καιρὸν τοῦ ὅπως πείσῃ τὸν λαὸν νὰ ἔχῃ φίλους καὶ ἐχθροὺς τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἐχθροὺς τῶν Ἀθηναίων, συνώμοσαν καὶ ὀπλισθέντες δι' ἐγχειριδίων εἰσῆλθον ἀπροσδοκῆτως εἰς τὴν βουλὴν καὶ ἐφόνευσαν τὸν Πειθίαν καὶ ἐξήκοντα ἄλλους ἐκ τῶν βουλευτῶν καὶ ἰδιωτῶν. Τινὲς δὲ ἐκ τῶν ὁμοφρόνων τοῦ Πειθίου κατέφυγον εἰς τὴν Ἀττικὴν τριήρη, μένουσαν ἀκόμη εἰς τὸν λιμένα.

71. Πράξαντες τοῦτο καὶ συγκαλέσαντες τοὺς Κερκυραίους εἶπον ὅτι ταῦτα καὶ βέλτιστα ἦσαν καὶ τὰ μόνα ὅπως διαφύγῃ τὴν δουλείαν τῶν Ἀθηναίων ὅτι εἰς τὸ μέλλον ἔπρεπε νὰ ἡσυχάζωσι καὶ νὰ μὴ δέχωνται τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους εἰμὴ ἐπὶ ἑνὸς μόνον πλοίου, καὶ ἐὰν παρουσιάζοντο περισσότεροι νὰ τοὺς μεταχειρίζονται ὡς ἐχθροὺς. Γενομένης τῆς δηλώσεως ταύτης, ἠνάγκασαν τὸν λαὸν νὰ τὴν ἐπικυρώσῃ. Πέμπουσι δὲ εὐθὺς πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας ὅπως καὶ τὰ πεπραγμένα ἀναγγείλωσιν ὡς μέτρα ὠφέλιμα καὶ τοὺς ἐκεῖ καταφυγόντας νὰ πείσωσι νὰ μὴ πράξωσιν ἀνεπιτήδειόν τι δυνάμενον νὰ διεγείρῃ τὴν προσοχὴν.

72. Μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν πρέσβεων τούτων οἱ Ἀθηναῖοι συλλαβόντες αὐτοὺς ὡς στασιαστὰς καὶ τοὺς ὁπαδοὺς αὐτῶν κατέθεσαν εἰς τὴν Αἴγιναν. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ, ἐλθούσης εἰς Κέρκυραν μιᾶς τριήρεως Κορινθίας μετὰ πρέσβεων Λακεδαιμονίων, οἱ ἐν τοῖς πράγμασι Κερκυραῖοι ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ δήμου καὶ πολέμησαντες ἐνίκησαν. Ἐλθούσης τῆς νυκτὸς, ὁ μὲν δῆμος κατέφυγεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὰ ὕψη τῆς πόλεως καὶ συναθροισθεὶς αὐτοῦ καθιδρύθη καὶ κατέλαβε τὸν Ὑλλαϊκὸν λιμένα· οἱ δὲ τῆς ἐναντίας μερίδος καὶ τὴν

ἀγορὰν κατέλαβον, ὅπου οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν εἶχον τὰς οἰκίας των, καὶ τὸν λιμένα τὸν πλησίον αὐτῆς καὶ πρὸς τὴν ἡπειρον.

73. Τὴν ἐπιούσαν ἐγένοντο τινὲς ἀκροβολισμοί. Ἀμφότεραι αἱ μερίδες ἔπεμψαν εἰς τοὺς ἀγροὺς διὰ νὰ προσκαλέσωσι τοὺς δούλους ὑποσχόμενοι εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλευθερίαν· καὶ μετὰ τοῦ δήμου μὲν ἠνώθη τὸ πλῆθος τῶν οἰκετῶν, εἰς δὲ τοὺς ἄλλους προσῆλθον ἐκ τῆς ἡπείρου ὀκτακόσιοι ἐπίκουροι.

74. Μετὰ μιᾶς ἡμέρας διάλειμμα, γίνεται αὖθις μάχη, καὶ νικᾷ ὁ δῆμος προέχων κατὰ τὰς θέσεις καὶ κατὰ τὸν ἀριθμόν· αἱ γυναῖκες συνέτρεξαν αὐτοὺς τολμηρῶς ῥίπτουσαι ἀπὸ τῶν οἰκιῶν κεράμους καὶ παρὰ φύσιν ὑπομένουσαι τὸν θόρυβον. Γενομένης δὲ τῆς τροπῆς περὶ δειλὴν ὀψίαν, οἱ ὀλιγαρχικοὶ, φοβηθέντες μήπως σύσσωμος ὁ λαὸς ἐπελθὼν καταλάβῃ τὸν λιμένα καὶ ἀποκτείνῃ αὐτοὺς, ἐνέπρηναν τὰς οἰκίας αἵτινες ἦσαν περὶ τὴν ἀγορὰν καὶ τὰς συνοικίας ⁽¹⁾ διὰ νὰ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τὴν ἔφοδον, μὴ φεισθέντες μήτε τῶν ιδίων μήτε τῶν ἀλλοτρίων, οὕτως ὥστε καὶ πολλαὶ πραγματεῖαι ἐμπόρων κατεκάρησαν καὶ ἡ πόλις ἐκινδύνευε νὰ ἀποτεφρωθῇ ὅλη ἐὰν ἠγείρετο ἄνεμος διώκων τὰς φλόγας πρὸς αὐτήν. Αἱ δύο μερίδες παύσασαι τὴν μάχην διὰ νὰ ἀναπαυθῶσι, διῆλθον τὴν νύκτα φυλάττουσαι· καὶ ἡ Κορινθία ναῦς, νικήσαντος τοῦ δήμου, ἀνεχώρησε κρυφίως, καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἐπικούρων διέβησαν λάθρα εἰς τὴν ἡπειρον.

75. Κατὰ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ὁ στρατηγὸς τῶν

(1) Οἰκίαι ἐντὸς τῶν ὁποίων κατῴκουν πολλὰ οἰκογένεια. Αἱ ἀπλᾶι οἰκίαι κατῴκουσι παρὰ μιᾶς μένης οἰκογενείας.

Ἀθηναίων Νικόστρατος ὁ Διῦτρέφους ἦλθεν εἰς βοήθειαν ἐκ Ναυπάκτου μετὰ δώδεκα πλοίων καὶ πεντακοσίων ὀπλιτῶν Μεσσηνίων· διεπραγματεύθη σύμβασιν καὶ ἔπεισε νὰ συγχωρήσωσιν ἀλλήλους εἰσάγοντες εἰς δίκην τοὺς δέκα πολίτας τοὺς μᾶλλον ἐνόχους, οἵτινες ὅμως καὶ ἀμέσως ἀπέδρων, τοὺς δὲ ἄλλους νὰ ἀφήσωσιν ἀνενοχλήτους καὶ νὰ κάμωσι συνθήκην μετὰ τῶν Ἀθηναίων ὥστε νὰ ἔχωσιν ἀμφοτέροι τοὺς αὐτοὺς φίλους καὶ τοὺς αὐτοὺς ἐχθρούς. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα πράξας ἡτοιμάζετο νὰ ἀποπλεύσῃ· οἱ δὲ προσεστῶτες τοῦ δήμου πείθουσιν αὐτὸν πέντε μὲν ἐκ τῶν πλοίων του νὰ ἀφήσῃ εἰς αὐτοὺς ὅπως περιστέλλωσι τὰ κινήματα τῶν ἀντιπάλων, ἐξοπλίζοντες δὲ πέντε ἐκ τῶν ἰδικῶν των νὰ τὸν προπέμψωσι δι' αὐτῶν. Καὶ ὁ μὲν συγκατετέθη, οἱ δὲ ἐκλέγοντες μετὰ τῶν ἐχθρῶν τοὺς ἐβίαζον νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ πλοῖα. Φοβηθέντες οὗτοι μήπως πεμψῶσιν εἰς τὰς Ἀθήνας, κατέφυγον εἰς τὸ ἱερὸν τῶν Διοσκούρων, ἀλλ' ὁ Νικόστρατος ἀνεγείρων αὐτοὺς προσεπάθει νὰ τοὺς ἐνθαρρύνῃ. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν τοὺς ἔπειθεν, ὀπλισθεὶς ὁ λαὸς ἐπὶ τῇ προφάσει ταύτῃ, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἄρνησίς των εἰς τὸ νὰ ὑπακούσωσιν ὑπέκρυπτεν ἀπιστίαν τινὰ, ἀφήρесе τὰ ὅπλα ἀπὸ τὰς οἰκίας των καὶ ἤθελε μάλιστα φονεύσει τινὰς τοὺς ὁποίους συνήντησεν ἂν δὲν ἐμπόδιζεν ὁ Νικόστρατος. Βλέποντες δὲ οἱ ἄλλοι τὰ γινόμενα καθίζουσιν ἰκέται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἥρας καὶ συναθροίζονται περὶ τοὺς τετρακοσίους. Ὁ δὲ λαὸς, φοβηθεὶς μήπως διεγείρωσιν ἐπανάστασιν, τοὺς ἔπεισε νὰ ἐγερθῶσι καὶ τοὺς μετεκόμισεν εἰς τὴν ἀπέναντι τοῦ Ἡραίου νῆσον πέμψας πρὸς αὐτοὺς καὶ τρόφιμα.

76. Εἰς τοῦτο τὸ σημεῖον εὐρίσκετο ἡ στάσις ὅτε,

τέσσαρας ἢ πέντε ἡμέρας μετὰ τὴν μετακόμισιν τῶν πολιτῶν ἐκεῖνων εἰς τὴν νῆσον, τὰ πελοποννησιακὰ πλοῖα τὰ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν των ἐκ τῆς Ἰωνίας συναθροισθέντα εἰς τὴν Κυλλήνην, ἔφθασαν πεντήκοντα τρία τὸν ἀριθμόν· ἤρχε δὲ αὐτῶν ὁ Ἀλκίδας ὡς πρότερον, καὶ ὁ Βρασίδης συνέπλεεν ὡς σύμβουλος αὐτοῦ. Προσορμισθέντα εἰς Σύβοτα, λιμένα τῆς ἡπείρου, ἔπλευσαν ἅμα τῇ πρώτῃ πρὸς τὴν Κέρκυραν.

77. Οἱ Κερκυραῖοι ἐν πολλῇ ταραχῇ διατελοῦντες ὡς ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς των καταστάσεως καὶ ὡς ἐκ τῆς προσεγγίσεως τοῦ στόλου ἐκείνου, ἐξώπλισαν μετὰ σπουδῆς ἐξήκοντα πλοῖα, καὶ καθ' ὅσον ἐξωπλίζοντο τὰ ἔπεμπον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, μολονότι οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς συνεβούλευσαν νὰ ἀφῆσωσιν αὐτοὺς νὰ ἐξέλθωσι πρῶτοι καὶ ἔπειτα νὰ τοὺς βοηθήσωσι μεθ' ὅλων τῶν πλοίων. Καὶ ἐπειδὴ τὰ πλοῖα τῆς Κερκύρας ἐπροχώρουν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ κεχωρισμένως, δύο μὲν εὐθὺς ἠύτομόλησαν, ἐπὶ τινων δὲ ἄλλων συμπλακέντα τὰ πληρώματα ἐμάχοντο μεταξύ των, καὶ τὰ πάντα ἦσαν ἐν μεγίστῃ ἀταξίᾳ. Ἰδόντες τὴν ταραχὴν ταύτην οἱ Πελοποννήσιοι, κατὰ μὲν τῶν Κερκυραϊκῶν ἀντέταξαν εἴκοσι πλοῖά των, ὁ ἐπίλοιπος δὲ στόλος των ἔπλευσε κατὰ τῶν ἀττικῶν μεταξύ τῶν ὁποίων ἦσαν ἡ Σχλαμινία καὶ ἡ Πάραλος.

78. Καὶ οἱ μὲν Κερκυραῖοι μερικῶς καὶ ἀτάκτως ἐπιπίπτοντες ἐξηντλοῦντο εἰς ματαίους ἀγῶνας· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι φοβούμενοι τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρικῶν πλοίων καὶ τὴν περικύκλωσιν δὲν τὰ προσέβαλον ἀθρόα οὔτε κατὰ τὸ μέσον, ἀλλ' ἐπιπесόντες καθ' ἐλὸς κέρατος ἐβύθισαν ἐν πλοῖον. Καὶ μετὰ ταῦτα περιέπλεον περὶ τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα ἅτινα εἶχον ταχθῇ κυκλοειδῶς καὶ ἐπειρῶντο νὰ

τὰ ταραζώσιν. Οἱ Πελοποννήσιοι οἵτινες ἦσαν ἐναντίον τῶν Κερκυραϊκῶν πλοίων ἰδόντες τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ φοβηθέντες μήπως συμβῇ ὅ,τι συνέβη εἰς τὴν Ναύπακτον, ἔδραμον εἰς βοήθειαν· καὶ ἐνώσαντες τὰ πλοῖα ἐπροχώρησαν κατὰ τῶν Ἀθηναίων, οὗτοι ὁμῶς χωρὶς νὰ στρέψωσι τὰ νῶτα ἤρχισαν νὰ ὑποχωρῶσιν ὅπως δώσωσι καιρὸν εἰς τοὺς Κερκυραίους νὰ φύγωσι ταχέως ἐνῶ αὐτοὶ θὰ ὑπεχώρουν βραδέως καὶ θὰ συνεῖχον τοὺς ἐναντίον των τεταγμένους ἐχθρούς. Ἡ μὲν ναυμαχία λοιπὸν, τοιαύτη γενομένη, ἐτελείωνε περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου.

79. Οἱ δὲ Κερκυραῖοι, φοβηθέντες μήπως οἱ πολέμιοι, ἤδη νικηταί, πλεύσωσι κατὰ τῆς πόλεως εἴτε διὰ νὰ ἀρπάσωσι τοὺς ἐν αὐτῇ κατατεθειμένους εἴτε διὰ νὰ ἐπενέγκωσιν ἀντίδρασίν τινα, μετεκόμισαν πάλιν εἰς τὸ Ἡραῖον τοὺς ἐν τῇ νήσῳ καὶ ἐφύλασσον τὴν πόλιν. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι κατὰ μὲν τῆς πόλεως δὲν ἐτόλμησαν νὰ πλεύσωσι, μολονότι νικηταί· ἔχοντες ὁμῶς δεκατρία πλοῖα τῶν Κερκυραίων ἀπέπλευσαν εἰς τὴν ἡπειρον ἐκ τῆς ὁποίας εἶχον ἀναχωρήσει. Οὐχ ἦττον οὐδὲ κατὰ τὴν ἐπομένην ἐτόλμησαν νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῆς πόλεως, μολονότι ἐν αὐτῇ ἐπεκράτει πολλὴ ταραχὴ καὶ μέγας φόβος καὶ ὁ Βρασίδης συνεβούλευσεν, ὥς λέγεται, τὸν Ἀλκίδαν νὰ πράξῃ τοῦτο. Ἀλλὰ μὴ ὑπερισχυσάσης τῆς γνώμης του, οἱ Πελοποννήσιοι ἀπέβησαν εἰς τὸ ἀκρωτήριον Λευκίμμην καὶ κατέστρεφον τοὺς ἀγρούς.

80. Ἐν τούτοις ὁ δῆμος τῶν Κερκυραίων περιδεὲς γεγόμενος μήπως προσβληθῇ διὰ θαλάσσης, ἤρχισε διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν ἱκετῶν καὶ τῶν ἄλλων πῶς νὰ σώσωσι τὴν πόλιν. Καί τινες μὲν ἐξ αὐτῶν ἔπεισαν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ πλοῖα· καὶ ἐπλήρωσαν τοιοῦτοτρό-

πῶς τριάκοντα. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι, δηώσαντες τὴν χώραν μέχρι τῆς μεσημβρίας, ἀπέπλευσαν καὶ ἐπελθούσης τῆς νυκτὸς πυρὰ ἐκ Λευκάδος ἀνήγγειλον εἰς αὐτοὺς τὴν προσέγγισιν ἐξήκοντα πλοίων ἄττικων, τὰ ὅποια οἱ Ἀθηναῖοι, μαθόντες τὴν στάσιν τῆς Κερκύρας καὶ τὴν μελετωμένην ἐπίθεσιν τῶν μετὰ τοῦ Ἀλκίδου πλοίων ἀπέστειλαν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Εὐρυμέδοντα τὸν Θουκλέους.

81. Οἱ μὲν λοιπὸν Πελοποννήσιοι ἅμα τῆς νυκτὸς ἐπελθούσης κατὰ τάχος ἐκομίζοντο εἰς τὰ ἴδια παραπλέοντες τὴν παραλίαν· καὶ μετενεγκόντες τὰ πλοῖα τῶν ἄνωθεν τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Λευκάδος, ἵνα μὴ ὀφθῶσι παραπλέοντες, ἀνεχώρησαν. Οἱ δὲ Κερκυραῖοι μαθόντες ὅτι ἐπλησίαζον τὰ πλοῖα τῶν Ἀθηναίων καὶ ὅτι τὰ ἐχθρικά ἀνεχώρησαν, εἰσήγαγον εἰς τὴν πόλιν τοὺς μέχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς μένοντας ἔξω Μεσσηνίους καὶ πέμψαντες εἰς τὸν Ὑλλαϊκὸν λιμένα τὰ ἐτοιμασθέντα πλοῖα, ἐφόνευσαν κατ' αὐτὸ τὸ διάστημα ὅσους συνελάμβανον ἐκ τῶν ἐχθρῶν τῶν ὅσον δ' ἀφορᾷ ἐκείνους τοὺς ὁποίους εἶχον πείσει νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ πλοῖα, ἐξάγοντες αὐτοὺς τοὺς ἀπέκτεινον· ἐλθόντες εἰς τὸ Ἡραῖον ἔπεισαν περὶ τοὺς πεντήκοντα ἐκ τῶν ἐκεῖ καταφυγόντων ἀνδρῶν νὰ ὑποστῶσι δίκην καὶ κατεδίκασαν πάντας εἰς θάνατον. Οἱ δὲ πολλοὶ τῶν ἱκετῶν, ὅσοι δὲν ἐπείσθησαν, βλέποντες τὰ γενόμενα, ἐφόνευσαν ἀλλήλους ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ, καὶ τινες ἀπηγγιχόντο ἐκ τῶν δένδρων, ἄλλοι δὲ ἀπέθνησκον ὅσως ἡδύνατο ἕκαστος. Κατὰ τὰς ἑπτὰ δὲ ἡμέρας καθ' ἃς παρέμεινεν εἰς τὴν Κέρκυραν ὁ μετὰ τῶν ἐξήκοντα πλοίων ἐλθὼν Εὐρυμέδων, οἱ Κερκυραῖοι ἐφόνευσαν ὅσους ἐνόμιζον ὡς ἐχθροὺς τῶν κατηγοροῦντες αὐτοὺς ὅτι ἤθελον νὰ καταλύσωσι τὴν δημοκρατίαν, ἐφο-

νεύθησαν ὁμῶς καὶ τινες ἕνεκα ἰδιαίτερας ἔχθρας, καὶ ἄλλοι παρ' ἐκείνων εἰς τοὺς ὁποίους εἶχον δανείσει χρήματα· ὁ θάνατος παρίστατο ὑπὸ μυρίας μορφάς· πᾶν ὅ,τι συμβαίνει εἰς τοιαύτας περιστάσεις, συνέβη καὶ τότε, καὶ ἔτι περαιτέρω. Διότι πατὴρ ἐφόνευσεν τὸν υἱόν, καὶ οἱ ἰκέται ἀπεσπῶντο ἀπὸ τῶν ναῶν καὶ πλησίον τῶν ἱερῶν ἐκείνων τόπων ἐφονεύοντο· τινὲς ἐθανατώθησαν πετεινισθέντες ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διονύσου.

82. Οὕτως ὡμὴ ἐπροχώρησεν ἡ στάσις, ἢ μᾶλλον ἐφάνη τοιαύτη διότι ὑπῆρξεν ἡ πρώτη. Βραδύτερον ὅλη ἡ Ἑλλάς ἐκινήθη ἕνεκα τῶν διαφορῶν αἵτινες ὑπῆρχον πανταχοῦ, τῶν μὲν προσετώτων τοῦ δήμου προσκαλούντων τοὺς Ἀθηναίους, τῶν δὲ ὀλιγαρχικῶν τοὺς Λακεδαιμονίους. Καὶ ἐν εἰρήνῃ μὲν δὲν θὰ εἶχον οὕτε τὴν πρόφασιν οὕτε τὴν θέλησιν νὰ ἐπικαλῶνται τὴν βοήθειάν των, ἀλλ' ἐν πολέμῳ αἱ προσκλήσεις αὗται καθίσταντο εὐκολοὶ εἰς τοὺς θέλοντας νὰ ἐπιχειρήσωσι μεταβολὴν τινὰ τῇ βοθείᾳ συμμαχιῶν γενομένων εἰς ἑκατέρους ἐπὶ κακῶσει τῆς ἐναντίας μερίδος καὶ ἐνισχύσει τῆς ἰδίας δυνάμεως. Ἐπῆλθον εἰς τὰς πόλεις ἕνεκα τῶν στάσεων τούτων πολλαὶ συμφοραὶ αἵτινες συμβαίνουσι μὲν καὶ θὰ συμβαίνωσιν ἐνὸς ἢ ἀνθρωπίνῃ φύσει εἶναι ἡ αὐτὴ, ἔσσονται δὲ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀπαίσια καὶ διάφοροι τὸν χαρακτῆρα ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων ποικίλων περιστάσεων. Ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ εὐδαιμονίας καὶ αἱ πόλεις καὶ οἱ ἰδιῶται ἔχουσι καλλιτέρας γνώμας διότι δὲν πιέζονται ὑπὸ ἀνωτέρας ἀνάγκης· ἀλλ' ὁ πόλεμος, καταστρέφων τὴν εὐπορίαν τοῦ καθημερινοῦ βίου, γίνεται βίαιος διδάσκαλος καὶ ρυθμίζει τὰ πάθη τοῦ πλήθους πρὸς τὰς παρούσας περιστάσεις. Ἐστασίαζον λοιπὸν

αἱ πόλεις, καὶ αἱ κατόπιν ἐρχόμεναι, δῶδασκόμεναι ἀπὸ τὰ προηγούμενα παραδείγματα, ἔφερον εἰς τὰ πνεύματα τελείαν ἀναστάτῳσιν καὶ περὶ τὴν ἐφεύρεσιν νέων ἐκτραχηλισμῶν καὶ περὶ τὴν τελειοποίησιν τῶν ἐπιβαλλομένων ποιῶν. Ἐν τοῖς ἔργοις ἡ ἀξία τῶν συνήθων λέξεων μετεβλήθη δεσποτικῶς· διότι ἡ μὲν ἄλογος τόλμη ἐχαρκτηρίσθη ὡς θάρρος ἀφωσιωμένον πρὸς τοὺς συνεταίρους· ἡ προβλεπτικὴ βραδύτης, ὡς εὐπρεπὴς δειλία· ἡ μετριοφροσύνη, ὡς ἀνανδρίας πρόσχημα· ἡ πολλὴ περίσκεψις, ὡς ἐντελής ἀδράνεια· ἡ τυφλὴ παραφορὰ ἐθεωρεῖτο ὡς ἐνδειξις ἀνδρίας, ἡ περίσκεψις ὡς εὐλογος πρόφασις πρὸς ἀποφυγὴν. Καὶ ὁ μὲν βίαιος ἐθεωρεῖτο ὡς πάντοτε πιστός, ὁ δὲ ἀντιλέγων ὡς ὑποπτος. Ὁ σύρων τοὺς ἐχθροὺς εἰς ἐνέδραν τινὰ ἐνομιζέτο συνετὸς, ἐπιτηδεϊότερος δὲ ὁ ἀποφεύγων αὐτήν. Ὁ ἐσκεμμένως ἀποφεύγων τὰ μέτρα ταῦτα ὑπεδεικνύετο ὡς προδότης καὶ ὡς φοβούμενος τοὺς ἀντιπάλους. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐπηνεῖτο ὁ προλαμβάνων τὸν μέλλοντα νὰ κακοποιήσῃ καὶ ὁ παρορμῶν τὸν μὴ σκεπτόμενον τοῦτο. Ὀλιγωτέραν οἰκειότητα εἶχον μετὰ τῶν συγγενῶν των ἢ μετὰ τῶν συνεταίρων των, διότι οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἦσαν ἐτοιμότεροι νὰ τολμῶσι τὰ πάντα ἀπροφασίστως· τῳόντι οἱ συνεταϊρισμοὶ οὗτοι δὲν ἐσχηματίζοντο κατὰ τοὺς κειμένους νόμους ἐπὶ ὠφελείᾳ, ἀλλὰ μᾶλλον παρὰ τοὺς καθεστῶτας καὶ ἐπὶ πλεονεξίᾳ, τὰ δὲ ἐκατέρωθεν διδόμενα μαρτύρια τῆς πίστεως ἐθεμελιούντο μᾶλλον ἐπὶ τῆς συνενοχῆς τοῦ ἐγκλήματος ἢ ἐπὶ τοῦ θείου νόμου. Ἐὰν ὑπερεῖχον, παρεδέχοντο τὰ ὑπὸ τῶν ἐναντίων καλῶς λεγόμενα οὐχὶ ἐκ γενναιότητος ἀλλὰ διὰ νὰ προφυλάττωσιν ἑαυτοὺς, πλείοτέραν δὲ ἀξίαν ἀπέδιδον

εἰς τὸ νὰ τιμωρήσωσιν ὕβριν τινὰ ἢ νὰ προλάβωσιν αὐτήν. Οἱ ἐνίοτε διδόμενοι ὄρκοι συνδιαλλαγῆς ἰσχὺν εἶχον μόνον ἐφ' ὅσον οἱ συνδιαλλαττόμενοι διετέλουν ἐν ἀπορίᾳ περὶ τοῦ πρακτέου· εἰς τὴν ἐλαχίστην δὲ εὐκαιρίαν, ὁ πρῶτος ἀναλαμβάνων θάρρος, ἅμα ἔβλεπε τὸν ἀντίπαλόν του ἀπροφύλακτον, ἐξεδικεῖτο εὐχαριστότερον διὰ προδοσίας ἢ διὰ φανεραῆς δυνάμεως. Ὑπελόγιζεν οὕτω τὴν ἀσφάλειάν του, καὶ ἐπιτυχάνων διὰ τῆς ἀπάτης προσελάμβανε καὶ τὸν ἔπαινον ὅτι ἦτο ἐπιτηδειότατος. Διότι εὐκολώτερον οἱ κακοῦργοι καλοῦνται ἐπιτηδαιοί, παρὰ οἱ ἀπλοῖ καὶ ἀγαθοὶ ἄνθρωποι· καὶ διὰ μὲν τὴν ἀγαθότητα αἰσχύνονται, διὰ δὲ τὴν κακίαν σεμνύνονται. Ὅλα ταῦτα τὰ κακὰ προέρχονται ἐκ τῆς μανίας τοῦ ἄρχειν τὴν ὁποῖαν ἐμπνέουσιν ἡ πλεονεξία καὶ ἡ φιλοδοξία· ἐκ τούτου δὲ διεγείρονται αἱ ἀντιζηλῖαι. Διότι οἱ ἐν ταῖς πόλεσι προεξάρχοντες τῶν πραγμάτων, ἔχοντες ὡς σύνθημα οἱ μὲν τὴν πολιτικὴν ἰσονομίαν τοῦ πλήθους, οἱ δὲ τὴν σώφρονα ἀριστοκρατίαν, προϋτίθεντο, ὡς ἔλεγον, τὸ δημόσιον καλὸν ὡς σκοπὸν τῶν ἐργασιῶν των, καὶ ἀγωνιζόμενοι δι' ὅλων τῶν μέσων νὰ ὑποσκελίσωσιν ἀλλήλους, διέπραττον τὰ αἰσχίστα. Κατεδίωκον τοὺς ἀντιπάλους των ἐπιβάλλοντες αὐτοῖς μεγίστας τιμωρίας οὐχὶ ὁποίας ἀπῆται τὸ δίκαιον καὶ τὸ συμφέρον τῆς πόλεως, ἀλλ' ὅπως ἤθελον αἱ ἐκατέρωθεν μερίδες· καὶ ὅτε κατελάμβανον τὴν ἀρχὴν ἔσπευδον εἴτε δι' ἀδίκων ἀποφάσεων, εἴτε διὰ τῆς βίας, νὰ ἱκανοποιησῶσι τὴν στιγμιαίαν φιλοδοξίαν των. Εἰς τρόπον ὥστε μῆτε οἱ μὲν μῆτε οἱ δὲ ἐσέβοντο τοὺς ὄρκους, ἀλλ' ἐπῆνον ἐκείνους οἵτινες διὰ τῆς εὐγλωττίας των ἐπετύγγανον ἐπίφθονόν τι ἀποτέλεσμα. Οἱ δὲ μέτριοι τῶν πολιτῶν

ἐπιπτον θύματα ἀμφοτέρων, εἴτε διότι δὲν συνεμερίζοντο τοὺς κινδύνους εἴτε διότι ἐφθονοῦντο διὰ τὴν ἡσυχίαν των.

83. Οὕτω λοιτὸν παρὰ τοῖς Ἑλλήσι πᾶν εἶδος ἀνομίας διεπράχθη ἕνεκα τῶν στάσεων. Ἡ ἡπιότης, ἡ ἀχώριστος αὕτη σύντροφος τῆς εὐθύτητος τοῦ χαρακτῆρος, ἐγένετο ἀντικείμενον γέλωτος καὶ ἐξηφανίσθη, καὶ ὑπερίσχυσε κατὰ πολὺ τὸ νὰ ἀντιτάσσωνται οἱ μὲν κατὰ τῶν δὲ μετ' ἀμοιβαίας δυσπιστίας. Οὔτε λόγος ὑπῆρχε τοσοῦτον ἰσχυρὸς οὔτε ὄρκος τοσοῦτον φοβερός ὥστε νὰ φέρῃ συνδιαλλαγὴν. Κατεχόμενοι ἅπαντες ὑπὸ τῆς ἰδέας ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐλπίσωσί τι σταθερὸν, καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ἐμπιστευθῶσιν εἰς κανένα, ἐνησχολοῦντο μᾶλλον πῶς νὰ προφυλαχθῶσι. Συνήθως οἱ μᾶλλον περιωρισμένον πνεῦμα ἔχοντες ἐδέσποζον ἐπὶ τῶν ἄλλων διότι φοβούμενοι μήπως ἕνεκα τῆς ἀνικανότητός των καὶ τῆς συνέσεως τῶν ἐναντίων νικηθῶσιν ὑπὸ τῆς εὐγλωττίας των καὶ προληφθῶσιν ὑπὸ τοῦ πολυμηχάνου πνεύματός των, ἐχώρουν τολμηρῶς πρὸς τὰ ἔργα. Οἱ δὲ ἐναντίοι, περιφρονοῦντες καὶ αὐτὴν τὴν προαίσθησιν τοῦ κινδύνου, καὶ νομίζοντες ὅτι δὲν ἦτο ἀνάγκη ἔργων ἐκεῖ ὅπου ἤρκει ὁ λόγος, ἔμενον ἀπροφύλακτοι καὶ κατεστρέφοντο.

84. Πρώτη λοιπὸν ἡ Κέρκυρα ἔδωκε τὸ σημεῖον τῶν πλείστων ἀνομιῶν καὶ ἐκεῖνων αἵτινες διεπράχθησαν εἴτε παρὰ πολιτῶν ἐκδικουμένων καὶ τιμωρούντων ἐκείνους οἵτινες τοὺς εἶχον κυβερνήσει μετ' αὐθαδείας μᾶλλον ἢ μετὰ μετριότητος, εἴτε ὑπὸ ἰδιωτῶν οἵτινες ἐπιθυμοῦντες ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς συνήθους πενίας των, ἢ μᾶλλον ἐποφθαλμιῶντες τὰ ξένα ἀγαθὰ, διέπρατ-

τον πᾶν εἶδος βιαιότητος, εἴτε τέλος παρ' ἐκείνων οἵτινες ἐπιτεθέμενοι οὐχὶ ἐκ πλεονεξίας ἀλλὰ μᾶλλον διὰ νὰ ἀνταποδώσωσι τὰ ἴσα, καὶ παραφερόμενοι ὑπὸ τυφλῆς ὀργῆς ἐξεδικοῦντο ὡμῶς καὶ ἀνηλεῶς. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἡ κοινωνία συνεταράχθη ἐν τῇ δυστυχεῖ ταύτῃ πόλει· καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ἥτις καὶ ὑπ' αὐτὸ τὸ κράτος τῶν νόμων ῥέπει συνήθως πρὸς τὴν ἀδικίαν, τεθεῖσα ὑπὲρ τοὺς νόμους, ἀσμένως ἐδήλωσεν ὅτι ἦτο ἀκράτητος ἐν τῇ ὀργῇ αὐτῆς, ἰσχυροτέρα τοῦ δικαίου καὶ ἐχθρὰ τῆς ὑπεροχῆς. Διότι ἐὰν ὁ φθόνος δὲν εἶχε τοσαύτην τάσιν πρὸς τὸ βλάπτειν, δὲν θὰ προετίμων τὴν ἐκδίκησιν ἀντὶ τοῦ οἴκτου, τὸ κέρδος ἀντὶ τῆς δικαιοσύνης· ἄλλως τε δὲ οἱ ἀνθρώποι, προκειμένου νὰ τιμωρήσωσι τοὺς ἄλλους, ἀρέσκονται νὰ προκαταλύωσι τοὺς κοινούς νόμους οἵτινες ἀφίνουσιν εἰς τὸν ἔνοχον ἐλπίδα τινὰ σωτηρίας, μὲ κίνδυνον μάλιστα νὰ μὴ δύνανται νὰ τοὺς ἐπικαλεσθῶσιν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἐάν ποτε λάβωσιν ἀνάγκην αὐτῶν.

85. Τοιαῦτα τὰ ἀποτελέσματα τῶν πρώτων ἐν Κερκύρᾳ ταραχῶν, ὁ δὲ Εὐρυμέδων καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀνεχώρησαν μετὰ τῶν πλοίων. Βραδύτερον οἱ Κερκυραῖοι φυγάδες (δισώθησαν δὲ πεντακόσιοι) καταλαβόντες τὰ φρούρια τὰ ὅποια ἦσαν ἐν τῇ ἡπείρῳ, ἐγένοντο κύριοι τῆς ἀντιπέραν οἰκείας γῆς καὶ ἐκεῖθεν ὀρμώμενοι ἐλεηλάτουν τοὺς ἐν τῇ νήσῳ καὶ ἐβλαπτον αὐτοὺς τὰ μέγιστα, ἔνεκα δὲ τούτου φρικώδης λιμὸς ἐγένετο ἐν τῇ πόλει. Ἐπεμψαν δὲ καὶ πρέσβεις εἰς τὴν Λακεδαίμονα καὶ εἰς τὴν Κόρινθον διὰ τῶν ὁποίων ἐζήτησαν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὅλοι ἐκεῖναι αἱ προσπάθειαι ἀπέβησαν μάταιαι, μετὰ τινὰ χρόνον ἐτοι-

μάσκυντες πλοῖα καὶ παραλαβόντες ἐπικούρους διέβησαν εἰς τὴν νῆσον ἑξακόσιοι ἐν ὅλοις. Ἐμπρήσαντες δὲ τὰ πλοῖα διὰ νὰ μὴ τοῖς μένῃ ἄλλη ἐλπίς ἢ νὰ κρατήσῃ τῆς χώρας, ἀνέβησαν εἰς τὸ ὄρος Ἰστώνην καὶ οἰκοδομήσαντες φρούριον, ἐλυμαίνοντο τὰ πέριξ τῆς πόλεως καὶ ἦσαν κύριοι τῶν ἀγρῶν.

86. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ θέρους οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν εἰς Σικελίαν εἴκοσι πλοῖα ὑπὸ τοὺς στρατηγούς Αἰάχητα τὸν Μελανώπου καὶ Χαροιάδην τὸν Εὐφιλήτου, διότι τότε οἱ Συρακούσιοι καὶ οἱ Λεοντῖνοι εἶχον περιπλακῇ εἰς πόλεμον πρὸς ἀλλήλους. Σύμμαχοι δὲ τῶν μὲν Συρακουσίων ἦσαν, ἐξαιρέσει τῶν Καμαριναίων, ὅλαι αἱ Δωρικαὶ πόλεις αἱ συνταχθεῖσαι μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου χωρὶς ὁμως καὶ νὰ συμπολεμήσῃ τῶν δὲ Λεοντίνων αἱ Χαλκιδικαὶ πόλεις καὶ ἡ Καμαρίνα. Ἐν Ἰταλίᾳ, οἱ μὲν Λοκροὶ ἦσαν ὑπὲρ τῶν Συρακουσίων, οἱ δὲ Ῥηγῖνοι ἕνεκα τῆς αὐτῆς καταγωγῆς ὑπὲρ τῶν Λεοντίνων. Οἱ σύμμαχοι τῶν Λεοντίνων πέμψαντες πρεσβείαν εἰς τὰς Ἀθήνας, δυνάμει παλαιᾶς συμμαχίας καὶ ὥς Ἴωνες, ἔπεισαν τοὺς Ἀθηναίους νὰ πέμψωσιν αὐτοῖς πλοῖα διότι οἱ Συρακούσιοι τοὺς εἶχον ἀποκλείσει καὶ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐδέχθησαν τὴν αἴτησιν ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς μετὰ τῶν Λεοντίνων συγγενείας, πράγματι ὁμως διότι ἤθελον νὰ μὴ εἰσάγεται ἐκεῖθεν σῖτος εἰς τὴν Πελοπόννησον. Συγχρόνως ἤθελον νὰ δοκιμάσωσιν ἐὰν ἠδύναντο νὰ γίνωσι κύριοι τῆς νήσου ἐκείνης. Καταστάντες λοιπὸν εἰς τὸ Ῥήγιον τῆς Ἰταλίας, ἤρχισαν τὸν πόλεμον ἐνωθέντες μετὰ τῶν συμμάχων των. Καὶ τὸ θέρος ἐτελείωσε.

87. Κατὰ τὸν ἀκόλουθον δὲ χειμῶνα ἐνέσκηψεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐκ δευτέρου ἡ νόσος, ἣτις δὲν εἶχε μὲν παύσει ἐντελῶς, εἶχεν ὅμως διακοπῇ. Ἡ δευτέρα αὕτη ἐμφάνισις δὲν διήρκεσεν ὀλιγώτερον τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἡ δὲ πρώτη δύο ὀλόκληρα ἔτη, ὥστε οὐδὲν ἄλλο συνετέλεσε πλειότερον εἰς τὴν ἐξασθένησιν τῶν Ἀθηναίων. Ἀπὸ τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ δὲν ἀπέθανον ὀλιγώτεροι τῶν τετρακισχιλίων καὶ τετρακοσίων ὀπλιτῶν καὶ τῶν τριακοσίων ἱππέων, τοῦ δὲ λοιποῦ πληθυσμοῦ ὁ ἀριθμὸς ὑπῆρξεν ἀνεξεύρετος. Τότε δὲ συνέβησαν καὶ οἱ περισσότεροι σεισμοὶ τῆς γῆς ἐν Ἀθήναις, ἐν Εὐβοίᾳ, ἐν Βοιωτίᾳ καὶ πρὸ πάντων ἐν τῷ Ὀρχομενῷ.

88. Κατὰ τὸν αὐτὸν χειμῶνα οἱ ἐν Σικελίᾳ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ῥηγῖνοι ἐξεστράτευσαν μετὰ τριάκοντα πλοίων κατὰ τῶν καλουμένων νήσων τοῦ Αἰόλου, διότι ἡ ἀνυδρία δὲν ἐπιτρέπει κατὰ τὸ θέρος τοιαύτας ἐκστρατείας. Οἱ Λιπαραῖοι, ἄποικοι ὄντες τῶν Κνιδίων, νέμονται αὐτὰς καὶ κατοικοῦσιν εἰς μίαν ἐκ τῶν νήσων ὅχι μεγάλην ἣτις καλεῖται Λιπάρα· ἐκ ταύτης δὲ μεταβαίνουσι καὶ καλλιεργοῦσι τὰς ἄλλας, τὴν Διδύμην, τὴν Στρογγύλην καὶ τὴν Ἰεράν. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἰεράς νομίζουσιν ὅτι ὁ Ἥφαιστος χαλκεύει εἰς τὴν νῆσον ἐκείνην, διότι κατὰ μὲν τὴν νύκτα φαίνεται ἀναδίδουσα πῦρ πολὺ, κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν καπνόν. Κεῖνται δὲ αἱ νῆσοι αὗται ἀπέναντι τῶν ἀγρῶν τῶν Σικελῶν καὶ τῶν Μεσσηνίων, καὶ ἦσαν σύμμαχοι τῶν Συρακουσίων. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, ἀφοῦ ἐδήλωσαν μὲν τὰς νήσους ἐκείνας, δὲν κατῴρθωσαν δὲ νὰ τὰς κυριεύσωσιν, ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Ῥήγιον. Τοιοῦτοτρόπως ἐτελείωσεν ὁ χειμὼν καὶ τὸ

πέμπτον ἔτος τοῦ πολέμου τούτου τὸν ὁποῖον συνέγραψεν ὁ Θουκυδίδης.

89. Κατὰ τὸ ἀκόλουθον θέρος ⁽¹⁾ οἱ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ σύμμαχοι στρατηγοῦντος Ἀγιδος τοῦ Ἀρχιδάμου, βασιλέως τῶν Λακεδαιμονίων, ἦλθον μὲν εἰς τὸν ἰσθμὸν ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν, πολλῶν σεισμῶν δὲ γενομένων ἀπετράπησαν τοῦ σκοποῦ καὶ ἡ εἰσβολὴ δὲν ἐγένετο. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἐνῶ οἱ σεισμοὶ ἐξηκολούθουν ἐν ταῖς Ὀροβίαις τῆς Εὐβοίας, ἡ θάλασσα ἐπροχώρησε διὰ τινος μέρους ὅπερ τότε ἦτο γῆ, καὶ ἐξογκωθεῖσα ἐπῆλθε κατὰ τῆς πόλεως· καὶ μέρος μὲν αὐτῆς κατέκλυσαν τὰ κύματα, ἐκ τοῦ ἄλλου δὲ ἀπесύρθησαν, καὶ σήμερον εἶναι θάλασσα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἄλλοτε ἦτο γῆ. Ὅλοι οἱ μὴ προφθάσαντες νὰ ἀναβῶσιν εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη ἀπώλοντο. Ὁμοίᾳ δὲ ἐπὶ κλυσίς ἐγένετο καὶ εἰς τὴν νῆσον Ἀταλάντην κειμένην πλησίον τῶν Ὀπουντίων Λοκρῶν ἥτις καὶ μέρος τοῦ φρουρίου τῶν Ἀθηναίων παρέσυρε καὶ ἐκ τῶν δύο ἐπὶ τῆς παραλίας ἀνειλκυσμένων πλοίων συνέτριψε τὸ ἓν. Ἐξεχείλισαν ὁμοίως τὰ κύματα καὶ ἐπὶ τῆς Πεπαρήθου ἀλλὰ δὲν τὴν κατέκλυσαν, σεισμὸς δὲ ἐπισυμβᾷς ἀνέτρεψε μέρος τοῦ τείχους, τὸ πρυτανεῖον καὶ τινας οἰκίας. Ἐγὼ νομίζω αἴτιον τούτου ὅτι εἶναι, ἐκεῖ ὅπου ὁ σεισμὸς γίνεται ἰσχυρότατος, ἡ θάλασσα ἀπωθεῖται, καὶ κατὰ τὴν αἰφνιδίαν ἐπιστροφὴν τῆς καθιστᾷ τὴν ἐπὶ κλυσιν βιαιοτέραν· ἄνευ δὲ σεισμοῦ μοι φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συμβῇ τὸ τοιοῦτο.

90. Κατὰ τὸ αὐτὸ θέρος ἐπολέμουν ἐν Σικελίᾳ καὶ

(1) Ἐκτον ἔτος τοῦ πολέμου, 426 π. Χ.

ἄλλοι, ὅπως ἐτύγγανε, καὶ αὐτοὶ οἱ Σικελιῶται ⁽¹⁾ ἐκστρατεύοντες ἐναντίον ἀλλήλων καὶ οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τῶν συμμάχων· θέλω δὲ ἀναφέρει τὰ μᾶλλον ἄξια λόγου ἐξ ὧν ἔπραξαν οἱ σύμμαχοι οὗτοι βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἢ οἱ ἀντιπολέμιοι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Φονευθέντος ἤδη τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων Χαροιάδου ἐν τινὶ μάχῃ ὑπὸ τῶν Συρακουσίων, ὁ Λάχης παρέλαβε τὴν διοίκησιν ὧν τῶν πλοίων καὶ ἐξεστράτευσε μετὰ τῶν συμμάχων κατὰ τῶν Μυλῶν, φρουρίου τῶν Μεσσηνίων. Ἐτυχον δὲ εἰς τὰς Μυλάς φρουροῦσαι δύο φυλαὶ τῶν Μεσσηνίων αἵτινες ἔστησαν ἐνέδραν τινὰ κατὰ τῶν ἐκ τῶν πλοίων ἀποβάντων. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ σύμμαχοι τοὺς τε ἐνεδρεύοντας τρέπουσι καὶ φονεύουσι πολλοὺς, καὶ προσβαλόντες τὸ φρούριον τοὺς ἠνάγκασαν καὶ τὴν ἀκρόπολιν νὰ παραδώσωσι διὰ συνθήκης καὶ κατὰ τῆς Μεσσήνης νὰ συνεκστρατεύσωσι. Μετὰ τοῦτο οἱ Μεσσηνιοὶ, ἰδόντες ἐπερχομένους τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς συμμάχους, παρεδόθησαν καὶ αὐτοὶ δόντες ὁμήρους καὶ παρασχόντες πάσας τὰς αἰτηθείσας ἐγγυήσεις.

91. Κατὰ τὸ αὐτὸ θέρος οἱ Ἀθηναῖοι τριάκοντα μὲν πλοῖα ἔστειλαν περὶ τὴν Πελοπόννησον, ὧν ἐστρατήγει Δημοσθένης ὁ Ἀλκισθένης καὶ Προκλῆς ὁ Θεοδώρου, ἐξήκοντα δὲ εἰς Μῆλον μετὰ δισχιλίων ὀπλιτῶν, ὧν ἐστρατήγει Νικίας ὁ Νικηράτου, διότι ᾗθελον νὰ ὑποτάξωσι τοὺς Μηλίους οἵτινες νησιῶται ὄντες ἠρνοῦντο

(1) Οἱ Σικελιῶται εἶναι οἱ Ἕλληνες τῆς Σικελίας, κάτοικοι τῶν ἐλληνικῶν ἀποικιῶν τῆς νήσου ταύτης, Σικελοὶ δὲ λαὸς βάρβαρος κατέχων τὰ ἔνδον καὶ τὴν ἀρκτικὴν παραλίαν τῆς Σικελίας.

νὰ ὑπακούσωσι καὶ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν συμμαχίαν των. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Μήλιοι, καὶ τοὶ δηρουμένης τῆς χώρας των δὲν ὑπέκυπτον, ἄραντες οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ τῆς Μήλου ἔπλευσαν πρὸς τὸν Ὀρωπὸν κείμενον ἀπέναντι τῆς νήσου ταύτης. Πλησιάζαντες ἐκεῖ νύκτωρ ἀπεβίβασαν εὐθύς τοὺς ὀπλίτας οἵτινες ἐπορεύθησαν πεζῇ πρὸς τὴν Τάναγρην τῆς Βοιωτίας. Εἰς σημεῖον δοθέν, οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν, στρατηγοῦντος Ἰππονίκου τοῦ Καλλίου καὶ Εὐρυμέδοντος τοῦ Θουκλέους ἦλθον διὰ ξηρᾶς καὶ τοὺς συνήντησαν. Καὶ στρατοπεδευσάμενοι ἐδήλωσαν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τὰ περίξ τῆς Τανάγρας καὶ διενυκτέρευσαν ἐκεῖ. Κατὰ δὲ τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἐνίκησαν ἐν μάχῃ τοὺς ἐξελθόντας Ταναγραῖους καὶ τινὰς προσβοηθήσαντας Θηβαίους, καὶ λαβόντες ὄπλα καὶ στήσαντες τρόπαιον ἀνεχώρησαν, οἱ μὲν εἰς Ἀθήνας, οἱ δὲ εἰς τὰ πλοῖα. Παραπλεύσας δὲ ὁ Νικίας μετὰ τῶν ἐξήκοντα πλοίων, ἐδήλωσε τὰ παραθαλάσσια μέρη τῆς Λοκρίδος καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἀθήνας.

92. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον οἱ Λακεδαιμόνιοι ἵδρυσαν τὴν ἐν Τραχινίᾳ ἀποικίαν τῆς Δεκελείας κατὰ τὴν ἀκόλουθον περίστασιν. Ὅλοι οἱ Μαλιεῖς εἰσὶ διηρημένοι εἰς τρία μέρη, εἰς Παραλίους, εἰς Ἱερεῖς καὶ εἰς Τραχινίους, ἀλλ' οἱ τελευταῖοι οὗτοι νικηθέντες ὑπὸ τῶν ὁμόρων Οἰταίων, ἐσκέφθησαν κατ' ἀρχὰς νὰ παραδώσωσιν ἑαυτοὺς εἰς τοὺς Ἀθηναίους· ἔπειτα ὅμως, φοβηθέντες μήπως δὲν τοὺς εὕρωσι πιστοὺς, ἔπεμψαν εἰς τὴν Λακεδαίμονα ἐκλέξαντες ὡς πρεσβευτὴν τὸν Τισαμενόν. Εἰς τὴν πρεσβείαν ταύτην ἠνώθη καὶ ἡ πόλις τῶν Δωριέων, μητρόπολις οὖσα τῶν Λακεδαιμονίων, διὰ νὰ ζητήσῃ τὰ αὐτά, ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἔπασχαν ὁμοίως ἐκ τῶν ἐχ-

θροπραξιῶν τῶν Οἰταίων. Ἀκούσαντες οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἐγγνωμάτευσαν νὰ πέμψωσιν ἀποικίαν ὅπως προστατεύσῃ καὶ τοὺς Τραχινίους καὶ τοὺς Δωριεῖς, τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ καὶ ἡ πόλις τοῖς ἐφαίνετο προσφυῶς κειμένη διὰ τὸν κατὰ τῶν Ἀθηναίων πόλεμον· διότι καὶ ναυτικὸν ἠδύναντο νὰ παρασκευάζωσιν ἐκεῖ, καὶ νὰ διαπερῶσι ταχέως εἰς τὴν Εὐβοίαν, καὶ εἰς τὴν Θράκην νὰ μεταβαίνωσιν εὐκολώτερον. Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ἐπεχείρησαν μετὰ ζήλου τὴν ἵδρυσιν ἐκείνην. Καὶ πρῶτον μὲν ἡρώτησαν τὸν ἐν Δελφοῖς θεόν· κελεύσαντος δὲ αὐτοῦ, ἐξέπεμψαν ἰδίους οἰκήτορας καὶ περιόικους, προσκαλοῦντες νὰ συνοδεύσωσι τὴν ἀποικίαν ὅσοι ἤθελον ἐκ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων πλὴν τῶν Ἰώνων, τῶν Ἀχαιῶν καὶ τινων ἄλλων λαῶν. Τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐγκαταστάσεως ἐκείνης ἀνέλαβον τρεῖς Λακεδαιμόνιοι, ὁ Λέων, ὁ Ἀλκίδας καὶ ὁ Δαμάγων. Φθάσαντες δὲ ἐτείχισαν ἐκ νέου τὴν πόλιν ἣτις καλεῖται σήμερον Ἡράκλεια καὶ ἀπέχει ἀπὸ μὲν τῶν Θερμοπυλῶν τεσσαράκοντα σταδίους, ἀπὸ δὲ τῆς θαλάσσης εἴκοσι. Κατεσκεύασαν ὡσαύτως καὶ νεώρια τὰ ὁποῖα ἤρχισαν ἀπὸ αὐτὸ τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν διὰ νὰ τὰ προφυλάττωσιν εὐκολώτερον.

93. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι καθ' ὃν καιρὸν συνοικίζετο ἡ πόλις αὕτη πρῶτον μὲν ἐφοβήθησαν καὶ ἐνόμισαν ὅτι κυρίως ἠπειλεῖτο ἡ Εὐβοία, διότι πολὺ μικρὸν διάστημα τὴν χωρίζει ἀπὸ τὸ Κήναιον ἀκρωτήριον τῆς Εὐβοίας. Ἐπειτα ὅμως δὲν ἐπηλήθευσαν οἱ φόβοι των, διότι δὲν ἔπαθον τίποτε ἐκ τῆς ἀποικίας ἐκείνης καὶ ἰδοὺ ὁ λόγος. Οἱ Θεσσαλοὶ, κύριοι τῶν χωρῶν ἐκείνων καὶ τοῦ μέρους ὅπου ἐκτίσθη ἡ πόλις, φοβηθέντες μήπως οἱ γείτονές των κατασταθῶσι πολὺ ἰσχυροὶ, δὲν ἔπαυον πολεμοῦν-

τες τοὺς νεωστὶ ἐγκατεστημένους ἐκείνους ἀνθρώπους μέχρις οὗ κατέστρεψαν αὐτοὺς ἐντελῶς καίτοι ὄντας κατ' ἀρχὰς πολυαριθμωτάτους (διότι πᾶς τις ἤρχετο θαρράλως νομίζων ὅτι ἡ πόλις ἤθελεν εἶσθαι σταθερὰ οἰκίζομένη ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων)· ἀλλ' αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἐκ Λακεδαίμονος ἐρχόμενοι ἄρχοντες συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ πληθυσμοῦ ἐκφοβοῦντες τοὺς πολλοὺς καὶ κυβερνῶντες μετὰ τραχύτητος ἐνίοτε δὲ μετ' ἀδικίας, εἰς τρόπον ὥστε εὐκόλως ἡδυνήθησαν νὰ κατασχύσωσιν αὐτῶν οἱ γείτονες.

94. Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ θέρος καὶ περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον καθ' ὃν οἱ Ἀθηναῖοι ἡσυχολοῦντο περὶ τῆς Μήλου, οἱ ἄλλοι Ἀθηναῖοι, οἱ μετὰ τῶν τριάκοντα πλοίων πλέοντες περὶ τὴν Πελοπόννησον, πρῶτον ἐφόνευσαν ἐν τῷ Ἑλλομένῳ τῆς Λευκαδίας φρουροὺς τινὰς ἐνεδρεύσαντες, καὶ ἔπειτα ἦλθον κατὰ τῆς Λευκάδος μετὰ μείζονος στόλου. Σύμπαντες οἱ Ἀκαρναῖες, ἐκτὸς τῶν Οἰνιαδῶν, ἡκολούθουν αὐτοὺς, καθὼς καὶ τινες Ζακύνθιοι καὶ Κεφαλλῆνες καὶ δεκαπέντε πλοῖα τῶν Κερκυραίων. Καὶ οἱ μὲν Λευκάδιοι, μολοντί ἐδῆρουν τὴν χώραν των τὴν τε ἔξω καὶ τὴν ἔσω τοῦ ἰσθμοῦ ὅπου καὶ ἡ Λευκὰς ὑπάρχει καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἡσύχαζον βιαζόμενοι ὑπὸ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἀριθμοῦ· οἱ δὲ Ἀκαρναῖες παρεκάλουν τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων Δημοσθένην νὰ περιτειχίσῃ αὐτοὺς, ἐλπίζοντες ὅτι εὐκόλως ἤθελον ἐκπολιορκήσῃ αὐτὴν καὶ ἀπαλλαγῇ πόλεως πάντοτε πολεμίας πρὸς αὐτούς. Ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον οἱ Μεσσήνιοι ἔπεισαν τὸν Δημοσθένην ὅτι θὰ ἦτο ἄξιον αὐτοῦ, ὑπαρχούσης περὶ αὐτὸν τοσαύτης στρατιᾶς συνειλεγμένης, νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Αἰτωλῶν οἵτινες ἦσαν ἐχθροὶ τῆς Ναυπάκτου, καὶ ἐπὶ πᾶσι,

ἐὰν ᾔθελε τοὺς ὑποτάξει, εὐκόλως θὰ καθυπέτασεν ὑπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς πρὸς τὰ μέρη ταῦτα ἄλλους λαοὺς τῆς Ἠπείρου· ἔλεγον ὅτι τῶντι οἱ Αἰτωλοὶ εἶναι ἔθνος μέγα καὶ μάχιμον, ἀλλ' ἐπεὶ εἶναι ἐλαφρῶς ὠπλισμένον καὶ κατοικεῖ κατὰ κώμας ἀτειχίστους, ταύτας δὲ πολὺ ἀπ' ἀλλήλων μεμακρυσμένας, δὲν ᾔθελεν εἶσθαι δύσκολον νὰ τοὺς νικήσωσι πρὶν βοηθήσωσιν ἀλλήλους. Τὸν συνεβούλευον δὲ νὰ προσβάλῃ πρῶτον τοὺς Ἀποδῶτους, ἔπειτα τοὺς Ὀφιονεῖς, καὶ μετὰ τούτους τοὺς Εὐρυτάνας οἵτινες ἀπῆρτιζον τὸ πλεῖστον μέρος τῶν Αἰτωλῶν, ὠμίλουν γλῶσσαν ὅλως ἀκατάληπτον καὶ ᾔσαν, ὡς ἔλεγον, ὠμοφάγοι. Ἐὰν οἱ λαοὶ οὗτοι ὑπετάσσοντο, εὐκόλως ᾔθελον ὑποταγῇ καὶ τὰ ἄλλα μέρη.

95. Ὁ Δημοσθένης, διὰ νὰ ἀρέσῃ εἰς τοὺς Μεσσηνίους, ἐπέισθη νομίσας μάλιστα ὅτι καὶ ἄνευ τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηναίων θὰ ἡδύνατο, μετὰ τῶν ἡπειρωτικῶν συμμάχων καὶ μετὰ τῶν Αἰτωλῶν νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῶν Βοιωτῶν διὰ ξηρᾶς. Πρὸς τοῦτο ἤρκει νὰ διέλθῃ διὰ τῶν Ὀπουντίων Λοκρῶν καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ Κυτίνιον τὸ Δωρικὸν ἔχων ἐν δεξιᾷ τὸν Παρνασσὸν μέχρι οὗ καταβῇ εἰς τοὺς Φωκεῖς οἵτινες ἔνεκα τῆς φιλίας ἣτις ὑπῆρχε πάντοτε μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Ἀθηναίων θὰ συνεξεστράτευον προθύμως μετ' αὐτοῦ, ἢ τοῦλάχιστον θὰ ἐξαναγκάζοντο νὰ πράξωσι τοῦτο (καθότι ἡ Βοιωτία συνορεύει μὲ τοὺς Φωκεῖς πρὸς τοῦτο τὸ μέρος)· ἐκπλεύσας λοιπὸν μετὰ παντός τοῦ στρατοῦ ἀπὸ τῆς Λευκάδος ἀκόντων τῶν Ἀκαρνάνων, παρέπλευσε μέχρι τοῦ Σολλίου. Ἀνακοινώσας τὸ σχέδιόν του εἰς τοὺς Ἀκαρνᾶνας, οἵτινες ἡρνήθησαν νὰ τὸ παραδεχθῶσι δυσαρεστηθέντες διότι δὲν ἐπολιόρκησε τὴν Λευκάδα, μετέβη νὰ πολεμήσῃ τοὺς

Αἰτωλοὺς μετὰ τοῦ ὑπολειπομένου στρατοῦ, δηλαδὴ μετὰ τῶν Κεφαλληνίων, τῶν Μεσσηνίων, τῶν Ζακυνθίων καὶ τριακοσίων ἐπιβατῶν Ἀθηναίων οἵτινες εὐρίσκοντο ἐπὶ τῶν ἰδίων τῶν πλοίων διότι τὰ πεντεκαίδεκα πλοῖα τῶν Κερκυραίων εἶχον ἀπέλθαι. Ἀνεχώρησε δὲ ἐκ τοῦ ἐν Λοκρίδι Οἰνεῶνος. Οἱ δὲ Ὀζόλαι οὗτοι Λοκροὶ ἦσαν σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων καὶ ὤφειλον νὰ ἐνωθῶσι πανστρατιᾷ μὲ τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Ὅντες γείτονες τῶν Αἰτωλῶν καὶ τὰ αὐτὰ ὄπλα φέροντες, ἐνομίζοντο ὅτι μεγάλην ὠφέλειαν ἤθελον παρέξει εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην καθότι καὶ τὴν χώραν ἐγνώριζον καὶ τὸν τρόπον τοῦ πολεμεῖν.

96. Διανυκτερεύσας μετὰ τοῦ στρατοῦ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Νεμείου Διὸς ὅπου, ὡς λέγεται, ὁ ποιητὴς Ἡσίοδος ἐφρονέυθη ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τοῦ μέρους ἐκείνου, προῤῥηθέντος αὐτῷ ὑπὸ τινος χρησμοῦ ὅτι ἔμελλε νὰ πάθῃ τοῦτο ἐν τῇ Νεμέᾳ, ἀνεχώρησεν ἅμα τῇ πρώτῃ καὶ ἐπορεύετο πρὸς τὴν Αἰτωλίαν. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἡμέραν ἐκυρίευσεν τὴν Ποτιδανίαν, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν τὸ Κροκύλειον, καὶ κατὰ τὴν τρίτην τὸ Τεῖχιον. Ἐκεῖ ἐσταμάτησε καὶ ἔπεμψε τὴν λείαν εἰς τὸ Εὐπάλιον τῆς Λοκρίδος, διότι ἐσκόπευε, μετὰ τὴν καθυπόταξιν τῆς χώρας, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ναύπακτον καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ ἀκολουθῶς κατὰ τῶν Ὀφιονέων, ἐὰν ἤρνουντο νὰ ὑποταχθῶσιν. Ἀλλὰ τοὺς Αἰτωλοὺς δὲν διέλαθον αἱ προετοιμασίαι αὗται, ἐνόησαν μάλιστα τὸ σχέδιον εὐθύς ἐξ ἀρχῆς· καὶ ὅταν ὁ στρατὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν χώραν, ὅλοι ἐδραμον πρὸς συνάντησίν του μετ' ἰσχυρῶν δυνάμεων· εἰς τρόπον ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ εἰς τὰ ἔσχατα σύ-

νορα τῶν Ὀφιονέων λαοὶ, πλησίον τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου, Βωμειεῖς καὶ Καλλιεῖς, ἔδραμον πρὸς βοήθειαν.

97. Οἱ Μεσσήνιοι ἐξηκολούθουν δίδοντες εἰς τὸν Δημοσθένην τὴν αὐτὴν συμβουλὴν ὥς καὶ πρότερον, παριστῶντες αὐτῷ ὅτι ἤθελεν εἶσθαι εὐκολος ἢ καθυπόταξις τῶν Αἰτωλῶν, καὶ τὸν ἠνάγκαζον νὰ βαδίσῃ ὅσον τάχιστα κατὰ τῶν κωμῶν καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ καταλαβάνῃ ὅσας εὗρισκε προχείρους, χωρὶς νὰ περιμεῖνῃ ὥς τε νὰ συναθροισθῶσιν ὅλαι αἱ δυνάμεις ἐναντίον του. Ὁ δὲ Δημοσθένης πεισθεὶς εἰς αὐτοὺς καὶ ἀναθεὶς τὰς ἐλπίδας του εἰς τὴν τύχην, ἐπειδὴ αὕτη οὐδέποτε ἐφάνη αὐτῷ ἐναντία, δὲν περιέμεινε τοὺς Λοκροὺς οἵτινες ἔμελλον νὰ ἔλθωσιν εἰς βοήθειάν του (μολονότι εἶχε μεγίστην ἀνάγκην φιλῶν ἀκοντιστῶν) ἀλλὰ προχωρήσας κατὰ τοῦ Αἰγιτίου ἐκυρίευσεν αὐτὸ ἀμαχητὶ, διότι οἱ κἄτοικοι ἔφυγον καὶ ἀπεσύρθησαν ἐπὶ τῶν λόφων τῶν ὑπὲρ τὴν πόλιν· ἦτο δὲ ἡ πόλις αὕτη ἐκτισμένη ἐπὶ μέρους ὑψηλοῦ, ὀγδοήκοντα σταδίους ἀπέχουσα τῆς θαλάσσης. Οἱ δὲ Αἰτωλοὶ (οἵτινες εἶχον φθάσει εἰς βοήθειαν τοῦ Αἰγιτίου) προσέβαλλον τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς συμμάχους, ὀρμῶντες πανταχόθεν ἐκ τῶν λόφων καὶ ἀκοντίζοντες αὐτούς. Καὶ ὅτε μὲν ἐπροχώρει ὁ στρατὸς τῶν Ἀθηναίων, ὑπεχώρουν, ὅτε δὲ ἀνεχώρει ἐπετίθεντο. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μάχης, ἣτις συνίστατο εἰς διώξεις καὶ ὑποχωρήσεις, διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ, καὶ κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις οἱ Ἀθηναῖοι ἐφάνησαν ὑποδεέστεροι.

98. Οἱ Ἀθηναῖοι, ἐνόσω μὲν οἱ τοξόται εἶχον τὰ βέλη των καὶ ἠδύναντο νὰ τὰ μεταχειρίζωνται, ἀντεῖχον· διότι οἱ Αἰτωλοὶ, ἐλαφρῶς ὀπλισμένοι, ὑπεχώρουν τοξευόμενοι· φονευθέντος ὁμῶς τοῦ τοξάρχου διεσπάρησαν,

οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐκουράσθησαν ὑπὸ τῆς ἀδιακόπου ἐπανά-
ληψεως τῶν αὐτῶν κινήματων· τότε οἱ Αἰτωλοὶ, δι-
πλασιάζοντες τὰς προσπάθειάς των, ἐκάλυψαν αὐτοὺς
διὰ βελῶν, εἰς τρόπον ὥστε οἱ Ἀθηναῖοι ἐτράπησαν ἐπὶ
τέλους εἰς φυγὴν, καὶ πίπτοντες εἰς χαράδρας ἀδιεξόδους
καὶ εἰς μέρη τὰ ὅποια δὲν ἐγνώριζον, κατεστρέφοντο,
διότι ὁ ὁδηγὸς τῶν ὁδῶν, Χρόμων ὁ Μεσσήνιος, εἶχεν
ἤδη φονευθῆ. Οἱ δὲ Αἰτωλοὶ, ταχύποδες καὶ ἐλαφρῶς
ὥπλισμένοι, ἠκόντιζον τοὺς φυγάδας καὶ κατὰ πόδας
διώκοντες τοὺς ἔφθανον καὶ τοὺς ἐφόνευον· τοὺς πλεί-
στους ὁμως, ἀμαρτήσαντας τῆς ὁδοῦ καὶ ἐμπεσόντας εἰς
δάσος ἀδιεξόδον, ἀνάψαντες πῦρ κατέκαυσαν. Οἱ Ἀθη-
ναῖοι εἰς ἐντελῇ ὄλεθρον περιελθόντες, ἔφυγον καθ' ὅλας
τὰς διευθύνσεις, καὶ μόλις οἱ περισωθέντες ἠδυνήθησαν
νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τὸν Οἶνεῶνα τῆς Λο-
κρίδος ἐκ τοῦ ὁποίου εἶχον ἀναχωρήσει. Ἀπέθανον δὲ
καὶ ἐκ τῶν συμμάχων πολλοὶ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Ἀθη-
ναίων ἑκατὸν εἴκοσι ὀπλῖται· τοσοῦτοι ἦσαν κατὰ τὸ
πλῆθος οἱ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας ἐκεῖνοι πολεμισταὶ
τοὺς ὁποίους ἀπώλεσεν ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν
πόλεμον τοῦτον. Ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ ἕτερος στρατηγὸς
Προκλῆς. Τοὺς δὲ νεκροὺς συναθροίσαντες διὰ συνθήκης
πρὸς τοὺς Αἰτωλοὺς, ἀνεχώρησαν εἰς τὴν Ναύπακτον
καὶ ὕστερον ἐκομίσθησαν διὰ τῶν πλοίων εἰς τὰς Ἀθή-
νας. Ὁ δὲ Δημοσθένης ἔμεινε περὶ τὴν Ναύπακτον καὶ
τὰς πέριξ πόλεις, φοβούμενος τὴν ὀργὴν τῶν Ἀθηναίων
διὰ τὰ πεπραγμένα.

99. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον οἱ Ἀθηναῖοι οὔτινες ἦσαν
περὶ τὴν Σικελίαν ἐπλευσαν πρὸς τὴν Λοκρίδα, καὶ ἀπο-
βιβασθέντες ἐνίκησαν τοὺς ἐναντίον των δραμόντας Λο-

κρούς καὶ κατέλαβον ἰσχυράν τινα θέσιν κειμένην εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἑλλικίου ποταμοῦ.

100. Κατὰ τὸ αὐτὸ θερος οἱ Αἰτωλοὶ, ἔχοντες πέμψει προηγουμένως πρέσβεις εἰς Κόρινθον καὶ εἰς Λακεδαιμόνα, τὸν Ὀφιονέα Τόλοφον, τὸν Εὐρυτάνα Βοριάδην καὶ τὸν Ἀπόδωτον Τίσανδρον, ἐπέτυχον νὰ τοῖς ἀποσταλῇ στρατὸς προωρισμένος νὰ προσβάλῃ τὴν Ναύπακτον ἣτις εἶχε προσκαλέσει τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων. Καὶ ἐξέπεμψαν οἱ Λακεδαιμόνιοι περὶ τὸ φθινόπωρον τρισχιλίους ὀπλίτας ἐκ τῶν συμμαχῶν. Τούτων πενταχόσιοι ἦσαν ἐκ τῆς ἐν Τραχίνι πόλεως Ἡρακλείας, νεοκτίστου τότε οὔσης· ἀρχηγὸς δὲ τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἦτο ὁ Σπαρτιάτης Εὐρύλοχος, τὸν ὅποιον συνώδευον οἱ Σπαρτιάται Μακάριος καὶ Μενεδάϊος.

101. Συναθροισθέντος τοῦ στρατεύματος εἰς Δελφοὺς, ὁ Εὐρύλοχος ἔπεμψε κήρυκα εἰς τοὺς Λοκροὺς τοὺς Ὀζόλας, διότι καὶ δι' αὐτῶν ἔπρεπε νὰ διέλθῃ διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς Ναύπακτον καὶ διότι ἤθελε νὰ τοὺς ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Εἰς τὴν διαπραγματεύσιν ταύτην τὸν ἐβοήθησαν πρὸ πάντων οἱ Λοκροὶ τῆς Ἀμφίσσης διὰ τὸν φόβον τὸν ὅποιον τοῖς ἐνέπνεε τὸ μῖσος τῶν Φωκέων. Αὐτοὶ δὲ πρῶτοι δόντες ὁμήρους, ὑπεχρέωσαν καὶ τοὺς ἄλλους, οἵτινες ἐφοβοῦντο τὴν προσέγγισιν τοῦ στρατοῦ, νὰ δώσωσι καὶ αὐτοί. Καὶ πρῶτον μὲν ἔπεισαν τοὺς Μυονεῖς (διὰ τούτων δὲ εἶναι δυσχερεστάτη ἡ εἰς τὴν Λοκρίδα εἴσοδος), ἔπειτα δὲ τοὺς Ἴπνεῖς, τοὺς Μεσταπίους, τοὺς Τριταιεῖς, τοὺς Χαλαίους, τοὺς Τολοφωνίους, τοὺς Ἡσσίους καὶ τοὺς Οἰανθεῖς. Πάντες δὲ οὗτοι καὶ συνεξεστράτευσαν. Οἱ δὲ Ὀλπαῖοι ἔδωσαν μὲν ὁμήρους, ὅμως δὲν συνεξεστράτευσαν· καὶ οἱ Ὑαῖοι δὲν

ἔδωσαν ὁμήρους εἰμὴ ἀφοῦ ἐκυριεύθη ἡ κώμη των, ἥτις ἐκαλεῖτο Πόλις.

102. Ὅταν ὅλα ἡτοιμάσθησαν καὶ οἱ ὁμηροὶ κατετέθησαν εἰς τὸ Κυτίνιον τὸ Δωρικόν, ὁ Εὐρύλοχος ἐπροχώρησε μετὰ τοῦ στρατοῦ κατὰ τῆς Ναυπάκτου διὰ τῶν Λοκρῶν, καὶ καθ' ὁδὸν ἐκυρίευσεν τὰς πόλεις τοῦ Οἰνεῶνος καὶ τοῦ Εὐπαλίου αἵτινες εἶχον ἀρνηθῆναι νὰ ἐνωθῶσι μετ' αὐτοῦ. Φθάσας ὁ στρατὸς εἰς Ναυπακτίαν, καὶ ἐνωθεὶς ἤδη μετὰ τῶν Αἰτωλῶν, ἐδῆρου τὴν χώραν καὶ ἐκυρίευσεν τὸ προάστειον ἀτείχιστον ὄν. Ἐλθὼν δὲ καὶ εἰς τὸ Μολύκρειον, ἀποικίαν μὲν τῶν Κορινθίων ὑπήκοον ὅμως τῶν Ἀθηναίων, ἐκυρίευσεν αὐτό. Δημοσθένης δὲ ὁ Ἀθηναῖος (ὅστις ἔτυχεν νὰ εὑρίσκεται ἀκόμη εἰς τὰ περίξ τῆς Ναυπάκτου μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Αἰτωλίας) προῖδὼν τὴν εἰσβολὴν τοῦ στρατοῦ καὶ φοβηθεὶς διὰ τὴν Ναύπακτον, μετέβη καὶ ἔπεισε τοὺς Ἀκαρναῆνας νὰ πέμψωσι βοήθειαν. Μετὰ δυσκολίας ὅμως ἐπέτυχεν τοῦτο, ἕνεκα τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐκ τῆς Λευκάδος. Ἐν τούτοις τῷ ἔδωκαν χιλίους ὀπλίτας τοὺς ὁποίους ἐπεβίβασεν ἐπὶ τῶν πλοίων καὶ οἵτινες εἰσελθόντες εἰς τὴν πόλιν ἔσωσαν αὐτήν· διότι μεγάλου ὄντος τοῦ τείχους καὶ ὀλίγων τῶν ἀμυνομένων, ὑπῆρχεν φόβος ὅτι δὲν ἤθελεν ἀνθέξῃ. Ὁ δὲ Εὐρύλοχος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, μαθόντες ὅτι εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν στρατὸς καὶ ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ τὴν κυριεύσωσι διὰ τῆς βίας, ἀνεχώρησαν ὅχι εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλ' εἰς τὴν Αἰολίδα, τὴν σήμερον καλουμένην Καλυδῶνα καὶ Πλευρῶνα, εἰς τὰ περίχωρα αὐτῆς καὶ εἰς τὸ Πρόσχιον τῆς Αἰτωλίας. Διότι ἐλθόντες οἱ Ἀμπρακιῶται πρὸς αὐτοὺς, τοὺς ἔπεισαν νὰ προσβάλωσιν ἀπὸ κοινοῦ τὸ Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος,

τὴν ἐπίλοιπον Ἀμφιλοχίαν καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν, προσθέτοντες ὅτι, ἐὰν γίνωσι κύριοι τῶν χωρῶν τούτων, ὅλοι οἱ ἡπειρώται ἤθελον γίνεαι σύμμαχοι τῶν Λακεδαιμονίων. Καὶ ὁ μὲν Εὐρύλοχος πεισθεὶς καὶ ἀποπέμψας τοὺς Αἰτωλοὺς ἔμεινεν ἡσυχάζων μετὰ τοῦ στρατοῦ περὶ τοὺς χώρους ἐκείνους, μέχρις οὗ ἔλθῃ ὁ καιρὸς νὰ ἐνωθῇ μὲ τοὺς Ἀμπρακιώτας οἵτινες εἶχον ἀναχωρήσει διὰ νὰ πολιορκήσωσι τὸ Ἄργος. Καὶ τὸ θέρος ἐτελεύτα.

103. Κατὰ τὸν ἀκόλουθον δὲ χειμῶνα οἱ ἐν τῇ Σικελίᾳ Ἀθηναῖοι, ἐνωθέντες μὲ τοὺς Ἑλλήνας συμμάχους των καὶ μὲ ὅσους ἐκ τῶν Σικελῶν εἶχον ἀφήσει τὴν συμμαχίαν τῶν Συρακουσίων ἕνεκα τῆς τυραννικῆς αὐτῶν διοικήσεως καὶ ἐγκολπωθῇ τοὺς Ἀθηναίους, προσέβαλον ἀπὸ κοινοῦ τὴν Ἰνῆσσαν, μικρὰν Σικελικὴν πόλιν τῆς ὁποίας τὴν ἀκρόπολιν κατεῖχον οἱ Συρακούσιοι· μὴ δυνηθέντες ὁμῶς νὰ τὴν κυριεύσωσιν, ἀνεχώρησαν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν ἐκείνην οἱ σύμμαχοι οἵτινες ἐβιάδιζον ὀπίσθεν τῶν Ἀθηναίων, προσεβλήθησαν ὑπὸ τῶν Συρακουσίων τοῦ φρουρίου, οἵτινες ἐπετέθησαν κατ' αὐτῶν, ἔτρεψαν μέρος τοῦ στρατοῦ εἰς φυγὴν καὶ ἐφόνευσαν οὐκ ὀλίγους. Μετὰ τὸ συμβᾶν τοῦτο ὁ Λάχης καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπιχειρήσαντες ἀποβάσεις τινὰς ἐν τῇ Λοκρίδι, ἐνίκησαν πλησίον τοῦ Καικίνου ποταμοῦ τριακοσίους Λοκροὺς ἐλθόντας νὰ τοὺς πολεμήσωσι μετὰ τοῦ Προξένου τοῦ Καπάτωνος καὶ λαβόντες ὅπλα ἀπεχώρησαν.

104. Κατὰ τὸν αὐτὸν χειμῶνα οἱ Ἀθηναῖοι ἐκαθάρισαν τὴν Δῆλον ὑπακούοντες εἰς χρησμόν τινα. Ἦδη ὁ τύραννος Πεισίστρατος εἶχε καθαρῶς αὐτὴν πρότερον,

ὄχι καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸ μέρος τῆς νήσου ὅπου ἐφαίνετο ὁ ναός· τότε δὲ ἐκαθαρίσθη ὁλόκληρος κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Ὅλοι οἱ τάφοι ὅσοι εὐρέθησαν ἐκεῖ ἀφῆρέθησαν, καὶ ἐδόθη διαταγὴ μήτε θάνατος μήτε τοκετὸς νὰ μὴ γίνεταί ἐν τῇ νήσῳ, ἀλλ' οἱ ψυχωρραγοῦντες καὶ αἱ ἐτοιμόγεννοι γυναῖκες νὰ διακομίζωνται εἰς τὴν Ῥήνειαν. Τόσον ὀλίγον δὲ ἀπέχει ἡ Ῥήνεια ἀπὸ τῆς Δήλου ὥστε ὁ τύραννος τῶν Σαμίων Πολυκράτης, ὅστις ἐπὶ τινα χρόνον εἶχεν ἰσχυρὸν ναυτικὸν καὶ ὑπέταξεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του τὰς ἄλλας νήσους, κυριεύσας τὴν Ῥήνειαν τὴν ἀνέθηκεν εἰς τὸν Δήλιον Ἀπόλλωνα δέσας αὐτὴν δι' ἀλύσεως μετὰ τῆς Δήλου. Καὶ τότε κατὰ πρῶτον μετὰ τὴν καθαρσιν ἐώρτασαν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ ἀνὰ πᾶσαν πενταετίαν τελούμενα Δήλια. Ἄλλοτε, εἰς ἀπωτάτην ἐποχὴν, ἐγίνετο εἰς Δήλον μεγάλη συρροὴ Ἰωνῶν καὶ γειτόνων νησιωτῶν οἵτινες μετέβαινον σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις καθὼς σήμερον μεταβαίνουν οἱ Ἰωνες εἰς τὰ Ἑφέσια. Ἐγίνετο δὲ αὐτόθι ἀγὼν γυμνικὸς καὶ μουσικὸς, καὶ αἱ πόλεις ἔπεμπον χοροὺς. Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ὅμηρος εἰς τοὺς ἀκολούθους στίχους τοῦ πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα ὕμνου·

«Ἄλλ' ὦ Φοῖβε, εἰς τὴν Δήλον πρὸ πάντων τέρπεται ἡ ψυχὴ σου· ἐκεῖ συναθροίζονται οἱ μακροχίτωνες Ἴωνες μὲ τὰ τέκνα καὶ τὰς συζύγους των πρὸς τιμὴν σου. Ἐκεῖ, διὰ τῆς ὀρχήσεως καὶ διὰ τοῦ ὄσματος, σὲ τέρπουσιν ἀγωνιζόμενοι.»

Ὅτι δὲ ὑπῆρχε καὶ ἀγὼν μουσικῆς καὶ ἤρχοντο ὅπως ἀγωνισθῶσι περὶ αὐτῆς, μαρτυρεῖ τοῦτο διὰ τῶν ἄλλων στίχων τοῦ αὐτοῦ ὕμνου. Διότι ὑμνήσας τὸν Δηλιακὸν χορὸν τῶν γυναικῶν, τελειώνει τὸν ἔπαινον διὰ

τῶν ἐξῆς ἐπῶν ἐν τοῖς ὁποίοις ποιεῖται μνεῖαν καὶ ἑαυτοῦ·

«Καὶ εἶψαν ἡμῖν ἴλαιο ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἄρτεμις· ὑμεῖς δὲ παῖσαι, χαίρετε. Ὄταν βραδύτερον ξένος τις ταλαιπωρηθεὶς ἔλθῃ ἐνταῦθα καὶ σᾶς ἐρωτήσῃ : ὦ κόραι, ποῖος ἐξ ὧν τῶν ἀοιδῶν ὅσοι ἔρχονται εἰς τὰ μέρη ταῦτα εἶναι μᾶλλον εὐάρεστος εἰς ὑμᾶς καὶ ποῖος σᾶς τέρπει περισσότερον διὰ τῶν ᾠμάτων του ; Μεμνησθέ μου τότε καὶ ἀποκριθῆτε ὅλαι μετὰ φωνῆς προσηνοῦς : Ὁ τυφλός, ὁ κατοικῶν εἰς τὴν πετρώδη νῆσον τῆς Χίου.»

Ἴδου λοιπὸν πῶς ὁ Ὅμηρος ὑπέδειξεν ὅτι ἄλλοτε ἐγένετο μεγάλη συρροή καὶ ἐορτὴ εἰς τὴν Δῆλον· ὕστερον δὲ τοὺς μὲν χοροὺς καὶ τὰ ἀναθήματα ἐξηκολούθουν νὰ πέμπωσιν οἱ νησιῶται καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ἀγῶνες ὁμῶς καὶ τὰ ἄλλα κατελύθησαν πιθανῶς ὑπὸ τῶν συμφορῶν, μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν οἱ Ἀθηναῖοι ἀποκατέστησαν αὐτοὺς πάλιν προσθέσαντες καὶ ἵπποδρομίας αἵτινες δὲν ὑπῆρχον πρότερον.

105. Κατὰ τὸν αὐτὸν χειμῶνα οἱ Ἀμπρακιῶται, συμφώνως μὲ τὴν ὑπόσχεσιν ἣν εἶχον δώσει εἰς τὸν Εὐρύλοχον διὰ νὰ κρατήσῃ τὸν στρατὸν του, ἐξεστράτευσαν κατὰ τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους μετὰ τρισχιλίων ὀπλιτῶν καὶ εἰσβαλόντες εἰς τὴν Ἀργεῖαν κατέλαβον τὰς Ὀλπας, τεῖχος ἰσχυρὸν ἐπὶ λόφου πλησίον τῆς θαλάσσης, τὸ ὁποῖον κτίσαντες ἄλλοτε οἱ Ἀκαρνᾶνες μετεχειρίζοντο ὡς κοινὸν δικαστήριον· ἀπέχει δὲ τοῦτο εἰκοσιπέντε σταδίου ἀπὸ τῆς πόλεως τῶν Ἀργείων, ἥτις εἶναι παραθαλασσία. Ἐκ τῶν Ἀκαρνάνων, μέρος μὲν ἔσπευσε πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἄργους, μέρος δὲ ἐστρατοπεδεύσατο εἰς χωρίον τι τῆς Ἀμφιλοχίας ὅπερ καλεῖται Κρήναι ὅπως ἐμποδίσωσι τὴν ἑνωσιν τῶν Ἀμπρακιωτῶν μετὰ

τοῦ Εὐρυλόχου καὶ τῶν Πελοποννησίων. Ἐπεμψαν ἐπίσης νὰ προσφέρωσι τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν Δημοσθένην ὅστις ὑπῆρξε στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ Αἰτωλίᾳ, καὶ εἰδοποίησαν τὰ εἴκοσι πλοῖα τῶν Ἀθηναίων τὰ ὅποια εὕρισκοντο περὶ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰ ὅποια ἐκυβερνῶντο παρὰ τοῦ Ἱεροφῶντος τοῦ Ἀντιμνήστου. Ἀπέστειλαν δὲ καὶ οἱ περὶ τὰς Ὀλπας Ἀμπρακιῶται ἄγγελον εἰς τὴν Ἀμπρακίαν διὰ νὰ ζητήσωσι πολλὴν συνδρομήν. Ἐφοβοῦντο μήπως οἱ μετὰ τοῦ Εὐρυλόχου δὲν δυνηθῶσι νὰ διέλθωσι διὰ τῶν Ἀκαρνάνων καὶ ἀναγκασθῶσι νὰ πολεμήσωσι μόνοι τῶν ἢ νὰ κινδυνεύσωσιν ἐὰν ἐπεχείρουν ὑποχώρησιν.

106. Οἱ μὲν λοιπὸν μετὰ τοῦ Εὐρυλόχου Πελοποννήσιοι ἅμα ἔμαθον τὴν ἄφιξιν τῶν Ἀμπρακιωτῶν εἰς τὰς Ὀλπας ἀνεχώρησαν ἐκ τοῦ Προσχίου καὶ ἔσπευσαν νὰ τοὺς συναντήσωσι. Καὶ διαβάντες τὸν Ἀχελῶον ἐχώρουν διὰ τῆς Ἀκαρνανίας, μεινάσης ἐρήμου ἕνεκα τῆς συγκεντρώσεως τῶν κατοίκων της εἰς τὸ Ἄργος, ἐν δεξιᾷ μὲν ἔχοντες τὴν πόλιν τῶν Στρατίων καὶ τὴν φρουράν αὐτῶν, ἐν ἀριστερᾷ δὲ τὴν ἄλλην Ἀκαρνανίαν. Διελθόντες τὴν χώραν τῶν Στρατίων ἐχώρουν διὰ τῆς Φυτίας, ἔπειτα διὰ τῶν ἐσχάτων τοῦ Μεδεῶνος καὶ διὰ τῆς Λιμναίας· εἰσῆλθον δὲ εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀγραίων ἥτις δὲν ἦτο ἀκόμῃ Ἀκαρνανία, ἀλλὰ χώρα φιλική· Φθάσαντες εἰς τὸ ὄρος Θύαμον, ὅπερ εἶναι ἄγριον, ἐχώρουν δι' αὐτοῦ καὶ κατέβησαν εἰς τὴν Ἀργεῖαν νυκτὸς ἤδη ἐπελθούσης, καὶ διελθόντες ἀπαρατήρητοι μεταξὺ τῆς πόλεως τῶν Ἀργείων καὶ τῆς φρουρᾶς τῶν ἐν ταῖς Κρήναις Ἀκαρνάνων, ἠνώθησαν μετὰ τῶν ἐν ταῖς Ὀλπαῖς Ἀκαρνάνων.

107. Ἐνωθέντες οὕτω ἐσταμάτησαν ἅμα τῇ ἡμέρᾳ πλησίον τῆς καλουμένης Μητροπόλεως ὅπου καὶ ἐστρατοπεδεύσαντο. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἦλθον μετὰ τῶν εἴκοσι πλοίων εἰς τὸν Ἀμπρακικὸν κόλπον διὰ νὰ βοηθήσωσι τοὺς Ἀργεῖους. Ἦλθεν ὡσαύτως καὶ ὁ Δημοσθένης ὁδηγῶν διακοσίους ὀπλίτας Μεσσηνίους καὶ ἐξήκοντα τοξότας Ἀθηναίους. Καὶ τὰ μὲν πλοῖα ἠγκυροβόλησαν ἐνώπιον τοῦ λόφου τὸν ὁποῖον κατέχουσιν αἱ Ὀλπαι· οἱ δὲ Ἀκαρναῆνες καὶ ὀλίγοι Ἀμφιλόχοι (ἐπεὶδὴ οἱ περισσότεροι ἐκρατοῦντο διὰ τῆς βίας ὑπὸ τῶν Ἀμπρακιωτῶν) συνελθόντες ἤδη εἰς τὸ Ἄργος ἠτοιμάζοντο νὰ πολεμήσωσι τοὺς ἐναντίους καὶ ἐξελέξαντο ἡγεμόνα ὅλου τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ τὸν Δημοσθένην συνεργούντων καὶ τῶν ιδίων ἑαυτῶν στρατηγῶν. Οὗτος δὲ προσαγαγὼν τὸν στρατὸν πλησίον τῆς Ὀλπης ἐστρατοπεδεύσατο ἐκεῖ· βαθεῖα δὲ χαράδρα ἐχώριζε τοὺς δύο στρατοὺς. Καὶ ἐπὶ πέντε μὲν ἡμέρας ἡσύχαζον, κατὰ δὲ τὴν ἕκτην παρετάχθησαν ἀμφότεροι πρὸς μάχην. Ἐπεὶδὴ δὲ ὁ στρατὸς τῶν Πελοποννησίων ἦτο ἰσχυρότερος καὶ κατεῖχε μέγα διάστημα, φοβηθεὶς ὁ Δημοσθένης μήπως κυκλωθῇ, ἔθεσεν ἐνέδραν εἰς ἰδὸν τινα κοίλην καὶ λοχμῶδη ὀπλίτας καὶ ψιλοὺς τετρακοσίους ἐν ὅλοις ἵνα κατὰ τὴν συμπλοκὴν ἐγερθῶσι καὶ προσβάλωσι κατὰ νῶτον τὸν ἐχθρὸν πρὸς τὸ μέρος ὅπου οὗτος ἤθελεν εἶσθαι ὑπέρτερος κατὰ τὸν ἀριθμὸν. Ἀποῦ ἀμφότεροι ἠτοιμάσθησαν, ἦλθον εἰς χεῖρας, καὶ ὁ μὲν Δημοσθένης κατεῖχε τὸ δεξιὸν κέρας μετὰ τῶν Μεσσηνίων καὶ ὀλίγων Ἀθηναίων, τὸ δὲ ἄλλο, τεταγμένον εἰς σώματα κεχωρισμένα, κατεῖχον οἱ Ἀκαρναῆνες μετὰ τῶν ἀκοντιστῶν Ἀμφιλόχων οἵτινες ἦσαν παρόντες εἰς τὴν

μάχην. Οἱ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ Ἀμπρακιῶται ἦσαν ἀναμιζ τεταγμένοι, πλὴν τῶν Μαντινέων, οἵτινες ἦσαν συνηθροισμένοι πρὸς τὸ ἀριστερὸν κέρασ, ἀλλ' ὅχι εἰς τὴν ἐσχατιὰν τὴν ὁποίαν κατεῖχεν ὁ Εὐρύλοχος καὶ ὁ μετ' αὐτοῦ οἵτινες ἦσαν ἀπέναντι τῶν Μεσσηνίων καὶ τοῦ Δημοσθένους.

108. Ἦδη ἡ συμπλοκὴ ἐγένετο καὶ τὸ κέρασ τῶν Πελοποννησίων, ὑπέρτερον κατὰ τὸν ἀριθμὸν, περιεκύκλου τὸ δεξιὸν τῶν ἐναντίων, ὅταν οἱ ἐκ τῆς ἐνέδρας Ἀκαρνᾶνες ἐπιπесόντες κατ' αὐτοῦ τὸ προσέβαλον ἐκ τῶν ὀπισθεν καὶ τὸ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν, οὕτως ὥστε μὴ δυνηθέν νὰ ὑπομείνῃ τὴν προσβολὴν καὶ καταληφθὲν ὑπὸ φόβου παρέσυρεν ἐν τῇ φυγῇ του καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ στρατεύματος· διότι ἅμα εἶδον οἱ Πελοποννήσιοι κατεστρεφόμενον τὸ ὑπὸ τὸν Εὐρύλοχον σῶμα, ὅπερ ἦτο καὶ τὸ κράτιστον, ἐφοβήθησαν πολὺ περισσότερον. Οἱ Μεσσήνιοι οἵτινες εὐρίσκοντο εἰς τὸ μέρος τοῦτο διεξήγαγον τὸ πλεῖστον τοῦ ἔργου· οἱ δὲ Ἀμπρακιῶται καὶ οἱ κατὰ τὸ δεξιὸν κέρασ ἐνίκων τὸ καθ' ἑαυτοὺς καὶ ἐδίωξαν τὸν ἐχθρὸν πρὸς τὸ Ἄργος, διότι εἶναι οἱ μαχιμώτατοι τῶν περὶ τὰ μέρη ἐκεῖνα κατοικούντων. Ἀλλ' ὅταν κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν των εἶδον τὴν ἦτταν τοῦ πλειοτέρου στρατοῦ, πιεζόμενοι καὶ αὐτοὶ ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἀκαρνάνων, μόλις ἐσώθησαν εἰς τὰς Ὀλπας. Πλεῖστοι ὁμῶς αὐτῶν ἐφονεύθησαν ἀτάκτως καὶ συγκεχυμένως πίπτοντες ἐν μέσῳ τοῦ ἐχθροῦ. Μόνοι οἱ Μαντινεῖς ὑπεχώρησαν ἐν καλῇ τάξει μετὰ τοῦ ὑπολοίπου στρατοῦ. Καὶ ἡ μὲν μάχη ἐτελείωσε περὶ τὴν ἐσπέραν.

109. Τὴν ἐπιοῦσαν δὲ ὁ Μενεδαῖος, ὅστις παρέλαβε τὴν στρατηγίαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐρυλόχου καὶ

τοῦ Μακαρίου, ἀπορῶν πῶς, ὕστερον ἀπὸ τοιαύτην ἤτ-
ταν, θὰ ὑπομείνῃ τὴν πολιορκίαν, κεκλεισμένος ὢν
διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης ὑπὸ τῶν Ἀττικῶν πλοίων,
ἢ πῶς θὰ σωθῇ ἐὰν ὑπεχώρει, πέμπει πρὸς τὸν Δημο-
σθένην καὶ τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἀκαρνάνων λόγον περὶ
σπονδῶν καὶ ἀναχωρήσεως καὶ παραλαβῆς τῶν νεκρῶν.
Οὗτοι δὲ συνήνεσαν εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην αἴτησιν,
ἔστησαν τρόπαιον καὶ ἐσύναξαν τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς,
τριακοσίους τὸν ἀριθμὸν· ἀλλὰ δὲν ἐπέτρεψαν φανεράν
ἀναχώρησιν εἰς ὅλους· μόνον ὁ Δημοσθένης, τῇ συναινέ-
σει τῶν συστρατῆγων Ἀκαρνάνων, ἐπέτρεψε κρυφίως εἰς
τοὺς Μαντινεῖς, εἰς τὸν Μενεδάϊον, εἰς τοὺς ἄλλους ἀρ-
χηγοὺς τῶν Πελοποννησίων καὶ εἰς τοὺς ἐπισημοτέρους
τοῦ στρατοῦ νὰ ἀποχωρήσωσι ταχέως, θέλων νὰ ἀπο-
μονώσῃ τοὺς Ἀμπρακιώτας καὶ τὸ πλῆθος τῶν μισθω-
τῶν ξένων καὶ νὰ κατορθώσῃ νὰ ἐκπέσωσι παρὰ τοῖς
Ἑλλήσι τῶν χωρῶν ἐκείνων οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ
Πελοποννήσιοι παριστῶν αὐτοὺς ὡς προδότας προτιμή-
σαντας μᾶλλον τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν σωτηρίαν. Καὶ οἱ μὲν
Πελοποννήσιοι συνάζοντες τοὺς νεκροὺς ἔθαπτον αὐτοὺς
ταχέως καὶ ὅπως ἡδύναντο, καὶ ἐκεῖνοι εἰς οὓς εἶχε δοθῇ
ἡ ἄδεια νὰ ἀποχωρήσωσι περιέμενον τὴν κατάλληλον
στιγμὴν ὅπως ἐκτελέσωσι τοῦτο κρυφίως.

110. Εἰς δὲ τὸν Δημοσθένην καὶ τοὺς Ἀκαρνᾶνας ἀγ-
γέλλεται ὅτι οἱ Ἀμπρακιῶται τῆς πόλεως, εἰς τὴν πρῶ-
την ἐκ τῶν Ὀλπῶν ἀγγελίαν, ἤρχοντο πρὸς βοήθειαν
πανδημεῖ, διὰ τῆς χώρας τῶν Ἀμφιλόχων, σκοπεύοντες
νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν ἐν ταῖς Ὀλπαις καὶ χωρὶς νὰ ἡξέ-
ρωσι τίποτε ἐκ τῶν ἐκεῖ συμβάντων. Εὐθὺς λοιπὸν ὁ
Δημοσθένης πέμπει μέρος τοῦ στρατοῦ διὰ νὰ στήσῃ ἐκ

τῶν προτέρων ἐνέδρας εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ νὰ καταλάβῃ τὰς ὀχυράς θέσεις. Μετὰ τοῦ ἐπιλοίπου δὲ στρατοῦ παρεσκευάζετο νὰ δράμῃ κατ' αὐτῶν.

111. Ἐν τούτοις οἱ Μαντινεῖς καὶ οἱ μεθ' ὧν ἐσυνθηκολόγησεν ἐξελθόντες ἐπὶ προφάσει νὰ συλλέξωσι λάχανα καὶ φρύγανα ἀνεχώρησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον, συλλέγοντες ἐκεῖνα διὰ τὰ ὅποια δῆθεν ἐξῆλθον· ὅταν δὲ ἔφθασαν πέραν τῆς Ὀλπης, ἔσπευσαν τὴν πορείαν των. Οἱ δὲ Ἀμπρακιῶται καὶ οἱ ἄλλοι οἵτινες ἔμενον συνηθροισμένοι, ἐννοήσαντες τὴν ἀναχώρησίν των, ὥρμησαν καὶ αὐτοὶ καὶ ἤρχισαν νὰ τρέχωσι, θέλοντες νὰ τοὺς φθάσωσιν. Οἱ Ἀκαρναῖνες ἐνόμισαν κατ' ἀρχὰς ὅτι ὅλοι ἀνεχώρουν ἀνευ συνθήκης, καὶ διὰ τοῦτο ἤρχισαν νὰ καταδιώκωσι τοὺς Πελοποννησίους· καὶ μάλιστα στρατιγούς τινες οἵτινες ἀνθίσταντο εἰς τὴν καταδίωξιν καὶ ἔλεγον ὅτι ὑπῆρχε σύμβασις, εἰς στρατιώτης Ἀκαρναῶν τοὺς ἐκτύπησε διὰ τοῦ ἀκοντίου του νομίζων αὐτοὺς προδότας· ἐπὶ τέλους ὅμως τοὺς μὲν Μαντινεῖς καὶ τοὺς Πελοποννησίους ἀφῆκαν νὰ διέλθωσι, τοὺς δὲ Ἀμπρακιῶτας ἀπέκτεινον. Πολλὴ δὲ φιλονεικία ἐπεκράτησε καὶ ἄγνοια τίς ὁ Ἀμπρακιώτης καὶ τίς ὁ Πελοποννήσιος. Καὶ διακόσιοι μὲν περίπου ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ ἄλλοι κατέφυγον εἰς τὴν Ἀγραίδα, ὁμορον οὔσαν, ὅπου ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀγραιῶν Σαλύνθιος, φίλος ὢν, ὑπεδέξατο αὐτούς.

112. Οἱ δὲ ἐκ τῆς πόλεως Ἀμπρακιῶται φθάνουσιν εἰς τὴν Ἰδομένην· εἶναι δὲ ἡ Ἰδομένη δύο λόφοι ὑψηλοί. Ἦτο ἤδη νύξ ὅταν οἱ προαποσταλέντες ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους στρατιῶται προκατέλαβον τοὺς Ἀμπρακιῶτας καὶ ἔφθασαν ἀπαρατῆρητοι εἰς τὸν μεγαλειέτερον ἐξ αὐ-

τῶν· οἱ Ἀμπρακιῶται οἵτινες εἶχον ἐπίσης ἀναβῆ ἐπὶ τοῦ μικροτέρου, διενυκτέρευσαν ἐκεῖ. Ὁ δὲ Δημοσθένης δειπνήσας ἐχώρει μετὰ τοῦ ἐπιλοίπου στρατεύματος ἅμα τῇ ἑσπέρᾳ. Καὶ αὐτὸς μὲν μετὰ τοῦ ἡμίσεως στρατοῦ ἦλθεν εἰς τὸ στενόν, τὸ δὲ ἄλλο ἡμισυ διευθύνετο διὰ τῶν Ἀμφιλοχικῶν ὁρέων. Ἄμα τῷ ὄρθρῳ ἐπιπίπτει κατὰ τῶν Ἀμπρακιωτῶν, ἔτι κοιμωμένων καὶ μὴ ἐννοησάντων τὰ γενόμενα ἀλλὰ νομισάντων ὅτι οἱ ἐπερχόμενοι ἦσαν φίλοι· διότι ἐπίτηδες ὁ Δημοσθένης προσέταξε πρῶτους τοὺς Μεσσηνίους καὶ προσέταξε νὰ προσαγορεύωσι τὸν ἐχθρὸν λαλοῦντες τὴν Δωρικὴν γλῶσσαν καὶ νὰ ἐμπνεύσωσιν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς προφύλακας· ἄλλως τε δὲ ἦτο ἀκόμη νύξ καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἀναγνωρισθῶσιν. Ἄμα λοιπὸν ἐπέπεσε κατὰ τοῦ στρατεύματος τῶν Ἀμπρακιωτῶν, τὸ ἔφερεν εἰς ἀταξίαν· καὶ τοὺς μὲν πολλοὺς αὐτῶν ἐφόνευσαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἔφυγον ταχέως πρὸς τὰ ὄρη. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ ὁδοὶ ἦσαν προκατειλημμέναι καὶ συγχρόνως οἱ Ἀμφίλοχοι ἐγνώριζον τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν χώραν καὶ ἦσαν ψилоὶ ἐναντίον ὀπλιτῶν, ἐνῷ οὗτοι ἀγνοοῦντες τὰς διόδους δὲν ἤξευρον πρὸς ποῖον μέρος νὰ τραπῶσιν, ἔπιπτον εἰς χαράδρας καὶ εἰς τὰς προητοιμασμένας ἐνέδρας καὶ διεφθείροντο. Ἐφευγον δὲ πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις καὶ τινες ἐτράπησαν πρὸς τὴν θάλασσαν ἣτις δὲν ἀπεῖχε πολὺ, καὶ ἅμα εἶδον τὰ Ἀττικὰ πλοῖα ἅτινα παρέπλεον καθ' ἣν στιγμὴν ἐγένετο ἡ τροπὴ, διευθύνθησαν πρὸς αὐτὰ κολυμβῶντες, προτιμῶντες ἐν τῷ τρόμῳ των νὰ ἀπολεσθῶσι διὰ τῆς χειρὸς τῶν ἐν τοῖς πλοίοις, ἐὰν ἦτο ἀνάγκη, παρὰ διὰ τῆς χειρὸς τῶν βαρβάρων καὶ ἐχθίστων Ἀμφιλόχων. Οἱ μὲν Ἀμπρακιῶται λοιπὸν τοιαύτην δεινὴν ἤτταν παθόντες, ἐσώ-

θησαν εἰς τὴν πόλιν ὀλίγοι ἀπὸ πολλῶν· οἱ δὲ Ἀκαρναῆ-
νες, σκυλεύσαντες τοὺς νεκροὺς καὶ στήσαντες τρόπαια,
ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Ἄργος.

113. Τὴν ἐπιούσαν ἦλθε πρὸς αὐτοὺς κήρυξ ἐκ μέ-
ρους τῶν Ἀμπρακιωτῶν, οἵτινες ἐκ τῆς Ὀλπης εἶχον
καταφύγει εἰς τοὺς Ἀγραίους, διὰ τὴν ζήτησιν τὰ σώμα-
τα τῶν ἀνδρῶν οἵτινες ἐφονεύθησαν μετὰ τὴν πρώτην
μάχην, ὅτε μετὰ τῶν Μαντινέων καὶ τῶν ὑποσπόνδων
ἐξῆλθον ἄσπονδοι. Ἰδὼν δὲ ὁ κήρυξ τὰ ὄπλα τῶν ἐκ τῆς
πόλεως Ἀμπρακιωτῶν, ἐθαύμαζε τὸ πλῆθος αὐτῶν, διό-
τι δὲν ἐγνώριζε τὸ πάθημα, ἀλλ' ἐνόμιζεν ὅτι ἦσαν τῶν
συμπολιτῶν του. Ἐρωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τινος διατὶ θαυ-
μάζει καὶ πόσοι ἐξ αὐτῶν εἶχον φονευθῇ· ἐνόμιζε δὲ ὁ
ἐρωτῶν ὅτι ὁ κήρυξ ἀπετέλει μέρος τῶν ἐν ταῖς Ἰδομέ-
ναις. Ὁ κήρυξ ἀπεκρίθη περὶ τοὺς διακοσίους. Ὑπολα-
βὼν δὲ ὁ ἐρωτῶν εἶπεν· ἀλλ' αὐτὰ τὰ ὄπλα δὲν εἶναι
διακοσίων ἀνδρῶν ἀλλὰ πλεον τῶν χιλίων·» ἀπεκρίθη
πάλιν ὁ κήρυξ· «δὲν εἶναι λοιπὸν τῶν ἀνδρῶν οἵτινες
ἐμάχοντο μεθ' ἡμῶν;» ὁ συνομιλῶν εἶπε· «ναί, ἐάν
σεῖς ἐπολεμήσατε χθὲς ἐν Ἰδομένη·» ἀλλ' ἡμεῖς δὲν
ἐπολεμήσαμεν χθὲς μὲ κανένα, ἀλλὰ προχθὲς ἐν τῇ ὑπο-
χωρήσει·» «καὶ ἡμεῖς ἐπολεμήσαμεν χθὲς πρὸς αὐτοὺς
ἐξελθόντας ἐκ τῆς πόλεως τῶν Ἀμπρακιωτῶν ὅπως βοη-
θῶσι τοὺς συμπατριώτας των.» Ἀμα ἤκουσε ταῦτα
ὁ κήρυξ καὶ ἐνόησεν ὅτι ἡ πεμφθεῖσα ἐκ τῆς πόλεως
βοήθεια εἶχε καταστραφῇ, στενάξας βαθέως καὶ κατα-
πλαγεὶς διὰ τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς, ἀνεχώρησεν
ἀμέσως ἄπρακτος χωρὶς τὴν ζήτησιν πλεον τοὺς νεκρούς.
Ἐν τῷ παρόντι δὲ πολέμῳ ἡ καταστροφή αὕτη ὑπῆρξεν ἡ
μεγίστη ἀφ' ὅσας ὑπέστη ἑλληνικὴ πόλις ἐν τὸς τοσοῦτον

ὀλίγων ἡμερῶν. Δὲν ἐμνημόνευσα δὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποθανόντων διότι λέγεται ὅτι ἀπώλετο ἀπίστευτον πλῆθος ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τῆς πόλεως· ἤξεύρω ὅμως ὅτι ἐάν οἱ Ἀκαρναῖνες καὶ οἱ Ἀμφίλοχοι ἤθελον νὰ καταλάβωσι τὴν Ἀμπρακίαν, πειθόμενοι εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὸν Δημοσθένην, θὰ ἠδύναντο εὐκολώτατα νὰ πράξωσι τοῦτο· ἀλλ' ἐφοβήθησαν μήπως οἱ Ἀθηναῖοι, ἔχοντες αὐτὴν, κατασταθῶσι γείτονες ἐπίφοβοι.

114. Μετὰ ταῦτα ἀπονείμαντες τὸ τρίτον μέρος τῶν σκύλων εἰς τοὺς Ἀθηναίους, διένειμον τὰ ἄλλα μεταξὺ τῶν συμμάχων πόλεων. Καὶ τὰ μὲν εἰς τοὺς Ἀθηναίους δοθέντα ἐκυριεύθησαν εἰς τὴν θάλασσαν, αἱ δὲ τριακόσiai πανοπλῖαι αἵτινες φαίνονται σήμερον εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Ἀττικῆς ἐδόθησαν ἰδιαίτερος εἰς τὸν Δημοσθένην, ὅστις τὰς ἔφερε διὰ θαλάσσης εἰς τὴν πατρίδα του· ἡ νίκη δὲ αὕτη μετὰ τὴν τῆς Αἰτωλίας συμφορὰν κατέστησεν αὐτῷ τὴν εἰς Ἀθήνας κάθοδον ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνον. Ἀπῆλθον δὲ εἰς τὴν Ναύπακτον καὶ οἱ ἐν τοῖς ἑξέσσι πλοίοις Ἀθηναῖοι. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν καὶ τοῦ Δημοσθένους, οἱ Ἀκαρναῖνες καὶ οἱ Ἀμφίλοχοι συνωμολόγησαν μετὰ τῶν Ἀμπρακιωτῶν καὶ τῶν Πελοποννησίων, οἵτινες εἶχον καταφύγει πρῶτον μὲν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ἀγραιῶν Σαλύνθιον ἔπειτα δὲ εἰς τοὺς Οἰινάδας, συνθήκην ἣτις ἐπέτρεψεν αὐτοῖς νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸ ἄσυλον ἐκεῖνο. Κατόπιν οἱ Ἀκαρναῖνες καὶ οἱ Ἀμφίλοχοι ἔκαμον συνθήκας καὶ ἑκατονταετῇ συμμαχίαν μετὰ τῶν Ἀμπρακιωτῶν ὑπὸ τοὺς ἀκολούθους ὅρους. Μῆτε οἱ Ἀμπρακιῶται ἠνωμένοι μετὰ τῶν Ἀκαρνανῶν νὰ πολεμήσωσι τοὺς Πελοποννησίους, μῆτε οἱ Ἀκαρναῖνες μετὰ τῶν Ἀμπρακιωτῶν τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ νὰ βοηθῶσιν

ἀμοιβαίως τὰς ἰδίας ἐαυτῶν χώρας, νὰ ἀποδώσωσιν οἱ Ἀμπρακιῶται ὅσα χωρία καὶ ὅσους ὀμήρους τῶν Ἀμφιλόχων κατεκράτουν καὶ νὰ μὴ πέμψωσι βοήθειαν εἰς τὸ Ἀνακτόριον, πόλιν πολεμίαν τῶν Ἀκαρνάνων. Ταῦτα συνθέμενοι διέλυσαν τὸν πόλεμον. Μετὰ ταῦτα δὲ οἱ Κορίνθιοι ἔστειλαν εἰς τὴν Ἀμπρακίαν φρουράν ἐκ τριακοσίων ὀπλιτῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ξενοκλείδαν τὸν Εὐθυκλέους οἵτινες μετέβησαν διὰ ξηρᾶς καὶ ἔφθασαν μετὰ πολλὰς ταλαιπωρίας. Καὶ τὰ μὲν συμβεβηκότα τῆς Ἀμπρακίας τοιαῦτα ἦσαν.

115. Οἱ δὲ ἐν τῇ Σικελίᾳ Ἕλληνες ἔκαμον κατὰ τὸν αὐτὸν χειμῶνα ἀπόβασιν εἰς τὴν Ἱμεραίαν, ἐνῷ οἱ Σικελοὶ εἰσέβαλον ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἱμεραίας. Ἐπλευσαν ἐπίσης καὶ κατὰ τῶν νήσων τοῦ Αἰόλου. Ἐπιστρέψαντες εἰς Ῥήγιον, εὗρον ἐκεῖ τὸν Πυθόδωρον τὸν Ἰσολόχου, στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων, ἐλθόντα νὰ διαδεχθῇ τὸν Δάχνητα εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ στόλου. Τοῦτο δὲ διότι οἱ ἐν Σικελίᾳ σύμμαχοι ἦλθον πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς ἔπεισαν νὰ πέμψωσι βοήθειαν ἐκ περισσοτέρων πλοίων· διότι οἱ Συρακούσιοι, κύριοι ὄντες τῆς ξηρᾶς καὶ ἀγανακτοῦντες διότι ἐμποδίζοντο κατὰ θάλασσαν ὑπὸ ὀλίγων πλοίων, συνήθροίζον τὸ ναυτικὸν καὶ ἠτοιμάζοντο νὰ μὴ ἀνεχθῶσιν ἐπὶ πλέον τὴν ὕβριν ταύτην. Οἱ Ἀθηναῖοι λοιπὸν ἐπλήρωσαν τεσσαράκοντα πλοῖα ὅπως ἀποστείλωσιν αὐτὰ εἰς τοὺς συμμάχους των, ἅμα μὲν νομίζοντες ὅτι τοιουτοτρόπως ἤθελε τελειώσει ταχύτερον ὁ ἐκεῖ πόλεμος, ἅμα δὲ θέλοντες νὰ ἐκτελέσωσι ναυτικὰς ἀσκήσεις. Εἷς ἐκ τῶν τριῶν στρατηγῶν, ἐπέμφθη πρῶτος μετὰ τινων πλοίων, κατόπιν δὲ ἔμελλον νὰ ἀποσταλῶσιν ὁ Σοφοκλῆς Σωστρατίδου καὶ ὁ

Εὐρυμέδων Θουκλέους μετὰ τῶν περισσοτέρων πλοίων. Ὁ δὲ Πυθόδωρος, παραλαβὼν ἀπὸ τὸν Λάχητα τὴν διοίκησιν τῶν πλοίων, ἔπλευσε κατὰ τὰ τέλη τοῦ χειμῶνος ἐναντίον τοῦ φρουρίου τῶν Λοκρῶν ὅπερ ὁ Λάχης εἶχε κυριεύσει ἐν προηγουμένῃ τινὶ ἐκστρατείᾳ. Νικηθεὶς ὁμῶς ὑπὸ τῶν Λοκρῶν ἀνεχώρησεν.

116. Ἐγγίζοντος τοῦ ἔαρος ῥύαξ πυρὸς ἔρρευσεν ἐκ τῆς Αἴτνης, ὅπως τοῦτο εἶχε συμβῇ καὶ πρότερον, καὶ κατέστρεψε μέρος τῆς χώρας τῶν Καταναίων, οἵτινες οἰκοῦσιν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Αἴτνης ἥτις εἶναι τὸ μέγιστον τῶν ἐν Σικελίᾳ ὄρεων. Λέγουσι δὲ ὅτι ἡ δευτέρα αὕτη ἐκρήξις ἐγένετο πεντήκοντα ἔτη μετὰ τὴν πρώτην, καὶ ὅτι ἐν ὅλοις συνέβησαν τρεῖς ἐκρήξεις ἀφ' οὗ ἡ Σικελία κατοικεῖται ὑπὸ Ἑλλήνων. Ταῦτα ἦσαν τὰ συμβάντα τοῦ χειμῶνος τούτου μετὰ τοῦ ὁποίου ἐτελείωσε καὶ τὸ ἕκτον ἔτος τοῦ πολέμου τούτου τὸν ὁποῖον συνέγραψεν ὁ Θουκυδίδης.

ΒΙΒΛΙΟΝ Δ.

1. Κατὰ τὸ ἀκόλουθον θέρος ⁽¹⁾, ὅτε ἤρχισε νὰ σχηματίζῃ στάχεις ὁ σῖτος, δέκα πλοῖα τῶν Συρακουσίων καὶ ἄλλα τόσα τῶν Λοκρῶν μετέβησαν ἐπὶ τῇ προσκλήσει τῶν κατοίκων εἰς Μεσσήνην τῆς Σικελίας καὶ κατέλαβον αὐτήν, ἀποσπασθεῖσαν τοιουτοτρόπως ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῶν Ἀθηναίων. Ἐπραξεν δὲ τοῦτο οἱ Συρακούσιοι πρὸ πάντων διότι ἔβλεπον ὅτι ἡ θέσις ἐκείνη καθίστα εὐκόλον τὴν προσβολὴν τῆς Σικελίας, καὶ διότι ἐφοβοῦντο μήπως οἱ Ἀθηναῖοι ἐξ αὐτῆς ὀρμώμενοί ποτε ἐπέλθωσι κατ' αὐτῶν μετὰ μεγαλειτέρας δυνάμεως. Τὸ αἷτιον δὲ τῶν Λοκρῶν ἦτο τὸ μῖσός των κατὰ τῶν Ῥηγίνων τοὺς ὁποίους ἤθελον νὰ καταπολεμήσωσιν ἀμφοτέρωθεν. Εἰσέβαλον λοιπὸν οἱ Λοκροὶ εἰς τὴν χώραν τῶν Ῥηγίνων πανστρατιᾷ διὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσωσι νὰ στείλωσι βοήθειαν εἰς τοὺς Μεσσηνίους καὶ συγχρόνως ἐπειδὴ τοὺς παρεκίνουν οἱ φυγάδες τοῦ Ῥηγίου, οἵτινες ἦσαν παρ' αὐτοῖς· διότι οἱ Ῥηγῖνοι πρὸ πολλοῦ ἐστασίαζον καὶ ἦτο ἀδύνατον τότε νὰ ἀποκρούσωσι τοὺς Λοκροὺς, οἵτινες ἔνεκα τούτου ἐπέμενον νὰ ἐπιτεθῶσι. Καὶ οἱ μὲν Λοκροὶ δρώσαντες τὴν χώραν ἀπεσύρθησαν μετὰ τοῦ πεζικοῦ, τὰ δὲ πλοῖα ἔμειναν φυλάττοντα τὴν Μεσσήνην· καὶ τὰ ἄλλα πλοῖα

(1) Ἐβδόμου ἔτος τοῦ πολέμου 425 π. Χ.

ὅσα ἡτοιμάζοντο ἔμελλον νὰ ὀρμισθῶσιν ἐκεῖ διὰ νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν πόλεμον.

2. Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, κατὰ τὸ ἔαρ, καὶ πρὶν ὀριμάσῃ ὁ σῖτος, οἱ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ σύμμαχοι εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικὴν· ἤγειτο δὲ Ἄγις ὁ Ἀρχιδάμου, βασιλεὺς τῶν Λακεδαιμονίων· καὶ στρατοπεδευσάμενοι ἐδῆρουν τὴν χώραν. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι καὶ τὰ τεσσαράκοντα πλοῖα ἀπέστειλαν εἰς Σικελίαν, ἅμα παρεσκευάσθησαν, καὶ τοὺς ὑπολοίπους δύο στρατηγούς, τὸν Εὐρυμέδοντα καὶ τὸν Σοφοκλέα· διότι ὁ τρίτος αὐτῶν, ὁ Πυθόδωρος, εἶχεν ἤδη προαφίχθῃ εἰς Σικελίαν. Εἶπον δὲ εἰς αὐτοὺς νὰ προστατεύσωσιν ἐν παρόδῳ τοὺς ἐν τῇ πόλει Κερκυραίους ὅτινες ἐληστεύοντο ὑπὸ τῶν ἐν τῷ ὄρει φυγάντων πρὸς βοήθειαν τῶν ὁποίων εἶχον ἔλθει ἐξήκοντα πλοῖα τῶν Πελοποννησίων· καὶ ἐπειδὴ ἡ πόλις ἔπασχεν ὑπὸ μεγάλου λιμοῦ, ἤλπιζον ὅτι εὐκόλως ἤθελον καταστῆ κύριοι αὐτῆς. Ὁ Δημοσθένης, μένων ιδιώτης μετὰ τὴν ἐξ Ἀκαρνανίας ἐπιστροφὴν, προσεκλήθη παρὰ τῶν Ἀθηναίων, ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ ἑαυτοῦ αἰτήσει, νὰ μεταχειρισθῇ τὰ πλοῖα ταῦτα, ἐὰν ἤθελε, περὶ τὴν Πελοπόννησον.

3. Φθάσαντες εἰς τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς καὶ μαθόντες ὅτι τὰ πλοῖα τῶν Πελοποννησίων ἦσαν ἤδη εἰς Κέρκυραν, ὁ μὲν Εὐρυμέδων καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἔσπευδον ὅπως μεταβῶσιν εἰς Κέρκυραν, ὁ δὲ Δημοσθένης ἐζήτει ἐξ ἐναντίας νὰ προσεγγίσωσι πρῶτον εἰς τὴν Πύλον, καὶ ἀφοῦ πράξωσιν ἐκεῖ ὅσα ἔπρεπε, νὰ ἐξακολουθήσωσιν ἔπειτα τὸν πλοῦν. Ἐνῷ δὲ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ ἀντέλεγον εἰς τὴν γνώμην ταύτην, ἐπῆλθε σφοδρὰ τρικυμία ἣτις ὥθησε τὰ πλοῖα εἰς τὴν Πύλον. Ὁ Δημοσθένης ἤρχισε πάλιν νὰ παρακινῇ ἐπιμόνως ὅπως εὐθύς ὀχυρώσῃ τὴν

πόλιν διὰ τείχους (λέγων ὅτι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶχε συνεκπλεύσει μετ' αὐτῶν), καὶ παρίστα ὅτι ὑπῆρχεν ἀφθονία ξύλων καὶ λίθων καὶ ὅτι ἡ θέσις ἦτο φύσει ὀχυρὰ καὶ ἀκατοίκητος καθὼς καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν πέριξ· διότι ἡ Πύλος, κειμένη ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Μεσσηνίᾳ, ἀπέχει τῆς Σπάρτης τετρακοσίου σταδίου, καλοῦσι δὲ αὐτὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι Κορυφάσιον. Εἰς ταῦτα οἱ στρατηγοὶ ἀπεκρίθησαν ὅτι πολλὰ ἔρημα ἀκρωτήρια ὑπάρχουσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον τὰ ὅποια ἡδύνατο νὰ καταλάβῃ ἐὰν ἤθελε νὰ ὑποβάλῃ τὴν πόλιν εἰς μεγάλας δαπάνας. Ἄλλ' εἰς τὸν Δημοσθένην ἡ θέσις αὕτη ἐφαίνετο πολὺ μᾶλλον πρόσφορος ἢ πᾶσα ἄλλη, καθότι εἶχε λιμένα, καὶ οἱ Μεσσήνιοι, οἰκεῖοι ὄντες πρὸς αὐτὴν παλαιόθεν καὶ λαλοῦντες τὴν αὐτὴν διάλεκτον μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους, ἡδύναντο μεγάλας βλάβας νὰ προξενῶσιν εἰς τὸν ἐχθρὸν ὀρμώμενοι ἐκείθεν καὶ συγχρόνως νὰ φυλάττωσιν αὐτὴν πιστῶς.

4. Ἐπειδὴ ὁμως δὲν ἔπειθεν οὔτε τοὺς στρατηγοὺς οὔτε ὕστερον τοὺς στρατιώτας ὅταν ἀνεκοίνωσε τὸ σχέδιόν του εἰς τοὺς ταξiάρχους, ἔμεινεν ἥσυχος ἐμποδιζόμενος ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἀνέμων μέχρις οὗ ζωηρὰ ἐπιθυμία κατέλαβε τοὺς σχολάζοντας στρατιώτας νὰ περιτειχίσωσι τὴν θέσιν. Ἀμέσως λοιπὸν ἤρξαντο τοῦ ἔργου, ἐργαλεῖα μὲν μὴ ἔχοντες λιθουργά, φέροντες ὁμως τοὺς λίθους τοὺς ὁποίους ἐξέλεγον ἕνα πρὸς ἕνα καὶ τακτοποιοῦντες αὐτοὺς ὅπως ἤρμοζεν ἕκαστος· καὶ τὸν πηλὸν, ὅπου ὑπῆρχεν ἀνάγκη αὐτοῦ, ἐκόμιζον ἐπὶ τῆς ῥάχεώς των ἐν ἐλλείψει ἀγγείων, κύπτοντες διὰ νὰ τὸν ὑποβαστάζωσι καὶ συμπλέκοντες ὀπισθεν τὰς χεῖρας διὰ νὰ μὴ πίπτῃ. Καὶ ἔσπευδον παντοιοτρόπως νὰ προλάβωσι

τοὺς Λακεδαιμονίους τειχίζοντες τὰ μᾶλλον εὐπροσμάχῃτα μέρη πρὶν οὗτοι σπεύσωσι πρὸς βοήθειαν τῆς θέσεως· διότι τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῆς ἦτο φύσει ὀχυρὸν καὶ δὲν εἶχεν ἀνάγκην τείχους.

5. Οἱ Λακεδαιμόνιοι τότε ἐτέλουν ἐορτὴν τινα· καὶ ἅμα ἔμαθον τὴν εἰδησιν ταύτην δὲν ἀνησύχησαν, νομίζοντες ὅτι ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει των ὁ ἐχθρὸς δὲν ἤθελε δυνηθῆναι ὑπομείνῃ τὴν ἐπίθεσιν των ἢ ὅτι εὐκόλως ἔθελον καταλάβει τὴν θέσιν διὰ τῆς βίας· ἐμποδίζοντο δὲ ἄλλως τε διότι ὁ στρατὸς αὐτῶν ἦτο ἀκόμῃ εἰς τὰς Ἀθήνας. Τειχίσαντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι εἰς ἑξῆς ἡμέρας τὰ πρὸς τὴν ἡπειρον μέρη καὶ ὅσα ἄλλα εἶχον ἀπόλυτον ἀνάγκην, ἀφῆκαν πρὸς φύλαξιν τῆς θέσεως τὸν Δημοσθένην μετὰ πέντε πλοίων, καὶ μὲ τὰ ἐπίλοιπα πλοῖα ἔσπευσαν νὰ πλεύσωσι πρὸς τὴν Κέρκυραν καὶ τὴν Σικελίαν.

6. Οἱ δὲ ἐν τῇ Ἀττικῇ εὐρισκόμενοι Πελοποννήσιοι ἅμα ἤκουσαν ὅτι κατελήφθη ἡ Πύλος, ἐπέστρεψαν ταχέως εἰς τὰ ἴδια. Οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ ὁ βασιλεὺς Ἄγις ἐθεώρουν ὅτι τὸ συμβᾶν τῆς Πύλου ἀφώρα αὐτοὺς ἀτομικῶς· ἄλλως δὲ ἐπειδὴ εἰσέβαλον πολὺ προώρως καὶ ὁ σῆτος δὲν εἶχεν ὠριμάσει ἀκόμῃ, οἱ πλεῖστοι ἐστεροῦντο τροφῆς· ἐπὶ πᾶσι ψυχὸς ἐπῆλθεν ἀσύνηθες εἰς τοιαύτην ὥραν τοῦ ἔτους καὶ ὁ στρατὸς ὑπέφερε πολὺ. Ὅλα ταῦτα τὰ αἷτια συνετέλεσαν ὥστε νὰ ἀναχωρήσωσι ταχύτερον καὶ νὰ καταστήσωσι βραχυτάτην τὴν εἰσβολὴν ἐκείνην· διότι μόνον δεκαπέντε ἡμέρας ἔμειναν ἐν τῇ Ἀττικῇ.

7. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Σιμωνίδης, συναθροίσας ὀλίγους Ἀθηναίους ἐκ τῶν

φρουρίων καὶ πλῆθος συμμάχων ἐγγχωρίων, κατέλαβε διὰ προδοσίας τὴν Ἡϊόνα τὴν ἐπὶ Θράκης, ἀποικίαν τῶν Μενδαίων καὶ ἐχθρὰν τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλὰ δραμόντων ταχέως τῶν Χαλκιδέων καὶ τῶν Βοττιαίων πρὸς βοήθειαν, ἀπεκρούσθη καὶ ἀπέβαλε πολλοὺς τῶν στρατιωτῶν.

8. Μόλις ἐπέστρεψαν οἱ Πελοποννήσιοι ἐκ τῆς Ἀττικῆς, οἱ μὲν Σπαρτιάται καὶ οἱ πλησιέστεροι περίοικοι ἔσπευσαν πρὸς βοήθειαν τῆς Πύλου, οἱ δὲ ἄλλοι Λακεδαιμόνιοι, μόλις φθάσαντες ἐξ ἐτέρας ἐκστρατείας, ἐκίνησαν πολὺ βραδύτερον. Παρήγγειλαν δὲ εἰς τὴν Πελοπόννησον νὰ πέμψῃ ὅσον τάχιστα βοηθείας εἰς τὴν Πύλον καὶ μετεκάλεσαν ἐπίσης καὶ τὰ ἐν Κερκύρα ἐξήκοντα πλοῖά των, ἅτινα, μεταφερθέντα ἄνωθεν τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Λευκάδος, ἔφθασαν εἰς τὴν Πύλον χωρὶς νὰ παρατηρηθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐν Ζακύνθῳ ἀττικῶν πλοίων· παρῆν δὲ ἤδη καὶ ὁ πεζὸς στρατός. Ὁ δὲ Δημοσθένης, ἐνῶ ἐπλησίαζεν ὁ πελοποννησιακὸς στόλος, ἐξέπεμψεν εἰς Ζάκυνθον δύο πλοῖα διὰ νὰ μηνύσῃ εἰς τὸν Εὐρυμέδοντα καὶ τοὺς ἐν τοῖς πλοίοις Ἀθηναίους νὰ σπεύσωσι διότι ἐκινδύνευεν ἡ Πύλος. Καὶ τὰ μὲν πλοῖα ἀνεχώρησαν ταχέως ἐκ τῆς Ζακύνθου κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ Δημοσθένους· οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι παρσκευάζοντο νὰ προσβάλωσι τὸ τεῖχος κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, νομίζοντες ὅτι εὐκόλως ἤθελον κυριεύσει οἰκοδόμημα ἐσπευσμένως κτισθὲν καὶ ὑπὸ ὀλίγων ἀνθρώπων φυλαττόμενον. Περιμένοντες ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν προστρέχοντα εἰς βοήθειαν τὰ πλοῖα τῶν Ἀθηναίων, εἶχον κατὰ νοῦν, ἐὰν δὲν κατῴρθουν νὰ κυριεύσωσι πρότερον τὴν θέσιν, νὰ κλείσωσιν ὅλας τὰς εἰσόδους τοῦ λιμένος ὅπως μὴ δύνη-

θῶσι νὰ προσορμισθῶσιν εἰς αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἡ νῆσος ἡ σήμερον καλουμένη Σφακτηρία, ἐκτεινομένη κατὰ μῆκος τοῦ λιμένος καὶ κειμένη ἐγγὺς, τὴν προφυλάττει ἀπὸ τοὺς ἀνέμους καὶ δύο μόνον εἰσόδους ἀφίνει στενάς· ἐκ τούτων ἡ πρώτη, ἀπέναντι τῆς Πύλου καὶ τῶν ἀθηναϊκῶν τειχισμάτων, εἰς δύο μόνον πλοῖα παρέχει διόδον· ἡ δευτέρα, εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν, δύναται νὰ δεχθῇ ὀκτὼ ἢ ἐννέα. Ἡ νῆσος αὕτη, τότε ἔρημος, ἦτο ὑλώδης καὶ ἄνευ πεπατημένων ὁδῶν, τὸ δὲ μῆκος αὐτῆς περὶ τοὺς δεκαπέντε σταδίους. Καὶ τὰς μὲν εἰσόδους ἔμελλον νὰ κλείσωσι στενῶς διὰ τῶν πλοίων ἐχόντων ἐστραμμένην τὴν πρῶραν εἰς τὴν θάλασσαν· εἰς δὲ τὴν νῆσον, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο μήπως ὁ ἐχθρὸς τοὺς πολεμήσῃ ἐξ αὐτῆς, ἀπεβίβασαν ὀπλίτας καὶ ἔθεσαν ἄλλους καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς ἡπείρου. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου οἱ Ἀθηναῖοι ἤθελον εὖρει τὴν νῆσον κατειλημμένην καὶ οὐδὲν μέρος πρόσφορον πρὸς ἀπόβασιν· ἐπειδὴ τὰ ἔξω τῆς εἰσόδου καὶ πρὸς τὸ πέλαγος παράλια τῆς Πύλου εἶναι ἀλίμενα, οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποβιβάσθωσιν οὐδαμοῦ ὅπως σπεύσωσιν εἰς βοήθειαν τῶν στρατιωτῶν των· καὶ τοιούτοτρόπως οἱ Πελοποννήσιοι, ἄνευ ναυμαχίας καὶ κινδύνου, θὰ ἠδύναντο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα νὰ ἐκπολιορκήσωσι τὴν θέσιν ἣτις ἐστερεῖτο τροφίμων καὶ ἐφρουρεῖτο ἀνεπαρκῶς. Ἀφ' οὗ δὲ παρεδέχθησαν τὰ μέτρα ταῦτα, διεβίβασαν εἰς τὴν νῆσον τοὺς ὀπλίτας, κληρώσαντες αὐτοὺς ἐξ ὅλων τῶν λόχων. Καὶ εἶχον μὲν διαβιβάσθῃ πρότερον ἄλλοι διαδοχικῶς, οἱ τελευταῖοι ὅμως οἵτινες καὶ ἔμειναν ἐκεῖ ἦσαν τετρακόσιοι εἴκοσι, ἐκτὸς τῶν Εἰλώτων. Ἀρχηγὸς δὲ αὐτῶν ἦτο Ἐπιτάδας ὁ Μολόβρου.

9. Βλέπων δὲ ὁ Δημοσθένης τοὺς Λακεδαιμονίους ἐτοι-

μαζομένους νὰ ἐπιτεθῶσι διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης, παρσκευάζετο καὶ αὐτός, καὶ ἀνασύρας τὰς τριήρεις τὰς ὁποίας τῷ εἶχον ἀφήσει ἀνήρτησεν αὐτὰς ὑπὸ τὸ τεῖχος καὶ ὤπλισε τοὺς ναύτας αὐτῶν δι' ἀσπίδων κακῶν καὶ τὰς πλείστας ἐκ λύγου· διότι, ἐν τῷ ἐρήμῳ ἐκείνῳ τόπῳ, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὕρωσιν ἄλλα ὄπλα· ἐκεῖνα μάλιστα τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθησαν τὰ ἔλαβον ἐκ μιᾶς τριακοντόρου καὶ ἐνὸς κέλητος πειρατῶν Μεσσηνίων οἵτινες εὑρέθησαν ἐκεῖ κατὰ τύχην. Οἱ Μεσσηνιοὶ οὗτοι παρέσχον τεσσαράκοντα ὀπλίτας τοὺς ὁποίους ὁ Δημοσθένης ἤνωσε μετὰ τῶν ἄλλων. Καὶ τοὺς μὲν πολλοὺς τῶν ἀόπλων καὶ τῶν ὠπλισμένων ἔταξε πρὸς τὸ μέρος τῆς ἡπείρου ἐπὶ ὅλων τῶν ἰσχυρῶν καὶ ἀσφαλῶν μερῶν, διατάξας αὐτοὺς νὰ ἀπωθήσῃσι τὸ πεζικὸν ἐὰν ἐπῆρχετο κατ' αὐτῶν· αὐτὸς δὲ ἐκλέξας ἐξ ὅλων ἐξήκοντα ὀπλίτας καὶ ὀλίγους τοξότας ἐχώρει ἔξω τοῦ τείχους πρὸς τὴν θάλασσαν, εἰς τὸ μέρος ὅπου ὑπέθετεν ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἤθελον ἀποπειραθῆ νὰ ἀποβιβασθῶσι· τὸ μέρος ἐκεῖνο ἦτο μὲν δυσπρόσιτον καὶ πετρῶδες καὶ πρὸς τὸ πέλαγος ἐστραμμένον, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ τεῖχος ἐκεῖ ἦτο ἀσθενέστατον, ἐνόμιζεν ὁ Δημοσθένης ὅτι οἱ ἐχθροὶ μετὰ προθυμίας ἤθελον σπεύσει νὰ ἀποβιβασθῶσι· οἱ Ἀθηναῖοι μὴ ὑποθέτοντές ποτε ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ νικηθῶσι κατὰ θάλασσαν, παρημέλησαν νὰ ὀχυρώσῃσι τὸ μέρος ἐκεῖνο, εἰς τρόπον ὥστε ὁ ἐχθρὸς ἐὰν ἐπεχείρῃ ἐκεῖ ἀπόβασιν, εἶχεν ἐλπίδα ἐπιτυχίας. Ἐνταῦθα λοιπὸν, προχωρήσας πρὸς αὐτὴν τὴν παραλίαν, παρέταξε τοὺς ὀπλίτας ὅπως ἐμποδίσῃ εἰ δυνατόν τὴν ἀπόβασιν καὶ τοῖς ἀπέτεινε τὴν ἐξῆς παρακέλευσιν.

10. αἱ ὦ ἄνδρες, οἱ μετ' ἐμοῦ συμμεριζόμενοι τὸν πα-

ρόντα κίνδυνον ! κανείς ἄς μὴ θελήσῃ εἰς τοιαύτην κρίσι-
 μον στιγμήν νά φανῇ ὅτι εἶναι συνετὸς, ἀκριβῶς ὑπολο-
 γίζων τὸ μέγεθος τοῦ περὶ ἡμᾶς κινδύνου, ἀλλὰ μᾶλλον,
 πλήρης ἀπερισκέπτου ἐμπιστοσύνης ἄς ὀρμήσῃ κατὰ τῶν
 ἐναντίων ἐλπίζων ὅτι οὕτω μόνον θέλει ἀναδειχθῇ νικη-
 τής. Ἀπέναντι ἀναποφεύκτου ἀνάγκης, οὐδεμία σκέψις
 ἀπαιτεῖται ἀλλὰ παράβολος τόλμη. Ἐγὼ δὲ βλέπω ὅτι
 πλείστας ἐλπίδας ἔχομεν ἐπιτυχίας, ἐὰν θελήσωμεν νά
 ὑπομείνωμεν καὶ νά μεταχειρισθῶμεν τὰ πλεονεκτήματα
 ἡμῶν χωρὶς νά φοβηθῶμεν τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν. Τὸ
 δυσπρόσιτον τῆς θέσεως νομίζω ὅτι ἀποβαίνει ὑπὲρ ἡμῶν.
 Ἐὰν ὑπομείνωμεν θέλει μᾶς ὑποβοηθήσει, ἐὰν δὲ ὑποχω-
 ρήσωμεν, μολονότι εἶναι δυσπρόσιτον, θέλει κατασταθῇ
 εὐπρόσιτον εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους ὅταν κανεὶς δὲν εὐρε-
 θῇ ἐκεῖ διὰ νά τοῖς ἀντισταθῇ· τότε δὲ θὰ τοὺς εὐρωμεν
 πολὺ φοβερωτέρους, ἐὰν, μὴ δυναμένους νά ὑποχωρήσωσι,
 θελήσωμεν ἔπειτα νά τοὺς ἀναγκάσωμεν εἰς τοῦτο. Ἐν-
 ὅσῳ εὐρίσκονται ἐπὶ τῶν καταστροφμάτων εὐκολον εἶναι
 νά τοὺς πολεμήσωμεν, ἅμα ὅμως ἀποβιβασθῶσιν, ὁ ἀγὼν
 καθίσταται ἴσος. Ἀλλ' οὐδὲ τὸ πλῆθος αὐτῶν εἶναι ἐπί-
 φοβον· διότι μολονότι πολὺ, μικρὸν ὅμως μέρος αὐτῶν
 θὰ πολεμῇ ἐκάστοτε, ἀποροῦν ποῦ νά προσορμισθῇ. Δὲν
 πρόκειται ἐνταῦθα περὶ μάχης ἐν πεδιάδι καθ' ἣν, ἴσων
 ὄντων πάντων τῶν μέσων, ἡ πλάστιγξ κλίνει ὑπὲρ τοῦ
 ἀριθμητικῶς ἀνωτέρου, ἀλλὰ περὶ μάχης ἐκ τῶν πλοίων
 καὶ γνωστὸν εἶναι ὅτι ἐν τῇ θαλάσῃ ἀπαιτεῖται νά
 συντρέξωσι πολλαὶ καὶ εὐνοϊκαὶ περιστάσεις. Νομίζω λοι-
 πὸν ὅτι τὰ μειονεκτήματα αὐτῶν εἶναι ἰσόρροπα μὲ τὸν
 μικρὸν ἀριθμὸν μας. Ὅμιλῶν πρὸς ὑμᾶς, Ἀθηναίους ὄντας
 καὶ γινώσκοντας ἐκ πείρας πόσον δυσχερὲς εἶναι ἡ ἀπό-

βασίς ἐπὶ παρουσίᾳ ἐχθροῦ ἀπόφασιν ἔχοντος νὰ ὑπομείνῃ καὶ νὰ μὴ ὑποχωρήσῃ φοβηθεὶς τὸν κρότον τῶν κυμάτων καὶ τὴν ὀρμητικὴν προσέγγισιν τῶν πλοίων, σᾶς προτρέπω νὰ μείνετε σταθεροὶ εἰς τοὺς βράχους τούτους καὶ νὰ ἀπωθήσετε τὸν ἐχθρὸν ὅπως σώσετε καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τὴν θέσιν τῆς ὁποίας σᾶς ἀνατίθεται ἡ φύλαξις.»

11. Μετὰ τὴν παρότρυνσιν ταύτην τοῦ Δημοσθένους οἱ Ἀθηναῖοι ἠσθάνθησαν πλειότερον θάρρος, καὶ ἀκολουθήσαντες αὐτὸν παρετάχθησαν παρὰ τὴν θάλασσαν. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐπροχώρησαν τότε καὶ προσέβαλον τὴν θέσιν διὰ τοῦ πεζοῦ στρατοῦ καὶ τῶν πλοίων τὰ ὅποια ἦσαν τεσσαράκοντα τρία· ἦτο δὲ ναύαρχος αὐτῶν ὁ Σπαρτιάτης Θρασυμηλίδας ὁ Κρατησικλέους, ὅστις καὶ προσέβαλε τὸ μέρος τὸ ὁποῖον εἶχε προῖδεῖ ὁ Δημοσθένης. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἡμύνοντο ἀμφοτέρωθεν, καὶ ἐκ τῆς ξηρᾶς καὶ ἐκ τῆς θαλάσσης· οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι, διαιρέσαντες τὸν στόλον εἰς μικρὰς μοίρας, διότι δὲν ἠδύναντο νὰ πλησιάσωσι πολλοὶ, προσέβαλλον καὶ ἀνεπαύοντο ἀλληλοδιαδόχως. Οἱ στρατιῶται πᾶσαν προθυμίαν κατέβαλλον ἐξοτρυνόμενοι ἀμοιβαίως ὅπως ἀπωθήσωσι τοὺς Ἀθηναίους καὶ καταλάβωσι τὴν θέσιν, πρὸ πάντων ὅμως διεκρίθη ὁ Βρασίδας. Διοικῶν οὗτος τριήρη καὶ βλέπων ὅτι ἔνεκα τοῦ δυσπροσίτου τῆς ἀκτῆς οἱ τριήραρχοι καὶ οἱ κυβερνήται, φοβούμενοι μήπως συντρίψωσι τὰ πλοῖά των, ἐδίσταζον νὰ πλησιάσωσι καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ μέρη ὅπου ἐφαίνετο δυνατὴ ἡ προσέγγισις, ἐβόα λέγων ὅτι δὲν ἔπρεπε, φειδόμενοι ξύλων, νὰ ἀφήσωσι τοὺς ἐχθροὺς νὰ ἐγείρωσι τεῖχος εἰς τὴν χώραν των, καὶ ἐκέλευεν οὐ μόνον νὰ προσεγγίσωσι καὶ νὰ κατασυντρίψωσι τὰ πλοῖα,

ἀλλὰ καὶ οἱ σύμμαχοι νὰ μὴ διστάσωσι, χάριν τόσων εὐεργεσιῶν, νὰ θυσιάσωσι κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην τὰ πλοῖά των εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους· ἐξοκέλλοντες δὲ καὶ ἀποβιβαζόμενοι διὰ παντός τρόπου νὰ νικήσωσι τοὺς ἐχθροὺς καὶ νὰ κυριεύσωσι τὴν θέσιν.

12. Καὶ ὁ μὲν Βρασιδᾶς τοιοῦτοτρόπως ἐξώτρυνε καὶ τοὺς ἄλλους καὶ τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ κυβερνήτην ἀναγκάσας νὰ ἐξοκείλῃ τὸ πλοῖον ἐπροχώρησε πρὸς τὴν ἀποβάθραν· ἀλλ' ἐνῷ προσεπάθει νὰ ἀποβῇ ἀνεκόπη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, καὶ τραυματισθεὶς εἰς πολλὰ μέρη τοῦ σώματος ἐλειποψύχησε· καθ' ἣν στιγμὴν δὲ ἔπιπτεν εἰς τὰ ἔμπροσθεν τῆς πύρας, ἡ ἄσπις ὠλίσθησεν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι λαβόντες αὐτήν, ῥιφθεῖσαν ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς τὴν ξηρὰν, προσήρτησαν ὕστερον εἰς τὸ τρόπαιον τὸ ὁποῖον ἔστησαν πρὸς ἀνάμνησιν τῆς προσβολῆς ἐκείνης. Οἱ ἄλλοι, μὲ ὅλας των τὰς προσπαθείας, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀποβῶσι, τόσον ἕνεκα τοῦ δυσπροσίτου τῆς θέσεως, ὅσον καὶ ἕνεκα τῆς ἀντιστάσεως τῶν Ἀθηναίων οἵτινες δὲν ὑπεχώρουν. Ἀλλόκοτος μεταβολὴ τύχης! Οἱ Ἀθηναῖοι ἐν τῇ ξηρᾷ καὶ ἐν χώρᾳ Λακωνικῇ ἀπέκρουον τοὺς Λακεδαιμονίους ἐπιτιθεμένου, διὰ θαλάσσης, ἐνῷ οὗτοι ἐπιβαίνοντες πλοῖα, προσεπάθουν νὰ ἀποβιβασθῶσιν εἰς ἰδίαν χώραν, γενομένην ὅμως ἐχθρικὴν, καὶ νὰ προσβάλωσι τοὺς Ἀθηναίους· διότι, κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον, γενικὴ ἐπεκράτει ἰδέα ὅτι οἱ μὲν ὑπερεῖχον διὰ τὴν ἡπειρωτικὴν τακτικὴν, οἱ δὲ διὰ τὴν περὶ τὰ ναυτικὰ τελεῖαν ἐμπειρίαν των.

13. Μετὰ τὰς προσβολὰς τὰς ὁποίας ἔκαμον κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ μέρος τῆς ἀκολουούθου, ἔπαυσαν τὴν μάχην· κατὰ τὴν τρίτην δὲ ἡμέραν ἔπεμψαν πλοῖα

τινα εἰς Ἀσίην διὰ νὰ φέρωσι ξύλα πρὸς κατασκευὴν μηχανῶν, ἐλπίζοντες διὰ τῶν μηχανῶν τούτων νὰ κυριεύσωσι τὸ πρὸς τὸν λιμένα τεῖχος ὅπερ ἦτο μὲν ὑψηλὸν παρεῖχεν ὅμως εὐκολίαν πρὸς ἀπόβασιν. Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ φθάνουσι τὰ πεντήκοντα πλοῖα τῶν Ἀθηναίων ἐκ τῆς Ζυκύνθου· διότι μετ' αὐτῶν εἶχον ἐνωθῆτινὰ ἐκ τῶν φρουρούντων τὴν Ναύπακτον καὶ τέσσαρα τῶν Χίων. Ὅταν εἶδον τὴν ἡπειρον καὶ τὴν νῆσον πλήρη ὀπλιτῶν, καὶ εἰς τὸν λιμένα τὸν ἐχθρικὸν στόλον μὴ ἐξερχόμενον, ἠπόρησαν ποῦ νὰ προσορμισθῶσιν· ἀκολούθως ὅμως ἔπλευσαν πρὸς τὴν νῆσον Πρώτην, ἥτις ἔρημος οὖσα δὲν ἀπέχει πολὺ, καὶ διενεκτέρευσαν ἐκεῖ. Τὴν ἐπιοῦσαν δὲ ἀνήγοντο προπαρασκευασθέντες ὡς ἐπὶ ναυμαχίαν ἐπὶ τῇ διπλῇ ὑποθέσει, ἥ ὅτι ὁ ἐχθρὸς θὰ ἐξήρχετο εἰς τὸ πέλαγος πρὸς συνάντησίν των, ἥ ὅτι αὐτοὶ θὰ εἰσῆρχοντο εἰς τὸν λιμένα. Καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι οὔτε ἐξῆλθον εἰς τὸ πέλαγος, οὔτε ἔκλεισαν τὰς εἰσόδους τοῦ λιμένος ὡς διανοήθησαν· ἀλλ' ἡσυχάζοντες ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἐνησχολοῦντο νὰ ἐπιβιδάζωσι τὰ στρατεύματά των καὶ νὰ παρασκευάζωνται, ἐν περιπτώσει προσβολῆς, νὰ ναυμαχήσωσιν ἐντὸς τοῦ λιμένος ὅστις δὲν ἦτο μικρός.

14. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐννοήσαντες τοὺς σκοποὺς των ἐπέπυσαν κατ' αὐτῶν δι' ἀμφοτέρων τῶν εἰσόδων, καὶ προσβαλόντες τὰ περισσότερα πλοῖα, ἅτινα προτείναντα τὴν πρῶραν ἐμακρύνοντο ἤδη ἀπὸ τῆς παραλίας, ἔτρεψαν αὐτὰ εἰς φυγὴν. Καταδιώκοντες δὲ αὐτὰ, ἐπειδὴ ὁ χῶρος ἦτο βραχύς, ἔβλαψαν πολλὰ, ἐκυρίευσαν πέντε, καὶ μίαν τριήρη μεθ' ὅλου τοῦ πληρώματος· ὥρμησαν δὲ καὶ κατὰ τῶν λοιπῶν ἅτινα εἶχον καταφύγει εἰς τὴν ξη-

ρὰν καὶ κατέστρεψαν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν εἶχον προφθάσει νὰ πληρωθῶσι καὶ νὰ μακρυνθῶσιν· ἄλλα πάλιν τὰ ἔδесαν ἐκ τῆς πρύμνης καὶ τὰ ἔσυρον κενὰ, τραπέντων εἰς ταχεῖαν φυγὴν τῶν εἰς αὐτὰ ἀνδρῶν. Ταῦτα βλέποντες οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ ὑπεραλγοῦντες διὰ τὸ πάθημα ὅπερ ἔκλειεν ἐν τῇ νήσῳ τοὺς πολεμιστάς των, ἡγωνίσθησαν νὰ τοὺς βοηθήσωσι, καὶ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν θάλασσαν ἔνοπλοι, ἔδραττον τὰ πλοῖά των καὶ τὰ ἔσυρον πρὸς ἑαυτούς. Ἐκαστος ἐνόμιζεν ὅτι θὰ ἐπήρχετο ἀποτυχία ὅπου αὐτὸς δὲν συνήργει ἀτομικῶς. Ἠγέρθη λοιπὸν θόρυβος μέγας καὶ διαφέρων μόνον ὡς πρὸς τὸν τρόπον δι' οὗ ἑκάτερος τῶν μαχομένων ἐπολέμει περὶ τὰ πλοῖα· διότι οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι καταπλαγέντες ἀλλὰ πλήρεις προθυμίας, οὐδὲν ἄλλο ἔπραττον, οὕτως εἰπεῖν, ἢ ἐναυμάχουν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, νικῶντες καὶ θέλοντες νὰ παρατείνωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον τὰ πλεονεκτήματά των, ἐπεζομάχουν ἐπὶ τῶν πλοίων. Τέλος, μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας καὶ πληγὰς ἑκατέρωθεν, ἐχωρίσθησαν, καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι διέσωσαν τὰ κενὰ των πλοῖα, ἐκτὸς ἐκείνων τὰ ὁποῖα εἶχον κυριευθῆ εἰς τὰς ἀρχάς. Ἀποσυρθέντος ἑκάστου εἰς τὸ ἴδιον στρατόπεδον, οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἔστησαν τρόπαιον, ἀπέδωσαν τοὺς νεκροὺς, ἐσύναξαν τὰ ναυάγια τῶν πλοίων καὶ εὐθὺς ἤρχισαν νὰ περιπλέωσι τὴν νῆσον διὰ νὰ φυλάττωσι τοὺς ἐν αὐτῇ μέινοντας Λακεδαιμονίους, οἱ δὲ ἐν τῇ ἡπείρῳ Πελοποννήσιοι οἵτινες πανταχόθεν εἶχον ἔλθει ἤδη πρὸς βοήθειαν, ἔμειναν ἐστρατοπεδευμένοι πλησίον τῆς Πύλου.

15. Ἀμα ἡγγέλθησαν εἰς τὴν Σπάρτην τὰ γεγονότα τῆς Πύλου, ἀπεφασίσθη, ὥς ἂν προέκειτο περὶ μεγάλης συμφορᾶς, νὰ καταβῶσιν οἱ ἄρχοντες εἰς τὸ στρατόπε-

δὸν ἕνα, ἐκ τοῦ σύνεγγυς βλέποντες τὰ πράγματα, σκεῖ-
φθῶσιν ἀμέσως τί συνέφερε νὰ πράξωσιν. Οἱ ἄρχοντες
ἀνεγνώρισαν μὲν τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ συντρέξωσι τοὺς
πολεμιστάς των, δὲν ἠθέλησαν ὅμως νὰ τοὺς ἀφήσωσι
νὰ ἀποθάνωσι τῆς πείνης ἢ νὰ καταβληθῶσιν ὑπὸ τοῦ
πλήθους· ἔκριναν λοιπὸν ὅτι προτιμότερον ἦτο νὰ συνο-
μολογήσωσι μὲ τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἀθηναίων ἀνα-
κωχὴν μόνον ὡς πρὸς τὴν Πύλον, ἐὰν συγκατετίθεντο,
νὰ πέμψωσιν εἰς τὰς Ἀθήνας πρέσβεις πρὸς συμβιβασμὸν
καὶ νὰ προσπαθήσωσιν ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον νὰ
ἐλευθερώσωσι τοὺς πολεμιστάς των.

16. Δεχθέντων τῶν στρατηγῶν τὴν πρότασιν ταύτην,
συνωμολογήθη ἡ ἀνακωχὴ ὑπὸ τοὺς ἐξῆς ὅρους. Οἱ μὲν
Λακεδαιμόνιοι νὰ κομίσωσιν εἰς τὴν Πύλον καὶ νὰ παρα-
δώσωσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰ πλοῖα μετὰ τῶν ὁποίων
εἶχον ναυμαχήσει, καθὼς καὶ ὅλα τὰ μακρὰ πλοῖα ὅσα
εὐρίσκοντο εἰς τὴν Λακωνικὴν, καὶ νὰ ἀπέχωσι πάσης
ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ τειχίσματος εἴτε διὰ ξηρᾶς εἴτε
διὰ θαλάσσης· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς τοὺς ἐν
τῇ νήσῳ περικυκλουμένους ἄνδρας ὠρισμένην ποσότητα
σίτου ἀλεσμένου, ἥτοι δύο χοίνικας Ἀττικὰς ἀλεύρου
δι' ἕκαστον, δύο κοτύλας οἴνου καὶ κρέας, εἰς ἕκαστον
δὲ θεράποντα τὰ ἡμίσεα τούτων· αἱ ἀποστολαὶ αὗται
ὤφειλον νὰ γίνωσιν ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν Ἀθηναίων καὶ
κανὲν πλοῖον νὰ μὴ εἰσπλεύσῃ κρυφίως· νὰ φιλάττωσι
δὲ καὶ τὴν νῆσον οἱ Ἀθηναῖοι χωρὶς ὅμως νὰ ἀποβῶσιν
εἰς αὐτὴν καὶ νὰ ἀπέχωσι πάσης ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ
Πελοποννησιακοῦ στρατοῦ εἴτε διὰ ξηρᾶς εἴτε διὰ θα-
λάσσης. Εἰς τὴν ἐλαχίστην δὲ παραβίασιν ἣτις ἤθελε
γίνειν παρὰ τοῦ ἐνὸς ἢ παρὰ τοῦ ἄλλου, ἡ ἀνακωχὴ διε-

λύετο. Ἐμελλε δὲ αὕτη νὰ διαρκέσῃ μέχρις οὗ ἐπανέλθωσιν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν οἱ πρέσβεις τῶν Λακεδαιμονίων τοὺς ὁποίους ὑπεχρεοῦντο νὰ ἀποστείλωσιν οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τριήρεως καὶ νὰ τοὺς ἐπαναφέρωσιν. Ἀμα δὲ τῇ ἐπιστροφῇ των, ἡ ἀνακωχὴ ἤθελε παύσει καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὤφειλον νὰ παραδώσωσι τὰ πλοῖα εἰς ἣν κατὰστασιν τὰ εἶχον παραλάβει. Καὶ ἡ μὲν ἀνακωχὴ ἐγένετο ὑπὸ τοὺς τοιοῦτους ὅρους καὶ παρεδόθησαν πλοῖα περὶ τὰ ἐξήκοντα· οἱ δὲ πρέσβεις ἐλθόντες εἰς τὰς Ἀθήνας εἶπον ταῦτα.

17. «Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔπεμψαν ἡμᾶς, ὧς Ἀθηναῖοι, διὰ νὰ διαπραγματευθῶμεν μεθ' ὑμῶν περὶ τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἀνδρῶν καὶ νὰ σᾶς πείσωμεν νὰ πράξετε ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον καὶ εἰς ὑμᾶς θέλει εἶσθαι ὠφέλιμον, καὶ εἰς ἡμᾶς ἀξιοπρεπές, κατὰ τὴν παροῦσαν ἡμῶν συμφορὰν. Δὲν παραβαίνομεν δὲ τὰς συνηθείας μας ἐὰν σήμερον μηκύνωμεν τὸν λόγον, διότι τὸ ἡμέτερον ἀξίωμα εἶναι νὰ ὁμιλῶμεν ὀλίγα ὅπου δὲν χρειάζονται πολλὰ, καὶ νὰ λέγωμεν πολλὰ ὅταν παρουσιάζεται περίστασις νὰ πράττωμεν τὸ καθήκον μας ἐρμηνεύοντες διὰ λόγων μακροτέρων σπουδαίαν τινὰ ὑπόθεσιν. Ἀκούσατε λοιπὸν τοὺς λόγους τούτους οὐχὶ ὡς παρὰ πολεμίων λεγομένους, μήτε ὡς διδασκαλίαν γινομένην πρὸς ἀσυνέτους, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ὑπενθύμισιν διδομένην πρὸς ἄνδρας συνετοὺς ὅπως βουλευθῶσι καλῶς. Εἰς τὴν ἐξουσίαν σας κεῖται νὰ μεταχειρισθῇτε τὴν παροῦσαν εὐτυχίαν πρὸς τὸ συμφέρον σας διατηροῦντες ὅσα κατέχετε καὶ προσλαμβάνοντες τιμὴν καὶ δόξαν. Μὴ μιμηθῇτε τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους οἵτινες εὐτυχήσαντες ἀπροσδοκῆτως δὲν ἔχουσι πλέον ὄριον εἰς τὴν φιλοδοξίαν των. Ἀνθρώποι οἵτινες ὡς σεῖς καὶ ἡμεῖς

ἐδοκίμασαν πόσον ἡ τύχη εἶναι ἀσταθής, ἔχουσι δικαίωμα καὶ καθήκον νὰ δυσπιστῶσι πρὸς αὐτήν.

18. «Διὰ νὰ πεισθῇτε ἀρκεῖ νὰ ρίψετε ἐν βλέμμα εἰς τὰς παρούσας ἡμῶν συμφοράς. Ἡμεῖς οἵτινες ἀπολαύομεν πλείστης ὑπολήψεως μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, ἐρχόμεθα νὰ ζητήσωμεν παρ' ὑμῶν ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον πρὸ ὀλίγου ἐνομιζαμεν ὅτι ἡμεῖς μᾶλλον ἡμεῖς κύριοι νὰ δώσωμεν. Καὶ μολοντοῦτο ἐπάθομεν τοῦτο μήτε ἕνεκα στερήσεως δυνάμεως μήτε ὑπερηφανευθέντες διὰ τὴν αὐξήσιν αὐτῆς, ἀλλ' ἐπειδὴ, τὴν αὐτὴν ἔχοντες πάντοτε δύναμιν, ἠπατήθημεν εἰς τὰς σκέψεις μας, ὑπὲρ δύναται νὰ συμβῇ εἰς πάντας. Δὲν πρέπει λοιπὸν καὶ ὑμεῖς, ἕνεκα τῆς δυνάμεως τῆς πόλεώς σας καὶ τοῦ μεγέθους τῶν προσφάτων ἐπιτυχιῶν σας, νὰ πιστεύσετε ὅτι ἡ εὐτυχία θὰ σᾶς συνοδεύῃ πάντοτε. Φρόνιμοι εἶναι οἱ τὰς ἀμφιβόλους εὐτυχίας ἀσφαλιζόντες, οἱ πρὸς τὰς συμφοράς συνετώτερον ἀντέχοντες, καὶ οἱ γνωρίζοντες ὅτι δὲν δύνανται νὰ μηκύνωσιν ἢ νὰ παρατείνωσι κατ' ἀρέσκειαν τὸν πόλεμον ἀλλ' ὅτι αἱ περιστάσεις ὀδηγοῦσιν αὐτούς· οἱ δὲ τοιοῦτοι εἰς ὀλιγώτερα περιπίπτουσι σφάλματα διότι δὲν ἐπαίρονται βασιζόμενοι εἰς τὴν ἐν τῷ πολέμῳ ἐπιτυχίαν των καὶ συμβιβάζονται πρὸς τοὺς πολεμίους ἐν αὐτῇ τῇ ἀκμῇ τῆς εὐτυχίας των. Τοῦτο εἶναι ἔντιμον, ὃ Ἀθηναῖοι, νὰ πράξετε σήμερον πρὸς ἡμᾶς ἵνα μὴ βραδύτερον ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν τύχην καὶ αἱ μέχρι τοῦδε ἐπιτυχίαι σας ἐὰν μὴ πειθόμενοι πράξετε σφάλματα (εἰς τὰ ὅποια πολλὰ ὄντα ἐνδέχεται νὰ περιπέσετε) ἐνῷ δύνασθε νὰ καταλίπητε εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἀσφαλῆ ὑπόληψιν ἀνδρίας καὶ εὐβουλίας.

19. «Οἱ Λακεδαιμόνιοι σᾶς προσκαλοῦσι νὰ συνθη-

κολογήσετε καὶ νὰ καταπαύσετε τὸν πόλεμον, προσφέροντες ὑμῖν εἰρήνην, συμμαχίαν καὶ πᾶσαν φιλίαν καὶ οἰκειότητα πρὸς ἀλλήλους· ἀντὶ τούτων δὲ ἀπαιτοῦσι τοὺς ἐν τῇ νήσῳ ἄνδρας. Νομίζουσιν ὅτι εἶναι προτιμότερον εἰς ἀμφοτέρους ἡμᾶς νὰ μὴ διατρέξωμεν πλέον ἄλλους κινδύνους, εἴτε διαφύγωσιν οἱ ἄνδρες οὗτοι διὰ τῆς βίας ὠφελούμενοι ἔκ τινος εὐνοϊκῆς περιστάσεως, εἴτε, στενῶς πολιορκηθέντες, ἤθελον περιέλθει μᾶλλον εἰς τὴν ἐξουσίαν σας παρὰ τώρα. Νομίζομεν ὅτι αἱ μεγάλειται ἔχθραι διαλύονται βεβαιότερον οὐχὶ ὅταν ὁ ἀμυνόμενος τὸν ἐναντίον καὶ νικῶν ἐν ταῖς πλείσταῖς μάχαις ἀναγκάζῃ αὐτὸν δι' ὅρκων καὶ ἄκοντα εἰς συνθήκας ἀδίκους, ἀλλ' ὅταν, δυνάμενος νὰ πράξῃ τοῦτο μετ' ἐπιεικείας, καὶ ὑπερτερῶν κατὰ τὴν γενναιότητα τὴν προσδοκίαν τοῦ ἐχθροῦ, συμβιβάζεται μετ' αὐτοῦ ἐπὶ μετρίοις ὅροις. Τότε ὁ ἐχθρὸς οὗτος, ὀφείλων νὰ μὴ ἐκδικηθῇ ὡς βίασθεις ἀλλὰ νὰ ἀποδώσῃ τὴν εὐεργεσίαν, αἰσχύνεται καὶ ἐμμένει προθυμότερον εἰς τὰς συνθήκας· ἄλλως τε οἱ ἄνθρωποι δεικνύουσι μετριοπάθειαν μᾶλλον πρὸς τοὺς μεγαλειτέρους ἐχθρούς των ἢ πρὸς ἐκείνους μετὰ τῶν ὁποίων ἔχουσι μετρίας διενέξεις. Εἰς ἐκείνους οἵτινες ἔκαμαν ἐκουσίας παραχωρήσεις εἶναι φυσικὸν νὰ ἐνδίδῃ τις μετὰ πλειοτέρας εὐχαριστήσεως, ἐνῶ πρὸς τοὺς ὑπεραυχούντας ἀνθίσταται ἐναντίον τοῦ ὀρθοῦ λόγου.

20. «Ἡ συμφιλίωσις εἶναι ἐκατέρωθεν εἴπερ ποτὲ καλὴ, πρὶν συμβῇ παρεμπесоῦσά τις ἀνεπανόρθωτος βλάβη, διότι τότε ἀνάγκη πρὸς τὴν κοινὴν νὰ ἔχετε καὶ τὴν ἰδιαιτέραν ἡμῶν αἰωνίαν ἔχθραν, καὶ νὰ στερηθῇτε ἐκεῖνο τὸ ὅποιον σᾶς προσκαλοῦμεν νὰ δεχθῇτε σήμερον. Ἄς διαλλαγῶμεν ἐνόςῃ ἀκόμη μένουσιν ἀνα-

ποφάσιστα τὰ ἐν τῇ Σφακτηρίᾳ πράγματα καὶ δύνασθε νὰ ἐξασφαλίσετε τὴν δόξαν σας καὶ τὴν φιλίαν μας· ἐνῷ ἡμεῖς, πρὶν πάθωμεν αἰσχρόν τι, δυνάμεθα νὰ ὑποστῶμεν μετρίαν ποινήν. Ἄς προτιμήσωμεν ἀμφοτέρω τὴν εἰρήνην ἀντὶ τοῦ πολέμου καὶ ἅς δώσωμεν ἀνάπαυσιν μετὰ τοσαῦτα παθήματα εἰς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, οἵτινες καὶ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην θέλουσι σᾶς νομίσαι ὡς κυριωτέρους αἰτίους τοῦ εὐεργετήματος τούτου· διότι εὐρίσκονται εἰς πόλεμον χωρὶς νὰ ἡξεύρωσι τίς πρῶτος ἤρχισεν αὐτόν· παύσεως δὲ γινομένης, τῆς ὁποίας σήμερον ὑμεῖς εἴσθε μᾶλλον κύριοι, εἰς ὑμᾶς θέλουσιν ὀφείλει τὴν χάριν. Ἐὰν πεισθῇτε, θὰ καταστήσετε τοὺς Λακεδαιμονίους βεβαίους φίλους, διότι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι σᾶς προσκαλοῦσιν ἐλπίζοντες ὅτι μᾶλλον θὰ χαρισθῇτε ἢ θὰ μεταχειρισθῇτε βίαν. Σκεφθῇτε πόσα καλὰ δύνανται νὰ προσέλθωσιν ἐκ τῆς συμφιλίωσης ταύτης, διότι ὁμοφρονούντων ἡμῶν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες οἵτινες εἶναι ὑποδεέστεροι θὰ σέβωνται τὰ παρ' ἡμῶν ὀριζόμενα.»

21. Οἱ μὲν λοιπὸν Λακεδαιμόνιοι τοσαῦτα εἶπον νομίζοντες ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι προηγουμένως διατεθειμένοι πρὸς συμβιβασμόν, ὅστις ἕνεκα τῆς ἐναντιώσεως τῶν Λακεδαιμονίων εἶχεν ἀποτύχει, ἤθελον μετὰ προθυμίας δεχθῇ τὴν προσφερομένην εἰρήνην καὶ ἤθελον ἀποδώσει τοὺς ἐν τῇ νήσῳ ἄνδρας. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι, ἔχοντες αὐτοὺς ἀποκεκλεισμένους, ἐπίστευον ὅτι ἦσαν κύριοι νὰ κλείσωσιν εἰρήνην ὅταν ἤθελον καὶ τούτου ἕνεκα ἠῤῥα-νεν ἢ πλεονεξία των. Πρὸ πάντων δὲ ἡρέθιζεν αὐτοὺς ὁ Κλέων τοῦ Κλεινέτου, δημαγωγὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ μεγίστην ἐπιρροὴν ἔχων ἐπὶ τοῦ πλήθους· τοὺς ἔπεισε λοιπὸν νὰ ἀποκριθῶσιν ὅτι ἔπρεπε πρῶτον

νά παραδοθῶσι καὶ νά κοιμισθῶσιν εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ ἐν τῇ νήσῳ ἄνδρες καὶ τὰ ὄπλα, μετὰ δὲ τὴν ἀφίξιν των νά ἀποδώσωσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι τὴν Νίσαιαν, τὰς Πηγὰς, τὴν Τροιζήνα, καὶ τὴν Ἀχαΐαν, τὰς ὁποίας ἔλαβον οὐχὶ δικαιώματι πολέμου ἀλλὰ διὰ προηγουμένης συνθήκης εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐνδώσει κατόπιν συμφορῶν καὶ ὅτε ἡ εἰρήνη ἦτο δι' αὐτοὺς μᾶλλον ἀναγκαία· μόνον ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους ἔστεργον νά ἀποδώσωσι τοὺς ἄνδρας καὶ νά κάμωσιν εἰρήνην τῆς ὁποίας ἀμφότεροι ἤθελον προσδιορίσει τὴν διάρκειαν.

22. Οἱ πρέσβεις οὐδεμίαν ἀντίρρῃσιν ἔκαμον εἰς τὴν ἀπόκρισιν ταύτην, ἀλλ' ἐζήτησαν νά ἐκλεχθῶσι σύνεδροι οἵτινες νά συζητήσωσιν ἡσύχως μετ' αὐτῶν τὰ διάφορα ἄρθρα καὶ νά παραδεχθῶσιν ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα ἀμφότεροι ἤθελον συμφωνήσει. Εἰς τὴν πρότασιν ὅμως ταύτην ὁ Κλέων εἶπε μετὰ πλειοτέρας βιαιότητος ὅτι ἤξευρε μὲν καὶ πρότερον ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι οὐδένα καλὸν σκοπὸν εἶχον, ἀλλὰ τώρα καθίστατο τοῦτο καταφανὲς ἀφοῦ ἤρνοῦντο νά ἐξκηθῶσιν ἐνώπιον τοῦ πλήθους καὶ ἤθελον νά συζητήσωσιν ἐν ὁμηγύρει ἐξ ὀλίγων μόνον ἀνδρῶν συγκεκριμένη. Τοὺς προσεκάλεσε λοιπὸν, ἐὰν οἱ σκοποὶ των ἦσαν εἰλικρινεῖς, νά τοὺς ἐκθέσωσιν ἐπὶ παρουσίᾳ ὅλων. Ἀλλ' οἱ Λακεδαιμόνιοι, βλέποντες ὅτι ἦτο ἀδύνατον νά ὁμιλήσωσιν ἐνώπιον τοῦ πλήθους, μολοντί ἤθελον ἐνεκα τῶν συμφορῶν των νά κάμωσιν ὑποχωρήσεις, ἐπὶ τῷ φόβῳ ὅμως μήπως διαβληθῶσιν εἰς τοὺς συμμάχους ὅτι ὠμίλησαν καὶ δὲν εἰσηκούσθησαν, καὶ εἰκάζοντες ἄλλως τε ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θὰ συγκατετίθεντο ἐπὶ μετρίοις ὅροις, ἀνεχώρησαν ἐξ Ἀθηνῶν ἄπρακτοι.

23. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν των εὐθὺς διελύθη ἡ ἀνα-

κωχή τῆς Πύλου, καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπήτουν τὰ πλοῖα τῶν ὡς εἶχον συμφωνήσει· ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι προφασίζόμενοι ὅτι ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ τειχίσματος παρὰ τὰ συμφωνηθέντα καὶ ὅτι ἔπραξαν καὶ ἄλλας τινὰς ἀσημάνους παραβιάσεις, δὲν τὰ ἀπέδωσαν καὶ ἐπέμενον ὅτι ἡ ἀνακωχή ἐθεωρεῖτο διαλελυμένη εἰς τὴν ἐλαχίστην οἰανδήποτε παραβίαν. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀντέλεγον ἐλέγχοντες αὐτοὺς ὅτι κατεκράτουν ἀδίκως τὰ πλοῖα, καὶ ἀπῆλθον ὅπως ἀρχίσωσιν ἐκ νέου τὰς ἐχθροπραξίας. Ἀμφότεροι λοιπὸν ἤρχισαν νὰ πολεμῶσι κατὰ κράτος περὶ τὴν Πύλον. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι περιέπλεον δι' ὅλης τῆς ἡμέρας τὴν νῆσον μετὰ δύο πλοίων διασταυρουμένων, κατὰ δὲ τὴν νύκτα ὅλα τὰ πλοῖα περιέκυκλουν τὴν νῆσον, ὅχι ὅμως καὶ τὸ πρὸς τὸ πέλαγος μέρος ὅταν ἔπνεεν ἄνεμος· εἶχον δὲ ἔλθει ἐξ Ἀθηνῶν πρὸς φύλαξιν τῆς νήσου εἴκοσι πλοῖα, ὥστε ὅλος ὁ στόλος συνέκειτο ἤδη ἐξ ἐβδομήκοντα τριήρων· οἱ δὲ Πελοποννήσιοι, ἐστρατοπεδευμένοι εἰς τὴν ἡπειρον καὶ προσβάλλοντες τὸ τεῖχος, περιέμενον κατὰλληλον περίστασιν νὰ σώσωσι τοὺς συμπολεμιστάς των.

24. Ἐν τούτοις οἱ ἐν τῇ Σικελίᾳ Συρακούσιοι καὶ οἱ σύμμαχοι, ἐνώσαντες μὲ τὰ πλοῖα ἅτινα ἐφρούρουν τὴν Μεσσήνην ἐκεῖνα τὰ ὅποια εἶχον παρασκευάσει, ἤρχισαν ἐκ τῆς πόλεως ταύτης νὰ κάμνωσι πολεμικὰς ἐπιδρομὰς. Ἡρέθιζον δὲ αὐτοὺς προπάντων οἱ Λοκροὶ διὰ τὸ μῖσος τὸ ὅποιον εἶχον κατὰ τῶν Ῥηγίων, εἰσελθόντες πανδημεὶ καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ Ῥήγιον. Ἦθελον δὲ οἱ Συρακούσιοι νὰ ἀποπειραθῶσι καὶ ναυμαχίας, βλέποντες ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ὀλίγα μόνον πλοῖα εἶχον παρόντα, καὶ ἡξεύροντες ὅτι τὰ πλείονα τὰ ὅποια ἔμελλον νὰ

φθάσωσιν ἐπολιώρουν τὴν Σφακτηρίαν. Ἕλπιζον ὅτι νικῶντες ἅπαξ κατὰ θάλασσαν, εὐκόλως ἤθελον ὑποτάξει τὸ Ῥήγιον προσβάλλοντες αὐτὸ διὰ πεζοῦ στρατοῦ καὶ πλοίων, καὶ αὐξήσει οὕτω τὴν δυνάμιν των· διότι ἔνεκα τῆς μικρᾶς ἀποστάσεως ἣτις ὑπῆρχε μεταξὺ τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ Ῥηγίου καὶ τῆς ἐν Σικελίᾳ Μεσσήνης, οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ προσορμίζωνται ἐκεῖ καὶ νὰ κρατῶσι τοῦ πορθμοῦ. Πορθμὸς δὲ εἶναι ἡ μεταξὺ Ῥηγίου καὶ Μεσσήνης θάλασσα, εἰς τὸ μέρος ὅπου ἡ Σικελία προσεγγίζει πλειότερον πρὸς τὴν ἥπειρον· καλεῖται Χάρυβδις καὶ λέγουσιν ὅτι τὴν διήλθεν ὁ Ὀδυσσεύς. Ἐνεκα δὲ τῆς στενότητος αὐτοῦ, τὰ ὕδατα τῆς Τυρρηνικῆς καὶ τῆς Σικελικῆς θαλάσσης, εἰσπίπτοντα μεθ' ὁρμῆς, προξενοῦσι ῥεύματα δικαίως νομισθέντα ὡς ἐπικίνδυνα.

25. Ἐν τούτῳ λοιπὸν τῷ πορθμῷ οἱ Συρακούσιοι καὶ οἱ σύμμαχοι μετὰ πλοίων ὀλίγῳ περισσοτέρων τῶν τριάκοντα ἠναγκάσθησαν περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου νὰ ναυμαχήσωσι δι' ἐν πλοῖον διερχόμενον, προχωρήσαντες ἐναντίον δεκαῆξ πλοίων τῶν Ἀθηναίων καὶ ὀκτὼ τῶν Ῥηγίων. Νικηθέντες ὅμως ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἀπέπλευσαν μετὰ τάχους καὶ ὅπως ἠδυνήθη ἕκαστος εἰς τὰ οἰκεῖα στρατόπεδα, εἰς Μεσσήνην καὶ εἰς Ῥήγιον, μίαν ναῦν ἀπολέσαντες· καὶ ἡ μάχη διήρκεσε μέχρι νυκτός. Μετὰ δὲ τοῦτο οἱ μὲν Λοκροὶ ἀπῆλθον ἐκ τῆς χώρας τῶν Ῥηγίων, τὰ δὲ πλοῖα τῶν Συρακουσίων καὶ τῶν συμμάχων συναθροισθέντα εἰς τὴν Πελωρίδα τῆς Μεσσήνης, ὠρμίσθησαν ἐκεῖ παρόντος καὶ τοῦ πεζοῦ στρατοῦ. Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ῥεγῖνοι ἐπλησίασαν, καὶ βλέποντες τὰ πλοῖα κενὰ ὥρμησαν κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ἀπώλεσαν μίαν ναῦν ὑπὸ σιδηρᾶς χειρὸς ἀναρπαγείσαν, σω-

θέντος τοῦ πληρώματος διὰ κολυμβήματος. Ἐπειτα, ἐνῶ οἱ Συρακούσιοι εἰσελθόντες εἰς τὰ πλοῖα, ἔσυρον αὐτὰ διὰ σχοινίων καὶ παρέπλεον διὰ νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν Μεσσήνην, προσεβλήθησαν αὐθις ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων· ἀλλ' ὁ στόλος τῶν Συρακουσίων, ἀπομακρυνθεὶς τῆς παρίας καὶ ὀρμήσας κατ' αὐτῶν ἐκυρίευσε καὶ ἕτερον πλοῖον. Εἰς τὸν διάπλουν καὶ τὴν ναυμαχίαν ταύτην τοιοῦτοτρόπως γενομένην οἱ Συρακούσιοι μηδεμίαν ἐλάττωσιν ὑποστάντες ἔφθασαν εἰς τὸν ἐν τῇ Μεσσήνῃ λιμένα. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι, εἰδοποιηθέντες ὅτι ἡ Καμαρίνα ἐπροδόθη εἰς τοὺς Συρακουσίους ὑπὸ τοῦ Ἀρχίου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ, ἐπλευσαν ἐκεῖ· οἱ Μεσσήνιοι δὲ ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ πανδημεὶ διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἐστράτευσαν κατὰ τῆς Νάξου τῆς Χαλκιδικῆς ὁμόρου οὐσης. Τὴν πρώτην ἡμέραν κλείσαντες τοὺς Ναξίους εἰς τὰ τεῖχη των ἐδήουν τὴν χώραν, τὴν ἐπιούσαν δὲ διὰ μὲν τῶν πλοίων περιπλεύσαντες τὸν Ἀκεσίην ποταμὸν ἐδήουν τοὺς ἀγρούς, διὰ δὲ τοῦ πεζοῦ στρατοῦ εἰσέβαλον εἰς τὴν πόλιν. Ἀλλὰ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο πολλοὶ Σικελοὶ κατέβαινον ἀπὸ τὰ ὕψη διὰ νὰ τὴν βοηθήσωσι κατὰ τῶν Μεσσηνίων. Ἀμα εἶδον αὐτοὺς οἱ Νάξιοι, ἐνεθαρρύνθησαν καὶ ἐξοτρυνόμενοι ἀμοιβαίως ἐπὶ τῇ ιδέᾳ ὅτι οἱ Λεοντῖνοι καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες σύμμαχοι ἔρχονται νὰ τοὺς βοηθήσωσιν, ἐξέρχονται αἰφνὴς ἐκ τῆς πόλεως καὶ ἐπιπίπτουσι κατὰ τῶν Μεσσηνίων· τρέψαντες αὐτοὺς εἰς φυγὴν ἀπέκτειναν ὑπὲρ τοὺς χιλίους, οἱ δὲ λοιποὶ μόλις καὶ μετὰ βίας ἐσώθησαν· διότι οἱ βάρβαροι ἐπιπεσόντες εἰς τὰς ὁδοὺς κατέστρεψαν τοὺς πλείστους. Καὶ τὰ πλοῖα τὰ προσορμισθέντα εἰς τὴν Μεσσήνην διελύθησαν ὕστερον καὶ ἕκαστος ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια. Εὐθύς δὲ

οἱ Λεοντῖνοι καὶ οἱ σύμμαχοι ἐστράτευσαν μετὰ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῆς Μεσσηνίας νομίζοντες αὐτὴν ἐξησθενημένην. Καὶ προσβαλόντες αὐτὴν οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἔκαμνον ἀποπείρας διὰ τῶν πλοίων πρὸς τὸ μέρος τοῦ λιμένος, ὁ δὲ πεζὸς στρατὸς πρὸς τὸ μέρος τῆς πόλεως. Οἱ Μεσσηνιοὶ καὶ τινες Λοκροὶ ὑπὸ τὸν Δημοτέλην, οἵτινες μετὰ τὸ πάθημα εἶχον μείνει ὡς φρουροὶ, ἐξελθόντες καὶ ἐπίπεσόντες αἰφνιδίως, ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ στρατεύματος τῶν Λεοντίνων καὶ ἀπέκτειναν πολλούς. Ἰδόντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἀποθάντες ἐκ τῶν πλοίων ἐβοήθουν, ἐπέπεσαν κατὰ τῶν ἐν ἀταξίᾳ εὐρισκομένων Μεσσηνίων καὶ κατεδίωξαν αὐτοὺς μέχρι τῆς πόλεως. Ἐπειτα ἔστησαν τρόπαιον καὶ ἀνεχώρησαν εἰς τὸ Ῥήγιον. Μετὰ ταῦτα δὲ οἱ ἐν τῇ Σικελίᾳ Ἑλληνες ἐξηκολούθησαν πολεμοῦντες πρὸς ἀλλήλους διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῶν Ἀθηναίων.

26. Ἐν δὲ τῇ Πύλῳ οἱ Ἀθηναῖοι ἐξηκολούθουν πολιορκοῦντες τοὺς ἐν τῇ νήσῳ Λακεδαιμονίους, ἐνῶ τὸ ἐν τῇ ἡπειρῷ στρατόπεδον τῶν Πελοποννησίων ἔμενεν εἰς τὰς θέσεις του. Ἡ φρουρῆσις ὁμῶς τῆς νήσου ἦτο ἐπίπονος διὰ τοὺς Ἀθηναίους ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως τροφίμων καὶ ὕδατος· διότι μία μόνον κρήνη ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἀκροπόλει τῆς Πύλου, καὶ αὕτη ὄχι μεγάλη· διὰ τοῦτο οἱ πλεῖστοι ὀρύττοντες ὅπας εἰς τὴν ἄμμον ἐπὶ τῆς παραλίας ἔπινον δῆθεν ὕδωρ. Εἰς μικρὸν χρόνον ἐστρατοπεδευμένοι, ὑπέκειντο εἰς πολλὰς σερήσεις· ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπῆρχεν ὄρμος διὰ τὰ πλοῖα, μέρος τῶν πληρωμάτων μετέβαινεν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἐσιτίζετο, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἔμενεν εἰς τὸ πέλαγος. Πρὸ πάντων ὁμῶς τοὺς ἔφερεν εἰς πλείστην ἀθυμίαν ὁ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν παρατεινόμενος χρόνος, διότι εἰς τὰς

ἀρχὰς εἶχον πιστεύσει ὅτι ἤρκουν ὀλίγαι ἡμέραι διὰ τὰ ὑποτάζωσιν ἀνθρώπους πολιορκουμένους ἐν νήσῳ ἐρήμῳ καὶ πίνοντας ἀλμυρὸν ὕδωρ. Τὴν παράτασιν δὲ ταύτην ἐπροξένησαν οἱ Λακεδαιμόνιοι προσφέροντες πολὺ ἀργύριον εἰς ἐκεῖνον ὅστις ἤθελε φέρει εἰς τὴν νῆσον ἄλευρον, οἶνον, τυρὸν καὶ πᾶν ἄλλο βρώμα χρήσιμον εἰς τοὺς πολιορκουμένους, καὶ ὑποσχόμενοι τὴν ἐλευθερίαν εἰς πάντα Εἴλωτα ὅστις ἤθελεν εἰσαγάγει τοιαῦτα εἶδη. Πολλοὶ λοιπὸν, ἰδίως δὲ οἱ Εἴλωτες, εἰσῆγον τοιαῦτα μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς των· ἀνεχώρουν δὲ ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐπλησίαζον νύκτωρ εἰς τὰ πρὸς τὸ πέλαγος μέρη τῆς νήσου, πρὸ πάντων ὅμως ἔπραττον τοῦτο ὅταν ἔπνεεν ὁ ἄνεμος ἐκ τοῦ πελάγους, διότι τότε διέφευγον εὐκολώτερον τὴν προσοχὴν τῶν τριήρεων αἵτινες δὲν ἠδύναντο τὰ περιπλέωσι τὴν νῆσον ἕνεκα τῆς τρικυμίας, ἐνῷ οὗτοι οὐδενὸς ἐφείδοντο ὅπως προσεγγίσωσιν· ἔρριπτον δὲ τὰ πλοῖα εἰς τὴν ξηρὰν βέβαιοι ὅτι ἤθελον ἀποζημιωθῆ διὰ τὴν ἀπώλειαν αὐτῶν· ὑπῆρχον ἄλλως τε ὀπλῖται φυλάττοντες ὅλα τὰ εὐπρόσιτα μέρη τῆς νήσου. Ὅσοι ὅμως εἰσέπλεον ἐν ὥρᾳ γαλήνης συνελαμβάνοντο. Εἰσῆρχοντο δὲ εἰς τὸν λιμένα δῦται κολυμβηταὶ σύροντες διὰ καλωδίου ἄσκους περιέχοντας μήκωνας μεμελιτωμένας καὶ τετριμμένον λινόσπορον. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν διῆλθον ἀπαρατήρητοι, ὕστερον ὅμως ἐπετηροῦντο. Ἐκατέρωθεν δὲ πᾶν μέσον ἐφεύρισκον οἱ μὲν διὰ τὰ εἰσαγάγωσι τρόφιμα οἱ δὲ διὰ τὰ ἐμποδίσωσι τὴν εἰσαγωγὴν.

27. Ὅταν ἔμαθον εἰς τὰς Ἀθήνας ὅτι ὁ στρατὸς ταλαιπωρεῖται καὶ ὅτι εἰσάγονται τρόφιμα εἰς τοὺς ἐν τῇ νήσῳ, ἠπόρουν περὶ τοῦ πρακτέου καὶ ἐφοβήθησαν μὴ κα-

ταλάβῃ ὁ χειμῶν τοὺς πολιορκοῦντας καὶ κατασταθῇ ἀδύνατον νὰ τοῖς πέμψωσι ζωοτροφίας ἐκ τῶν παραλίῳ τῆς Πελοποννήσου, ἀφοῦ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ θέρει δυσκόλως ἡδύναντο νὰ πέμπωσιν ἱκανὰς προμηθείας εἰς χώραν ἐστερημένην τῶν πάντων ὄντων δὲ ἀλιμένων τῶν παραλίῳ, ὁ στόλος τῶν δὲν θὰ ἡδύνατο νὰ προσορμίζε-
 ζεται· εἶπετο δὲ ἐκ τούτου ὅτι οἱ ἐν τῇ νήσῳ ἄνδρες, ἢ χαλαρομένου τοῦ ἀποκλεισμοῦ θὰ συνετηροῦντο, ἢ μετὰ τῶν πλοιαρίων τὰ ὅποια ἐκόμιζον εἰς αὐτοὺς τὰ τρόφιμα θὰ διέφευγον ἐν ὥρᾳ τρικυμίας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐφοβοῦντο πρὸ πάντων τοὺς Λακεδαιμονίους· διότι ἐνόμιζον ὅτι οὗτοι, ἅμα ἀνελάμβανον δύναμιν τινα, ἤθελον παύσει πέμποντες κήρυκας περὶ εἰρήνης, καὶ μετενόουν διότι δὲν ἐδέχθησαν τὰς προτάσεις τῶν. Ὁ δὲ Κλέων ἐννοήσας ὅτι ἤρχισαν νὰ ἐγείρωνται δυσαρέσκεια κατ' αὐτοῦ ὡς ἐμποδίσαντος τὴν σύμβασιν, ἰσχυρίσθη ὅτι αἱ εἰδήσεις δὲν ἦσαν ἀληθεῖς. Παραινούντων δὲ τῶν ἀφιγμένων νὰ πέμψωσιν, ἐὰν δὲν τοὺς ἐπίστευον, ἄνδρας τινὰς διὰ νὰ ἐπισκοπήσωσι τὰ συμβαίνοντα, οἱ Ἀθηναῖοι ἐξέλεξαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸν Κλέωνα αὐτὸν καὶ τὸν Θεαγένην. Τότε ὁ Κλέων ἠσθάνθη ὅτι θὰ ἠναγκάζετο ἢ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν ἔκθεσιν ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἐσυκοφάντει, ἢ, ἐὰν ἔλεγε τὰ ἐναντία, θὰ κατηγορεῖτο ὡς ψεύστης· ἰδὼν ὅμως τοὺς Ἀθηναίους κλίνοντας μᾶλλον πρὸς τὸν πόλεμον, συνεβούλευσεν αὐτοὺς νὰ μὴ πέμψωσι παρατηρητὰς μήτε νὰ χάνωσι τὴν εὐκαιρίαν δι' ἀναβολῶν, ἀλλ' ἐὰν τὰ ἀγγελλόμενα τοῖς ἐφαίνοντο ἀληθῆ, νὰ πλεύσωσιν ἀμέσως κατὰ τῶν ἐν τῇ νήσῳ. Ἀπευθύνων ἔπειτα ὑπαινιγμοὺς τινὰς ἐναντίον τοῦ στρατηγοῦ Νικίου τοῦ Νικηράτου τοῦ ὁποίου ἦτο ἐχθρὸς προσωπικὸς καὶ ἀντί-

παλος πολιτικός, εἶπεν ὅτι ἐὰν ᾦσαν ἄνδρες οἱ στρατηγοὶ, εὐκόλως θὰ ἠδύναντο μὲ τὰς δυνάμεις τὰς ὁποίας εἶχον νὰ πλεύσωσι κατὰ τῶν ἐν τῇ νήσῳ καὶ νὰ συλλάβωσιν αὐτούς· προσέθετε δὲ ὅτι καὶ αὐτὸς οὗτος θὰ τὸ ἔπραττεν, ἐὰν ᾗτο στρατηγός,

28. Ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι ὑπεθορύβουν κατὰ τοῦ Κλέωνος καὶ τὸν ἡρώτων διατὶ δὲν ἀνεχώρει ἀμέσως ἀφοῦ ἡ ἐπιχειρήσις τῷ ἐφαίνετο εὐκόλος, ὁ Νικίας, πειραχθεὶς διὰ τὸν σαρκασμὸν τοῦ Κλέωνος, ἀπεκρίθη ὅτι οἱ στρατηγοὶ τῷ ἐπέτρεπον νὰ λάβῃ ὅσας ᾗθελε δυνάμεις καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν προσβολήν. Ὁ Κλέων, νομίσας εἰς τὰς ἀρχὰς ὅτι παρεχώρει τὴν θέσιν του μὲ λόγους μόνον, ἡτοιμάζετο νὰ δεχθῇ· ἐννοήσας ὅμως ὅτι οὗτος ᾗθελε τῶνόν τι νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτὸν τὴν στρατηγίαν, ὑπεχώρησε λέγων ὅτι ὄχι αὐτὸς ἀλλ' ὁ Νικίας ᾗτο στρατηγός. Ἡρχισε δὲ ἤδη νὰ φοβῇται καὶ δὲν ἐπίστευεν ὅτι ὁ Νικίας θὰ ἐτόλμα νὰ παραχωρήσῃ αὐτῷ τὴν θέσιν του· καὶ πάλιν ὅμως ὁ Νικίας ἐπέμεινε καὶ καταθέσας τὴν κατὰ τῆς Πύλου στρατηγίαν, ἐλάβανεν ὡς μάρτυρας τοὺς Ἀθηναίους. Οὗτοι δὲ (κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ ὄχλου) ὅσον μᾶλλον ὁ Κλέων ὑπέφευγε τὴν ἐκστρατείαν καὶ ἀνεκάλει ὅσα εἶπε, τόσον μᾶλλον ἐβίαζον τὸν Νικίαν νὰ παραδώσῃ τὴν ἀρχὴν καὶ ἔκραζον πρὸς τὸν Κλέωνα νὰ ἀναχωρήσῃ. Τότε ὁ Κλέων, μὴ δυνάμενος πλέον νὰ ἀντεῖπῃ, ἐδέχθη τὴν ἐκστρατείαν, καὶ προχωρήσας ἐν τῷ μέσῳ τῆς συνελεύσεως εἶπεν ὅτι δὲν φοβεῖται τοὺς Λακεδαιμονίους, ὅτι θὰ πλεύσῃ χωρὶς νὰ συμπαραλάβῃ κανένα ἐκ τῆς πόλεως ἀλλὰ μόνον τοὺς παρόντας ἐκ τῶν Αθηνίων καὶ τῶν Ἰμβρίων, τοὺς ἐκ τῆς Αἴνου ἐλθόντας εἰς βοήθειαν πελταστὰς, καὶ τετρακοσίους τε-

ζότας ἄλλων τόπων. Διὰ τούτων καὶ τῶν ἐν τῇ Πύλῳ στρατιωτῶν ὑπέσχετο ἢ νὰ φέρῃ ἐντὸς εἴκοσιν ἡμερῶν ζῶντας τοὺς Λακεδαιμονίους, ἢ νὰ τοὺς φονεύσῃ ἐπὶ τόπου. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐγέλασαν ὀλίγον διὰ τὴν κουφότητα τῶν λόγων τούτων, ἀλλ' οἱ φρόνιμοι ἐχάρησαν σκεφθέντες ὅτι ἐκ τῶν δύο ἀγαθῶν ἤθελον ἐπιτύχει τὸ ἐν' ἢ θὰ ἀπηλλάσσοντο τοῦ Κλέωνος, ὅπερ ἦτο πιθανώτερον, ἢ, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, θὰ ἐκράτουν τοὺς Λακεδαιμονίους ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των.

29. Ἀφοῦ ἐκάνονισε τὰ πάντα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἔλαβε διὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην τὰς ψήφους τῶν Ἀθηναίων, ἐπέσπευσε τὴν ἀναχώρησιν παραδεχθεὶς ὡς συστράτηγον ἓνα μόνον ἐκ τῶν ἐν τῇ Πύλῳ στρατηγῶν, τὸν Δημοσθένην. Προσέλαβε δὲ τὸν Δημοσθένην μαθὼν ὅτι διενοεῖτο καὶ αὐτὸς νὰ κάμῃ ἀπόβασιν εἰς τὴν νῆσον· διότι οἱ στρατιῶται, κακοπαθοῦντες ὑπὸ στερήσεων καὶ ὄντες μᾶλλον πολιορκούμενοι ἢ πολιορκοῦντες, σφοδρῶς ἐπεθύμουν νὰ διακινδυνεύσωσιν. Εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην τὸν ἐνεθάρρυνεν ἔτι μᾶλλον ὁ ἐμπρησμός τῆς νήσου, διότι πρὶν συμβῆ τοῦτο ἐφοβεῖτο νὰ ἀποβῇ εἰς νῆσον ἣτις διὰ τὴν παντοτεινὴν ἐρημίαν ἦτο δασώδης καὶ ἄβατος· ἡ ιδιότης δὲ αὕτη τῷ ἐφαίνετο ὅτι ὠφέλει μᾶλλον τοὺς ἐχθροὺς οἵτινες ἐξερχόμενοι ἐξ ἀφανῶν μερῶν ἠδύναντο νὰ βλάπτωσι τοὺς εἰς τὴν νῆσον ἀποβαίνοντας· διότι τὰ σφάλματα καὶ αἱ παρασκευαί των, ἔνεκα τῆς πυκνότητος τοῦ δάσους, δὲν θὰ ἐφαίνοντο καθαρά, ἐνῶ ὅλα τὰ σφάλματα τοῦ στρατοῦ τῶν Ἀθηναίων, μένοντα καταφανῆ, θὰ ἐπέτρεπον εἰς τὸν ἐχθρὸν νὰ ἐπιπίπτῃ ἀπροσδοκῆτως ὅπου ἤθελε, διότι θὰ ἦτο κύριος τῆς προσβολῆς. Ἀλλως τε ὁ Δημοσθένης ἐσκέ-

πτετο ὅτι, ἐὰν ἡναγκάζετο νὰ πολεμήσῃ ἐντὸς τοῦ δά-
 σους, στρατιῶται ἐλάσσονες μὲν τὸν ἀριθμὸν, γνωρίζον-
 τες δὲ τὰ μέρη, θὰ ἐνίκων στρατὸν πολυαριθμώτερον
 μὲν, μὴ γνωρίζοντα δὲ τὰ μέρη· τέλος δὲ ὅτι ὁ πολυά-
 ριθμος στρατός του θὰ κατεστρέφετο ἀνεπαισθήτως,
 χωρὶς νὰ δύνανται τὰ διάφορα σώματα νὰ βλέπωσι τὸν
 ἐχθρὸν μακρόθεν καὶ νὰ βοηθῶνται ἀμοιβαίως.

30. Πρὸ πάντων ἕνεκα τοῦ ἐν τῇ Αἰτωλίᾳ παθήμα-
 τος (τὸ ὁποῖον ἐν μέρει συνέβη ὡς ἐκ τοῦ δάσους) ἤρ-
 χοντο εἰς τὸν νοῦν του αἱ σκέψεις αὗται. Ἐνῶ δὲ ἦσαν
 εἰς τὸ στενὸν, οἱ Ἀθηναῖοι στρατιῶται ἔβλεπον ὅτι ἦ-
 σαν ἡναγκασμένοι νὰ πλησιάσωσιν εἰς τὰς ἐσχατίας τῆς
 νήσου διὰ νὰ ἐτοιμάσωσι τὸ γεῦμά των θέτοντες φρου-
 ρούς. Ἐνὸς ἐκ τούτων ἐμπρήσαντος ἀκουσίως ὀλίγους
 θάμνους, ἠγέροθη ἄνεμος καὶ κατέκαυσεν ἀνεπαισθήτως τὸ
 πλεῖστον μέρος τοῦ δάσους. Ἐκ τούτου ὁ Δημοσθένης ἠδου-
 νήθη νὰ ἴδῃ καλλίτερον ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἦσαν περισ-
 σότεροι, καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς στιγμῆς ἐπίσθη ὅτι οἱ Ἀθη-
 ναῖοι ὥφειλον νὰ σκεφθῶσι σπουδαίως περὶ τοσοῦτον σο-
 βαρᾶς ἐπιχειρήσεως· διότι εἰς τὰς ἀρχὰς εἶχε νομίσει ὅτι
 εἰσήγοντο εἰς τὴν νῆσον τρόφιμα δι' ὀλιγωτέρους ἀνθρώ-
 πους· βλέπων δὲ ἐπίσης ὅτι ἡ ἐν τῇ νήσῳ ἀπόβασις
 καθίστατο εὐχερεστερά, ἡτοιμάζετο νὰ τὴν ἐκτελέσῃ
 ζητήσας στρατὸν παρὰ τῶν ἐγγύς συμμάχων καὶ τὰ
 ἄλλα ἐτοιμάζων. Ἐν τούτοις ὁ Κλέων, πέμψας προη-
 γουμένως εἰς τὸν Δημοσθένην ἄγγελον διὰ νὰ τὸν εἰδο-
 ποιήσῃ ὅτι ἔμελλε νὰ ἔλθῃ μετ' ὀλίγον καὶ νὰ τῷ φέρῃ
 τὸν ζητηθέντα στρατὸν, φθάνει εἰς τὴν Πύλον· καὶ ἐνω-
 θέντες οἱ δύο στρατηγοὶ πέμπουσι πρῶτον εἰς τὸ ἐν τῇ
 ἡπείρῳ στρατόπεδον κήρυκας προσκαλοῦντες αὐτοὺς, ἐὰν

ἤθελον, νὰ διατάξωσι τοὺς ἐν τῇ νήσῳ πολεμιστάς των νὰ παραδοθῶσι μετὰ τῶν ὅπλων των, ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι θὰ κρατῶσιν αὐτοὺς ἐν μετρίᾳ φυλακῇ μέχρι οὗ συνομολογήσωσιν ὀριστικὸν συμβιβασμόν.

31. Μὴ δεχθέντων δὲ αὐτῶν, οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγοὶ περιέμειναν ἀκόμῃ μίαν ἡμέραν· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπομένην ἐμακρύνθησαν τοῦ λιμένος διὰ νυκτός, ἀφοῦ ἐπεβίβασαν τοὺς ὀπλίτας ἐπὶ ὀλίγων πλοίων· ὀλίγον δὲ πρὸ τῆς αὐγῆς ἀπέβησαν εἰς τὴν νήσον ἐκ δύο μερῶν, ἐκ τοῦ πελάγους καὶ πρὸ τοῦ λιμένος, ὀκτακόσιοι ὀπλίται ἐν ὅλοις καὶ ἔσπευσαν κατὰ τῆς πρώτης φυλακῆς τῆς νήσου. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἦσαν παρατεταγμένοι κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Εἰς ταύτην μὲν τὴν πρώτην φυλακὴν ἦσαν τριάκοντα περίπου ὀπλίται, τὸ μέσον δὲ καὶ ὁμαλώτατον, τὸ περὶ τὸ ὕδωρ, κατεῖχον οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν καὶ ὁ ἄρχων Ἐπιτάδης· τέλος, μικρὸν σῶμα ἐφύλαττε τὴν ἐσχατιὰν τῆς νήσου τὴν πρὸς τὴν Πύλον, ἣτις καὶ ἀπόκρημνος εἶναι πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης καὶ δυσπρόσιτος διὰ ξηρᾶς, ἐπειδὴ ὑπῆρχεν ἐκεῖ παλαιὸν ὀχύρωμα ἐκ λίθων ἀκατεργάστων, τὸ ὅποιον ἐνόμιζον οἱ Λακεδαιμόνιοι ὅτι ἤθελεν ἀποβῆ ὠφέλιμον ἐὰν ἠναγκάζοντο εἰς βιαίαν ὑποχώρησιν. Οὕτω λοιπὸν ἦσαν τεταγμένοι οἱ Λακεδαιμόνιοι.

32. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τοὺς μὲν πρώτους φύλακας, καθ' ὧν ἐπέδραμον, ἐφόνευσαν εὐθύς, καὶ μάλιστα κατακεκλιμένους εἰσέτι ἢ ἀναλαμβάνοντας τὰ ὅπλα. Ἡ ἀπόβασις εἶχεν ἐνεργηθῆ μετὰ τοσαύτης σιωπῆς, ὥστε οἱ ἐχθροὶ τὴν ἐξέλαβον ὡς τὴν συνήθη κίνησιν τῶν ὀρμιζομένων κατὰ τὴν νύκτα πλοίων. Ἀμα δὲ τῇ αὐγῇ ἀπέβαινον καὶ οἱ λοιποὶ στρατιῶται μετὰ τῶν ιδίων

ὀπλων ἕκαστος ἐξ ἑβδομήκοντα πλοίων ἢ ὀλίγον τι περισσοτέρων ἐπὶ τῶν ὁποίων δὲν ἀφῆκαν ἄλλους εἰμὴ τοὺς θαλαμίους (1). Ἦσαν ὀκτακόσιοι τοξόται, ἰσάριθμοι πελτασταί, οἱ εἰς βοήθειαν ἐλθόντες Μεσσήνιοι καθῶς καὶ ὅλη ἡ φρουρά τῆς Πύλου ἐκτὸς ἐκείνων οἵτινες ἔμελλον νὰ φυλάττωσι τὰ τεῖχη. Ταχθέντες ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους διηρέθησαν κατὰ διακοσίους, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, καὶ κατέλαβον τὰς ὑψηλοτάτας θέσεις, ἵνα ὁ ἐχθρὸς, περικυκλούμενος πανταχόθεν, εὗρεθῇ εἰς ἐντελῇ ἀμυχανίαν, χωρὶς νὰ ἡξεύρῃ πρὸς ποῖον μέρος νὰ ἀντιταχθῇ, καὶ νὰ προσβληθῇ κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν ὑπὸ τοῦ πλήθους, κατὰ νῶτον μὲν ἐὰν ᾔθελε προχωρήσει, εἰς τὰ πλάγια δὲ ἐὰν ἐφέρετο πρὸς τὰ δεξιὰ ἢ πρὸς τὰ ἀριστερά. Δὲν θὰ ἡδύνατο οὔτε βῆμα νὰ κάμῃ χωρὶς νὰ ἔχῃ κατόπιν του τοὺς ψιλοὺς καὶ ἐκείνους οἵτινες μὴ ἔχοντες κανὲν ὄπλον θὰ τὸν προσέβαλλον διὰ βελῶν, ἀκοντίων, λίθων καὶ σφενδονῶν. Ὁ ἐχθρὸς δὲν θὰ ἡδύνατο νὰ προχωρήσῃ κατὰ τῶν στρατιωτῶν τούτων, διότι καὶ φεύγοντες ὑπερτεροῦσιν, ἅμα δὲ αὐτὸς ὑποχωρήσῃ, ἐπιστρέφουσι καὶ τὸν προσβάλλουσιν ἐκ τῶν ὀπισθεν. Τοιοῦτον ἦτο τὸ σχέδιον τῆς προσβολῆς ὅπερ προηγουμένως εἶχεν ὑπονοήσῃ ὁ Δημοσθένης καὶ ἤδη ἐπραγματοποιεῖ.

33. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἐπιτάδαν, οἵτινες ἦσαν οἱ περισσότεροι, ἅμα εἶδον ὅτι οἱ πρῶτοι φύλακες κατεστράφησαν καὶ ὅτι ἐπροχώρει κατ' αὐτῶν στρατὸς, παρετάχθη.

(1) Οἱ κωπηλάται τῆς πρώτης τάξεως, ἥτοι τῆς πρύμνης, ἐκαλοῦντο Θρανῖται· οἱ τῆς δευτέρας, ἥτοι τοῦ μέσου, Ζευγῖται· οἱ τῆς τελευταίας, ἥτοι τῆς πώρας, Θαλάμιοι.

σαν εἰς μάχην καὶ ἐπροχώρησαν κατὰ τῶν Ἀθηναίων ὀπλιτῶν, θέλοντες νὰ συμπλακῶσι μετ' αὐτῶν· διότι τοὺς εἶχον ἀπέναντι, ἐκ πλαγίου δὲ καὶ εἰς τὰ νῶτα εἶχον τοὺς φιλοὺς· καὶ μὲ τοὺς ὀπλίτας μὲν δὲν ἡδυνήθησαν νὰ ἔλθωσιν εἰς χεῖρας, οὔτε νὰ κάμωσι χρῆσιν τῆς ἐμπειρίας των· διότι οἱ μὲν φιλοὶ τοὺς ἐμπόδιζον τοξεύοντες ἐκατέρωθεν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ὀπλῖται δὲν ἐπεξῆλθον, ἀλλ' ἔμενον ἡσυχάζοντες. Τοὺς φιλοὺς ὅμως τοὺς ἔτρεπον πανταχοῦ ὅπου ἐπλησίαζον πολὺ· ἀλλ' οὗτοι, ἐλαφρῶς ὥπλισμένοι, ἐμάχοντο ὑποχωροῦντες καὶ ἔφευγον εὐκόλως πρὶν τοὺς φθάσωσιν, ἕνεκα τῆς ἀνωμαλίας τῶν μερῶν ἅτινα, ἀκατοίκητα μέχρι τότε, ἦσαν δύσβατα, καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι, βαρέως ὥπλισμένοι, δὲν ἡδύναντο νὰ τοὺς καταδιώξωσι.

34. Καὶ ἐπὶ τινα μὲν χρόνον ἠκροβολίζοντο τοιοῦτοτρόπως· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲν ἡδύναντο πλέον νὰ τρέχωσιν ἀρκετὰ ταχέως πρὸς τὰ ἀπειλούμενα μέρη, οἱ δὲ φιλοὶ ἐνόησαν ὅτι οἱ πρὸς ὑπεράσπισιν ἀγῶνές των καθίστατο ἤδη βραδύτεροι, καὶ ἔλαβον πλείοτερον θάρρος βλέποντες ἑαυτοὺς περισσοτέρους καὶ συνειθίσαντες πλέον νὰ μὴ τοὺς νομίζωσιν ἐπίσης φοβεροὺς ὅσον πρότερον, διότι δὲν ἔπαθον εὐθύς ὅσα περιέμενον ὅτε κατὰ πρῶτον ἀπέβησαν εἰς τὴν νῆσον κατεχόμενοι ὑπὸ τρόμου ὅτι ἔμελλον νὰ πολεμήσωσι Λακεδαιμονίους. Περιφρονοῦντες λοιπὸν αὐτοὺς, ἐξέβαλον κραυγὰς καὶ ὤρμησαν ἀθρόοι κατ' αὐτῶν ῥίπτοντες λίθους, βέλη, ἀκόντια, καὶ πᾶν ὅ,τι εἶχεν ἕκαστος πρόχειρον. Αἱ σὺν τῇ βιαίᾳ ταύτῃ ἐπιθέσει κραυγαὶ κατέπληξαν ἀνθρώπους μὴ συνειθισμένους εἰς τοιαύτην μάχην. Νέφη κονιορτοῦ ἐκ τοῦ νεωστὶ καέντος δά-

σους ὑψοῦντο εἰς τὸν αέρα καὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἴδῃ τις τὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του ἕνεκα τῶν βελῶν καὶ τῶν λίθων τῶν ῥίπτομένων ὑπὸ πολλῶν ἀνθρώπων καὶ μετὰ τοῦ κονιορτοῦ φερομένων. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης τρομερὰ ὑπῆρξεν ἡ θέσις τῶν Λακεδαιμονίων, διότι καὶ τὰ μάλλινα θωράκιά των δὲν ἠδύναντο νὰ τοὺς προφυλάττωσι πλέον κατὰ τῶν τοξευμάτων, καὶ τὰ δοράτια συνετρίβοντο εἰς τὰς χεῖράς των ἐνῶ τοὺς προσέβαλλον πανταχόθεν. Δὲν ἤξευρον δὲ πλέον πῶς νὰ μεταχειρισθῶσιν ἑαυτοὺς, διότι δὲν ἠδύναντο νὰ βλέπωσι τὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των, καὶ ἡ μεγάλη βοή τῶν πολεμίων τοὺς ἐμπόδιζε νὰ ἀκούωσι τὰ προστάγματα. Ὁ κίνδυνος τοὺς εἶχε περικυκλώσει πανταχόθεν καὶ οὐδεμίαν πλέον εἶχον ἐλπίδα νὰ σωθῶσι μαχόμενοι.

35. Τέλος δὲ, ἀφοῦ ἐτραυματίσθησαν πολλοὶ ἕνεκα τῆς εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν πάντοτε περιστροφῆς, ἐπύκνωσαν τοὺς ζυγοὺς καὶ ἐχώρησαν μέχρι τοῦ ἐσχάτου ὀχυρώματος τῆς νήσου, ὅπερ δὲν ἀπεῖχε πολὺ, καὶ τῶν φυλασσόντων αὐτὸ ἀνδρῶν. Οἱ φίλοι, ἰδόντες αὐτοὺς ὑποχωροῦντας, ἐνεθαρρύνθησαν ἔτι μᾶλλον καὶ ἐπατέθησαν ζωηρότερον καὶ μετὰ μεγαλειτέρων κραυγῶν. Καὶ ὅσοι μὲν ἐκ τῶν Λακεδαιμονίων περιεκυκλώθησαν ἐν τῇ ὑποχωρήσει, κατεστράφησαν· οἱ δὲ περισσότεροι, καταφυγόντες εἰς τὸ ὀχύρωμα, παρετάχθησαν μετὰ τῶν φυλάκων πρὸς πᾶν μέρος εὐπρόσβλητον ὅπως ὑπερασπίσωσιν ἑαυτούς. Οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἠκολούθησαν ἐκ τοῦ πλησίον, ἀλλὰ μὴ δυνάμενοι νὰ τοὺς περικυκλώσωσιν ἕνεκα τοῦ ἀποκρήννου τῆς θέσεως, ἐπλησίασαν κατὰ μέτωπον καὶ προσεπάθουν νὰ τοὺς πῖσωσιν. Ἐπὶ πολὺ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἡμέρας ταλαιπωρούμενοι ἀμφότεροι ὑπὸ

τῆς μάχης, τῆς δίψης καὶ τοῦ καύσωνος, ἀντεῖχον καὶ προσεπάθουν οἱ μὲν νὰ διώξωσι τοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ τὰ ὕψη, οἱ δὲ νὰ μὴ ὑποχωρήσωσιν. Ἐν τούτοις οἱ Λακεδαιμόνιοι ἡμύνοντο εὐκολώτερον ἢ πρὶν, διότι εἶχον ἐξησφαλισμένα τὰ πλάγια.

36. Ἐπειδὴ δὲ τοιουτοτρόπως δὲν ἐδίδετο πέρας, προσελθὼν ὁ στρατηγὸς τῶν Μεσσηνίων εἰς τὸν Κλέωνα καὶ τὸν Δημοσθένην τοῖς εἶπεν ὅτι ματαίως ἐκοπιάζον· ἀλλ' ἐὰν ἤθελον νὰ τῷ δώσωσι μέρος τι τῶν τοξοτῶν καὶ τῶν ψιλῶν, θὰ προσεπάθει νὰ προσβάλῃ τὸν ἐχθρὸν κατὰ νώτου διὰ τινος ὁδοῦ τὴν ὁποίαν θὰ εὑρίσκε καὶ θὰ παρεβίαζε τὴν δίοδον. Λαβὼν δὲ ὅσα ἐζήτει, ἀνεχώρησεν ἀθορύβως, καὶ ἀποκρύπτων τὴν πορείαν του εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἔφθασε μετὰ πολλοὺς κόπους καὶ περιστροφάς, διὰ τινος ὁδοῦ τὴν ὁποίαν εὑρε βατὴν μεταξὺ τῶν κρημνῶν τῆς νήσου, μέχρι τοῦ μέρους τὸ ὁποῖον οἱ Λακεδαιμόνιοι πιστεύσαντες ὡς ἰσχυρὸν δὲν ἐφύλαττον. Ἐμφανισθέντος αὐτοῦ αἰφνιδίως ἐπὶ τοῦ ὕψους ὅπισθεν, οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι κατελήφθησαν ὑπὸ τρόμου διὰ τὴν ἀπροσδόκητον ἐκείνην ἐμφάνισιν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι πολὺ μᾶλλον ἐνεθαῤῥύνθησαν ἰδόντες ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον περιέμενον. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς δὲ ἐκείνης οἱ Λακεδαιμόνιοι, προσβαλλόμενοι ἐκατέρωθεν, εὑρέθησαν (διὰ νὰ παραβάλωμεν τὰ μικρὰ πρὸς τὰ μεγάλα) εἰς θέσιν ὁμοίαν τῆς τῶν ἐν Θερμοπύλαις ὅταν οἱ Πέρσαι τοὺς περιεκύκλωσαν καὶ τοὺς κατέστρεψαν. Περικυκλωθέντες λοιπὸν καὶ οὗτοι ἐκατέρωθεν, δὲν ἠδυνήθησαν πλέον νὰ ἀντισταθῶσιν, ἀλλὰ μαχόμενοι ὀλίγοι πρὸς πολλοὺς καὶ ἐξηντλημένοι ἐκ τῆς πείνης ἤρχισαν νὰ ὑποχωρῶσι· καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ἤδη κύριοι τῶν διόδων.

37. Ἐν τούτοις ὁ Κλέων καὶ ὁ Δημοσθένης βλέποντες ὅτι ὁ στρατός των ἔμελλε νὰ καταστρέψῃ ἐντελῶς τοὺς Λακεδαιμονίους ἐὰν ὀλίγον ἀκόμη ὑπεχώρουν, ἔπαυσαν τὴν μάχην καὶ ἐκράτησαν τοὺς στρατιώτας των, θέλοντες νὰ φέρωσι ζῶντας τοὺς Λακεδαιμονίους εἰς τὰς Ἀθήνας ἐὰν νικώμενοι ὑπὸ τόσων παθημάτων ὑπήκουον εἰς τὸ κήρυγμα καὶ ἐταπεινοῦντο τόσον ὥστε νὰ παραδώσωσι τὰ ὅπλα. Τοὺς προσεκάλεσαν λοιπὸν διὰ κήρυκος νὰ παραδώσωσι τὰ ὅπλα καὶ ἑαυτοὺς εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες θὰ ἀπεφάσιζον περὶ τῆς τύχης των ὅ,τι ἤθελον κρίνει εὖλογον.

38. Ἀκούσαντες τὴν προκήρυξιν κατέθεσαν οἱ πλεῖστοι τὰς ἀσπίδας καὶ ἀνέσεισαν τὰς χεῖρας δηλοῦντες ὅτι ἐδέχοντο. Ἐπειτα, γενομένης ἀνακωχῆς, ὁ Κλέων καὶ ὁ Δημοσθένης συνῆλθον εἰς λόγους μετὰ τοῦ Στύφωνος τοῦ Φαρνάκου, στρατηγοῦ τῶν Λακεδαιμονίων· διότι ἐκ τῶν προηγουμένων στρατηγῶν, ὁ μὲν Ἐπιτάδας εἶχε φονευθῇ πρῶτος, ὁ δὲ Ἰππαγρέτας ὅστις εἶχεν ἐκλεχθῇ κατόπιν, μολονότι ἔζη εἰσέτι, ἔκειτο ὡς τεθνεώς. Ὁ Στύφων εἶχεν ἐκλεχθῇ τρίτος, κατὰ τὸν νόμον, διὰ νὰ ἄρχῃ ἐὰν συνέβαινε δυστύχημά τι εἰς τοὺς δύο ἄλλους. Ἐλεγε δὲ ὁ Στύφων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ὅτι ἤθελον νὰ πέμψωσι κήρυκα εἰς τοὺς ἐπὶ τῆς ἡπείρου μείναντας Λακεδαιμονίους περὶ τοῦ πρακτέου. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἄφησαν νὰ ἐξέλθῃ κανεὶς Λακεδαιμόνιος, αὐτοὶ δὲ οὗτοι προσεκάλεσαν κήρυκας ἐκ τῆς ἡπείρου καὶ γενομένων ἐπερωτήσεων δις ἢ τρίς, ὁ τελευταῖος ἀπὸ τῶν ἐκ τῆς ἡπείρου Λακεδαιμονίων ἐλθὼν εἰς τὴν νῆσον εἶπεν ὅτι αἱ Λακεδαιμόνιοι κελεύουσιν ὑμᾶς αὐτοὺς νὰ σκεφθῆτε περὶ ὑμῶν αὐτῶν, μηδὲν ἀτιμωτικὸν πράττον-

τες. » Οὗτοι δὲ διασκεφθέντες, παρέδωκαν τὰ ὄπλα καὶ ἑαυτούς. Καὶ ταύτην μὲν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ἀκόλουθον νύκτα οἱ Ἀθηναῖοι ἐφύλαττον αὐτούς· τὴν ἐπομένην δὲ ἡμέραν, οἱ μὲν Ἀθηναῖοι στήσαντες τρόπαιον ἡτοίμασαν τὰ πάντα πρὸς ἀπόπλουν καὶ ἐνεπιστεύθησαν τοὺς αἰχμαλώτους εἰς τὴν φύλαξιν τῶν τριηράρχων, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι πέμψαντες κήρυκα μετέφερον τοὺς νεκρούς. Ἰδοὺ δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν φονευθέντων ἐν τῇ νήσῳ καὶ ἐκείνων οὔτινες ἐλήφθησαν ζῶντες· τετρακόσιοι εἴκοσι ὀπλῖται ἐν ὅλοις εἶχον διαβῆ εἰς τὴν νῆσον· ἐκ τούτων διακόσιοι ἐννεήκοντα δύο μετεκομίσθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας ζῶντες, οἱ δὲ λοιποὶ ἐφονεύθησαν. Μεταξὺ τῶν ζώντων ἦσαν ἑκατὸν εἴκοσι περίπου Σπαρτιάται. Ἐκ δὲ τῶν Ἀθηναίων ἐφονεύθησαν ὅχι πολλοί, διότι ἡ μάχη δὲν ἦτο ἐκ τοῦ συστάδην.

39. Τὸ χρονικὸν διάστημα τὸ ὁποῖον παρῆλθεν ἀφ' οὗ οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι ἔμενον ἀποκεκλεισμένοι εἰς τὴν νῆσον, ἀπὸ τῆς ναυμαχίας μέχρι τῆς ἐν τῇ νήσῳ μάχης, ἦτο ἑβδομήκοντα δύο ἡμέραι. Ἐκ τούτων περὶ τὰς εἴκοσιν ἡμέρας, καθ' ἃς οἱ πρέσβεις ἀπῆλθον ὅπως διαπραγματευθῶσι συνθήκην, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐσιτοδοτοῦντο, κατὰ τὰς ὑπολοίπους δὲ διετρέφοντο ὑπὸ τῶν λαθραίως εἰσπλεόντων· εὐρέθησαν ἐν τούτοις εἰς τὴν νῆσον σῖτος καὶ ἄλλα βρώματα ἐγκαταλειφθέντα, διότι ὁ ἄρχων Ἐπιτάδας διένειμεν εἰς ἕκαστον ὀλιγωτέρας μερίδας παρ' ὅσας εἶχεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Ἀνεχώρησαν λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Πελοποννήσιοι μετὰ τοῦ στρατοῦ των ἐκ τῆς Πύλου καὶ μετέβη ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, ἡ δὲ ὑπόσχεσις τοῦ Κλέωνος, ἂν καὶ παράλογος, ἐξεπληρώθη.

διότι ἐντὸς εἴκοσιν ἡμερῶν ἔφερε τοὺς Λακεδαιμονίους εἰς τὰς Ἀθήνας ὡς ὑπεσχέθη.

40. Ἐξ ὅλων τῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον συμβάντων, τοῦτο ὑπῆρξε τὸ μᾶλλον ἀπροσδόκητον, διότι ἐπιστευον ὅτι οὔτε ἡ πείνα οὔτε οὐδεμία ἄλλη ἀνάγκη θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ παραδώσωσι τὰ ὅπλα, ἀλλ' ὅτι θὰ ἀπέθνησκον ἔχοντες αὐτὰ καὶ μαχόμενοι μέχρι τέλους· δὲν ἠδύναντο δὲ νὰ πιστεύσωσιν ὅτι οἱ ἀποθανόντες ἦσαν ὅμοιοι μὲ τοὺς παραδόντας. Καὶ πρὸς τινὰ σύμμαχον τῶν Ἀθηναίων ἐρωτήσαντά ποτε ὕστερον ἓνα ἐκ τῶν αἰχμαλώτων εἰρωνικῶς ἐὰν ἦσαν ἀνδρεῖοι οἱ φονευθέντες, ὁ αἰχμάλωτος ἀπεκρίθη ὅτι ὁ ἄτρακτος (ἐννοῶν τὸ βέλος) θὰ ἦτο ἀνεκτίμητος ἐὰν ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ τοὺς ἀνδρεῖους, δηλῶν διὰ τῶν λέξεων τούτων ὅτι τὰ τοξεύματα καὶ οἱ λίθοι ἐφόνευον τυχαίως.

41. Κομισθέντων τῶν ἀνδρῶν, οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεφάσισαν νὰ τοὺς φυλάττωσι σιδηροδεσμίους μέχρις οὗ γίνει συμβιβασμός τις· ἐὰν δὲ, πρὸ τούτου, εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν οἱ Πελοποννήσιοι, νὰ τοὺς ἐξαγάγωσιν ἐκ τῆς φυλακῆς καὶ νὰ τοὺς ἀποκτείνωσι. Καὶ εἰς τὴν Πύλον ἀφῆκαν φρουράν. Οἱ δὲ Μεσσήνιοι τῆς Ναυπάκτου θεωροῦντες αὐτὴν ὡς πατρίδα των (διότι ἡ Πύλος ἀνῆκεν ἄλλοτε εἰς τὴν Μεσσηνίαν) ἔπεμψαν τοὺς μᾶλλον ἐπιτηδείους ἐκ τῶν συμπολιτῶν των οἵτινες ἐλήστευον τὴν Λακωνικὴν καὶ ἔβλαπτον μεγάλως καθὼ ὁμιλοῦντες τὴν αὐτὴν διάλεκτον. Οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἀγνοοῦντες μέχρις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς τὴν ληστείαν καὶ τὸ εἶδος ἐκεῖνο τοῦ πολέμου καὶ φοβούμενοι μήπως ἔνεκα τῆς αὐτομολήσεως τῶν Εἰλώτων τὸ πνεῦμα τῆς ἀποστασίας ἐπεκ-

ταθῇ εἰς ὅλην τὴν χώραν, ἤρχισαν νὰ ἀνησυχῶσι πολὺ· καὶ μολονότι δὲν ἤθελον νὰ κατασταθῶσι φανεροὶ οἱ φόβοι των εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἔπεμψαν ὅμως πρὸς αὐτοὺς κήρυκας διὰ νὰ πειραθῶσι τὴν ἀπόδοσιν τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῆς Πύλου. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον μεγαλειτέρας ἀξιώσεις καὶ ἀπέπεμψαν ἀπράκτους πολλὰς πρεσβείας ἐλθούσας ἐκ τῆς Πελοποννήσου. Καὶ ταῦτα μὲν ἦσαν τὰ γεγονότα τῆς Πύλου.

42. Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ θέρος καὶ ἀμέσως μετὰ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς Κορινθίας μετὰ πλοίων ὀγδοήκοντα καὶ δισχιλίων ἐκ τῶν ἰδίων ἐαυτῶν ὀπλιτῶν καὶ διακοσίων ἱππέων ἐπὶ ἱππαγωγῶν πλοίων· ἠκολούθουν δὲ αὐτοὺς ἐκ τῶν συμμάχων οἱ Μιλήσιοι, οἱ Ἀνδριοὶ καὶ οἱ Καρύστιοι, στρατηγὸς δὲ ἦτο Νικίας ὁ Νικηράτου μετὰ δύο ἄλλων. Ἀνάχθέντες ἅμα τῇ πρώτῃ ἐφθασαν μετὰ τῆς Χερσονήσου καὶ τοῦ Ρεῖτου εἰς τὸν αἰγιαλὸν ὅπου ὑφύεται ὁ Σολύγιος λόφος καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγκατασταθέντες πάλαι ποτὲ οἱ Δωριεῖς ἐπολέμουν κατὰ τῶν ἐν τῇ πόλει Κορινθίων οἵτινες ἦσαν Αἰολεῖς· ἔτι δὲ καὶ σήμερον σώζεται ἐκεῖ κώμη καλουμένη Σολύγεια. Ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ δὲ ἐκείνου ὅπου τὰ πλοῖα ἐπλησίασαν, ἡ μὲν κώμη αὕτη ἀπέχει δώδεκα σταδίου, ἡ δὲ πόλις τῶν Κορινθίων ἐξήκοντα, ὁ δὲ ἰσθμὸς εἴκοσι. Μαθόντες οἱ Κορίνθιοι ἐξ Ἀργεῶς ὅτι ὁ στρατὸς τῶν Ἀθηναίων δὲν θὰ ἐβράδυνε νὰ φθάσῃ, συνηθροίσθησαν πρὸ πολλοῦ εἰς τὸν ἰσθμὸν ὅλοι, πλὴν τῶν ἔξω τοῦ ἰσθμοῦ· καὶ ἐξ αὐτῶν πεντακόσιοι μὲν μετέβησαν ὅπως φρουρήσωσι τὴν Ἀμπρακίαν καὶ τὴν Λευκάδα, ὅλοι δὲ οἱ λοιποὶ ἐπετήρουν τοὺς Ἀθηναίους ποῦ ἤθελον προσορμισθῇ· ἄλλ' οὗτοι τοὺς ἠπάτησαν καὶ προσ-

ωρμίσθησαν ἐν καιρῷ νυκτός. Ἀμέσως λοιπὸν ἤρθησαν τὰ σημεῖα καὶ οἱ Κορίνθιοι, ἀφήσαντες τοὺς ἡμίσεις ἐκ τῶν στρατιωτῶν εἰς τὴν Κεγχρειάν, διὰ τὸν φόβον μήπως οἱ Ἀθηναῖοι διευθυνθῶσι κατὰ τοῦ Κρομμυῶνος, ἐχώρησαν μετὰ τάχους πρὸς συνάντησίν των.

43. Ὁ ἕτερος τῶν στρατηγῶν ὁ Βάλτος (διότι ἦσαν παρόντες δύο εἰς τὴν μάχην) λαβὼν ἓνα λόχον ἦλθεν εἰς τὴν Σολύγειαν κώμην διὰ νὰ τὴν φυλάξῃ ἀτείχιστον οὖσαν, ὁ δὲ Λυκόφρων προσέβαλε μετὰ τῶν ἄλλων. Καὶ κατ' ἀρχάς μὲν οἱ Κορίνθιοι ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ δεξιοῦ κέρατος τῶν Ἀθηναίων, ἅμα ἀποβιδασθέντος πρὸ τῆς Χερσονήσου, ἔπειτα δὲ καὶ κατὰ τοῦ λοιποῦ στρατοῦ. Ἡ μάχη ἐγένετο πεισματώδης καὶ πάντοτε σῶμα πρὸς σῶμα. Καὶ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας τῶν Ἀθηναίων καὶ Καρυστιῶν (οἵτινες ἦσαν ἔσχατοι παρατεταγμένοι) ἐδέχθη τὴν προσβολὴν τῶν Κορινθίων καὶ μετὰ πολλῆς δυσκολίας τοὺς ἀπέκρουσεν· οὗτοι δὲ ὀπισθοχωρήσαντες μέχρις ὑψηλοῦ τινος μέρους (διότι ὅλον τὸ ἔδαφος εἶναι ἐπικλινές) ἔρριπτον ἐκ τοῦ ὕψους ἐκεῖνου λίθους καὶ ψάλλοντες τὸν παιᾶνα ἐπανελάβον τὴν ἐπίθεσιν. Οἱ Ἀθηναῖοι ὁμῶς τοὺς ἐδέχθησαν σταθερῶς καὶ ἤρχισε πάλιν ἡ μάχη σῶμα πρὸς σῶμα. Ἐν τούτοις λόχος τις τῶν Κορινθίων, ἐλθὼν πρὸς βοήθειαν τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος, ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὸ δεξιὸν κέρας τῶν Ἀθηναίων καὶ τὸ κατεδίωξε μέχρι τῆς θαλάσσης· ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Καρύστιοι, ἐξελθόντες πάλιν ἐκ τῶν πλοίων, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν μάχην, ὁ δὲ ἄλλος στρατὸς ἐμάχετο ἀδιακόπως ἀμφοτέρωθεν, καὶ μάλιστα τὸ δεξιὸν κέρας τῶν Κορινθίων ὅπου εὐρισκόμενος ὁ Λυκόφρων ἐμάχετο ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων διότι ἐφοβεῖτο

μήπως οὔτοι προχωρήσωσι κατὰ τῆς Σολυγείας κώμης.

44. Ἐπὶ πολὺ ἀντεῖχον καὶ οὐδὲν μέρος ἐνέδιδεν· ἀλλ' ἔπειτα, ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπλεονέκτουν κατὰ τὸ ἱππικὸν ὅπερ ἐμάχετο μετ' αὐτῶν ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ δὲν εἶχον ἵππους, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν οἱ Κορίνθιοι καὶ ὑπεχώρησαν πρὸς τὸν λόφον· καταθέσαντες δὲ τὰ ὄπλα ἔμειναν ἐκεῖ ἡσυχάζοντες καὶ δὲν κατέβησαν πλέον. Εἰς τὴν τροπὴν ταύτην πλείστοι Κορίνθιοι ἐφονεύθησαν ἐκ τοῦ δεξιοῦ κέρατος, ἐν οἷς καὶ ὁ στρατηγὸς Λυκόφρων. Ὁ δὲ ἄλλος στρατός, εἰ καὶ ἡττηθεὶς, δὲν κατεδιώχθη ζωηρῶς, ἀλλ' ἀναγκασθεὶς νὰ ὑποχωρήσῃ ἀπὸ τῆς βραδέως πρὸς τὰ ὕψη καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπειδὴ δὲν ἐπανέρχοντο πλέον οἱ ἐχθροὶ διὰ νὰ τοὺς προσβάλῃσι, σκυλεύσαντες τοὺς ἀλλοτρίους νεκροὺς καὶ συναθροίσαντες τοὺς ἰδικούς των, ἔστησαν ἀμέσως τρόπαιον. Ἐν τούτοις οἱ ἡμίσεις τῶν Κορινθίων οὔτινες ἔμενον φυλάσσοντες τὴν Κεγχρεῖαν διὰ τὸν φόβον μήπως οἱ Ἀθηναῖοι πλεύσωσι κατὰ τοῦ Κρομμυῶνος, δὲν ἠδύναντο νὰ ἴδωσι τὴν μάχην ἕνεκα τοῦ ἐπιπροσθοῦντος Ὀνείου ὄρους· ἀλλ' ἅμα εἶδον τὸν κονιορτὸν ἐνόησαν τὰ διατρέχοντα καὶ ἔδραμον ἀμέσως εἰς βοήθειαν. Ἐπίσης ἔδραμον εἰς βοήθειαν ἐκ τῆς πόλεως καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῶν Κορινθίων, ἅμα ἔμαθον τὰ συμβαίνοντα. Ἰδόντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπερχομένους ὄλους τούτους καὶ νομίσαντες ὅτι ἦτο βοήθεια πεμπομένη ἐκ τῶν ἐγγὺς ἀστυγαιτόνων Πελοποννησίων, ἀπὸ τῆς πόλεως μετὰ τάχους εἰς τὰ πλοῖα ἔχοντες τὰ σκυλεύματα καὶ τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς ἐκτὸς δύο τοὺς ὁποίους ἐγκατέλιπον μὴ δυνάμενοι νὰ τοὺς εὕρωσι. Καὶ ἀναβάντες εἰς τὰ πλοῖα ἐπεραιώθησαν εἰς τὰς παρακειμένας νήσους,

ὀπόθεν ἔπεμψαν κήρυκα καὶ ἔλαβον διὰ συμφωνίας τοὺς νεκροὺς τοὺς ὁποίους ἐγκατέλιπον. Ἀπέθανον δὲ εἰς ταύτην τὴν μάχην ἐκ μὲν τῶν Κορινθίων διακόσιοι δώδεκα, ἐκ δὲ τῶν Ἀθηναίων πεντήκοντα ὡς ἔγγιστα.

45. Ἀναχωρήσαντες ἐκ τῶν νήσων οἱ Ἀθηναῖοι ἔπλευσαν αὐθημερὸν πρὸς τὸν Κρομμυῶνα τῆς Κορινθίας· ἀπέχει δὲ οὗτος ἑκατὸν εἴκοσι σταδίους ἀπὸ τῆς πόλεως. Καὶ ὀρμισθέντες ἐδήωσαν τὴν χώραν καὶ διενυκτέρευσαν ἐκεῖ. Τὴν δὲ ἐπιούσαν, παραπλεύσαντες πρῶτον μέχρι τῆς Ἐπιδαυρίας, ἔκαμον ἀπόβασιν τινά· ἔπειτα ἔφθασαν εἰς τὴν Μεθώνην τὴν μεταξὺ Ἐπιδαύρου καὶ Τροιζῆνος, καὶ καταλαβόντες τὸν ἰσθμὸν τῆς Χερσονήσου ὅπου κεῖται ἡ Μεθώνη, ἔκλεισαν αὐτὸν διὰ τείχους καὶ ἡγειρον φρούριον. Ἐκεῖθεν δὲ ἐλήστευον τὰς χώρας τῆς Τροιζηνίας, τῆς Ἀλιάδος καὶ τῆς Ἐπιδαυρίας· καὶ ἀφοῦ ὠχύρωσαν τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια.

46. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον καθ' ὃν συνέβαινον ταῦτα, ὁ Εὐρυμέδων καὶ ὁ Σοφοκλῆς, ἀναχωρήσαντες ἐκ Πύλου διὰ τὴν Σικελίαν ἐπὶ τῶν πλοίων τῶν Ἀθηναίων, ἔφθασαν εἰς Κέρκυραν. Ἐνωθέντες δὲ μὲ τοὺς ἐν τῇ πόλει ἐστράτευσαν κατὰ τῶν ἐν τῷ ὄρει τῆς Ἰστώνης καθιδρυμένων, οἵτινες μετὰ τὴν στάσιν μεταβάντες ἐκεῖ ἐγένοντο κύριοι τῶν πέριξ καὶ ἐπροξένουν πολλὰς ζημίας. Προσβαλόντες αὐτοὺς ἐκυρίευσαν τὸ τεῖχος, οἱ δὲ διωχθέντες κατέφυγον ἄθροοι εἰς ὕψωμά τι καὶ συνήνεσαν διὰ συνθήκης νὰ παραδώσωσι τοὺς ἐπικούρους, νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα καὶ νὰ δικασθῶσιν ἀκολούθως ὑπὸ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων. Τοὺς μετέφερον λοιπὸν οἱ στρατηγοὶ κατὰ τὴν συμφωνίαν ταύτην

εἰς τὴν νῆσον Πτυχίαν διὰ νὰ φυλάττωνται μέχρις οὗ πεμφθῶσιν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὑπὸ τὸν ῥητὸν ὅρον νὰ διαλυθῶσιν αἱ συνθῆκαι δι' ὅλους ἐάν τις φωραθῇ ἀποδιδράσκων. Οἱ δὲ προεστῶτες τοῦ δήμου τῶν Κερκυραίων, φοβηθέντες μήπως οἱ Ἀθηναῖοι δὲν φονεύσωσι τοὺς αἰχμαλώτους τούτους, ἐπενόησαν τὸ ἐξῆς. Πέμψαντες κρυφίως ὀλίγους φίλους προσεπάθησαν μετὰ πλαστῆς εὐμενείας νὰ πείσωσι τινὰς τῶν ἐν τῇ νήσῳ ὅτι καλλίτερον δι' αὐτοὺς θὰ ἦτο νὰ ἀποδράσωσι τὸ ταχύτερον καὶ ὅτι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι θὰ εἶχον δι' αὐτοὺς πλοῖον ἑτοιμον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, διότι οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἐμελλον νὰ τοὺς παραδώσωσιν εἰς τὸν δῆμον τῶν Κερκυραίων.

47. Ἄμα οὗτοι ἐπείσθησαν καὶ ἐλήφθησαν ὅλα τὰ κατὰλληλα μέτρα ὥστε νὰ συλληφθῇ τὸ φέρον αὐτοὺς πλοῖον, αἱ συνθῆκαι διελύθησαν καὶ παρεδόθησαν ὅλοι εἰς τοὺς Κερκυραίους. Συνήργησαν δὲ εἰς τὴν μηχανορραφίαν ταύτην οὐκ ὀλίγον καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ὥστε καὶ ἡ πρόφασις νὰ φανῇ εὐλόγοφανής καὶ οἱ ἐφευρεταὶ τολμηρότεροι εἰς τὴν ἐπιχείρησιν· ἔβλεπέ τις σαφῶς ὅτι μέλλοντες νὰ πλεύσωσιν εἰς τὴν Σικελίαν, δὲν ἤθελον νὰ μετακομισθῶσιν οἱ αἰχμάλωτοι δι' ἄλλων εἰς οὓς ἡ πρᾶξις αὕτη ἤθελε περιποιήσῃ τιμὴν. Παραλαβόντες λοιπὸν αὐτοὺς οἱ Κερκυραῖοι τοὺς ἔκλεισαν εἰς μέγα οἶκημα. Ἐπειτα τοὺς ἐξῆγον ἀνὰ εἴκοσι καὶ τοὺς ἡνάγκαζον νὰ διέρχωνται διὰ δύο στοίχων ὀπλιτῶν παρατεταγμένων ἑκατέρωθεν. Δεδεμένοι πρὸς ἀλλήλους, ἐπαίοντο καὶ ἐκεντῶντο ὑπὸ τῶν παρατεταγμένων, ἅμα οὗτοι ἔβλεπον μεταξὺ αὐτῶν ἐχθρόν τινα. Μαστιγοφόροι δὲ βαδίζοντες πλησίον των ἐπετάχυνον τὸ βάδισμα τῶν βραδύτερον προχωρούντων.

48. Καὶ περὶ τοὺς ἐξήκοντα μὲν ἄνδρες ἐξήχθησαν τοιοῦτοτρόπως καὶ φονεύθησαν ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἐν τῷ οἰκήματι τούτῳ κεκλεισμένων (οἵτινες ἐνόμιζον ὅτι τοὺς ἐξήγον διὰ νὰ τοὺς μεταφέρωσιν ἀλλαχοῦ)· ἀλλ' ὅταν ἔμαθον τοῦτο παρὰ τινος ὅστις τοῖς τὸ ἐφανέρωσεν, ἐπεκαλέσθησαν τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐζήτησαν νὰ τοὺς ἀφήσωσιν, ἐὰν ἤθελον, νὰ φονευθῶσι μεταξὺ των. Ἦρνοῦντο νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τοῦ οἰκήματος καὶ διεκήρυξαν ὅτι πᾶσαν προσπάθειαν θὰ κατέβαλλον διὰ νὰ μὴ ἀφήσωσι κανένα νὰ εἰσέλθῃ. Οἱ δὲ Κερκυραῖοι οὐδ' αὐτοὶ διενοήθησαν νὰ παραβιάσωσι τὰς θύρας, ἀλλ' ἀναβάντες εἰς τὴν στέγην τοῦ οἰκήματος καὶ διατρυπήσαντες τὴν ὀροφήν, ἔρριπτον κεράμους καὶ ἐτόξευον κάτω. Οἱ αἰχμάλωτοι καὶ ἐπροφυλάσσοντο ὅπως ἡδύναντο καὶ συγχρόνως οἱ πολλοὶ ἐφόνευον ἀλλήλους· οἱ μὲν ἐμπηγνύοντες εἰς τὸν λαιμὸν τὰ βέλη τὰ ὅποια οἱ προσβάλλοντες ἔρριπτον κατ' αὐτῶν, οἱ δὲ ἀπαγχονιζόμενοι διὰ τῶν σπαρτίων κλιῶν τινων τεθειμένων ἐκεῖ δι' αὐτοὺς καὶ διὰ λωρίδων τὰς ὁποίας ἀπέσπων ἐκ τῶν ἱματίων των. Καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς νυκτὸς (διότι ἐπῆλθεν ἡ νύξ διαρκούσης τῆς σφαγῆς ταύτης) φονεύοντες αὐτοὶ ἑαυτοὺς καὶ προσβαλλόμενοι ὑπὸ τῶν ἄνω κατεστράφησαν. Ἡμέρας δὲ γενομένης, συσσωρεύσαντες οἱ Κερκυραῖοι τὰ πτώματα ἐπὶ ἀμαξῶν ἀπήγαγον ἔξω τῆς πόλεως, ὅλαι δὲ αἱ γυναῖκες ὅσαι συνελήφθησαν εἰς τὸ τεῖχος ἐξηνδραποδίσθησαν. Τοιοῦτοτρόπως οἱ ἐν τῷ ὄρει καταφυγόντες Κερκυραῖοι ἐξωλοθρεύθησαν ὑπὸ τοῦ δήμου, καὶ ἡ στάσις αὕτη, ἀφοῦ ἔλαβε τόσον μεγάλην ἀνάπτυξιν, ἔσχε τοιοῦτο τέλος, τοῦλάχιστον σχετικῶς μὲ τὸν πόλεμον τοῦτον· καὶ τῶνόντι δὲν ἔμεινε πλέον τί-

ποτε ἄξιον μνείας. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐπλευσαν εἰς τὴν Σικελίαν, ὅπου ἐξ ἀρχῆς ἐσκόπευον νὰ μεταβῶσι, καὶ ἐνωθέντες μετὰ τῶν ἐκεῖ συμμάχων ἐπολέμουν.

49. Καὶ οἱ ἐν τῇ Ναυπάκτῳ Ἀθηναῖοι καὶ Ἀκαρνᾶνες, ἐκστρατεύσαντες περὶ τὰ τέλη τοῦ θέρους ἐκυρίευσαν διὰ προδοσίας τὸ Ἀνακτόριον, πόλιν τῶν Κορινθίων, ἣτις κεῖται εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀμπρακικοῦ κόλπου. Οἱ Ἀκαρνᾶνες οὗτοι ἐδίωξαν ἐκ πάντων τῶν μερῶν τοὺς Κορινθίους οἰκήτορας καὶ κατέλαβον ὅλην τὴν πόλιν. Καὶ τὸ θέρος ἐτελείωσε.

50. Κατὰ τὸν ἀκόλουθον δὲ χειμῶνα, Ἀριστείδης ὁ Ἀρχίππου, εἰς τῶν στρατηγῶν τοῦ στόλου ὅστις εἶχεν ἐκπεμφθῆ διὰ νὰ συνάξῃ χρήματα ἀπὸ τοὺς συμμάχους, συλλαμβάνει εἰς Ἡϊόνα τὴν ἐπὶ τοῦ Στρυμόνος τὸν Πέρσην Ἀρταφέρνην πεμφθέντα παρὰ τοῦ βασιλέως εἰς τὴν Λακεδαίμονα. Κομισθέντος δὲ αὐτοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας, τὰς μὲν ἐπιστολάς ἀνέγνωσαν οἱ Ἀθηναῖοι μεταφράσαντες αὐτάς ἐκ τῆς Ἀσσυριακῆς γλώσσης* καὶ εἶδον ὅτι μετὰ τῶν ἄλλων ἔλεγεν ὁ βασιλεὺς ἐν συνόψει εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους ὅτι δὲν ἐνόει τί ἐζήτουν παρ' αὐτοῦ, ὅτι μολονότι πολλοὶ ἦλθον πρὸς αὐτὸν πρέσβεις, οὐδεὶς ὅμως ἔλεγε τὰ αὐτά, καὶ ὅτι ἐὰν ᾔθελον νὰ ἐξηγηθῶσι σαφῶς, ἔπρεπε νὰ πέμψωσι πρὸς αὐτὸν πρέσβεις μετὰ τοῦ Πέρσου· τὸν δὲ Ἀρταφέρνην ἀπέστειλαν ὥστερον οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τριήρεως εἰς τὴν Ἐφεσον καὶ πρέσβεις συγχρόνως, οἵτινες μαθόντες αὐτόθι ὅτι ἀπέθανεν ὁ υἱὸς τοῦ Ξέρξου Ἀρταξέρξης (ὅστις τῶνόντι ἐτελεύτησε κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον) ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια.

51. Κατὰ τὸν αὐτὸν χειμῶνα οἱ Χῖοι κατηδάφισαν τὸ νέον τεῖχος τῶν κατὰ διαταγὴν τῶν Ἀθηναίων οἷτι-

νες τοὺς ὑπωπτεύοντο ὅτι ἐμελέτων ἐπανάστασιν τινα κατ' αὐτῶν· ἐν τούτοις ὑπήκουσαν μόνον ἀφοῦ ἐπέτυχον παρὰ τῶν Ἀθηναίων ὀριστικὴν διαβεβαίωσιν ὅτι οὐδὲνα διέτρεχον κίνδυνον. Καὶ τοιουτρόπως ἐτελείωσεν ὁ χειμὼν καὶ τὸ ἕβδομον ἔτος τοῦ πολέμου τούτου τὸν ὁποῖον συνέγραψεν ὁ Θουκυδίδης.

52. Ἄμα δὲ τῇ ἐνάρξει τοῦ ἐπιόντος θέρους ⁽¹⁾ καὶ εὐθὺς μὲ τὴν νέαν σελήνην ⁽²⁾ ἐγένετο ἔκλειψις ἡλίου καὶ σεισμὸς κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ αὐτοῦ μηνός. Οἱ φυγάδες τῶν Μυτιληναίων καὶ τῶν ἄλλων Λεσβίων, ὁρμώμενοι οἱ πολλοὶ ἐκ τῆς ἡπείρου καὶ μισθώσαντες ἐκ τῆς Πελοποννήσου ἐπικούρους καὶ συναθροίσαντες καὶ ἄλλους ἐπὶ τῆς ἡπείρου, ἐκυρίευσαν τὸ Ῥοίτιον λαβόντες δὲ δισχιλίους στατῆρας Φωκικοὺς ⁽³⁾ τὴν ἀπέδосαν πάλιν χωρὶς νὰ πράξωσιν οὐδὲν ἄλλο ἄδικον, καὶ μετὰ ταῦτα ἐκστρατεύσαντες κατὰ τῆς Ἀντανδρου κατέλαβον αὐτὴν διὰ προδοσίας. Τὸ σχέδιόν των ἦτο νὰ ἐλευθερώσωσιν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὰς ἄλλας πόλεις τὰς καλουμένας Ἀκταίας καὶ τὰς ὁποίας πρότερον κατεῖχον οἱ Μυτιληναῖοι, καὶ πρὸ πάντων τὴν Ἀντανδρον. Ἐπειδὴ τὸ μέρος ἦτο κατάλληλον πρὸς ναυπήγησιν πλοίων ἕνεκα τῶν ὑπαρχόντων ξύλων καὶ τῆς ἐπικειμένης Ἰδης, ἤθελον, ὀχυροῦντες τὴν Ἀντανδρον καὶ ἐφοδιαζόντες αὐτὴν μὲ πᾶν ἄλλο ἀναγκαῖον, νὰ ἔχωσιν εὐκόλον ὁρμητήριον ὅπως δηῶσι τὴν Λέσβον, ἐγγὺς κειμένην, καὶ καταλά-

(1) Ὁ γδοον ἔτος τοῦ πολέμου, 424 π. Χ.

(2) Τῇ 9 μαρτίου.

(3) Ὁ Φωκαῖτης στατῆρ ἦτο νόμισμα χρυσοῦν ἶσον μὲ εἴκοσι δραχμάς.

βωσι τὰς ἄλλας αἰολικὰς πόλεις ἐν τῇ ἡπειρῷ. Καὶ οὗτοι μὲν ταύτας τὰς ἐπιχειρήσεις εἶχον κατὰ νοῦν.

53. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι κατὰ τὸ αὐτὸ θέρος ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν Κυθήρων ἔχοντες ἐξήκοντα πλοῖα, δισχιλίους ὀπλίτας καὶ ὀλίγους ἵππους· συνώδευσαν δὲ αὐτοὺς οἱ ἐκ Μιλήτου σύμμαχοι καὶ ἄλλοι τινές, καὶ στρατηγοὶ ἦσαν Νικίας ὁ Νικηράτου, Νικόστρατος ὁ Διοτρέφους καὶ Αὐτοκλῆς ὁ Τολμαίου. Εἶναι δὲ τὰ Κύθηρα νῆσος παρακειμένη εἰς τὴν Λακωνικὴν καὶ πλησίον τοῦ Μαλέα. Οἱ κάτοικοι αὐτῶν εἶναι περίοικοι Λακεδαιμόνιοι, καὶ κατ' ἔτος μετιέβαιναν ἐκεῖ ἐκ Σπάρτης εἰς ἄρχων καλούμενος κυθηροδίκης. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι διετήρουν αὐτόσε πάντοτε φρουρὰν ἐξ ὀπλιτῶν καὶ ἐπετήρουν τὴν νῆσον ταύτην μετὰ πολλῆς φροντίδος διότι ἐχρησίμευσεν ὡς ὀρμητήριον τῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Λιβύης ἐρχομένων ὀλκάδων· ἐπὶ πᾶσι δὲ ἐπροφύλαττεν ἀπὸ τὰς ληστείας τὴν παραλίαν ἣτις ἦτο τὸ μόνον τρωτὸν μέρος τῆς Λακωνικῆς, διότι ὅλη ἡ νῆσος ἐκτείνεται πρὸς τὸ Σικελικὸν καὶ τὸ Κρητικὸν πέλαγος.

54. Πλησιάσαντες οἱ Ἀθηναῖοι, διὰ δέκα μὲν πλοίων καὶ δισχιλίων Μιλησίων ὀπλιτῶν κατέλαβον τὴν παραθαλασσίαν πόλιν Σκάνδειαν, μετὰ τοῦ ὑπολοίπου δὲ στρατοῦ ἀποβάντες εἰς τὰ πρὸς τὸν Μαλέαν μέρη τῆς νήσου ἐπροχώρησαν κατὰ τῆς παραθαλασσίας πόλεως τῶν Κυθηρίων καὶ εὗρέθησαν εὐθὺς ἐστρατοπεδευμένοι ἐξω τῶν τειχῶν. Γενομένης μάχης, ἀντέστησαν μὲν ἐπ' ὀλίγον οἱ Κυθηριοί, ἀλλ' ἔπειτα τραπέντες εἰς φυγὴν κατέφυγον εἰς τὴν ἄνω πόλιν, καὶ ὕστερον συνεβιβάσθησαν μὲ τὸν Νικίαν καὶ τοὺς συνάρχοντας νὰ παραδοθῶσι μὲν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἀλλὰ νὰ μὴ φονευθῶσι.

Προηγουμένως ὁ Νικίας εἶχε συνομιλήσει μετὰ τινων Κυθηρίων καὶ ἔνεκα τούτου ἡ συνθήκη ἐκείνη ἐγένετο καὶ ταχύτερον καὶ ὠφελιμώτερον διὰ τὸ παρὸν καὶ διὰ τὸ μέλλον, διότι ἄλλως οἱ Ἀθηναῖοι θὰ ἀπεδίωκον τοὺς Κυθηρίους ἐπειδὴ ἦσαν Λακεδαιμόνιοι καὶ ἡ νῆσός των ἦτο ἐγγυτάτη πρὸς τὴν Λακωνικὴν. Μετὰ δὲ τὴν σύμβασιν οἱ Ἀθηναῖοι, παραλαβόντες τὴν Σκάνδειαν ἣτις κεῖται πλησίον τοῦ λιμένος, ἔθεσαν φρουρὰν εἰς τὰ Κύθηρα καὶ ἔπλευσαν πρὸς τὴν Ἀσίην, τὸ Ἔλος καὶ τὰς πλείστας παραθαλασσίας πόλεις· ἀποβιβαζόμενοι δὲ καὶ διανυκτερεύοντες εἰς μέρη κατάλληλα ἐδήρουν τὴν χώραν ἐπὶ ὁλοκλήρους ἑπτὰ ἡμέρας.

55. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἰδόντες τοὺς Ἀθηναίους κατέχοντας τὰ Κύθηρα καὶ περιμένοντες παρομοίας ἀποβάσεις καὶ ἐπὶ τῆς ἑαυτῶν χώρας, ἀθρόαν μὲν δύναμιν οὐδαμοῦ ἀντέταξαν, ἔπεμψαν ὅμως πλῆθος ὀπλιτῶν εἰς ὅλην τὴν χώραν διὰ νὰ φυλάττωσιν ὅπου ἦτο ἀνάγκη, καθότι ἐφοβοῦντο μήπως συμβῇ μεταβολὴ τις εἰς τὸ πολίτευμά των διὰ τὴν μεγάλην καὶ ἀπρόοπτον καταστροφὴν τὴν ὁποίαν ἔπαθον εἰς τὴν Σφακτηρίαν, διὰ τὴν παρὰ τῶν ἐχθρῶν κατάληψιν τῆς Πύλου καὶ τῶν Κυθήρων καὶ διὰ τὸν τοσοῦτον αἰφνίδιον ἐκείνον πόλεμον ὅστις τοὺς κατελάμβανε πανταχόθεν καὶ ἀπροφυλάκτους. Διὰ τοῦτο ἐσχημάτισαν, παρὰ τὴν συνήθειάν των, σῶμα ἐκ τετρακοσίων ἱππέων καὶ τοξοτῶν. Εἴπερ ποτὲ ἐφαίνοντο βραδεῖς περὶ τὰ πολεμικά, διότι ἦσαν περιπεπλεγμένοι εἰς ναυτικὸν ἀγῶνα τοῦ ὁποίου αἱ προπαρασκευαὶ ἦσαν ἀλλότριαι εἰς τὰς συνηθείας των, ἐναντίον μάλιστα τῶν Ἀθηναίων οἵτινες ἐνόμιζον ὅτι ἡ ἀπραξία ἦτο ἀληθὲς ἀπώλεια. Συγχρόνως ἄπειρα ἀτυχήματα, ἐπελθόντα

ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ καὶ ἐναντίον πάσης προσδοκίας, τοὺς ἔφερον εἰς μεγίστην ἀμνηχανίαν· ἐφοβοῦντο δὲ μήπως ἡμέραν τινὰ τοῖς συμβῇ καὶ πάλιν δυστύχημά τι ὡς τὸ τῆς Σφακτηρίας. Διὰ τοῦτο δὲν εἶχον πλεον τὴν αὐτὴν τόλμην εἰς τὰς μάχας, καὶ εἰς πᾶν κίνημα ἐνόμιζον ὅτι ἔσφαλλον· τοσοῦτον ἡ πεποίθησις των ἐκλονίσθη ὑπὸ ἀτυχημάτων εἰς τὰ ὅποια δὲν ἦσαν συνειθισμένοι.

56. Ἐνῷ οἱ Ἀθηναῖοι ἐδῆρουν τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔμενον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡσυχοί, διότι ὅπου ἐγίνετο ἀπόβασίς τις, οἱ ἐκεῖ φρουροῦντες ἐνόμιζον ὅτι ἦσαν κατώτεροι κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ τεταραγμένον πνεῦμά των ἦτο διατεθειμένον πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Μία μόνη φρουρά ἦτις ἡμύνατο πλησίον τῆς Κοτύρτας καὶ τῆς Ἀφροδισίας ὤρμησε κατὰ τοῦ πλῆθους τῶν ψιλῶν οἵτινες ἦσαν διεσπαρμένοι καὶ τοὺς ἔτρεψεν εἰς φυγὴν, ἀλλ' ἀντιταχθέντων τῶν ὀπλιτῶν ὑπεχώρησε πάλιν, ἐξ αὐτῆς δὲ ἐφρονεύθησαν ὀλίγοι ἄνδρες καὶ ἐλήφθησαν τὰ ὅπλα των. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἔστησαν τρόπαιον καὶ ἀπέπλευσαν εἰς τὰ Κύθηρα. Ἐκεῖθεν παραπλέοντες ἔφθασαν εἰς Ἐπίδαυρον τὴν Λιμερὰν καὶ δηρώσαντες μέρος τῆς χώρας ἦλθον εἰς τὴν Θυρέαν ἣτις ἀποτελεῖ μὲν μέρος τῆς καλουμένης Κυνοσουρίας, κεῖται δὲ εἰς τὰ μεθόρια τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς Λακωνίας. Οἱ Λακεδαιμόνιοι, εἰς οὓς ἀνῆκεν ἡ πόλις αὕτη, τὴν εἶχον παραχωρήσει εἰς τοὺς διωχθέντας ἐκ τῆς πατρίδος των Αἰγινήτας εἴτε ὡς ἀντάλλαγμα διὰ τὰς εὐεργεσίας τὰς ὁποίας οὗτοι παρέσχον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ σεισμοῦ καὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Εἰλώτων, εἴτε διότι οἱ Αἰγινῆται, καὶ τοὶ ὑπήκοοι τῶν Ἀθηναίων, ἐκλινον πάντοτε πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους.

57. Προσεγγιζόντων τῶν Ἀθηναίων οἱ Αἰγινῆται τὸ μὲν ἐπὶ τῆς παραλίας τεῖχος τὸ ὁποῖον ἔτυχον οἰκοδομοῦντες ἐγκατέλιπον, ἀπεχώρησαν δὲ εἰς τὴν ἄνω πόλιν ἐν τῇ ὁποίᾳ κατώκουν καὶ ἦτις ἀπέχει δέκα σταδίους ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Μεταξὺ τῶν Λακεδαιμονίων φρουρῶν αἵτινες ἦσαν εἰς τὴν χώραν μία μόνη, ἥτις εἰργάζετο μετὰ τῶν Αἰγινητῶν περὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ τεύχους, ἠρνήθη μὲ ὅλας τὰς παρακλήσεις αὐτῶν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν διότι ἐνόμιζεν ἐπικίνδυνον νὰ κατακλεισθῇ· ἀποσυρθεῖσα δὲ εἰς τὰ ὕψη καὶ νομίζουσα ὅτι δὲν ἦτο ἀξιόμαχος ἔμενεν ἡσυχάζουσα. Ἐν τούτοις οἱ Ἀθηναῖοι πλησιάσαντες καὶ προχωρήσαντες εὐθὺς πανστρατιᾷ ἐκυρίευσαν τὴν Θυρέαν, ἀπετέφρωσαν αὐτὴν καὶ διήρπασαν ὅ,τι εὔρον. Μετὰ ταῦτα ἐπέστρεψαν εἰς τὰς Ἀθήνας συνεπαγόμενοι τὸν Λακεδαιμόνιον Τάνταλον τὸν Πατροκλέους ὅστις ἦτο ἄρχων καὶ εἶχε πληρωθῇ. Παρέλαβον ἐπίσης καὶ τινας Κυθηρίους τοὺς ὁποίους διὰ περισσοτέραν ἀσφάλειαν ἐνόμισαν ὅτι ἔπρεπε νὰ μεταφέρωσιν ἀλλαχοῦ. Καὶ τούτους μὲν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεφάσισαν νὰ καταθέσωσιν εἰς τὰς νήσους καὶ νὰ οἰκῶσιν οἱ ἄλλοι Κυθηριοὶ τὴν πατρίδα των τελοῦντες φόρον ἐκ τεσσάρων ταλάντων, ὅλους δὲ τοὺς Αἰγινῆτας ὅσους συνέλαβον νὰ τοὺς ἀποκτείνωσιν ἕνεκα τῆς αἰωνίας αὐτῶν ἔχθρας κατὰ τῶν Ἀθηναίων· τὸν δὲ Τάνταλον νὰ δέσωσι πλησίον τῶν ἄλλων Λακεδαιμονίων τοὺς ὁποίους συνέλαβον εἰς τὴν Σφακτηρίαν.

58. Κατὰ τὸ αὐτὸ θέρος πρῶτον μὲν συνωμολογήθη ἐν Σικελίᾳ ἀνακωχὴ μετὰ τῶν Καμαριναίων καὶ τῶν Γελῶν· ἔπειτα δὲ καὶ οἱ ἄλλοι Σικελιῶται οἱ ἀποσταλέντες ὡς πρέσβεις ἐξ ὅλων τῶν πόλεων καὶ συνελθόν·

τες εἰς τὴν Γέλαν, συνδιεσκέπτοντο πῶς νὰ συμφιλιωθῶσι. Πολλὰ γινῶμαι ἐπροτάθησαν ὑπὲρ καὶ κατὰ ἕκαστος δὲ διήγειρε δυσκολίας ἢ ἀξιώσεις καθ' ὅσον ἐνόμιζεν ὅτι κατεπατοῦντο τὰ δικαιώματά του. Ἑρμοκράτης δὲ ὁ Ἑρμῶνος, ὅστις καὶ ἔπεισε τοὺς πρέσβεις, ἀπέτεινεν εἰς τὴν συνέλευσιν τοὺς ἐξῆς λόγους.

59. α' Ἀπεσταλμένος πόλεως οὐχὶ μικρᾶς οὔτε τὰ μάλιστα ἐξηντλημένης ὑπὸ τοῦ πολέμου, θὰ ὁμιλήσω, ὃ Σικελιῶται, πρὸς τὴν συνέλευσιν ὅπως ἐκφράσω τὴν γνώμην ἣτις μοὶ φαίνεται ἀρίστη δι' ὅλην τὴν Σικελίαν. Καὶ ὅτι ὁ πόλεμος εἶναι δυσάρεστον πρᾶγμα, πρὸς τὶ νὰ μακρηγορήσω ἐκδιηγούμενος πάντα τὰ ἐνυπάρχοντα εἰς αὐτὸν κακὰ πρὸς τοὺς γινώσκοντας αὐτά; Ἄλλως τε κανεῖς μῆτε τὸν ἐπιχειρίζεται ὑπὸ ἀπειρίας, μῆτε τὸν ἀποφεύγει ὑπὸ φόβου ἅμα νομίσῃ ὅτι θέλει ἐπιτύχει ὠφέλειάν τινα. Ἄλλ' οἱ μὲν θεωροῦσι τὰ κέρδη τοῦ μείζονα τῶν κινδύνων, οἱ δὲ προτιμῶσι νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς τοὺς κινδύνους πρὶν πάθωσι προσωρινήν τινα ζημίαν. Ἐὰν ἐν τούτοις συμβῇ ὥστε καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ νὰ ἡπατήθησαν εἰς τὰς σκέψεις των, τότε αἱ περὶ συνδιαλλαγῆς παραινήσεις εἶναι ὠφέλιμοι, καὶ δι' ἡμᾶς θὰ καθίσταντο ἀνεκτίμητοι ἐὰν ἐπειθόμεθα εἰς αὐτάς. Προσέχων ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια συμφέροντα, βεβαίως ἐξ ἀρχῆς ἔλαβε τὰ ὅπλα διὰ νὰ τὰ ὑποστηρίξῃ, σήμερον δὲ προσπαθοῦμεν ἀκόμη φιλονεικοῦντες νὰ ἔλθωμεν εἰς συμβιβασμόν· καὶ ἐὰν δὲν κατορθώσωμεν ὥστε νὰ ἀπέλθῃ ἕκαστος εὐχарιστημένος, θὰ ἀρχίσωμεν πάλιν τὸν πόλεμον.

60. α' Καὶ ὁμῶς πρέπει νὰ γνωρίσωμεν ὅτι ἐὰν ἡμεθα φρόνιμοι οὐ μόνον τὰ ἰδιαίτερα μᾶς συμφέροντα θὰ κα-
νονίσωμεν ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ, ἀλλὰ καὶ ὅλην τὴν Σι-

κελίαν θὰ σώσωμεν ἐκτεθειμένην, ὡς νομίζω, εἰς τὰς ἐπιβουλὰς τῶν Ἀθηναίων· διὰ νὰ σᾶς συμφιλώσω δὲ δὲν ἐλπίζω τόσον εἰς τὸν λόγον ὅσον εἰς αὐτοὺς τοὺτους τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες μεγίστην ἔχοντες δύναμιν μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐπιτηροῦσι τὰ σφάλματά μας εὐρισκόμενοι ἐνταῦθα μετὰ τινων πλοίων καὶ ὑπὸ τὸ νόμιμον ὄνομα συμμάχων μεταχειριζόμενοι εὐσχήμως πρὸς τὸ συμφέρον των τὴν φυσικὴν αὐτῶν ἔχθραν. Ἐὰν ἐξακολουθήσωμεν τὸν πόλεμον, ἐὰν προσκαλέσωμεν καὶ ἐκ δευτέρου τοὺς ἄνδρας τοὺτους, οἵτινες καὶ εἰς τοὺς προσκαλοῦντας αὐτοὺς παρουσιάζονται ἔνοπλοι, ἐὰν καταστρέφωμεν ἀλλήλους ἰδίαις ἡμῶν δαπάναις, ἐὰν διευκολύνωμεν ἡμεῖς αὐτοὶ τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἡγεμονίας των, εἶναι πιθανὸν ὅτι ἅμα ἴδωσιν ἡμᾶς ἐξηντλημένους, θὰ ἔλθωσι μετὰ μείζονος στόλου νὰ ὑποτάξωσιν ὅλους τοὺτους τοὺς τόπους.

61. αΚαὶ ἐν τούτοις, ἐὰν ἡμεθα φρόνιμοι, ἔπρεπε νὰ προσκαλῶμεν συμμάχους καὶ νὰ ἀναλαμβάνωμεν εἰς ἑαυτοὺς τοὺς ἀναγκαίους κινδύνους οὐχὶ διὰ νὰ προσκτώμεθα τὰ ἀλλότρια, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ βλάπτωμεν τὰ ὑπάρχοντα· ἃς σκεφθῶμεν ὅτι ἡ διαίρεσις καταστρέφει ἐν γένει μὲν τὰς πόλεις ἰδίᾳ δὲ τὴν Σικελίαν τῆς ὁποίας, ὡς γνωστὸν, ὅλοι μὲν οἱ κάτοικοι εἶναι ἐκτεθειμένοι εἰς τὰς ἐπιβουλὰς τῶν ξένων ὅλαι δὲ αἱ πόλεις εἶναι διηρημέναι. Πεισθέντες περὶ τῆς ἀληθείας ταύτης ἃς συμφιλιωθῶσιν οἱ πολῖται μὲ τοὺς πολίτας καὶ αἱ πόλεις μὲ τὰς πόλεις, καὶ ἃς προσπαθήσωσι διὰ κοινῶν ἀγώνων νὰ σώσωσι σύμπασαν τὴν Σικελίαν. Κανεῖς ἃς μὴ νομίσῃ ὅτι οἱ μετὰ τῶν ἡμῶν εὐρισκόμενοι Δωριεῖς εἶναι ἐχθροὶ τῶν Ἀθηναίων, καὶ ὅτι οἱ Χαλκιδεῖς εἶναι ἀσφαλεῖς ἕνεκα τῆς ἰωνικῆς συγγενείας των, διότι οἱ

Ἀθηναῖοι ἐπέρχονται οὐχὶ ἕνεκα ἑχθρας ἐθνικῆς καὶ ἀντιπαθείας φυλετικῆς, ἀλλ' ἐποφθαλμῶντες τὰ ἀγαθὰ τῆς Σικελίας ὅσα ἀνήκουσιν εἰς ὅλους ἡμᾶς κοινῶς. Ἀπέδειξαν δὲ τοῦτο σήμερον προσκληθέντες ὑπὸ τῆς Χαλκιδικῆς φυλῆς· διότι χωρὶς οὐδέποτε νὰ λάβωσι βοήθειαν λόγῳ ἀρχαίας συμμαχίας, αὐτοὶ μᾶλλον μετὰ προθυμίας παρέσχον τὴν ὑπὸ τῆς συνθήκης ὑπαγορευομένην βοήθειαν. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι εἶναι συγγνωστέοι ἔχοντες τοιαύτην φιλοδοξίαν καὶ προνοητικότητα, καὶ δὲν μέμφομαι τοὺς θέλοντας νὰ ἄρχωσιν, ἀλλὰ τοὺς στέργοντας νὰ ὑπακούωσι· διότι εἶναι φυσικὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ἄρχῃ ἐπὶ τῶν ἐνδιδόντων καὶ νὰ ἀντιτάσσεται κατὰ τῶν ἐπερχομένων. Ὅσοι δὲ καίτοι γινώσκοντες ταῦτα δὲν λαμβάνουσι τὰς ἀναγκαίαις προφυλάξεις ἔχουσιν ἄδικον, καθὼς ἐπίσης καὶ ὅσοι ἤλθον ἐνταῦθα χωρὶς νὰ σκεφθῶσιν ὅτι τὸ σπουδαιότατον δι' ἡμᾶς εἶναι νὰ ἀπαλλαγῶμεν ὅλοι ὁμοῦ ἐκ τοῦ ἀπειλοῦντος ἡμᾶς κινδύνου. Τάχιστα δὲ θὰ ἀπαλλαγῶμεν αὐτοῦ ἐὰν συμφωνήσωμεν μεταξύ μας· διότι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶναι εἰς τὴν χώραν τῶν ἀλλ' εἰς τὴν χώραν ἐκείνων οἵτινες τοὺς προσεκάλεσαν. Τοιουτοτρόπως οὐχὶ ὁ πόλεμος διὰ τοῦ πολέμου, ἀλλὰ διὰ τῆς εἰρήνης θέλουν παύσει ἄνευ κόπων αἱ διαφοραὶ ἡμῶν, οἱ δὲ ἄπιστοι βοηθοὶ οἱ μετὰ προφάσεως εὐπρεποῦς ἀδίκως ἐλθόντες, θέλουν ἐπιστρέψαι ἄπρακτοι μὲ εὐλογον αἰτίαν.

62. «Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τοὺς Ἀθηναίους εὐρίσκομεν ὅτι τόσον μεγάλην ὠφέλειαν θὰ ἔχωμεν ἂν σκεπτώμεθα ὀρθῶς· τὴν δὲ εἰρήνην ἥτις ὑπὸ πάντων ὁμολογεῖται ὅτι εἶναι ἄριστον πράγμα πῶς δὲν συνομολογοῦμεν μεταξύ μας; ἢ νομίζετε ὅτι ἐὰν εἰς τοῦτον μὲν ὑπάρχη

ἀγαθόν τι, εἰς ἐκεῖνον δὲ τὸ ἐναντίον, ὅχι τόσον ἡ ἡσυχία ὅσον ὁ πόλεμος τὸ μὲν κακὸν δύναται νὰ παύσῃ εἰς ἐκάτερον, τὸ δὲ ἀγαθὸν νὰ διατηρήσῃ, καὶ ὅτι ἡ εἰρήνη δὲν ἔχει τὰς τιμὰς καὶ τὰς λαμπρότητας ἀκινδυνότερας καὶ μυρία ἄλλα πλεονεκτήματα τὰ ὅποια εἶναι ἐπίσης μακρὰ εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν ὅσον εἶναι καὶ τὰ κακὰ τοῦ πολέμου; Ταῦτα λοιπὸν σκεπτόμενοι, μὴ παρίδετε τοὺς ἐμούς λόγους, ἀλλ' ἕκαστος ἅς προΐδῃ ἐξ αὐτῶν τὰ μέσα τῆς σωτηρίας του. Ἐάν τις φαντασθῇ ὅτι θέλει ἐπιτύχει ἐξ ἅπαντος εἴτε διὰ τοῦ δικαίου του εἴτε διὰ τῆς βίας, ἅς μὴ χαλεπαίνει ἐὰν ἀπατηθῇ ἀνελπίστως· ἅς μάθῃ δὲ ὅτι πολλοὶ μέχρι τοῦδε καταδιώκοντες τοὺς ἀδικοῦντας μὲ σχέδια ἐκδικήσεως, οὐ μόνον δὲν ἐπέτυχον, ἀλλὰ καὶ διεκινδύνευσαν τὴν ἰδίαν τῶν ἀσφάλειαν· ἄλλοι δὲ ἐλπίζοντες νὰ προσκτήσωσι διὰ τῆς βίας αὐξήσειν τινα, οὐ μόνον δὲν ἐκέρδησαν τίποτε, ἀλλ' ἀπώλεσαν ἐκεῖνα τὰ ὅποια εἶχον. Τῶνόντι ὁ ἐκδικούμενος δὲν ἐπιτυγχάνει καθὼς ἦτο δίκαιον ἐπειδὴ προηδικήθη, οὐδὲ ὁ ἰσχυρὸς πρέπει νὰ ᾔναι βέβαιος περὶ τῆς νίκης ἐπαναπαυόμενος εἰς τὴν ἰσχύν του· συνήθως διέπει τὸ μέλλον ἡ ἀβεβαιότης τῆς τύχης· μὲ ὅλην ὁμῶς τὴν ἀβεβαιότητα αὐτῆς, φαίνεται ὠφελιμωτάτη· διότι ὡς ἐκ τοῦ φόβου τὸν ὅποιον ἔχομεν ὅλοι ὁμοίως, προσβάλλομεν ἀλλήλους μετὰ μείζονος προσοχῆς.

63. αὐτῶ καὶ σήμερον διττῶς ἀνησυχοῦντες, καὶ διὰ τὴν ἀβεβαιότητα τοῦ ἀφανοῦς τούτου μέλλοντος καὶ διὰ τὴν φοβεράν παρουσίαν τῶν Ἀθηναίων, καὶ πεπεισμένοι ἄλλως τε ὅτι ἡ μὴ ἐκπλήρωσις τῶν ἐλπίδων μας ἦτο ἀποτέλεσμα τῶν δύο τούτων κωλυμάτων, ἅς ἀποπέμψωμεν ἐκ τῆς χώρας τοὺς ἀπειλοῦντας αὐτὴν

πολεμίους· ἡμεῖς δὲ αὐτοὶ τὸ καλλίτερον μὲν εἶναι νὰ συμβιβασθῶμεν διὰ παντός, ἐὰν ὅμως τοῦτο δὲν ᾔηται δυνατόν ἄς κάμωμεν ὅσον τὸ δυνατόν μακροχρονιωτέραν ἀνακωχὴν καὶ ἄς ἀναβάλωμεν δι' ἄλλοτε τὰς ἰδιαιτέρας διαφοράς. Συντόμως δ' εἰπεῖν πεισθῆτε ὅτι ἀκολουθοῦντες τὴν γνώμην μου θὰ ἔχετε πόλεις ἐλευθέρας τῶν ὁποίων τὴν κυριότητα ἔχοντες ὑμεῖς θὰ δύνασθε νὰ ἀμείβετε ἢ νὰ τιμωρῆτε μετ' ἴσης δικαιοσύνης τοὺς καλὸν τι ἢ κακὸν πράττοντας εἰς ὑμᾶς. Ἐὰν ὅμως δὲν πεισθῆτε εἰς τοὺς λόγους μου καὶ ἀκούσετε ἄλλας συμβουλάς, τότε ὁ ἀγὼν δὲν θὰ ᾔηται πλέον περὶ ἐκδικήσεως· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι θὰ ἤμεθα παραπολὺ εὐτυχεῖς, ὅμως θὰ γίνωμεν κατ' ἀνάγκην φίλοι ἀμειλίκτων ἐχθρῶν καὶ ἐχθροὶ καλλίστων φίλων. ⁽¹⁾

64. α' Εγώ, ὡς εἶπον ἀρχόμενος, ἀντιπροσωπεύων πόλιν ἰσχυράν ἣτις εἶναι εἰς θέσιν μᾶλλον νὰ ἐπιτίθεται ἢ νὰ ἀμύνεται ἐπιμένω, προβλέπων τοὺς εἰρημένους κινδύνους, νὰ συμβιβασθῶμεν καὶ νὰ μὴ βλάπτωμεν ἑμᾶς αὐτοὺς ζητοῦντες νὰ βλάψωμεν τοὺς ἐναντίους. Δὲν θέλω, ἐκ μωρᾶς φιλονεικίας, νὰ νομίζω ὅτι καθὼς εἶμαι κύριος τῆς ἐμῆς γνώμης, οὕτως εἶμαι κύριος καὶ τῆς τύχης τὴν ὁποίαν δὲν ἐξουσιάζω, ἀλλὰ θέλω νὰ ἐνδίδω ὅσον πρέπει. Εὐρίσχω δὲ δίκαιον νὰ πράξωσι καὶ οἱ ἄλλοι ὡς ἐγώ, νὰ ἐνδώσωσιν οἰκειοθελῶς καὶ οὐχὶ ἀναγκαζόμενοι ὑπὸ τῶν πολεμίων. Διότι δὲν εἶναι αἰσχρὸν οἱ συγγενεῖς νὰ ἐν-

(1) Θὰ ἀναγκασθῶσι δηλαδὴ νὰ συμμαχήσωσι μετὰ τῶν Ἀθηναίων τοὺς ὁποίους ἀποστρέφονται καὶ νὰ πολεμήσωσι τοὺς Πελοποννησίους μὲ τοὺς ὁποίους συνδέονται διὰ δεσμῶν ἀρχαίας φιλίας.

δίδωσιν εἰς τοὺς συγγενεῖς, ὁ Δωριεὺς εἰς τὸν Δωριέα καὶ ὁ Χαλκιδεὺς εἰς τὸν ὁμόφυλον. Ἐν συντόμῳ, ἃς ἐνεργήσωμεν ἀπὸ κοινοῦ ἀφοῦ εἴμεθα γείτονες, κατοικοῦμεν χώραν περιβρεχομένην ὑπὸ τῆς θαλάσσης καὶ δι' ἑνὸς ὀνόματος καλούμεθα Σικελιῶται. Ἐχῶ πεποιθῆσιν ὅτι πάλιν θὰ πολεμήσωμεν ὅταν παρουσιασθῇ περίστασις, καὶ πάλιν θὰ συμφιλιωθῶμεν κατὰ μόνας μεταχειριζόμενοι ἀμοιβαίους λόγους· ἀλλ' ἐὰν ἡμεθα φρόνιμοι, ἃς ἀποδιώκωμεν ἐκάστοτε διὰ κοινῆς προσπαθείας τοὺς καθ' ἡμῶν ἐπερχομένους ξένους, ἀφοῦ κεχωρισμένως βλαπτόμενοι, κινδυνεύομεν σύμπαντες· εἰς τὸ ἐξῆς ἃς μὴ προσκαλῶμεν οὐδέποτε μήτε συμμάχους μήτε συνδιαλλακτάς. Ταῦτα δὲ πράττοντες θέλομεν περιποιήσῃ εἰς τὴν Σικελίαν δύο ἀγαθὰ πρὸς τὸ παρόν· θὰ ἀπαλλάξωμεν αὐτὴν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ θὰ παύσωμεν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον· ἐν τῷ μέλλοντι δὲ θὰ κατοικῶμεν χώραν ἐλευθέραν καὶ ὀλιγώτερον ἢ πρότερον ἐπιβουλευομένην ὑπὸ τῶν ξένων.»

65. Ταῦτα εἰπόντος τοῦ Ἑρμοκράτους, ἐπείσθησαν οἱ Συρακούσιοι καὶ συνεφώνησαν μετὰ τῶν νὰ ἀπαλλαγῶσι τοῦ πολέμου, νὰ διατηρήσωσιν ὅσα ἔχουσιν ἕκαστοι καὶ νὰ ἀφήσωσι τὴν Μοργαντίνην εἰς τοὺς Καμαριναίους ἐπὶ τῷ ὄρῳ νὰ πληρώσωσιν οὗτοι εἰς τοὺς Συρακουσίους ὥρισμένην τινα χρηματικὴν ποσότητα. Οἱ δὲ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων ἐμήνυσαν εἰς ὅσους ἐξ αὐτῶν ἦσαν στρατηγοὶ ὅτι ἐσκόπεον νὰ συμβιβασθῶσι καὶ ὅτι αἱ σπονδαὶ θὰ ἦσαν καὶ εἰς ἐκείνους κοιναί· συναινέσαντων δὲ αὐτῶν συνωμολογήθη ἡ συνθήκη καὶ μετὰ ταῦτα ἀπέπλευσαν ἐκ τῆς Σικελίας τὰ πλοῖα τῶν Ἀθηναίων. Ἐπιστρέψαντας εἰς τὰς Ἀθήνας τοὺς στρατη-

γούς, οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς μὲν δύο, τὸν Πυθόδωρον καὶ τὸν Σοφοκλέα, κατεδίκασαν εἰς ἐξορίαν, τὸν δὲ τρίτον, τὸν Εὐρυμέδοντα, εἰς χρηματικὴν πληρωμὴν, διὰ τὸν λόγον ὅτι καίτοι δυνάμενοι νὰ ὑποτάξωσι τὴν Σικελίαν ἀνεχώρησαν δωροδοκηθέντες. Τόσον ἦσαν τεθαμβωμένοι ὑπὸ τῆς παρούσης εὐτυχίας ὥστε ἐνόμιζον ὅτι τίποτε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τοῖς ἀντισταθῇ, ἀλλ' ὅτι καὶ μετὰ μεγάλων καὶ μετὰ μικρῶν μέσων ἔπρεπεν ὁμοίως νὰ ἐκτελῶσιν ὅ,τι ἦτο δυνατόν καὶ ὅ,τι ἦτο ἀδύνατον. Αἰτία δὲ τούτου ἦτο ἡ ἀνέλπιστος ἐπιτυχία εἰς τὰς πλείονας τῶν ἐπιχειρήσεις ἥτις παρίστα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς τῶν τὰς ἐλπίδας ὡς πραγματικότητας.

66. Κατὰ τὸ αὐτὸ θέρος οἱ ἐν τῇ πόλει μέιναντες Μεγαρεῖς, πιεζόμενοι ἀφ' ἐνὸς μὲν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων τῶν ὁποίων ὅλος ὁ στρατὸς εἰσήρχετο τακτικῶς δις τοῦ ἔτους εἰς τὴν χώραν των, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ τῶν ιδίων τῶν ἐξορίστων οἵτινες διωχθέντες ἐκ τῶν Πηγῶν ὑπὸ τοῦ πλήθους συνεπείᾳ στάσεως καθίσταντο ἐπίφοβοι δηοῦντες τὴν χώραν, ἤρχισαν νὰ συσκέπτονται ἐὰν ἔπρεπε νὰ παραδεχθῶσι τοὺς φυγάδας διὰ νὰ μὴ πάσχη ἡ πόλις ἀμφοτέρωθεν. Οἱ δὲ φίλοι τῶν ἔξω ἐννοήσαντες τὸν θόρυβον ἠθέλησαν καὶ αὐτοὶ μᾶλλον φανερώς ἢ πρότερον νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν πρότασιν ταύτην. Μαθόντες δὲ οἱ προεστῶτες τοῦ δήμου ὅτι ὁ λαὸς δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ἐνεκα τῶν πολλῶν συμφορῶν νὰ μὴ ἐνδώσῃ, ἐφοβήθησαν καὶ ἕκαμον προτάσεις εἰς τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἀθηναίων, Ἰπποκράτην τὸν Ἀρίφρονος καὶ Δημοσθένην τὸν Ἀλκισθένους νὰ τοῖς παραδώσωσι τὴν πόλιν, νομίζοντες ὅτι δι' αὐτοὺς θὰ ἦτο ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνον τὸ μέτρον τοῦτο ἢ ἡ καθόδος τῶν παρ' αὐτῶν

ἐξορισθέντων. Καὶ πρῶτον μὲν συνεφώνησαν νὰ καταλάβωσιν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ μακρὰ τεῖχη (ἅτινα ἐκτείνονται μέχρι τοῦ λιμένος τῆς Νισαίας ἀπεχούσης ὀκτὼ σταδίου ἀπὸ τῆς πόλεως,) ὥπως μὴ ἐξέρχωνται οἱ Πελοποννήσιοι ἐκ τῆς Νισαίας ἐν τῇ ὁποίᾳ αὐτοὶ μόνον εἶχον φρουρὰν πρὸς ἀσφάλειαν τῶν Μεγάρων· ἔπειτα δὲ καὶ τὴν ἄνω πόλιν νὰ προσπαθήσωσι νὰ παραδώσωσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους· τοῦτο δὲ ἤθελε κατορθωθῇ εὐκολώτερον μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν μακρῶν τειχῶν.

67. Ἀφοῦ συνεφωνήθησαν τὰ πάντα ἐκατέρωθεν καὶ διὰ λόγων καὶ δι' ἔργων, οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἀπεβιβάσθησαν διὰ νυκτὸς εἰς τὴν νῆσον Μινῶν τῶν Μεγαρέων μετὰ ἑξακοσίων ὀπλιτῶν ὁδηγουμένων ὑπὸ τοῦ Ἱπποκράτους, καὶ κρυθέντες εἰς ὄρυγμά τι μὴ ἀπέχον πολὺ ἔσυρον ἐξ αὐτοῦ πλίνθους διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν τειχῶν· οἱ δὲ μετὰ τοῦ Δημοσθένους, τοῦ ἐτέρου στρατηγοῦ, ψιλοὶ Πλαταιεῖς καὶ ἕτεροι περίπολοι ἐνῆδρευσαν εἰς τὸν Ἐνυάλιον, ὅστις εἶναι πλησιέστερον εἰς τὴν πόλιν. Οὐδεὶς ἄλλος ἐγίνωσκε τὰς νυκτερινὰς ἐκεῖνας κινήσεις εἰμὴ μόνον οἱ ἐνδιαφερόμενοι. Ὀλίγον δὲ πρὸ τῆς αὐγῆς οἱ προδίδοντες Μεγαρεῖς μετεχειρίσθησαν τὸ ἀκόλουθον στρατήγημα. Πρὸ πολλοῦ μελετῶντες τὴν ἄνοιξιν τῶν θυρῶν, ἔπεισαν τὸν διοικητὴν νὰ τοῖς ἐπιτρέψῃ νὰ μεταφέρωσι διὰ νυκτὸς καὶ ἐπὶ ἀμάξης διὰ τῆς τάφρου καὶ μέχρι τῆς παραλίας, ἐν ἀκάτιον μὲ δύο κώπας διὰ τοῦ ὁποίου διέτρεχον τὴν θάλασσαν ὡς πειραταί· ἅμα δὲ ἐξημέρωνε, τὸ ἐπανάφερον πάλιν εἰς τὸ τεῖχος διὰ τῆς ἀμάξης καὶ τὸ εἰσῆγον διὰ τῶν πυλῶν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου οἱ ἐν τῇ Μινῳα φυλάσσοντες Ἀθηναῖοι ὄγν' ἐβλεπον εἰς τὸν λιμένα κατὰν πλοῖον καὶ

κατὰ συνέπειαν δὲν διηγείρετο ἡ προσοχή των. Κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην, ἦτο ἤδη ἡ ἄμαξα πρὸ τῶν πυλῶν καὶ ἠνοίγοντο αὐταὶ διὰ νὰ εἰσέλθῃ τὸ ἀκάτιον. Ἰδόντες τὰ γινόμενα οἱ Ἀθηναῖοι (διότι εἶχον εἰδοποιηθῆ διὰ συνθήματος) ὥρμησαν ἐκ τῆς ἐνέδρας θέλοντες νὰ φθάσωσι πρὶν κλεισθῶσιν αἱ πύλαι· ἐνῶ δὲ εἰσέτι ἡ ἄμαξα ἦτο εἰς τὴν εἰσοδον, καὶ ἐκώλυε τὸ κλείσιμον, αὐτοὶ καὶ οἱ συμπράττοντες Μεγαρεῖς φονεύουσι τοὺς φύλακας τῶν πυλῶν. Καὶ πρῶτον μὲν οἱ περὶ τὸν Δημοσθένην Πλαταιεῖς καὶ οἱ περίπολοι εἰσέδραμον ὅπου σήμερον εἶναι τὸ τρόπαιον, καὶ ἀμέσως ἐγένετο μάχη ἐντὸς τῶν πυλῶν μεταξὺ τῶν Πλαταιέων καὶ τῶν Πελοποννησίων ἐκείνων οἵτινες ἐγγύτατα εὕρισκόμενοι καὶ ἰδόντες τὰ συμβαίνοντα ἔδραμον εἰς βοήθειαν. Ἀλλ' οἱ Πλαταιεῖς ἐνίκησαν καὶ παρέσχον ἐλευθέραν εἰσοδον εἰς τοὺς ὀπλίτας Ἀθηναίους.

68. Ἐπειτα δὲ, καθόσον οὗτοι εἰσήρχοντο, ἐπροχώρουν πρὸς τὸ τεῖχος. Οἱ Πελοποννήσιοι φρουροὶ, εἰ καὶ ὀλιγάριθμοι, ἀντέστησαν ὅμως κατ' ἀρχὰς καὶ τινες ἐφονεύθησαν· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ πλεῖστοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, φοβηθέντες ἐκ τῆς νυκτερινῆς ἐκείνης προσβολῆς καὶ τῆς προδοσίας τῶν Μεγαρέων, καὶ ἐνόμισαν ὅτι ὅλοι οἱ Μεγαρεῖς ἦσαν προδόται. Τυχαία τις περιστάσις ἐπεβεβαίωσε τὴν πλάνην ταύτην. Ἀθηναῖός τις κήρυξ ἐκήρυξεν αὐτογνωμόνως νὰ ἔλθωσιν ὅσοι ἤθελον ἐκ τῶν Μεγαρέων καὶ νὰ ἐνώσωσι τὰ ὅπλα των μὲ τοὺς Ἀθηναίους. Ἀμα ἤκουσαν ταῦτα οἱ Μεγαρεῖς δὲν ὑπέμειναν πλεόν, ἀλλὰ νομίσαντες ὅτι τῶντι προσεβάλλοντο παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἀπὸ κοινοῦ, κατέφυγον εἰς τὴν Νίσαιαν. Ἀμα δὲ τῇ αὐγῇ, καταληφθέντων ἤδη τῶν

τειχῶν καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει Μεγαρέων θορυβουμένων, οἱ μετὰ τῶν Ἀθηναίων συμπράξαντες καὶ ἄλλοι μετ' αὐτῶν, ὅσοι εἶχον λάθει μέρος εἰς τὴν σκευωρίαν, ἐζήτησαν νὰ ἀνοιγῶσιν αἱ πύλαι καὶ νὰ ἐξέλθωσιν εἰς μάχην. Ἦτο δὲ συμπεφωνημένον, ἅμα ἀνοιγῶσιν αἱ πύλαι, νὰ εἰσορμήσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι. Οἱ συνωμόται, διὰ νὰ ἀναγνωρισθῶσι καὶ μὴ πάθωσι τίποτε θὰ ἦσαν ἀλειμμένοι διὰ λίπους. Δὲν διέτρεχον δὲ μέγαν κίνδυνον ἀνοίγοντες τὰς πύλας, διότι κατὰ τὰ συμπεφωνημένα τετρακισχίλιοι ὀπλῖται Ἀθηναῖοι καὶ ἐξακόσιοι ἱππεῖς εἶχον φθάσει ἐξ Ἐλευσίνος πορευθέντες διὰ νυκτός. Οἱ συνωμόται, ἀφοῦ ἡλείφθησαν διὰ τοῦ λίπους, ἴσταντο ἤδη περὶ τὰς πύλας ὅτε εἷς ἐξ αὐτῶν ἐπρόδοσε τὴν ἐπιβουλὴν εἰς τοὺς ἀγνοοῦντας αὐτήν. Τότε οὗτοι ἀμέσως ἐνωθέντες ἤλθον ἀθρόοι καὶ εἶπον ὅτι δὲν ἔπρεπεν οὔτε νὰ ἐξέλθωσι (καθότι καὶ προηγουμένως δὲν ἐτόλμησαν νὰ πράξωσι τοῦτο μολονότι ἦσαν ἰσχυρότεροι) οὔτε νὰ ἐκθέσωσι τὴν πόλιν εἰς κίνδυνον φανερόν, ἐὰν ὅμως δὲν ἐπείθοντο, εὐθὺς θὰ ἐγίνετο μάχη ἐκεῖ. Ἔλεγον δὲ ταῦτα χωρὶς οὐδὲν νὰ δεικνύωσιν ὅτι ἐγνώριζον τὰ διατρέχοντα, ἀλλ' ἰσχυρίζοντο ὅτι ἡ γνώμη των ἦτο καλλίστη καὶ συγχρόνως παρέμενον φυλάσσοντες περὶ τὰς πύλας εἰς τρόπον ὥστε οἱ ἐπιβουλοὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐκτελέσωσι τὸ σχέδιόν των.

69. Ἐνοήσαντες δὲ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ὅτι συνέβαιnen ἐναντίωμά τι καὶ ὅτι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ καταλάβωσι τὴν πόλιν διὰ τῆς βίας ἤρχισαν ἀμέσως νὰ περιτειχίζωσι τὴν Νίσαιαν, ἐλπίζοντες ὅτι ἐὰν κυριεύσωσιν αὐτὴν πρὶν ἔλθωσιν ἐπικουρίαι, τὰ Μεγαρα δὲν θὰ ἐδράδυνον νὰ παραδοθῶσι μετ' ὀλίγον δὲ

ἦλθον ἐξ Ἀθηνῶν λιθουργοί, σίδηρος καὶ τὰ ἄλλα ἐπιτήδεια. Ἀρχίσαντες ἀπὸ τοῦ τείχους τὸ ὅποιον κατεῖχον, ἐπροχώρουν οἰκοδομοῦντες πρὸς τὸ διάστημα ὅπερ εἶναι πρὸς τὸ μέρος τῶν Μεγάρων, ἐκεῖθεν δὲ ἐξέτειναν αὐτὸ ἐκατέρωθεν μέχρι τῆς θαλάσσης τῆς Νισαίας. Ὁ στρατὸς διένειμε μεταξὺ τοῦ τὴν ἐργασίαν τῶν τειχῶν καὶ τῆς τάφρου· μετεχειρίσθησαν λίθους καὶ πλίνθους τοῦ προαστείου, ἔκοψαν δένδρα καὶ κλάδους διὰ νὰ κατασκευάζωσι χαρακώματα ὅπου ἦτο ἀνάγκη· τέλος αἱ οἰκίαι τοῦ προαστείου προσέλαβον ἐπάλξεις καὶ ἐγένοντο ὀχυρώματα. Καὶ καθ' ὅλην μὲν τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐργάσθησαν· κατὰ τὴν ἐπιούσαν δὲ περὶ τὸ δειλινὸν τὸ τεῖχος σχεδὸν ἦτο τελειωμένον. Οἱ ἐν τῇ Νισαίᾳ διετέλουν ἐν μεγίστῃ ἀμνηχανίᾳ, διότι τὰ τρόφιμα τὰ ὅποια ἐπρομηθεύοντο καθ' ἡμέραν ἐκ τῆς ἄνω πόλεως ἔμελλον νὰ λείψωσι· μὴ περιμένοντες δὲ ταχεῖάν τινα βοήθειαν ἐκ μέρους τῶν Πελοποννησίων καὶ θεωροῦντες συγχρόνως τοὺς Μεγαρεῖς ὡς πολεμίους, συνεβιάσθησαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους νὰ μείνωσιν ἐλεύθεροι πληρόντες ἕκαστος προσδιωρισμένην χρηματικὴν ποσότητα, παραδίδοντες τὰ ὄπλα καὶ ἀφίνοντες τοὺς Ἀθηναίους κυρίους νὰ ἀποφασίσωσι περὶ τῆς τύχης τῶν Λακεδαιμονίων, τοῦ ἀρχοντος, καὶ παντὸς ἄλλου εὐρισκόμενου ἐντός. Ταῦτα συνομολογήσαντες ἐξῆλθον. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι κατεδαφίσαντες τὰ πρὸς τὰ Μέγαρα μακρὰ τεῖχη καὶ παραλαβόντες τὴν Νίσαιαν ἐνησχολήθησαν εἰς ἄλλα ἔργα.

70. Κατ' αὐτὸ τὸ διάστημα ὁ Λακεδαιμόνιος Βρασίδας ὁ Τέλλιδος ἔτυχεν εὐρισκόμενος περὶ τὴν Σικυῶνα καὶ τὴν Κόρινθον συναθροίζων στρατὸν διὰ τὴν Θράκην. Ἀμα δὲ ἔμαθε τὴν ἄλωσιν τῶν τειχῶν, φοβηθεὶς περὶ

τῶν ἐν Νισαίᾳ Πελοποννησίων καὶ περὶ αὐτῶν τῶν Μεγάρων, πέμπει πρὸς τοὺς Βοιωτοὺς κελεύων αὐτοὺς νὰ τὸν ἀπαντήσωσι κατὰ τάχος εἰς τὸν Τριποδίσκον (οὕτω καλεῖται κώμη τις τῆς Μεγαρίδος εἰς τὴν ὑπώρειαν τῆς Γερανείας), αὐτὸς δὲ ἦλθεν ἔχων δισχιλίους καὶ ἑπτακοσίους ὀπλίτας Κορινθίους, τετρακοσίους Φλιασίους, ἑξακοσίους Σικυωνίους καὶ τοὺς ἄλλους ὅσοι εἶχον ἤδη συναθροισθῇ. Ἐνόμιζε δὲ ὅτι ἤθελε προφθάσει εἰς τὴν Νίκαιαν πρὶν αὕτη παραδοθῇ. Ἀλλ' ἅμα ἔμαθε τὴν παράδοσιν αὐτῆς (διότι εἶχε προχωρήσει διὰ νυκτὸς μέχρι τοῦ Τριποδίσκου) ἐξέλεξε τριακοσίους ἄνδρας ἐκ τοῦ στρατοῦ, καὶ πρὶν γίνῃ γνωστὴ ἡ πορεία του, ἐπλησίασεν εἰς τὰ Μέγαρα χωρὶς νὰ τὸν ἐννοήσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι οἵτινες ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι πλησίον τῆς θαλάσσης. Καὶ πρόσχημα μὲν εἶχε νὰ κάμῃ ἀπόπειράν τινα κατὰ τῆς Νικαίας, τὴν ὁποίαν προσέτιθετο τῶνόντι νὰ ἐκτελέσῃ ἐὰν ἦτο δυνατὸν· ὁ κύριος ὅμως σκοπὸς του ἦτο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν τῶν Μεγαρέων διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ αὐτήν. Ἐζήτει λοιπὸν παρὰ τῶν Μεγαρέων νὰ τὸν δεχθῶσι λέγων ὅτι ἤλπιζε νὰ ἀναλάβῃ τὴν Νίσαιαν.

71. Ἐκ τῶν δύο φατριῶν αἵτινες διήρουν τὰ Μέγαρα, ἡ μὲν ἐφοβεῖτο μήπως ὁ Βρασίδης ἐξώσῃ αὐτήν καὶ ἐπαναφέρῃ τοὺς φυγάδας, ἡ δὲ μήπως ὁ δῆμος φοβούμενος τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα ἐπιτεθῇ κατ' αὐτῆς, καὶ οὕτως ἡ πόλις κατασπαραχθῇ καὶ γίνῃ λεία εἰς τοὺς παραμονεύοντας αὐτήν Ἀθηναίους. Δὲν ἐδέχθησαν λοιπὸν τὸν Βρασίδαν, ἀλλ' ἀμφότερα τὰ μέρη ἔκρινον καλὸν νὰ περιμείνωσι τὸ μέλλον ἐν ἡσυχίᾳ, διότι ἤλπιζον ὅτι θὰ συνεκροτεῖτο μάχη τις μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν προσβοηθησάντων καὶ ὅτι τότε ἡδύναντο ἀσφα-

λέστερον νὰ παραδοθῶσι μετὰ τὴν μάχην εἰς ἐκεῖνον ὅστις ἤθελεν εἶσθαι εὐνοϊκώτερος πρὸς αὐτούς. Ἀλλ' ὁ Βρασιδάς, μὴ δυνηθεὶς νὰ τοὺς πείσῃ, ἐπέστρεψε πάλιν πρὸς τὸ ἄλλο στράτευμα.

72. Ἀμα δὲ τῇ πρώτῃ ἑφθασαν οἱ Βοιωτοί· καὶ ἐσκόπευον μὲν οὗτοι, πρὶν τῆς παραγγελίας τοῦ Βρασιδου, νὰ πέμψωσι βοήθειαν εἰς τὰ Μέγαρα καὶ εὐρίσκοντο μάλιστα μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ των εἰς τὰς Πλαταιάς, ἀλλ' ὅταν ἦλθεν ὁ ἄγγελος ἔλαβον πολὺ περισσότερον θάρρος καὶ ἀποστείλαντες δισχιλίους καὶ διακοσίους ὀπλίτας καὶ ἑξακοσίους ἵππεῖς ἐπέστρεψαν μετὰ τοῦ ἐπιλοίπου στρατοῦ. Ὅλος δὲ ὁ συναχθεὶς ἐκεῖ στρατὸς συνεποσοῦτο εἰς ἑξακισχιλίους περίπου ἄνδρας. Πρὸς τὸ μέρος τῶν Ἀθηναίων οἱ ὀπλίται ἦσαν παρατεταγμένοι περὶ τὴν Νίσαιαν καὶ τὴν παραλίαν, οἱ δὲ ψιλοὶ ἦσαν ἦσαν διεσκεδασμένοι ἀνά τὸ πεδίον ὅταν οἱ τῶν Βοιωτῶν ἵππεῖς ἐπιπεσόντες ἀπροσδοκῆτως κατὰ τῶν ψιλῶν ἔτρεψαν αὐτοὺς πρὸς τὴν θάλασσαν· διότι μέχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς οὐδεμίᾳ βοήθεια εἶχεν ἔλθει εἰς τοὺς Μεγαρεῖς. Ἀντεπεξελθόντες δὲ οἱ ἵππεῖς τῶν Ἀθηναίων ἦλθον εἰς χεῖρας καὶ ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἐγένετο ἱππομαχία, ἀμφοτέρωθεν δὲ τὰ μέρη διεφιλονείκησαν τὴν νίκην. Τῷ ὄντι οἱ Ἀθηναῖοι κατεδίωξαν πρὸς τὴν Νίσαιαν τὸν ἵππαρχον τῶν Βοιωτῶν καὶ ἄλλους τινὰς ὄχι πολλοὺς, τοὺς ὁποίους φρονεύσαντες ἐσκύλευσαν, ἔμειναν κύριοι τῶν νεκρῶν, τοὺς ἀπέδосαν ἔπειτα διὰ συνθήκης καὶ ἔστησαν τρόπαιον· ἐν συνόλῳ ἐν τούτοις ἡ νίκη δὲν διεκρίθη μήτε ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς μήτε ὑπὲρ τοῦ ἄλλου καὶ ἀπεχωρίσθησαν, οἱ μὲν Βοιωτοὶ διὰ νὰ ἐνωθῶσι μὲ τοὺς ἰδιικοὺς των, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι διὰ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Νίσαιαν.

73. Μετὰ τοῦτο ὁ Βρασίδης καὶ τὸ στράτευμα ἐπλησίασαν πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ τὴν πόλιν τῶν Μεγαρέων· καταλαβόντες δὲ μέρος ἐπιτήδειον παρετάχθησαν καὶ ἡσύχαζον περιμένοντες νὰ τοῖς ἐπιτεθῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἡξεύροντες ὅτι οἱ Μεγαρεῖς ἐπετήρουν πρὸς ποῖον ἤθελε κλίνει ἡ νίκη. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐσκέπτοντο ὅτι τὸ κίνημα τοῦτο ἤθελε τοὺς ὠφελήσει ὑπὸ δύο ἐπόψεις· πρῶτον ὅτι δὲν ἤθελον προσβάλλει αὐτοὶ πρῶτοι καὶ δὲν ἤθελον ἀρχίσει ἄνευ ἀνάγκης μάχην ἐπικίνδυνον, ἤρκει ὅτι ἐδείχθησαν διατεθειμένοι νὰ πολεμήσωσι διὰ νὰ δύνανται διακαίως νὰ περιποιήσωσιν εἰς ἑαυτοὺς τὴν νίκην χωρὶς νὰ χάσωσιν οὔτε ῥανίδα αἵματος· δεύτερον, ὅτι τοῦτο ἦτο τὸ καλλίτερον μέτρον τὸ ὁποῖον ὦφειλον νὰ λάβωσιν ὡς πρὸς τοὺς Μεγαρεῖς· διότι ἐὰν δὲν τοὺς ἐβλεπον ἐρχομένους, δὲν θὰ ἐνόμιζον ὅτι τοῦτο ἐγένετο ἐκ τύχης, ἀλλ' ὅτι προφανῶς εἶχον νικηθῆ καὶ θὰ ἐστεροῦντο ἀμέσως τῆς πόλεως· ἂν οἱ Ἀθηναῖοι ἤρνοῦντο νὰ ἀγωνισθῶσι, τότε ὁ σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον ἦλθον ἤθελεν ἐπιτύχει· ὅπερ καὶ ἐγένετο. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξῆλθον καὶ παρετάχθησαν πρὸ τῶν μακρῶν τειχῶν· ἀλλὰ βλέποντες ὅτι ὁ ἐχθρὸς δὲν ἤρχετο νὰ τοὺς προσβάλλῃ, ἔμεινον καὶ αὐτοὶ ἡσυχάζοντες, διότι οἱ στρατηγοὶ τῶν θεώρουν ὅτι μετὰ τὴν ἐντελῆ σχεδὸν ἐπιτυχίαν τῆς ἐπιχειρήσεώς των ὁ κίνδυνος δὲν θὰ ἦτο ἴσος μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἐχθροῦ ἀνωτέρου κατὰ τὸν ἀριθμὸν· διότι ἐὰν μὲν ἐνίκων, τὰ Μέγαρα μόνον θὰ ἐλάμβανον, ἐὰν δὲ ἡττῶντο θὰ ἔχανον τοὺς καλλίστους ἐκ τῶν ὀπλιτῶν. Ἐξ ἐναντίας εἰς τοὺς Πελοποννησίους συνέφερε νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς τοὺς κινδύνους τῆς μάχης μετὰ τινος μέρους οἰουδήποτε τοῦ στρατεύματος ἢ καὶ μεθ' ὅλης αὐτῶν τῆς δυνάμεως. Ἐμειναν λοιπὸν

οὕτω ἐπὶ τινα χρόνον· ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς ἤρχιζε πρῶτος τὴν προσβολήν, ἀνεχώρησαν· πρῶτοι οἱ Ἀθηναῖοι εἰς Νίσαιαν καὶ κατόπιν οἱ Πελοποννήσιοι εἰς τὸ μέρος ἀπὸ τοῦ ὁποίου εἶχον ἀναχωρήσει. Τότε οἱ φίλοι τῶν φυγάντων Μεγαρεῖς, ἐνθαρρυνθέντες διότι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠθέλησαν νὰ πολεμήσωσιν, ἤνοιξαν τὰς πύλας εἰς τὸν Βρασίδαν, ὡς εἰς νικητὴν, καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντας τῶν πόλεων· καὶ δεχθέντες ἤρχισαν νὰ συνδιασκέπτωνται μετ' αὐτῶν, ἐνῶ οἱ ὀπαδοὶ τῶν Ἀθηναίων διετέλουν ἐν μεγίστῃ ἀμηχανίᾳ.

74. Ἐπειτα οἱ σύμμαχοι διελύθησαν κατὰ πόλεις, ὁ δὲ Βρασίδας ἐπανῆλθε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Κόρινθον διὰ νὰ προετοιμάσῃ τὴν κατὰ τῆς Θράκης ἐκστρατείαν τὴν ὁποίαν ἐξ ἀρχῆς προετίθετο. Ἀφοῦ ἀπεχώρησαν οἱ Ἀθηναῖοι, ὅσοι ἐκ τῶν Μεγαρέων εἶχον ἐνοχοποιηθῇ ὅτι εἶχον συνεννοήσεις μετ' αὐτῶν, μαθόντες ὅτι ἀνεκαλύφθησαν, ἔφυγον ἀμέσως ἐκ τῆς πόλεως, οἱ δὲ ἄλλοι διασκεφθέντες μετὰ τῶν φίλων τῶν ἐξορίστων, ἐπανεφέρον αὐτοὺς ἐκ τῶν Πηγῶν ἀφοῦ τοὺς ὑπεχρέωσαν δι' ἐπισήμων ὅρκων νὰ μὴ μνησικακήσωσι παντάπασιν, ἀλλὰ νὰ ἀσχοληθῶσι περὶ τῶν συμφερόντων τῆς πόλεως. Ἐν τούτοις οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, μόλις ἐγένοντο κύριοι τῆς ἀρχῆς, ἔκαμον στρατιωτικὴν ἐπιθεώρησιν καὶ ἀφοῦ μετὰ προσοχῆς διήρesan τοὺς λόχους ἐξέλεξαν ἐκ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐξ ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἐνόμιζον ὅτι ἦσαν εὐνοϊκοὶ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους περὶ τοὺς ἑκατόν· ἠνάγκασαν δὲ τὸν λαὸν νὰ δώσῃ φανεράν ψῆφον κατὰ τῶν ἀνδρῶν τούτων, καὶ ἅμα κατεδικάσθησαν, τοὺς ἐθανάτωσαν καὶ μετέβαλον τὸ πολίτευμα εἰς ἄκραν ὀλιγαρχίαν. Οὕτω λοιπὸν τὰ Μέγαρα δὲν ἀπηλλάγησαν τῆς

στάσεως εἰμὴ διὰ νὰ περιπέσωσι πάλιν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς ὀλιγαρχίας ἣτις διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ.

75. Κατὰ τὸ αὐτὸ θέρος ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ ὀχυρωθῇ ἡ Ἀντανδρος ὑπὸ τῶν Μυτιληναίων συμφώνως μὲ τὸ σχέδιον τὸ ὁποῖον οὗτοι εἶχον συλλάβει, οἱ χρηματοσυλλέκται στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων Δημόδοκος καὶ Ἀριστείδης εὐρισκόμενοι περὶ τὸν Ἑλλήσποντον (διότι ὁ τρίτος στρατηγὸς Λάμαχος εἶχεν εἰσπλεύσει μετὰ δέκα πλοίων εἰς τὸν Πόντον) ἔμαθον τὰς προετοιμασίας αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο διὰ τὴν θέσιν ταύτην καὶ ἐφοβήθησαν μήπως συμβῇ καὶ αὐτόθι ὅ,τι συνέβη εἰς τὰ Ἀναία πλησίον τῆς Σάμου. Οἱ Σάμιοι ἐξόριστοι εἶχον ἐγκατασταθῇ ἐκεῖ καὶ συνέτρεχον τοὺς Πελοποννησίους εἰς τὰ ναυτικὰ πέμποντες κυβερνήτας, ἐμβάλλοντες εἰς ταραχὴν τοὺς ἐν τῇ πόλει Σαμίους καὶ δεχόμενοι τοὺς ἐξ αὐτῆς ἐξερχομένους. Διὰ τὸν φόβον λοιπὸν τοῦτον οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγοὶ συνήθροισαν συμμαχικὸν στρατὸν, ἐπλησίασαν εἰς τὴν Ἀντανδρον, ἐνίκησαν εἰς μάχην τοὺς ἐπεξελθόντας καὶ ἀνέκτησαν πάλιν τὴν θέσιν. Μετ' οὐ πολὺ ὁ Λάμαχος ὅστις εἶχεν εἰσπλεύσει εἰς τὸν Πόντον, προσορμισθεὶς εἰς τὸν Κάληκα ποταμὸν πλησίον τῆς Ἡρακλείας, ἀπώλεσε τὰ πλοῖά του ἕνεκα μεγάλου χειμάρρου κατελθόντος αἰφνιδίως ἐκ τῶν ὀρέων. Αὐτὸς δὲ μετὰ τοῦ στρατοῦ διήλασε περὶ τὴν χώραν τῶν Βιθυνῶν Θρακῶν (οἵτινες κατοικοῦσιν εἰς τὴν ἀπέναντι παραλίαν ἐν Ἀσίᾳ) καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Χαλκηδὸνα κειμένην εἰς τὸ στόμιόν τοῦ Πόντου καὶ οὖσαν ἀποικίαν τῶν Μεγαρέων.

76. Κατὰ τὸ αὐτὸ θέρος ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Δημοσθένης φθάνει μετὰ τεσσαράκοντα πλοίων εἰς τὴν Ναύπακτον, εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκ τῆς Μεγαρίδος ἀνα-

χώρησιν του· διότι μετ' αὐτοῦ καὶ μετὰ τοῦ Ἱπποκρά-
 τουν συνεννοοῦντο Βοιωτοὶ τινες ἐπὶ σκοπῷ νὰ μεταβά-
 λωσι τὸ πολίτευμα τῶν πόλεων καὶ νὰ μεταποιήσωσιν
 αὐτὸ εἰς δημοκρατίαν, κατὰ μίμησιν τῶν Ἀθηναίων· πρὸ
 πάντων δὲ κατ' εἰσήγησιν τοῦ ἐκ Θηβῶν ἐξορίστου Πτοιο-
 δόρου ἀπεφάσισαν τὰ ἐξῆς. Προδότηι τινὲς ἔμελλον νὰ
 τοῖς παραδώσωσι τὰς Σίφας· εἶναι δὲ αἱ Σίφαι πόλεις
 παραθαλασσία ἀνήκουσα εἰς τὰς Θεσπιάς καὶ κειμένη εἰς
 τὸ βάθος τοῦ Κρισαίου κόλπου. Ἄλλοι ἐξ Ὀρχομενοῦ
 ἔμελλον νὰ παραδώσωσι τὴν Χαιρώνειαν, ἀνήκουσαν εἰς
 τὸν Ὀρχομενὸν ὅστις ἄλλοτε μὲν ἐκαλεῖτο Μινύειος, σή-
 μερον δὲ Βοιώτειος. Συνήρουν δὲ εἰς ταῦτα πρὸ πάντων
 οἱ φυγάδες τῶν Ὀρχομενίων καὶ ἐλάβανον μισθωτοὺς
 στρατιώτας ἐκ τῆς Πελοποννήσου· εἶναι δὲ ἡ Χαιρώ-
 νεια ἡ τελευταία πόλις πρὸς τὴν Φανότιδα τῆς Φωκίδος
 καὶ εἰς τὴν συνωμοσίαν ταύτην μετεῖχόν τινες ἐκ τῶν
 Φωκέων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔπρεπε νὰ καταλάβωσι τὸ Δῆ-
 λιον, τὸ ἐν τῇ Τανάγρα πρὸς τὴν Εὐβοίαν ἐστραμμένον
 ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅλα δὲ ταῦτα ἔπρεπε νὰ γίνωσι
 συγχρόνως καὶ ἐν ὁρισμένῃ ἡμέρᾳ διὰ νὰ μὴ δυνηθῶσιν
 οἱ Βοιωτοὶ νὰ τρέξωσιν εἰς βοήθειαν τοῦ Δηλίου, ἀλλ'
 ἕκαστος αὐτῶν νὰ κινηθῇ πρὸς βοήθειαν τῆς ἰδίας ἐκυ-
 τοῦ πόλεως. Ἐὰν δὲ ἐπετύγχανεν ἡ ἀπόπειρα καὶ ἐτει-
 χίζετο τὸ Δῆλιον, ἤλπιζον εὐκόλως ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη
 δὲν ἐπῆρχετο ἀμέσως μεταβολή τις εἰς τὸ πολίτευμα
 τῶν Βοιωτῶν, γινόμενοι κύριοι τῶν θέσεων τούτων καὶ
 τῆς χώρας ἐκτεθειμένους εἰς τὴν ληστείαν καὶ ἐνὸς
 ἐκάστου ἔχοντος πλησιέστατον καταφύγιον, ἡ παρούσα
 κατάστασις τῶν πραγμάτων δὲν θὰ διήρκει ἐπὶ πολὺ,
 ἀλλὰ μὲ τὸν χρόνον, τῶν μὲν Ἀθηναίων δυναμένων νὰ

συντρέχωσι τοὺς ἀποστατοῦντας, τῶν δὲ Βοιωτῶν ἀδου-
τούντων νὰ συγκεντρώσωσι τὰς ἑαυτῶν δυνάμεις, θὰ
ἐγκαθιδρύετο εἰς τὴν Βοιωτίαν πολίτευμα τῆς ἐκλογῆς
τῶν.

77. Ἡ μὲν λοιπὸν ἐπιβουλὴ τοιαύτη παρεσκευάζετο·
ὁ δὲ Ἱπποκράτης αὐτὸς μὲν ἔχων στρατὸν ἐκ τῆς πόλεως
τῶν Ἀθηνῶν ἔμελλεν ἐν καιρῷ τῷ δέοντι νὰ βαδίσῃ
κατὰ τῶν Βοιωτῶν, τὸν δὲ Δημοσθένην προαπέστειλε
μετὰ τῶν τεσσαράκοντα πλοίων εἰς τὴν Ναύπακτον ἵνα
συλλέξας ἐξ ἐκείνων τῶν μερῶν στρατὸν ἐξ Ἀκαρνάνων
καὶ ἄλλων συμμάχων πλεύσῃ πρὸς τὰς Σίφας αἵτινες
ἔμελλον νὰ τῷ παραδοθῶσι διὰ προδοσίας· εἶχον δὲ συμ-
φωνήσῃ μετὰ τῶν περὶ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἤθελον ἐκ-
τελέσει ταῦτα συγχρόνως. Ὁ Δημοσθένης ἀφικόμενος
κατέλαβε τὴν πόλιν τῶν Οἰνιάδων, τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ
Ἀκαρνᾶνες ἐβίασαν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν
Ἀθηναίων. Ἀναστήσας δὲ ὅλους τοὺς συμμάχους τῶν
μερῶν ἐκείνων, ἐξεστράτευσεν πρῶτον κατὰ τοῦ Σαλυν-
θίου καὶ τῶν Ἀγραίων· καὶ ἀφοῦ ἐβίβασεν καὶ τούτους
νὰ συνταχθῶσι μετ' αὐτοῦ, ἤρχισε νὰ ἐτοιμάζεται ὅπως
εὐρεθῇ πρὸ τῶν Σιφῶν ἅμα ἦτο καιρὸς.

78. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τοῦ θέρους ὁ Βρασίδης
ἀνεχώρησεν διὰ τὴν Θράκην μὲ ἐπτακοσίους ὀπλίτας·
ἅμα δὲ ἔφθασεν εἰς τὴν ἐν Τραχίνι Ἡράκλειαν, ἔπεμψε
προηγουμένως ἄγγελον εἰς Φάρσαλα πρὸς τοὺς φίλους
του ὅπως ζητήσῃ παρ' αὐτῶν νὰ τὸν ὀδηγήσωσιν αὐτὸν
καὶ τὸν στρατὸν του διὰ τῆς Θεσσαλίας. Ὁ Πάναιρος,
ὁ Δῶρος, ὁ Ἱππολοχίδης, ὁ Τορύλαος καὶ ὁ πρόξενος τῶν
Χαλκιδέων Στρόφακος ἦλθον εἰς τὴν Μελιτίαν τῆς Ἀχα-
ΐας καὶ τότε ἐκεῖνος ἐπροχώρησεν μετ' αὐτῶν. Ὀδῆγουν

δὲ αὐτὸν καὶ ἄλλοι Θεσσαλοὶ, καὶ ὁ Νικονίδας ἐκ Λαρίσης, ὁπαδὸς τοῦ Περδίκκου. Τῶντι, δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ διέλθῃ τις τὴν Θεσσαλίαν ἄνευ ὁδηγοῦ, καὶ μάλιστα μεθ' ὀπλῶν· ἄλλως τε παρ' ὅλοις τοῖς Ἑλλησιν ἐπεκράτει ἡ συνήθεια νὰ θεωρῶσιν ὡς ὑποπτον τὴν διὰ τῆς χώρας των ἄνευ ἀδείας δίοδον τῶν ξένων· ἐκτὸς δὲ τούτου οἱ πλεῖστοι τῶν Θεσσαλῶν πάντοτε ὑπῆρξαν εὐνοϊκοὶ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους· εἰς τρόπον ὥστε ἐὰν ἡ Θεσσαλία ἐκυβερνᾶτο ἰσονόμως μᾶλλον ἢ δυναστικῶς, ὁ Βρασίδας δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ. Διότι καὶ τότε ἀκόμη ἐνῶ ἐπορεύετο, ἄλλοι Θεσσαλοὶ ἐκ τοῦ ἀντιθέτου κόμματος ἦλθον εἰς συνάντησίν του πλησίον τοῦ Ἐνιπέως ποταμοῦ καὶ τὸν ἐμπόδισαν λέγοντες ὅτι ἦτο προσβολὴ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν χώραν των ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως ὅλου τοῦ ἔθνους. Οἱ δὲ συνοδεύοντες αὐτὸν ἀπεκρίθησαν ὅτι δὲν διενοεῖτο νὰ διέλθῃ ἀκόντων αὐτῶν. ἀλλ' ὅτι εἶχεν ἔλθει αἰφνιδίως καὶ ὅτι αὐτοὶ, ὄντες ξένοι· του, ἐνόμισαν καθῆκόν των νὰ τὸν συνοδεύσωσιν. Ἔλεγε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Βρασίδας ὅτι διήρχετο τὴν χώραν τῶν Θεσσαλῶν ὡς φίλος, ὅτι δὲν ἔφερεν ὅπλα κατ' αὐτῶν ἀλλὰ κατὰ τῶν Ἀθηναίων, ὅτι δὲν ἤξευρεν ἐὰν ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν Θεσσαλῶν καὶ τῶν Λακεδαιμονίων ἔχθρα τις ἥτις νὰ ἐμποδίζῃ τοὺς μὲν νὰ διέρχωνται διὰ τῆς χώρας τῶν δὲ, καὶ ὅτι τώρα δὲν θὰ προχωρήσῃ ἀκόντων αὐτῶν, ἀφοῦ μάλιστα δὲν ἠδύνατο, καὶ τοὺς παρεκάλει νὰ μὴ τὸν ἐμποδίσωσι. Καὶ οἱ μὲν ἀκούσαντες ταῦτα ἀπῆλθον, ὁ δὲ Βρασίδας, ἐπὶ τῇ συμβουλῇ τῶν ὁδηγῶν, χωρὶς νὰ σταματήσῃ οὐδαμοῦ, ἐπέσπευσε τὴν πορείαν του πρὶν γίνῃ μεγαλειτέρα συνάθροισις ὅπως τὸν ἐμποδίσῃ. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν τῆς ἐκ Μελιτίας ἀναχωρήσεώς

του ἔφθασεν εἰς Φάρσαλα καὶ ἐστρατοπεδεύσατο πλησίον τοῦ ποταμοῦ Ἀπιδανοῦ, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Φάκιον καὶ ἐξ αὐτοῦ εἰς Περαιβίαν. Ἀπὸ τούτου δὲ τοῦ μέρους οἱ μὲν ὁδηγοὶ τῶν Θεσσαλῶν ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια, οἱ δὲ Περαιβοί, ὑπήκοοι ὄντες τῶν Θεσσαλῶν, τὸν ὠδήγησαν μέγχι τοῦ Δίου ἐν τῷ κράτει τοῦ Περδίκκου. Ἡ πόλις αὕτη κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου τῆς Μακεδονίας πρὸς τὸ μέρος τῆς Θεσσαλίας.

79. Τοιουτοτρόπως ὁ Βρασίδας ἐπρόφθασε νὰ διατρέξῃ τὴν Θεσσαλίαν πρὶν ληφθῇ μέτρον τι πρὸς παρεμπόδισιν του καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν Περδίκκαν καὶ τὴν Χαλκιδικὴν. Ἐπειδὴ αἱ ὑποθέσεις τῶν Ἀθηναίων εὐδοκίμουν, οἱ ἐν τῇ Θράκῃ λαοὶ ὅσοι εἶχον ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων, καὶ ὁ Περδίκκας, καταληφθέντες ὑπὸ φόβου, προσεκάλεσαν τὸν στρατὸν τοῦτον ἐκ τῆς Πελοποννήσου· οἱ μὲν Χαλκιδεῖς διότι ἐνόμιζον ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ πρῶτον ἤθελον ἐπέλθει κατ' αὐτῶν (καὶ συγχρόνως αἱ γειτονικαὶ πόλεις αὐτῶν αἱ μὴ ἀποστατήσασαι τὸν προσεκάλουν ἐπίσης ἀλλὰ κρυφίως), ὁ δὲ Περδίκκας διότι καίτοι δὲν ἦτο κεκηρυγμένος πολέμιος τῶν Ἀθηναίων, εἶχεν ὅμως ἀρχαίας διαφορὰς αἵτινες τὸν ἀνησύχουν, καὶ προπάντων διότι ἤθελε νὰ ὑποτάξῃ τὸν βασιλέα τῶν Λυγκηστῶν Ἀρρίβατον. Τὰ παρόντα ἀτυχήματα τῶν Λακεδαιμονίων συνετέλεσαν ὥστε οἱ Θρᾶκες νὰ ἐξαγάγωσιν εὐκολώτερον τὸν στρατὸν τοῦτον ἐκ τῆς Πελοποννήσου.

80. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἔπαυον κακοῦντες τὴν Πελοπόννησον καὶ ἰδίως τὴν Λακωνικὴν, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐσκέφθησαν ὅτι τὸ καλλίτερον μέσον διὰ νὰ τοὺς περισπᾷσῃ θὰ ἦτο νὰ πέμψωσι στρατὸν κατὰ τῶν

συμμάχων των, τοσούτω μᾶλλον ὅσω οἱ σύμμαχοι οὗτοι ἦσαν διατεθειμένοι εἰς τὴν διατροφήν αὐτοῦ καὶ τὸν προσε-
κάλουν διὰ νὰ ἀποστατήσωσι κατὰ τῶν Ἀθηναίων.
Ἦθελον πρὸς τούτοις νὰ ἐξαγάγωσιν ὑπὸ οἰανδήποτε
πρόφασιν μέρος τι τῶν Βιλώτων, φοβούμενοι μήπως
ἀποστατήσωσιν οὗτοι εἰς τοιαύτας περιστάσεις καὶ ὅτε
ἡ Πύλος ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐχθροῦ· ἔπραξαν ἐπί-
σης καὶ τὸ ἐξῆς, φοβούμενοι τὴν νεότητά αὐτῶν καὶ τὸ
πλῆθος (διότι πάντοτε παρὰ τοῖς Λακεδαιμονίοις ὁ κύ-
ριος σκοπὸς τῶν πλείστων θεσμῶν των ἦτο νὰ προφυ-
λάττωνται ἀπὸ τοὺς Βίλωτας)· εἰδοποίησαν αὐτοὺς ὅτε
ὅσοι ἠσθάνοντο ἐν ἑαυτοῖς θάρρος νὰ τοὺς βοηθήσωσιν
ἐν ταῖς μάχαις, ἔπρεπε νὰ τὸ εἰπῶσι διὰ νὰ κηρυχθῶ-
σιν ἐλεύθεροι. Ἦτο τοῦτο ἀπόπειρα, διότι ἐσκέπτοντο
ὅτι οἱ πρῶτοι οἵτινες ἤθελον ἐπιθυμήσει τὴν ἐλευθερίαν
θὰ ἦσαν ἐπίσης οἱ πρῶτοι οἵτινες ἔνεκα τοῦ γενναίου φρο-
νήματός των θὰ ἐκλινον πρὸς τὴν ἀποστασίαν. Ἐξέλεξαν
λοιπὸν περὶ τοὺς δισχιλίους οἵτινες ἐστεφανωμένοι περιήρ-
χοντο τοὺς ναοὺς ὡς ἡλευθερωμένοι· ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ οἱ
Λακεδαιμόνιοι τοὺς ἐξηφάνισαν χωρὶς νὰ μάθῃ κανεὶς πῶς
ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἐξηφανίσθη. Τότε ἐπίσης ἔσπευσαν
νὰ πέμψωσιν ἐξ αὐτῶν ἑπτακοσίους ὀπλίτας μετὰ τοῦ
Βρασίδου, τοῦ ὁποίου ὁ ἐπίλοιπος στρατὸς συνέκειτο ἐκ
μισθοφόρων ληθέντων παρ' αὐτοῦ ἐκ τῆς Πελοποννήσου.
Αὐτὸν δὲ τὸν Βρασίδα ἐπέμψαν οἱ Λακεδαιμόνιοι θέ-
λοντα καὶ ζητήσαντα τοῦτο ἐπιμόνως.

81. Οἱ Χαλκιδεῖς ἐπεθύμησαν ἐπίσης νὰ ἔχωσι τὸν
ἄνδρα τοῦτον ὅστις ἐν Σπάρτῃ ἐφημίζετο ὅτι ἦτο δρα-
στήριος εἰς τὰ πάντα καὶ ὅστις μετὰ τὴν ἀναχώρησίν
του πολλὰς ἐκδουλεύσεις παρέσχεν εἰς τοὺς Λακεδαιμο-

νίους. Μετ' ὀλίγον τῳόντι δεικνυόμενος δίκαιος καὶ μέτριος πρὸς τὰς πόλεις, ἀπέσπασε πολλὰς ἐξ αὐτῶν ἐκ τῆς συμμαχίας τῶν Ἀθηναίων, ἄλλας δὲ κατέλαβε διὰ προδοσίας· ὥστε οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὅταν βραδύτερον ἠθέλησαν νὰ κλείσωσιν εἰρήνην (ὑπὲρ καὶ ἔπραξαν), εἶχον νὰ ἀνταλλάσσωσι πόλεις μὲ πόλεις καὶ νὰ καταπαύσωσι τὸν πόλεμον ἐν τῇ Πελοποννήσῳ. Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Σικελίας πόλεμον, ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ σύνεσις τὰς ὁποίας ἀνέπτυξε τότε ὁ Βρασίδης, καὶ τὰς ὁποίας οἱ μὲν ἐγνώριζον ἐκ πείρας οἱ δὲ ἐκ φήμης, ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς συμμάχους τῶν Ἀθηναίων μεγάλην κλίσιν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους· διότι αὐτὸς πρῶτος ἐκστρατεύσας ἐκτὸς τῆς πατρίδος του καὶ δείξας ὅτι ἦτο κατὰ πάντα ἐνάρετος, ἀφῆκε μεταξὺ αὐτῶν σταθεράν πεποίθησιν ὅτι τοιοῦτοι ἦσαν καὶ οἱ ἄλλοι.

82. Μαθόντες οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἄφιξίν του εἰς τὴν Θράκην, ἐκήρυξαν τὸν Περδίκκαν ὡς πολέμιον, ἐπειδὴ ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς αἴτιον τῆς διόδου τοῦ Βρασίδου, καὶ ἔλαβον δραστηριώτερα μέτρα πρὸς ἐπιτήρησιν τῶν συμμαχῶν τῆς χώρας ἐκείνης.

83. Ὁ δὲ Περδίκκας ἐνώσας τὸν στρατὸν του μετὰ τοῦ Βρασίδου προχωρεῖ εὐθὺς ἐναντίον τοῦ Ἀρρίβαίου τοῦ Βρομεροῦ, βασιλέως τῶν Λυγκηστῶν Μακεδόνων, ὁμόρου ὄντος, μεθ' οὗ εἶχε διαφοράς τινας καὶ τὸν ὅποιον ἤθελε νὰ ὑποτάξῃ. Ἀμα ὁ Περδίκκας ἔφθασεν εἰς τὰ σύνορα τῆς Λύγκου μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Βρασίδου, ὁ στρατηγὸς οὗτος εἶπεν ὅτι πρὶν ἀρχίσωσι τὰς ἐχθροπραξίας, ἤθελε νὰ μεταβῇ καὶ προσπαθήσῃ πρῶτον, ἐὰν ἡδύνατο, νὰ πείσῃ τὸν Ἀρρίβαϊον νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων· διότι καὶ αὐτὸς ὁ Ἀρρίβαϊος εἶπε διὰ

κήρυκος ὅτι ἦτο ἕτοιμος νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν Βρασίδαν ὡς διαιτητὴν, καὶ οἱ πρέσβεις τῶν Χαλκιδέων οἵτινες ἦσαν παρόντες συνεβούλευον τὸν τελευταῖον τοῦτον νὰ μὴ κατευνάσῃ τοὺς φόβους τοῦ Περδίκκου ἕπως εὕρωσιν αὐτὸν προθυμότερον εἰς τὰ ἰδιαίτερα τῶν συμφέροντα· συγχρόνως δὲ οἱ εἰς τὴν Λακεδαίμονα παρὰ τοῦ Περδίκκου πεμφθέντες πρέσβεις ἔλεγον παρόμοιόν τι, προσθέτοντες ὅτι ὁ βασιλεὺς οὗτος θὰ καθίστα συμμάχους τῶν Λακεδαιμονίων πολλὰς τῶν περὶ αὐτὸν πόλεων· ἕνεκα τούτου λοιπὸν ὁ Βρασίδης ἤξιον νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ Ἀρρίβαίου. Ὁ δὲ Περδίκκας εἶπεν ὅτι δὲν ἐζήτησε τὸν Βρασίδαν ὡς δικαστὴν τῶν διαφορῶν του, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς καθαιρέτην ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἤθελε τῷ ὑποδείξει ὡς ἐχθροὺς, καὶ ὅτι ἐνόσω ἔτρεφε τὸ ἥμισυ τοῦ πελοποννησιακοῦ στρατοῦ δὲν ἦτο δίκαιον νὰ συνεννοῇται μετὰ τοῦ Ἀρρίβαίου· ἀλλ' ὁ Βρασίδης, ἄκοντος τοῦ Περδίκκου καὶ μετὰ ζωηρὰν μάλιστα φιλονεικίαν, συνδιελέχθη μετὰ τοῦ Ἀρρίβαίου, καὶ πεισθεὶς εἰς τοὺς λόγους του, ἀπέσυρε τὸν στρατὸν πρὶν μάλιστα εἰσβάλλῃ εἰς τὴν χώραν. Μετὰ τοῦτο ὁ Περδίκκας, νομίσας ἑαυτὸν προσβεβλημένον, δὲν ἔδιδε πλέον εἰμὴ τὸ τρίτον τῆς τροφῆς ἀντὶ τοῦ ἡμίσεος.

84. Κατὰ τὸ αὐτὸ θέρος, ἀμέσως μετὰ τὰ συμβάντα ταῦτα, ὁ Βρασίδης μετὰ τῶν Χαλκιδέων ἐστράτευσε κατὰ τῆς Ἀκάνθου, ἀποικίας τῶν Ἀνδρίων, ὀλίγον πρὸ τοῦ τρυγητοῦ. Ὅσοι ἐκ τῶν κατοίκων αὐτῆς, συνεννοηθέντες μετὰ τῶν Χαλκιδέων, προσεκάλεσαν αὐτὸν, καὶ ὁ δῆμος, ἦσαν διγερμένοι διὰ νὰ δεχθῶσι τὸν Βρασίδαν. Ἀλλὰ φοβηθεὶς ὁ δῆμος περὶ τῆς συγκομιδῆς ἧτις ἦτο ἀκόμῃ ἐξω, ἐπείσθη ὑπὸ τοῦ Βρασίδου νὰ δεχθῇ μό-

νον αὐτὸν καὶ νὰ μὴ ἀποφασίσῃ τίποτε πρὶν τὸν ἀκούσῃ· παρουσιασθεῖς λοιπὸν εἰς τὴν συνέλευσιν (δὲν ἔσπερεῖτο δὲ εὐγλωττίας, καί ται Λακεδαιμόνιος) εἶπε ταῦτα.

85. α' Ἡ μὲν ἀποστολὴ ἐμοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ἐγένετο, ὧ Ἀκάνθιοι, ἵνα ἐπιβέωσῃ τὴν αἰτίαν τὴν ὁποίαν εἶπομεν πρὶν ἀρχίσωμεν τὸν πόλεμον, ὅτι θὰ πολεμήσωμεν τοὺς Ἀθηναίους διὰ νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν Ἑλλάδα· ἐὰν δὲ παρεγενόμεθα βραδέως μὴ μᾶς μεμφοθῆτε· ἡπατήθημεν περὶ τῆς πιθανῆς διαρκείας τῶν ἐχθροπραξιῶν τὰς ὁποίας ἐπεχειρήσαμεν κατὰ τῆς Ἀττικῆς, τὴν ὁποίαν ἡλπίζαμεν νὰ ὑποτάξωμεν ταχέως ἡμεῖς μόνοι χωρὶς νὰ συγκινδυνεύσετε καὶ σεῖς μεθ' ἡμῶν· σήμερον δὲ ὅτε ἐδόθη εὐκαιρία ἤλθομεν καὶ θὰ προσπαθήσωμεν μεθ' ὑμῶν νὰ καταβάλωμεν αὐτούς. Θαυμάζω διατὶ ἐκλείσατε εἰς ἐμὲ τὰς πύλας καὶ δὲν μὲ ἐδέχθητε ἄσμενοι. Διότι ἡμεῖς μὲν οἱ Λακεδαιμόνιοι νομίζοντες ὅτι καὶ πρὸ τῆς πραγματικῆς ἡμῶν ἀφίξεως θὰ ἔλθομεν εἰς συμμάχους κατὰ τὸ φρόνημα τοῦλάχιστον, καὶ ὅτι ἡ παρουσία ἡμῶν θὰ ἦτο εὐάρεστος, ἀπετολμήσαμεν τοιοῦτον κίνδυνον διερχόμενοι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας διὰ χώρας ξένης καὶ καταβάλλοντες πᾶσαν δυνατὴν προθυμίαν· δεινὸν δὲ θὰ ἦτο ἐὰν ὑμεῖς ἔχετε ἄλλα κατὰ νοῦν καὶ θέλετε οὐ μόνον νὰ ἐναντιωθῆτε εἰς τὴν ἰδικὴν σας ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τῶν ἄλλων Ἑλλήνων· διότι ἐκτὸς τῆς ἀντιστάσεως τὴν ὁποίαν δεικνύετε ὑμεῖς, ἐκεῖνοι πρὸς τοὺς ὁποίους θὰ μεταβῶ, θὰ μὲ δεχθῶσι μετ' ὀλιγωτέρας προθυμίας καὶ θὰ προφασισθῶσιν ὅτι ὑμεῖς τοὺς ὁποίους ἐπεσκέφθην κατὰ πρῶτον, ὑμεῖς πολῖται σημαντικῆς πόλεως, ὑμεῖς οἵτινες

φημίζεσθε ἐπὶ συνέσει, δὲν μὲ ἐδέχθητε· τὴν αἰτίαν τῆς μὴ παραδοχῆς μου δὲν θὰ ἡξεύρω πῶς νὰ καταστήσω πιστευτὴν καὶ θὰ φανῶ ὅτι ἢ φέρω μετ' ἐμαυτοῦ δολίαν ἐλευθερίαν ἢ ὅτι εἶμαι ἀδύνατος καὶ ἀσθενὴς νὰ σᾶς ὑπερασπισθῶ ἐὰν ἐπέρχοντο καθ' ὑμῶν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἐν τούτοις ὅταν ἐδραμον νὰ βοηθήσω τὴν Νίσαιαν, οἱ Ἀθηναῖοι, μολονότες πλειότεροι, δὲν ἐτόλμησαν νὰ συμπλακῶσι μὲ τὸν στρατὸν τοῦτον τὸν ὅποιον διοικῶ σήμερον ⁽¹⁾. Ὡστε δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ ἀποστείλωσι καθ' ὑμῶν διὰ θαλάσσης ἶσον στρατὸν μὲ ἐκεῖνον τὸν ὅποιον εἶχον εἰς τὴν Νίσαιαν.

86. α' Εγὼ δὲ οὐχὶ διὰ νὰ κακοποιήσω ἀλλὰ διὰ νὰ ἐλευθερώσω τοὺς Ἑλληνας ἤλθον, ὑποχρεώσας δι' ὄρκων μεγίστων τοὺς ἄρχοντας τῶν Λακεδαιμονίων νὰ ἀφήσωσιν αὐτονόμους ὅσους ἐγὼ ἤθελον προσαγάγει ὡς συμμάχους καὶ προσέτι νὰ μὴ σᾶς θεωρῶσιν ὡς συμμάχους προσληφθέντας διὰ τῆς βίας ἢ τῆς ἀπάτης, ἀλλὰ νὰ σᾶς - βοηθήσωσι κατὰ τῶν Ἀθηναίων οἵτινες σᾶς ὑπεδούλωσαν. Δὲν πρέπει λοιπὸν οὔτε ἐμὲ ἀτομικῶς νὰ ὑποπτεύεσθε, τοιαύτας δόντα ἐγγυήσεις, οὔτε τὸν στρατὸν μου νὰ νομίσετε ἀδύνατον βοηθόν· ἀλλ' ἐνωθῆτε μετ' ἐμοῦ θαρράλως. Καὶ ἐὰν τις ἐξ ὑμῶν ἔνεκα ἀτομικῶν λόγων φοβηθῇ μήπως παραδώσω τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως εἰς ὀλίγους τινὰς, ἃς ἦναι ἥσυχος μᾶλλον τῶν ἄλλων· διότι δὲν ἤλθα διὰ νὰ προστεθῶ εἰς τινὰ μερίδα,

(1) Δὲν εἶναι ἀληθὴ ταῦτα, διότι καὶ συνεπλάκησαν οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ὁ στρατὸς των δὲν ἦτο πολυαριθμώτερος, καὶ ὁ παρὼν στρατὸς τοῦ Βρασίδου δὲν ἦτο ὁ αὐτὸς ὃν εἶχεν εἰς τὴν Νίσαιαν. Παρ. 72, 73 καὶ 78 τοῦ παρόντος βιβλίου.

οὔτε νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἐπιφέρω ἀμφίβολον ἐλευθερίαν καταργῶν τοὺς πατρίους θεσμούς καὶ ὑποτάσσων τὸν δῆμον εἰς τοὺς ὀλίγους ἢ τοὺς ὀλίγους εἰς τὸν δῆμον. Τοιαύτη ἐλευθερία θὰ ᾔτο σκληροτέρα ξένης κυριαρχίας, καὶ ἡμεῖς οἱ Λακεδαιμόνιοι θὰ ἤμεθα ἄξιοι οὐχὶ εὐγνωμοσύνης διὰ τοὺς κόπους μας, ἀλλὰ μᾶλλον μομφῆς ἀντὶ τιμῆς καὶ δόξης· καὶ τὰ ἐγκλήματα διὰ τὰ ὅποια καταπολεμοῦμεν τοὺς Ἀθηναίους ἠθέλομεν ἐπισύρει καθ' ἡμῶν αὐτῶν ἀπεχθέστερα παρὰ ὁ μὴ προσποιηθεῖς ἀρετήν. Δι' ἐκεῖνον ὅστις ἀπολαύει ἐξαιρετικῆς ὑπολήψεως, εἶναι αἰσχροτέρον νὰ ἐπιβάλλεται μετ' εὐσχήμου ἀπάτης παρὰ μετὰ καταφανοῦς βίας· διότι αὕτη μὲν ἐπέρχεται δικαιολογοῦσα τὰς πράξεις της διὰ τὴν ἰσχὺν ἣν ἔδωκεν ἡ τύχη, ἐκείνη δὲ δεικνύουσα πνεῦμα ἐπίβουλον καὶ ποταπόν. Τόσον πολλὴν περίσκεψιν ἔχομεν περὶ τῶν τοιούτων τὰ μέγιστα εἰς ἡμᾶς συμφερόντων.

87. «Πλὴν τῶν ὁρκῶν βεβαιότερα ἐγγύησις διὰ σᾶς εἶναι τὰ ἔργα μας· παραβάλλοντες ταῦτα μετὰ τοὺς λόγους ἡμῶν θέλετε εὖρει ἀναντίρρητον ἀπόδειξιν τῆς εἰλικρινείας μας. Ἐὰν ἐν τούτοις ἀντιτάξῃτε ὅτι δὲν δύνασθε νὰ δεχθῇτε τὰς προτάσεις ταύτας, καὶ ἐὰν, ἐπειδὴ εἴσθε εὐνοϊκοὶ πρὸς ἡμᾶς, ἀπαιτήσετε χωρὶς νὰ πάθετε τίποτε νὰ μᾶς ἀποπέμψετε προφασιζόμενοι ὅτι ἡ προσφερομένη ἐλευθερία δὲν σᾶς φαίνεται ἀκίνδυνος, καὶ ὅτι εἶναι δίκαιον νὰ τὴν προσφέρωμεν εἰς ἐκείνους οἵτινες εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ τὴν δεχθῶσι, χωρὶς νὰ τὴν ἐπιβάλλωμεν βιαίως εἰς κανένα· τότε θὰ λάβω ὡς μάρτυρας τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἐγγχωρίους ἥρωας ὅτι ἐλθὼν ἐδῶ διὰ τὸ καλὸν σας δὲν ἠδυνήθην νὰ σᾶς πείσω, καὶ θὰ προσπαθήσω νὰ ἐπιβάλλω αὐτὴν βιαίως, δηρὼν τὴν χώραν σας.

Μακράν τοῦ νὰ νομίζω τὴν πρᾶξιν ταύτην ὡς ἀδικίαν, νομίζω μᾶλλον ὅτι βιάζομαι εἰς τοῦτο ὑπὸ δύο ἀναγκῶν αἰτιῶν· ὑπὸ τοῦ συμφέροντος τῶν Λακεδαιμονίων, οἵτινες μὲ ὅλην τὴν πρὸς αὐτοὺς εὐνοϊάν σας δὲν δύνανται νὰ ἀνεχθῶσι περισσότερον νὰ πέμπετε χρήματα εἰς τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ὑπὸ τοῦ συμφέροντος τῶν Ἑλλήνων διὰ νὰ μὴ σᾶς ἔχωσιν ὡς πρόσκομμα εἰς τὴν ἐλευθερίαν των· διότι ἄλλως δὲν ἠθέλομεν πράξει ταῦτα προσηκόντως, οὐδὲ ὀφείλομεν ἡμεῖς οἱ Λακεδαιμόνιοι νὰ ἐλευθεροῦμεν τοὺς Ἕλληνας τοὺς μὴ θέλοντας, ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται περὶ κοινοῦ τινος ἀγαθοῦ. Ἀφ' ἐτέρου ὅμως οὐδεμίαν ἔχομεν προσωπικὴν φιλοδοξίαν· ἀλλ' ἐνῷ προθυμοποιούμεθα νὰ καταπαύσωμεν τὴν τῶν ἄλλων, θὰ ἐφαινώμεθα ἄδικοι πρὸς τοὺς πλείστους ἐὰν, ἐνῷ φέρομεν τὴν αὐτονομίαν εἰς ὅλους, παρεβλέπομεν ὑμᾶς τοὺς ἐναντιουμένους. Σκεφθῆτε καλῶς ἐπὶ τῶν παρατηρήσεων τούτων· προσπαθήσατε νὰ συνεργήσετε πρῶτοι εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων, νὰ θέσετε τὰς βάσεις αἰδίου δόξης, νὰ μὴ παραβλέψετε τὰ ἰδιαίτερά σας συμφέροντα καὶ νὰ στέψετε ὁλόκληρον τὴν πόλιν διὰ τοῦ καλλίστου ὀνόματος.»

88. Ὁ μὲν Βρασίδας ταῦτα εἶπεν. Οἱ δὲ Ἀκάνθιοι μετὰ πολλὰς συζητήσεις ὑπὲρ καὶ κατὰ ἐψήφισαν μυστικῶς. Ἐλκυσθέντες ἀπὸ τὸ ἐπαγωγὸν τῆς ὁμιλίας τοῦ Βρασίδου, καὶ φοβούμενοι περὶ τῆς συγκομιδῆς τοῦ καρποῦ, ἀπεφάσισαν οἱ πλείστοι νὰ ἀποσπασθῶσιν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Ἀφοῦ λοιπὸν τὸν ἠνάγκασαν διὰ τῶν αὐτῶν ὄρκων τοὺς ὁποίους εἶχον ὁμόσει οἱ ἄρχοντες τῶν Λακεδαιμονίων ὅταν τὸν ἀπέστειλαν, νὰ ἀφήσῃ αὐτονόμους τοὺς συμμάχους τοὺς ὁποίους ἠθελε προσαγάγει, ἐδέχθη.

σαν τὸν στρατόν του. Ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἀπεσπάρθη ἐπίσης ἀπὸ τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ Στάγειρος ἀποικία τῶν Ἀνδρίων. Καὶ ταῦτα μὲν ἐγένοντο κατὰ τὸ θέρος τοῦτο.

89. Κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ ἐπομένου χειμῶνος εἶχον ληφθῆ κατὰλληλα μέτρα διὰ νὰ παραδοθῇ ἡ Βοιωτία εἰς τοὺς Ἀθηναίους στρατηγούς Ἴπποκράτην καὶ Δημοσθένην. Ὁ τελευταῖος οὗτος ὥφειλε μετὰ τοῦ στόλου νὰ ἔλθῃ εἰς τὰς Σίφας, ἐνῶ ὁ Ἴπποκράτης ὥφειλε νὰ χωρήσῃ κατὰ τοῦ Δηλίου. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐλανθάρθησαν ὡς πρὸς τὴν ἡμέραν τὴν προσδιορισθεῖσαν διὰ τὴν διπλῆν ταύτην ἐπιχείρησιν, ὁ Δημοσθένης ἀνεχώρησε πρῶτος καὶ ἐπλευσε κατὰ τῶν Σιφῶν ἔχων ἐπὶ τῶν πλοίων Ἀκαρνᾶνας καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν ἐκεῖ συμμαχῶν καὶ ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ. Ἡ συνωμοσία εἶχεν ἀνακαλυφθῆ ὑπὸ τοῦ ἐκ Φανότιδος Φωκέως Νικομάχου, ὅστις τὴν ἀνεκοίνωσεν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, οἵτινες πάλιν τὴν ἀνεκοίνωσαν εἰς τοὺς Βοιωτοὺς. Σπευσάντων δὲ πρὸς βοήθειαν ὅλων τῶν Βοιωτῶν (διότι ὁ Ἴπποκράτης δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη διὰ νὰ παρεμποδίσῃ τὰ κινήματά των) προκαταλαμβάνονται καὶ αἱ Σίφι καὶ ἡ Χαιρώνεια. Ἀμα οἱ προδίδοντες ἐνόησαν ὅτι ἀνεκαλύφθη ἡ ἐπιβουλὴ των, δὲν διετάραξαν πλέον τὴν ἡσυχίαν τῶν πόλεων.

90. Ὁ δὲ Ἴπποκράτης διεγείρας τοὺς Ἀθηναίους πανδημεῖ, αὐτοὺς καὶ τοὺς μετοίκους καὶ ἐκ τῶν ξένων ὅσοι παρῆσαν, ἔφθασε βραδέως εἰς τὸ Δῆλιον, διότι οἱ Βοιωτοὶ εἶχον ἤδη ἀναχωρήσει ἀπὸ τῶν Σιφῶν στρατοπεδευσάμενος δὲ, ἤρχισε νὰ περιτειχίζῃ τὸ Δῆλιον, τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον. Ἐσκαψαν περὶ τὸ ἱερὸν καὶ τὸν ναὸν τάφρον, τῆς ὁποίας τὸ

χώμα ἔρριπτον εἰς τὸ χεῖλος διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ἀντὶ τοίχου· καθ' ὅλον τὸ μῆκος ἐνέπηξαν πασσάλους καὶ συνῆψαν αὐτοὺς μὲ κλάδους κόπτοντες αὐτοὺς ἐκ τῆς περὶ τὸ ἱερὸν ἀμπέλου· κατηδάφιζον τὰ παλαιὰ πηλοσκόχωρα οἰκοδομήματα διὰ νὰ λάβωσιν ἐξ αὐτῶν λίθους καὶ πλίνθους, καὶ παντοιοτρόπως ὕψωνον τὸ πρόχωμα. Ἐκτισαν ξυλίνους πύργους εἰς τὰ κατάλληλα μέρη καὶ ὅπου δὲν ὑπῆρχε πλέον κανὲν οἰκοδόμημα τοῦ ἱεροῦ· διότι πανταχοῦ ἡ στοὰ εἶχε καταπέσει. Ἡ ἐργασία αὕτη ἤρχισε κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν μετὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν ἀναχώρησιν καὶ ἐξηκολούθησε καθ' ὅλην τὴν τετάρτην καὶ τὴν πέμπτην μέχρι τῆς ὥρας τοῦ δείπνου. Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἐτελείωσε τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἔργου, ὁ στρατὸς ἀφῆκε τὸ Δῆλιον καὶ ἐπροχώρησε περὶ τὰ δέκα στάδια διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἀττικὴν· καὶ οἱ μὲν πλεῖστοι φιλοὶ ἐξηκολούθησαν νὰ προχωρῶσιν, οἱ δὲ ὀπλίται καταθέσαντες τὰ ὅπλα ἀνεπαύοντο. Ἄλλ' ὁ Ἱπποκράτης ἔμεινεν ἀκόμῃ εἰς τὸ Δῆλιον ἐπὶ τινα χρόνον διὰ νὰ ἐγκαταστήσῃ τοὺς φύλακας καὶ νὰ συμπληρώσῃ ὅσα ὑπελείποντο διὰ τὴν ὀχύρωσιν.

91. Κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας οἱ Βοιωτοὶ συνηθορίζοντο εἰς τὴν Τάναγρον· ἀφοῦ δὲ συνήχθησαν ἐξ ὅλων τῶν πόλεων καὶ ἔμαθον ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐπέστρεφον εἰς τὰ ἴδια, οἱ βοιωτάρχαι, οἵτινες εἶναι ἑνδεκα, δὲν ἐπέδοκίμασαν νὰ πολεμήσωσιν αὐτοὺς, καθότι δὲν ἦσαν πλέον εἰς τὴν Βοιωτίαν (καὶ τῶντι οἱ Ἀθηναῖοι εὐρίσκοντο ἤδη εἰς τὰ μεθόρια τῆς Ὠρωπίας ὅταν ἐστάθησαν διὰ νὰ ἀναπαυθῶσιν), ἀλλ' ὁ Παγώνδας ὁ Αἰολάδου, ὢν βοιωτάρχης τῶν Θεβῶν μετ' Ἀριανθίδου τοῦ Λυσιμαχίδου, καὶ διοικῶν τότε τὸν στρατὸν, ἠθέλησε νὰ κάμῃ μάχην νο-

μίζων ὅτι ἦτο προτιμότερον νὰ διατρέξῃ τὸν κίνδυνον αὐτῆς· συνεκάλεσε λοιπὸν τοὺς Βοιωτοὺς κεχωρισμένως κατὰ λόχους, διὰ νὰ μὴ ἐγκαταλείψωσιν ὅλοι συγχρόνως τὰ ὅπλα, καὶ ἔπεισε τοὺς στρατιώτας νὰ βαδίσωσι κατὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ νὰ πολεμήσωσιν αὐτοὺς, ἀποτείνων τὸν ἀκόλουθον λόγον.

92. αῖΩ Βοιωτοὶ, δὲν ἔπρεπε μήτε εἰς τὴν φαντασίαν νὰ ἔλθῃ κανενὸς ἐξ ἡμῶν τῶν ἀρχηγῶν ὅτι δὲν εἶναι φρόνιμον νὰ πολεμήσωμεν τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ἀκόμη ὅτι δὲν ἠθέλομεν δυνηθῇ νὰ τοὺς προφθάσωμεν εἰς τὴν Βοιωτίαν· διότι τὴν Βοιωτίαν ἤθελον νὰ καταστρέψωσιν, ἀφοῦ, ἐλθόντες ἐξ ὁμόρου χώρας, ὠκοδόμησαν φρούριον· εἶναι δὲ πολέμιοι ἡμῶν πάντοτε, εἴτε εἰς τὸ μέρος ὅπου τοὺς φθάσωμεν, εἴτε εἰς τὸ μέρος ἐκ τοῦ ὁποίου ἦλθον διὰ νὰ κακοποιήσωσιν. Ὅστις νομίζει ὅτι εἶναι ἀσφαλέστερον νὰ μὴ πράξωμεν τίποτε ἢ μεταβάλλῃ γνώμην, διότι ὁ προσβαλλόμενος δὲν πρέπει νὰ συλλογίζεται τόσον πολὺ ὅταν ὑπερασπίζεται τὴν χώραν του, ὅσον ἐκεῖνος ὅστις ἔχων μὲν τὰ ἑαυτοῦ, ὀρεγόμενος δὲ πλειότερα ἐπέρχεται κατὰ τοῦ ἄλλου. Εἰς ἡμᾶς εἶναι πατροπαράδοτον νὰ πολεμᾶμεν τὸν ἀλλόφυλον στρατὸν, εἴτε κατὰ τῆς χώρας ἡμῶν ἐπέρχεται, εἴτε κατὰ τῆς χώρας ἄλλων. Τοὺς Ἀθηναίους ὅμως πρὸ πάντων πρέπει νὰ ἀπωθήσωμεν, τοσοῦτῳ μᾶλλον ὅσῳ τοὺς ἔχομεν ὁμόρους, διότι ὡς πρὸς τοὺς γείτονas ἡ ἐνάμιλλος ἀνδρεία καθίσταται εἰς πάντας καὶ ἐλευθερία. Καὶ πῶς νὰ μὴ πολεμήσωμεν τὸν περὶ τῶν ὅλων ἀγῶνα κατ' ἀνθρώπων οἵτινες σκοποῦσι νὰ ὑποδουλώσωσιν οὐ μόνον τοὺς γείτονάς των ἀλλὰ καὶ τοὺς μεμαχρυσμένους λαούς; (ἔχομεν δὲ παράδειγμα τὴν κατάστασιν εἰς

ἂν εὐρίσκονται οἱ Εὐβοεῖς τῆς ἀντιπέραν ὀχθῆς καὶ σχεδὸν ὅλοι οἱ λοιποὶ Ἑλληνες) καὶ πρέπει νὰ ἡξεύρωμεν ὅτι οἱ πλησιόχωροι λαοὶ πολемоῦσι μεταξύ των διὰ τὰ ὅρια τῆς χώρας των, ἀλλὰ διὰ τὴν ἡμετέραν χώραν, ἐὰν νικηθῶμεν, ἐν μόνον ὅριον θὰ τεθῇ ἀναντιρρήτον· διότι εἰσερχόμενοι παρ' ἡμῖν οἱ Ἀθηναῖοι, θὰ καταλάβωσι τὰς κτήσεις μας διὰ τῆς βίας, τοσοῦτῳ ἢ γειτνίασις αὐτῶν εἶναι ἐπικινδυνότερα πάσης ἄλλης. Ὅσοι προσβάλλουσιν ὡς αὐτοὶ τοὺς ἄλλους μετὰ τοῦ θράσους τῆς ἰσχύος, συνήθως ἐπέρχονται μετὰ μικροτέρου φόβου κατ' ἐκείνου ὅστις ἡσυχάζων μόνην τὴν χώραν του ὑπερασπίζει, ἐνῶ ἀνθίστανται μετὰ μικροτέρας προθυμίας κατ' ἐκείνου ὅστις προχωρεῖ ἔξω τῶν ὁρίων του καὶ ἐν ἀνάγκῃ γίνεταί ἐπιτιθέμενος. Τοῦτου πεῖραν ἐλάβομεν μετὰ τῶν Ἀθηναίων· διότι ἀφοῦ τοὺς ἐνίκησαμεν εἰς τὴν Κορώνειαν, ὅτε βοηθούμενοι ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς ταραχὰς μας κατέλαβον τὴν χώραν μας, ἐδώσαμεν μεγίστην ἀσφάλειαν μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὴν Βοιωτίαν. Τοῦτο ἐνθυμούμενοι ἅς ἀνταποκριθῶμεν ἡμεῖς οἱ πρεσβύτεροι εἰς τὰς προτέρας ἡμῶν πράξεις, οἱ δὲ νεώτεροι, οἱ παῖδες τῶν τότε ἀνδρείων ἀναδειχθέντων πατέρων, ἅς προσπαθήσωσι νὰ μὴ καταισχύνωσι τὰς κληρονομικὰς ἀρετάς. Ἄς ἀναθέσωμεν τὴν πεποιθήσιν ἡμῶν εἰς τὴν προστασίαν τοῦ θεοῦ τοῦ ὁποίου τὸν ναὸν καταλαβόντες παρανόμως οἱ Ἀθηναῖοι ὠχύρωσαν, καὶ εἰς τὰς θυσίας τὰς ὁποίας προσεφέραμεν καὶ αἵτινες ἐφάνησαν καλαί. Ἄς βαδίσωμεν εὐθὺ κατ' αὐτῶν καὶ ἅς δεῖξωμεν εἰς αὐτοὺς ὅτι διὰ νὰ ἀπολαύσωσιν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα διήγειρον τὴν ἀπληστίαν των πρέπει νὰ πολεμήσωσι πρὸς μὴ ἀμυνομένους, καὶ ὅτι δὲν δύνανται νὰ διαφύγωσιν ἄνευ μάχης ἀνθρώ-

πους συνειθισμένους νὰ πολεμῶσιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των χωρὶς οὐδέποτε νὰ ζητῶσι νὰ ὑποδουλώσωσιν ἀδίκως τὴν τῶν ἄλλων.»

93. Ταῦτα συμβουλευσας ὁ Παγώνδας ἔπεισε τοὺς Βοιωτοὺς νὰ βαδίσωσι κατὰ τῶν Ἀθηναίων· καὶ κατὰ τάχος ἀνεγείρας ὠδήγει τὸν στρατὸν, διότι ἐπλησίαζεν ἡ ἐσπέρα. Πλησιάσας τὸν ἐχθρικὸν στρατὸν ἐστάθη εἰς μέρος τι ἐκ τοῦ ὁποίου οἱ δύο στρατοί, χωριζόμενοι διὰ λόφου, δὲν ἠδύναντο νὰ βλέπωσιν ἀλλήλους. Παρέταξε λοιπὸν τοὺς στρατιώτας του καὶ παρεσκευάζετο εἰς μάχην. Μαθὼν ὁ Ἱπποκράτης, ὅστις ἦτο ἀκόμῃ εἰς τὸ Δῆλιον, ὅτι ἐπέρχονται οἱ Βοιωτοί, ἔπεμψε πάραυτα εἰς τὸν στρατὸν διαταγὴν νὰ παραταχθῇ εἰς μάχην, ἔφθασε δὲ καὶ αὐτὸς μετ' ὀλίγον, καταλιπὼν τριακοσίους περίπου ἵππεῖς περὶ τὸ Δῆλιον διὰ νὰ φυλάττωσι τὴν θέσιν ταύτην, ἐν περιπτώσει προσβολῆς, καὶ διὰ νὰ περιμένωσι συγχρόνως τὴν κατάλληλον ὥραν νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν Βοιωτῶν διαρκούσης τῆς συμπλοκῆς· ἀλλ' οἱ Βοιωτοὶ ἀντέταξαν εἰς τούτους στρατὸν ἱκανὸν νὰ τοὺς συνέχῃ. Ἀμα οἱ Βοιωτοὶ ἠτοίμασαν τὰ πάντα, ἐφάνησαν ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ ἐσταμάτησαν, τεταγμένοι ὅπως ἔπρεπε διὰ νὰ πολεμήσωσιν. Ἦσαν δὲ ἑπτακισχίλιοι ὀπλίται, δεκακισχίλιοι ψилоὶ καὶ ἐπέκεινα, χίλιοι ἵππεῖς καὶ πεντακόσιοι πελτασταί. Καὶ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας κατεῖχον οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ ὀμόσπονδοι αὐτῶν, τὸ κέντρον οἱ Ἀλιάρτιοι, οἱ Κωπαιεῖς καὶ οἱ ἄλλοι οἱ περὶ τὴν Κωπαῖδα λίμνην, τὸ δὲ ἀριστερὸν οἱ Θεσπιεῖς, οἱ Ταναγραῖοι καὶ οἱ Ὀρχομένιοι. Ἐπὶ ἐκατέρου κέρατος ἦσαν οἱ ἵππεῖς καὶ οἱ ψилоί. Καὶ οἱ μὲν Θηβαῖοι παρετάχθησαν εἰς εἰκοσιπέντε τάξεις κατὰ βάθος, οἱ δὲ ἄλλοι ὅπως

ἔτυχεν ἕκαστος. Τοιαύτη ἦτο ἡ παρασκευὴ καὶ ἡ τάξις τῶν Βοιωτῶν.

94. Εἰς τὸ στρατόπεδον δὲ τῶν Ἀθηναίων οἱ μὲν ὀπλῖται, ἴσοι κατὰ τὸν ἀριθμὸν μὲ τοὺς ἐναντίους, παρετάχθησαν εἰς ὁκτὼ τάξεις κατὰ βάθος, οἱ δὲ ἵππεις ἐπὶ ἑκατέρου κέρατος· φιλοὶ, κανονικῶς ὠπλισμένοι, δὲν ὑπῆρχον κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, οὔτε ὑπῆρξαν μάλιστα ποτὲ εἰς τὰς Ἀθήνας· ἐκεῖνοι ἐν τούτοις οἵτινες ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἦσαν πολυαριθμότεροι τῶν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐπειδὴ εἶχε γίνεαι στρατολογία γενικὴ παντὸς ξένου καὶ πολίτου, πολλοὶ ἄοπλοι παρηκολούθησαν τὸν στρατὸν οἵτινες εἶχον σπεύσει ταχύτερον νὰ ἐπανεέλθωσιν εἰς τὰ ἴδια ὀλιγίστους μόνον ἀφήσαντες κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἰς τὸ στρατόπεδον. Ἀφοῦ λοιπὸν παρετάχθη ὁ στρατὸς εἰς μάχην καὶ ἐπληστάζε νὰ ἀρχίσῃ ἡ συμπλοκὴ, ὁ στρατηγὸς Ἰπποκράτης διατρέξας τὸ στρατόπεδον κατὰ μέτωπον ἀπέτεινε τὴν ἐξῆς παρακέλευσιν.

95. αἴΩ Ἀθηναῖοι, ἡ συμβουλὴ μου ἔσεται βραχεῖα, διότι πρὸς ἀνδρείους ἀπευθυνομένη μᾶλλον δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὥς ὑπόμνησις ἢ ὥς παρότρυνσις. Κανεῖς ἂς μὴ φαντασθῇ ὅτι διακινδυνεύομεν παραλόγως ἐπὶ χώρας ἄλλοτρίας, διότι ὁ ἀγὼν γίνεται εἰς τὴν χώραν τῶν Βοιωτῶν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας χώρας. Ἐὰν νικήσωμεν, οἱ Πελοποννήσιοι, στερηθέντες τοῦ Βοιωτικοῦ ἵππικοῦ, δὲν θὰ εἰσβάλλωσι πλέον εἰς τὴν Ἀττικὴν· ἐν μιᾷ δὲ μάχῃ καὶ τὴν Βοιωτίαν προσκτᾶσθε καὶ τὴν Ἀττικὴν καθιστᾶτε μᾶλλον ἐλευθέραν. Βαδίσατε λοιπὸν κατ' αὐτῶν ὥς ἄξιοι πολῖται τῆς πρώτης τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, τὴν ὁποίαν ἕκαστος ἐξ ὑμῶν πρέπει νὰ

σεμνύνεται ὅτι ἔχει πατρίδα, καὶ ὡς ἄξιοι υἱοὶ ἐκείνων οἵτινες ἐν Οἰνοφύτοις μετὰ τοῦ Μυρωνίδου ἐθριάμβευσαν καὶ ὑπέταξαν τὴν Βοιωτίαν. »

96. Ταῦτα λέγων ὁ Ἱπποκράτης διέτρεξε μόνον τὸ ἥμισυ τοῦ στρατοῦ καὶ δὲν προσέβη περαιτέρω, διότι οἱ Βοιωτοὶ, τοὺς ὁποίους ὁ Παγώνδας εἶχεν ἐπίσης διὰ βραχέων ἐνθαρρύνει, κατέβησαν ἐκ τοῦ λόφου ψάλλοντες τὸν παιᾶνα. Ἀντεπεξῆλθον δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἐχώρησαν πρὸς συνάντησίν των. Τὰ ἔσχατα ἐκατέρων τῶν στρατοπέδων δὲν ἦλθον εἰς χεῖρας, ἀλλ' ἔπαθον τὸ αὐτό· οἱ χειμαρροὶ τὰ ἐσταμάτησαν. Τὸ ἐπίλοιπον ἐπολέμησε μετὰ τосαύτης μανίας ὥστε αἱ ἀσπίδες συνεκρούοντο. Καὶ τὸ μὲν εὐώνυμον κέρας τῶν Βοιωτῶν μέχρι τοῦ κέντρου ἤττατο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες, εἰς τὸ μέρος τοῦτο, εἶχον πιέσει τοὺς ἐχθροὺς καὶ πρὸ πάντων τοὺς Θεσπιεῖς οἵτινες, ὑποχωρησάντων τῶν περὶ αὐτοὺς παρατεταγμένων, περιεκυκλώθησαν ἐν μικρῷ διαστήματι ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ λυσσῶδῶς ἀμυνόμενοι κατεκόπησαν· καὶ ἐκ τῶν Ἀθηναίων τινὲς, περικυκλώσαντες τὸν ἐχθρὸν, διέλυσαν τὰς τάξεις, καὶ χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσωσιν ἐφόνευσαν ἀλλήλους. Εἰς τὸ μέρος λοιπὸν τοῦτο ἡττήθησαν οἱ Βοιωτοὶ καὶ κατέφυγον πρὸς ἐκείνους οἵτινες ἐπολέμουν εἰσέτι· ἀλλὰ τὸ δεξιὸν κέρας, ὅπου ἦσαν οἱ Θηβαῖοι, ἐνίκησε τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς ἀπώθησε καὶ τοὺς κατεδίωξε κατ' ἀρχὰς βραδέως. Διὰ νὰ βοηθήσῃ δὲ ὁ Παγώνδας τὸ καταπονούμενον εὐώνυμον κέρας, ἔπεμψε κρυφίως δύο ἱλας ἱππικοῦ περὶ τὸν λόφον. Ἡ αἰφνιδία ἐμφάνισίς των ἐνέσπευσε τρόμον εἰς τὴν νικῶσαν πτέρυγα τῶν Ἀθηναίων, ἥτις τὰς ἐξέλαβεν ὡς νέον στρατὸν ἐρχόμενον κατ' αὐτῆς· τότε πιεζόμενος ἐκατέρωθεν,

καὶ ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ τούτου καὶ ὑπὸ τῶν ἀγώνων τῶν Θηβαίων οἵτινες ἐξηκολούθουν καταδιώκοντες καὶ διαρρήγνυοντες τὰς τάξεις του, ἐτράπη εἰς φυγὴν ὁλος ὁ στρατός τῶν Ἀθηναίων. Καὶ οἱ μὲν ὤρμησαν πρὸς τὸ Δῆλιον καὶ τὴν θάλασσαν, οἱ δὲ πρὸς τὸν Ὠρωπὸν, ἄλλοι πρὸς τὸ ὄρος Πάρνηθα καὶ ἄλλοι ὅπου ἐνόμιζον ὅτι εἶχον ἐλπίδα σωτηρίας. Οἱ δὲ παρακολουθοῦντες Βοιωτοὶ ἐφόνευον, καὶ μάλιστα οἱ ἱππεῖς των καὶ οἱ Λοκροὶ, φθάσαντες κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς τροπῆς· ἐπελθούσης τῆς νυκτός, τὸ πλῆθος τοῦτο τῶν φευγόντων ἡδυνήθη νὰ σωθῇ εὐκολώτερον. Καὶ κατὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν ὅσοι εἶχον καταφύγει εἰς τὸν Ὠρωπὸν καὶ εἰς τὸ Δῆλιον, ἄφησαν φρουράν εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην θέσιν τὴν ὁποίαν κατεῖχον ἀκόμη, καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια διὰ θαλάσσης.

97. Οἱ Βοιωτοὶ στήσαντες τρόπαιον, συνάξαντες τοὺς νεκροὺς των, σκυλεύσαντες τοὺς τῶν πολεμίων καὶ καταλιπόντες φρουράν, ἀνεχώρησαν εἰς τὴν Τάναγραν καὶ ἐμελέτων νὰ προσβάλωσι τὸ Δῆλιον. Κήρυξ πεμφθεὶς ἐκ μέρους τῶν Ἀθηναίων διὰ νὰ ζητήσῃ τοὺς νεκροὺς συνήντησε καθ' ὁδὸν Βοιωτὸν κήρυκα ὅστις τὸν ἀπέστρεψεν εἰπὼν ὅτι τίποτε δὲν θὰ ἔπραττε πρὶν αὐτὸς ἐπιστρέψῃ πάλιν. Παρουσιασθεὶς ὁ Βοιωτὸς κήρυξ εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἔλεγε τὰ παρὰ τῶν Βοιωτῶν παραγγελθέντα, ὅτι εἶχον πράξει ἀδίκημα παραβιάσαντες τὰ ἔθιμα τῶν Ἑλλήνων· διότι ὑπάρχει ἐν κοινὸν εἰς ὅλους, ὅταν ἐπέρχωνται οἱ μὲν κατὰ τῶν δὲ νὰ σέβωνται τὰ ὑπάρχοντα ἱερά· ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐξ ἐναντίας ὀχυρώσαντες τὸ Δῆλιον ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ· ὅτι πράττουσιν αὐτόθι ὅσα οἱ ἄνθρωποι πράττουσιν ἐν βεβήλῳ τόπῳ.

ὅτι καὶ ὕδωρ ἦν τλουν, ὅπερ οἱ Βοιωτοὶ ἀπεῖχον νὰ ἐγγίξωσιν, ἐκτὸς ὅταν ἐνίπτοντο διὰ τὰς θρησκευτικὰς τελετάς· κατὰ συνέπειαν λοιπὸν οἱ Βοιωτοὶ, χάριν τῶν δικαιωμάτων τοῦ θεοῦ καὶ ἑαυτῶν, προσεκάλουν τοὺς Ἀθηναίους, ἐν ὀνόματι τῶν προστατῶν τῆς χώρας καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος, νὰ ἀπέλθωσιν ἐκ τοῦ ἱεροῦ λαμβάνοντες μεθ' ἑαυτῶν ὅσα ἀνῆκον εἰς αὐτούς.

98. Ταῦτα εἰπόντος τοῦ κήρυκος, οἱ Ἀθηναῖοι ἔπεμψαν κήρυκα καὶ αὐτοὶ καὶ τὸν ἐπεφόρτισαν νὰ εἴπῃ ὅτι οὔτε τὸ ἱερὸν ἐβεβήλωσαν, οὔτε θὰ τὸ βεβηλώσιν ἐκόντες τοῦ λοιποῦ· ὅτι ἐξ ἀρχῆς δὲν εἰσῆλθον ἐπὶ τούτῳ τῷ σκοπῷ, ἀλλὰ μᾶλλον ἵνα ἐξ αὐτοῦ ἀποκρούωσι τοὺς ἐπιτιθεμένους· ὅτι ὁ νόμος τῶν Ἑλλήνων ἦτο, ὅταν κατέκτα τις χώραν μικράν ἢ μεγάλην, νὰ γίνεται κύριος καὶ τῶν εἰς αὐτὴν εὕρισκομένων ἱερῶν καὶ νὰ ποιεῖται χρῆσιν κατὰ τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα καὶ δι' ὅλων τῶν δυνατῶν μέσων· ὅτι αὐτοὶ οἱ Βοιωτοὶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι λαοὶ, ὅσοι κατέλαβον χώραν τινὰ ἐκδιώξαντες τοὺς κατοίκους αὐτῆς διὰ τῆς βίαις, κατ' ἀρχὰς εἰσῆλθον εἰς ἀλλότρια ἱερὰ καὶ σήμερον κατέχουσιν αὐτὰ ὡς ἰδικά των· ἐὰν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἠδύναντο νὰ καταλάβωσι μεγαλύτερον μέρος τῆς Βοιωτίας, θὰ τὸ διετήρουν· ὅτι δὲν θὰ ἀποσυρθῶσιν ἐκουσίως ἐκ τοῦ μέρους τὸ ὅποιον θεωροῦσι σήμερον ὡς ἰδιοκτησίαν των· ὅτι ἐποίησαντο χρῆσιν τοῦ ὕδατος ἐξ ἀνάγκης, οὐχὶ ἐπὶ βεβηλώσει, ἀλλ' ἀναγκασθέντες νὰ ὑπερασπισθῶσι κατὰ τῶν Βοιωτῶν οἵτινες πρῶτοι εἰσέβαλον εἰς τὴν χώραν των· ὅτι ὁ θεὸς θὰ ἐδείκνυετο βεβιαίως ἐπιεικὴς πρὸς πρᾶξιν ἣτις ἐπεβλήθη αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ πολέμου καὶ τῶν συμφορῶν· ὅτι οἱ βωμοὶ ἦσαν καταφύγιον τῶν ἀκουσίων ἀμαρτημάτων· ὅτι

ἐκαλεῖτο παρανομία τὸ κακὸν τὸ γινόμενον ἄνευ ἀνάγκης καὶ ὅχι ἐκεῖνο τὸν ὅποιον πιεζόμενός τις ὑπὸ τῶν περιστάσεων ἀναγκάζεται νὰ διαπράξῃ· ὅτι οἱ Βοιωτοὶ, ἀξιοῦντες νὰ ἀνταλλάξωσι τοὺς νεκροὺς μὲ τὰ ἱερά, παρανομοῦσι μᾶλλον ἐκείνων οἵτινες ἀρνοῦνται νὰ λάβωσιν ἐκεῖνα τὰ ὅποια τοῖς ἀνήκουσι· τέλος διέταξαν τὸν κήρυκα νὰ εἴπῃ σαφῶς ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἤθελον νὰ συνάξωσι τοὺς νεκροὺς τῶν οὐχὶ ἀναχωροῦντες ἐκ τῆς Βοιωτίας (διότι δὲν ἦσαν πλέον εἰς τὴν χώραν τῶν Βοιωτῶν ἀλλ' εἰς χώραν τὴν ὁποίαν εἶχον κατακτήσει διὰ τῶν ὀπλῶν), ἀλλὰ συμφωνοῦντες διὰ συνθήκης τὴν ἀπόδοσιν κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν.

99. Οἱ Βοιωτοὶ ἀπεκρίθησαν ὅτι, ἐὰν μὲν οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ἐν τῇ Βοιωτίᾳ, ἔπρεπε νὰ ἀναχωρήσωσι λαμβάνοντες μεθ' ἑαυτῶν ὅσα τοῖς ἀνῆκον· ἐὰν δὲ ἦσαν ἐπὶ ἰδικῆς τῶν χώρας, αὐτοὶ ἔπρεπε νὰ σκεφθῶσι περὶ τοῦ ποιητέου. Ἐφρόνουν μὲν ὅτι ἡ Ὠρωπία, εἰς τὰ ὅρια τῆς ὁποίας ἐγένετο ἡ μάχη καὶ ἔκειντο οἱ νεκροὶ, ἦτο ὑπήκοος τῶν Ἀθηναίων, δὲν ἐφρόνουν ὅμως ὅτι ἡδύναντο νὰ λάβωσι τοὺς νεκροὺς ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως αὐτῶν τῶν Βοιωτῶν· ἀφ' ἐτέρου δὲν ἤθελον νὰ συνθηκολογήσωσι περὶ χώρας ἀνηκούσης εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐπροτίμησαν νὰ ἀποκριθῶσιν ἀορίστως ὅτι ὤφειλον νὰ ἀναχωρήσωσιν ἐκ τῆς Βοιωτίας καὶ νὰ λάβωσιν ὅσα ζητοῦσιν. Ἀκούσας ταῦτα ὁ κήρυξ τῶν Ἀθηναίων ἀπῆλθεν ἄπρακτος.

100. Ἀμέσως οἱ Βοιωτοὶ ἐζήτησαν ἐκ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου ἀκοντιστὰς καὶ σφενδονήτας· εἶχον δὲ φθάσει εἰς βοήθειάν των μετὰ τὴν μάχην δισχίλιοι ὀπλίται ἐκ Κορίνθου, οἱ Πελοποννήσιοι φρουροὶ οἱ ἐξελθόντες ἐκ τῆς

Νισαίας καὶ Μεγαρεῖς· μετὰ τῶν ἐπικουριῶν τούτων ἐστράτευσαν κατὰ τοῦ Δηλίου, καὶ προσέβαλον τὸ τεῖχος. Μεταξὺ δὲ τῶν διαφορῶν μέσων τὰ ὅποια μετεχειρίσθησαν, προσήγαγον καὶ μηχανὴν ἣτις ἐκυρίευσεν αὐτό. Διὰ τὴν κατασκευάσωσιν ἐπριώνισαν εἰς δύο μεγάλην κεραίαν τὴν ὁποίαν ἐκοίλανε καθ' ὅλον τὸ μῆκος καὶ τὴν προσήρμοσαν πάλιν ἀκριβῶς ὡς αὐλόν. Εἰς τὴν μίαν δὲ ἄκραν ἐκρέμασαν δι' ἀλύσεων λέβητα· ἀκροφύσιον σιδηροῦν κλίνον πρὸς αὐτὸν ἐκρέματο ἀπὸ τῆς κεραίας τῆς ὁποίας τὸ πλεῖστον μέρος ἦτο ἐπίσης κεκαλυμμένον διὰ σιδήρου. Ἡ μηχανὴ αὕτη κομισθεῖσα δι' ἀμαξῶν προσηρμόσθη εἰς τὸ τεῖχος ἐκεῖ ὅπου τὸ ὀχύρωμα ἦτο πρὸ πάντων ὠκοδομημένον ἐκ ξύλων καὶ κλάδων ἀμπέλου· ὅταν προσήγγισεν εἰς τὸ τεῖχος, προσαρμόσαντες μεγάλας φύσας εἰς τὴν πρὸς τὸ μέρος τῶν ἄκραν τῆς κεραίας, ἤρχισαν νὰ φυσῶσιν. Ὁ πιεζόμενος ἀὴρ εἰσχωρῶν διὰ τοῦ αὐλοῦ μέχρι τοῦ λέβητος, πεπληρωμένου ἀνθράκων ἀνημμένων, θεοῦ καὶ πίσεως, τοιαύτην φλόγα ἀνέδωκεν ὥστε ἤναψεν ἡ ξυλεία τοῦ τεύχους καὶ κανεῖς δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἐκεῖ πλησίον. Ἐγκαταλιπόντες λοιπὸν αὐτὸ οἱ πολιορκούμενοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ τοιουτοτρόπως ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν πολεμίων. Ἐκ δὲ τῶν φρουρῶν οἱ μὲν ἀπέθανον, διακόσιοι δὲ συνελήφθησαν· ὁ ὑπόλοιπος στρατὸς εἰσελθὼν εἰς τὰ πλοῖα μετεκομίσθη εἰς τὰ ἴδια.

101. Ἀλωθέντος τοῦ Δηλίου κατὰ τὴν δεκάτην ἐβδόμην ἡμέραν μετὰ τὴν μάχην, καὶ τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν κήρυκος, ἀγνοοῦντος τὰ διατρέξαντα καὶ ἐλθόντος μετ' οὐ πολὺ διὰ νὰ ζητήσῃ τοὺς νεκροὺς, οἱ Βοιωτοὶ τοὺς ἀπέδοσαν καὶ δὲν ἀπεκρίθησαν πάλιν τὰ αὐτά. Ἀπέθανον

δὲ ἐν τῇ μάχῃ ἐκ μὲν τῶν Βοιωτῶν σχεδὸν πεντακόσιοι, ἐκ δὲ τῶν Ἀθηναίων σχεδὸν χίλιοι ἐν οἷς καὶ ὁ στρατηγὸς Ἰπποκράτης. Ἀπέθανον ἐπίσης πλείστοι φιλοὶ καὶ σκευοφόροι. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ταύτην καὶ ὁ Δημοσθένης ὅστις πλεύσας διὰ τὴν καταλάβῃ τὰς Σίφας διὰ προδοσίας δὲν εἶχε δυνηθῆ τὴν ἐπιτύχῃ, ἔχων τὸν στρατὸν ἐπὶ τῶν πλοίων καὶ τετρακοσίους ὀπλίτας Ἀκαρνᾶνας, Ἀγραίους καὶ Ἀθηναίους, ἔκαμιν ἀπόδασιν εἰς τὴν Σικυωνίαν. Πρὶν ὅμως πλησιάσωσιν ὅλα τὰ πλοῖα εἰς τὴν παραλίαν, ἐλθόντες οἱ Σικυώνιοι πρὸς βοήθειαν ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς ἀποβεβηκότας, κατεδίωξαν αὐτοὺς μέχρι τῶν πλοίων, ἐφόνευσαν τοὺς μὲν, συνέλαβον ζῶντας τοὺς δὲ, ἔστησαν τρόπαιον καὶ ἀπέδωκαν τοὺς νεκροὺς διὰ συνθήκης. Κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας ἀπέθανε καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ὀδρυσῶν Σιτάλκης, στρατεύσας κατὰ τῶν Τριβαλλῶν καὶ νικηθεὶς εἰς μάχην τινά. Σεύθης δὲ ὁ Σπαρδόκου, ἀνεψιὸς αὐτοῦ ὦν, ἐβασίλευσεν ὡς ἐκεῖνος ἐπὶ τῶν Ὀδρυσῶν καὶ τῆς Θράκης.

102. Κατὰ τὸν αὐτὸν χειμῶνα ὁ Βρασιδᾶς, ἔχων τοὺς συμμάχους τῆς Θράκης, ἐστράτευσε κατὰ τῆς Ἀμφιπόλεως, ἀποικίας τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ. Τὴν θέσιν ταύτην ἐφ' ἧς σήμερον ὑπάρχει ἡ πόλις, πρῶτος ὁ Μιλήσιος Ἀρισταγόρας, φεύγων τὸν βασιλέα Δαρεῖον, εἶχεν ἀποπειραθῆ τὴν συνοικήσῃ, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν Ἠδώνων· ἔπειτα δὲ μετὰ τριακονταδύο ἔτη, ἔπεμψαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι δεκάκις χίλιους ἀποίκους ἰδικούς των καὶ ἐκ τῶν ξένων τοὺς θέλοντας τὴν ὑπάγειν, οἵτινες κατεστράφησαν ἐν Δραβήσκῳ ὑπὸ τῶν Θρακῶν. Μετὰ εἰκοσιεννέα ἔτη οἱ Ἀθηναῖοι ἐπανήλθον μετὰ τοῦ Ἀγνωνος τοῦ Νικίου ὅστις ἐπέμφθη ὡς οἱ-

κιστής, καὶ ἐξελάσαντες τοὺς Ἡδῶνας ἔκτισαν τὴν θέσιν ταύτην ἣτις πρότερον ἐκαλεῖτο Ἐννέα ὁδοί. Εἶχον δὲ ἀναχωρήσει ἐκ τῆς Ἡϊόνος, ἐπιθαλασσίῳ ἐμπορείῳ τὸ ὅποιον εἶχον ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ ποταμοῦ, εἰκοσιπέντε σταδίου μακρὰν τῆς σημερινῆς πόλεως τὴν ὁποίαν ὁ Ἀγνων ὠνόμασεν Ἀμφίπολιν, διότι τὴν περιεκύκλωσε διὰ τείχους χωρίζων αὐτὴν ἐκ τῶν δύο βραχιόνων τοῦ περιβρέχοντος αὐτὴν Στρυμόνος, καὶ ἔκτισεν εἰς τρόπον ὥστε νὰ ᾖ περιβλεπτος καὶ ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ ἐκ τῆς ἡπείρου.

103. Κατὰ τῆς πόλεως λοιπὸν ταύτης ἐπορεύετο μετὰ τοῦ στρατοῦ ὁ Βρασίδης, ἀναχωρήσας ἐκ τῶν Ἀρῶν τῆς Χαλκιδικῆς· φθάσας περὶ δέιλῃν εἰς Αὐλῶνα καὶ Βρωμίσκον, ὅπου ἡ λίμνη Βόλβη εἰσβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ δειπνήσας ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν του διὰ νυκτός. Ἦτο κακοκαιρία καὶ ἔπιπτεν ὀλίγη χιών, ὅπερ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ σπεύσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν πορείαν του διὰ νὰ μὴ τὸν ἐννοήσωσιν οἱ κάτοικοι τῆς Ἀμφιπόλεως, ἐκτὸς ἐκείνων οἵτινες ἐπρόδιδον. Ἐν τῇ Ἀμφιπόλει ἦσαν Ἀργίλιοι, ἄποικοι τῶν Ἀνδρίων, καὶ ἄλλοι οἵτινες μετεῖχον εἰς τὴν προδοσίαν, οἱ μὲν δελεασθέντες ὑπὸ τοῦ Περδίκκου, οἱ δὲ ὑπὸ τῶν Χαλκιδέων· πρὸ πάντων ὅμως μέγα μέρος ἐλάβανον οἱ Ἀργίλιοι οἵτινες κατοικοῦντες ἐγγὺς καὶ ὑποπτοὶ ὄντες πάντοτε εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἐπεβούλευον τὴν θέσιν. Ἐπειδὴ ἡ περίστασις ἦτο εὐνοϊκὴ, ἐπειδὴ ἦλθεν ὁ Βρασίδης καὶ ἐπειδὴ πρὸ πολλοῦ ἐρραδιούργουν παρὰ τοῖς ἐν τῇ Ἀμφιπόλει συμπολίταις τῶν ἵνα τὴν παραδώσωσιν εἰς αὐτὸν, τὸν ἐδέχθησαν τότε εἰς τὴν πόλιν των, ἀπεστάτησαν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τὴν

ιδίαν ἐκείνην νύκτα καὶ ὠδήγησαν τὸν στρατὸν τοῦ Βρασίδος μακρὰν τῆς πόλεως εἰς τὴν γέφυραν τοῦ ποταμοῦ. Ἡ Ἀμφίπολις δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τῆς γεφύρας καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τὰ τεῖχη δὲν ἀπέληγον ἐκεῖ ὡς σήμερον· μία μόνον μικρὰ φρουρὰ εὐρίσκετο ἐκεῖ τὴν ὁποίαν εὐκόλως παρεβίασεν ὁ Βρασίδης· βοηθούμενος δὲ ὑπὸ τῆς προδοσίας καὶ τοῦ κακοῦ καιροῦ, ἐπέπεσεν ἀπροσδοκῆτως, διέβη τὴν γέφυραν καὶ κατέλαβεν ἀμέσως ὅλα ὅσα εἶχον οἱ ἔξω τῆς πόλεως κατοικοῦντες Ἀμφιπολίται.

104. Ἐπειδὴ οἱ ἐν τῇ πόλει δὲν περιέμενον τὴν διάβασιν τοῦ Βρασίδου, καὶ ἐπειδὴ μεταξὺ τῶν ἔξω κατοικούντων πολλοὶ συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι, ἐνῶ ἄλλοι κατέφυγον εἰς τὸ τεῖχος, οἱ Ἀμφιπολίται εἰς μεγάλην ταραχὴν περιῆλθον, πρὸ πάντων ἐπειδὴ ἦσαν πρὸς ἀλλήλους ὑποπτοι. Λέγουσι μάλιστα ὅτι ἐὰν ὁ Βρασίδης δὲν ἐπέτρεπεν εἰς τὸν στρατὸν νὰ παραδοθῇ εἰς τὴν διαρπαγὴν, ἀλλ' ἐβάδιζεν εὐθύς πρὸς τὴν πόλιν, θὰ τὴν ἐκυρίευσεν πιθανῶς. Ἀντὶ τούτου ὁμῶς στήσας ἔξω τὸν στρατὸν καὶ μὴ βλέπων νὰ προχωρῶσι τὰ πράγματα ἐν τῇ πόλει ὡς εἶχεν ἐλπίσει, ἔμενεν ἡσυχάζων. Ὅσοι ἦσαν ἐναντίοι τῶν προδιδόντων καὶ ὑπέρτεροι κατὰ τὸν ἀριθμὸν ὥστε νὰ ἐμποδίζωσι νὰ ἀνοιχθῶσιν ἀμέσως αἱ πύλαι, ἔπεμψαν τινὰς μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Εὐκλέους, ὅστις εἶχε πεμφθῇ ἐξ Ἀθηνῶν διὰ νὰ φρουρῇ τὴν πόλιν, πρὸς τὸν ἄλλον στρατηγὸν ὅστις ἐφρούρει εἰς Θράκην, τὸν Θουκυδίδην υἱὸν τοῦ Ὀλόρου, ὅστις συνέγραψε τὴν παρῶσαν ἱστορίαν καὶ ὅστις εὐρίσκετο εἰς τὴν Θάσον (εἶναι δὲ ἡ νῆσος αὕτη ἀποικία τῶν Παρίων, καὶ ἀπέχει ἀπὸ τῆς Ἀμφιπόλεως ἡμισείας ἡμέρας πλοῦν), προσκαλοῦν-

τες αὐτὸν εἰς βοήθειαν. Καὶ ὁ μὲν Θουκυδίδης, εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην, ἔσπευσε νὰ ἐπιβίβασθῃ ἐπὶ ἑπτὰ πλοίων τὰ ὁποῖα ἔτυχον ἐκεῖ παρόντα, θέλων πρὸ πάντων νὰ προλάβῃ τὴν παράδοσιν τῆς Ἀμφιπόλεως, ἢ τοῦλάχιστον νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν Ἠϊόνα.

105. Ὁ δὲ Βρασιδάς, ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ, φοβούμενος τὴν βοήθειαν τῶν πλοίων τὰ ὁποῖα ἔμελλον νὰ ἔλθωσιν ἐκ τῆς Θάσου, καὶ μαθὼν ὅτι ὁ Θουκυδίδης ἐκέκτητο ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ τῆς Θράκης πλουσιώτατα χρυσοῦ μεταλλεῖα ἅτινα καθίστων αὐτὸν ἓνα ἐκ τῶν τὰ πρῶτα δυναμένων ἡπειρωτῶν, ἔσπευδε νὰ προκαταλάβῃ τὴν πόλιν εἰ δυνατόν, ἵνα μὴ, ἀφικομένου αὐτοῦ, ἀρνηθῇ νὰ παραδοθῇ ὁ λαὸς τῆς Ἀμφιπόλεως ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι ἤθελε τὸν σώσει ὁ στρατηγὸς οὗτος διὰ τῶν πλοίων τὰ ὁποῖα ἤθελε φέρεи καὶ διὰ τοῦ στρατοῦ τὸν ὁποῖον ἤθελε συναθροίσει ἐκ τῆς Θράκης. Προσέφερε λοιπὸν μετρίας συμφωνίας, καὶ ἀνήγγειλε διὰ κήρυκος ὅτι οἱ Ἀμφιπολίται καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὅσοι ἦσαν ἐντὸς τῆς πόλεως ἠδύναντο νὰ μείνωσιν εἰς αὐτὴν ἐὰν ἤθελον, ἀπολαύοντες ἔσων δικαιωμάτων· ὅσοι δὲ δὲν ἤθελον, ἠδύναντο νὰ ἐξέλθωσιν ἐντὸς εἰκοσιπέντε ἡμερῶν λαμβάνοντες μετ' ἑαυτῶν ὅσα τοῖς ἀνῆκον.

106. Ὁ λαὸς ἀκούσας τὸ κήρυγμα τοῦτο μετέβαλε γνώμην τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ ὀλίγιστοι μόνον Ἀθηναῖοι ἦσαν εἰς τὴν πόλιν καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων ἦσαν σύμμικτοι, οἱ δὲ ἔξω συλληφθέντες εἶχον πολλοὺς συγγενεῖς ἐντὸς τῆς πόλεως. Ἐνεκα τοῦ φόβου τὸν ὁποῖον ἠσθάνοντο εὗρισκον δίκαιον τὸ κήρυγμα· οἱ μὲν Ἀθηναῖοι διότι εὐχαριστοῦντο νὰ ἐξέλθωσι, νομίζοντες ὅτι διέτρεχον πλειότερον κίνδυνον ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ μὴ περι-

μένοντες ταχεῖαν βοήθειαν, οἱ δὲ ἄλλοι διότι παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν θὰ διετήρουν ισότητα δικαιωμάτων καὶ δὲν θὰ διέτρεχον κανένα κίνδυνον. Ἦδη οἱ συνεργοὶ τοῦ Βρασίδου δὲν ἐκρύπτοντο πλέον παρουσιάζοντες ὡς δικαίας τὰς προτάσεις ταύτας, διότι ἔβλεπον τὸν λαὸν μεταβληθέντα καὶ μὴ ἀκούοντα πλέον τὸν παρόντα στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων. Γενομένης δὲ τῆς συνθηκολογήσεως, ὁ Βρασίδης ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοὺς ὅρους τοὺς ὁποίους εἶχε διακηρύξει. Καὶ οἱ μὲν Ἀμφιπολῖται παρέδωκαν τὴν πόλιν τοιοῦτοτρόπως, ὁ δὲ Θουκυδίδης καὶ τὰ πλοῖα κατέπλευσαν εἰς τὴν Ἡϊόνα περὶ τὸ ἐσπέρας τῆς ἰδίας ἐκείνης ἡμέρας. Καὶ τὴν μὲν Ἀμφίπολιν πρὸ ὀλίγου εἶχε καταλάβει ὁ Βρασίδης, τὴν δὲ Ἡϊόνα μία νύξ ἐχρειάζετο διὰ νὰ καταλάβῃ ἐπίσης· διότι ἐὰν τὰ πλοῖα δὲν ἔφθανον ταχέως εἰς βοήθειαν, ἡ πόλις αὕτη θὰ ἐκυριεύετο ἅμα τῇ πρῶτῃ.

107. Μετὰ τοῦτο ὁ μὲν Θουκυδίδης ἔλαβε τὰ ἀναγκαῖα μέτρα διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πόλιν πρὸς τὸ παρὸν ἀπὸ τῆς ἐπιθέσεως τοῦ Βρασίδου, καὶ διὰ νὰ διατηρήσῃ αὐτὴν εἰς τὸ μέλλον, δεχθεὶς ὅσους ἠθέλησαν νὰ ἐξέλθωσι τῆς Ἀμφιπόλεως κατὰ τὰς συνθήκας· ὁ δὲ Βρασίδης κατέπλευσεν αἴφνης πρὸς τὴν Ἡϊόνα ἀκολουθῶν τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ μετὰ πολλῶν πλοίων, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ καταλάβῃ τὴν προέχουσαν ἀπὸ τοῦ τείχους ἄκραν καὶ νὰ καταστῇ κύριος τῆς ἐκ τοῦ ποταμοῦ εἰσόδου· ἐπιχειρήσας δὲ καὶ κατὰ ξηρὰν ἀπόπειραν, ἀπεκρούσθη ἀμφοτέρωθεν καὶ ἐνησχολήθη νὰ τακτοποιήσῃ τὰ κατὰ τὴν Ἀμφίπολιν. Ἡ Ἡδωνικὴ πόλις Μύρκινος παρεδόθη εἰς αὐτὸν μετὰ τὸν ὑπὸ τῶν παίδων τοῦ Γοάξιος καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Βραυροῦς φόνον τοῦ βα-

σιλέως Πιπτακού. Ἡ Γαψηλὸς καὶ ἡ Οἰούμη, ἀποικίαι τῶν Θασίων, δὲν ἐβράδυνον νὰ παραδοθῶσιν. Ὁ Περδίκκας, ἐλθὼν ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἀμφιπόλεως, ἐβοήθησε τὸν Βρασίδαν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ταύτας.

108. Ἀπολεσθείσης τῆς Ἀμφιπόλεως οἱ Ἀθηναῖοι περιῆλθον εἰς μέγαν φόβον, διότι ἡ πόλις ἦτο ἄλλως τε εἰς αὐτοὺς ὠφέλιμος διὰ τὰ ναυπηγήσιμα αὐτῆς ξύλα καὶ τὴν χρηματικὴν πρόσσodon. Προηγουμένως οἱ Λακεδαιμόνιοι ἡδυνήθησαν, διερχόμενοι διὰ τῆς Θεσσαλίας, νὰ φθάσωσι μέχρι τοῦ Στρυμόνος καὶ νὰ προσβάλωσι τοὺς συμμάχους τῶν Ἀθηνῶν· ἀλλ' ἐνόσω δὲν ἦσαν κύριοι τῆς γεφύρας, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ διέλθωσι τὸν ποταμὸν τοῦτον ὅστις σχηματίζει εὐρεῖαν λίμνην ἄνωθεν τῆς πόλεως καὶ τοῦ ὁποίου τὸ πλησίον τῆς Ἡϊόνης στόμιον φυλάττεται ὑπὸ πλοίων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόμιζον ὅτι ἡ δίοδος τότε θὰ καθίστατο εὐκολος, καὶ ἐφοβοῦντο ἐπίσης μήπως ἀποστατήσωσιν οἱ σύμμαχοι. Διότι ὁ Βρασίδης ἐδεικνύετο μέτριος εἰς ὅλα καὶ ἐπανελάμβανε πανταχῶ ὅτι ἐστάλη ὅπως ἐλευθερώσῃ τὴν Ἑλλάδα. Αἱ ὑπήκοοι τῶν Ἀθηναίων πόλεις μαθοῦσαι τὴν παράδοσιν τῆς Ἀμφιπόλεως, τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Βρασίδου καὶ τὴν πραότητα αὐτοῦ, ἔκλιναν τότε μᾶλλον πρὸς τὴν ἀποστασίαν καὶ πέμψασαι κρυφίως κήρυκας προσεκάλουν αὐτὸν νὰ τὰς ἐπισκεφθῇ ἐν παρόδῳ· ἐκάστη αὐτῶν ἤθελε νὰ ἀποστατήσῃ πρώτη, νομίζουσα ἤδη ὅτι δὲν εἶχε πλέον τίποτε νὰ φοβηθῇ. Ἐν τῇ ἀπάτῃ των δὲν ἐφαντάζοντο ὅτι ἡ δύναμις τῶν Ἀθηναίων ἦτο τόσον μεγάλη ὥστε ἐφάνη ὕστερον, καὶ ἔκρινον μᾶλλον ὑπὸ ἀβεβαίας θελήσεως ἢ ὑπὸ ἀσφαλοῦς προνοίας. Συνήθως οἱ ἄνθρωποι πιστεύουσι μετ' ἀπερισκέπτου ἐλπίδος ὅσα ἐπιθυμοῦσι καὶ

σκέπτονται μόνον πῶς νὰ ἀποφύγωσιν ὅσα τοὺς δυσαρ-
στοῦσι. Προσέτι οἱ σύμμαχοι εἶχον ἐνθαρρυνθῆ ὑπὸ τῆς
προσφάτου καταστροφῆς τῶν Ἀθηναίων ἐν Βοιωτίᾳ καὶ
ὑπὸ τῶν ἐπαγωγῶν λόγων τοῦ Βρασίδου ὅστις παρίστα
τοὺς Ἀθηναίους ὥς μὴ τολμήσαντας νὰ συμπλακῶσι
μετ' αὐτοῦ ἐν Νισαίᾳ ὅπου μόνον τὸν στρατὸν του εἶχε,
καὶ ἐπίστευον ὅτι κανεὶς δὲν ἤθελεν ἔλθει νὰ τοὺς προσ-
βάλλῃ. Τὸ δὲ μέγιστον, παρασυρόμενοι ὑπὸ τοῦ θελγῆ-
τρου τοῦ νεωτερισμοῦ καὶ τῆς σκέψεως ὅτι πρώτην ἡδὴ
φορὰν ἔμελλον νὰ δοκιμάσωσι τὸν ζῆλον τῶν Λακεδαι-
μονίων, ἦσαν ἑτοιμοὶ νὰ διακινδυνεύσωσι τὰ πάντα.
Τοῦτο ἐννοήσαντες οἱ Ἀθηναῖοι ἔπεμψαν φρουρὰς εἰς τὰς
πόλεις, ἐφ' ὅσον ἐπέτρεπεν αὐτοῖς ὁ χειμὼν καὶ τὸ βρα-
χὺ τοῦ χρόνου· ὁ δὲ Βρασίδας ἐμήνυσεν εἰς τὴν Λακε-
δαίμονα διὰ νὰ ζητήσῃ καὶ ἄλλας ἐπικουρίας, καὶ ἡτοι-
μάζετο νὰ ναυπηγήσῃ τριήρεις ἐν τῷ Στρυμόνι. Ἀλλ' οἱ
Λακεδαιμόνιοι δὲν ἐβόηθησαν τοὺς σκοποὺς του, τὸ μὲν
ἐνεκα τοῦ φθόνου τὸν ὁποῖον εἶχον κατ' αὐτοῦ οἱ πρῶ-
τοι πολῖται, τὸ δὲ διότι ἐπρωτίμων νὰ ἐπιτύχωσι τὴν
ἀπόδοσιν τῶν ἐν τῇ νήσῳ αἰχμαλωτευθέντων ἀνδρῶν
καὶ νὰ καταπαύσωσι τὸν πόλεμον.

109. Κατὰ τὸν αὐτὸν χειμῶνα οἱ Μεγαρεῖς ἐπανε-
λάβον τὰ μακρὰ τεῖχη τὰ ὁποῖα κατεῖχον οἱ Ἀθηναῖοι
καὶ κατέσκαψαν αὐτὰ ἐκ θεμελίων, ἐνῶ ὁ Βρασίδας, μετὰ
τὴν ἄλωσιν τῆς Ἀμφιπόλεως, ἔχων τοὺς συμμάχους,
ἐστράτευσεν κατὰ τῆς καλουμένης Ἀκτῆς, ἣτις ἀρχομένη
ἀπὸ τῆς διώρυγος τοῦ βασιλέως, παρατείνεται εἰς τὸ
ἐσωτερικὸν τῆς χώρας· ὁ Ἄθως, ὅρος ὑψηλὸν, ἀποτελεῖ
μέρος αὐτῆς καὶ τελευτᾷ εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Πολ-
λαὶ πόλεις ὑπάρχουσιν εἰς τὴν χώραν ταύτην, ἡ Σάνη,

ἀποικία τῶν Ἀνδρίων, κειμένη πλησίον τῆς διώρυγος καὶ ἐστραμμένη εἰς τὸ πρὸς τὴν Εὐβοίαν πέλαγος· προσέτι ἡ Θύσσοις, αἱ Κλεωναί, οἱ Ἀκρόθωι, ἡ Ὀλόφυξος, τὸ Δῖον, αἵτινες οἰκοῦνται ὑπὸ συμμίκτων ἐθνῶν βαρβάρων δύο γλώσσας ὁμιλούντων. Εἰς τὰς πόλεις ταύτας ὑπάρχουσι καὶ ὀλίγοι Χαλκιδεῖς, ἀλλὰ τὸ μείζον μέρος σύγκειται ἐκ τῶν Πελασγῶν ἐκείνων οἵτινες ἄλλοτε ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Τυρρηνῶν κατέκρησαν τὴν Ἀῆμον καὶ τὰς Ἀθήνας, ἐκ Βησαλτῶν, ἐκ Κρηστωναίων καὶ Ἡδῶνων. Κατοικοῦσι δὲ οὗτοι εἰς μικρὰς πόλεις τῶν ὁμοίων αἱ πλεῖσται ὑπετάγησαν εἰς τὸν Βρασίδαν, ἀλλ' ἡ Σάνη καὶ τὸ Δῖον ἀντέστησαν· τούτου ἕνεκα λοιπὸν ἐδήλωσε τὴν χώραν των μείνας ἐκεῖ μετὰ τὸν στρατὸν του.

110. Ἐπειδὴ αἱ πόλεις αὗται δὲν ὑπετάσσοντο, ἐστράτευσεν εὐθὺς ἐναντίον τῆς Χαλκιδικῆς Τορώνης, κατεχομένης ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων· εἶχε δὲ προσκληθῆ ὑπὸ ὀλίγων ἀνδρῶν ἐτοίμων νὰ παραδώσωσιν αὐτῷ τὴν πόλιν. Φθάσας νυκτὸς ἔτι οὔσης καὶ περὶ τὸν ὄρθρον, ἐσταμάτησε τὸν στρατὸν πλησίον τοῦ ναοῦ τῶν Διοσκούρων ὅστις ἀπέχει τῆς πόλεως τρεῖς ὀλοκλήρους σταδίους. Ἡ πορεία του διέλαθε μὲν τὴν προσοχὴν τῶν κατοίκων τῆς Τορώνης καὶ τῶν φρουρούντων ἐν αὐτῇ Ἀθηναίων, ἀλλ' οἱ μετ' αὐτοῦ συμπράττοντες ἐγνώριζον ὅτι ἔμελλε νὰ ἔλθῃ, καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ἐξῆλθον κρυφίως διὰ νὰ ἐπιτηρήσωσι τὴν ἀφίξιν του. Ἀμα εἶδον ὅτι ἦλθεν, εἰσῆγαγον μετ' ἑαυτῶν εἰς τὴν πόλιν ἑπτὰ ἀνδρας ψιλοὺς ἔχοντας ἐγχειρίδια· διότι ἐκ τῶν εἰκοσιν οἵτινες εἶχον ἐκλεχθῇ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, αὐτοὶ μόνον ἐτόλμησαν νὰ εἰσέλθωσιν (ὠδήγει δὲ αὐτοὺς ὁ Ὀλύνθιος Λυσίστρατος)· εἰσδύσαντες δὲ ἀθορύβως διὰ τοῦ πρὸς τὸ πέλαγος τεί-

χους καὶ ἀναβάντες μέχρι τοῦ ἀνωτάτου φυλακτηρίου, διότι ἡ πόλις εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ λόφου, ἐφόνευσαν τοὺς φρουροὺς καὶ συνέτριψαν τὴν πρὸς τὸ Καναστραῖον μικρὰν πύλην.

141. Ὁ δὲ Βρασίδης, προχωρήσας ὀλίγον, ἐστάθη μετὰ τοῦ ὑπολοίπου στρατοῦ καὶ ἔπεμψεν ἐμπρὸς ἑκατὸν πελταστὰς οὔτινες ὤφειλον νὰ ὀρμήσωσι πρῶτοι ἅμα ἡνοίγοντο πύλαι τινὲς καὶ ὑψοῦτο τὸ συμπεφωνημένον σημεῖον. Βραδύνοντος δὲ τοῦ σημείου νὰ φανῇ, οἱ πελτασταὶ ἐκπληττόμενοι ἐπλησίασαν ἀνεπαισθήτως τὴν πόλιν. Κατ' αὐτὸ τὸ διάστημα οἱ μετὰ τῶν ἑπτὰ στρατιωτῶν εἰσελθόντες Τορωναῖοι παρεσκευάζοντο ἔνδοθεν· ἀφοῦ συνέτριψαν τὴν μικρὰν πύλην καὶ κόψαντες τὸν μοχλὸν ἡνοῖξαν τὰς πρὸς τὴν ἀγορὰν πύλας, πρῶτον μὲν εἰσήγαγον τινὰς διὰ τῆς μικρᾶς πύλης ὅπως ἐκφοβήσωσιν ἐκ τῶν νώτων καὶ ἀμφοτέρωθεν τοὺς ἐν τῇ πόλει ἀγνοοῦντας τὰ πραττόμενα· ἔπειτα ὕψωσαν κατὰ τὰ συμπεφωνημένα τὸ πύρινον σημεῖον καὶ εἰσήγαγον διὰ τῶν κατὰ τὴν ἀγορὰν πυλῶν τοὺς λοιποὺς πελταστὰς.

142. Ἰδὼν ὁ Βρασίδης τὸ σύνθημα ἔδραμε ταχέως ἀναστήσας τὸν στρατὸν ὅστις βοήσας ὁμοθυμαδὸν ἐνέβαλε τοὺς κατοίκους εἰς πολλὴν ἐκπληξιν. Καὶ οἱ μὲν εἰσώρμησαν ἀμέσως διὰ τῶν πυλῶν, οἱ δὲ, τῇ βοηθείᾳ τετραγώνων δοκῶν αἵτινες ἔτυχον κείμεναι ἐκεῖ διὰ τὴν ἀνολικὴν τῶν λίθων τοῦ πεπτωκότος καὶ οἰκοδομουμένου τείχους. Καὶ ὁ μὲν Βρασίδης μετὰ τοῦ πολλοῦ στρατοῦ εὐθύς ἐτράπη πρὸς τὰ ὑψηλότερα μέρη τῆς πόλεως, θέλων νὰ κυριεύσῃ αὐτὴν μετ' ἄκρας ἀσφαλείας καὶ βεβαιότητος· ὁ δὲ ἐπίλοιπος στρατὸς διεσπάρη ὁμοίως εἰς πάντα τὰ μέρη.

113. Ἐνῷ κατελαμβάνετο οὕτω ἡ πόλις, τὸ μεῖζον μέρος τῶν Τορωναίων, μὴ γνωρίζον τίποτε, ἐθορυβεῖτο, οἱ δὲ προδόται καὶ ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους ἤρresκον τὰ πραττόμενα ἠνώθησαν ἀμέσως μετὰ τῶν εἰσελθόντων. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι (διότι ἔτυχον καθεύδοντες ἐν τῇ ἀγορᾷ πεντήκοντα περίπου ὀπλίται) ἅμα ἐνόησαν τὰ διατρέχοντα, τινὲς μὲν ἐφονεύθησαν μαχόμενοι, οἱ δὲ ἄλλοι διεσώθησαν ἢ πεζοὶ, ἢ εἰς τὰ δύο πλοῖα τὰ ὁποῖα ἐφρούρουν ἐκεῖ, καὶ κατέφυγον εἰς τὸ φρούριον τὴν Λήκυθον τῆς ὁποίας οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν κύριοι, καὶ ἦτις κατέχει μίαν ἄκραν κεχωρισμένην ἐκ τῆς ἄλλης πόλεως διὰ στενοῦ ἰσθμοῦ. Πρὸς αὐτοὺς δὲ κατέφυγον καὶ ὅσοι ἐκ τῶν Τορωναίων ἦσαν εἰς αὐτοὺς ἀφωσιωμένοι.

114. Ἦτο ἤδη ἡμέρα καὶ ἡ πόλις εἶχε καταληφθῇ ἀσφαλῶς ὅτε ὁ Βρασίδης διεκήρυξεν εἰς τοὺς Τορωναίους ὅσοι εἶχον φύγει μετὰ τῶν Ἀθηναίων ὅτι ἡδύνατο ὁ θέλων νὰ ἐπιστρέψῃ ἀφόβως εἰς τὰ κτήματά του καὶ νὰ ἀπολαύῃ τελείαν ἐλευθερίαν τῶν πολιτικῶν του δικαιωμάτων. Ἐπεμψεν ἐπίσης κήρυκα πρὸς τοὺς Ἀθηναίους διὰ νὰ τοὺς διατάξῃ νὰ ἐξέλθωσι τῆς Ληκύθου διὰ συνθήκης, καθότι ἡ θέσις αὕτη ἀνῆκεν εἰς τοὺς Χαλκιδεῖς· ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεκρίθησαν ὅτι δὲν τὴν ἐγκαταλείπουν καὶ ἐζήτησαν μιᾶς ἡμέρας ἀνακωχὴν διὰ νὰ συνάξωσι τοὺς νεκροὺς των. Ὁ Βρασίδης ἐπέτρεψε δύο. Ἐν τῷ διαστήματι δὲ τούτῳ ἐνίσχυσε τὰς πλησίον τῆς Ληκύθου οἰκίας, ἐνῷ οἱ Ἀθηναῖοι ἔπραττον τὰ αὐτὰ καὶ αὐτοί. Συναθροίσας δὲ τοὺς Τορωναίους ἀπέτεινε πρὸς αὐτοὺς τὰ αὐτὰ περίπου ὅσα εἶχεν εἰπεῖ εἰς τοὺς Ἀκανθίους, ὅτι δὲν ἤθελεν εἶσθαι δίκαιον νὰ θεωρῶνται ὡς κακοὶ πολῖται καὶ ὡς προδόται ὅσοι συνεννοήθησαν μετ' αὐτοῦ

διὰ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως (διότι ἔπραξαν τοῦτο οὐχὶ λαβόντες χρήματα ἢ διὰ νὰ ὑποδουλώσωσιν αὐτήν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν καταστήσωσιν εὐτυχῇ καὶ ἐλευθέραν)· ὅτι ὅσοι δὲν ἔλαβον μέρος δὲν ἔπρεπε νὰ νομίζωσιν ὅτι ἤθελον στερηθῇ τῶν δικαιωμάτων τὰ ὅποια ἀπελάμβανον οἱ ἄλλοι· ὅτι δὲν ἦλθε πρὸς καταστροφὴν πόλεως ἢ ἰδιώτου· ὅτι τὸ κήρυγμα τὸ ὅποιον ἔπεμψε πρὸς ἐκείνους οἵτινες κατέφυγον πλησίον τῶν Ἀθηναίων, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐγένετο, καθότι δὲν τοὺς ἐθεώρει ὡς κακοὺς πολίτας διὰ τὴν πρὸς ἐκείνους φιλιάντων· ὅτι δὲν ἀμφίβαλλεν ὅτι ἐὰν ἔκαμνον πεῖραν τῆς φιλίας τῶν Λακεδαιμονίων θὰ ἐδείκνυον καὶ πρὸς αὐτοὺς ὅχι ὀλιγωτέραν εὐνοίαν, ἥτις τοσοῦτω μᾶλλον θὰ ἠὔξανεν ὅσῳ οἱ Λακεδαιμόνιοι θὰ ἔπραττον δικαιότερας πράξεις· ὅτι οἱ φόβοι των προήρχοντο διότι δὲν τοὺς ἐδοκίμασαν ἀκόμη. Εἶπε δὲ εἰς ὅλους νὰ παρασκευασθῶσι καὶ γίνωσι πιστοὶ σύμμαχοι, μὴ ἔχοντες ἄλλην εὐθύνην εἰμὴ τῶν σφαλμάτων τὰ ὅποια ἤθελον πράξει εἰς τὸ ἐξῆς· ὅτι ὡς πρὸς τὸ παρελθόν, οὐδὲν δικαίωμα εἶχον οἱ Λακεδαιμόνιοι νὰ παραπονεθῶσι, διότι δὲν ἠδικήθησαν αὐτοὶ ἀλλὰ μᾶλλον οἱ Τορωνάοι ὑπὸ λαοῦ ἰσχυροτέρου· καὶ ὅτι τέλος ἢ προτέρα ἀντίστασις των ἦτο συγγνωστέα.

115. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα εἰπὼν καὶ ἐνθαρρύνας αὐτοὺς προσέβαλε τὴν Λήκυθον ἀφοῦ παρῆλθεν ἡ ἀνακωχή· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ὑπερασπίζοντο ἄνωθεν κακῶν τειχῶν καὶ οἰκιῶν ἐπάλξεις ἐχουσῶν. Καὶ ἐπὶ μίαν μὲν ἡμέραν ἀπέκρουσαν τὴν προσβολήν· τὴν ἐπομένην δὲ ἡμέραν, ἐνῷ ἔμελλε νὰ προσαχθῇ κατ' αὐτῶν ὑπὸ τῶν πολεμίων μηχανὴ δι' ἧς διενοοῦντο οὗτοι νὰ ρίψωσι πῦρ εἰς τὰ ξύλινα παραφράγματα καὶ ἐνῷ ἐπλησίαζεν ὁ στρατός, οἱ Ἀθη-

ναῖοι ἀντέταξαν κατ' αὐτοῦ ξύλινον πύργον τὸν ὁποῖον ὕψωσαν ἐπὶ τινος οἰκήματος, εἰς τὸ μέρος ὅπου ἐνόμισαν ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἔμελλε νὰ πλησιάσῃ τὴν μηχανὴν καὶ ὅπερ ἦτο τὸ μάλλον ἀδύνατον. Ἐφερον δὲ ἐκεῖ πολλοὺς ἀμφορεῖς καὶ πίθους ὕδατος καὶ μεγάλους λίθους, πολλοὶ δὲ ἄνθρωποι ἀνέβησαν εἰς αὐτόν. Ἀλλὰ τὸ οἶκημα, λαβὼν μεγαλειότερον βάρος, διερράγη αἵφνης καὶ μετὰ μεγάλου κρότου. Καὶ ὅσοι μὲν ἐκ τῶν Ἀθηναίων ἦσαν ἐγγὺς, μάλλον ἐλυπήθησαν ἢ ἐφοβήθησαν, οἱ δὲ μακρὰν εὕρισκόμενοι, καὶ μάλιστα οἱ πολὺ μακρὰν, νομίσαντες ὅτι ἡ πόλις ἐκυριεύθη ἤδη ἐκ τούτου τοῦ μέρους, ὥρμησαν πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ τὰ πλοῖα.

116. Ὁ Βρασίδης ἰδὼν τοὺς Ἀθηναίους ἐγκαταλείποντας τὰς ἐπάλξεις, ἐπροχώρησε μετὰ τοῦ στρατοῦ καὶ κατέλαβεν εὐθὺς τὸ τεῖχος φονεύσας ὅσους εὗρεν ἐν αὐτῷ. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἐγκαταλιπόντες οὕτω τὴν πόλιν διεκομίσθησαν διὰ τῶν πλοίων καὶ τῶν λέμβων εἰς τὴν Παλλήνην· ὁ δὲ Βρασίδης (διότι ὑπάρχει ἐν τῇ Ληκύθῳ ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ ἔτυχε κηρύξας, ὅτε ἔμελλε νὰ προσβάλῃ, ὅτι θὰ ἔδιδε τριάκοντα ἀργυρᾶς μνᾶς εἰς ἐκεῖνον ὅστις πρῶτος ἤθελεν ἀναβῆ εἰς τὸ τεῖχος) κρίνων ὅτι ἡ ἄλωσις τοῦ φρουρίου ἐγένετο ἄλλως ἢ δι' ἀνθρωπίνου τρόπου, ἀπέδωκεν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς θεᾶς τὰς τριάκοντα μνᾶς καὶ κατεδαφίσας τὴν Ληκυθον ἀνέτρεψε τὰ οἰκοδομήματα καὶ κατέστησε τέμενος ὅλον τὸν χῶρον. Καὶ ὁ μὲν Βρασίδης καθ' ὅλον τὸ ὑπόλοιπον τοῦ χειμῶνος κατεγίνετο εἰς τὸ νὰ τακτοποιῇ τὰς πόλεις τὰς ὁποίας εἶχε κυριεύσει καὶ νὰ μελετᾷ τὴν κατάκτησιν ἄλλων· καὶ τοῦ χειμῶνος διελθόντος ἐτελεύτα τὸ ὄγδοον ἔτος τοῦ πολέμου τούτου.

117. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἅμα τῷ ἔαρι τοῦ ἀκολούθου θέρους ⁽¹⁾, συνεφώνησαν ἀνακωχὴν ἐνιαύσιον. Οἱ Ἀθηναῖοι ἤθελον διὰ τοῦ τρόπου τούτου νὰ ἐμποδίσωσι τὸν Βρασίδαν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀποσπάσῃ ἄλλας πόλεις ἀπὸ τὴν συμμαχίαν των πρὶν παρασκευασθῶσιν ἐν ἡσυχίᾳ νὰ ἀντισταθῶσι, καὶ ἐσκέπτοντο ὅτι ἐν ἀνάγκῃ ἡδύνατο ἡ ἀνακωχὴ αὕτη νὰ παραταθῇ. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐνόησαν ὅτι τοιοῦτοι ἦσαν οἱ φόβοι τῶν Ἀθηναίων καὶ ὅτι διὰ τῆς καταπαύσεως ταύτης τῶν τालαιπωριῶν τοῦ πολέμου θὰ ἔκλινον μᾶλλον εἰς τὸ νὰ καταπαύσωσιν αὐτὸν δι' εἰρήνης ὀριστικῆς καὶ ἀποδόσεως τῶν αἰχμαλώτων· διότι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπεθύμουν τὰ μάλιστα νὰ λάβωσι τοὺς αἰχμαλώτους τούτους ἐνὸς ἡμέρας ὁ Βρασίδης εὐτύχει. Ἐνόουν κάλλιστα ὅτι ἐὰν ὁ Βρασίδης προώδευε περισσότερον καὶ ἀποκαθίστα τὴν ἰσορροπίαν, τοὺς μὲν αἰχμαλώτους θὰ ἔχανον, αὐτοὶ δὲ οἱ ἴδιοι θὰ ἦσαν ἡναγκασμένοι νὰ διατρέξωσι νέους κινδύνους. Συνωμολόγησαν λοιπὸν δι' ἑαυτοὺς καὶ τοὺς συμμάχους των τὴν ἀκόλουθον ἀνακωχὴν.

118. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ναὸν καὶ τὸ μαντεῖον τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος ἀπεφασίσαμεν νὰ ποιῇται χρῆσιν αὐτῶν ἄνευ δόλου καὶ φόβου πᾶς ὁ θέλων, συμφώνως πρὸς τοὺς πατέριους νόμους. Τοιαύτη εἶναι ἡ ἀπόφασις τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν παρόντων συμμάχων· ὑπόσχονται δὲ οὗτοι νὰ πείσωσιν ὅπως δυνηθῶσι τοὺς Βοιωτοὺς καὶ τοὺς Φωκεῖς πέμποντες πρὸς αὐτοὺς κήρυκα. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς θησαυροὺς τοῦ θεοῦ, θὰ φροντίσωμεν ὅπως ἀνακαλύψωμεν τοὺς ἄρπαγας αὐτῶν, μεταχει-

(1) Ἐννατον ἔτος τοῦ πολέμου, 423 π. Χ.

ριζόμενοι τοὺς πατέριους νόμους ὀρθῶς καὶ δικαίως, σεῖς, ἡμεῖς καὶ πᾶς ὁ θέλων, συμμορφούμενοι πάντες μὲ τοὺς πατέριους νόμους. Οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ σύμμαχοι, ἐὰν οἱ Ἀθηναῖοι συναινέσωσι νὰ γίνη εἰρήνη, δέχονται νὰ μείνωσιν ἑκάτεροι εἰς τὰ ἑαυτῶν ὅρια διατηροῦντες ὅσα ἔχουσι σήμερον. Οἱ ἐν τῷ Κορυφασίῳ νὰ μένωσιν ἐντὸς τῆς Βουφράδος καὶ τοῦ Τομέως· οἱ ἐν τοῖς Κυθήροις νὰ μὴ συγκοινωνῶσι μετὰ τῶν ἡμετέρων συμμάχων, μήτε ἡμεῖς μετ' αὐτῶν, μήτε αὐτοὶ μεθ' ἡμῶν· οἱ ἐν τῇ Νισαίᾳ καὶ Μινώᾳ νὰ μὴ ὑπερβαίνωσι τὴν ὁδὸν ἥτις ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ Νίσου ἄγει πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, καὶ ἐκ τοῦ ναοῦ τούτου προχωρεῖ ἀπ' εὐθείας μέχρι τῆς γεφύρας τῆς Μινώας· μήτε οἱ Μεγαρεῖς καὶ οἱ σύμμαχοί των νὰ ὑπερβαίνωσι τὴν ὁδὸν ταύτην· καὶ τὴν νῆσον νὰ ἔχωσιν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ὁποίαν κατέλαβον, μὴ συγκοινωνοῦντες μηδαμοῦ οἱ μὲν μετὰ τῶν δέ· καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι νὰ διατηρήσωσιν ὅσα ἔχουσι σήμερον ἐν τῇ Τροιζίνι καὶ κατὰ τὰς μετὰ τῶν Ἀθηναίων συμφωνίας των, ἑκάτεροι δὲ δύνανται νὰ πλέωσιν ἐν τῇ θαλάσῃ ἥτις βρέχει τὴν χώραν των καὶ τὴν τῶν συμμάχων. Οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲν θὰ πλέωσιν ἐν τῇ θαλάσῃ μετὰ μακρῶν πλοίων, ἀλλὰ μὲ πᾶν ἄλλο εἶδος κωπῆρους πλοίου πεντακοσίων ταλάντων χωρητικότητος. Οἱ κήρυκες, οἱ πρέσβεις καὶ οἱ ἀκόλουθοι ὅσους κρίνωσιν ὅτι πρέπει νὰ ἔχωσιν ἀμφοτέρα τὰ μέρη, θέλουσι διατελῆ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῆς δημοσίας πίστεως ἐνόσω διαρκεῖ ἡ μετὰβασις καὶ ἡ ἐπιστροφή αὐτῶν, εἴτε διὰ ξηρᾶς, εἴτε διὰ θαλάσσης, ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἢ ἐν ταῖς Ἀθήναις πρὸς διαπραγμάτευσιν τῆς εἰρήνης ἢ ῥύθμισιν τῶν διαφορῶν. Κατ' αὐτὸ τὸ διάστημα δὲν θὰ γίνωνται δεκτοὶ μήτε παρ' ὑ-

μῶν μήτε παρ' ἡμῶν αὐτόμολοι, εἴτε ἐλεύθεροι, εἴτε δοῦλοι. Εἰς τὰς διαφορὰς ὑμεῖς θὰ δικάζεσθε παρ' ἡμῶν καὶ ἡμεῖς παρ' ὑμῶν συμφώνως μὲ τὰ πάτρια, ὅλα δὲ τὰ ἀμφισβητούμενα μέρη θὰ διαλύονται διὰ τοῦ δικαίου καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ πολέμου. Καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ σύμμαχοι ταῦτα ἀπεφάσισαν· ἐὰν δὲ ὑμεῖς ἔχετε ἄλλας προτάσεις καλλιτέρας ἢ δικαιοτέρας, μεταβῆτε εἰς τὴν Λακεδαιμόνα διὰ νὰ τὰς προτείνετε, ὄντες βέβαιοι ὅτι οὐδεμίᾳ δικαίᾳ πρότασις θέλει ἀπορρίφθῃ ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν συμμάχων. Ὅσοι ὅμως ἐπιφορτισθῶσι μὲ τοιαύτην ἀποστολὴν, ἄς ἔλθωσιν ἔχοντες πληρεξουσιότητα, καθὼς ἀπαιτεῖτε νὰ πράξωμεν καὶ ἡμεῖς τὸ αὐτό. Ἡ ἀνακωχὴ θέλει διαρκέσει ἕνα ἐνιαυτόν. Ταῦτα ἀπεφάσισεν ὁ δῆμος. Ἡ Ἀκάμαντις φυλὴ ἐπρυτάνευεν, ὁ Φαίνιππος ἐγραμμάτευεν, ὁ Νικιάδης ἐπεστάτει. Ὁ Λάχης ἐπρότεινε τὰ ἐξῆς ἐν ὀνόματι τῆς καλῆς τύχης τῶν Ἀθηναίων. Νὰ γίνῃ ἀνακωχὴ σύμφωνος μὲ τὰς προτάσεις τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν συμμάχων· καὶ συνεφωνήθη ἐν τῷ δήμῳ νὰ διαρκέσῃ ἡ ἀνακωχὴ ἐπὶ ἕνα ἐνιαυτόν, νὰ ἄρχεται δὲ ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, δεκάτην τετάρτην τοῦ Ἐλαφηβολιῶνος μηνός. Κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον οἱ πρέσβεις καὶ οἱ κήρυκες θὰ μετέβαινον παρ' ἀμφοτέροις τοῖς συμβαλλομένοις διὰ νὰ συζητήσωσι περὶ τῶν μέσων τῆς καταπαύσεως τοῦ πολέμου. Οἱ δὲ στρατηγοὶ καὶ οἱ πρυτάνεις θὰ συγκαλέσωσιν ἐκκλησίαν ἐν ἣ κατὰ πρῶτον οἱ Ἀθηναῖοι θέλουσι συζητήσει περὶ τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ τρόπου δι' οὗ οἱ πρέσβεις ἤθελον παρουσιασθῇ διὰ νὰ προτείνωσι τὴν κατάπαυσιν τοῦ πολέμου. Ἀμέσως δὲ μετὰ ταῦτα οἱ παρόντες πρέ-

σβεις νὰ ὀρκισθῶσιν ἐνώπιον τοῦ δήμου ὅτι θὰ διατηρήσωσι τὴν εἰρήνην ἐπὶ ἓνα ἐνιαυτόν.»

119. Ταῦτα συνεφώνησαν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ σύμμαχοί των ἀφ' ἐνός, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ σύμμαχοί των ἀφ' ἐτέρου [καὶ ὤμωσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ σύμμαχοι] κατὰ τὴν δωδεκάτην τοῦ Λακεδαιμονίου μηνός Γεραστίου. Συνεφώνησαν δὲ καὶ ἕκαμον σπονδὰς ἐκ μέρους μὲν τῶν Λακεδαιμονίων οἱ ἐξῆς· Ταῦρος Ἐχετιμίδα, Ἀθήναιος Περικλείδα, Φιλοχαρίδας Ἐρυξιδάϊδα· ἐκ μέρους δὲ τῶν Κορινθίων Αἰνέας Ὠκύτου, Εὐφαιμίδας Ἀριστωνύμου· ἐκ μέρους δὲ τῶν Σικυνωνίων Δαμότιμος Ναυκράτους, Ὀνάσιμος Μεγακλέους· ἐκ μέρους δὲ τῶν Μεγαρέων Νίκασος Κεκάλου, Μενεκράτης Ἀμφιδώρου· ἐκ τῶν Ἐπιδαυρίων Ἀμφίας Εὐπαΐδα· καὶ τέλος ἐκ τῶν Ἀθηναίων οἱ στρατηγοὶ Νικόστρατος Διῦτρέφους, Νικίας Νικηράτου, Αὐτοκλῆς Τολμαίου. Ἡ μὲν λοιπὸν ἀνακωχὴ τοιαύτη ἐγένετο, κατὰ τὸ διάστημα δὲ αὐτῆς εἰς πολλὰς ἦλθον διαπραγματεύσεις περὶ ὀριστικῆς εἰρήνης.

120. Περὶ δὲ τὰς ἡμέρας ταύτας καθ' ἃς ἐγένετο ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἐπικυρώσεων, ἡ Σκιώνη, πόλις κειμένη ἐν τῇ Παλλήνῃ, ἀπεστάτησεν ἀπὸ τοῦς Ἀθηναίους καὶ συνετάχθη μὲ τὸν Βρασίδαν. Λέγουσι δὲ οἱ Σκιωναῖοι ὅτι κατὰγονται ἐκ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Πελλήνης, καὶ ὅτι οἱ πρόγονοί των, ἐπιστρέφοντες ἐκ τῆς Τροίας, κατελήφθησαν ὑπὸ τῆς τρικυμίας ἣτις διεσκόρπισε τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὴν χώραν ἐκείνην ὅπου ἐγκαθιδρύθησαν. Μετὰ τὴν ἀποστασίαν αὐτῶν, ὁ Βρασίδης ἐπλευσε διὰ νυκτὸς εἰς τὴν Σκιώνην. Ναῦς φιλικὴ προέπλεεν, αὐτὸς δὲ ἠκολούθει μακρόθεν δι' ἐνὸς κεληπίου, ἵνα ἐὰν μὲν ὁ κέλῃς συναντήσῃ ἄλλο πλοῖον μεγαλεί-

τερον, νὰ τὸν ὑπερασπίσῃ ἡ τριήρης, ἐὰν δὲ συνήντα ἄλλην ἰσοδύναμον τριήρη, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα αὕτη δὲν θὰ ἐστρέφετο κατὰ τοῦ μικροτέρου πλοίου ἀλλὰ κατὰ τοῦ μεγαλειτέρου, κατ' αὐτὸ δὲ τὸ διάστημα θὰ ἠδύνατο οὗτος νὰ διασωθῇ. Περαιωθεὶς οὕτω καὶ συγκαλέσας τοὺς Σκιωναίους εἰς ἐκκλησίαν ἔλεγεν εἰς αὐτοὺς τὰ αὐτὰ ὅσα εἶπεν εἰς τὴν Ἀκανθὸν καὶ Τορώνην, προσθέτων ὅτι ἦσαν ἄξιοι μεγίστων ἐπαίνων, αὐτοὶ οὔτινες κεκλεισμένοι ἐν τῷ ἰοθμῷ τῆς Παλλήνης ὑπὸ τῶν ἐχόντων τὴν Ποτίδαιαν Ἀθηναίων καὶ ὄντες οὐδὲν ἄλλο ἢ νησιῶται, αὐτεπάγγελτοι ἐχώρησαν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ δὲν ἀνέμειναν δειλῶς νὰ τοὺς βιάσῃ ἡ ἀνάγκη εἰς τὸ νὰ ζητήσωσιν ἐκεῖνο τὸ ὅποτον προφανῶς ἦτο συμφέρον των, καὶ ὅτι ἡ πρᾶξις των αὕτη ἦτο ἀπόδειξις ὅτι ἀνδρείως ἤθελον ὑπομείνει καὶ τὰς μεγίστας δοκιμασίας, ἐὰν αἱ ὑποθέσεις των ἤθελον τακτοποιηθῇ κατ' εὐχὴν· ὅτι τοὺς ἐθεώρει ὡς πιστοτάτους ἀληθῶς φίλους τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ ὅτι δὲν θὰ παρέβλεπεν οὐδεμίαν περίστασιν ὅπως τοὺς τιμήσῃ.

121. Καὶ οἱ μὲν Σκιωναῖοι ἐπήρθησαν ὑπὸ τῶν λόγων τούτων καὶ ἐνθάρρυνθέντες ὅλοι ὁμοίως, ὡς καὶ ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους πρότερον δὲν ἤρεσκον τὰ πραττόμενα, διανοήθησαν καὶ τὸν πόλεμον νὰ ὑποστῶσι προθύμως καὶ τὸν Βρασίδαν νὰ ὑποδεχθῶσι λαμπρῶς· καὶ δημοσίᾳ μὲν ἡ πόλις τὸν περιέβαλε διὰ χρυσοῦ στεφάνου ὡς ἐλευθερωτὴν τῆς Ἑλλάδος, ἰδίᾳ δὲ τὸν ἐκόσμου διὰ ταινιῶν καὶ τὸν ἐπευφήμουν ὡς ἀθλητὴν. Ὁ Βρασίδης ἀφήσας προσωρινὴν φρουράν, ἀνεχώρησε μετ' ὀλίγον δὲ ἔπεμψε πλειότερον στρατὸν θέλων δι' αὐτοῦ νὰ κάμῃ ἀπόπειράν τινα κατὰ τῆς Μένδης καὶ τῆς Πα-

τιδαίας καθότι ἐσκέπτετο ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θὰ ἐβράδυνον νὰ πέμψωσι βοηθείας εἰς πόλιν τὴν ὁποίαν ἐθεώρουν ὡς νῆσον, καὶ ἤθελε διὰ τοῦτο νὰ τοὺς προλάβῃ συγχρόνως δὲ συνεννοεῖτο μετὰ τῶν πόλεων τούτων ὅπως τῷ παραδοθῶσι διὰ προδοσίας.

122. Ἐνῷ κατεγίνετο εἰς ταῦτα, οἱ ἐπιφορτισθέντες τὴν ἀνακοίνωσιν τῆς ἀνακωχῆς, ἐκ μὲν τῶν Ἀθηναίων ὁ Ἀριστῶνυμος, ἐκ δὲ τῶν Λακεδαιμονίων ὁ Ἀθήναιος ἔφθασαν πρὸς αὐτὸν διὰ τριήρεως. Καὶ ὁ μὲν στρατὸς ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὴν Τορώνην, οἱ δὲ ἀπεσταλμένοι ἀνεκοίνωσαν εἰς τὸν Βρασίδαν τὴν συνθήκην, καὶ ὅλοι οἱ ἐν τῇ Θράκῃ σύμμαχοι τῶν Λακεδαιμονίων παρεδέχθησαν τὰ πεπραγμένα. Ἄλλ' ὁ Ἀριστῶνυμος ὅστις συνῆνει εἰς ὅλα ὅσα ἀφώρων τοὺς ἄλλους συμμάχους, ἀναγνώρισας διὰ τῆς ἀριθμήσεως τῶν ἡμερῶν ὅτι οἱ Σκιωναῖοι εἶχον ἀποστατήσῃ μετὰ τὴν συνθήκην, δὲν ἤθελε νὰ συμπεριληφθῶσι καὶ αὐτοί. Ὁ δὲ Βρασίδης ὑπεστήριζεν ἐξ ἐναντίας ὅτι ἡ ἀποστασία αὐτῶν ἦτο προτέρα καὶ δὲν ἤθελε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν. Μόλις ὁ Ἀριστῶνυμος ἀνήγγειλεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὰ διατρέχοντα, ἀμέσως οἱ Ἀθηναῖοι ἐφάνησαν ἔτοιμοι νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῆς Σκιῶνης. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι πιστεύοντες εἰς τὸν Βρασίδαν ἀντεποιοῦντο τὴν πόλιν καὶ ἔπεμψαν πρέσβεις διὰ νὰ παραστήσωσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὅτι τοιοῦτοτρόπως παρέβαινον τὴν συνθήκην· ἄλλως τε ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ὑποβάλωσι τὴν ὑπόθεσιν εἰς διαιτησίαν. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἤθελον νὰ διατρέξωσι τὸν κίνδυνον δίκης καὶ ἐπρωτίμων νὰ ἐκστρατεύσωσιν ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον, ἀγανακτοῦντες διότι καὶ οἱ ἐν ταῖς νήσοις ἡδὴ ὄντες ἤξιουν νὰ ἐπανίστανται κατ' αὐ-

τῶν. Ἡ ἀλήθεια δὲ ἦτο ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀποστασίαν τῆς Σκιῶνς αἱ ἀξιώσεις τῶν Ἀθηναίων ἦσαν δίκαιαι, διότι οἱ Σκιωναῖοι ἀπεστάτησαν δύο ἡμέρας μετὰ τὴν συνθήκην. Πεισθέντες οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν γνώμην τοῦ Κλέωνος, ἐψήφισαν πάραυτα νὰ καταστρέψωσι τὴν Σκιῶνην καὶ νὰ φονεύσωσιν ὅλους τοὺς κατοίκους· καταπαύσαντες δὲ πᾶσαν ἄλλην ἀσχολίαν, ἡτοιμάζοντο εἰς τοῦτο.

123. Ἐν τούτῳ τῷ ἀναμεταξὺ ἀποστατεῖ ἀπὸ αὐτοὺς ἡ Μένδῃ, πόλις ἐν τῇ Παλλήνῃ καὶ ἀποικία τῶν Ἑρετριέων· ὁ Βρασίδης τὴν ἐδέχθη χωρὶς οὐδόλως νὰ ἐνδοιάσῃ ὅτι ἀπεστάτησε φανερώς ὑπαρχούσης ἀνακωχῆς, διότι καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος κατηγορεῖ τοὺς Ἀθηναίους ὅτι παρεβίασαν ἄρθρα τινὰ τῆς συνθήκης. Τοῦτο ἐνεθάρρυνε πλείοτερον τοὺς Μενδαίους, διότι ἔβλεπον τὴν καλὴν θέλησιν τοῦ Βρασίδου, καὶ ἐκ τῶν συμβάντων τῆς Σκιῶνς ἐσυμπέραινον ὅτι δὲν ἤθελε τοὺς προδώσει· ἄλλως τε οἱ μεταξὺ αὐτῶν ὁπαδοὶ τῶν Λακεδαιμονίων ὀλίγοι ὄντες δὲν ἤθελον νὰ παραιτηθῶσιν ἐπιχειρήσεως τοσούτον προχωρησάσης καὶ φοβηθέντες μήπως ἀνακαλυφθῶσιν ὥθησαν τὸν λαὸν νὰ ἀποστατήσῃ ἀκουσίως. Ἄμα οἱ Ἀθηναῖοι ἔμαθον ταῦτα, ὀργισθέντες ἔτι μᾶλλον, παρεσκευάζοντο νὰ ἐκστρατεύσωσι καὶ κατὰ τῶν δύο πόλεων. Ὁ δὲ Βρασίδης περιμένων τὴν προσεχῇ ἐπίθεσιν των μετεκόμισεν εἰς τὴν Χαλκιδικὴν Ὀλυνθον τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας τῶν Σκιωναίων καὶ τῶν Μενδαίων· ἔπειτα ἔπεμψε πρὸς αὐτοὺς πεντακοσίους ὀπλίτας Πελοποννησίους καὶ τριακοσίους πελταστὰς Χαλκιδεῖς, ὅλους ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Πολυδαμίδου. Καὶ αἱ μὲν πόλεις, περιμένουσαι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν τὴν ἐμφά-

νισιν τῶν Ἀθηναίων, παρεσκεύαζον ἀπὸ κοινοῦ τὰ πρὸς ἄμυναν μέσα.

124. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ ἀναμεταξὺ ὁ Βρασίδης καὶ ὁ Περδίκκας ἐξεστράτευσαν ἐκ δευτέρου ἀπὸ κοινοῦ εἰς Λύγκον κατὰ τοῦ Ἀρρίβαιου. Καὶ ὁ μὲν Περδίκκας ὠδήγει τὴν δύναμιν τῶν Μακεδόνων ἧς ἦτο κύριος, καθὼς καὶ ὀπλίτας στρατολογηθέντας μεταξὺ τῶν ἐκεῖ κατοικούντων Ἑλλήνων, ὁ δὲ Βρασίδης, ἐκτὸς τοῦ ὑπολοίπου Πελοποννησιακοῦ στρατοῦ, εἶχε Χαλκιδεῖς καὶ Ἀκανθίους καὶ ὄσους ἐπικούρους τῷ εἶχον πέμψει αἱ ἄλλαι πόλεις. Οἱ Ἕλληνες ὀπλῖται ἀπετέλουν σῶμα ἐκ τρισχιλίων περίπου ἀνδρῶν, οἱ δὲ ἱππεῖς Μακεδόνες καὶ Χαλκιδεῖς ἦσαν σχεδὸν χίλιοι, ἐκτὸς πολλοῦ πλήθους βαρβάρων. Βίσβαλόντες εἰς τὴν χώραν τοῦ Ἀρρίβαιου καὶ εὐρόντες τοὺς Λυγκηστὰς ἀντεστρατοπεδευμένους κατ' αὐτῶν, ἐστάθησαν ἀπέναντι. Οἱ πεζοὶ παρετάχθησαν ἐκατέρωθεν ἐπὶ λόφου, ἐν τῷ μέσῳ δὲ ἐξετείνετο πεδιάς· καὶ πρῶτον μὲν κατέβησαν εἰς αὐτὴν οἱ ἱππεῖς ἀμφοτέρων καὶ ἱππομάχησαν, ἔπειτα δὲ καὶ ὁ Βρασίδης καὶ ὁ Περδίκκας, προσελθόντων πρότερον ἀπὸ τοῦ λόφου μετὰ τῶν ἱππέων τῶν Λυγκηστῶν ὀπλιτῶν καὶ ἐτοίμων ὄντων νὰ πολεμήσωσιν, ἐπετέθησαν κατ' αὐτῶν καὶ συμπλακέντες τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν· καὶ πολλοὺς μὲν ἐξ αὐτῶν ἐφόνευσαν, οἱ δὲ λοιποὶ διεσώθησαν εἰς τὰ ὑψώματα καὶ ἔμεινον ἡσυχάζοντες. Μετὰ τοῦτο στήσαντες τρόπαιον ἔμειναν ἐκεῖ ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας περιμένοντες τοὺς Ἰλλυριοὺς οἵτινες μισθωθέντες παρὰ τοῦ Περδίκκου ἔμελλον νὰ φθάσωσιν· ἔπειτα ὁ Περδίκκας ἠθέλησε νὰ προχωρήσωσι κατὰ τῶν χωρίων τοῦ Ἀρρίβαιου καὶ νὰ μὴ μένωσιν ἀργοί· ἀλλ' ὁ Βρασίδης, φο-

βούμενος μὴ συμβῆ δύστυχημά τι εἰς τὴν Μένδην ἕνεκα αἰφνιδίας ἐλεύσεως τῶν Ἀθηναίων, καὶ βλέπων συγχρόνως ὅτι οἱ Ἰλλυριοὶ δὲν ἤρχοντο, οὐδόλως ἤθελε νὰ προχωρήσῃ, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπεθύμει νὰ ἐπιστρέψῃ.

125. Διαρκούσης τῆς φιλονεικίας αὐτῶν ἡγγέλθη ὅτι οἱ Ἰλλυριοὶ, προδόντες τὸν Περδίκκαν, ἠνώθησαν μετὰ τοῦ Ἀρρίβαιου· τοῦτο ἀκούσαντες ἀπεφάσισαν ἀμφοτέρωθεν νὰ ἀναχωρήσωσι, διότι ἐφοβοῦντο τοὺς φιλοπολέμους ἐκείνους ἀνθρώπους· ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἔριδός των δὲν ὥρισαν τὴν στιγμὴν τῆς ἀναχωρήσεως. Ἐπελθούσης τῆς νυκτός, οἱ Μακεδόνες καὶ τὸ πλῆθος τῶν βαρβάρων, καταληφθέντες ἀμέσως ὑπὸ φόβου (τοιοῦτος δὲ φόβος καταλαμβάνει ἐνίοτε τὰ μεγάλα στρατόπεδα), ἐνόμισαν ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἦσαν πολυπληθέστεροι παρ' ὅ,τι ἦσαν πράγματι καὶ ὅτι μετ' ὀλίγον ἔμελλον νὰ ἐμφανισθῶσιν· αἰφνης λοιπὸν ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ ἐπέστρεφον εἰς τὰ ἴδια. Ὁ Περδίκκας ὅστις δὲν εἶχεν ἐννοήσῃ κατ' ἀρχὰς τὴν κίνησίν των, ἅμα ἐνόησεν αὐτὴν ἠναγκάσθῃ νὰ ἀναχωρήσῃ πρὶν ἰδῆ τὸν Βρασίδαν (διότι τὰ στρατόπεδά των ἦσαν πολὺ μεμακρυσμένα ἀπ' ἀλλήλων. Ἄμα δὲ τῇ πρώτῃ ὁ Βρασίδης, ἰδὼν τοὺς Μακεδόνας μακρυνθέντας καὶ τοὺς μετὰ τοῦ Ἀρρίβαιου Ἰλλυριοὺς ἐτοιμοὺς νὰ τὸν προσβάλῃσι, συνήθροισε καὶ αὐτὸς τοὺς ὀπλίτας του, ἔταξεν αὐτοὺς εἰς τετράγωνον, ἔθεσε τοὺς φίλους ἐν τῷ μέσῳ καὶ διενοεῖτο νὰ ὑποχωρήσῃ. Καὶ τοὺς μὲν νεωτέρους διέταξε νὰ ἐξέλθωσιν ἀπὸ τὰς τάξεις καὶ νὰ ὀράμωσι πρὸς ὅλα τὰ ἀπειλούμενα μέρη, αὐτὸς δὲ ἔχων τριακοσίους λογάδας ἀπόφασιν εἶχε νὰ ὑποχωρήσῃ τελευταῖος ἀνθιστάμενος σταθερῶς κατὰ τῶν πρώτων οὔτινες ἤθελον ἐπιτεθῆ. Πρὶν δὲ πλησιάσωσιν οἱ

πολέμιοι, ἐξώτρυνε μετὰ σπουδῆς τοὺς στρατιώτας του διὰ τῆς ἀκολούθου προσλαλιᾶς.

126. Ἀ' Ἐὰν δὲν σᾶς ὑπώπτειον, ὦ Πελοποννήσιοι, ὅτι ἐφοβήθητε διότι ἀπεμονώθητε καὶ διότι οἱ βάρβαροι ἐπέρχονται πολλοί, θὰ ἤρκούμην νὰ σᾶς ἐνθαρρύνω ἄνευ ἄλλης συμβουλῆς· ἀλλ' ἡ ἀναχώρησις τῶν συμμάχων μας καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων, μὲ ἀναγκάζει διὰ βραχείας ὑπενθυμίσεως νὰ σᾶς συμβουλευσω τὰ κυριώτερα. Ἡ ἐν ταῖς μάχαις σταθερότης σας βασίζεται οὐχὶ ἐπὶ τῆς συνεχοῦς παρουσίας τῶν συμμάχων σας ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀτομικῆς ἀνδρείας σας καὶ εἰς τὴν συνήθειαν τὴν ὁποίαν ἔχετε νὰ μὴ φοβῆσθε τὸν ἐχθρὸν, οἷοσδήποτε καὶ ἂν ᾖ· ναι ὁ ἀριθμὸς αὐτοῦ. Δὲν ἔρχεσθε ἀπὸ πολιτειῶν ὅπου οἱ πολλοὶ διοικοῦσι τοὺς ὀλίγους, ἀλλ' ἀπὸ πολιτειῶν ὅπου οἱ ὀλίγοι διοικοῦσι τοὺς πολλούς, καὶ εἰς οὐδὲν ἄλλο ὀφείλετε τὴν δύναμίν σας εἰμὴ εἰς τὴν ἐν τοῖς πολέμοις νίκην. Οἱ βάρβαροι οὗτοι τοὺς ὁποίους φοβεῖσθε διότι δὲν τοὺς ἐγνωρίσατε, μάθετε ὅτι δὲν εἶναι ἐπίφοβοι, πειθόμενοι περὶ τούτου ἐκ τῶν ἀγώνων τοὺς ὁποίους πρὸς ὀλίγου ἐκάματε κατὰ τῶν βαρβάρων τῆς Μακεδονίας καὶ ἐξ ὧν ἐγὼ εἰκάζω καὶ ἤκουσα παρ' ἄλλων. Ὅταν ἐχθρὸς τις, ἀσθενὴς πράγματι, παρουσιάζεται κατ' ἐπιφάνειαν ἰσχυρὸς, ἀρκεῖ νὰ ἐννοήσῃ τις τὴν ἀληθῆ ἀξίαν του διὰ νὰ συλλάβῃ πλεיותרον θάρρος πρὸς ἄμυναν· ὅταν ὅμως ὁ ἐχθρὸς ᾖ ὁμολογουμένως ἰσχυρὸς, ὁ μὴ γινώσκων ἐπ' ἀκριβῶς τὴν ἀξίαν ταύτην, διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ προσβάλλῃ τολμηρότερον τοῦ πρέποντος. Οὗτοι δὲ οἱ βάρβαροι εἰς μὲν τοὺς μὴ γινώσκοντας αὐτοὺς εἶναι ἐπίφοβοι πρὶν ἔλθωσιν εἰς χειρας, τρομεροὶ διὰ τὸ πλῆθος των, ἀφόρητοι διὰ τὰς μεγάλας

κραυγὰς τῶν· καὶ ἡ ματαία ἀνάσεις τῶν ὀπλῶν ἔχει καὶ αὐτὴ ἀπειλητικόν τι. Ἄρα ὅμως συμπλακῶσι, δὲν φαίνονται πλέον οἱ ἴδιοι, διότι ὠρισμένην θέσιν δὲν ἔχουσιν, οὔτε αἰσχύνονται ἐὰν τὴν ἐγκαταλίπωσι βιαζόμενοι. Ἡ φυγὴ καὶ ἡ ἔφοδος τὴν αὐτὴν ἔχουσι δι' αὐτοὺς ἀξίαν, καὶ δὲν μαρτυροῦσι μῆτε ἀνδρείαν μῆτε ἀνανδρίαν. Μάχη ἐν τῇ ὁποίᾳ ἕκαστος εἶναι αὐτεξούσιος νὰ πράττῃ ὅ,τι θέλει, δύναται νὰ παρέξῃ εὐκόλως εὐσχημον πρόφασιν πρὸς φυγὴν. Ἀσφαλέστερον νομίζουσι νὰ ἀποπειρῶνται τὴν ἐκφύγησιν ἡμῶν παρὰ νὰ ἔρχωνται εἰς χεῖρας· διότι ἄλλως, θὰ προστίμων τὴν μάχην παρὰ τὰς ἀπειλάς. Βλέπετε σαφῶς ὅτι ὅλα ταῦτα τὰ προηγούμενα φοβήματα εἶναι πράγματι μὲν ὅλως ἀκίνδυνα, βλεπόμενα δὲ καὶ ἀκουόμενα ἐκπλήττουσιν. Ἀντισταθῆτε εἰς τὰ φοβήματα ταῦτα ἐὰν ἐπέλθωσι καθ' ὑμῶν, καὶ ὅταν ἔλθῃ ἡ κατὰλληλος στιγμή ὑποχωρήσατε μετὰ τάξεως καὶ εὐκοσμίας. Μετ' ὀλίγον θὰ φθάσωμεν εἰς μέρος ἀσφαλές καὶ θὰ γνωρίζετε εἰς τὸ ἐξῆς ὅτι διὰ τοὺς ὑπομείναντας τὴν πρώτην προσβολὴν, οἱ τοιοῦτοι ὄχλοι μόνον μακρόθεν κομπάζουσιν ἐπὶ τῇ ἀνδρείᾳ τῶν καὶ ἀπειλοῦσι νὰ ἐπιτεθῶσιν· ἀλλ' ἐπίσης ἅμα δὲν ὑπάρχει πλέον κίνδυνος, ἐπιδεικνύουσι τὴν γενναιότητά των διώκοντες ταχέως καὶ σφοδρῶς τοὺς ὑποχωροῦντας.»

127. Τοιαῦτα συμβουλευσας ὁ Βρασίδας ἤρχισε τὴν ὑποχώρησιν. Ἰδόντες δὲ οἱ βάρβαροι ἐπετέθησαν κατ' αὐτοῦ μετὰ πολλῆς βοῆς καὶ θορύβου νομίζοντες ὅτι ἔφευγε καὶ ὅτι ἤρκει νὰ τὸν φθάσωσιν ὅπως τὸν καταστρέψωσιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ πανταχοῦ ὅπου ἐπετίθεντο συνήντων τοὺς προσκόπους, καὶ ὁ Βρασίδας αὐτὸς μετὰ τῶν λογάδων ὑφίστατο τὰς ἐπιθέσεις των· ἐπειδὴ ὁ στρα-

τὸς τοῦ Βρασίδου ἀντισταθεὶς παρὰ τὴν προσδοκίαν τῶν εἰς τὴν πρώτην ἔφοδον ἡμύνετο ὅταν ἐκεῖνοι ἐπετίθεντο, καὶ ὑπαχώρει ὅταν ἐκεῖνοι ἡσύχαζον· τότε οἱ πλεῖστοι τῶν βαρβάρων διέκοψαν τὴν ἐν τῇ πεδιάδι καταδίωξιν τῶν μετὰ τοῦ Βρασίδου Ἑλλήνων· καὶ μικρὸν μὲν μέρος αὐτῶν ἔμεινε διὰ νὰ τοὺς παρακολουθῇ καὶ τοὺς προσβάλλῃ, οἱ δὲ λοιποὶ ἔδραμον κατὰ τῶν φευγόντων Μακεδόνων καὶ ἐφόνευσαν ὅσους ἐπρόφθανον. Φθάσαντες δὲ πρὶν ἔλθῃ ὁ ἐχθρὸς, κατέλαβον τὴν στενὴν ἀτραπὸν ἣτις κεῖται μεταξὺ δύο λόφων καὶ ἣτις φέρει εἰς τὸ βασιλεῖον τοῦ Ἀρριβαίου, ἡξεύροντες ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη δίοδος διὰ τὸν Βρασίδαν· καὶ ἐνῶ οὗτος ἐπλησίαζεν εἰς τὸ δυσχερὲς ἐκεῖνο μέρος, διεσπάρησαν εἰς τὰ πέριξ διὰ νὰ τὸν περικυκλώσωσιν.

128. Ὁ Βρασίδας ἐννοήσας τὸν σκοπὸν τῶν διέταξεν ἀμέσως τοὺς μετ' αὐτοῦ τριακοσίους νὰ τρέξωσιν ἀτάκτως καὶ ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον πρὸς τὸν λόφον τοῦ ὁποίου ἡ κατάληψις τῷ ἐφαίνετο εὐκολωτέρα, καὶ νὰ προσπαθήσωσι νὰ ἀποκρούσωσι τοὺς βαρβάρους ὅσοι εὐρίσκοντο ἤδη εἰς αὐτὸν πρὶν συναθροισθῶσι περισσότεροι. Καὶ οἱ μὲν ἐπιπεσόντες διεσκόρπισαν τοὺς ἐν τῷ λόφῳ βαρβάρους καὶ διευκόλυναν τὴν δίοδον εἰς τὸν πολὺν στρατὸν τῶν Ἑλλήνων· διότι οἱ βάρβαροι, διωχθέντες ἐκ τοῦ ὕψους τὸ ὁποῖον κατεῖχον, κατελήφθησαν ὑπὸ φόβου καὶ δὲν ἠθέλησαν πλέον νὰ καταδιώξωσι τοὺς Ἕλληνας νομίζοντες πλέον αὐτοὺς ὅτι ἦσαν ἤδη εἰς τὰ μεθόρια καὶ ἐκτὸς κινδύνου. Ὁ δὲ Βρασίδας, ἅμα κατέλαβε τὰ ὕψη, ἐξηκολούθησε τὴν ὑποχώρησιν μετὰ πλειότερας ἀσφαλείας, καὶ αὐθημερὸν ἔφθασε πρῶτον εἰς τὴν Ἀρνισσαν, πόλιν τοῦ βασιλείου τοῦ Περδίκκου. Οἱ στρα-

τιῶται, ὀργιζόμενοι διότι οἱ Μακεδόνες εἶχον προαναχωρήσει, ἅμα εὕρισκον καθ' ὁδὸν τοὺς βόας τῶν ἐξευγμένους, ἢ σκευὸς τι πεσὼν κατὰ γῆς (ὅπως συμβαίνει συνήθως ἅταν ἡ ὑποχώρησις γίνεται ἐσπευσμένως καὶ διὰ νυκτός). τοὺς μὲν βόας ἀπόζευγνύοντες κατέκοπτον, τὰ δὲ σκεύη διήρπαζον. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας δὲ ἐκείνης ὁ Περδίκκας ἐθεώρησε τὸν Βρασίδαν ὡς πολέμιον καὶ τοῦ λοιποῦ ἔδειξε πρὸς τοὺς Πελοποννησίους, χάριν τῶν Ἀθηναίων, ἀσύνηθες μῖσος καὶ ἐναντίον τῶν ἀναγκαίων συμφερόντων του, ἐνήργει διὰ παντός τρόπου νὰ συμφιλιωθῇ τάχιστα μὲ τοὺς μὲν καὶ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τοὺς δέ.

129. Ἐπιστρέψας ὁ Βρασίδης ἐκ τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Τορώνην εὗρε τοὺς Ἀθηναίους ἔχοντας ἤδη τὴν Μένδην. Κρίνων δὲ ὅτι δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν Παλλήνην διὰ νὰ φέρῃ βοήθειαν, ἔβριενεν ἡσυχάζων εἰς τὴν Τορώνην καὶ φυλάττων αὐτήν. Διότι ἐνῶ συνέβαινον ταῦτα ἐν τῇ Λύγκῃ, οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες εἶχον παρασκευασθῇ προηγουμένως, ἐξεστράτευσαν διὰ θαλάσσης κατὰ τῆς Μένδης καὶ τῆς Σκιώνης μετὰ πεντήκοντα πλοίων, ἐξ ὧν δέκα ἦσαν τῆς Χίου, καὶ χιλίων Θρακῶν μισθωτῶν καὶ ἄλλων πελταστῶν ἐκ τῶν αὐτόθεν συμμάχων· Νικίας ὁ Νικηράτου καὶ Νικόστρατος ὁ Διῦτρέφους ἦσαν στρατηγοὶ αὐτῶν. Ἀναχωρήσαντες ἐκ τῆς Ποτιδαίας ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸ Ποσειδώνιον καὶ ἐπροχώρησαν κατὰ τῶν Μενδαίων. Οὗτοι δὲ, μετὰ τριακοσίων Σκιωναίων ἐλθόντων εἰς βοήθειαν, καὶ τῶν Πελοποννησίων ἐπικούρων, ἐν ὅλοις ἐπτακόσιοι ὀπλῖται ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Πολυδαμίδαν, ἔτυχον ἐστρατοπεδευμένοι ἔξω τῆς πόλεως ἐπὶ λόφου ἀποτόμου. Ὁ Νικίας, ἔχων ἑκατὸν εἴκοσι Μεθωναίους ψιλοὺς καὶ ἐξήκοντα λογάδας

ὀπλίτας Ἀθηναίους καὶ ὅλους τοὺς τοξότας, ἀπεπειράθη διὰ τινος ἀτραποῦ τοῦ λόφου νὰ πλησιάσῃ τοὺς ἐχθρούς· ἀλλὰ τραυματιζόμενος ὑπ' αὐτῶν, δὲν ἠδυνήθη νὰ παραβιάσῃ τὴν δίοδον. Ὁ δὲ Νικόστρατος, δι' ἄλλης ὁδοῦ μακροτέρας, ἀναβάς μεθ' ὅλου τοῦ ἐπιλοίπου στρατοῦ ἐπὶ τοῦ δυσπροσίτου ἐκείνου λόφου, περιῆλθεν εἰς πλείστην ἀταξίαν καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ νικηθῇ ὅλος ὁ στρατὸς τῶν Ἀθηναίων· καὶ ἐπειδὴ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν δὲν ἐνέδοσαν οἱ Μενδαῖοι καὶ οἱ σύμμαχοί των, ἀναχωρήσαντες οἱ Ἀθηναῖοι ἐστρατοπεδεύσαντο. Ἐπελθούσης δὲ τῆς νυκτὸς, οἱ Μενδαῖοι ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν των.

130. Κατὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν οἱ μὲν Ἀθηναῖοι περιπλεύσαντες μέχρι τῆς πρὸς τὴν Σκιώνην παραλίας καὶ τὸ προάστειον κατέλαβον καὶ ἐλεηλάτησαν τοὺς ἀγροὺς δι' ὅλης τῆς ἡμέρας χωρὶς νὰ ἐξέλθῃ κανεὶς ἐναντίον των (διότι ὑπῆρχε στάσις τις εἰς τὴν πόλιν), οἱ δὲ τριακόσιοι Σκιωναῖοι ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια κατὰ τὴν ἐπομένην νύκτα. Κατὰ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ὁ μὲν Νικίας μὲ τὸ ἥμισυ τοῦ στρατοῦ προχωρῶν πρὸς τὰ μεθόρια τῶν Σκιωναίων ἐλεηλάτει τοὺς ἀγροὺς, ὁ δὲ Νικόστρατος μετὰ τοῦ λοιποῦ στρατεύματος ἔφθασε πρὸ τῆς πόλεως εἰς τὸ μέρος ὅπου εἶναι αἱ ἀνώτεραι πύλαι αἱ ἄγουσαι πρὸς τὴν Ποτίδαιαν. Ὁ δὲ Πολυδαμίδας (διότι οἱ Μενδαῖοι καὶ οἱ ἐπίκουροι ἔτυχον νὰ ᾖναι παρατεταγμένοι ἐντὸς τοῦ τείχους εἰς τοῦτο τὸ μέρος) παρέταξε τοὺς Μενδαίους εἰς μάχην καὶ τοὺς παρεκίνει νὰ ἐξέλθωσιν. Ἀλλὰ ἀνθρωπὸς τις ἐκ τοῦ δήμου ἀντίστη εἰς αὐτὸν ὑπὸ πνεύματος στασιαστικοῦ καὶ τῷ εἶπεν ὅτι δὲν θὰ ἐξέλθῃ οὔτε πρέπει νὰ πολεμήσῃ. Ὁ Πολυδαμίδας τὸν λαμβάνει ἐκ τῆς χειρὸς καὶ τὸν σύρει πρὸς ἑαυτόν· ὁ ἄλλος ἀνθίσταται. Τότε ὁ λαὸς μανιώδης λαμβάνει ἀμέσως ὄπλα, ὁρμᾷ κατὰ τῶν Πελοποννησίων καὶ ἐκείνων οἷτινες μετ' αὐτῶν ἐνήργουν κατ' αὐτοῦ, καὶ προσβαλὼν αὐτοὺς τοὺς τρέπει εἰς φυγὴν. Φοβηθέντες δὲ οὗτοι ἔνεκα τῆς αἰφνι-

δίας ἐκείνης ἐπιθέσεως καὶ βλέποντες τὰς πύλας ἀνοιγομένας εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἐνόμισαν ὅτι τὸ πραξικόπημα ἐγένετο μετὰ προηγουμένην συνεννόησιν. Καὶ οἱ μὲν, ὅσοι δὲν ἐφονεύθησαν ἀμέσως, κατέφυγον εἰς τὴν ἀκρόπολιν τὴν ὁποίαν κατεῖχον πρότερον· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι (διότι ὁ Νικίας εἶχεν ἐπιστρέψει ἐκ τῆς ἐκδρομῆς του καὶ ἦτο πλησίον τῆς πόλεως) εἰσορμήσαντες εἰς τὴν πόλιν μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ, ἐλεηλάτησαν αὐτὴν ὡς πόλιν κυριευθεῖσαν ἐξ ἐφόδου καὶ οὐχὶ παραδοθεῖσαν διὰ συνθήκης καὶ ἀνοίξαντες εἰς αὐτοὺς τὰς πύλας· μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας ἡδυνήθησαν οἱ στρατηγοὶ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν σφαγὴν τῶν κατοίκων. Τοὺς διέταξαν ἀκολούθως νὰ πολιτεύωνται κατὰ τὰ ἔθιμά των καὶ νὰ δικάζωσιν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τοὺς πολίτας ὅσους ἐθεώρουν ὡς αὐτουργοὺς τῆς ἀποστασίας· τοὺς δὲ ἐν τῇ ἀκροπόλει καταφυγόντας περιέκλεισαν ἐκατέρωθεν διὰ τείχους διήκοντος μέχρι θαλάσσης καὶ ἀφῆκαν φρουράν. Ἀφοῦ δὲ κατέλαβον τοιοῦτοτρόπως τὴν Μένδην, ἐπροχώρησαν ἀκολούθως ἐναντίον τῆς Σκιώνης.

131. Οἱ Σκιωναῖοι καὶ οἱ Πελοποννησῖοι ἐξελθόντες ἰδρύθησαν ἐπὶ λόφου ἀποκρήμνου πρὸ τῆς πόλεως, τὸν ὁποῖον ἐὰν δὲν ἐκυρίευσαν οἱ ἐχθροὶ θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ περικτείσωσι τὴν πόλιν. Προσέβαλον λοιπὸν ζωηρῶς οἱ Ἀθηναῖοι τὸν λόφον καὶ ἀπώθησαν μαχόμενοι τοὺς εὐρισκομένους ἐκεῖ. Στρατοπεδευσάμενοι δὲ, ἔστησαν τρόπαιον καὶ ἡτοιμάζοντο νὰ περικτείσωσι τὴν πόλιν. Ὀλίγον μετὰ ταῦτα, ἐνῶ κατεγίνοντο εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην, οἱ πολιορκούμενοι ἐν τῇ ἀκροπόλει τῆς Μένδης ἐπίκουροι, βιάσαντες τὴν πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης φρουράν, ἔφθασαν διὰ νυκτός· καὶ διαφυγόντες οἱ πλείστοι τὸ πρὸ τῆς Σκιώνης στρατόπεδον, εἰσῆλθον εἰς αὐτήν.

132. Περικτειζομένης δὲ τῆς Σκιώνης, ὁ Περδίκκας, πέμψας κήρυκα πρὸς τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἀθηναίων,

ἔκαμε σύμβασιν μετὰ τοὺς Ἀθηναίους· ταύτην δὲ τὴν διαπραγμάτευσιν εἶχεν ἀρχίσει ἕνεκα μίσους πρὸς τὸν Βρασίδαν ἀμέσως μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ ἐκ τῆς Λύγκου. Ὁ Λακεδαιμόνιος Ἰσχαγόρας ἔμελλε τότε νὰ φέρῃ διὰ ξηρᾶς στρατὸν εἰς τὴν Βρασίδαν· ἀλλ' ὁ Περδίκκας ἐπειδὴ ἀφ' ἑνὸς ἐδιάζετο ὑπὸ τοῦ Νικίου, συμφώνως πρὸς τὰ συνομολογηθέντα, νὰ δώσῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἀπόδειξιν τῆς πίστεώς του, καὶ ἀφ' ἑτέρου δὲν ἤθελε νὰ εἰσέρχωνται πλέον οἱ Πελοποννήσιοι εἰς τὸ βασιλείον του, συνεννόηθη μετὰ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ φίλων του, οἵτινες ἦσαν πάντοτε ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων ἀνδρῶν, καὶ διεκώλυσε τὸν στρατὸν καὶ τὰς παρασκευὰς τῶν Πελοποννησίων, εἰς τρόπον ὥστε δὲν ἐπειράθησαν αὐτοὶ νὰ διέλθωσι διὰ τῆς Θεσσαλίας. Ἐν τούτοις ὁ Ἰσχαγόρας, ὁ Ἀμεινίας καὶ ὁ Ἀριστεὺς μετέβησαν αὐτοπροσώπως πρὸς τὸν Βρασίδαν πεμφθέντες παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων διὰ νὰ ἴδωσι τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων· εἶχον δὲ μεθ' ἑαυτῶν νέους Σπαρτιάτας εἰς τοὺς ὁποίους παρὰ τὴν συνήθειαν ἔμελλε νὰ ἀνατεθῇ ἡ διοίκησις τῶν πόλεων ἵνα μὴ ἀνατίθεται αὕτη εἰς ἀνθρώπους τυχόντας. Καὶ ὁ μὲν Κλεαρίδας ὁ Κλεωνύμου ἐγένετο ἄρχων τῆς Ἀμφιπόλεως, ὁ δὲ Πασιτελίδας ὁ Ἠγησάνδρου τῆς Τορώνης.

133. Κατὰ τὸ αὐτὸ θέρος οἱ Θηβαῖοι κατηδάφισαν τὸ τεῖχος τῶν Θεσπιέων κατηγορήσαντες αὐτοὺς ὡς ἀτιμικίζοντας. Καὶ εἶχον μὲν πάντοτε κατὰ νοῦν τὸ σχέδιον τοῦτο, ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις αὐτοῦ κατέστη εὐχερὲς ἀφότου, ἐν τῇ κατὰ τῶν Ἀθηναίων μάχῃ, οἱ Θεσπιεῖς ἀπώλεσαν τὸ ἄνθος τοῦ στρατοῦ των. Κατὰ τὸ αὐτὸ ὡσαύτως θέρος κατεκαύθη ὁ ἐν Ἀργεὶ ναὸς τῆς Ἥρας ὑπὸ τῆς ἱερείας Χρυσίδος ἥτις εἶχε θέσει πλησίον τῶν ἱερῶν στεφάνων λύχνον ἀνημμένον καὶ καταληφθῇ ὑπὸ τοῦ ὕπνου, εἰς τρόπον ὥστε ἥναψαν τὰ πάντα χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσῃ καὶ κατεφλέχθησαν. Καὶ ἡ μὲν Χρυσίς, τὴν ἰδίαν ἐκείνην νύκτα, φοβηθεῖσα τοὺς Ἀργεῖους,

ἔφυγεν ἀμέσως εἰς Φλιοῦντα· οἱ δὲ Ἀργεῖοι, κατὰ τὸν ἐπικρατοῦντα νόμον, κατέστησαν ἄλλην ἰέρειαν ὀνομαζομένην Φαινίδα. Ὀκτὼ ἔτη καὶ ἡμισυ εἶχον παρέλθει ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ παρόντος πολέμου μέχρι τῆς φυγῆς τῆς Χρυσίδος. Τελευτῶντος δὲ τοῦ θέρους καὶ ἡ Σκιώνη εἶχε περιτειχισθῇ ἐντελῶς, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀφέντες ἐκεῖ φρουρὰν ἐπέστρεψαν μετὰ τοῦ ἐπιλοίπου στρατοῦ.

134. Κατὰ τὸν ἀκόλουθον χειμῶνα οἱ μὲν Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἡσύχαζον ἕνεκα τῆς ἀνακωχῆς, οἱ δὲ Μαντινεῖς καὶ οἱ Τεγεᾶται καὶ οἱ σύμμαχοι ἐκατέρων συνεπλάκησαν εἰς τὸ Λαοδίκιον τῆς Ὀρεστίδος καὶ ἡ νίκη ὑπῆρξεν ἀμφίβολος, διότι ἕκαστος τῶν πολεμούντων τρέψας εἰς φυγὴν τὴν ἀπέναντι αὐτοῦ ἐχθρικὴν πτέρυγα, ἔστησε τρόπαιον καὶ ἔπεμψε σκῦλα εἰς τοὺς Δελφούς, τὸ ἀληθές ὅμως εἶναι ὅτι πολλοὶ ἔπεσαν ἐκατέρωθεν, ὅτι ἡ μάχη διεξήχθη μετ' ἴσης ἐπιτυχίας καὶ ὅτι ἡ νύξ διεχώρισε τοὺς μαχομένους· οὐχ ἥττον οἱ Τεγεᾶται διενυκτέρευσαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ ἔστησαν πρῶτοι τρόπαιον, οἱ δὲ Μαντινεῖς ἀπεχώρησαν εἰς τὸν Βουκολίωνα καὶ ἔστησαν τρόπαιον βραδύτερον.

135. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ χειμῶνος καὶ ἀρχὰς τοῦ ἔαρος ὁ Βρασίδης ἔκαμεν ἀπῆπειράν τινα κατὰ τῆς Ποτιδαίας. Πλησιάσας εἰς αὐτὴν διὰ νυκτός, ἐστήριξε κλίμακα χωρὶς νὰ τὸν ἐννοήσωσι· διότι καθ' ἣν στιγμὴν παρῆλθεν ὁ κωδωνίσκος, ἡ κλίμαξ ἐφηρμόσθη εἰς τὸ μέρος τὸ ὁποῖον εἶχε μείνει κενὸν μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ στρατιώτου ὅστις ἐνεχειρίζε τὸν κωδωνίσκον εἰς τὸν πλησιέστερον σκοπὸν. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν ἐνόησαν πρὶν ἀναβῆναι, ἀπεσύρθη ταχέως μετὰ τοῦ στρατοῦ χωρὶς νὰ περιμείνῃ νὰ γίνῃ ἡμέρα. Καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐτελείωσεν ὁ χειμὼν καὶ τὸ ἑννατὸν ἔτος τοῦ πολέμου τούτου τὸν ὁποῖον συνέγραψεν ὁ Θουκυδίδης.